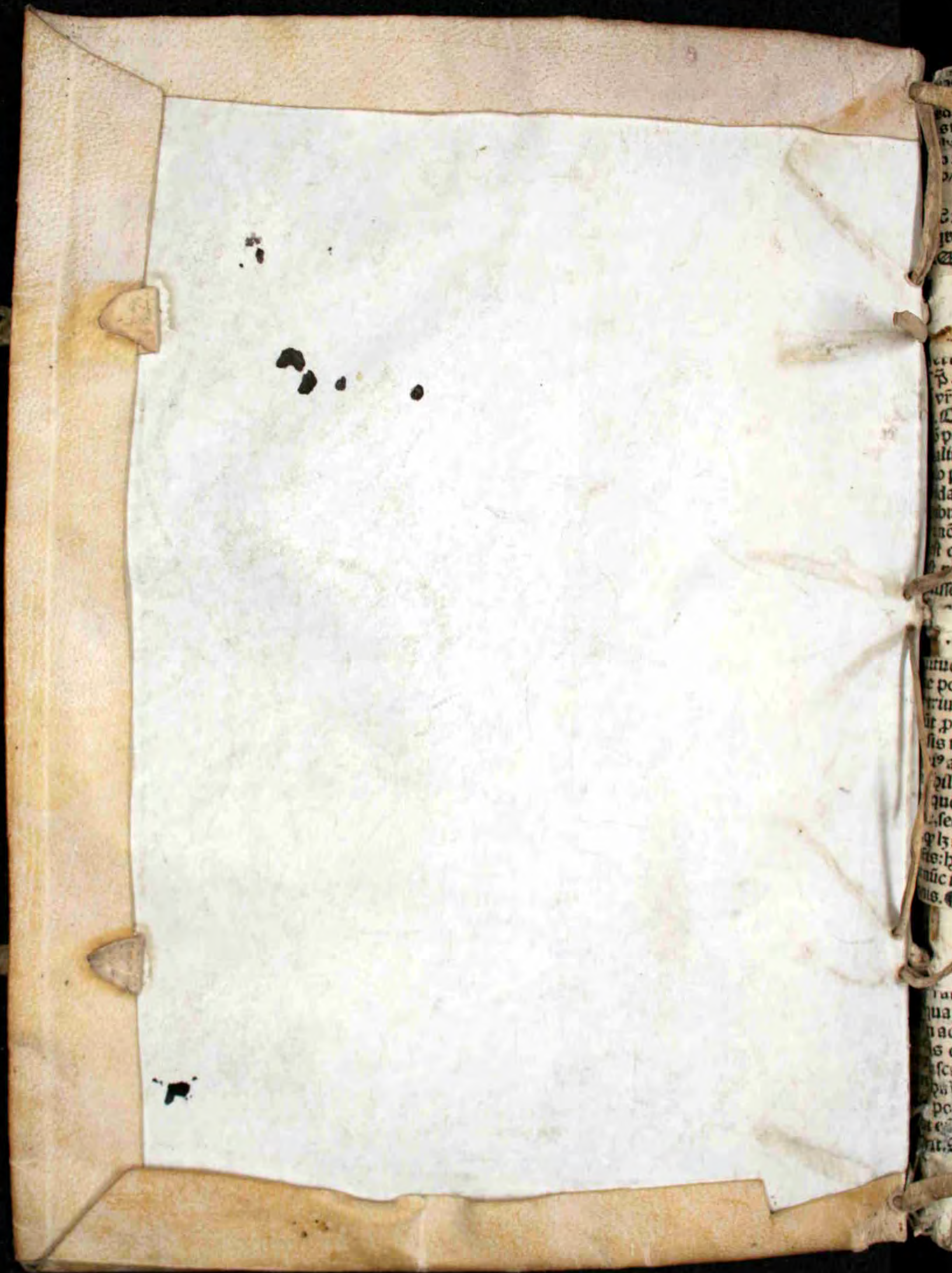

58

2-17-2

32

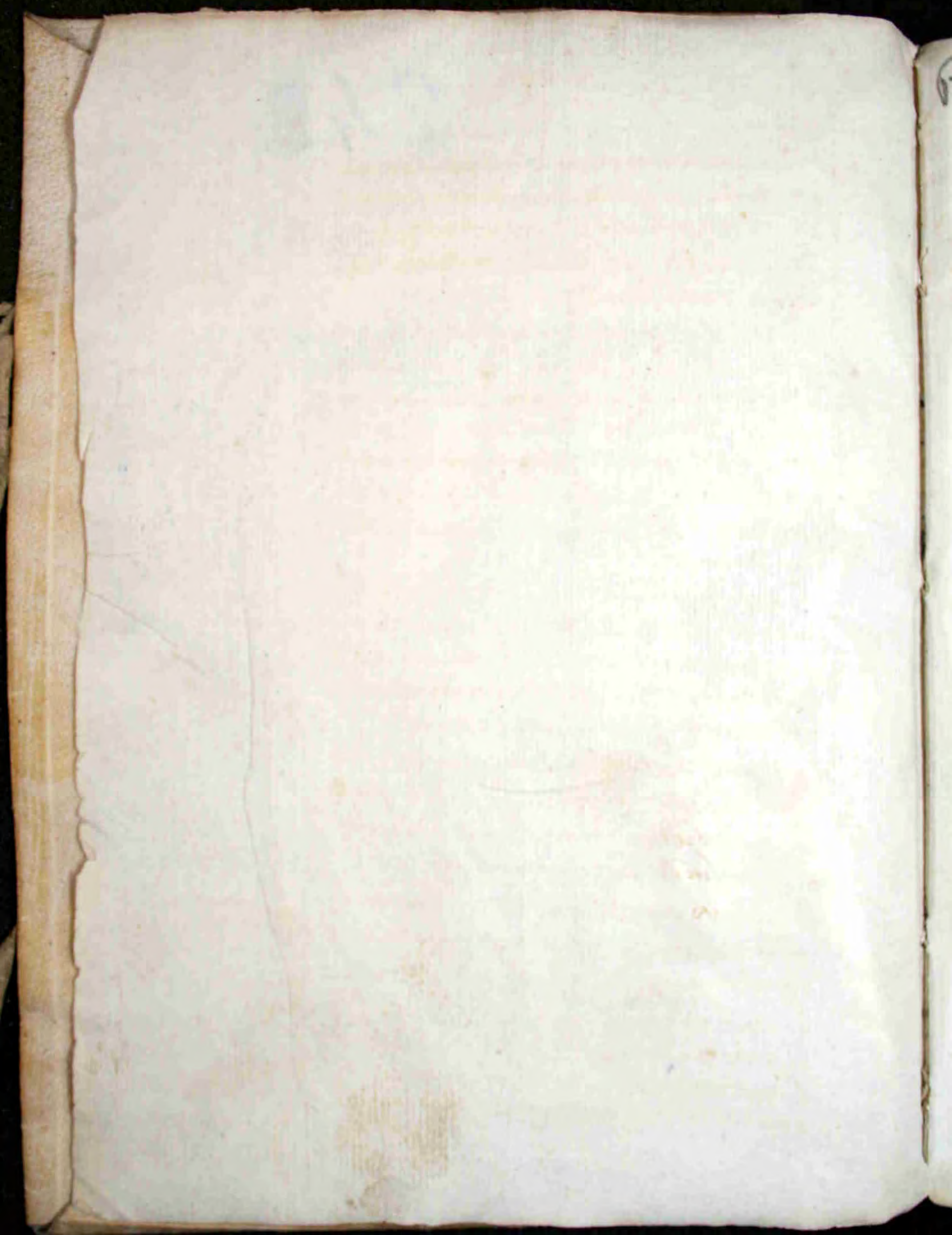
1842

Ball.

24B.

578

Advierta el impresor lo siguiente que importa. Lo primero que algunos principios de capitulos, y paragraphos quando poco distintos, y confusos entre los renglones no se le pasen.

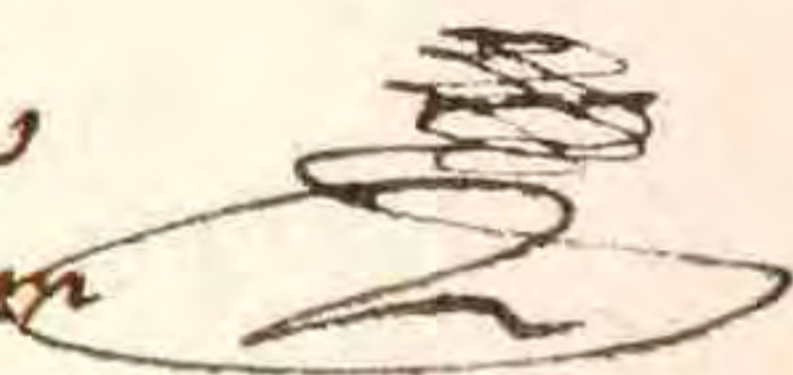
Lo segundo a que estas abreviaturas X. por iuxta. X. por Christus, Ira. por littera I. por infra. S. por supra. Sma. por sententia. dñus. por dominus. g. por ergo. D. por contra. poa. por potentia. tt. por titulus. hie. por habet. sm. por secundum. ss. por sacra scriptura. al. por animal.

Lo tercero que en el segundo libro en el tratado de los hebreos se escriuan los que van a las margenes conforme a la orden de las letras de donde comienzan en el mismo tratado. y no en las margenes.

Lo quarto que en el mismo segundo libro en el tratado de genealogias se escriuan los nombres que van borrados pero legibles incluidos en esta señal †

Lo quinto que tambien en el tratado de phrassibus se escriuan unos renglones borrados que en ellas van pero legibles.

Lo sexto que en el libro quarto las palabras que son del texto de la biblia se escriuan con letras mayusculas. y finalmente las margenes se roten. para que conforme a las

344

Libro de...

Señales que llenan, se escriuan conti-
nuadas con la obra. Las que claramente
no constare, auerse de escribir en la mis-
ma margen.

[Faint, mostly illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint handwritten signature or scribble.]

Pintase en el principio deste
libro. un libro cerrado, que des
pida llamas. y la letra entor
no. // misse ignem in ossibus
meis, et eruduit me. thren. 1

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, with several lines of text. The text is written in dark ink on aged, yellowish paper. The lines are somewhat faded and difficult to read due to the cursive style and the age of the document. The text appears to be organized into a list or index, possibly containing names or titles.

METHODVS I

Isagogica seu isagogemetodica & collectanea in facram Paginam exuarijs quibusque auctoribus concinata, & inquatur libros diuisa
Per doctorem Christophorum Guillen de Paz Augustobricensem, collegam quondam Vallisoletanum sanctae Crucis nunc autem a sacris concionibus Magistralem Canonicum in alma ecclesia etiam Augustobricensi alias
Ciuitaten
si

METODVS I

la gogica seu itagogica methodica &
collestantes in facram Regiam ex
partis p[ri]ncipis p[ri]ncipales con-
stituta & imp[er]ator liberos diuites
Per doctorum Christophorum
Guillelmi de Saxa Augustinob[er]gensem
collegium quondam Scholasticum
in hunc finem Curia nunc autem
a facris concionibus in Augustina
seu Cantuarum in alia ecclesia
etiam Augustinob[er]gensi alias

Christiani

fi

Præfatio oratoria auctoris
ad Christum dominum

5

Cum totis viribus regius vates (ut paraly
pomenon alta commemorant) preparatas
impensas et collecta a principibus donaria
templi a Sabrone filio construendo deo
patri tuo (omnium pater) offerre, humili
deprecatione in hæc verba prorupit. tua
sine omnia; et quæ de manu tua accepimus
dedimus tibi. Unde et ego in simplicitate cor
dis mei letus obtuli universa hæc, et merito
quæ ad locum unde exeunt flumina referet.
tione ut iterum fluant. quapropter et ego
Somnuculus exigui temporis et minor ad
intelligentiam iudicij et legum. tibi o Chris
te splendor patris, quæ collegi et totis viribus
in ecclesia tua obsequium preparavi supplicij
oratione decerni dicenda. ut dicentur opera
mea Regi, et quæ sunt dei reddant deo. cuius
enim nisi tui imago hæc est et libri superser
iptus? a quo in quo et ad quem tota scriptu
ra sacra incipit, versatur et ut in scripturis
recta conspiciatur? Cum ergo appetitum nostrum
teste Dionisio circulo peragatur equum ma
ximè, et rationi consonum est, ut labor iste
qualis qualis fuerit, qui ab amore tui sumptus
exordium, tibi non alteri offeratur, et in te ip
sum terminetur; ac proinde parvulum hæc, et
seruiderne munusculum respice protulisti et
ac

1. parat. 29.

eccles. 1.

Auctor pio lectori,

6

Huius operi Humanissime lectori, metu dji
no men indidimus, qz compendiaria via est
quod primo aspectu facile deprehendes, isago
ges, qz ad sacra pagina notitiam introducit
quod si legeris intellectu conspicies, et collecta
nea, qz ex varijs auctoribus concinatum, adeo
ut doctrina hęc mea, mea non sit (nec de mi
noris estimanda) erit autem tua, si librum
merite revolvens memoria lecta mandaveris
nec furti coargui poteris non enim ides pecu
nia tua, tua non erit, qz ab alio acquisita
et a te ipsius nomine sit possessa, nec librum
me composuisse negabis, qz ab alijs dicta con
tulerim, alias nec faber domum, nec sacer
pollium fecisse dicere, quos constat materiam
minime confecisse, in quo non quidqz mili
auctoritatis assumo (ut cum Vegecio loquar)
sed ea quę dispersa sunt velut in ordinem, et
abbreviationem conscribo pauperulam Ruth
vinitatis, quę sequens meorum vestigia in agro
Booz remanentes spicas pro inopia sublevanda
colligebat, patrum nimirum, et doctorum, qui
in agro spiritus sancti (sacra videlicet scriptura)
compressam segetem, et manipulos congregantes
etiam nobis de industria proiecerunt ut sine ru
bore colligamus, opere precium igitur me facturum
existimaui, non tam meo, qz doctissimorum consi
sis,

vegee. de re
mel. lib. 3. c. 8.

Ruth. 2

Aliter quoque videtur

Si fructus, si qua paulatim in propria com-
da colligaram, in aliorum etiam utilitatem
elaborata in succum ederem, et probo mandarem
quo fructu nescio, ut si profuerit animo fe-
cisse me certo sciam. nam neque qui plantat
neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus
facit ipse ut tibi prosit. cuius amore precor
ut eum pro me exorare velis. Vale.

[Faint, mostly illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Responsiones ad obiecta

17

Aligua repetita? R. fateor sed et diuus Thomas in partibus id sepe consuevit facere, ut sibi ipse dicta congruentius figerent, et memoria tenacius imprimantur. Deinde quia repetitis additur, uel aliter disponuntur: neque ob id exerescet uolumen ultra duas decim paginas. et in sacra scriptura plurimae sunt repetita inuenies ut in libris Regum, et Paralipomenon; in libris esdrae, et Machabaeorum. quin et sanctus Hieronimus epist. 13 de quadraginta duabus mansionibus per desertum, eadem (aut) mihi dicere non est pigrum, legentibus autem necessarium.

Plurima de uerbo ad uerbum ex alijs auctoribus desumpta? R. quid mirum si opus est collectationem: et ad id tendimus, ut et sensus et uerba inueniamus, ab his a quibus doctrinam accipimus; praecipue quia si legas Augustinum, et Bedam: Petrum Damianum et diuum Chrysostomum alterum ab altero integras similitudines et conuersiones inuenies desumpsisse. nec esset admodum difficile ea, quae plurimi sibi ^{sibi.} propria, et ex se uendicant a quibus de uerbo ad uerbum deprompserint ostentare, cauda et auriculis amputatis ut uagi Egyptij nostri temporis ad uendenda iumenta quae alibi defurati sunt facere consuescunt. ea sepe proprijs dominis uenditantes.

Multae res quae in una parte diuine uerba alibi dictis inter se non consonant? R. ita sane ut letter

quod

quod uarij senserint contemplantur. et pro captu in-
genij eligat. neq; enim in huius opere tam delectum
omnes: q; eligenda proponimus. nam neq; sardus
Hieronymus, cui maxima tribuit et debetur
auctoritas semper assertive locutus est, immo
de eadem re multas sententias ^{pro}ponere solet. Licet
eas non amplectatur: ut lector eligat quod patet
in multis quae refert ad gabatas et ephessos ex ori-
gine et alijs. nec dum quae imperitiam nostram
ingenuae, et libentissime confitemur.

Multa se inuicem insequuntur in tertio libro
praecipue, quae nullam in se habent cohaerentiam
adeo sunt incohaerentia et soluta? R. ides dicit
miscellaneum, et si sibi non haerent adaptabunt
tamen singula suis locis, cum explicanda occur-
rerint: nec minus varietas delectare solet.

Scripta sunt multa in commentarijs quartilibri
de textu biblico? R. non inconsulto nam sic
totus biblicus textus excusaretur, quam aliam necesse
esset semper per manus habere. et haec facillimè
me intelligunt: etiam a parum in biblia uerita-
tis.

Hebraeae et graecae non paucae fuerant conscribenda?
R. haud dubium, sed tamen non necessarium
tamen laboriosum esset admodum et difficile, cum
in his a typographis non mediocriter erraret. neq;
enim

8

enim linguarum notitia, quae huic muneri opus //
esse, esse mihi ab aliis mutanda.

forte omissa multa, et dicta non pauca, quae //
alijs omittere uidebunt? R. tale est hominum
ingenuum, ut quae huic sapida, illi insipida uide
ant. doctiores addant et corrigant. sane pericu
lo a me saepius factis in publicis lectionibus dis
putationibus, et concionibus, hec sic multis adiu
mento fuerunt, ut astantium applausu, questui
fuerint, et honori. |

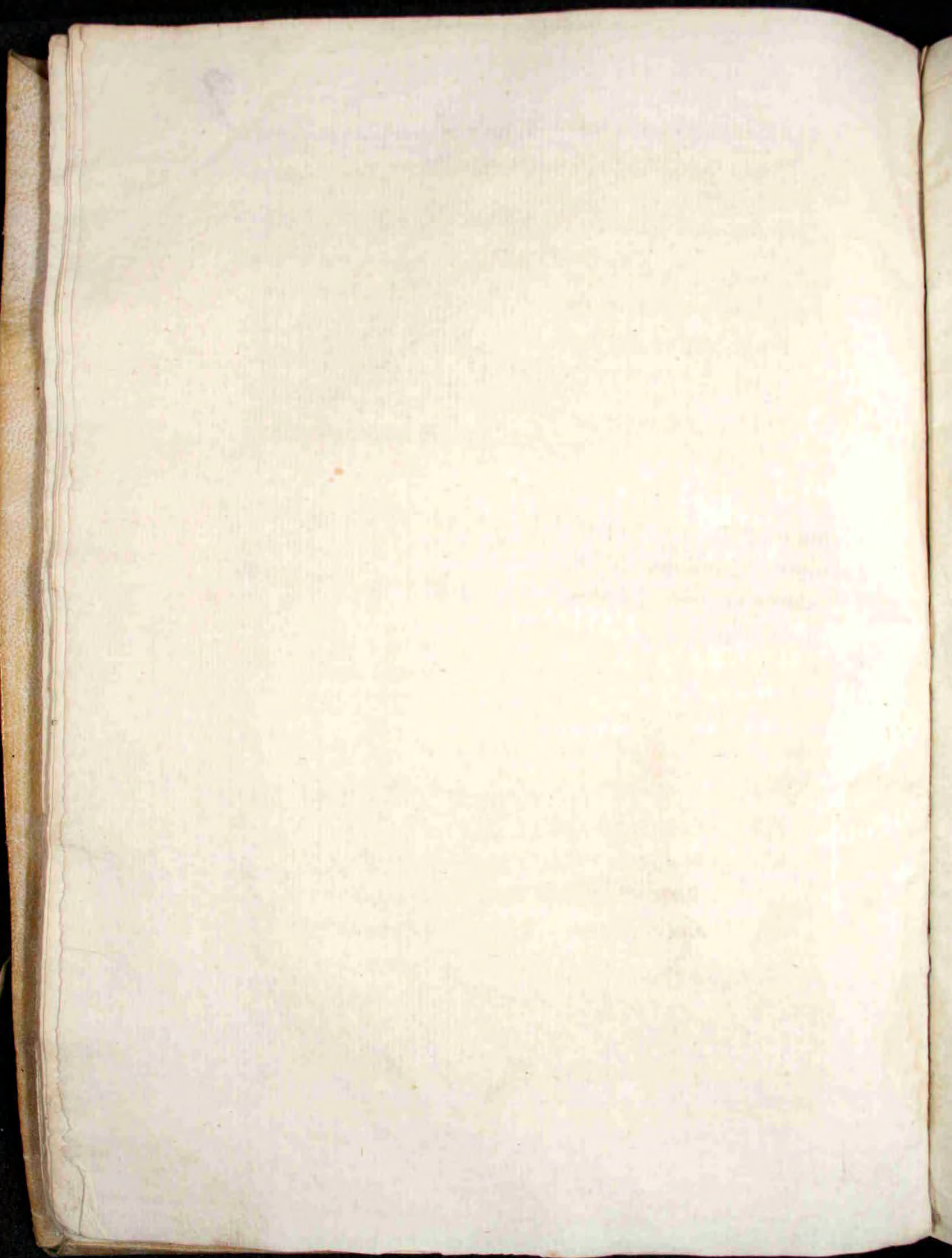
quaeque autem dixeris correctioni sanctae //
matris ecclesiae subiecta esse uolo ut si uel
transuersum deuiauerint unquam per uindic
tas Sabeanae.

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is arranged in several lines, with some lines appearing to be part of a list or a series of entries. The ink is dark and the paper shows signs of age and wear.

[Faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible handwriting in the right margin]

Liber Primus de diuisione
et correspondentia sacro-
rum Voluminum

cap. 1

Inuitatio ad sacram scripturam

§. 1

ex Petro aureo
So in cōmentarijs
ad sacram
Paginam

Venite ascendamus ad montem domini
et ad domum dei Jacob. et docebit nos vias
suas. isay. 2. cap. et micha. 4. ~
gregor. 23. moralium exponens illud Job. c.
23. Semel locutus est deus. et id ipsum secon-
do non repetit. de scriptura ^{sta} pronunciat pro-
loquitur. et differit in hec verba. deus singulis
nummibus non responder. quod tale constituit
eloquium. per quod a cunctorum questionibus
satisfacit. in scriptura quidem eius eloquium
nobis omnibus. in es quod specialiter patimur
Responder; ubi q. uita precedentium sic forma
sequentium. atq. in his que per scripturam sa-
cram

eram ad patres nostros protulit nos erudire uera
uit. unde cogitationibus. uel tentationibus singulorum
non iam passim per prophetarum uoces. aut singulorum
rum officia satis facere. quod quid quid potest euenire et in
quibus in sacra scriptura communiter comprehendit.
ex quibus uerbis colligitur quod scriptura diuina sit illud
tabernaculum. ac quod illud sacrum propitiatorium. unde
de domino loquebatur ad moysen et filiis israel
respondebat. sicut scribitur in figura exod. 25. supra
propitiatorium de medio cherubin precipiam. et lo
quatur ad te.) qui circa seraphicum ausulta
tor concen tuum dominice gloria sedentes super excel
sum solium contemplantur Isaias propheta, qui non
tam prophetam secundum Hieronimum quam euange
licum texuisse uidetur, in cuius tempore retro redijt
sol. et qui addidit regi uitam, qui spiritum agnum pro
uidit ultima; et suggerens in syon consolatus est in
exeruum, qui ostendit futura et prae dixit abscondita an
tequam euenirent, iuxta quod. eccl. 48. Sapiens uisites
tunc de ipso. Hic utique eximius prophetarum, ubi scrip
turam noui ac ueteris testamenti, pro tempore reue
late ueritatis et gratia contemplantur secundo cap. lib.
sui. ubi eandem aspiciat quasi dei oraculum. quasi de
num super uerticem montium collatam. et ait
erit in nouissimis diebus preparatus mons domus
domini super uerticem montium; et fluent ad eum
omnes gentes; ac si aperte diceret quod scriptura sacra
talem habet proportionem ad uniuersam humanam
sapientiam. qualis est comparatio montium
ad infra uerticem. Et omnem aliam planam
terram ~

§. 2

Sunt

Sunt nempe sacre literę quasi mons ille protectiuus vi-
goris, de quo ad Iosb Angelus protestatur gen. 19.
dicens: non stes in omni circa regione, sed in mō-
te saluum te fac. quasi mons ille incentiuus ardo-
ris super quo Moyses et vniuersus populus Is-
rael admiratur, exod. 19. vbi scribitur quod totus
mons Sinai fumigabat eo quod descendisset do-
minus super eum ⁱⁿ igne: quasi mons ille rigatis
sumoris, de quo Dauid cum iubilo gloriatur in
psalmo, dicens, ecce quam bonū et quam iocun-
dum habitare fratres in vnum, sequitur, ros
Hermon qui descendit in montem Syon. quasi
mons ille diffusiuus odoris, ad quem se itura spon-
sa domini attestatur cantic. 4. Vadam ad mōte
myris et ad collem thuris. quasi mons ille al-
lectiuus candoris, qui dicitur Libanus de quo pro-
pheta vaticinio predicatur Esaię. 35. gloria liba-
ni data est ei, decor carmeli et Saron. Ni-
mirum diuina sapientia mons est protectiuus,
incentiuus, rotratiuus, flagrantiuus, allectiuus.
Protectiuus, propter contubernium dei maiestatis
quod in ea conspicitur. Incentiuus, propter cō-
flatorium Christi charitatis, quod in ea attendit.
Roratiuus, propter promptuarium celi voluptatis
quod in ea ebibitur. Flagrantiuus, propter magis-
terium verę sanctitatis quod in ea disseritur. Mons
est allectiuus et candens, propter priuilegium
purę veritatis quod in ea reperitur. O studiosa
anima que scripturarum sacrarum ebriaris dul-
cedine, que ipsius epularis delitijs, que illius
irriguis oblectaris. nonne videtur tibi scriptura
quedam mons protectiuus cum conspicis in ea

14
sacra scriptura
est mons mul-
tplex.

contubernium dei maiestatis? candor est quippe
lucis eternę et speculum sine macula maiestatis
Dei. generositatem q̄ illius glorificat contuberniū
habens Dei, sed et dominus omnium dilexit eam,
sap. 3. Ergo ita ut ipsa sit mons in quo
beneplacitum est deo habitare in eo. etenim do-
minus habitabit in finem, in psalm. Annon tibi
videtur quidam mons Incentiuus dum inspicis
in ea conflatorium Scribi charitatis et libanū
amoris dei? fruis quidem precepti totius scripturę
diuine charitas est. i. ad Thimot. 1. quam charitate
et sponsa senserat dum canebat: introduxit me
in cellam vinariam inebriantem et estuante
scripturam, ordinavit in me charitatem. canti-
cor. 1. Hanc etiam Isaias didicerat dum clama-
bat, dicit dominus cuius ignis in monte Sion,
in ^{id est} scriptura sacra, et caminus eius in Hierusa-
lem Isai. 31. Annon tibi videtur quidam mons
roratiuus dum reperis in ea promptuariū cęsi
voluptatis? nonne tibi videtur iam Soc in terris
regni cęlestis habitaculum et illos fudus in terra
cargere quorū radices in celo fixę sunt? Hieroni-
mę ad Paulinum, iudicia quidem domini iustifi-
cata in semetipsa et dulciora super mel et fa-
vum, propter quod studentibus eum deuotione
et diligentia circa eam per diuē ~~circa eam~~ per
Prophetam, inebriabuntur ab vberitate domus
tuę, et torrente voluptatis tuę potabis eos, ut sic
libri sacri canonis sint illi montes mirę dulcedinis
de quibus scribit Joel in illa die stillabunt montes
dulcedinem et colles fluent lacte, et super omnes
rivos Buda ibunt aquę, fons de domo domini

egre

egredietur et irrigabit torrentem, Joel. 3. An
 non tibi videtur Scriptura sacra quidam mons fla-
 grantius et valde odoriferus dum reperis in ea
 magisterium verę sanctitatis? vera quidem san-
 ctitas, vera virtus, et eius magisterium non re-
 peritur alibi secundum Augustinum sup Joane
 nisi in illa que est cella aromatum et odorame-
 torum et optimi unguenti. Isai. cap. 32. in cuius
 montibus, fugat dilectus et insabit ac requies-
 cit dominus Iesus Christus cum odorifera vita
 sua sicut decantat sponsa fuge dilecti mi assi-
 milare capree hinnulo q certior super montes aro-
 matum canticorum. d. Nonne demum tibi vide-
 tur scriptura sacra mons candens sumeque alle-
 uis dum respicis in ea privilegium pure veritatis
 in nulla manę scientia humanitus inventa potest
 sincera veritas reperiri. Porro hoc est de qua
 dictum est Danieli, et nunc annuntiabo tibi quod
 expressum est in scriptura veritatis Daniel. 10.
 Suiusmodi scriptura veritatum splendoribus, dul-
 tam fecit sapientiam suius mundi, prudentiumque
 reprobaui prudentiam, ac philosophorum insipien-
 tium arrogantiam confutavit. Sicut scriptum est,
 illuminans tumirabiliter, amontibus spernis
 tur batisunt omnes insipientes corde. de cla-
 ratum est itaq; ex deuersu predicto quod scriptu-
 ra sacra uere sit et proprie montuosa ita ut de
 ipsa predictum fuerit per figuram deuter. 11.
 terra ad quam ingredieris possidendam montu-
 osa est de celo expectans pluuias, quas dominus
 deus tuus semper immissit et oculi eius in
 ea sunt, Sic est mons ille de quo inquiritur

per

per Prophetam, quis ascendet in montem domi-
ni? aut quis stabit in loco sancto eius? Et sic
est mons ad cuius ascensum inq̄resum, et cons-
ensum Isaias propheta in uerbis propositis
inducit ~~ad montem~~ et hortatur dicens Venite
ascendamus ad montem domini et ad domum
Dei etc. in quo quidem verbo animarum docilium
excitatur intelligentia scripturarum celestium per
dicatur preminentia doctrinarum salubrium pro
mulgatur exuberantia. animarum dico docilium
excitatur intelligentia ex modo conhortatus, Ve-
nite ascendamus. scripturarum vero celestium
predicatur penitentia ex tropo figuratiuo.
ad montem domini et ad domum Dei Iacob.
doctrinarum quoque salubrium et gratiarum sublimi-
um pro mulgatur exuberantia sub verbo ex-
pellatus et docebit nos vias suas. igitur
in his verbis respectu sacre doctrine aliquid
indicitur, aliquid obijcitur, aliquid promittit?
amplexus indicitur studiosae actionis Venite
ascendamus. excessus obijcitur generosae con-
ditionis, ad montem domini et ad domum Dei
Iacob. influxus promittitur luminoso diffusio-
nis. et docebit nos vias suas. de quo influxu
promissum est per Prophetam Ezechielem, Ezechiel.
34. in pasuis uberimur pascam eos in mo-
tibus Israel, ibi, requiescent in herbis uirenti-
bus, et pluuie benedictionis erunt.

cap. 2

Commendatio sacre scripturae in speciali 2 d. 1

Ne

Venite ascendamus ad montem domini et ubi quis
 magnus ille Pauli discipulus Apostolorum contempora-
 neus, dei nosq[ue] consilis Dionysius Areopagita in
 epistola sua. 9. quam scribit Titos Hierarche interro-
 ganti quæ sit sapientie domus et quis cibus et potus?
 Descriptura sacra sic dicit: edificans inquit sapientia
 sibi domum: duplex alimentum proponit. vnu quide[m]
 forte et manens, aliud humidum et profusum. Et
 in cratere donat prouisiones ipsius bonitates: forte qui-
 dem alimentum fore arbitror intellectualis perfectionis,
 et manentis identitatis cognitionem: secundum quam
 diuina participantur ab illis intellectualibus instrumē-
 tis, quibus diuinitus Paulus ex sapientia accipi-
 ens vere forte tradidit alimentum. Humidū vero
 et diffusum per varia et multa et diuisibilia
 ad non tremulam dei cognitionem nutritos, manu
 docere, propter quod ros, aque, lacte, vino, et melli
 assimilantur diuina et intelligibilia. ros quidem
 et aque propter virtutem vite generatiuam. lacte uero
 propter vim augmentatiuam. vino uero propter vim
 reuiuificatiuam. Propter mundificatiuam autem simul
 et seruatiuam melli. Hæc quidem diuina sapientia
 donat accedentibus copiose ad ipsam, in deficiente[m]
 alimentor[um] affluentiam largiens et super emanans.
 in symbolica ergo theologia inuenies cum sapientie
 domo columnas septem discretas, et forte alimen-
 tum in sacramento et pane diuisum, et rursum
 que ab ebrietate dei et crapula. hæc Dionysius de
 domo sacre scripturæ loquens. quam quidem domum
 diuine sapientie diuinus, ubi ros, aqua, vinum, mel,
 et lac, et cratere toruatiq[ue] ministratur: ubi acubi-
 tus, somnus et crapula reperitur. ros quidem de
 gustatio scilicet omnium diuinorum sicut scriptum est.

Sacra scriptura
 est alimentum
 et domus.

de

deutero. 32. concresecat ut pluuia doctrina mea, fluat
ut ros eloquium meum. aqua, emundatio scilicet et abs-
terisio omnium vitiorum sicut dicitur Ezechiel. 34.
effundam super vos aquam mundam, et mundabimini
et alibi, aqua sapientie salutaris potabit illos ecclie.
15. Vinum calefactio scilicet et inebriatio animorum in
amore diuino, sicut suauis est prouer. 9. bibite vi-
num quod miseri vobis. et Isais. 55. emite absque
argento, et absque ulla commutatione vinum et lac.
Laceruditio scilicet omnium paruulorum, sicut scriptum est
1. Petri. 2. quasi modo geniti infantes lac concupis-
cite. et Apostolus dicit. tanquam paruuli in Chris-
to lac vobis potum dedi, non escam. mel informa-
tio scilicet omnium perfectorum sicut Dauid testatur, qua
dulcia faucibus meis eloquia tua super melosum meo,
accubitus recreatio scilicet omnium actiuorum de quibus
dicitur luc. 12. quia faciet eos dominus discubere
in scriptura sacra, et transiens ministrabit illis.
Somnus, obdormitio scilicet ~~hominum~~ deusorum et con-
templatiuorum, de quibus dicit psalmista, cum dede-
rit dilectis suis somnum in scripturis suis sanctis
ecce hereditas domini filij merces fructuuentis.
crapula, impinguatio scilicet omnium mentium que
sabet fieri virtute sacre scripture cantico. 5.
comedite amici bibite et inebriamini carissimij.
Hanc utiq; sapientiam in qua ut in domo mixifi-
ca que predicta sunt diuinitus ministrantur,
contemplatus Isaias propheta ad ipsius consensum
et ascensum sub verbis propositis nos inuitat cum
ait Venite ascendamus ad montem domini et
ad domum dei iacob. In quo verbo animarum
dormilium excitatur intelligentia ex modo exhor-
tatio quo dicitur Venite ascendamus. scrip-

Sominu

curarum celestium praeclari preeminencia sub no-
figuratiuo cum additur, ad monem domini. Et
ad domum dei Jacob. doctrinarum salubrium
et gratiarum ~~sublimium~~ promulgatur exuberantia
sub uerbo expectatiuo sub quo concluditur et doce-
bit nos vias suas.

§. 2

Primum igitur excitatur intelligentia docilium ani-
marum cum dicitur, Venite ascendamus, ascendamus
itaque ~~atque ascendamus~~, quia ascensione opus est intel-
ligentia scripturarum sicut ait sanctus Propeta de
theologo studioso quod ascensiones in corde suo
disposuit in ualle lacrymarum ^{et} reprimenda
subnectit, quod benedictionem dabit legislator, vi-
debitur Deus deorum in Sion, in sua sacra doctri-
na, Venite igitur et ascendamus a sensibilibus
ad intellectualia, a corporalibus ad spiritualia, quia
nobis consulitur ad aeterna, a mutationibus ad
immobilia. Esay. 1. quis est in uobis de uniuers-
so populo eius ascendat in Hierusalem et sit domi-
nus deus cum eo. Videmus sensibiliter de nume-
ro ascendentium. quaedam ascendunt cum uolatu
ut aues, quaedam ex afflatu et impulsu uenti ut
nubes, quaedam ascendunt cum conatu ut homines,
quaedam ascendunt cum ornatu ut oves, et pasuales
greges sicut habetur in canticis, venite ergo theo-
logi studiosi et ascendamus istis quatuor modis.
ascendamus utique cum uolatu meditationis perspi-
cuae sicut aues, ex afflatu inspirationis intransiens
sicut nubes, cum conatu supplicationis mellifluae
et orationis assiduae sicut homines, cum ornatu
conuersationis perspicuae sicut oves, ascendamus
primo cum uolatu perspicuae meditationis ut aues
quia scriptum est, in lege eius meditabitur die
ac nocte qui uult in ea proficere. In sanctis

multiplex est
ascensus ad no-
stram sacre ser-
ipturae.

quidem

quidem literis profunda est intelligentia requirenda
vbi per vocem ad intellectum, per intellectum ad rem,
per rem ad rationem, per rationem peruenitur ad
veritatem. quod cum quidam minus docti et super-
bi non capiunt: ad Philosophorum doctrinas se rari-
ferunt, in sacris literis nichil autumantes subtile
aut meditatione dignum. Hugo dydascalicon parte
5. ~~contra~~ de studio theologo cum vobis statu medita-
tionis perspicue ascendite. scribitur in psal. ascen-
dit super cherubin et volauit, volauit super pennas
uentorum. quemadmodum et in alio loco dicit: quis
dabit michi pennas sicut columbe et volabo et
requiescam? Ascendamus secundo ex afflatu intra-
neque reuelationis vt nubes. lex enim spiritalis est
et reuelatione indiget ut intelligatur, ac reuelata
facie in ipsa gloria dei contempletur. reuela inquit
oculos meos et considerabo mirabilia de lege tua,
ait Hieronimus in epistola ad Lau. vnde et Danieli
per noctem visio reuelata est: daniel. 1. studio
ergo ascendenti ex afflatu reuelationis diuine di-
uigitur illud psalmi. ponis nubem ascensum tuum
qui ambulat super pennas uentorum, super pennas
sacrarum inspirationum. et 3. reg. 18. dicit
quod nubecula parua quasi verbigium somitris
ascendebat de mari. Tertio ascendamus cum
conatu assiduo deprecationis et iugis orationis
sicut ascendunt homines. non solum enim admo-
nendi sunt homines venerabilium literarum vt in
scripturis sanctis, genera locutionis sciunt et quo-
tiens apud eas aliquid dici solet diligenter aduer-
tant, memoriterque retineant. Verum etiam (quod
est precipuum et maxime necessarium) orant vt
intelligant. ~~In eis quidem literis quasi studiosi~~

15

suasurum, quoniam Dominus dat sapientiam a
quo ipsum stultum (si pietate perditum est) accipiant.
August. 3. de doctrina christiana cap. 39. Unde
Abbas Theodorus, ut refert Cassianus in collectio-
nibus Patrum. non aliter questionem difficilem et
longo tempore ignoratam agnouit, donec septem die-
bus et noctibus infatigabilis perseverans, peruenit
in oratione permansit. quocirca studiosus theodorus
bene per Ionatham figuratur de quo scriptum est
1. reg. 14. quod ascendit Ionathas reptans mani-
bus et pedibus et armiger eius port eum. reptans
enim pedibus et manibus est conatus mentis totalis
quo per sacram orationem ascenditur in deum.
Cum igitur voluntas ascendit sacris orationibus
circa intelligentiam scripturarum eius armiger intel-
lectus ascendit. Hec est enim virgula aromatica, vir-
tute cuius ascendit anima ad scripturas. cantic. 3.
quae est ista quae ascendit per desertum, per immensam
syluam, et per latibula scripturarum sicut virgula
fumi ex aromatibus myrrhae et thuris, et uniuersi
pulueris pigmentarum. Ascendamus quarto cum or-
natu conuersationis conspicuus, sicut oves et pasua-
les greges. non enim proprius auditor huius scien-
tiae scire est sectator passionum. nam qui didice-
rit et sic fecerit, sic magnus vocabitur. qui uero
didicerit et non fecerit, minimus vocabitur in reg-
no caelorum. Propter quod ait Iacobus. 1. cap. canonicus
sue: esote factores uerbi et non auditores tantum
fallentes uos metipsos, quia si quis auditor est uerbi
et non factus hic comparabitur uiro consideranti
vultum natiuitatis suae in speculo; considerauit
enim se et abiit, et statim oblitus est qualis
fuerit. Et recte hoc dicit, quoniam scriptura

diuina

Diuina est quoddam speculum et quoddam lauacrum
ad animæ lotionem, absterisionem, et ornamentū, or-
dinatum, sicut scriptum est cant. 4. capilli tui sicut
greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad.
dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascendunt de lau-
acris, omnes gemellis fetibus et sterilibus non est in eis.
ut referantur capilli ad affectiones sanctas, dentes
ad colloctiones mundas, fetus ad operationes uirtu-
osas, quibus debent ornari qui ascendunt de lau-
acris sancto scripturarum, et de monte galaad de acris
sibi testimonij. nam de scriptura dictum est, testimonia
tua credibilia facta sunt nimis. sic igitur patet qua-
liter in hoc verbo animarum docilium intelligentia ex-
citatur cum dicitur venite ascendamus quod orat
prius declarandum.

§. 3

quare sacrascrip-
tura assimilatur
monti.

Secundo uero scripturarum celestium magnifi-
centia et excellentia predicatur sub tropo figu-
ratiuo, cum comparatur monti et domui. ad
montem (inquit) domini et ad domum Dei-
Jacob. monti quidem comparatur pro eo quod in
ipso respectu uniuersæ terræ reperitur. celsitudo,
qua exsuperat, et uenustas, replet et occupat.
Plenitudo, qua exuberat, Pulchritudo qua irra-
diat. magnitudo qua accumulatur. consimiliter
Diuina Scriptura, quasi mons omnem sensum
exsuperat in sensu anagogico. matthe. 17.
Duxit eos in montem excelsum seorsum et trans-
figuratus est coram eis. quasi mons omne bonum
exuberat, et omnem fructum et riuum pullulat
in intellectu tropologico, ubi de moribus agit psal.
103. super montes stabunt aque. sequitur. Irri-
gans montes de superioribus suis de fructu ope-
rum tuorum satiabitur terra. quasi mons omne

centum

16

centrum irradiat et occultum declarat in intel-
lectu allegorico, ubi agit de Christo, per quem
omnes umbræ et figure legis irradiantur, quia
lex per Moysen data est gratia et veritas per
Iesum Christum facta est. cui et dirigitur illud
propheticum *Isaiah. 4.* scriptum. quis tu mons
magne coram *Zorobabel* in planum? et redu-
cet lapidem primarium et exequabit gratiam
gratiæ eius. quasimons omne donum accumu-
lat et aggregat in intellectu literalj. et in sen-
su *Historico* superficialj. et plano. omnia enim
quæcumq; ^{quis} utiliter alibi didicit, multo abundan-
tius in scriptura sacra inueniet, et quanto mi-
nor est aurum, argenti, vestisq; copia quam de
Egipto *Israeliticus* populus abstulit in compa-
ratione diuitiarum quas postea *Hierosolima* con-
sequutus est, maxime sub tempore *Salomonis*
tanta est scientia collecta de libris gentium:
si diuinæ scientiæ comparatur ut *Augustinus* ait
de doctrina christiana cap. 41. ut ipsa sit mons ille
magnus de quo *Dani. 2.* lapis qui percusserat Sta-
tuam, qui destruxit omnem inanem prophetiam,
factus est mons magnus et implicuit vniuersam
terram. an non vobis videtur scriptura diuina
monti congrue comparari cum dicitur ascendam
in montem *Domini*? Nimirum octo montes
inter alios inuenio nominatos videlicet. Mon-
tem *Sion*, qui interpretatur specula *Dei*. Mon-
tem *Bethel*, qui interpretatur domus seu Sabi-
tulum. Montem *Sina*, qui interpretatur regu-
la, seu mensura. Montem *Olueti*, qui dicitur
mons pinguedinis. Montem *Oreb*, qui inter

pre

pretatur mons incendij seu ardoris. Monte in
libani, qui dicitur mons candoris. Montem ga
ladd, qui interpretatur aceruus testimonij. Mon
tem moria, qui dicitur mons visionis. ubi Abra
ham obicit filium, et edificatum est postea
templum. De quo dicitur in Proverbio in monte
Dominus videbit. gen. 22. Et indubitanter
obtusunt preclarę materię, ad quas omnia redu
centur, quę tractantur in diuinis scripturis. Scrip
tura namq; tractat alicubi de miro fastigio beatę
diuinitatis, et ibi occurrit sicuti mons Sion, et
ob hoc gloriatur eccle. 24. et sic in Sion firma
tasum, et in ciuitate sanctificata similiter re
quiescit. quemadmodum et alibi testatur quod
factus est in pace locus eius, beatę s; deitatis
et habitatio eius in Sion, in sacra scriptura.
tractat ibi de sacro misterio sumptę humanita
tis, et ibi occurrit sicuti mons Bethel qui inter
pretatur habitaculum Dei et ibi agitur de Christo
in quo habitauit plenitudo diuinitatis corpora
liter secundum Apostolum et cant. 2. similis
es o dilecte mi capreę hinnulo que uoy super
montes Bethel. tractat alibi de uano uesti
gio create uniuersitatis, et tunc occurrit sicuti
mons Syna, qui interpretatur gloria siue men
sura. creauit enim Deus omnia in pondere
numero et mensura secundum sapientem.
ad galatas. 4. Syna mons est in Arabia et ser
uit cum filiis suis uniuersa enim creatura
scriptura deseruit. scriptum est enim quod
statuit ea in eternum et in seculum seculę
preceptum posuit et non preteribit. tractat

alicubi

16
aliubi de summo Stipendio Superne felicitatis, et tunc occurrit sicut mons Oliveti unguis corda studentium Zachar. 14. stabunt pedes Domini super montes Olivary. unde tempore noctium et tribulationum exseundum est et studendum pro consolatione ad loca scripturarum, in quibus agitur de superna felicitate. exemplo illius de quo scriptum est Luc. 11. noctibus exiens morabatur in monte qui vocatur Oliveti. tractat aliubi de dno supplicio future calamitatis, et ibi occurrit sicut mons Oreb qui interpretatur ardor ibi enim timore comburitur, et ardet animas studiosi et ibi potissimo divina scriptura apparet ut mons Dei comminantis Somini peccatori. 3. reg. 10. scribitur de Helio quod comedit panem subincertum et bibit aquam ex vase et ambulavit usq. ad montem Dei Oreb. loca enim scripture in quibus tractatur de dno supplicio future calamitatis maxime nos induunt ad penitentiam sanctam et lamen. tractat aliubi de multis in signis iniurie varietatis preceptis et honestatis et Soci ubi tractat de virtutibus, donis, preceptis, et de eorum oppositis et ibi occurrit sicut mons Libani qui interpretatur candidatio, ibi namque omnis sanctitas lucet, omnisq. munditia et honestas domino contestante: Sancti estis quoniam ego sanctus sum. eccles. 50. quasi plantatis Cedri in monte Libani. cedrus alta Libani celsitudo omnis perfectionis non plan

tatur alibi, non reperitur in alijs scripturis.
tractat alibi de magno prodigio stupende
autoritatis vbi videlicet agit de potentis Mo
ysi, de Prophetarum miraculis, de stupendissi
mis prodigijs Iesu Christi, ibi occurrit sicut
mons galaad, qui interpretatur acervus ter
timonij. ista enim prodigia et miracula
sunt indulta in testimonium veritatis. genes.
31. dicitur de Iacob quod extendit taber
naculum suum in monte galaad. in illis
quippe locis scriptura sacra multum exhibet
Dei potentiam, magnificat et extendit.
Tractat alibi de claris precoribus perfectę au
ritatis virorum sanctorum quorum exempla mores
et actus vitamque describit, et ibi occurrit sicut
mons Moria qui dicitur mons visionis. ad
exempla enim illorum debemus respicere intueri
et nos ipsos edificare, quod scriptum est in
figura. 2. paral. quod cepit Salomon edifica
re domum Dei in monte Moria. Igitur cum
omnis veritas que dicitur in scripturis, vel
spectat ad Syon ad beatam diuinitatem
vel spectat ad Bethlehem ad supernam huma
nitatem, vel spectat ad Syon ad extatam v
niuersitatem, vel spectat ad montem Sion
ad supernam felicitatem, vel ad montem Oreb
ad futuram calamitatem, vel ad montem Liba
ni ad iunctam et impositam bonitatem,
per precepta diuina, vel ad montem galaad
ad stupendam autoritatem et potentiam
Dei facientis miracula, vel montem Moria

ad ostensam sanctitatem et perfectione ius
 torum recte possumus dicere quod fundamen
 tum eius in montibus sanctis, montes ergo
 in circuitu eius sicut sacre scripture et domi
 nus in circuitu populi sui, populi videlicet
 Christiani cui ipsam comunicabit. sic igitur
 patet scripturarum celestium magnificentia sub
 tropo figuratiuo montis // comparatur autem
 domui, ad domum (inquit) dei Jacob. Vere
 namque ipsa est domus Dei picturam, sculptu
 ram, clausuram, structuram, nimirum Liber
 sacri canonis omni modo depingitur flori
 de exornationis. omni tropo condecoratur et
 clauditur mystice eloquutionis, omni style
 sculptur et inciditur prophetice indagatio
 omnimodo constructur et textur provide coap
 tationis. omni dicomodo depingitur floride ex
 ornationis qua utitur retoriis secundum
 Augustinum. 4. de doctrina Christiana cap. 7.
 ubi concludit post plura exempla. quapropter
 eloquentes quidem non solum sapientes cano
 nicos nostros auctores fateamur et tali elo
 quentia usus esse qualiter personis huius sacra scriptura
 modis conueniebat. unde ex 4 s. coloribus uere coloribus
 sue uerborum exornationibus quos ponit Tul seu exornatio
 lius in 4. Rethor. nulla deficit in scripturis nobis rethoricis
 diuinis, est enim repetitis ubi dicitur qui ex
 ponis nubem ascensum tuum qui ambulat
 super pennas uentorum qui facis Angelos
 tuos

5.4

comparat sacra
scriptura domui

tuos spiritus est. Et est conuersio ubi dicitur
in ⁱⁿscientiam dices audeo et ego Hebræi sum
et ego est. Et est gradatio ubi dicitur in prin
cipio erat verbum et verbum erat apud
Deum et Deus erat verbum est. Et est tra
ditio ubi dicitur Israel secundo legem ius
titis in legem iustitie non peruenit. Et est
membrum cum dicitur Ve genti peccatrici po
pulo graui iniquitate, semini nequam filijs
scelestis. Et est articulus cum subditur de
reliquerunt dominum blasphemauerunt san
ctum Israel ab alienati sunt retrorsum est.
Et est compar ubi dicitur vobis qui opulen
ti estis in syon et confiditis in monte samarie.
Et vniuersaliter non deest vnica ex ~~45~~ 45.
floritionibus dictionum sicut (nisi tempus de
ficeret) promptum esset ponere in exemplis,
Et apparebit in lectione Isaiæ. Similiter et
20. exornationibus sententiarum seu florida
tionibus quas Tullius subnectit in eodem quatuor.
nulla deest in serie scripturarum sicut patet le
genti ~~quod~~ ^{enim} ibi est, licentia, distributio, diminu
tio, frequentatio, expositio, breuitas, demonstratio,
imago, et confirmatio, et sic de ceteris ut ex
75. floritionibus, textus sacrati canonis venus
tissime adornetur, varieg. pingatur. cuius figu
ra legitur 3. reg. 6. cap. quod fecit Salomo
in parietibus templi et domus domini esse
rubin et palmas et varias picturas. Et
in pavimento vestibuli Assuerij erat ex sma
ragdo et pario stratum lapide, quod mira
va

§ 5

varietate pictura decorabat Sester. 1. / ^{^ d. 5.} Secundo
 liber sacri canonis quasi domus Dei omni
 tropo concluditur et obteratur mystice eloquenti
 nis, qua utitur grammaticus ut docet August. 3.
 de doctrina christiana cap. 29. dicens. sciant so
 mines literati omnibus nodis loquutionis quos
 tropos vocant, auctores nostrorum vsos fuisse, etiam
 multiplicius et copiosius quam possint credere
 qui eos nesciunt aut etiam estimare. et subdit
 quod istorum troporum omnium non solum in diui
 nis libris exempla sunt, sed etiam quorundam
 nomina retinentur ut allegoria, parabola, et
 enigma. unde ex 24. speciebus tropi quas asig
 nat grammaticus, nulla deest in scripturis di
 uinis. est enim Somopasia, ubi dicitur, os ius
 ti meditabitur sapientiam; et ubi dicitur, ve
 ritatem meditabitur guttur meum. et antro
 prospator, ubi dicitur, penitet me fuisse somi
 nem, et ubi ait, dimitte me ut irascatur fu
 rorem meum. et generaliter reperitur in sacris
 libris. methonomasia, Anthonomasia, cata
 crexis, mathalepsis, Hyperbaton, Periphrasis,
 et Ironia. ita ut per hoc scriptura diuina pluri
 bus (namque tropis omnibus) obterata appareat
 et conclusa. In cuius figura legitur 3. reg. cap. 6.
 quod omnis domus Dei vestiebatur cedro habent
 te toruaturas. tropus autem idem est quod con
 uersio, et ideo scriptura diuina plena est tropis
 toruaturis. Tertio uero liber sacri canonis omni

sacra scriptura
 utitur tropicis lo
 cutioibus -

sol

solo dissecitur, scinditur et sculpsitur prophete
ticę indagacionis. unde Hieronimus in prologo
super Isaiam dicit. quid loquar de Prophe
tica, et sicca, et theologia? quid quid valet Su
mana lingua proferre et mortalium sensus
accipere isto volumine continetur. et Au
gustinus. 3. de doctrina christiana docet, quod
quid quid de locoy situ, denaturisq anima
lium, lignorum, Serbatum et Lapidum, a
liorumq omnium in scientijs prophetis seu
ptum est, hoc totum valet ad soluendum
sculpendum et incidendum enigmata scrip
turarum. Unde omnis notitia siue histo
ria et de factis gentilium siue mechanica,
siue geometria, siue arismetica, siue poetica,
seu philosophica inueniuntur in sacra scriptura
multipliciter sculpsa, sicut Augustinus deducit
et promptum esset per exempla videre. in eu
ius figura. 3. reg. cap. 6. de Salomone legitur
quod omnes parietes templi per circuitum
culpsit varijs celaturis. sculpsit enim in ea
cherubin quantum ad scientias ~~propheticas~~
philosophicas, et palmas quantum ad mathe
maticas, et celaturas valde eminentes quan
tum ad ~~scientias~~ ^{artes} mechanicas. Sine enim regu
lis ^{enim} artis mechanicę atq proportionibus male
pdest intelligi templum Ezechielij, taberna
culum federis, arca Noe, et Hieroglyphum
solis quod legitur in Isaiā. quarto liber

Sacra^{ti} canonis omnium nodo contextitur et
 constructur p^{ro}uide^{re} adaptationis ita ut qui nes
 cit aut non intelligit illos nodos, nexus et
 regulas quibus contextitur et sententia coapta
 tur non possit bene proficere in ea. quos quidem
 regulos in. 3. de doctrina christiana optime pro
 sequitur Augustinus in diuersis capitulis ex
 ponens. 7. regulas Cyrenij et addens ipse
 alias plures ita ut sit §. 6.

Regule exponen
 di sacrampagi
 nam.

Prima regula de capite et de corpore.

Secunda regula de uersatq^{ue} permisso corpore.

Tertia regula de toto et parte genere et specie.

Quarta. de legitimis numeris et tempore.

Quinta, de permissis et lege.

Sexta, de recapitulatione et anticipatione.

Septima de diabolo et eius opere.

Octaua de distinctione.

Nona de percussione et statione seu interrogazione

Decima de obseruatione.

Est ergo regula prima quod ubi agit scriptura
 de domino sepe se transfert ad eius corpus. Se
 cunda quod ubi agit de corpore christi uero sepe
 se transfert ad ecclesiam, quod est mysticum cor
 pus eius, Tertia uero quod ubi agit de permis
 sis et lege sepe quod dicitur ad literam est
 ad spiritum transferendum, ut est illud nisi
 manducaueritis carnem filij hominis et bibe

ritis eius sanguinem non habebitis vitam
in vobis. unde melius vocatur hęc regula
secundum eundem Augustinum de spiritu
et litera. Quarta regula est quia ubi agit
de genere et de toto ibi sepe referendum sit
ad speciem et ad partem, ut cum dicitur in
Ezechi. domus Israel habitavit in terra et
polluit illam in via sua, hoc non est intelli-
gendum de toto Israel sed de Israel secun-
dum carnem. et quod sequitur, dabo vobis
cor novum et auferam lapideum cor de
carne.

[Faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

carne

2 carne vestra in medio vestri non potest intelligi
de toto Israel sed de reliquijs, quæ sibi electi nem
gratis salva facti sunt ut Apostolus dicit. ~||~

quinta regula est q, cum agitur de temporibus et legi
timis numeris ut ibi per tempus et tempora et dimi
dium temporis, et alibi beatus qui peruenit usque ad
dies 1325, et alibi qui habet computet numerum bes
taq in his omnibus procedendum est a parte ad totum
iuxta illud dicitur pro anno dedit tibi alibi vero a toto
ad partem per Synedochem, ut cum dicit saluator si
cut fuit Jonas tribus diebus et tribus noctibus in ventre
ceti, sic erit filius hominis in corde terræ. ~||~

sexta Regula est q, frequenter per recapitulationes
quandocumq, per anticipationem verba scriptura ordi
nantur. Septima Regula est q, frequenter cum agi
tur de diabolo tunc trans ferendum est ad eius corpus
mysticum, quod est ecclesia impiorum, et econverso
ut est illud quomodo cecidisti lucifer, qui mane ori
ebaris, ubi agitur de Rege Babylonis, et nihil mi
nus transferendum est ad diabolum, qui est caput
omnium superborum. ~

octava Regula quam addit Augustinus potest dici
distinctio, nam aliquando dictione addita ad clausula
per

precedentem erit oratio heretica, quae relata ad posterio-
riorem erit catholica et e converso, ut ibi in principio
erat Verbum, et Verbum erat apud deum, et deus erat
Verbum sequit sine distinctionem Arij Verbum hoc erat
in principio apud deum nolens confiteri deum esse ver-
bum.

Nona Regula potest vocari per circumlocutio sine interroga-
tio qua non intellecta frequenter in scriptura errat
ut cum dicitur, deus est qui iustificat quis est qui conde-
minat? ad Rom. 8. Si (quod sequitur) Iesus Christus qui
mortuus est intelligit revelatio et non per circumlocutio
error erit, nam intelligit Apostolus q. Iesus Christus
interpellat pro nobis, et non condemnat.

Decima Regula potest appellari observatio, quae cum
dicitur sine Augustinum an propria sit locutio vel trans-
lata, in qua maxime erraverunt Manichei scripturam
quancumque, literalem et proprie intelligendam dicentes
intelligendam esse spiritualiter, ut Mariam non di-
cunt esse mulierem sed significare ecclesiam, et sic de
alijs erroribus multis. Istae igitur decem regulis decem
figuribus, decem modis scriptura sacra concepta et provide
coaptatur, ut superbus irrideat, indignis clausa sit, et re-
sue plana ut vilescat ut dicit Gregorius. lib. mor. 20. c. 1.
quae est in figuram suavis mira iunctura legit. 3. reg. c. 6.

q, trabes posuit sub montem domini per circuitum
 et q, texuit domum laquearibus cedrinis. cedrinaqz
 altitudo designat sublimitatem. quare subtiles con-
 nexiones sacra doctrina pprie designant per laqueari-
 a cedrina / ex quo igitur liber sacri canonis sic floride
 depingitur, sic tropice concludit. sic physice ac philo-
 sophice incidit ad eius intelligentiam intrat, sic pro-
 uide concepit ipsa est verissime et ppriissima domus dei
 quam etiam prophetales spiritus admirat Baruch. 3. ubi
 ait. o israel qz magna est domus dei, et ingens locus po-
 sessionis eius, magnus et non habens finem, excelsus
 et immentus. et ob hoc merito scripturarum celestium
 magnificentia et preminentia predicat sub tropo figu-
 rativo, cum dicit ad montem domini et ad domum dei
 iacob, quod erat secundo locus declarandum

3° - ~~3° Articulus ubi ponitur genera~~
 lis divisio Biblię in octo p. principa

les. 5. 1
 Vltimo doctrinarem sublimem et gratiarum nobili-
 um ppalat exuberantia sub verbo expectatio (et do-
 cebit nos vias suas) ubi considerandum est q, scriptura
 divina potest diuidi in octo partes principales, in octo
 modos docendi, quos assumit. docet namq, politice et legis
 latice in prima sui parte. s. in Pentateuco. docet
 se

Secundo Chronice et Suborice seu enarrative in altera
sui parte vbi in decem libris. Iosue. Iudicum. Ruth.
Regum. Paralipomenon. Esdra. Tobia. iudith, Esther.
Docet ~~ter~~ tertio Symnodice, et quasi poetice et decanta
tice in altera sui parte. vbi in tribus libris psalmoy
therencorum, et canticorum. Docet autem quarto
pphetice et declarative quasi p modum hismeliorum
sermonum et pzdicationum in alia sui parte videlz
in sex libris. isaia. Hieremia, Baruch. Ezechiel. da
niel. et lib. duodecim pphetarum. Docet dialectice et
disputative in alia parte. sibi in duobus libris Job. et
ecclesiaste. in utroq; namq; disputative concionative
et disceptative procedit, docet ~~ter~~ sexto monastice
seu edice. et consultative in alia sui parte videlz in tri
bus libris. in pbijs sapientia et ecclesiastes. et sic
sub his sex modis docendi comprehenduntur omnes libri ve
teris testamenti. Docet ~~ter~~ septimo testimonialiter
et affirmative eo modo quo notarij de veritate sunt as
sueti informare homines, et hoc in prima parte novi
testamenti. videlz in euangelij. Docet autem octavo
epistolariter et destinative et hoc in secunda parte novi
testamenti sibi in quatuor libris. in ~~decem~~ ¹⁴ Pauli epist
lis, et in actibus. quilibet fuit epistola ad Theophilum
missa, sicut in principio patet. Primum quidem sermo
nem

1. nem feci de omnibus o Theophile. ^{igitur} et in lib. septem
 canonicarum, et in lib. Apocalypsis Iesu Christi. quam
 vedit deus palam facere servis suis. mittens per angelum
 suum servus suo Joanni. et statim sequit epistolare ex
 ordinem cum sua salutatione. Joannes septem ecclesijs
 qui sunt in Asia gratia vobis et pax ab eo qui est. et
 qui erat, et qui venturus est etc. et sequit narratio. ego
 Joannes frater vester et particeps et socius in tribulatione
 fui in insula que vocat Patmos. et fui in spiritu domi

S. 2 nica die, et audiivi post me vocem magnam etc. / Et au-
 tem considerandum quod in istis octo partibus occurrit liber /
 sacri canonis quasi varia domus dei. ut benedicatur in
 verbo pposito. Venite ascendamus ad montem dei. et ad
 domum dei Jacob et docebit nos vias suas. Occurrit au-
 tem ut domus lapidea in parte legislativa ratione gra-
 vitatis legis cuius pondus et onus vix filij Israel por-
 runt unqz portare. a quo onere liberauit nos Christus
 dominus. Quasi domus lignea in parte enarrativa
 ratione equitatis. nam ibi divina iustitia super obser-
 vatores et transgressores legis qualiter se habuit enar-
 rat. Ut domus eburnea in parte decantativa ratione
 ubi suavitatis, et suavitatis ut patet in psalmis et canticis.
 Quasi domus nubea in parte declamativa in libris pro-
 phetarum ratione obscuritatis. tenebrosa enim aqua in
 nu

Sacra scriptura
 est quasi varia
 domus dei.

nubibus, aeris profunda intelligentia in prophetis sm̄s
gregor, sup ezechielem. Quasi domus aurea in parte cō
sultatoria in libris sapientialibus ratione honestatis et
sapientia, quae ibi docetur. Quasi domus bellica in par
te disceptativa ratione diversitatis, et contraria proba
bilitatis, sicut patet in Iob, ubi est conflictus varius ra
tionum. Quasi domus coeli in parte attestativa quattuor
euangeliorum ratione maiestatis Christi domini quae
ibi presentialiter exhibetur quasi in coelis. Quasi do
mus rotunda in parte destinativa epistolarum, et libro
epistolarum, rigauerunt enim in libris illis Apostoli,
et fecundauerunt ecclesiam doctrinis suis. Venite
ergo et ascendamus ad domum domini etc. ascendamus
inquam ad domum lapideam ad libros legislatiuos et do
cebimur de vijs timoris, lex enim illa ut lex lapidea lex
timoris ut scriptum est. domus cum edificaretur de lapidibus
volatis edificata est. Finalio loco dicit. Venite filij audi
te me timorem domini docebo uos. Venite secundo et
ascendamus ad domum dei ligneam, ad libros enarra
tionis, et docebimur de vijs rigoris, ubi enim manifestae
dei Iustitiae in punitionibus hominum, qui discesserunt
ab eo ut pote Saulis Microboam Achab et exaltationis
aliorum qui placuerunt ei, ut Samuelus, Danielus, Ezech
Iosue. Unde scriptum est. 3. reg. 6. q. edificauit Salomon
pa

parietes domus intrinsecus, et operuit lignis cedrinis. et
 de hac doctrina per viam rigoris habetur in psalms. dis-
 ciplina tua correxit me in finem, et disciplina tua ipsa
 me docebit. Ascendamus tertio ad domum eburneam
 ad libros decantatiuos et docebimur de vijs dulcoris, un-
 de scriptum est psalms. 44 myrrha et gutta et Cassia
 a uestimentis tuis a domibus eburneis, ex quibus delec-
 tauerunt te filiae regum in honore tuo. et de hac doctrina
 p modum dulcoris scribitur pro vbiuorum 24 comede fili
 mel qz bonum, et fauam dulcissimum guttuerituo, sic
 doctrina aringua, et 1 paral. 25. dice qz erudiebant
 canticum domini cuncti doctores. Ascendamus quarto ad
 domum dei bellicam ad libros disceptatiuos, et docebimur
 de vijs uigoris inuestigare, i. cum multo vigore ratione di-
 uinorum iudiciorum, sicut patet in libro Iob. et haec est
 domus de qua scriptum est. 2. Reg. 3. qz erat magna con-
 certatio inter domum dauid, et domum Saulis, domus
 autem Saulis defuebat quod die, nam inter Iob et ami-
 cos ipsius fuit longa concertatio donec amici Iob conuic-
 ti sunt et defecerunt. et similiter in eccles. sequitur lon-
 ga dicertatio inter stultum et sapientem virum, quoz
 partes Salomon vicissim mouet, quasi concionator, de hoc
 autem modo docendi p modum uigoris et bellicum de-
 cantabat propheta docet manus meas ad pugnum, et digi-
 tos

tos meos ad bellum ps. 143. Ascendamus quinto ad do-
mum dei auream ad libros consultationis, et docebitur
de vijs decoris, scriptum est enim. 3. Reg. c. 6. q. nihil e-
rat in domo, quod non auro tegeret et de doctrina decen-
tissima librorum sapientialium ad litteram arg. sap. 1.
8. q. doctrina est disciplina dei et electrix operum illius
qua qui docti fuerunt, et in libris sapientialibus eruditi
fulgebant quasi splendor firmamenti, et quasi stelle in
perpetuas æthernitates, sicut promittit angelus dan. 42.
Ascendamus sexto ad domum dei nubeam ad libros decla-
mationis omnium prophetarum, et docebitur de vijs splē-
doris scriptum est enim. 2. paraly. 5. q. domus dei imple-
ta est nube. et. 3. reg. 8. dicit q. nebula impleuit domus
domini, et non poterant sacerdotes propter nebulam mi-
nistrare, in libris namq. prophetalibus nebulosis non pa-
tet de facili intellectus, ut homo possit explicare nisi qd
splendores aliqui et resurgentes Iesu Christi apparent in
eis aliquando, sicut radius solaris in nube et per istum
splendorem docemur in libris prophetalibus, nam aliter
clausi essent omnino sermones. Joannis. 7. ascendit di-
liculus in templum et docebat. et Joannis. 8. perrexit
Iesus in montem oliueti, et diliculus iterum venit in tem-
plum, et oranis populus venit ad eum, et sedens docebat
eos. Ascendamus septimo ad domum dei coelicam ad
libros attestationis quattuor euangeliorum, et ibi doce-
bitur

binuere de vijs amoris. hęc est enim illa domus sup quam Ia-
 cob post visionem somnium admirat. gen. 28. dicens uere
 dominus est in hoc loco. et ego nesciebam. et sequit uerens
 est sic alia rursus domus dei. et porta coeli. et ides quidocen-
 tur in hac domo docentur amoroſe à deo. et modo filiali si-
 cut scriptum est erunt omnes docibiles dei Ioannis 6. et
 isaï 58. ponam la spem propugnaculata tua. et omnes ter-
 minos tuos in lapides desiderabiles. uniuersos filios tuos doc-
 tos a domino. Ascendamus ultimo ad domum dei rōmā-
 dam ad libros salutationis et epistolares. ubi docebimur
 de vijs foecundatui. et irrigatiui sumoris sicut scriptum
 est fons egrediet de domo domini Ioelis. 3. et Zachar. 13.
 erit fons patens domui dauid. et habitaturibus Hierusa-
 lem. ex qua domo ouiet illa sapientia. et doctrina que
 proloquit ecclij. 24. dicens ego sapientia effudi flumina
 dixi rigabo ortum plantationum. et inebriabo partus
 mei fructum; qm̄ doctrinā quasi ante lucanum omnib^{es}
 illuminans. Sic igitur in octo scholis et in octo domib⁹
 supradictis docet nos dominus uias suas. de qua quidem
 inexplicabili doctrina in istis octo domibus comprehensa
 et uis inscriuabilibus sapientiq. que in istis libris docet
 Hieronimus p̄ modum cuiusdam ep̄. legi loquit in pro-
 gnis sup psalmos et ait. quid sic non inueniatur. quod fa-
 ciat ad utilitatem. aut edificationem sumam generis con-
 ditionis

enchiridia sacre
 scripturę ex sanc-
 to Hieronimo

detronis, sexus etatis, habet enim hic infans quid laudet
puer quid laudet, adolevens quid corrigat, iuuenis quid
sequat, senex quid praestet. hic dicitur foemina pudici-
am pupilli iuuenienu precatorem. Vidus iudicem, pau-
peres proletozem advena custodem, hic iuuenient re-
ges quid audiant, iudices quid timeant, hie tristitia
solat letum temperat, iratum mitigat, lassum recreat
diuicem ut se agnoscat increpat, omnib; se suscipien-
tib; apta medicamenta tribuit, nec peccatorem des-
puit. sed remedium ei per poenitentiam ingerit, post
huc deus ostendit simulacra irritant, fides asserit
pseudia repudiat, in istra ingredie, prohibet iniquitay
misericordia laudat, crudelitas abdicat, veritas requi-
rit, mendacium damnat, dolus accusat, praedicator
poenitentia, pax sequenda promittit. spes certa nutrit
et (quod his omnib; est excellens) Christi sacram^{ta}
Laudant. Hic Hieronimus. §. 3.

Sancti aduertendum est q, scriptura sacra non po-
test diuidi per partes subiectiuas aut integrales sui
subiecti cum deus simplicissimus sit, sicut seientiaq;
diuidunt s'm regulam philosophi. nec potest diuidi
per ueritates theologicas artificialiter contra se distri-
buitas, quoniam quasi in quolibet libro tractat de ueri-
tatib; istis, ut quilibet sanctorum scriptorum compote-
rit

rit suam thesologiam quantum spiritui sancto utilis
 et necessarium visum est. sicut August. ii. de ciuit. c. 2.
 unde de mysterio trinitatis de incarnatione, de iustitia
 dei, et alijs perfectionibus in quolibet inuenit. Sicut et
 etiam que in libris chronicis tractantur narrative in li-
 bris prophetis ponuntur predictiue, in psalmis decantatiue
 et in sapientialibus libris conclusiue, nam sapientia-
 les sententia non sunt nisi quaedam regulae generales
 collectae ex scripturis, et ex his quae uel bonis uel malis ho-
 minibus euenerunt, sicut colligi potest ex prologo in
 1. libro ecclij. cumque libri scripturae non possint di-
 uidi per se regulam ^{aut materiam} necesse est quod diuidantur per se modum
 docendi. induit quidem scriptura omnem modum per-
 suadendi quod tradit practice, et ideo uideat magis posse
 artificialiter diuidi per illos octo modos homines practi-
 ce instruendi de quibus dictum est.

cap. 4
 Diuisio prima partium scripturae.

Prima quae pars quae politica est quinario libro non nu-
 mero continet. tractat enim primo de qualitate domi-
 ni legem iniungentis; secundo de qualitate famulij
 legem proponentis. 3.º de qualitate cuiuslibet legem con-
 tinentis. 4.º de qualitate populi legem admittentis. et 5.º
 de breuitate epilogi legem exponentis. Incipit

genesis

Incapit ergo genesis partem politicam. et tractat de do-
minis legem iniungente describens eius omnipotentiam
pro eo q̄ creator fuit omnium a principio quod declarat
in quinq; capitibus. pro eo q̄ saluator fuit hominum sub
diluvio quod declarat in alijs quattuor capitulis. pro eo
q̄ disseminator fuit omnium gentium confuso labio per
universum mundum, quod declarat in duobus capitibus.
describens eius amicitiam et benevolentiam ad homines
præcipue ad patres Israelis spiritualis, quod ostendit ex A-
bramæ segregatione quantum ad locum, egredere de ter-
ra tua et de cognatione tua, quantum ad tignum cir-
cuncisionis quantum ad factum oblationis filij. et hoc
a capite 12 usq; ad 25. Similiter ex Isaac custodia
ne quem servavit et custodiunt inter illas nefarias na-
tiones et hoc a capite 25. usq; ad 29. Similiter de Iacob
præelectione et multiplicatione a cap. 29. usq; ad 39. et
simili modo in Ioseph exaltatione a 39. cap. usq; in fi-
nem. ac si vellet ita arguere liber ille, leges illius domi-
ni qui est omnipotentissimus, et solus deus benevolus sicut
ab hominibus observanda, sed ille dominus qui leges huius
tractatus instituit, et iniunxit est solus deus omnipoten-
tissimus, et summo generi valde benevolus, et maxime
patribus sanctis, ergo illius leges sunt ab hominibus ob-
servanda, ut sicut politice Summanitus ad inuenta inci-
piunt

puerit a fine actuum ^{omnium} humanorum. sic ista politica diuinitus
reuelata incipiat a principio productio terrarum
a quo tanquam a latere omnium legum et bonitatem et recti-
tudinem sortiuuntur. §. 2

Tunc accedit exodus quasi liber secundus et tractat de
famulo legem proponente videlicet de moyse proponente
et describens qualiter fuit miraculose preseruatus in
serpente primo cap. et secundo; qualiter fuit maliciose
effugatus ex egypto numquid uis me interficere sicut
occulisti hominem egyptium sequitur fugit in terram
madian et in fine cap. secundi qualiter fuit imperiose
destinatus a domino c. 3. et 4. qualiter fuerit prodigi-
ose operatus in plagariis denariis a quarto capitulo usque
ad .14. qualiter fuit gloriose magnificatus et manifes-
tatus coram populo a cap. 14. usque ad .19. unde tunc ibi
quod timuit populus dominum et crediderunt domino et
moysi seruo eius: ac si uellet arguere sic liber ille famu-
lo dei credendum est in his que ex parte dei proponit. Moy-
ses fuit uere famulus dei ut ex illis que perueniunt patere
potest sicut de tabernaculo uestibus sacerdotum festis
et preceptis domini et alijs. ergo moysi credendum est le-
gem hanc proponenti. §. 3

exodus

Leuiticus

Tunc accedit a cap. 19. leuiticus qui totus tractat de
uicibus legem continentem videlicet de multitudinem legum
de legibus que regulant homines quantum ad moralia
a .19

a. 19. cap. usq. ad 22. / De legibus que regularunt homi-
nes ad iudicialia. a c. 21. usq. ad 24. / de legibus que
regularunt homines quantum ad obsequia exhibenda deo
et ubi de legibus tabernaculi; utensilium, et indumentorum,
usq. in finem exodj.

De legibus sacrificij et offerendorum a principio ipso le-
uitici usq. ad cap. 3. exclusive. de legibus sacerdotij
et consecrandorum a cap. 3. usq. ad undecimum. / de
legibus edicij et abariorum, que animalia sunt munda
et que immunda a cap. 11. / de legibus puerperij atq. im-
mundor. de puerperis, leprosis, semifluis, idolatris suf-
focatis, incestuosis, et morticinijs a cap. 12. usq. ad 23.

de legibus ^{Phasie} ~~Phasie~~ iubilij et solemniorum a 23. ad 26
de legibus non volentarij, atq. promissorum, et occasio-
ne Sicut ponuntur promissiones plurimum bonorum obser-
vantibus legem a cap. 26. usq. in finem. / §. 4

numery

Sunc accedit liber numerorum, et tractat de populo legē
admittente describens octo numeros. Primo numerum
pugnatorum, et eorum collocationem circa tabernaculum
in castris; et hoc tam leuitarum, q̄ omnium filiorum Isra-
el, et mandat omnem leprosum eici a castris, et applica-
ri nazareum usq. ad caput septimum: 2° numerum
oblatoium, et eorum distributionem, quod et quantum
quilibet princeps obtulit post numerationem cap. 7.
tertio numerum ministrorum, leuitarum videlicet
sa

Sacerdotum et eorum deputationem ad diversa officia c.
 8. usq; ad undecimum tertium // 4° numerum explora-
 torum et eorum deturbationem quia totum populum tur-
 bauerunt a cap. 13. usq; ad 16. // Quinto numerum pra-
 eatorum Chore Dathan et Abiron et fornicatorum qui
 imitati sunt Belphegor cum madianitis iuxta consilium
 Balam, et eorum interfecionem a cap. 16. usq; ad 26.
 Sexto numerum gentium de novo in deserto mortuo
 toto populo antiquo, qui prius fuerat numeratus, et eo-
 rum destinationem ad bellum a 26 cap. usq; ad 33.

Septimo numerum mansionum, et eorum recolectiones
 cap. 33. // Ultimo numerum praediorum sex civita-
 tum confugij et eorum assignationem a 34 capite usq; in
 finem. ac si vellet arguere liber ille scientia politica si
 bene tractatur debet populum disponere, et sub certa non
 ordinare ut pat. 7. politica, sed ista politica est divina et
 bene tradita, ergo debuit (ut dictum est) populum sub
 certis numeris ordinare. s. s.

Tunc accedit liber deuteronomij et tractat de epulo
 go legem exponente, et primo ponit epulo logion utineris
 et laborum usq; ad quartum caput. // 2° epulo logio
 foederis, et praecceptorum tam judicialium, qm moralium,
 qm aliorum a cap. 4. usq; ad 27.
 tertio epulo logion multiplicis muneris et promissionum

deuteronomius

in observantes leges. et multiplex afflictionis atq; ma-
lorum in transgressores. a cap. 27. usq; ad 33 ubi ponit
benedictio et maledictio, et innocat coelum et terra
ut patet in cantico quo concludit, audit e coeliquis lo-
quor?

quarto ponit epilogum et summam futurorum. a. 33.
cap. usq; in finem ubi moyses benedicendo filiis israel
quos fuerat erant cuilibet tribui propheticè cum qua-
dam brevitate summauit. Ac si sic vellet arguereli-
ber ille, nullus potest excusari ab observatione legis
clare exposita et breviter explicata post suam diffusio-
nem, sic fit in processum, ut declaratum est. igitur
ab observantia huius legis politica nullus se potest ra-
tionabiliter excusare. et sic finitur tota pars politi-
ca et legis latina totius sacra scriptura; cuius ascensus
arenosus q; sterilis, si intelligat ad literam est tamen
fructuosus si intelligat de Christo per allegoriam. ecclij
25. ascensus arenosus in pedibus veterari, hoc est in
affectibus ludorum, qui in veterati sunt, et obstinati
in observantia legis, uenit tamen scriptum sit, q; vetera
transierunt. ad hebreos. B. dicente, nouum ueteraui
prius, quod autem antiquatur, et seruescit prope interi-
tione est. Venite ergo theologi et ascendamus ad partem
legis latinam, non in ascensu arenoso. sed sicut scriptum
est Hierem. 6. in meridie ascendamus intellectum spi-
ri

ritualem clarum et meridianum accipientes ~

~ Divisio 2^a. ^{cap. 5} partis quae est Historica,
 ^{s. 1.} Secunda uero pars quae est Historica et enarratiua sub
 Librorum denario continet, non enim intendit illa
 pars nisi unam conclusionem, Sane scilicet, q, deus ad-
 impleuit circa terram promissionis filijs Israel, quae
 uel cominatus est, uel promissit.

Promissit namq, respectu terrae promissionis, primo
 q, eos induceret, dabo (inquit) uobis terram fluentem
 lac et mel. / 2° q, eos defenderet, dominus deus pug-
 nabit pro uobis, et uos tacebitis. tertio q, oppressos erig-
 erit et liniret. 4° q, eos erigeret in sublimem, faciet
 dominus excelsiorem cunctis gentibus / 5° cominatus
 est q, eos deiceret si non obseruassent legem. 6° co-
 minatus est q, eos eijceret de terra, et captiuaret. 7°
 promissit q, in captiuitate non desereret eos imo as-
 sisteret eis. 8° promissit q, eos reduceret ad terram
 promissionis. patent haec omnia. 27. 28. et 29. deute
 ronomij in parte illa et p^otionem.

Incipit ergo Josue partem historicam et enarratiua
 et intendit unam conclusionem. scilicet deum fuisse
 respectu filiorum Israel quos ad terram promissionis
 stupendiam inducitur, quod probat ex Iordanis di-
 uisione

Libet Josue

30
quartilibu, et intendit quintam conclusionem scilicet
deum fuisse ualidum deiectorem populi israelitici, quod
declarat ex decursu decem et nouem Regum Iuda, et reg-
no Israel, per omnia enim cum reliquissent dominum
ruerunt continuo decrescendo. §. 6

quartus liber
regum.

Tunc accedit finis quarti regum et secundi Paralypom,
et intendit sextam conclusionem scilicet deum fuisse
regum eiectorem, et captiuatorem populi sub theglat
phalasar, Salmanasar, Senacherib, Nabuchodonosor, re-
gibus Assyriorum et Chaldeorum. §. 7

Tunc accedunt liber esdræ et Nemiæ et intendunt con-
clusionem septimam uidelicet deum fuisse propicium re-
ductorem de captiuitate, sub cyro et dario regibus me-
dorum. §. 8

Liber esdræ

Accedunt tunc quattuor libri et intendunt octauam
conclusionem scilicet deum fuisse precipuum adiutorem
et astutem in tempore captiuitatis. astutem enim tho-
bis sub prima captiuitate, qua fuit Assyriorum. et astu-
te Iudith et uinuerso populo sub captiuitate secundi
Nabuchodonosor regis Assyriorum. et astute Nesther
et toti populo sub captiuitate Medorum. et astute Ma-
chabæus et uinuerso populo sub captiuitate grecorum. ut
sine hoc denarius Historialium librorum aperte clame-
ret deum complere quidquid comminatus fuerat, et promitte-
rat transgressoribus, et obseruatoribus legis tue, neq; ad
ali

Thobias, Iudith
esther. et ma-
chabæus libij.

alium finem Systemus ordinare, non enim intendit sacra
spūra Systemas propter illas, sed in ordine ad deum

cap. 6
↪ Divisio 3.ª partis quæ est Hymnodica.

§. 1.
tertia pars spūra deus, quæ est Symnodica, et quasi po-
etica et decantativa sub librorum ternario continet
est enim sciendum q. cantus poetici diuiduntur in tria ge-
nera. In carmina quæ sunt cantus lætitiæ, unde
Boetius in primo de consolatione, carmina qui quoridā
est. In elega quæ sunt cantus mestitiæ sicut ibidem
sequitur, et uerus elegi fletibus ora rigant: et in dra-
mata, quæ sunt cantus amicitia. et in hæc pars decā-
tativa sacra spūra admodum sacra poetica diuidit in
librum psalmodiarum, qui continet carmina lætitiæ et dul-
coris, et in librum threnorum, qui continet elega mi-
seriæ et doloris: et carmina canticorum, qui continet dra-
mata gratiæ et amoris.

Libri psalmodiarum

Incipit ergo partem poeticam et decantatiam libri
psalmodiarum, qui continet carmina lætitiæ et dulcoris, et
diuidit in Alleluia, in cantica, in orationes, intellec-
tum, psalmos, et titulum. continet enim. 77 psalmos.
13. intellectus. 23 cantica. 6. titulos, et quattuor ora-
tiones qui simul iuncti. 150. psalmos efficiunt ↪
carmina namq. quæ in psalterio continent, quædam di-
cunt Alleluia a iubilo iuberiore, sicut lauda anima
mea dominum, et laudate dominum quoniam bonus est psal-
mus

mus et laudate dominum de coelis, et sic de alijs in quibus
 exprimebat dauid maximum iubulum cordis sui erum-
 penis in laudem dei: quaedam uero dicuntur cantica q̄ labio
 exteriori q̄ ore a leuitis et sacerdotibus canebant
 sicut patet in cantico 15. graduum, quod propter hōta
 liter nominatur. q̄ dum dauid ascendebat ad domum
 domini per scalam quindecim graduum, in quo libet
 gradu uersum ex illis canticis canebat: et in ultimo gradu
 qui erat iam in altitu domus domini canebat: ecce
 rure benedicite dominum, qui stat in domo domini
 in atrijs etc. / Quedam uero dicitur intellectus
 a radio profundiori, ubi propheta in finem, hoc est in
 futurum profundius de christo speculabat ut patet in
 illo psalmo misericordias domini, ubi praedicit de christo
 ipse innocens me, pater meus et tu, et de passione sub
 iungit tu uero repulisti, et distulisti christum tuum
 id est illo psalmo permittit intellectus in subscriptione.
 quaedam autem sunt appellata absolute psalmi ab or-
 gano exteriori, q̄ in eorum thara et in psalterio canebantur:
 quaedam uero tituli quasi a radio propinquiori, q̄ tunc
 ut magis propinqui intitularent christum, et maxime
 in passione, ut patet in illo psalmo, eripeme de inimicis
 meis, cui inscribit, ne disperdas uel corumpas dauid
 in tituli inscriptione: Quedam uero orationes dicitur
 ab animo feruentiore, sicut patet in illo psalmo, exaudi
 domine iustitiam meam, intende deprecationem meam

auribus perape orationem meam. de uultu tuo iudici-
um meum producat. cui prescribitur oratio dauid. et sub
istis sex et octo psalmodum diuersitas continet. ~ ~ ~ ~ ~
Vltimus tamen sciendum est q. illa pars que absolute
dicitur psalmus aliquando est expressio laudis diuini in
generalis, et tunc absolute intitulatur psalmus dauid
aliquando uero pro aliqua causa in speciali: et tunc ad-
dit. N. g. psalmus dauid cum fugeret a facie Absalon.
ut in illis domine quid multiplicatis uis uel cum ascen-
dissent Philistinim ad quem uenturum eum cum audissent
q. in uenturum erat in Regem, ut in illis. quare fremuerunt
gentes. uel cum uenit ad eum Nathan quando intrauit
ad Bersabee. ut in illis psalmo. miserere mihi deus; et
sic de alijs multis causis. Alij uero pro persona aliqua
in speciali. ut pro leuitis cantantibus qui fuerunt in tri-
plici ordine, ut patet. i. paral. 25; q. quidam erant sub
manu Asaph. quidam sub manu Ethan; et ideo psalmi
intitulatur Asaph tanq. cantandi per illum ordinem le-
uitarum. sicut est ille deus deorum dominus locutus
est. Dicit uenerunt gentes; et sic de pluribus alijs. qui-
dam pro Idithun. ut dixi custodiam uias meas, qui-
dam pro filijs Ethan ut misericordias domini in eter-
num cantabo. Leuitis uero ianitoribus qui erant
filij chore intitulant multi psalmi ad informationes
eorum. ut audite hec omnes gentes. magnus dominus et
Lau

Laudabiles nimis. Alij pro diversis temporibus, et tunc
 intulant vel pro rememoratione sabbathi ut domine
 ne in furore tuo. et sequendo: vel secunda sabbathi ut mag
 nus dominus, vel quarta sabbathi ut deus ultimum,
 vel quinta sabbathi ut exultatio adiuvari nostro, et
 sic de alijs: qui psalmi illi cantandi erant a leuitis il
 lis diebus in consumatione sacrificij: psalmicero illi qui
 intulant vel in salomonem ut deos iudicium tuum
 regida; vel moysen ut domine respiciam factus enabis.
 vel in Hieremiam Aggerim. et zachariam ut beatus
 uir qui timet dominum super flumina Babylonis facti
 sunt a dauid, sed pro persona illorum.

Ap 8.2
 Liber threnorum con
 tinet elega cantus
 tristitiae et meroris. e
 Liber pro mat. ad lite
 ram mortem Ioseph, ne
 potius (ut textus immu
 destructionem Hierusale
 et transmigratiorem
 racl de terra sua

Diuisio cantici Canticoꝝ.

Liber secundus in parte decantativa scilicet cantici
 canticoꝝum introducit quattuor personas videlicet sponsi
 sponsam, sodales sponsi. et adolescentulas sponsa. et hoc
 super decem collationibus, in quarum qualibet primo
 loquitur sponsa, deinde sponsus. et intermiscet inter
 rogationes et responsiones sodalium, et adolescentularum;
 et licet apud ludos quidam autemerit q. librum illon
 Salomon composuerit de sponsa et sibi filia P. Saraonis,
 nihilominus ludij meliores sentientes dicunt, q. composuit
 eum de synagoga, sine de populo israelitico, et unice
 uero deo. omnibus enim alijs nationibus conuerti ad
 colat. solum filij israel de sponsa uerant sibi uerum deum
 et

et propter hoc salomon amorem dei ad filios israel et
conuento sub metaphora sponsi et sponsae nititur expli-
care. cap. 7

De quarta parte scripturae

hinc ^{s. 1} que est dialectica uel disputatiua sub libroz umbina-
rio continet. omnis namq; disputatio uel est inter op-
ponentem et respondentem, et hanc consueuimus appe-
llare dialogum, uel est eiuudem ad seipsum generatusq;
sonandi uocum, que consueuit dici soliloquium, quem
admodum innuit Augustinus in lib. soliloquiorum in-
troducens seipsum ut interrogantem et rationem respon-
dentem; et in hoc sacra scriptura in parte disputatiua di-
uidit in duos libros. scilicet in librum Iob, in quo disputatur
per modum dialogi; et in ecclesiasten ubi disputatur
per modum soliloquij. ~ ~ ~

Libro Iob.

Inquit ergo libro Iob partem disputatiuam, et primo in-
troducitur partes disputantes scilicet Iob in miseria et pau-
peritate consistentem, et tres amicos eius, qui uenerunt
ad consolandum eum, et hoc in primis ^{tribus} capitulis + duobus
Secundo uero introducitur et ponitur disputationem, et quia
quattuor sunt genera disputationum, prima quidem
dialectica ex probabilibus: secunda sophistica et garru-
la ex apparentibus: tertia tentatiua ex communi-
bus: quarta uero definitiua et demonstratiua ex necessari-
is et immobilibus; uicinas introducit prima disputatio
dialectica inter Iob et tres amicos eius, unum post aliud
et

3

et continet novem replicationes. novus enim locutus
 est Job. et octo vicibus amici sui replicaverunt contra
 eum, et tacuerunt in nona; et durat hęc disputatio a
 tertio cap. usq; ad 33. Secundo vero ponitur secunda dis
 putatio uana et sophisticā Helui filij Barachiel busites
 cum ipso Job; cui tamen Job non respondet; et hoc a cap.
 32. usq; ad 38. 3. vero disputatio tentativa introdu
 cit inter dominum. qui de multis questionibus tentauit
 et interrogauit Job, ut declararet ei q. modica aut nulla
 erat sapientia eius comparata ad deum; et hoc a cap.
 38. usq; ad 42. quarta et ultima disputatio quę ad
 pro Job contra amicos causam diffinitur ponit. cap. 42
 sub his verbis. Postq; autem dominus locutus est verba
 hęc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem, iratus ē
 factus meus in te, et in duos amicos tuos, qm̄ non estis
 locuti coram me rectam, sicut amicus meus Job ~
 Tunc accedit liber eccl̄es et introducit soliloquium Sa
 lomonis. nunc loquentis in persona sapientis, nunc in
 persona stulti, in persona sapientis cum ait, cogitavi
 a uino abstrahere animam meam, ut animum trans
 feram ad sapientiam, et in pluribus alijs locis. in per
 sona uero insipientis, dum dicit uadam et affluam de
 Sutyis, et fructu arboris. Despuat autem in toto libro unā
 conclusionem scilicet omnia despicienda esse utraque
 qz subiecta sunt uanitati, et demonstrat decem esse
 Vana

Disputatio tentativa

ecclesiastes

Vana, quae maxime appeti consueverunt in hoc mun-

do.

cap. 3

~ Divisio quinta partis scripturae ~
Quinta pars scripturae, quia est monastica et ethica
et consultiua in librorum ternario continet, scilicet
proverbiorum, sapientiae, et ecclj. est autem conside-
randum quod mores ~~monasticae~~ instituunt, aliquando
modo filiali, quo pater instruit filium; aliquando mo-
do imperiali, quo pater Princeps instruit baiulum, aut
iudicem delegatum; aliquando modo magistratij, quo
modo magister in scholis instruit discipulum, et in
istis tres modos pars ethica et moralis diuinae scientiae
diuidit in tres libros. Nam in libro proverbiorum tradi-
tur ethica modo paterna, et introducit pater ut do-
cens filium; unde Salomon ubiq; in libro illo dicit
(filium) ac si pater loquat filio: unde et Aristoteles
suum librum ethicorum, qui appellatur Nichomachia
Nichomacho filio suo scripsit, in principio autem
parabolarum dicit, parabola Salomonis filij dauid
Regis Israel, sequit, ut dicitur paruulus astutia, ad-
lescenti scientia, et intellectus.

Libro sapientiae

In libro uero Sapientiae traditur modo imperiali
et introducit Salomon tanq; Princeps instruens suum
baiulum, et iudicem sibi subditum, quem mittens
ad iudicandum populum suum, ait, Diligite iustitiam
qui iudicatis terram, sentite de Domino in bonitate.
In

In libro quoque ecclesiastici tradit et sic modo magistra
 Li et introducit Jesus filius syrach in principio quasi
 doctor progrediens et instruens discipulum ac dicens
 omnis sapientia a domino deo est. et sequitur, sapien-
 tiam dei quas investigavit et rursus, radix sapientie
 cui revelata est. et in fine concludit se composuisse mo-
 ralem librum, sicut doctor componit, et dicit, doctrinam
 sapientie scripsit in libro isto Jesus filius syrach Hiero-
 solimita, qui renovavit sapientiam de corde suo. 311.

codice

Incapit ergo liber proſtorum partem monasticam et
 consultativam, et dividit in quatuor partes, primo instru-
 it filium modo imaginario et confirmativo; et durat
 illa pars per novem cap^{ta} prima. Est enim sciendum q
 confirmatus est color rhetoricus qui tunc fit cum res in
 animata vel muta introducit quasi loquens ut animata,
 sic autem facit Salomon, qz sapiam introducit ut domi-
 nam, parvulus alloquentem in primo cap^{te}, cum ait, usq
 quo parvuli diligens infanciam, et stulti ea que sibi sunt
 noxia cupiunt. 2° ~~cap~~ instruit filium modo ordina-
 rio et disciplinativo, et durat illa par. a 10 cap^{te} usq^{ue} 15.
 ubi ponit varias doctrinas, quarum quaedam nunc per-
 tinent ad unam virtutem, quaedam vero ad aliam. tertio
 u^o modo procedit extraordinario et recollectivo et hoc a
 25. cap usq^{ue} ad 30 exclusive. Quarto ~~cap~~ procedit, ma-
 do amatorio et affectivo et hoc in capite 30. Verba sa-
 muselis Regis, visio qua erudit eum mater sua, quid di-
 ceste

Divisio libri proſtorum ~

dilectem quia dilecte uerimij quia dilecte uerimus
et in ultimo cap. uale regibus o Samuel dare unum, et
finie librum suum in cantico de muliere septi.

Libri sapientie

§. 2 Deinde liber sapientie tractat ethicam
modo imperiali et modo quo Princeps erudit baculum
quem mittit ad iudicandum, et erudiendum populum
et ides tractat de tota sapientia, et de omnibus uirtutibus
sub nomine iusticie uniuersales, et legalis que precipue
adus omnium uirtutum, ut patet s. ethicoy, propter
quod in principio dicit. Diligite iustitiam; et post hoc
adus iusticia perpetua est, et immortalis, et iustorum
anima in manu deusunt, et tunc stabunt iusti in mag
na constantia. Sapientiam pro iusticia, et iustitiam
pro tota sapientia indifferenter ponens. intendit
ergo liber ille tres principales conclusiones, et secundum hoc
diuidit in tres partes. Primo namq. respectu iusticie po
nit exhortationem et zelum assumendum, et durat il
la pars a principio libri usq. versus finem sexti capitis.
2° uero sapiens ponit respectu sapientie generationem
et ortum attendendum, et durat illa pars a fine sexti
capituli, ubi dicit, quid est autem sapientia, et quem
ad modum fructa sit referam, usq. ad ^{uirt.} decimum caput ex
clusiue. 3° uero sapiens ponit respectu iusticie et
sapientie operationem et fructum obtinendum. et
durat illa pars a decimo cap. usq. in finem. §. 3.

Libri ecclesiastic
tij.

Deinde accedit liber ecclesiasticus tractans mate
te

95

teriam et sicam modo magistrali sicut doctor docet discipulum. docet autem sapientiam tripliciter. scilicet exhortative et per propositiones, que appellantur prudentium sententia; collectivae et per commendationes ipsius sapientie: exemplative et per narrationes hominum in vita sancta, qui antea existerunt in veteri testamento. isti enim sunt tres modi inducendi ad sapientiam, ut potest colligi ex dictis philosophi in 2. rethorica, quod et per propositiones prudentium, et narrationes iustorum qui precesserunt, et commendationes sapientia inducunt homines ad acquisitionem ipsius. ~ ~ ~ ~ ~

cap. 9
Divisio sextae partis scripturae quae
est prophetica §. 1

Sexta pars divina scriptura, quae est prophetica et exdramatica materia. in librorum senario continetur quatuor quidem prophetarum maiorum; et uno duodecim minorum, et altero Baruch ministro et scriptoris prophetae Hieremiae.

est autem attendendum quod universa prophetiae res spectat duo tempora, tempus scilicet captivitatis, quod tunc instabat, cum dominus destinavit prophetas ad populum reducendum: et tempus gratiae et veritatis, quod futurum erat in adventu messiae, et salvatoris nostri Iesu Christi. Et sic est quod prophetae scribere et populo predicare inceperunt circa tempora Abas et Ezechiae, tuncque tempore illis, iam decreverat

de

dei iustitia populum Sicere de terra promissionis
propter peccata sua; tum quia illi tempore condita
erat a Remo et Romulo Roma, et ut parabat reg-
num, quod debebat suscipere Christum, scilicet reg-
num Romanorum; quare et rationabile fuit, ut
tunc prepararet scriptura testamentum, quod intro-
ducebat Christum.

Secundum hoc ergo in quolibet propheta est duplex
sensus literalis quantum ad diversas partes commixtum
et interscalariter positus; nunc enim prophetae in
aliquibus locis ~~dicunt~~ loquuntur ad populum reuocan-
do eos a peccatis, et comminando captiuitatem, nisi re-
suscitent; Promittendo uero consolationem, et libe-
rationem si redeant ad deum. nunc uero loquuntur
in futurum conuertentes se ad Christum, et est uere
tunc difficultas ad intelligendum inter istas partes, quod
statim occasione nata ex prima materia prophetae
uertunt se ad secundam, et econuerso. Sicut Isaias
9 cum promississet liberationem Hierusalem ab ob-
sidione Senacherib per combustionem bellatorum
sui exercitus ~~et promississet liberationem Hierusalem~~ dicens
quoniam omnis uis lenta praedatus cum tumultu, et uestime-
ntum mixtum sanguine erit in combustionem, et ab ignis:
statim ad Christum uertit se assignans causam
illius liberationis fore, ut Christus de populo illo libe-
rato nascatur; et idcirco quasi reddendo causam, sub
iura

iungit parvulus natus est nobis, et filius datus est no-
 bis. etc. Hoc ergo pro regula in lectioe prophetarum
 diligenter tenendum est, et attendendum, quando,
 quomodo, et quo motu propheta se transferat de
 primamateria in secundam. §. 2
 ulterius attendendum q. quattuor prophetas aliquj
 disidentes contra maiores alios, dixerunt q. in qua-
 tuor maioribus tractatur de corpore Christi vero. in Isai-
 a, quidem de incarnatione, in Hieremia de predica-
 tione et passione, In Ezechuele autem de gloria resur-
 rectionis: in danielle vero de regno, et ad coelum as-
 censione, et dominatione, quam obtinuit super uni-
 versum mundum sub metaphora lapidis qui per curre-
 rat statuam: et factus mons magnus repleverat
 omnem terram. Sed in libro duodecim prophetarum
 tractat de corpore mystico, scilicet de ecclesia, et
 parum de corpore Christi vero: et in hoc dividuntur
 penes materiam secundam. Sed iste modus divi-
 dendu non videtur sufficiens: tum q. in Isaiam plura tra-
 ctat de gentium vocatone, et de ecclesia, q. in quo-
 cunq. minori propheta, ut in secundo cap. statim dicit
 q. fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi mul-
 ti. Et in cap. 35. Etabitur deserta et inuia: et quasi
 p. totum librum: tum q. in prophetis minoribus, e-
 tiam multum tractatur de Christo. ut Osee .6. puer
 israel et dilexi eum, et ex egypto vocavi filium me-
 um

de materia pro-
phetarum.

um. *En Isaie 3. in die illa Stillabunt montes dul-*
cedinem, et colles fluent lacte et melle, et fons de domo
domini egredietur. et in Amos 9. c. qui edificat in
coelo ascensionem suam, et fasciculum sup terram
fundavit. loquit de ascensu Christi: et sequit ibide
in die illa suscitabitur tabernaculum dauid, quod
ceciderat. Et in Abdia in principio auditum au-
dicimus a domino, et legatum ad gentes misit. et
sic de alijs prophetis minoribus patet.

Alij uero diffiniunt iuxta primam materiam, q
quattuor propheta maiores loquunt de Regno dua-
rum tribuum, quod appellatur Iuda propter quod
in principio Isaias, et Hieremia non fit mentio nisi
de Regibus Iuda. duodecim uo minores loquentur
de Regno decem tribuum, quod dicebat Israel, princi-
paliter; quamuis aliunde et minus principaliter lo-
quunt de Regno Iuda; Et ides in principio Osee, qui
primus est inter prophetas minores ponitur Hierobo-
am filius Ioas Rex Israel.

Sed neq ista distinctio conueniens est, qz inter mino-
res aliqui sunt, qui directe loquunt de Regno duarum
tribuum, ut patet de Zacharia. Aggeus. et Sophonia,
maiores etiam multum loquunt contra Samaritaniam
et regnum Israel.

Non uod igitur ergo q, possit sumi distinctio penes mate-
rias, sed tantum penes modum tractandi de eadem ma-
teria.

teria, sicut enim videmus, quod inter doctores quodam
 sunt principales, et quodam minus principales, quibus
 tractent de eadem materia, ex hoc quod unus perfectius
 et diffusius ac clarus tractat quam alter, sic fuit inter
 prophetas, qui fuerunt predicatores, et doctores ad popu-
 lum, differunt namque quod spiritus sanctus quosdam elegit
 ut principales, sed quibus affluit in magna latitudine
 et plenitudine sententiarum: isti sunt maiores
 quattuor, quibus annectit Baruch scriptor Hieremias
 pro eo quod omnia quae dixit, quasi scripsit ex ore eius.
 quosdam vero elegit minus principales, in quibus
 non affluit in tanta plenitudine sententiarum; isti
 sunt minores, quattuor autem maiores cum Ba-
 ruch addito distinguunt in tempora captivitatis et
 exilij, pro qua denuntianda propheta sunt missi
 distinguit enim illud tempus ³ in quinque partes quae
 potest accipi prima pro tempore divinae ³ et durationis, quo
 sicut cepit deus super israel et in corrigibilitate eorum
 tediari, sicut scriptum est. 4. reg. 9. in diebus illis ce-
 pit dominus tedere super israel. fuit ergo tempus is-
 tud iuste diffinitivum, quo deus de israel quasi te-
 datus diffinit eos eiciendos de terra promissio-
 nis. Hoc autem fuit maxime in diebus Ozias, Achaz
 et Ezechias Regum iuda: et isto tempore missus est isa-
 ias. Secundum tempus fuit vera executionis, quae
 post

quintuplex diffe-
 rentia temporis in
 prophetis

post predicationem Isaie, et conscriptionem libri
sui. poenitere noluerunt, propter quod deus incepit ex-
equi suam sententiam, in diebus Josia, et Joachin
et Sedecie regum Iuda, in quibus magna de cle-
mentia ad huc parcere uolens populo Hieremias
missus, qui secundum librum inter prophetas ma-
iores scripsit. Tertium fuit tempus Hieremia
transmigrationis in diebus superioribus Joachin re-
gis Iuda, qui cum nobilibus captiuus ductus est
in Babylonem, quo tempore Ezechiel in Chaldea
predicauit ad consolandum captiuos, et tertium
librum scripsit. 4^m fuit tempus plenitudinis
desolationis sub temporibus Sedecie, in quo tem-
plo combusto, et ciuitate destructa omnes, qui re-
manerant rursus in Babylonem sunt ducti, et
tunc missus est Baruch a Hieremia, qui libellus
quartum conscripsit. Quintum tempus est pie-
reuscatio, quo domino placuit populum reducere
in terram promissam, quod fuit in diebus Cyri re-
gis Persarum, et pro hoc missus est Daniel, qui de-
nunciante destructionem regni Chaldaeorum, et
introductionem regni Medorum, et deinde regni
Persarum, et sic usque in finem. cap. 10

hæc Septima Pars diuina scriptura
est nouum testamentum siue testimonialis
et

et euangelica ^{qua} in librorum quaternario continetur.
Sunt enim quattuor quasi quattuor testes, quos
ille, qui dicitur IHS fuerit Christus in lege pro
missus Rex et dominus omnium saluator hominum
et filius dei.

Diuidunt inter se libri quattuor euangeliorum, quod
matheus intendit principaliter declarare illum ho
minem fuisse Christum, et idem in principio dicit
liber generationis Iesu Christi, non expressit autem
filius dei, sed filius dauid, filius abraham, et in conse
quibus subdit, generatio christi sic erat; Hinc est quod
figura hominis inter quattuor animalia euange
listas representantia designat matheum, quod maxi
me immorat, circa hominem Christum, ostenden
do Iesum fuisse illum, qui promissus fuerat in tota
serie scripturarum. §. 2

matheus

Marcus uero intendit principaliter declarare
illum hominem fuisse Regem, et dominum omnium
sicut habet in danielle. 2. c. quod in diebus quattuor
Regnorum suscitaret deus coeli Regnum quintum
quod non corrumpetur, cuius potestas esset potestas
et aeterna. Hinc est quod marcus designatur per leo
nem, qui est rex et dominus animalium. Hinc eti
am est quod maxime circa miracula immoratur, et
circa resurrectionem, et parum ponit de doctrina
Christi

marcus

Christi quod principaliter intendit potestatem eius, vir-
tutem, et dominium, quae in resurrectione, et in-
vaculis maxime elucescunt. §. 3.

Lucas

Lucas vero intendit principaliter declarare illum ho-
minem fuisse salvatorem omnium; et idem in principi-
o introducit gabrielem dicentem, Vocabis nomen eius
Iesum, ipse enim salvum faciet populum suum a
peccatis eorum. Et in 2. cap. subdit verbum angelus
ad pastores, natus est vobis hodie salvator in civitate
dauid. Hinc est quod maxime immorat circa gesta et
verba Christi, quae sonant in clementiam, et in salutem
ac remissionem peccatorum. et propter hoc in referendo
passionem maxime explicavit verba dulcia, et cle-
mentiam Christi, ut est illud, Pater dimitte eis, quia
nunc quid faciunt; et illud, filia Hierusalem nolite
 flere super me; et illud, Pater in manus tuas commendo
 spiritum meum. Et ipse solus refert qualiter factus est su-
dor eius tanquam gutta sanguinis decurrentis in terram
 et maxime medicus congruebat, ut immoraretur cir-
 ca curam, et salutem animarum. Hinc etiam est
 quod per figuram vituli, qui aptus est ad immolandum
 designatur. §. 4.

Ioannes

Ioannes autem intendit principaliter declarare
 illum hominem fuisse Dei filium, et verum deum, et
 quod haec sit conclusio, quam intendit, ipse nec explicat
 esse finem sui evangelij, ubi ait. Haec autem scripta
 sunt, ut credatis, quoniam Iesus est Christus filius de-
 i.

deus et ut credentes vitam habeatis in nomine eius. Hinc est q. incipit a Christi divinitate, dicendo, in principio erat verbum, et quasi in fine cuius liber capitis semper infert utrum hominem fuisse filium dei.

Sine etiam est q. per Aquilam figurat. sicigitur quatuor libri euangeliorum habent pro subiecto idem scilicet hominem Iesum, de quo subiecto quattuor declarare intendunt: Mattheus quidem, q. fuit Christus in lege promissus: Ioannes vero q. est verus deus, et dei filius: Lucas autem q. est verus salvator hominum: Marcus deniq. q. est Rex et imperator omnium. et hec probant per facta et dicta, qua testificari illum hominem fecisse in conspectu discipulorum suorum, et multitudinis ludaeorum; ut sic quattuor euangelia distinguant non peres quattuor subiecta, sed peres quattuor predicata de eodem subiecto. cap. 11

Diuisio octavae partis scripturae sanctae
 ~ quae est epistolaris ~

Octava pars et ultima divinae scripturae, quae est epistolaris et destinata in librorum quattuornario continetur, videlicet in libro epistolarum Pauli: in libro actuum Apostolorum, et in libro ^{septem} canonicarum, et in libro Apocalypsis. Qui taliter diuiduntur ordinat enim epistolaris pars ad instructionem, et irrogationes Universalis ecclesiae, ut post quattuor euangelia, in qui

bis agitur de capite ecclesie domino Iesu Christo, se-
quar pars epistolarum in qua agitur de corpore ecclesie
quantum ad illa que pertinent ad eius informatio-
nem; et quod oportet ecclesiam respectu quattuor esse
informatam videlicet Respectu credendorum, Respec-
tu agendorum et morum; Respectu initiorum suorum,
et respectu decursus sui; et sibi futurorum in fine; ideo
destinaverunt Paulus, Iacobus, Petrus, Ioannes
Iudas Thadæus epistolas ecclesiam informantes res-
pectu credendorum et agendorum: Lucas vero des-
tinavit Theophilus epistolam ad unum Apostolicorum
contenciuam informantem ecclesiam respectu ini-
tiorum suorum, describit enim initia ecclesie pri-
mitiva, qua fundata est in Apostolis, et discipulis. Io-
annes vero septem ecclesijs destinavit epistolam, ^{que}
dicitur Apocalypsis informantem ecclesiam respectu
futurorum. Epistolæ ergo Pauli contra canonicas
distinguntur sicut uniuersale et particulare, nam
epistola canonica sunt uniuersales ad totam ecclesiam
suam destinatae; epistolæ uero Pauli sunt particula-
res, quod missa sunt ad speciales ecclesias. scilicet ad ec-
clesiam Romanam Corinthiorum, galatharum, ef-
hessorum, Philippensium, Colossensium, Thesalonicen-
tium, Hebræorum, et ad personas tres scilicet Timotheum
Titum, Philemonem. Et sunt in uniuersum epistolæ

14. Nam ad Corinthios scripsit duas: Similiter ad The-
salonicenses alias duas, et ad Timotheum alias duas
et ita sunt sex, quæ additis octo sunt quattuordecim

Cap. 12.

11. Alia diuisio sacræ scripturæ

et librorum ipsius. in legales, historiales,

sapientiales, et prophetales

quoniam autem aliter ^{s. 1} sacra scriptura diuiditur
munus solet ex qua diuisione Harmonia et corres-

pondentia utriusq; testamenti lucidius ante oculos

ponit, et intellectus ad eius cognitionem quasi manu

ducit. Ut Prius diuisionem veteris testam accipias.

Notandum est q; diuina scriptura potest considerari

quantum ad nomen, quantum ad causam, quantum

ad diffinitionem, quantum ad sensum. (habere enim

verba propria propria et translaticiam significationem)

quantum ad etates mundi, quæ in sacra pagina notantur

in Augustinum, q. 49. sup lib. Iudicum; quantum

ad uetus testamentum; quantum ad cognitionem au-

riendam ex ea, quantum ad directionem, et quantum

ad distributionem librorum

Quantum ad nomen, dicitur Biblia quæ significat

totum opus, quod tam in libris ueteris q; noui testame-

ti continet.

dr Liber Domini quatenus ueteris tantum instrumen-

ti uolumina continet et comprehendit, quæ ratione

dicit

Sacræ scripturæ
nomen.

dicunt uetus testamentum quod significat pactum
uel placitum inter uiros factum, quo sensu pactum a
Iacob et Laban gen. 31. factum dicitur testamentum, quod
sic nihil aliud est q̄ noui instrumenti propheta, ut
Augustinus 5° Faustum inquit lib. 15. c. 2. id est sic
dictum; uel q̄ temporalium rerum promissiones con-
tineat. uel q̄ per nouum aboleatur, idem contra Fa-
ustum lib. 4. c. 2. quod et dicitur lex Moysi, q̄ prius
eius partem instructu dei edidit Moyses, alias uero p̄
propheta et sancti. Amistum est autem uetus testa-
mentum in expugnatione Babylonica, sed restitutum
est per Esdram uel Scythimum scribam, Nicephorus lib.
4. c. 15. Eusebius lib. 5. c. 8. Athanasius in synop-
si de sacra scriptura. Asseruaturn est tamen ab hebræis
et in summo precio Sabæorum; quorum beneficium ad Chris-
tianam peruenit ecclesiam. Non ad consequendas il-
las temporales promissiones, sed ad intelligendas in eis no-
ui testamenti pronuntiationes; Vetus quippe testifica-
tio fidem nouo conciliat, ut dicit Augustinus lib. 4°
Faustum. Secundo ne prophetiam illis extinguamus, q̄
in illis contenta facta sunt in umbra futurorum, idem
Augustinus 5° Faustum lib. 32. c. 9. Tertio quia est
prophetia noui testamenti. et receptum est unanimi uoluntate
ecclesie consensu p̄ concilia, et approbatur p̄ nouum
testamentum a Christo et apostolis, qui p̄ confirmatio-
ne doctrina euangelica integras sepe ex ueteri testame-
to

41
to produxere sententias) Dicitur liber uita scriptus
intus quo ad intellectum mysticum et latenter, foris =
quo ad sensum licere historicum et patentem, de quo Apo
cal. 5.

Dicitur lex diuina generaliter, mandatum, iustificationes
precepta, testimonia, iudicia. quae ut pulchre distinguit
glossa. numer. 18. conueniunt genere, et differunt spe,
specialiter per aliqua eorum, quae in lege scripta sunt. gla
in dulto. c. 18.

Dicitur canon seu regula, quae recte ducit, nec unquam alio sensu
trahat, regat et quasi normam uiuendi prescribat, et
distortum prauumque ad modum regule corrigat. unde
ipsa scriptura est hinc lapis ad ueram doctrinam sec
tandam, erroris et praua dogmata eliminanda. Carua
Jal de restituta theologia. c. 12.

Dicitur uerbum dei uel sermo, et doctrina ab ipso deo summa
no generi de rebus diuinis promulgata; quod alia etiam
mandatum, uel preceptum diuinum dicit. ps. 118

Dicitur testamentum, nam ut clausum ^{et} infirmum est tes
tamentum, quandiu uiuit testator: ita teste lactante
lex uetus fuit, antequam noua adueniret, et traderet ad
christo: infirma quae neminem ad perfectum duxit lex he
braea. 7. clausa ob prophetias, et figuras quae ante mortem
christi uix intelligebantur luc. 24.

Dicitur instrumentum. d. August. epist. 2. ad pelag. melius
putat dici quod testamentum sacramenta, quae instruunt
quisque ad salutem ut sciat, quid credere, quid sperare, qui
ue

Sacre scripturae
causa.

ne agere debeat. Ioannes dueds lib. i. c. i. quod ea
auctoritate pbatissimis scriptoribus ac testibus ob signa
ta sit, nec ulla falsitate suspecta. §. 2

quo ad causam considerat spura sancta quadru
pliciter scilicet efficientem, materiales, formalem
~~in collatione librorum, in sententiarum dispositione~~
~~et uerborum concepta~~ et finalem.

quo ad efficientem quidem uel principalem qui est deus
deus spuis sanctus omnis boni auctor. uel instrumentales
scilicet moysen, qui legem in monte synay suscepit. pro
phetas qui a deo illuminati et missi sunt. esdras qui
post iudaeorum captiuitatem de perditas spuras repa
rauit. septuaginta interpretes, qui dispensatione
dei scripturas explicauerunt. Apostolos qui eas a christo
susceperunt, et per orbem disseminauerunt; quarum sep
tem factae sunt versiones.

Prima uersio fuit 72 interpretum, qui cum hebraeis
seruati sunt septuaginta ex unaquaque tribu diuinam spuram sub
Ptolomeo Philadelpho interpretati sunt. 230 annis
ante incarnationem Christi, ut multis placet.

Alteram fuit uersio Aquila qui synops Pontico ortus et
graeuus esset Hierosolimis baptizatus est, postea uero re
plato Christianismus iudaeis sese coniunxit, et diuinam
scripturam peruersa ratione uertit sub Romano rege
330 annis post 72 interpretum uersionem.

Tertia Symacdi, Sic cum samaritanus esset, nec popu
lo suo acceptus propter ambitionis morbum haberet, ad iudae
os.

os se recepit ac secundo circumcissus est, et ut Samaritana
non subverteret uerere et ipse diuinas literas sub Seuero
Rege armis post uersionem Aquila. 56.

quarta uersio fuit Theodotionis ephesij (qui uicini in felty
Sgressus Marcionis Ponticifuisse. postea a seclatoribus il
lius Sgressus succensus) et ipse sacram scripturam sub
Comodo Rege, eo ipso tempore quo Symachus ad uer
sionem predicta Sgressus interpretatus est.

quinta interpretatio tunc fuit quando abscondita scrip
tura Pitbis inuenta est sub Antonio Rege Caracalla. in
Hierico a quodam ex illis qui ^{Nico} ~~Hierico~~ pietate uacauerat
conflata est.

Sexta et ipsa Pitbis inuenta est antea sub Alexandro Ma
mæ filio. Nicopoli septentrionali a quodam origenis fa
mulari composita.

Septima fuit sancti Luciani qui hebraicos libros cor
rexerit. et Christianus fratribus edidit. qui post ipsius mar
tyrium sub Decetiano et Maximiano propria ipsius
manu scripti ^{sunt} inuenti Nicomede sub Constantino
Rege magno apud Iudgos in pariete armarij calce cir
cumlecto ubi custodiebat Athanasius in tyropi diuin
spere. Euthemius in prefatione ead psalmos. et glossa
in prefatione bibliz.

Novissime superueniens B. Hieronimus peritus in
tribus linguis Hebraica nempe graeca et latina primo
correxerit translationem qz interpretum in latino cu
astericis et obelis: Postea uero transtulit immediate bi
bliam de Hebrz in latinum sine astericis et obelis. et hac

translatione nunciativa tota catholica ecclesia Romana
suet non in omnibus libris. et ipsius translatio merito ex
teris antefere, quod est uerborum tenacior. et perspicuitate se
tentis clarior. in prefatione bibles de canonicis et non ca
nonicis libris. videtur de officio ecclesiasticis lib. 1. et
decretis sacri concilij tridentini hęc ultima approbata
que continet in testamento ueteri libros. genes. exod. le
uit. numer. deuter. Josue. Iudicum Ruth. quattuor re
gum. duos paralyptom. esdrę duos. Thobias. iudith. esther
Iob psalterij dauid 150 psalmorum, Parabos. ecclesiast
tes. cano. sapientia. ecclesiast. isaia. Meremiam. Da
ruel. Ezech. Dan. Osee. Joel. Amos. Abdias. Ionas. mi
cheas. Nahum. Abacuch. Sophonias. Aggeus. Zacharias
Malacchias. Machabęorum duos primum et secundum.
In testamento nouo continet libros. euangelium mat
thęi. euangelium marci. euangelium lucę. euangeli
um iohannis. actus apostolorum a luca euangelista scriptus
criptus. quatuordecim epistolas Pauli scilicet ad Romanos
unā. duas ad corinthios. ad galatas unā. ad ephesios u
nā. ad philippenses unā. ad colossenses unā. duas ad the
salonicos. duas ad thimothę. ad Titum unā. ad Philemon
unā. ad hebreos unā. Petri Apostoli duas. iohannis apo
stoli tres. iacobi Apostoli unā. iudei Apostoli unā. et Apo
calyp. iohannis apostoli. quos libros pro canonicis habet
concilium tridentinum 8. 4. decernit.
quod ad causam materialem considerat scriptura quod adu
pliciter scilicet in qua. ex qua. de qua. ex qua scilicet et ex qua
spiritu et litera. Paulus. 2. cor. 3. / in qua quod impressa est
in

Paulus epist. citata

In membranis, et in cordibus hominum: de qua
 qz agit sacrascriptura de deo patre ut creatore, filio ut re-
 demptore, spū sancto ut gubernatore: circa quam nam
 sacrascriptura uersat primo circa hominis lapsum, crea-
 tionem orbis, et reparationem eiusdem, Carnasal de
 restructa theologia: secundo uersat circa legem et gra-
 tiam Rom. 3. et 7.

quo ad causam formalem considerat sacrascriptura in
 collocacone librorum in sententiarum dispositione, et
 uerborum contextu ubi notatur modus procedendi in uero
 qz testamento monendo, promittendo, minando, et sic est
 alta, reba terribilis. gregor Som. 6. sup Ezech, modus
 inuenendi libros sanctos notando qz ubi intiment qz eterna
 facta narrent, futura pronuncient, agenda precipiant.
 Aug. lib. 1. de genes. ad lit. c. 1. notat et modus legendi
 sacrascripturam, aduertendo qz ubi prohibent mala, precipi-
 unt bona, concedunt media, suadent perfulta. Hieronim,
 ad Thetriadē.

quantum ad causam finalem considerat diuina scriptura
 quatenus in ea constituunt bonis premia uetqz eterna, ma-
 lus autem damnationis poena perpetua. Ioannis. 15.
 et quatenus sacrascriptura consistit partim in speculatione
 qua inquit de naturam, potentiam et proprietatem;
 partim in praxi, seu actione earum rerum que sunt neces-
 sarię ad bonos mores, et beneuicendi rationem: et quate-
 nus in scripturis sanctis quedam sic considerantur posita ut
 tantum sciant, et credant ut illud. in principio creauit
 deus coelum et terram, et alia que cognoscenda solum

Ponunt: alia iura ut observent et fiant ut honora
patrem tuum, ^{alia} prohibita ne fiant ut non mechaberis
et c.

§. 3.

Sacra scriptura
diffinitio ~

Deinde considerat sacra scriptura quantum ad diffinitio-
nem. et hoc dupliciter scilicet vel propriam, vel largam
et amplam, sive propriam rursus aut explicitam aut impli-
citam, sive explicitam sacra scriptura dicitur eloquium divini
spiritus loquentis per prophetas, et apostolos sibi invicem suc-
cedentes, quod communiter totius ecclesie sensu in numeris
et ordinem sacri canonis receptum est: sive diffinitionem
implicitam et contractam sacra scriptura est ratio et sermo
de deo, quae uno nomine theologia dicitur. //

Sive largam et amplam diffinitionem sacra scriptura ab vgo-
ne lib. de arca noe dicitur liber vita, cuius origo est quae
essentia incorporea, scriptura indelebilis, aspectus desidera-
bilis, doctrina facilis, scientia dulcis, profunditas inscruta,
verba numerabilia. //

§. 4.

Sacra scripturae
sensus multiplex

Quantum ad sensum consideratur divina scriptura
Habet enim propriam, et translata[m] significationem
in scriptura. Unde sunt in ea sensus literalis et historici
sive grammaticalis, ut sonat, quos sensu Hierusalem de
notat civitatem terrestrem, et pertinet ad cognitionem
in quo commemorantur, quae divini aut humani gesta
sunt, ut cum Christus Matthei. 12. docet ex primo samu-
elis. 21. q. dauid comedit panes propositionis, ibi solum
factum attendit: et hic sensus est summa mensa parata sim-
plicibus, et doctores in ps. 22. parasti in conspec-
tu meo mensam adversus eos, qui tribulant me. . . est

44

est etiam sensus allegoricus, qui ad fidem seu ea que cre-
denda sunt; et ad corpus mysticum refert. et docet figura
et dicta esse intelligenda que proponunt. ut. 1. corinth.
10. Historiam exodi narrat Apostolus Historiam fuisse
populi Christianni. et patribus omnia contingisse in figuris.
unde in hoc sensu Hierusalem, significat militantem
ecclesiam. Apoc. 22. Et haec est secunda mensa, que tra-
het cibum pinguiorem, subtiliorem et dulciorem.

est et sensus tropologicus s. qui dirigit ad spem. qui
victorum factorumue reddit causas. in quo de litera ad
maiora consurgimus, et quod quid in priori populo car-
naler factum est iuxta moralem significationem in-
terpretamur, et ad anima nostra emolumentum con-
tinuus. ut Matt. 19. Christus prohibens repudium uxoris,
nisi interueniente fornicatione. Prudenter etiam expo-
nit causam ob quam libellus repudij iudicis antea con-
sus fuerit, Moyses inquit permisit eum vobis propter du-
ritiam cordis vestri; et hic sensus est tertia mensa, que
saporem continet exemplorum, mysteriorum et morum.
est tandem in s. sensus anagogicus qui intendit
charitatem. et in eo dimissis terrenis nos ad sublimiora
conuertimus; ubi de superiorum beatitudine. et celestibus
disputamus; ut aut presentis vite meditatiis umbra sit fu-
tura beatitudinis; Respicit etiam veteris testamenti
et novi congruentiam, in quantum in ipso Christo iterum
via nobis demonstratum est. Verba significant aliquid quod
ad coelestem pertinet conuersationem. Et sic Hierusalem
ac

accipit pro ecclesia triumphante ut ad galat. 4. illa
que sursum est Hierusalem libera est. et hec est quarta
mensa sacra scriptura quae mentem miraculis, figuris et
verbis pascit.

§. 5.

etates in sacra
scriptura consi-
derandae

quantum ad etates consideratur divina scriptura simpliciter
et nominatim et sic prima etas dicitur infantia ab Adam,
secunda dicitur pueritia a diluuiio. 3^a dicitur adulescentia
ab Abrahami. 4^a dicitur iuventus a David. 5^a dicitur senectus
a transmigratione. 6^a dicitur gratia a Christo usque ad fine
seculi. Prima iuxta hebreos continet. 1656 annos. Se-
cunda 292. tertia 941. quarta 473. quinta 600.
iuxta septuaginta uero et duos interpretes prima etas co-
tinet. 2242 annos. secunda. 1072. tertia 94. quarta
48. quinta 534. Unde a mundo condito usque ad Chris-
tum iuxta hebreos sunt. 3962 anni. iuxta septuaginta
uero. 5328.

consideratur etiam sine etates quantum ad religiones
que ante Christum fuerunt, fuit enim barbarismus ante
diluuium a tempore Adam, scitismus fuit post diluui-
um a diebus Noe. genticismus qui ab idololatriis incipit
diuisus postea in sectas Pythagoricorum, Platonico-
rum, epicureorum. Iudaismus a tempore Abrahami di-
uisus tandem in scribas, Phariseos, Sadduceos, Herodoty-
pistas, osceos, Nazareos, Herodianos. Samaritanismus
a tempore Nabuchi. dissectus in gothenos, sebueos, esse-
nos, dosetheos.

consideratur similiter sine etates quantum ad regimē
Populi Iudaici quatenus ille populus uixit sub tutela A-
braham isaac, et Jacob et duodecim filiorum istius usque ad
Ioseph.

+

Joseph, quomortuo in egypto seruiunt iudgi egyptijs. 144 annis / Duum duorum nempe moysis qui presuit annis 40. Josue qui gubernauit annis

27. Sub tutela iudicum tredecim qui persua tempora hebreis presuere annis. Hothoniel. 40. Ahoth. 30. Barac. 40. Gedeon. 40. Abimelech. 3. Thola. 23. uel 25. Iair. 22. Iephte. 6. uel. 7. Abessam. 7. Haiabon. 10. Abdon uel labdon. 8. Samson. 20. Helisacerd. 40.

Sub tutela Regum gubernarunt in regno iudae Saul cum quo samuel 40 annis. Dauid 40 annis. Salomon 40. annis. In regno diuisi Reges iudae seu duarum tribuum annis. Roboam. 17. Abias. 3. Assa. 41. Josaphat. 25. Ioram 8. Ochozias. 1. Athalia regina 7. Iosias 40. Amassias 29. Ozias 52. Ioatham. 16. Achaz. 16. Ezechias 29. Manasses 51. Ammon. 12. Josias 31. Ioachaz menses tres. Ioachim. 11. Iechonias uel Ioachim tres menses. Sedechias 11. Reges Israel uel samariae, quod erat regnum reliquarum tribuum ubi regnauerunt annis. Hieroboam. 22. Nadab. 2. Bassa. 24. Ela. 2. Amri. 12. Achab. 21. Ochozias 2. Ioram. 12. Iehu 28. Ioachaz 18. Iosias 16. Hieroboam 41. Zacharias 6. sellum 30 dies. Manahé 10. Paccia. 2. Paccé 20. Osee 9. hoc tempore fuit captiuitas Babylonica per septuaginta annos sub regibus

bus gentium Nabuchodonosor. eudmerodach. et
Balthasar
Sub tutela etiam Pontificum, qui ad sacra peragen-
da eligebant, et suo etiam tempore populi curam ha-
buerunt. scilicet Sadoe. Acsimas, Ioram, Augiter-
mus. Mideas, Sudeas. Helius. Joathan. Urias. Neri-
as. Hodeas. Sellum. Helchias. Zara, Iosedecus
qui captivus ductus est in Babyloniam, postquam cap-
tivitatem Pontificatum habuere iterum, qui non
semper ut preteriti filijs proprijs reliquere: quales
fuerunt. Iosedecus filius Iesus, sub quo templum re-
edificatum est: Joachim filius eiusdem. Joarmes filius
eiusdem. Sadius filius Sadius. Onias filius eiusdem,
Symon filius eiusdem, Eleazarus eiusdem frater, Ma-
nasses eius amicus. Onias secundus Symonis filius
Symon eiusdem filius. Onias tertius Symonis filius
sub quo narrantur gesta Machabaeorum.

Preterea sub tutela aliorum ducum post captivita-
tem babyloniam de quibus in sacra pagina. scilicet
Judas Machabaeus annos 3. Ionathas annis 19. Sy-
mon. 3. annis. Hircanus 25. sub quo propter seditiones
in illo populo excitatas inter Aristobolum, et Hircanum
filios Alexandri de imperio dimicantes, postula-
to auxilio a Romanis per Hircanum confirmatus est
in Pontificatu a Pompejo duce Romanorum, et Aristobolo
Romam ducto iudges facti sunt tributarii Romanis
tem

templo postea a Cassio expollato, et post paucos annos
 Herodem alienigenam habuerunt regem, sub quo na-
 tus est Christus dominus. August. lib. 18. de civitate. c. 45.
 Rem habuit in toto praedictae Historiae et narrationis de-
 cursu in his quae ad statum totius Republicae Iudaeae vel
 ad partem eius pertinebant cum Regibus Persarum
 qui regnaverunt annis sequentibus. Cyrus 30. annis,
 Cambyses 9. Fratres magi 7. mensibus. Darius 36, Xer-
 xes 20. Artabanus 7. Artaxerxes 40. Xerxes secu-
 dus duobus mensibus, Sogdianus 18. Darius nothus 19.
 Artaxerxes Menon 40. Artaxerxes octavo 26. Arse
 4. Darius Arsan filius 6. et subiecto regno Persarum
 regnavit Alexander magnus 6. annis.

Sub Regibus Assyriorum seu Syriae et Assuae, qui reg-
 naverunt annos. Seleucus seu Nicanor 52. Antio-
 chus Soter 19. Antiochus Theos. 15. Seleucus galaticus
 20. Ceraunus 5. Antiochus magnus 36. Seleucus
 Philopator 12. Antiochus epiphanes 11. Antiochus
 eupator 2. Demetrius Soter. 12. Alexander 10. De-
 metrius secundus 13. Antiochus Sidetes 9. Demetrius
 tertius 4. Antiochus Gryphus 12. Antiochus cicerus
 13. Philippus 2.

Sub Regibus Egyptiorum annis. Ptolomeus Lagus filius
 40. Ptolomeus Philadelphus 38. Ptolomeus evergetes
 26. Ptolomeus philopator 17. Ptolomeus epiphanes 14.
 Ptolomeus Philometor 23. Ptolomeus secundus ever-
 gete

getes 20. Ptolomeus sother 19. Ptolomeus Alexand^{er}
 20. Ptolomeus Cleopatra filius 3. Ptolomeus diomi-
 sus 30. Cleopatra 22. Postea regnarunt tibi Romani.
 - Sub cæsaribus ergo Romani qui fuerunt Julius Cæ-
 sar 4. Octavius Augustus 56. Tiberius 24. Caligula
 3. Claudius 13. Nero 12. Galba septem mensibus. Octo
 quattuor mensibus. Vitellius 3 mensibus. Vespasianus
 9 annis. Titus 2 ann et 7 mensibus. et hic finit Syro-
 uia hebræorum, qui habuerunt Reges a Semigenas 4
 annos sequentes. Antiochus enim regnavit 2 ann,
 Tammey seu Alexander 26. Alexandra 9. Hircanus
 Pontifex 34. Herodes Rex 24. Archelaus dux 9. He-
 rodes Tetrarcha 24. Agrippa 8, et hoc tempore reg-
 num hebræorum omnino destructum, et contritum est
 a Romanis, quæ ad formam et ordinem uerq et ordina-
 ta Republica. cap 13. §. 6.

de ueteri testa-
 mento in specia
 9.

quantum ad uetus testamentum considerat script^{ra}
 sacra attendendo in specie quod significat proprie le-
 gem dei quæ data est per moysen August. 18. Secunda
 dei. c. 12. lib. 1. retract. c. 22. Large autem significat
 legem moysis, et omne uetus instrumentum quæ d. Hi-
 eron scribens Algasia elementa mundi uocari dicit,
 quibus quasi elementis, et religionis exordij deum uoca-
 mus: illa ^{igitur} obseruanda sunt in eo quæ respiciunt correc-
 tionem morum, quæ sunt mandata de quibus dicit
 ps. 18. mandatum domini lucidum est: illa sunt relin-
 quenda

47

quenda. que respiciunt ceremonias legis et ritus sa-
crificiorum. Hieron. lib. 2. aduersus Pelagianos -
ostendit autem uetus testamentum promissionem ad
filium per sex leges. prima in paradiso ante peccatum
in prohibitione ligni: 2^a post peruersionem et ex-
pulsionem Adae et Euae. propter multiplicationem ge-
neris humani. 3^a in precepto Noe de fabricanda arca
ante diluuium: 4^a post diluuium in diuisione gen-
tium: 5^a tempore Abrahae de circumcissione, et immo-
lacione filij. 6^a in monte synay quando data est moysi
lex, qua moralia, iudicialia, et ceremonialia precep-
ta continebat. 7^a fuit lex illa qua dicit spiritus seu
gratia qua peccatum auferit, et a Christo domino lata
est.

§. 7
considerat praeterea scriptura quantum ad cognitio-
nem ex ea auerendam. et hoc uel per studium et diligen-
tiam omnes affectando scientias naturales, quae de omni-
bus necesse est uero futuro interpreti habere notitiam
nulla enim est scientia, aut perfecta naturalis cognitio
qua ibi aut in partem, aut in totum non contineat.
perlectorem etiam cognitio sacre scripturae aucte primo
totum textum biblicae non semel, et ossitantem, sed magna
cum attentione perlegendo: secundo methodos et locos
communes uniuersae theologiae seruando quae leguntur =
Clemens de uera religione. Dionysius in hieridion ad
Sacerdotium. Origenes de ecclesiasticis dogmatibus. Cy-
prianus de fide ad Petrum: Augustin. de doct. christi.
Sententiae Prosperi de spiritu et littera. Ioannes damascenus

cognitio ex sa-
cra scriptura
auerenda

de natura et gratia. Petrus Lombardus de meritis pec-
catorum. Joannes roferus de fide et operibus, olim
cardinalis de perfecti iust. Tertio Synodias eccles-
iasticas evolvendo, vitas sanctorum martyrum et Pon-
tificum perlustando, canones et concilia videndo, Respo-
sa eximiorum theologorum addiscendo, libros decret-
rum advertendo, tractatus etiam officiorum episcoporum
et aliorum ordinum aspiciendo, eos etiam libros qui
ad ritus et ceremonias dispensandi sacramenta perti-
nent perlegendo. Postremo quattuor ecclesie eximi-
os doctores. Hieronymum, Augustinum, Ambrosium
gregorium magnum, cum Angelus Thoma, et seraphi-
co Bonav. conspiciendo, nec ex grecis Basilium magnu
origenem. Crisostomum, gregorium nazianzenum
et Cyrillum despicias. Legas ex latinis Cyprianum
Hilarium Bedam, et Bernardum perlegas, et ex neo-
thericis et licioribus Rupertum Tuvicensem, dionisiu
Ricelium, Thomam Caietanum et Joannem echiunam
plectaris.

Deinde per observationem ordinis notando perpetuam
et continuam librorum utriusq; testamenti seriem pro-
priam libri, atq; ad ea loci cuiusq; significatorem, dili-
gentem, tum auctoris tum loci atq; temporis investiga-
tionem comodatam, et idoneam argumentinarrationes
artificiosam generum in suas partes distributionem, di-
lucidam partium subdivisionem; brevem rerum prae-
cipuam epilogum, seu epitomen. In gratia dili-
gen

148
genter observat in toto biblic corpore. ^{et} singulis sacris
scriptura voluminibus.

Deinde per usum colligendo multos ex divina scriptura
locos. Primo de deo, angelis bono, angelis malis, ecclesia
lapsu hominis, peccato originali, voluntate seu arbitrio,
lege, peccato, et sic de alijs communibus vocabulis quae
in alia dividuntur, ad quae cuncta reducat, et repetat
et memoria teneat, ex quibus ad altiora progredietur,
deinde amplectatur quae publicas disputationes et de
clamationes doctorum, inuestiget etiam dialecticum
artificium, et Rethoricum bonorum auctorum, para
phrasin dialogum, commentationem, Epithomen et
sermonem extemporaneum praestendat. Vllam uicentis
de recte formandi studio theologico.

Praeterea per considerationem finis. Notando duplicem
esse studiosorum finem; alter est uera pietate profice
re, quod contingit ascendendo per septem gradus. Pri
mus est timore conuerti ad uoluntatem dei cognosce
dam. Secundus mitescere pietate, nec diuina contra
dicere scriptura: tertius diligere deum propter deum ex
tota anima, et proximum propter deum sicut seipsum,
Quartus per fortitudinem exercere iustitiam: quintus
misericordia animam tumultuantem purgare. Sex
tus diligere inimicos, quo purgat oculus ad deum ui
dendum: Septimus est ipsa sapientia, ad quam cum per
uenit homo pacatus fuit ea. August. lib. 2. de doctrin
Christ. c. 7.

Alter

Alter studiosorum finis est docere alios; salubria
dare consilia, atq; ex verbo dei viam hominibus ad coe-
lum monstrare quae ad salutem perveniant sempiter-
nam; ac putare nil ita difficile esse, quod non pateat,
si lectioe continua observetur; meditatione per mo-
dum et causam ratione investigetur, oratione deuota
et suspirijs a deo postulet. exercitio pietatis quae grat.
August. lib. de mor. eccl. c. 7. §. 8.

Consideratur deinde sacra scriptura quantum ad direc-
tionem, nam omnia quae scripta sunt in sacra pagina
diriguntur ad res gestas veteris testamenti, et Christi in no-
vo testamento: et haec admittunt omnes interpreta-
tionis species, nempe Historicam quae ad nudam facti se-
riem; allegoricam referendo ad corpus mysticum; tro-
pologicam, si ad nostros actus referamus, qui in Christi
debent regulari; Anagogicam in quantum ostensionem
in Christo uter gloria: dirigunt etiam quae scripta sunt
in ss ad ecclesiam militantem, quae tribus possunt ex-
plicari modis, per interpretationem scilicet Historicam;
ethicam, seu tropologicam; ^{et} Anagogicam. diriguntur
et ad triumphantem ecclesiam, quae duplicem tantum
habet sensum, historicum scilicet et anagogicum. Et
sic sensus literalis sine historicus convenit omnibus
sacra scriptura locis, mysticus vero tantum paucis ss. lo-
cis convenit, et adaptat §. 9

Allegoricam

non omnibus.

Considerat tandem divina scriptura quantum ad distri-
butionem librorum veteris testamenti. Ex quibus quin-
§

quod sunt legales qui leges et iudicia ore dei edita enun-
 ciant, et diuisione in genesis, ubi agit de creatura
 coeli et terra, de mundi et generis humani, rerum etiam
 creaturarum exordio; de diluuiis, Archange, diuisione
 terra, confusione linguarum, descriptione gentium,
 seu populi dei electione, et descensu in Egyptum p.
 50. capita.

distributus librorum
 sacra scripturae
 Libri Legales

exodum seu exitum ubi agit de afflictione populi
 dei, preservatione miraculosa moysis, de eius uocatio-
 ne, decem etiam plagis, corporali quoque exitu filiorum
 Israel de egypto, liberatione eiusdem populi, tran-
 situ maris Rubri, subuersione Pharaonis, et pugna
 Amalec. cum israelitis; lege etiam data in monte synay
 et diuina preceptis, de arca foederis, et constructione
 tabernaculi, uestibus sacerdotum, et eorum demun-
 datione per capita. 40.

Leuiticum seu de his quae ad externum dei cultum per-
 tinent, ubi agit de ceremonijs et legibus sacrificij, et offe-
 rendorum, sacerdotij et consecrandorum, edulij, et uba-
 riorum, mundorum aut immundorum, Purificatione &
 Subiugo. Iurasse et solemnij uotorum et promissionum.
 incidenter quoque de preceptis moralibus et iudicialibus.
 de obsequijs prestandis, et ubi de legibus tabernaculi, uten-
 silium, et indumentorum, habet cap. 27.

In numeros seu de ordinibus filiorum Israel, ubi agit
 de numero pugnantium, oblatorum, ministrorum, Leuiti-
 rum nempe et sacerdotum; exploratorum, peccatorum
 Chore

Gore datham et Abyron, genitorum in deserto, ma-
sonum in Heremo, et presidiorum, ad qua poterant
filij Israel confugere per cap. 36.

Deuteronomium seu epythomen legis mosayca, ubi
labores itineris ab israelitis perpetui repetunt, foederis ar-
ca, precepta iudicialia, ceremonialia, et moralia tanguntur;
officia ecclesiastica declarant, benedictiones et ex-
missiones divina ad bonos exprimunt, maledictiones
quoque in transgressione declarant; Perducit Moysi^{us}
et benedictio tribuum Israel habet. c. 34. qua ducatus
Moysi indicant

§. 10

Libri Historiales;

Post libros legales sequuntur in sacra pagina Historiales
Libri decem et septem in quibus antiqua Historia ex-
primunt. Scilicet Josue, qui de transitu Jordanis, de
subversione regnum hostilium et impiorum, de in-
troductione populi dei in terram promissam, de divisio-
ne terrae sanctae, obituque ducis agit per 24. cap.

Judicum in quo agitur de Principibus iudicibus ac de-
fensionibus populi Israel, de triumphis et victorijs
hostes habitis. per cap. 21.

Ruth, in quo de conversione ad Iudaismum, de vitia et
moribus eius, de occasione matrimonij per excessum
propinquioris, ex quibus Christus dominus descendit
agitur. per 4. cap.

Primum Regum ubi de gubernatione populi Israel per
iudices, de electione Regis saul, et eius regimine, de
gestis eius, et morte tractat. per cap. 32.

Secun

54
Secundus Regum ^{qui} continet regimen populi per dauid,
eius etiam facta et gesta narrat per cap. 24.

Tertium Regum in quo mors dauid manifestat suc-
cessio, regimen quoque et salomonis gesta, aliorumque
regum Iuda, et Israel exponunt per 22 capita

quartum Regum qui casum et ruinam regni Iu-
da et Israel propter regum suorum prauaricationes
exprimit, de captiuitate etiam populi de subuer-
sione ierusalem ac templi multa dicit per 25 capita

Deinde subsequuntur libri paraly pomeron seu preter-
missorum ad supplementum hystoriae sanctae. Primus
ubi genealogia, electio, iudicio, gubernatio, virtutes
et res gestae dauid repetuntur per 29 capita,

Secundus ubi de integro et iuncto regno salomonis,
et postea diuiso tractatur per 36 capita.

Accedit esdras qui habet quattuor libros, in primo
Reductio israel de captiuitate Babyloica, et instruc-
tio populi per esdram reducti sub Ierusalem Iosedec.
qui fuit sacerdos magnus. habet cap. 10.

In secundo negum restauratio muri ciuitatis Ihe-
rusalem et correctio malorum in ea subortorum de-
clarat per cap. 13.

In tertio qui incertus et Apocryphus habet repeti-
tio aliqua circa captiuitatem Babyloicam, quae con-
tingerunt sub Zorobabel, et esdra alibi iam scripta per
9. cap. / In quarto, qui non habet in canone quae
dam

dam visiones et somnia circa populi iudaeorum libe-
rationem, et captiuitatem, restorationem quoque
templi exprimentur per. 16. cap.

Deinde sequitur liber Thobia, in quo probatur Tho-
bia, uaria eius uirtutum ornamenta, ministerium
archangeli Raphaelis, institutio liberorum, et ser-
uatae matrimonij docentur per. 14. cap.

Iudith. ubi de liberatione israel a persecutione Ho-
lofernis, de oblatione Hierusalem, et Bethulia po-
puli quoque hebrei, de honestate Iudith, de interfectio-
ne Holofernis tractatur per. 16. cap.

Esther. ubi exemplum de cruce conspicit conuiu-
tium Assueri, crudelitas Aman, occisio eiusdem perpende-
ntiam Esther procurata; exaltatio Mardochei, et
iudaeorum liberatio indicat per. 16. cap.

Iob. ubi afflictiones et consolationes iustorum exprima-
tur, patientia ipsius perfectio et disputatio, quam ha-
bit cum amicis; prudentia dei, et resurrectio ho-
minum traduntur per. 42. cap.

Tum etiam libri machabeorum in quibus agitur de
propheta, inter hebreorum duces, et reges Persarum. de
liberatione quoque populi sub mathathia, Ionathia et
Symeone per. 16. cap.

In secundo repetuntur quaedam dicta in primo libro
et supra adduntur aliqua, de martyrio septem fratrum, tri-
bulatione populi, et eius liberatione per Iudam Macha-
beum

beum per. cap. 15. Post Historiales libros sa-
pientiales sequuntur in quibus uera prudentia ad
bene uiuendum docet, qui quinque sunt scilicet
Psalterium, in quo de modo laudandi deum agit
et de Christi domini diuinitate, humanitate, passio-
ne, resurrectione, ascensione, et aduentu ad iudicium,
de poenis peccatorum, et beneficijs diuinis tractatur
habet psalmos. 150

Libri sapien-
tiales

Proverbia de dictis sapientium, qui moralem philo-
sophiam, instructionem nempe et disciplinam incipien-
tium seruire des, correctionem morum, virtutumq;
informationem propagat per cap. 31.
ecclesiastes seu concionator, qui uanitatem rerum
mundi, contemptum uitiorum, et profectum in uia
dei ambulantium, per naturalem philosophiam. habet
12. cap.

Cantica canticorum, seu epithalamiorum, que
uiriuisti perfectionem, contemplationem animam sanctam
et Christi domini cum ecclesia coniunctionem, mu-
tuamq; amorem inter sume sponsam et sponsam ad-
uertit. per. cap. 8.

Sapientia, que iudicia instruit regimen prela-
rum, et conseruationem iustitie demonstrat, contem-
ptum idolorum notat, et de aduentu, et de passione
Christi, qui est uera sapientia tractat. per. 19. cap.
ecclesiasticus seu congregator populi ueruersi insti-
tutio

tutionem, obedientiam nempe subditorum, et instruc-
tionem morum intendit, nobilitatem sapientia ma-
nifestat, et sanctos viros ex professo laudat per cap

51.

§. 12

libri prophetales

diuidit et dicta sacra pagina in libros prophetales
in quibus futura prędicunt, seu reuelationis, et o-
racula diuina ostendunt, ex quibus quidam sunt
maiores scilicet, Isaias qui sub Rege Ioachon Ach-
az. Ezechia Regibus iuda, contra iudgam et Mem
deinde contra gentes Babylonem Philistos da-
masum, ubi etiam de aduentu Christi in carne, et
eius passione; de uocatione quoque gentium prophe-
tauit per cap. 66.

Hieremias qui prophetiam suam contempsit in diebus
Josia Ioachim filij Josia, et Sedechia eiusdem filij
usque ad quintum mensem captiuitatis Hierusalem,
ut in istolis placuit Origeni. Rom. 1. in iuda et Ben-
iamin, ^{ut} Hieronimus uidet de futura siccitate et
aduentu Regis Babylonis tractat; et captiuitatem
iudorum, destructionem quoque Hierusalem in thre-
nis suis maestissime lamentat per cap. 57.

Baruch qui post destructam Hierusalem per Chal-
deos ad captiuos in Babylonia de pręnunciatione
reditus populi ^{de} israel, et de his que uenerunt
in fine mundi agit, et per orationem Hieremie pro
§.

52

Subee idolotria captiuitatis causa ostendit et ido-
lorum falsitas detegit per cap. 6.

Ezechiel qui tempore captiuitatis cum daniel fuit
ut dicitur August. in ps. 64 ostendit; prophetauit eis
qui cum eo captiui fuerunt de sceleribus Iudaeorum, de
ruina Hierusalem, et de reparatione illius agit per
multas uisiones. continet cap. 48.

Daniel qui fuit tempore captiuitatis predicauit
in Babylone populo Iudaico, agit de mundi monar-
chia, de potestate, et aetheritate Regni Christi, de
Historia Susanna, destructione Bellus, et interfeci-
one Draconis. per cap. 14.

Quidam sunt prophetae minores, qui scilicet
minora scripsere uolumina, et sunt numero duode-
cim. Nempe. Osee qui subdicit et Hieroboam con-
tra Samaritaniam, seu decem tribus de idololatria populi
Israel per meretricem significata; de inundatione
peccatorum cum admonitione, ut filij Israel ad do-
minum conuertantur. Verba facit, per 14 cap. 11.

Joel cuius propheta facta est eisdem temporibus
quibus Osee, ut placet Augustino. lib. 18. de ciuitate
dei. c. 27. cum Hieronimo in prologo eiusdem ad tri-
bum Iuda et Hierusalem dicitur; consumptionem
terrae Iudaeorum per grucam, brucum, locustam, et
Rubiginem, Iudicium futurum, et spiritus sancti ef-
fusus

fusionem manifestat per cap. 3. // Amos qui
predicauit contra gentes finitimas. Damascum, ga-
zar, Ascalon, Azotum, Accaron, Tyrum, Sidonias,
Theman, filios Amon: de sceleribus Iudaeorum, de
ira dei et uindicta super uentura: de poenitentia
quodq; finali ad quam uenire praedicit, sub Ozia Re-
ge tempore isaia, habet cap. 9.

Abdias qui tempore Regis Josaphat (ut placet Altha-
naso) prophetauit contra Iudaeos, et persecutores fi-
liorum israel: de uenturis super edon, seu esauca,
Samaritanis, per. 1. cap.

Ionas qui sub Rege Ozia et Hieroboan prophetauit
Niniuitis, sub quo nomine salutem gentium pro-
gurat; subuersionem ciuitatis minat, nisi ege-
rint poenitentiam per. 4. cap.

Micheas qui regnante Ioathan (ut dicit Althanasus)
in synopsi contra Hierusalem et Samariam; contra
Achab et prophetas seductores prophetauit; de uasta-
tione, et captiuitate Samaria; de interitu Principu
israel, et pseudo prophetarum; de ingratitude iusti-
am, et malitia eorum per. 7. cap.

Nahum qui texuit uaticinium suum est tempore
quo Micheas Assyrijs, et praecipue Niniuitis iterum,
relapsis de iudicio, et interitu illius uenturo praedicauit

f. 3. cap.

A

50
Abachuch. cuius propheta emittit tempore capti-
tutatis duarum tribuum sub Manasse aduersus
Babylonem, et Nabuch^{us}. S^m Hieronimus ad Chro-
nium prophetauit. continet disputationem
eiusdem prophetae ueritas, cur scilicet in hoc mundo
iusti conculcentur, et prospere cedat impijs; passiones
Christi tangit, aduentum domini, et subuersionem
regni Babylonici declarat per. 3. cap.

Sophonias, qui scripsit prophetiam in diebus Iosue
filij Amos Regis Iude, ut placet Augustino lib. 18
de ciuit. c. 33. in Hierusalem, et uniuersam Iudam
ac deinde contra gentes de seruatore, et resurrectione
eius; de iudicio dei contra falsos deos, et gentes ex-
traneas: et de consolatione populi israel propheta-
tas per tria capitula.

Aggeus qui s^m Augustin. lib. 18. de ciuit. c. 35. sub
Zorobabel et Dario; Zorobabeli, Iesu filio Iosedech
et omni populo qui erat in Iudaa et Hierusalem
de reuersione Iudaeorum, templi edificatione reuo-
latione Ciuitatis, et aduentu Christi mentionem facit.
per. 2. cap.

Zacharias, qui duobus mensibus post Aggeum ut
patet ex Hieronimo. in eiusdem prologo predicauit
eisdem quibus Aggeus. de liberatione Iudaeorum, et in-
dulta contra inimicos eorum; de similitudine aduentus
Christi

Christi; et passionis eius dem agit. per capita .14.
Malachias qui propheticis spiritu illustratus, uati-
cinatus est post reditum Babylonis, eo tempore quo
Zacharias, sup israel; licet non contraeam; de
abiectione populi iudeorum, et sacrificiorum eius,
de aduentu Christi et uocatione gentium tractat p
4 cap.

Summa librorum et capitum ueteris testamenti et
q̄ habet libros .45. capitum uero .1075.

Novum u^o testamentum (quod in eius diuisione
postea late et distincte patebit) habet libros .27. ca-
pita .260.

Specialiorem et
magis distinctam
diuisionem ~

tam igitur ad omnium predictorum particularis
explicationem des dante accedamus.

cap. 13
De prima Parte principalis
Librorum ueteris
~ testamenti ~

Specialis diuisio
genesis.

Prima ergo pars librorum ueteris testamenti est
Legalium, que diuidit in quinque, scilicet genesin
ubi agit de constructione celi et terra, aquarum
omnium, lucis, piscium, et animalium, hominum quo-
q̄. De requie etiam dei, et benedictione hominis, per
considerationem septem dierum .c. i.
de transgressione Adæ, eiusdem ex paradiso eiectione
ubi

54

ubi erat lignum pulchrum, et ad uescendum suauis.
Lignum uita; et lignum scientia: fluminis etiam qui
diuidit in Byson genon. Tigrin, et eufratem cap.
De Poenitentia, poena consolatione Adami. et e
ua. c. 3.
decede Abeli facta per fratrem, qui maledixit, et des
perat; narratq; genealogia Adami usq; ad Noe. c. 4.
transfertq; enoch. c. 5.
De diluuii cuius causa fuit malicia hominis: et
arca Noe constructa. c. 6. ingreditq; eam Noe, et in
iordanu aqua, et morit omnis caro. c. 7. requiescit ar
ca, aret terra. precipit multiplicatio. c. 8. egredit
Noe de arca, adorat et paciscit cum deo. confirmat
matrimonium, usus ciborum, et gladij potestas tradit
cap. 9. Propagat genus hominum in filijs Noe: in
cipiunt regna, et monarchia. c. 10. Diuidiunt gentes
construit Babel, et contigit confusio linguarum. c. 11.
De dispersione nationum, egressio^{ne} Abraham de pa
tria sua. c. 12. ubi notat quomodo Abraham recipit
promissionem de Christo: et terra Chanaan, q; defi
cat altare, et rapta uxor a Pharaone restituit; parti
e Iordanem cum loti, et sibi retinet Chanaan. c. 13.
Liberat loti ab hostibus et offert ab espanis et uini
ipti Meledisedec. c. 14. petit prolem pro mittit Isaac
et terra Chanaan. c. 15. utit ancilla ad suscipiendas
prolem. c. 16. Recipit symbolum circuncisionis. cap

17. colligit angelos Sospicio, prędicat ei sodomorum
destructio. c. 13. orat pro loth in subuersione sodo-
me. c. 19. Rapit ab Amalech uxor quam simulat
sororem c. 20. concipit Isaac et edut. c. 21. immo
lat Isaac. c. 22: sepelit sara. c. 23. Rebecca accipi-
t in uxorem Isaac. c. 24. ducit Abraham Ceturam
secundam uxorem, diuidit hereditates in filios, le-
gitimum Isaac, et concubinarium ismaelem. c. 25.
De generatione Iacob ~~et Isaac~~, qui prędicat domi-
nurus Fratri maiori esau: dicit pacificus et alter
rufus et iratus: probat in aduersus in fame, et in pros-
peris inuocando deum. c. 26. instruit a matre ut
pręcipiat benedictionem, et fugit. c. 27: obedit patri
et pergit ad laban et recipit in itinere oraculum. c. 28.
Pascit eum laban, seruit pro Rachel, cuius fructus
coniugij connumerant. c. 29. Acquirat bona tempo-
ralia, nascit^{ei} Joseph. c. 30. persequit^{eum} laban rede-
renda eum uxoriq. c. 31. timet esau et ei muneramit-
tit. c. 32. recipit eum cum letitia. c. 33. recipit in-
iuriam a Sichen, qui dinam opprimit. c. 34. Venerat
et patrem in ciuitate Mambre sepultum. c. 35. Secer-
nit ab esau.

De genealogia ismaelis et esau in suos filios et des-
cendentes. c. 36.

De descensu filiorum israhel in egyptum, ubi primus
Ioseph uendit a fratribus, qz eos accusauerat, traditio
ma

55

Madianitis. c. 37. et ibi incestus Iudæ cum nuru sua
Thamar. c. 38. Secundo incarcerat iniuste ob pudri-
ciam, et continentiam seruandam. c. 39. tertio
acquirat mentis illustrationem. c. 40. Quarto som-
nia Pharaonis de bobus et spicis crassis, et tenuibus
de clarat; et assignat ad regimen Regni Egypti. c. 41.
quinto descendunt fratres in Egyptum, ubi agnoscu-
nt a Ioseph, qui petit ab eis minorem fratrem Benia-
min. c. 42. Sexto remittunt fratres Ioseph cum Be-
iamin, et dormis ut pater descendat in Egyptum. c. 43.
44. et 45. Septimo descendit pater cum filiis et
nepotibus. c. 46. Octavo collocat in Egypto cum fi-
liis a Pharaone; et ibi egrotat mortuus. c. 47. et
48. Nono benedicit Iacob omnibus filiis, et uentura
eis annunciat de Christo etiam per Iudam uentura
verba facit. c. 49. Decimo morit Ioseph in Egypto
et adiurat fratres ut eius ossa inde secum ad promissam
terram asportent, quando exierit de Egypto; qua
riam libertatem indicat. c. 50. §. 2

2^a Pars librorum legalium est exodus in quo
agitur de afflictione populi Iudaici, quorum filij ab Eg-
gyptijs crudeliter occidunt. c. 1.

de miraculosa preservatione, qua seruat ab obstetri-
cibus Moyses, et a filia Pharaonis in filium assumitur
c. 2. de mandato diuinitus accepto, ut liberet Moy-
ses populum. c. 3. et 4. de ingressu Moyses et Aaron

specialis diui-
sus libri exodij

ad Pharaonem ad petendum ut dimittat populum
qui negat petitionem. c. 5. et 6. De Prodigijs et
miraculis seu decem plagis a moyse in egypto in soci-
etate Aaronis excitatis, ubi:

mutantur flumina in sanguinem. c. 7. Producentur
ranae in toto egypto. c. 8. generantur cinifes eodem
cap. oriuntur muscae caninae eodem cap. moriuntur
iumenta. c. 9. ulcerantur homines et iumenta eodem
c. grandinat, et flat ignis eodem. c. Locustae cum-
ta comedit. c. 10. tenebrae apparent tri duana eodem
cap. occiduntur primogenita in homine et iumento
c. 11.

De egressu filiorum israel et spoliatione egypto-
rum, ritu edendi agnum in memoriam libertatis
quam consecuti fuerunt, de servitute quadetine
bant. c. 12. et 13.

De submersione egyptiorum in mari, de gratiarum
actione pro beneficio suscepto. de murmuratione po-
puli, pluvia mannae et coturnicum. c. 14. 15. 16.
17. 18. et 19.

De Praeceptis divinis quae sunt in triplici differentia
nam sunt praeccepta moralia in decalogo contenta in
duplici tabula manus ipsius mei omnipotentis exarata
quorum notitia habet ex Prima tabula quae contine-
bat fidelitatem eum deum scilicet non habebis deos a-
lienos coram me; Reverentiam scilicet non assumes
no

56

Nomen dei tui in Vanum. obsequium. memento ut
decem Sabbathi sanctifices. et ex secunda tabula
qua continebat. honora patrem tuum. Non occides,
non machaberis, non fur non facies; non loqueris fal-
sum testimonium contra fratrem: non desiderabis
uxorem, seruum, ancillam, et alia. non concupisces
domum proximitus. cap. 20.

De Preceptis iudicialibus ubi ostendit iustitias obser-
uanda inter homines in contractibus emptionis ut de
seruo empto, et de filia in ancillam uendita. c. 21.
de contractu depositi. c. 22, mutui, comodati, usu-
rarium, ^{et} pignoris,
et de iustitia obseruanda in poenis talionis ubi reddat
anima pro anima, oculus pro oculo, dens pro dente
manus pro manu, pes pro pede, adustio pro adustione,
uulnus pro uulnere, liuor pro liuore. Et in poenis
delicti scilicet idololatria. c. 20. Somnicidij. c. 21. fur-
ti. c. 22. coitus contra naturam eodem cap. maleficij
dicantis, et corrupti muneribus. c. 23

De Preceptis ceremonialibus, que sunt determina-
tiones prima partis decalogi, que respicit deum, que ab
7 hominibus pie solent per sacramenta scilicet circumcis-
sionis in genestis, ^{et} unctionis Regum in libris regum.
et per sacrificia ut ^{est} immolatio agni paschalis. c. 24. et
iuge sacrificium leuitici. 6. in figuram perfecti sacrificij
Christi. Et Per Ritus uarios, qui spectant ad cultum dei
verus.

Verum scilicet de primitiis offerendis c. 25. de
confectione tabernaculi, situ et forma arcae, Propitia-
torij cherubin, mensae, sacrorum vasorum, candele
Labri, Lucernarum. Veli, altaris, attrij, olei, que
declarant. c. 26. et Repetunt c. 35. 36. 37. 38.
39. et 40. De ornatu Aaron et filiorum eius
c. 28. de modo consecrandi sacerdotes et offeren-
di pro eis. c. 29. de altari thymiamatis, et labris
eis c. 30. de precepto sabbati. c. 31. agit et de ri-
tibus, qui spectant ad cultum dei falsum, ob quem mo-
yses fregit tabulas. c. 32. qua restituerant ad poenite-
ntiam populi. c. 33. et 34. §. 3.

Specialis diuisio
Libri Leuiticij

3^a. Pars principalis Librorum legalium est Le-
uiticus. ubi agit de sacrificijs, in quibus consideran-
tur differentie scilicet ut animalia, armenta, aues
res arida, ut similla et thuris: Liquida ut vinum et
oleum, que dicunt sacrificium, oblatio, libatio. fiant
hæc in holocausto. c. 1. et 2. in hostia pacifica que
erant ex auiibus. c. 3. pro peccatis commissis per igno-
rantiam. c. 4 et 5. ^{ex} proposito. c. 6. et 7.
considerant et persona pro quibus fiunt sacrificia
an scilicet sit persona publica necne, nam pro popu-
lo offert vitulus, Pro principe Aircus, pro sacerdote Vi-
tulus et hæc animalia debebant esse immaculata. c. 4.
Pro anima vero cuiusq; privata persona offert immu-
culata

5

culata capra, aut ~~est~~ ovis; Duo turtures uel pulli columbarum, Similia pars ephi decima. c. 4. et 5. considerat etiam tempus uel inter pollatum diuersis temporibus. c. 1. 2. 3. 4. et 5. uel omnibus diebus iuge sacrificium. c. 6. locus etiam attendit scilicet uel sacer ut altare. et ostium tabernaculi. s. profanus. causa similiter attendunt offerendi. scilicet sponte, casu, aut necessario, precepto us primitia frugum, uuarum, et fructuum. decima, et primogenita animalium.

Secundo agit principaliter in leuitico de consecratione sacerdotis Aaron et filiorum eius, ubi obseruant tria scilicet ritus, quo usus est Moyses in consecratione sacerdotum, qui statim ut iussit dominus obtulit Aaron et filios eius uestitos tunicis lineis, balthes cintos, et mythra ornatos; postea unxit et consecrauit eos oleo; consecratos deriq; dies et noctes in templo manere precepit. c. 8. obserua et usus quo executus est Aaron officium suum offerendo pro se et populo uictulum, precando pro populo apparendo ibi deus in signum probationis. Poena etiam filiorum ministrantium sacra, interitus scilicet Nadab, et Abiu, qui uino aliquantulum obruticum sacra minus solemner peregissent extincti sunt c. 10. 3° agit in eodem leuitico de discrimine ciborum quatenus animalia omnia que sunt immun-

consecratio sacerdotum

ciborum differentia.

¶

do legali documento distinguebant in gradientia
quorum alia ungulas hēre diuisas, et comesta rumi
natione regeunt, qua habent munda, ut vitulus
ovis, capra, cervus et alia huiusmodi: aliarum
nant sed ungulam non diuidunt ut canellus, Lepus
Cherogrillus que habent immunda; si induit ungu
lam et non ruminant ut sus et alia que sunt immū
da. Alia animalia sunt uolatilia et hec rursus
uel prohibita ut Aquila, grifas, alietus, uultur, mil
uus, coruus; et alia uel uolatilia repentia quattuor
gradientia pedibus immunda habent. Permittunt
et autem que quattuor habent crura sublimiora pedi
bus quibus a terra salient, ut bruceus, atagen, lacus
ta, lacerta et similia. Aquatica que pinulas ha
bent et schamas munda sunt, ut trigla, scarrus, glau
cus etc. que uisus carent uel aliqua erunt, ut sepia
que solum habet schamas immunda sunt. Repē
tia animalia immunda habent ut serpens, mustella
crocodillus et alia similia. c. 11.

Leges purifica
tionis -

Agit quarto principaliter de legibus purificatio
nis ubi non solum bruta animalia reddunt immū
da, sed et contaminant, et quidem homines singuli
et privati contaminant puerperis, lepra emanatio
ne sanguinis, fluxu seminis, idololatria, ritibus
quo purgant. c. 12. 13. 14. et 15. totum uero Reipu
blica.

58
huius corporis, de cuius cura se reformatione. c. 16. 17
18. 19. 20. 21. et 22. Res quoque inanimata pol-
luerunt ut sanctuarium tabernaculum altare, &
vasa templi, quae expiant iuxta formam capitis. 16.
quinta principalis pars leuitici est in qua agitur de
Legibus solemniorum, quales sunt feriae domini, quae
tempore illo celebrabantur. scilicet Sabbathum, qui
est dies septimus requiei: Phasce seu transitus deci-
ma quarta mensis, quando immolabat agnus pasche-
lus; festum azimorum, per septem dies post phasce
proximos. Pentecoste quinquagesimus dies ab ob-
latione primitiarum; festum tubarum prima die
mensis septimi. feria tabernaculorum decimaquin-
ta die mensis septimi per septem dies; Sabbathum
terrae seu annus septimus quo omnis terra quiescit:
Iubileus seu annus quinquagesimus, in quo omni
revertuntur in antiquum statum; quibus annis numerant
panes propositionis, quorum ritus explicant. c. 24
& promissiones servandis mandatis, & poena in-
fligenda peccatoribus. c. 26.

Sexto Principaliter sic liber tractat de Legibus Leges uotorum
uotorum, quae debent observari & fieri uel de per-
sonis, uel de rebus offerendis, redimunt autem uota
et decima estimatione partis, et ceteris c. ultimis.

Tunc accedit liber numerorum quartus in ordine
Legatum, in quo agitur de numero pugnantium et pro-
ponit

Leges solemniorum

Liber numero-
rum.

numerus pug-
natorum. et
ducum.

ponunt duces, ex tribu Ruben. Elizer filius sedim
Symeon Salameel filius sarisadai, Iuda naason
filius Aminadab. Isachar Nathaniel filius Isaac
Zabulon Eliab filius elon, Ioseph filiorum ephraim
elsama filius Am^{us}. Manasse gamaliel filius
Phadasur, Benjamin Abidan filius gedeonis; da
Achizer filius Amizadai, Aser pheguel filius sera
gad eliasaph filius ducl; nephtali abra filius du
el; qui sunt figura apostolorum; sicut per Moysen
et Aaron intelligit mystice Christus dominus.

numerus apto
rum ad bellum

agit de numero populi et hoc uel apti uel non ap
ti ad bellum, non apti ad bellum quales inter omni
erant mulieres propter fragilitatem sexus; serui
propter degeneracionem, alienigena propter barba
riem: apti uero ad bellum a viginti annis p^{er} suas
Stationes, classes et officia per singulas tribus inue
nti sunt in tribu prima. 46500. in secunda tribu
59300. in tertia 74600. in quarta 54400. in
quinta 57400. in sexta 40500. in septima 32200
in octava 34400. in nona 62200. in decima
41500. In undecima 43650. In duodecima 53.
400.

numerus obla
torum.

agit de numero oblatorum in die unctiois ta
bernaculi per dies decem principes, qui obtulerunt
in conspectu tabernaculi sex plaustra. et duo decim
boves, perdebant autem singuli integrum bovem
binj

bini plaustrum, et ita sorte contigerunt, personis =
plaustra duo et quattuor boues iuxta ordinem ministri-
terij: merarius quattuor plaustra et octo boues.

In dedicatione altaris per duo decim dies continuos
obtulissent singuli principes in singulis diebus acetabulum
argenteum pondere centum et triginta sic-
clorum, phialam argenteam habentem septuaginta
siclos iuxta pondus sanctuarij; utrunq; plenum si-
milla conspersa oleo in sacrificium; mortarium
ex decem siclis aureis plenum incenso; bouem de
armento, arietem et agnum amiculum in holocaustum;
Hircum pro peccato, et in hostia pacificorum,
boues duos, arietes .5. Hircos .5. agnos amiculos
quinq; // Summa ergo oblatorum in dedicatione alta-
ris acetabula argentea duo decim siclorum 240
phiala argentea .12 pondere sanctuarij; mortarium
laurea .12 siclorum 120. in holocausta boues 12.
arietes .12. agniculi 12: pro peccato Hirci 12 in hos-
tiam pacificorum agni amiculi .60

Deinde agitur de numero ministrorum scilicet leui-
tarum des in templo seruientium, primum electi, et
segregati, ex tribu leui a viginti annis et supra in ho-
cum primogenitorum; numerus eorum 3530.

Qui aspersi aqua lustrationis, rasis pilis oblati sunt
des, post hoc presentati sunt populo, ut eis manus im-
poneret, deinde Aaron (et filij eius) aqua eleuati sunt
in

numerus ministrorum

numerus primogenitorum
in templo
ut eis manus imponeret

In conspectu domini. offererebat pro eis similla conspersa. pro libamine, et bos in holocausta. demum segregati ab omni populo applicati sunt tabernaculo ut ingrederentur; et ministrarent in eis usque ad quinquagesimum annum. c. 8. /

Deinceps de numero ministrorum gubernantium ad sustentandum onus populi scilicet moyses et septuaginta seniori^{um} eruditi et illuminati spiritu moysi et propheta, congregati ex omni populo, iussu^{re} ad ostium tabernaculi cum moyse. c. 11. Summis autem^{is} Aaron et filiorum eius super omnes ministros et sacerdotes capite. 3.

numerus exploratorum ~

Deinde principaliter agit de numero exploratorum, qui missi sunt ad explorandam terram promissionis ex deserto Pharan precepto dei. scilicet ex tribu Ruben, samuafilius secur, Symeon, ^{at} saphi filius Huri. Iuda, caleb filius Iephona. Isachar, Igar filius Ioseph; ephraim, osee filius nun, Benjamin, phalti filius Rasthu; Zabulon, gediel filius Sodi; Ioseph, sceptor manasse, gadi, filius susi; dan, Amiel filius gemali; Aser, Zatur filius Michael; Nephtali, nahbi filius Vapsi. gad, quel filius maebi, cap. 13. 14. et. 15.

numerus perguaricantium ~

Deinde de numero perguaricantium, qui populus iudaicus inuadebant, scilicet Rebelles aduersus mo^{ysen}

60

Moysen et Aaronem, Chore filius Isahar, Dathan, Abiron, et Non filius phelets: de filiis Ruben chore cum ducentis et quinquaginta uiris proceribus, quorum nomina uocabantur tempore consilij: igne consumpti sunt. c. 16. / increduli quod murmurauit omnis multitudo filiorum Israel contra Moysen et Aaron die sequenti dicens, uos interfecistis populum, quoniam ob causam. 14700 uiri consumpti sunt igne, alye: etiam extincti sunt serpentibus ignitis. c. 21. / Maria quoque soror Moysi punita est lepra quod murmurauit c. 12. Virga Aaron germinat in signum rebellium Israel. c. 17. / Aaron factus incredulus prohibitus est intrare terram Chanaan, quam deus filiis Israel dederat, et iussus ire in montem Oreb, ubi occubuit et successit ei filius suus Eleazar. c. 20. / Balaam dum acersitus a Rege moabiturum Balac meditata peruersa, a sina eius loquitur, et ipse corripit primo ab angelis, deinde ob consilium contra filios Israel datum ab ipso cedit. c. 22. et 31. / ex filiis Israel fornicant multi cum filiabus moabiturum et sacrificant dijs earum. Unde irades excitatus, et uiginti quattuor millia hominum occidit. c. 25. Deinde agit de numero genitorum in deserto qui post, supra numeratos et mortuos a Moysen, et Eleazar precepto dei munerati sunt a viginti annis et

numerus genitorum
in deserto.

Supra

Supra, qui ad bellum possent procedere per tribus
suas; de stirpe Ruben. 43730. de stirpe Simeon
22200. de stirpe Gad. 40500. de stirpe Iuda 76.
500. de Isachar. 64300. de Zabulon. 60500. de
Manasse 52700. de Ephraim. 32500. de Benia-
min. 45600. de Dan 64400. de Asser 53400
de Nephthali 45400

numerus man-
sionum 22.

Deinde agit de numero mansionum per quas po-
pulus ab Egypto usque ad promissam terram a mon-
te Synay usque ad montem Cades dictus est a Mo-
yse et Aaron. nam ante transitum maris rubri
sunt mansiones. 1. scilicet Ramesses, seu como-
turbulenta, ut dicit Hieronimus tonitruum gaudij.
2. Sothot tabernacula sive tentoria. 3. elhan forti-
tudo atque perfectio, 4. Phairot seu os nobilium.
a mari rubro usque ad montem Synay sunt 8. ma-
siones. scilicet. 1. Marah seu amaritudo. 2. He-
lim seu arictes uel fortes ubi erant duodecim for-
tes et septuaginta palmae. 3. marerubrum, quod
hebraice dicitur iansuph. 4. Heremus Syn, totum
enim usque ad montem Synay spacium Heremus Syn
dicitur. 5. Daphca seu pulsatio, 6. Halus seu fer-
mentum, 7. Raphidim. id est visio ovium fortium,
Hieronimus sanitas fortium; 8. solitudo Synay.
a Monte Synay usque ad montem Cades sunt man-
siones

61

Stones .21. scilicet . 1. Sepulchra concupiscentie . 2
Azerob, seu atria . 3. Rehma sonitus aut iuveniper
4 Remonphares . idest mali punci diuisio . 5 leb-
na . idest lateres . 6 Resa seu freni . 7 Cehelta seu ca-
Salta idest ecclesia . 8 Sepher seu pulchritudo . 9 Ara
da seu miraculum . 10 malebth seu catus . 11 Tahat
idest pauor . 12 Thare seu pastora, Hieronimus abac-
tor uel depulsor . 13. meebca seu dulcedo . 14 Hermo-
na . idest festinatio . 15. mosebth . idest uincula uel
disciplina . 16 Beneiahachan . idest filij necessitatis
seu stridoris . 17. mons gadgad siue nuncijs expediti
uel concisio . 18 Iethabatha uel bonitas . 19 Hebro-
na transitus siue transitio . 20 Asiongaber . idest
in lingua uitiij . seu delationis hominis . 21. Cades uel
mutata seu translata .

a monte Cades usq; ad campestria moab sunt man-
siones . 9 . scilicet mons flor idest mons montis siue
uertex . 2^a Salmona uel imaguicula . 3^a Phimon
idest os oris . 4^a obob idest magi seu spadones uel ta-
gara grandes . 5^a Leabarim seu acerui lapidum tran-
seuntium . 6^a dibongad idest fortiter intellectate
tatio . 7^a Helmon deblathaim . contemptus plagarius
siue opprobrium . 8^a montes Abarim contra nabo
idest montes transeuntium . 9^a campestria moab sup^r
Iordanem contra Hiericho .

Deinde considerate numerus presidiorum quos ha-
be

Numerus p[ro]
suidiorum ~

bebat ad se defendendum omnis populus Israel
prius tamen ei p[re]ceptum est a deo ut disperdat et
destruat omnes habitatores terra, ad quam ingredi
ebat, ut confringat titulos idolorum, ut conminuat
statuas, quas antea adorabat, ut vastet et dissipet
omnia excelsa. lucos quoq[ue] euellat excidat, et utrumq[ue]
de omnem terram. et sic habitet in terra sibi data
quam diuidant eleazar, losue, et deputati ex tribubus
(c. 34) in quattuor partes scilicet orientalem, meridj
onalem, occidentalem, et septentrionalem ~

Ciuitates leuita
rum.

Ciuitates quoq[ue] et suburbia p[ro] habitatione leuitarum
assignare, quibus destinata fuerunt. 48. oppida
c. 35. iumentis autem et pecoribus totidem suburbia

Refugiorum

Refugio uero assignata sunt ex illis 48 oppida sex
nempe tria trans Iordanem, et tria in terra Chanana
ut confugiant ad eas, qui nolentes sanguinem fuderint
c. 35.

Leges con nubioy

P[re]cipit similiter populo ut seruet legem con nubioy
et hereditatum, ut hominibus propria tribus liceat
mulieris eiusdem tribus ducere in uxores, et heredi
tates maneant perpetuo in familijs, sine mixtione tri
buum. c. 36. §. 5.

Liber deute
ronomij ~

Tandem ultima et quinta pars principalis libroy
legalium sacra pagina est deuteronomium seu legis
repetitio ubi agit de itinere, et laboribus ab israelitis
perpessis, a principio usq[ue] ad cap. 4: de foedere et p[re]ce
ptis

ceptis iudicialibus, ceremonialibus, et moralibus. a
 c. 4. usq; ad 27: de officiis ecclesiasticis, quales
 sunt ea, quae in leuitico narrantur: de benedictionibus
 seu promissionibus divinis, quae filiis mandata dei ob
 servantibus paratae sunt: de maledictionibus sine poe
 nis in legem transgressores constitutis. a. cap. 27. usq;
 ad. 33.

agie et predictionibus, in qua parte moyses esset mori
 turus, qui vultu et tribui benedicit, et futura praedicit. c.
 33. de morte moysis, qui visa antea terra promissa
 ex monte Nebo, moritur in terra moab, et sepelitur in val
 le contra phogor a deo, defletur ab israelitis, et substi
 tuitur in locum eius ore et mandato dei, Iosue. c. 34.

^{cap. 14}
 De Tertia Parte Principalis sacrae
 scripturae, ^{lib. 14} librorum Historialium

Pro ^{5. 1.} secunda parte principali librorum scilicet hys
 torialium sacrae pagina quam longius prosequemur
 quattuor sunt ex Abulenti in lib. 14 qd iacienda
 fundamenta. Primum est q. omnia quae continentur
 in euangelijis quantum ad partem historiam
 et narrativam sunt historia solius christi dñi
 et non alterius personae in toto aut in parte.
 Secundum fundamentum est q. omnes libri histori
 ales veteris testamenti et novi, quamvis de alijs re
 bus

quattuor funda
 menta ex Abule
 si pro libris histo
 rialibus sacrae pa
 ginae in lib. 14
 questionum. ex
 quo hae desumpti
 mus -

bis et personis hystoriam texere uideant sunt
tri hystoria dei creatoris omnium, gubernatoris
et Redemptoris et non alterius persona ~

3^m fundamentum e, q, si in parte hystoricali sacre
spicra fit mentio. ~~quarundam~~ personarum, non ideo
fit maior mentio aliquarum q, meliores sint, nec
minor mentio aliarum q, male aut minus bone.

4^m fundamentum est, q, in parte hystoricali sacre
spicra nulla fit temporum incidentia, sicut in alijs
hystorij Regum aut hominum, in quibus narrantur
multa, que illorum temporibus contigerunt, quam
uis non pertineant ad personam cuius hystoria propo
nitur disuertienda.

Fundamentum ^{fundamentum} ~~Primum~~ ~~horum~~ ~~fundamentorum~~ probat ex c. i. ac
tuum Apostolorum ubi lucas excorsus ait, Primum
quidem sermonem feci de omnibus o Theophyle, que
cepit Iesus facere et docere, usq, in diem qua presump
ens Apostolus per spum sanctum, quos elegit assumptus
est, ubi loquitur de euangelio quod scripsit, et mani
feste declarat de solo Christo domino se hystoriam
contexuisse; et ceteri euangelista eandem normam
tenere, nec enim lucas primus euangelista fuit,
quinimo secutus e Matheum et Marcum.
2° probat hoc idem fundamentum ex Aug. lib. i. de
concordia euangelistarum in principio ubi dicit, quod
in

63

Inter omnes sacras scripturas euangelia maiori auctori-
tate pollent; ubi differentiam immittit inter auctori-
tatem, & ueritatem, etenim quamuis euangelia in
illa antecédant, non tamen in ueritate aut neces-
sitate credendi ceteras diuina scriptura partes praeuunt,
quasi minus ueras aut minus credendas in eo quod
continent; non essent autem euangelia grandioris
auctoritatis, nisi quatenus de solo Christo domino con-
tinent narrationem, et sic Lucas facta solum et doc-
trinam Christi se primum narrasse fatetur. uocans
indifferenter facta Christi omnia, quae suo euangelio
significauit; quamuis ab alijs quae a Christo ibi aliqua
gesta proponant.

2^m fundamentum ex eo probat quod omnes sacrae pa-
ginae libri scripturae ^{sunt} ex reuelatione spiritus sancti. et
ipso dictante; non sumantur instinctu iuxta illud Petri
in canonica sua epist. c. 1. non enim uoluntate huma-
nallata est aliquando propheta, sed spiritus sancti inspira-
ti locuti sunt sancti dei omnes, ubi nomine prophetarum
omnes diuinae scripturae partes intelligit, et non illos
solos libros qui stricte prophetales numerari consue-
uerunt, et hoc quod omnes sancti qui sacri canonis uo-
lumina condecorunt, fuerunt prophetae quatenus di-
uino lumine illustrati, quibus deus diuina reuelauit
mysteria, quasi Apostoli et euangelista non uocant no-
mine

maxime prophetarum, hoc ideo est quod digniora sunt
nomina Apostolorum et evangelistarum quibus ipsi gaudent
quod constat ex verbis Pauli ad ephes. 4. ubi po-
nens gradatim ecclesie gradus dicit ipse dedit quos-
dam quidem Apostolos, quosdam prophetas, alios vero
evangelistas; alios autem pastores et doctores. ex
quo loco si aduertes colliges, quod evangelistae qui solum
modo exequent munus praedicationis evangelicae
sunt inter eos gradu, post Apostolos scilicet et pro-
phetas, quod secus est de evangelistis qui uolunt
quattuor euangeliorum condiderunt, maxime quod
duo ex illis sunt simul Apostoli.

Probat hoc etiam quoniam ut dicit Augustinus in epist.
ad Hieronimum, et unanimiter ecclesia sensus ad-
mittit; in sacra scriptura uel minimum mendacium
admittere nefas est. et habet. dist. 9. c. ad sacras,
quoniam inmensa facilius est terram et caelum perire quam
falsitatis uestigium in scripturis apparere, et sic dixit
Christus Luc. 17. et Mat. 5. c. facilius est caelum
et terram transire quam de lege unum apicem cadere,
ubi nomine legis comprehendit omnes libros sacros,
scripturasque; et hinc nascitur firmitas fidei, qua libris cano-
nicis assentimus sine ulla omnino hesitatione, quod
alias dubius in fide (iuxta decretalem dicitur) in-
fidelis censeatur. vide Augustinum in epist. ad Hieron.
et d. 9. c. ego solus. ad idem est Aug. lib. 3. de trinitate
et

de his rebus
cis

et in epist. ad Fortunatum. et habet ~~causas~~ d. 9. c. nolimus. et. ca. neq. quorumbet, et quod deum sacri canonis in lumine asseruimus de omnibus et eorum quolibet cum suis partibus indubitanter tener dum est. ut dicit August. epist. ad Hieron. et ~~causas~~ d. 9. c. si ad sacras, si enim uel minimum falsitas in aliqua ss. parte reperiret certitudo omnia de ipsa nutteret, que ab una fide procedit. hoc autem in scientijs naturalibus locum non habet, ubi quedam probabiliter, quedam demonstratiue tenent: quedam concedunt, quedam negant, qm non eisdem causis probant, et ueritatis fundamentis inniunt, et quide Scriptura humana humana fide et non rationibus comprobant et admittunt et ex falsitati obnoxie sunt, qz earum auctores aut mentiorit, aut metiri et deficere possunt. deus autem principalis auctor et scriptor diuinarum scripturarum, qui nec falli, nec fallere potest.

principijs

Arguet tamen quispiam contra ^{hoc} secundum ^{tu} fundam qz uidemus in libris canonicis Scriptura sacra plurimas Systemas hominum contineri, ut ^{puta} ~~patet~~ de initio, Noe, et descendentiis ab eo genere, diluuium, turris babilonica edificatiuonem, dispersionem per orbem, actus et genealogiam Abrahami, captiuitatem egypti et exitum ab eo, et breuiter bella populi israelitici, acta iudicum, et Regum, et que hinc in libro esdrae et

arguit contra secundum fundamentum.

neq.

Negmā nec non plurima memoranda Machabæo-
rum, et auget difficultas q̄ non solum in sacra pa-
gina inueniuntur hystoria generaliter spectantes
ad totum populum, sed etiam personarum singula-
rium, sicut patet in libro Ruth que gesta pauperu-
le mulieris pro palat, et in libro Iudith, et in libro
Thobias, et Iob.

solutū argum̄,

Ad hoc Respondet q̄ omnes et singuli Libri sacrae scri-
pturae, qui hystoriam continent sunt hystoria ipsius
deī et non alius alterius persona; et si non uno
et eodem modo pertineant ad deum^{ipsi}, neq̄ partes eorū,
potest enim deus considerari aut ut creator, et sic ad
ipsum pertinent omnes Hystoria sacra, quae de crea-
tione loquunt, et creaturarum productione; conside-
rat etiam deus ut Redemptor, et cum ipse solus fue-
rit redemptor, tanq̄ solus ipse sufficiens ad soluendū
debita pro peccato hominum Summanitati unitus; in-
de est q̄ omnia quae pertinent ad carnis assumptio-
nem in unitate diuini suppositi, et ad alius in car-
ne assumpta ad nostram redemptionem sunt hysto-
ria dei solius quatenus Redemptor est. Et qm̄ filius
dei Redemptor mundi assumpsit carnem ex certa
progenie et gente, quam ipse eligere dignatus est de-
bit scriptura specialiter genealogiam uitam et
actus illius gentis enarrare, ut cognoscat genus de-
dem

65

deceptoris, et proinde quodquid de tali gente aut pro
genie narrat non est hystoria illius. Tertio potest
considerari deus ut gubernator omnium, et istemodis
latius extendit q̄ duo priores; gubernatis autem dicitur
actus, quo res directe in suum finem ^{ordinatur} dirigit, remouē
do quodquid ab hoc suspo eam abducere potest, et appli
cando quodquid proficit et conducit ut citius et facilius
in finem suum ad quem dirigit, consequatur; finis autem
omnium rerum deus est, uniuersale et supremum bonum,
quod iuxta philosophum. i. ethico. omnia appetunt,
et si non eodem modo omnia ipsum attingant,
quod non ex equo possunt ab ipso participare, quin immo
angelus et homo intellectu prestantes inter omnes cre
aturas proprius accedunt ad deum, et de perfectionibus
participant usq; ad visionem et fructum ipsius ad
quam tanq; ad finem gubernat et dirigit deus intel
lectuales creaturas, et proinde quodquid in sacra spu
ra tractat ad huiusmodi gubernationem pertinens, est
hystoria deus quatenus gubernator est, et non alterius
persona; Hac autem gubernatio qua (ut dicitur) est
est nos ad semetipsum ducit, fit per fidem, et bona
opera ipsi placita; fides autem fundamentum est sine
quo impossibile est placere deo ad hebr. 11. opera autem
sunt in multiplici differentia iuxta multiplicem dif
ferentiam virtutum, quas in nobis ad exercitium fi
dei

dei in nobis exigit; quae ex auditu gignit et miracu-
lis confirmat. Rom. 10. et marc. 16. c. et merito mira-
cula fidem astringunt, tum quia arguunt et indicant in
principaliter operante ea virtute in infirmitate: tum
quia cum veritates fidei proponant ab hominibus qui fal-
lere possunt, ut credituri infallibiliter certi reddantur
a deo (qui Joannis. 14. dicit uia ueritas et uita, qui se
ipsum negare non potest. 2. Thimot. 2.) necesse est quod
li qui fidem predicant ex parte dei (neque enim ipse
ut in plurimum) se semet ipsum homines aliosque de credendis) signis
miraculosus confirmant, quae solum virtute diuina
fieri possunt. Hinc sequitur quod omnia miracula, quae
in sacra scriptura referuntur, quamuis attineant ad
aliquas personas, quae uel commodum uel damnum
ex talibus miraculis acceperunt, sunt nihilominus
Historia ipsius dei, et nonnullarum, quoniam omnia mi-
racula principaliter deseruiunt ad fidei conserva-
tionem, et per consequens ut dictum est ad opera guber-
nationis dei, cuius ut gubernatoris sunt historiae (et
non alterius) libro tam ueteris, quam noui testamenti
in quibus de praedictis instituit narratio.

Per opera item nos in destinatum finem beatitudi-
nis adducit deus dupliciter scilicet per precepta, et
consilia; et per exemplum iustorum, quibus de ui-
tandis malis et bonis amplectendis edocemur, et in his
qua

Rom. 10

mar. 16

66

duobus uersat maior fere pars librorum tam ueteris q̄
noui testamenti proponens ante oculos precepta d̄y
et consilia, uirtutes iustorum, eorum persecutiones
longanimitatem, et patientiam in laboribus sustiner
dis (quibus tandem tandem deus ^{eos} assistit, et protegit.)
peccata similiter, et malorum transgressionem, pro
quibus deo exigente dant iustas poenas; ut conside
ranti libros sacros erit facile intueri. Unde Apostolus
Rom. 15. quaecumq; scripta sunt ad nostram doctrinam
scripta sunt ut per patientiam, et consolationem s-
cripturarum ^{spem} habeamus. et. i. thesalon. 4. itaq; con
solamini inuicem in uerbis istis. Patet igitur iam suf
ficienter ex dictis q̄ omnes libri hystoricales sacra
nonis de solo deo optimo maximo hystorice narrant,
uel quatenus creator, uel quatenus Redemptor, uel
quatenus gubernator omnium existit.
qua omnia ut manifestum fiant (ad librorum hys
toricalem epistomen iuxta diuisionem a nobis
superius factam accedamus.

§. 2. De libro Josue.

Sequitur ergo liber Josue, qui ab aliquibus in secundo
ordine prophetarum annumerari solet ut dicit Hiero
nimus in prologo galeato, et continet hystoriam fac
torum ipsius Josue; ob quod posset aliquis existimare, is
tam non esse dei hystoriam, iuxta dicta superius, sed
Somini

Summis est tamen sine dubio Historia solius deus ne
quod enim que in eo libro continentur propterea ^{sunt} Josue
sed propter deum ad ostendendam eius mirabilem vir-
tutem, et potam in miraculorum patracione, et gestis
que ibi commemorantur, ut in Jordani Statione Jos
3. et in microrum Hiericho ruitione Josue 6. et solus
quiesce cum lapidibus e celo missis ad inimicorum
destructionem. Josue. 10. que omnia ad deum ut qu-
bernacionem spectant. Item quod in hoc libro ostenditur
quod verus sit deus in adimpletione sua promissionis, de
introducendo populo in terram Chanaan destructis
Sabitatoribus eius. Preterea ut ex eodem ostende-
ret magnitudinem beneficiorum dei erga populum hebr-
eorum, que omnia cedunt in laudem ipsius dei.

continet sic
liber historia
a morte mo-
ysis usque ad
mortem Josue

continet liber iste Historiam a morte Moyses usque ad
mortem Josue, et tempus (iuxta literam hebraicam) de-
cem et septem annorum, scilicet septuaginta. 27. annorum
proponit autem primus mortem Moyses, postquam
et plandum hebrorum, cum esset populus iuxta Jor-
danem. precepit ei Josue ut essent parati ad transeun-
dum fluvium. Josue. 1. mittit duos exploratores in
Hiericho qui in domo Raab evaserunt in columes
c. 2. transit populus Jordanem redeuntibus explo-
ratoribus. convertit Jordanis retrosum divisus aquis
ut filij Israel transeant per siccum, extrahunt in la-
pides et totidem in alveum mittunt Jos. 3. Jorda-
ne

ne transmissis primo castrametati sunt in galga
 La; ubi omnes hebrei circumcisi sunt qui per 40. an
 nos in deserto nullus fuerat circumcisus; et ibi ces
 sauit manna de celo, et comederunt de cibis ter
 re: apparuit Angelus yphitosue in agro. Josue. c. 5.
 obsidet Hiericho, et sine concussione corruerunt
 eius muri; quo facto ingressi filij israel urbem, habi
 tationes eius occiderunt reserances Raab et domus
 eius. Josue. 6. Achab furatus de spolijs Hiericho
 lapidatus est, et omnis eius supellex igni tradita. Jo
 sue. 7. contra civitatem Hay indicunt bellum, et
 vastant et capiunt illam. Josue. 8. cū montes He
 bal et garizim implet mandatum moysi de pro po
 nendis maledictionibus; et benedictionibus transgre
 dientibus, uel obseruantibus Legem, et de scribendis
 deuteronomio in lapidibus. Josue. 8. timentes tūc
 quattuor Chananzorum ciuitates scilicet Caphina,
 Beroth, gabaon, Cariath earim, qui dicebant gaba
 onites, Sabitus simulato sese alios fingentes pacem
 inierunt cum Sebis, quod cum postea rescuerūt
 israelita deinceps perpetua sanduarij seruituti
 illos addixerunt. Jos. 9. Predicta resciscentes
 quinq; Reges Chananzorum conuenerunt in pugna
 contra gabaonem eiq; amicitiam inijsset cum popu
 lo deo. pergit q; Josue in auxilium gabaonitarum,
 fugas q; quinq; predictos reges, precepit soli ne occid^{at}
 sed

Achan furat
 de spolijs Hi
 ericho

gabbonites
 alios ee fingunt

sed longissimum diem protrahat donec uindictam de hostibus gabaonitarum reportet; quod et factum est, et lapides de caelo cadentes magnam in illis fugientibus stragem fecerunt. Captos autem ~~autem~~ quinq; Reges (qui in spelunca latitauerat) suspendit Josue in quinq; patibulis. c. 10.

debellat Josue
ciuitates multas

debellat Josue ciuitates multas; et exiit contra Josue bellum Iabin rex Assor, qui congregauit exercitum, sicut arenam, quae est in litore maris congregatis regibus plurimis, sed dominata terra misso in corda eorum auferunt ante faciem Josue; et ceciderunt uulnerati multi, adeo ut extiterint non fuerint ausi in populum hebreorum ^{in campo} insurge, ^{re} inuadere et habere, Josue ^{uero} enim ciuitates multas inuasit et cepit. Jos. 10. et. 11. Sicq; dilatatus est in terra Chananzorum ut sufficeret ad habitationem israelitici populi, et sic placuit deo ne Josue ulterius contra illos pugnaret, qz iam terra quam caperet potius foret in uicium, quam usui, cum enim habitari ab hebris non posset, serpentibus scaturiret in eorumdem perniciem: quod et dominus praedixerat. exo. 23. qz scilicet non esset us unus armis traditurus terram Chananaan, nec in paucis tempore sed paulatim, ne in ipsos serpentes irruerent.

praecipit dominus
ut Josue
terram districti
diuidat.

Praecipit dominus Josue ut sumpto fumiacho distributionis terram per sortem diuidat. Jos. 11. et. 13. quod et

62

quod et dominus antea faciendum preceperat. et
portavit anthebas et collectas omnium victuarum, quas
de hostibus reportauerant hebrei, cum numeratio
ne 31. regum, quos subiugauerant. Jos. 12. et quoniam
Josue distribuerat terminos duorum Regum Sculuet
Seon et Og¹ duabus tribubus et dimidia, hanc ean
dem distributionem iterum refert ut de istius terr
distributione sermonem efficiat. de qua Josue. 13. c.
quoniam autem in huiusmodi divisione tribui leui non
erat assignanda portio (iuxta Verbum domini ad moy
sem, inter alias tribus. num. 18.) explicat quomodo
de parte non obtigerit moyhi, ut sciant quinam sunt
illi, qui remanebant sine terra partibus, et quibus ap
plicanda erat Josue. 13. et 14. c.

Primus ergo omnium qui partem terra sibi danda
poposuit fuit Caleph, cui dominus specialiter promis
serat. c. 13. poposuit autem civitatem ebron, que
ad huc inexpugnata manebat; in qua habitabant
gigantes, quam libenter ei adiudicavit Josue. 13. c.
et quamuis tota terra Canaan non fuerat ab he
breis subacta, totam tamen percipit dominus ut
Josue distribuat ^{decem} per septem novem tribubus et dimi
die, que remanserant, immoens quod tempore opportuno
esset eis tradenda. Josue. 14. et hoc merito, ut que
libet tribus postea specialiter pro suis tribus decertaret
ad acquirendam partem sibi sorte datam. Divisio
vero

Caleph primus
sibi terram dan
dam posuit.

uero debet fieri in decem sortes qz inter usuem:
tribus et dimidiam que erant citra Iordanem contra
occidentem.

Prima ergo sortis data est tribui Iuda non parua
qua continet ciuitates et oppida. que recensent Iosue
16. c. 2^a sortis data est dimidia tribui Manasse
cuius termini et ciuitates dinumerant. Ios. 16.
Hoc facto conuenit uniuersus populus hebreorum
in ciuitate Sydo qua erat in sorte ephraim; et
ibi fixerunt sanctuarium, quod illuc usq; nusq;
fixum et immobile permanserat, sed fuit in gal
gala Iosue. c. 18. et ab illo tempore hebrei ce
perunt teneri ad obseruantiam omnium memo
riarum legis, secundum quod dicit deuter. 12
c. misit deinde Iosue commissarios, qui terras
per sortes distribuere reliquis septem tribubus,
qui facta diuisione reuerserunt in Sydo, coram
omni Israel: et sortiti sunt sup duas tribus, ut
sua queq; partem obtineret; et cecidit prima
ex illis sortibus sup Benjamin, cuius ciuitates nu
merant Ios. 18. 2^a sortis contigit Symeon. 3.
Zabulon. 4. Issachar. 5. Asser. 6. Nephtalim,
7. Dan. quatuor omnium ciuitates termini et
oppida describunt Iosue. 19. c. / deinde assigna
runt seorsum ciuitates refugij profugitiuis, qua
sex

6

Sex futurae erant num. c. 26. et cum iam designas-
 sent tres ex illis uersus partem orientalem Iorda-
 nis, in terminis duarum tribuum, et dimidia de-
 uiter. 4. precepit illis dominus ut assignarent
 tres alias uersus partem occidentalem eiusdem Ior-
 danis. Deuter. 19. c. / tradiderunt et sacerdotibus
 et leuitis 48. ciuitates, sine terminis ruralibus, quia
 ipsi non erant culturi terram, agricultores uero
 erant, prout dominus ordinauerat. Numer. 35. c.
 Suiusmodi autem ciuitates sacerdotum et leuiti-
 rum, non erant alia ab illis, quae duodecim tribus
 obtigerant, quinimmo ex illis: singula autem tri-
 bus pauciores, pluresue leuitis erant datura. Sing-
 ularum etiam singulis plures aut pauciores obtigerant.
 nomina autem huiusmodi ciuitatum sacerdo-
 talium, et leuitarum, et tribuum in quorum ter-
 minis erant sitae, et quibus familiae sacerdotum, s.
 leuitarum, quaeque ciuitates obtinissent. Iosue. 21.
 c. exponit.

Sex ciuitates re-
fugij

His peractis uocauit Iosue duas tribus et dimidias / alibi que Iosue
 qua ad huc erant inter reliquas. nec dimisserant illi duas tribus et
 dimidiam. /
 las, seruantes fidem, quam deo Moysi sponde-
 rant, et dedit illis liberam facultatem ad proprias
 possessiones sibi signatas remeandi: laudans eos de
 fidelitate eorum fratres seruata, domus eos remunerans
 ab.

morit Josue

abeuntes autem erexerunt altare grande circa
Iordanem in testimonium; ex quo ortum est scan
dolum in alijs tribubus, donec certiorati sunt, qua
nam intentione illud fuissent fabricati. Jos. 21.
Post hec senescens Josue congregavit bis populum
exortans eum ad omnimodam legis observatio
nem, proponens et recolens beneficia illis a deo col
lata, et minitans mala eventura legem transgre
dientibus: morit deinde Josue et Eleazarus Ponti
fex filius maior natu Aaronis. Josue. 33. et 34. et
sic finit liber Josue; quem ex ductis constat esse hys
toriā solius deij.

§. 3
de libro Iudicum

Liber Iudicum (iuxta d. Hieronymum in prologo
galeato, etiam pertinens ad libros prophetales secun
di ordinis) sic dicit quod continet hystorias et gestatio
num illorum, qui iudicabant Israel, et si more
cum tanta plenitudinis potestate, sicut moyses et
Josue: Si quidem non solum ad dirimendas lites e
rant constituti, sed et ad bella gerenda et acies guber
nandas destinati: dicebant tamen iudices, quatenus
potius ratione ducti, quā potentia alti populi in struce
retenebant, fuerunt autem omnes numero quin
decim, quorum hystoria protendit ^{ferē} per. 3. 20. annos
curriculum; hystoria autem tredecim eorum textit
in

70
in lib. iudicum, duorum autem ^{ante} priorum, scilicet He-
li et samuel scribitur in primo lib. regum; In libris
autem iudicum ponuntur prius aliqua, quae fuerunt
ante mortem Iosue, sicut pugnae quibus aliqua tribus
inimicos infestabant. Iudic. i. c. Apparuit an-
geli facta israelitis, qui eis annuntiavit, quod propter
eorum peccata non tradiderat dominus in manibus
ipsorum omnes terminos Chananoꝝ, et ut ab ipsis in-
pugnarent. Iudic. 2. c. Quamvis et in hoc ipsis
hebraei aliquod accedebat emolumentum, ne scili-
cet si sine hostibus essent segnes redderent, amisso
usu armorum exercitio. Iudic. 3.

Sequuntur statim acta iudicum; quae a peccatis is-
raelitarum sumpsere principium, quod cum in pace
degerent adorabant idola, ob quod iratus dominus
tradebat illos in manus inimicorum suorum, a quibus
durissime affligebantur, et videntes se in calamita-
te constitutos clamabant ad dominum, qui mitte-
bat illis adiutorem, qui iudex uocabatur. Iudic. 2
et 3. c.

Primus omnium fuit othoniel, cum enim post obi-
tum Iosue hebraei adorassent Balaam et Baalam, ira-
tus dominus tradidit illos in potestatem Regis mesopota-
miae octo annos. et clamauerunt ad dominum, qui
miseratus eorum suscitauit othonielem; qui eos libera-
uit prevalens contra Regem mesopotamiae, et quiete
terra

Primus iudex
othoniel

terra. 40. annis, non sit mentis. Tempus a quo cepit Othoniel iudicare usq; in diem mortis sue. a morte tamen Iosue usq; ad mortem Othonielis, et proinde includuntur ibi octo anni, quibus seruiunt populus Regi mesopotamia.

2us Aod

Secundus iudex fuit Aod, qui post mortem Othonielis adorauit Israel idola, et tradidit illum dominus Regi moab, et Amon, cuius subiecti facti sunt 20 annos, et cum clamarent ad deum prouidit illis de Aod: Sic occidit Regem moab nomine Eglon et quieuit terra 30 annos. Iudic. 3. c. non numerat dies quo cepit Aod iudicare, sed a morte Othoniel usq; ad mortem Aod, et ibi includuntur decem et octo anni, quibus hebrei seruiuerunt Eglon Regi moab.

3us Sangar

Tertius Iudex fuit Sangar, qui occidit Gog Ithi Isteus uomere. Huius nullum suum regnum tempus assignat, qz connumerant dies illius in diebus Aod. Iudic. 3. c.

4us Delbora

4us iudex fuit Delbora mulier, et uxor lapidibus que sola inter iudices annumerat femina et cum hac electus e Barac ad bellagerendum. Seruiuerant hebrei idolis post mortem Aod, et propterea permisit dominus eos tradi sub manu Regis Iabin, cui inseruierunt 20. annis. Et tunc deus suscitauit Delboram prophetissam, qua iudicabat is: m

71

Israel et ipsa iussu domini elegit Barach. qui pug-
navit contra Sarsa ducem exercitus regis Sa-
bin. quem in fugam adiacem, occidit mulier hebrea
a clavis figens tempora. Iudic. 4 et 5. c. et
quiescit terra 40. annis. Iudic. 5. c. qui nume-
rant a morte Aod usque ad mortem Delborae. et ibi
clauduntur viginti anni quibus servierunt Regi
Sabin.

Quintus Iudex fuit Gedeon. Hebrei enim post
obitum Delborae conversi sunt ad idola. et tradi-
dit illos dominus in manus Madianitarum. et
Amalecitarum. et aliarum gentium orientaliu-
m quibus septem annos subditi facti sunt. graviter
oppressi. tunc apparuit Angelus Gedeoni et re-
velavit ei q. esset Israelem liberaturus. et ibi sta-
tim recenset longa hystoria electuorum virorum
et generationum factarum. et populorum victoria-
rum orientales pop. Iudic. 7. c. et simul pacis quo
pater Sarsae rex illarum gentium occidit. simul
et Hebreros Sochoth. et famulos. qui noluerunt ei
virtualiter subvenire. Iudic. 8. qui vivit q. terra
40. annos Iudic. 8. qui numerant a morte
Delborae usque ad mortem Gedeonis.

6. Iudex est Abimelech filius Gedeonis. qui
non fuit a deo electus sicut ceteri iudices quin-
tus ambitione et peccato. Habuit Gedeon septua-
ginta

5. Gedeon.

6. Abimelech.

ginta filios masculos legitimos. Cum illis ille
gitimorum quendam nomine Abimelech oriundum
ab urbe Sichem. mortuus autem gedone patris sui
habuit consilium cum habitatoribus Sichem, ut
ipsum in dominum recognoscerent neglectis fra-
tribus suis (ne septuaginta dominos haberent)
illi autem acquiescentes suasio illius, pecu-
nijs simul iuuarunt eum, quibus congregavit
aliqualem exercitum, et noctu inuadens domum
patris sui ~~omnes~~ fratres incautos repositos super
lapidem iugulauit; ex quibus solus Ioathanna
tenuissimus euasit. tuncq; Sichemita Abime-
lech unxerunt in Regem; inter quos et ipsum
tanta postea discordia ortus est, ut ipse ciuitatem
destruxerit, et sale aratam seminauerit, et tan-
dem ille misere interiit, occisus a foemina du-
bitatim obsidens pugnaret. eius tempus fuit. 3
annoy. iudic. 9. c.

7us. Thola

Septimus iudex fuit Thola inter quem et Abime-
lech non interponit tempus ullum, neq; aliqua
gesta narrare gubernauit. 23. annos. iudic. 10. c.

8us. Iair

8us. Iair de galaad. de quo similiter gesta nulla
comemorant. tempus eius fuit. 22. annoy. iud. 10.

9us. Iephte

9us. Iephte de galaad. adorauerant enim hebrei
ante hunc idola. quos dominus dimisit Philistinis
af

affligendos simul et Amonitis, et clamauerunt
 ad dominum quibus ipse auxilium concedere
 nunt, iudens istos ueritatem ingratitudinem, sed
 precumbentibus coram domino, et orationi instanti
 bus. prouidit illis dominus de iudice lepte, qui Amo
 nitas viriliter oppugnauit et deuicit. hic est qui
 incaute uouit et adimpleuit iuramentum filiam suam
 iugulans post uictoriam. iudic. u. c. Contra hunc in
 surrexerunt uiri de tribu ephraim uolentes do
 minum eius comburere; eoque non uocasset eos in bel
 lum contra Amonitas, de quibus ipse occidit 42. In
 transitu iordanis cognoscens illis eoque non poterat
 recte uerbum schiboleth (quod hebrei recte profe
 rebant) et ipsi proferre. iudic. 12. c.

Decimus est Abesan. iudicauerat septe 6. annis.
 post quem successit Abessan. 7. annis. de quo gesta
 nulla narrant. iudic. duodecimo

10. Abesan

Undecimus est Haiabon de terra Zabulon. qui du
 rauit decem annos. et de quo etiam gesta nulla
 memorant. iudic. 12.

11. Haiabon

Duodecimus fuit Abdon per 3. annos. cuius simi
 liter facta non proponunt. iudic. 13. c.

12. Abdon

Peccauerunt autem israelita ut consueuerant
 ueni ad idola. ut dicit cum de predictis iudicibus agi
 iud. 12. et traditi sunt seruituti Philistinorum et sequi

†

13. Samson

adamat Samson
et ducit unam
Philistinam

ter Iudex. Decimus tertius Samson, cuius nati-
uitas, qz admirabilis, designat in textu, cum ete-
nim mater eius esset ~~inoperta~~ sterilis
angelus domini apparuit ei, nuncians filij concep-
tionem: et iterum ipsi simul cum marito apparu-
it idem angelus, pronuncians qualis infans esset
futurus, et qualiter eum forent nutrituri. iud. 13.
cum ergo natus eet Samson et adolevisset concupi-
uit in uxorem, quandam de Philistinis. hoc autem
sic domino ordinante, ut nancisceret occasionem
contra Philistees. cumq; descenderet Samson de do-
mo patris sui, veltam Philistinam in proprijs termi-
nis quegricans, occurrentem leonem interfecit,
inter vineas. pponit deinde enigma iuuenibus,
nuptias eius celebrantibz, quod illi industria et
diligentia importuna uxoris Samson rescuerunt
et cum illud exposuissent, Samson etiam periculis
expositus occidit triginta Philistees, ut spolijs eoz
iuuenibz pꝛoductis promissa solueret. et iratus cu
ab hac uxore recessisset, ipsa alterum duxit. iud. 14.
Reuertit Samson deinde ad uxorem, que cum iam
esset in potestate alterius viri, pater ei promittit se
daturum in coniugem alteram illius sororem no-
minis puleham, minoremq; natu. Id quod Samson
irascies minac Philistinis mala. Et igne ad caudas 700
vul

Vespertum admoto tempore messium fruges frumē
 ti vini et oliuarum hac illaq; discurrētes incē
 du tradiderunt: Philistei autem scientes damnu
 occasionē uxoris samson. et patris eius orion. do
 mum illius cum uxore, et socio igne similiter pē
 emerunt. Deinde bellum narrat quo samson ar
 reptā ab inimicandibula mille Philistinos occasione
 occidit. Iudic. 15. c. Post q; adamavit samson
 alteram Philisteam in ciuitate gaza, in qua cū
 eum Philistei obsiderent clausa ciuitate, ipse fori
 bus ciuitatis in sumeros iniectis au fugit in montē,
 deinde adamauit validam Philistinam, quae ipsus
 decepit, et crinib; amputatis, in quib; eius robur
 sitonerat illudendum Philisteis commisit, qui cru
 tis oculis mollere fecerunt, sic q; aliqui dies sunt
 transacti donec crescentib; capillis vis etiam illi
 restituta est, et cum in conuiuium publicum ubi
 Principes ^{erant} Philistinorum adductus esset ad illudendū
 es, arreptis fortiter columinis domus ipsam corruere
 fecit, interficiens uirtute tergia millia, adeo ut
 plures occideret moriens (ipse enim etiam ruina ē
 oppressus) q; uiuens. Iudic. 16.
 In libris Iudicum non fit mentio aliorum duorum
 Iudicum scilicet Heli et Samuel, scribit tamen
 in lib. 1. Regum quod ad eos attinet. et primo Systo
 idoli Michā, et sacerdotis eius, et quō pacto uiri detri
 bu.

...
 ...
 ...
 ...

adamavit samson
 alteram Philisti
 nam in ciuitate
 gaza.

adamavit postea
 validam Philisti
 nam.

de Heli et
 samuele

Viri de Beria
min stupravit
usq ad necem
uxorem Leuitq

bu dan conduxerunt illum in terram suam. c. 17.
et. 18. Sequit statim abominabile facinus vi-
rorum terre Canaan de tribu Benjamin stupran-
tes usq ad necem uxorem Leuita, et de vindicta
quam unanimiter omnes undecim tribus in Benia-
min fecerunt. iud. 19. et 20. cum autem de Ben-
iaminica tribu post tantam eius stragem non re-
mansissent superstites nisi tantum. 600. viri, qui-
bus aliquibus iurauerant se non daturus uxores
considerantes q. tribus illa sic omnino exanguen-
daret concesserunt illis 400. Virgines de ciuita-
te Jacob, ex tabes galad, quarum parentes non
iurauerant: et deinde ipsi surripuerunt ducer-
tas ex illis quae choreas ducebant in ciuitate Sydo ^{p vine}
ubi erat sanctorum. iudic. 20. c. Et in hoc firm^{as}.
liber iudicium, quem constat esse hystoriam soli-
dei, et non alterius, tum ex recensitis mirabilibz,
tum ex factis omnibz et modo suscitandi huiusm-
di iudices in adiutorium populi dei, tum quae
constant beneficia quibus deus in afflictione labo-
rantem, gentem israeliticam reficiebat; tum q. quae
ex punitione dei qua peccata idolatrarum hebrz
orum corrigebat eius iustitia fit manifesta; et ex
paterna cura, qua ad eorum defensionem de iudi-
cibz (cum conuerterent ad dominum) prouidebat
ipsius misericordia miris elucescit modis. q. q. om-
nia

74
nia ad motum instructionem non mediocriter co-
ducunt, & in admirandam dei laudem cedunt.

De Libro Ruth.

Libro Ruth. qui s^m Hieronimum pertinet etiam
ad secundum ordinem, qm̄ reducit ad librum iudicū,
aut u^o ad 3. ordinem a geographorum similibus, refe-
rentes eodem Hieronimo in prologo galeato, continet
Systoriam. qua accidit tempore iudicis ut in
ipsius contextu expresse dicit. Sic autem iudex credi
t fuisse Heli sacerdos. In hoc u^o paruis libellis pro-
ponit peregrinatione Helimelech et Noemio soris suę
et conubia, quę filij eorum hac peregrinatione durā
te inierunt in terra moab. obiit ibidem Helimelech
et filij pariter obierunt, Noemia autem reuertī uolētem
in terram Iuda secuta est Ruth uxor ipsius. est
autem Systoria ipsius dei quatenus Redemptor, neq;
enim ob laudem Ruth, aut Noemi in escripta nar-
rant, sed in laudem dei, & quatenus de genealogia
Christi descendens a dauid per Ruth (prout Mat-
thei. i. exprimit) fit sermo: tum qz ex hoc libro da-
t principium libris Regum, in quibus de dauid fit prę-
cipua mentio. tum etiam qz ex cognitione huius
libri patet propheta Iacob. genes. 49. qualiter scilicet
ce dauid fuit caput Regum Iuda, omnes enim ab
eius genere descenderunt, Saule primo Rege et eiuſge-
nere

non auferet scepterum
de Iuda etc

re excluso a Regno. ostendit ergo dauid de genere
iuda. Ruth. 4. in fine libri. ubi non solum dicit da
uid pronepos ipsius Ruth. sed etiam postea annume
rat descendenti Phares filij iuda. usq. ad dauid presut
gen. 48. c. cumque *Historia dauidis* in hoc libro
tam distincte repetat (de quo constat librum ipsum
non esse) fit consequens ut ad deum quatenus re
demptorem tota illa sit referenda.
quoniam etiam liber iste ad deum spectat ut gubernatio
rem dupliciter. tum quia in eo ostendit quem ad modum
premia ^{conferat} et remuneret bona opera, sicut patet ex eo
quod Ruth *et* viro et diuitijs accumulauit. quia et ipsa no
niam socrum suam miseratione comota relinqueret pa
triam. nunquam dereliquit: tum etiam quia cum Ruth ab
iobis (scilicet de terra moab) ad deum uenit confu
git et dignum fuit ut dominus sub cuius confugit alas
plenam ei redderet mercedem. ut dicit Ruth. 2. c.
tum etiam quia aliqua prophetia de Christo domino re
demptore commode intelligi non possent sine hac hys
toria, ut illa Isai. 46. emittit agnum domine domina
torem. t. de petra deserti ad montem filie syon. quae est
de mexia, qui uocat agnus. Ioan. 1. et dominus terrae
quia est dominus deus. et quia redemit orbem: Sic uenit de
petra deserti, quia ex una parte descendit a moabit in
quorum terminus in deserto sita est ciuitas. Petra. dicta
ex qua oriunda erat Ruth. et sic patet librum istum esse
Historiam de

del

De Libris Primis de Libris Regum

Sequitur in ordine liber Regum in 4° diuisus. et in 11° regibus diuisus. et pertinet ad 2° ordinem librorum propheticorum, ut dicit Hieronimus in prologo galatas. totum autem hoc uolumen 4° librorum continet hystoriam Regum populi israelitici, nec miscentur ibi aliqua precepta uel doctrina. ex quibus uideret forsitan non pertinere ad sacram scripturam. cum ibi hystoria Regum, et aliorum hominum continetur. Nihilominus tamen est hystoria dei, quatenus ea que in illis commemorantur multa continent miracula, ut est illud 1. Reg. de matre samuelis sterili, de eius conceptu et natiuitate, et plaga quibus dominus afflixit Philistinos ob arcam captam, que contra inclinationem bouum quibus uehebatur uenit ad populum Hebrorum. 2. Reg. 6. Item 7. terremotus missus de coelo contra Philistinos pugnantibus Hebrum contra illos. et alia multa; neque est ullus ex 4° libris regum in quibus aliqua miracula non inducentur. Secundo si libri sunt de deo ut Redemptore in quibus recenset genus saluatoris, conformiter ad ea que postea euangelista mattheus primo cap. recenset. fuit autem omnino conueniens ut in ueteri testamento eadem genera grate xeret ut iudicis armonia et correspondentia euangelice legis ad ueterem immutesceret, ne euangelium conueniendi preterderent occasionem, ex quo detrimentum fidei nostra sequeretur: v. ut in lib. gen. scribitur q. Ab

75
d. s.
de lib. i. Regum

Abraham genuerit Isaac. c. 25. et Isaac genuit Iacob
c. 25. c. et Iacob Iudam. c. 29. et Iudas Phares. gen. 38.
quin et successiones privatum omnium a Phares
usque ad David assignant Ruth. c. 4. et a David us
que ad Salatiel inuenit. in 3. et 4. Regum.

3° etiam probat Systemam horum librorum ad solum
um spectare ex reuelationibus quae in ipsis facta scribitur
per aduers. et ea quae uel precipiebat uel prohibebat. ut
in filiis Ieli et sacerdotis. lib. 1. reg. 2. et 4. c. in inue
tione Regum. lib. 1. reg. 8. et 10. c. et per omnes 4. lib.
ros multa sunt similia inueniunt. Deinde quoniam in his li
bris deus manifestat iustus iudex singulis retribuens
sibi merita bonorum uel malorum operum, et datur
in eis omnibus exemplum recte uiuendi. ut in filiis
Ieli sacerdotis priuatis. lib. 1. reg. c. 2. et 3. et mor
te pueri die quo et arca capta. lib. 1. reg. 2. et 4. cap.
Similiter et in electione Saulis dum puer erat in sim
plicitate morum. et postea regno priuati obinobedi
entiam. lib. 1. reg. 13. et 15. cap.

primus omnium
regum israel
Saul.

tam ergo ad ea quae continent prosperantes Primus
omnium Regum israel fuit Saul, qui non perman
sit: deinde fuit aliud genus Regum, quod diu perman
sit sicut regnum David. De Saulis regno loquitur
sacra pagina in toto primo libro regum, in quo primū
ponit Systemam, quae contigit tempore duorum iudicum
scilicet

scilicet Heli et samuel: Postea refert hystoria sau-
 lis. hoc autem ides qd samuel unxit primum Regem
 israel. et ides agit de eo ut det principium hystoria
 regum. Ad dicendum autem de samuele etiam dice-
 dum erat de Heli, de quo fit sermo usq; ad caput 5. pri-
 mi libri regum; post hoc autem procedit hystoria de
 samuele usq; ad ^{dictum} primum Regem hebreus datum no-
mine saul. c. 9.

Heli erat sacerdos maximus et iudex in israel
 Reg. c. 4. et tempore senectutis sue natus est sam-
 el ex patre ~~heli~~ ^{nonnisi} Helibana leuita uiro iusto, cui erant
 uxores dua; altera nomine Phenena, altera Ana
 ex Phenena genuerat Liberos, non item ex Ana. ob
 quod Ana non mediocriter afflicta erat, quin et phe-
 nena illud ebat ei; et cum quadam die in sanctuari-
 um (quod tunc erat in sylu, ubi erat Heli sacerdos)
 aduentasset, enixe postulauit a domino Liberos fieri
 largiter, quam Heli existimauit ebriam; sed tandem
 cognita ipsius Sumilitate, et uirtute ad dominum et
 ipse pro ea fudit preces postulans filium a domino,
 quia et uoto se domino astringens, uouit si sibi nasce-
 ret filius perpetuo domino mancipandum. Deditq;
 illi dominus Samuelem filium; quem statim ut ablac-
 tauit coram domino statuit; tradens illum Heli sacer-
 doti. ut semper coram domino assistens ipsi domino minis-
 traret

de Heli et sa-
 muele

traret. ^{cap} Lib. reg. i. dedit tunc dominus suum pro
phetam matri Samuelis; et composuit canticum quod
incipit exultavit cor meum. deinde sequuntur mala
ob quae reprobavit dominus sacerdotem Heli, et filios eius
et amavit Samuelum: erat quidem Heli senectute
grandaeus simul et iustus, habebat tamen duos
filios qui similiter in templo ministrabant ^{sed} plurima
~~tamen~~ illicita perpetrantes: ob quae retraheretur
populus a debito dei servitio: misit ergo dominus quendam
prophetam ad Heli, ut calamitates illi supervenire
ras predicaret, et super domum ^{eius} ~~suam~~; ~~et~~ quod filios suos
ut pater erat non corripuerat, scelerum quae patrabant
non ignarus; certitorem reddens de amissione sacer
dotij, et Principatus, ad alium transferendi. Lib. re
c. 2. tunc Samuel adhuc erat adolescens, qui Heli
ministrabat, cui quadam nocte in somnis apparet
dominus mala super Heli ventura revelavit, et sic e
venit, et Samuel Sabitus tanquam propheta in unice
ro Israel. Lib. reg. c. 3. / quod sic factum est, Philis
thaei pugnabant contra Israel et occisissent quattuor
millia Hebraeorum, dixeruntque inter se comitantes
ut ad se arcam domini adducerent ut sibi opem et au
xilium ferret, quod et opere executi sunt. comitantes
^{igitur} ~~autem~~ arcam ad bellum perrexerunt duo filij Heli, cum
autem Philistaei cognoverunt arcam dei adductam esse
in exercitum timuerunt valde, et veluti de ~~victoria~~ ^{victoria}
des

consilio autem ini
to arcam domini
adduxerunt, ut si
sibi opem ferret

desperantes multos sese concitantes ad bellum ne in ser-
 uitutem miseram hebreis subicerent, sicuti et ipse he-
 bergos alias subiugauerant, viriliter decertarunt, et
 dominus israelitis infensus dereliquit illos, taliterq;
 ceciderunt in pugnis 300. et ambo filij Heli pariter in-
 terempti sunt; et arca a Philistinis capta. Hec sciens
 Heli dolore cordis oppressus cecidit e sella confectusq;
 cervicibus obiit. et sic Pontificatus et domus eius pari-
 ter corruerunt.

mortuus Heli Pontificatus ad alios translatus est ~~et tunc~~
~~statim~~. iudicis auctoritas Samueli est commissa, et connu-
 merant tempora Samuelis. Vixit Heli 98 annos:
 iudicauit autem israel 40. ~~lib. reg. c. 4.~~ tempora
 uero Samuelis simul et Saulis sunt 40 anni, iuxta ~~st.~~
~~postulum~~ ^{lib.} aliorum. 13. non tamen constat quos annos
 q; eorum sint assignandos, certum tamen est q; per vigin-
 ti annos et plures Samuel populum gubernauit lib. 1.
 reg. c. 7.

Post mortem Heli narrat quod pacto arca domini apud
 Philistinos manserit per septem menses, malaq; que
 illis eorumq; dijs intulerit commemorant, q; uis ipsi
 eam venerari minime reuebant; postea illam remit-
 tentes cum muneribus; que nullo ducente sup. plaustrum
 imposita bouum ad terram appulit israel. ^{sup.} quod sacerdo-
 tes et sapientes Philistinorum consuluerant, ut cognosce-
 rent utrum ex arca domini, quam detinebant tanta illis
 damna euerirent, necne. ~~lib. 1. reg. c. 5. et 6.~~

Cumq;

cumq; arca peruenisset ad agrum Bethsames Sabita
tores tui illius arcam minus reuerenter contemplati
in magno numero interfecti sunt. et timore conuer
ti miserunt ad ciuitatem Chariathaim ut ibi arca
asseruaret. ^{cap} 1. reg. 6. qua adducta est in domum A
minadab. donec Rex dauid eam in domum suam tras
tulit. 1. reg. 6. cap. secq; transactis sunt viginti anni et es
amplius regimini samuelis: in quib; aliquid memo
ria dignum non declarat.

gererat tunc bellum inter israelitas et Philistinis
cumq; samuel bis in populum dei insidias mollientib;
preces ad dominum pro hebris funderet in sacrificijs
factus est terrémotus magnus in castris Philistin a
des ut timore correpti in fugam precipitem se dederint
multis eorum interemptis. quo factum est ut et mul
ta oppida qua ab hebris abstulerant in eorum potes
tatem redigerent. ~~1. reg. c. 6.~~

Samuel in grauescence etate non posterat ut uellet
rebus administrandis incumbere, quarum curam
misit duobus filijs. qui uestigia patris non sunt secu
ti. immo munerib; corrumpebant in iustitia mini
stranda. hebrei ergo conuenerunt ad Samuelem ab eo
Regem postulantes, quod ipsum magna affectu trubi
tra. ea autem nocte apparuit dominus Samueli dicens
ei populus hic non te. sed me adiecit; Fac ergo iuxta pos
tulatum eorum. Primum tamen exponis illis iniurias et
tributa

78

tributa quae Reges ab ipsis exigent, et passuri sunt, qui
bus nihilominus instanter Regem poscentibus Sa-
muel annuit. ~~1. reg. 8.~~ et hinc incipiunt facta regū
quibus et Samuel postea per aliquot annos supervixit.
concessit a Samuele hebraeis Rege, illi revertisunt in
domos suas. eo vero tempore Saul querebat affinas pa-
tris sui, et cum ad prophetam Samuelem accessisset ut de
affinis indicaret ipsum iussu domini in Regem instituit,
et unxit, praedicens illi aliqua ex his, quae illi eventura
erant: sicque remissit illum in domum patris sui. 1. reg. 10.
convocavit igitur Samuel populum Hebraeorum in Masph^{at}
et ibi sorte domini dedit illis Saulē in Regem. ~~1. reg. 10. cap.~~
post mensem unum ingruente d' Israelitas bello Naas
Regis Ammonitarum vicit Saul hostes, ob quod gaudentes
hebraei illum iterum in galgala in regno confirmarunt
~~1. reg. 11. c.~~ Samuel superactis coram omni populo in re
prehensivis verba prorupit, eoque Regem postularent, in
cuius testimonium miraculum ostendit, illi autem obs-
tupefacti arbitratisunt sermoticos, quos Samuel adhi-
tatus est, quatenus dominum deinceps in omnibus sequi
incessanter curent, si minus periticos secerbo serrent,
1. reg. 12.

Deinde inceperunt bella inter Saul et Philistheos, quae
usque ad mortem Saulis nunquam cessarunt. in quorum initio
praevalentes Philistheis sic arma a populo israelitico eli-
minarunt, ut neque in eis ferrum ex quo confici possent ha-
berent; adeo ut etiam pro vomeribus conficiendis ad Phi-
listheis

Lythois ferrum foret sibi postulandum. Unde factum
est ut in primo bello occurrente nullum aliud arma-
rum genus præter lanceam unam, et gladium unum in-
ter hebræos fuerit repertum, lancea quidem apud regē
gladius uero apud filium iustis. ^{cap} Reg. 13. tunc autem
Jonathas filius Regis saulis instinctu domini cepit pug-
nare contra hostes et occidit viginti ex eis. cum ipse solus
cum suis armigeris inuasisset illos. qui timentes et rei in-
uitate attoniti. alij alios occidebant. facta q̄ est magna strages.
Jonathas q̄ paululum melis gustauit a patre occidi iubet
quem tamen populus liberauit. ~~Reg. 14.~~ Samuel autem
qui saulem unxerat in regem uicebat adhuc; iussit q̄ Sau-
li ex parte dei, ut contra Amalecitas pergeret pugnatu-
rus. et q̄ omnes etiam infantulos et foeminas interficeret
quin et omnia eorum pecora, quod saul non fecit, immo
Regem cepit, nec occidit. pecora autem et armenta pro spolijs
asportauit. quod cum uideret Samuel scidit partem
clauis saulis, dicens deus hodie scidit, et abstulit a te reg-
num israelis, et tradidit illud alteri meliori q̄ tu. sic au-
tem Samuel dicebat exequens mandatum domini, miseri-
cordia tamen motus in saulem; pro quo ad dominum ora-
re non desistebat. tunc ergo Samuel occidit Regem Am-
leed coram omni populo. ~~lib. reg. c. 15.~~ Precepit autem
dominus Samueli. ne ipsam amplius pro saule exoraret,
et misit illum in Bethel. ut unum ex filijs isai ungeret
in Regem; et unxit dauidem minimum eorum natu-
m ab illis ergo die recessit spūs domini a saule, et inuadebat
eum spiritus malus. et ob id adduxerunt ante illum, dauidē
ut

iussu samue-
lis saul pergit
pugnare Ama-
lecditas

paruit saul re-
gi et gregibus
Amalecditarum

ut pulsans byram propelleret angustias Regis. corrigit
 autem, ut congregatus Philistheus in agmina contra Isra-
 el. Goliath Philistheus gigas quotidie exprobrans
 agrumibus israel provocabat^{re} omnes ad singulare certa-
 men, quem dauid induellum prosiliens ficina deiecit,
 et proprio mucrone caput ab humeris amputavit. *lib. 1. reg. c. 16. et 17.*

Jonathas filius saulis cepit toto corde diligere dauidem
 quando vidit Philistheum sic truncatum ab eo; sed et
 Saul cepit odium prosequi eundem, videns tantis laudibus
 a populo celebrari canentibus feminis, Saul percussit
 mille, sed dauid decem milia: multosque eum occide-
 re est aggressus. ob idque ei dedit filiam suam Michol (ut
 fieret ei in scandalum, et Saul occasum nem occidendi illius
 nancosceret) quae semel ipsum a morte eripuit. *lib. 1. reg. 17. et 19. c.*
 Dauid tunc fugiens abiit in bethleem ubi erat
 Samuel cum alijs prophetis futura prognuncians, quem in secu-
 tus dauid voluit (sed non potuit) eum in loco illo interfice-
 re, dominus enim mutavit mentem saulis, et uestimen-
 ta deposita cepit et ipse prophetare cum alijs prophetis purnu-
 diem et noctem; interea evasit dauid, et peruenit ad
 nabaliam, suscitans ab eo, et querens de tanta in eum per-
 secutione a saule machinata, iniieruntque ambo amicitiae
 foedus, et Jonathas patrem abscurum se spondit et
 precibus flexurum. quod si id impetrare non posset dauides
 moneret quatenus se in cisternam servaret, et ita monuit
lib. 1. reg. 19. et 20. c. Tunc dauid venit in civitatem

Jonathas diligit
 toto corde dauidem

Nobe

venit dauid in
ciuitatem nohe

nohe, ubi tunc erat sanctorum, et Abimelech sacerdos
et petijt panes pro se et socijs suis, simul et gladium, ^{non haberet}
Sacerdos autem sacerdos panem alium ^{non haberet} praeter sanctos pa-
nes propositionis, et ^{goliath} gladium, quem dauid in bellis
ceperat (et tunc ut ipse posuit, erat in sanctuario) ^{de eo}
et de ^{duobus} panibus prouidit illi, quibus acceptis abiit dauid
in terram Philistinorum ad Regem Achis, cum quibus
rei regis illi nunciassent, illum hominem, qui ad se confu-
gerat esse eundem, qui goliath occiderat Philistinum, ti-
muit dauid, et finxit se insanum; quem Rex dedidit
a Bici mandauit. Tunc abiit in terram moab, et per-
dicens loca circumiens latuit saulem. Diei quadam
cum saul esset in gabaa quesiuit ubi esset dauid?
nec ullus fuit, qui de illis nunciaret, praeter doegidum
uero, qui Regi significauit qualiter in ciuitate nohe
moratus, a sacerdote panes, et gladium ^{sanctos} goliath accepisset.
quo audito precepit Rex sacerdotem adduci ad se, uero
quo simul adducti sunt tres sacerdotes, quos impie saul
occuldi imperauit, cumque nullus in eos manus mittere au-
deret, doegidumque omnes interfecit. Ciuitatemq; no-
he, ubi erat templum, destruxit uiros simul cum femi-
nis gladio confodiens nemini parcens, etiam de pecori-
bus. a qua cede euasit Abiathar filius Abimelech sacer-
dotis, et aufugit ad dauidem ^{lib. reg. 21. et 22. c.}
Post haec Philistini uenerunt Ceulam ciuitatem, ut ubi
prelas agerent, ad quam et dauid perrexit demanda-
to domini, et pugnans contra Philistinos spolia con-
tulit.

hebraeorum

trahit: cumq; ibi esset cognouit per diuinam reuelationem q; saul illuc descendere decreuerat ut illum comprehenderet: q; q; ciues ipsum tradituri essent. et fugit inde morabatq; in deserto ^{cum} quasi sexcentis militib; . Interim Ionathas filius saulis aduenit ad dauidem confortans eum. Sabitatores autem deserti polliciti sunt saul q; traderent illi dauidem in manib; . qui abiit ad quercendum eum. quem cum undecim quaq; circumdedissent, venit nuncius ad saulem nuncians ei q; Philisthiis terram uastabant. et sic cessauit a dauidis persecutione. lib. i. reg. 23. c.

taliter q; euadere non potuisset.

Redijt deinde saul dauidem quercitans qui adhuc in deserto morabat engaddi, in spelunca cum uiribus suis habitans; quam cum ingressus esset saul, ut naturam satis faceret dauidis socij uoluerunt ipsum interficere. quod dauid impediens lasciniam pallij saulis abscondit; egressumq; saulem ab specu dauid insequitur ostendens ex facto se illum occidere potuisse, accusansq; saulem eiq; tam immerito in ipsum inueheret. tunc saul flens confessus est dauidem se iustorem esse notum faciens illi q; post ipsum regnaturus esset in israel. lib. i. reg. c. 24.

Hoc tempore mortuus est samuel. dauid dum adhuc in deserto degeret misit ad nabal carnellum ut sibi de cibarijs succurreret; qui uerbis asperis responders

mortuus Samuel

petita

peccata omnino negavit. Abigail tamen uxor eius mu-
lier sapientia praedita. munus ad dauidem detulit,
iam iam paratum Nabal et domum eius penitus sep-
tare. Nabal post decem dies obiit. dauid duxit A-
bigail uxorem. ~~1 reg. c. 25.~~ Iterum Saul desertape-
tit dauidem insectans. Et cum Saul suiq; somno sopi-
rene descendit dauid cum patruelis suo Abisai, et ingre-
dientes Regis tentorium, inuenerunt lanceam, qua A-
bisai tentauit saulem transfodere. **sed** obstitit dauid.
asportantes tamen Sarisam et seipsum aquas, a longe
clamans dauid ostendit euidenter se potuisse saulem
perimere, et de medio tollere, et tunc etiam saul ag-
nouit peccatum suum, et cessauit insequi dauidem.
Videns ergo dauid q; in terra hebrorum uehementer
periclitaretur abiit in terminos philistinorum ad regnum
Aches, qui donauit ei ciuitatem sicelces. **ut** in ea mo-
raretur. in qua mansit quattuor menses cum uxoribus
suis, et sexcentis uiris, qui eum comitabantur. ~~lib. 1 reg~~
c. 26. et 27.

consultat dauid
Phylissam)

tunc congregati sunt Philistini in bellum
saul autem conuocauit populum, et timore inimicorum
adus consuluit dominum, qui noluit ei responsa dare
at ille magicam mulierem adiens et consulens ^{illa}. Sa-
muelelem defunctum coram saule attulit, qui saulem
admonuit de morte sua et filiorum sequenti die in Phi-
listinorum bello futura. **¶** eo tempore Rex Aches secu-
de

7 deferbat in proelium dauidem cui plurimum fidebat quod
tamen alijs Philistinorum Regibus minus placuit, ac
propterea dauid in siclech reversus est. eouero tempore
quo dauid cum Rege Achis egressus est Amalechite in
uasunt dictam ciuitatem siclech in qua dauid mor
rabat uastantes eam, et igni tradentes. ciuim autem
nullam occiderunt sed captiuos ducentes illos, abie
rant. dauid igitur cum reversus a Rege Achis ciuitatis
stragem contemplant insecutus est Amalechitas quos
consilio domini insecutos, captos occidit et omnia spo
lia abstulit ab eis. ¶ Tunc autem conseruatum est bel
lum inter Philistinos et saulem in quo timens po
pulus hebreorum in fugam se dedit, occubuerunt quoque
es tres filij saulis, ex quibus unus fuit Ionathas a
micus dauidis. saul autem uidens se manibus hos
tium occidendum proprijs manibus gladio se confo
dit. Philistini inuentum corpus saulis capite eum
cauerunt et arma attulerunt in templum dei sui As
caroth. corpus autem saulis et filiorum corpora pari
ter suspenderunt ex muro ciuitatis Bethsan. Viri
autem Sabes galaad noctu uerientes corpora depo
suerunt in patriam suam asportantes facientes plau
tum magnum super eis. Postea uero sepelierunt ea in
monte Sabes galaad. Lib. 1. reg. c. 21. ¶ Sic finit
liber primus Regum.

De libro 2. Regum

se

81
Rex Achis secum
defert dauidem in proelium
Lib. 1. reg. c. 28 et 29.

Saul proprio
gladio se confo
dit uidens se ma
nibus hostium oc
cidendum

Sequitur 2us Regum. in quo Regno Saulis cessante Regnum dauidus succedit, de quo late loquitur sacra scriptura in libro 1°, et deinceps de regno successorum illius instituit sermo in 3. et 4. lib. occubuerunt ergo Saul et filij eius in monte gelboe; dum autem dauid contra Amalecitas pugnavit reversusq; est ad civitatem Sicelech venit ad eum adolescens qui saulem iam iam morientem vita omnino priuauerat afferens coronam illius, quem statim dauid occidi imperauit, quia confessus est se saulem ut dictum est peremisse; fecitq; plangitur magnum super eum. *lib. 2° reg. c. 1.*

Tunc dauid exijt ab urbe Sicelech qua erat Philisteorum et venit in Hebron civitatem Iuda precepto domini; ubiq; inunctus est in Regem viris populi, qui erant de tribu Iuda. Abner dux equitum saulis iijt similiter in Regem Isboseth filium saulis virum iam quadragenarium; cepitq; discordia inter Abner et Ioab, qui erant duces duorum predictorum Regum, et occubuerunt in certamine quodam duodecim viri fortes ex utraq; parte, et Issa item frater Ioab introijt. *lib. 2° reg. c. 2.*

crecente autem discordia domus dauid incrementa domus u^o Isboseth decrementa patiebatur. et Abner iratus contra Isboseth abiit ad dauidem, ut in manus eius statueret omnes duodecim tribus; quod resciscens Ioab suspicatus q; dauid ipsum ducatu equitum, esset priuatus

exercitus

Abner iijt in Regem Isboseth.

turus ut illud committeret Abner, occidit illum nihil ta
 le pro meo caritatem. ~~lib 2 reg. c. 3~~ propter quod dauid
 iratus nimis, ^{et} fleuit mortem Abner in exequiis eius,
 tunc Isboset timuit, et duo assassini latrones exis
 timantes se Regi gratum facturos occiderunt Isboset
 in fervore dicit dormientem et amputatum illius ca
 pite attulerunt ad dauidem. legis dauid iratus ip
 sos interfici iussit in facinoris propeati poenam. ~~2 re.~~
 4. cap. tuncq; conuenerunt vniuersi duo decim tri
 bus israel. et unxerunt tertio dauidem in Regem
 in Hebron. dauid duxit plures uxores et concubi
 nas. et Rex Hiram Tyri misit illi preciosas ligna
 et magistros operum ad edificandam domum regiam.
 pugnavit dauid bis contra Philisthes et devicit illos
~~lib 2 reg. c. 5.~~ cum autem dauid aliquantulum in
 regno quiesceret voluit arcam domini adducere (quod
 tunc erat in Cariatia ~~rum~~) in domum suam. et cu
 arca adduceret Oza volens eam tenere necaderet in
 teremptus e a domino. timuit q; dauid illam introduce
 re in domum suam, asportataq; est in domum Obbedi
 Lemita; in qua mansit tribus mensib; et accidens da
 uid q; dominus benedixisset domui Obbedon ob ar
 cam, voluit illam afferre in domum suam cum mag
 na letitia et festu, in qua festiuitate et arca reporta
 tione dauid saltans ante illam depositis regalibus
 verbis antebat: Sic cum inspexisset Michol uxor
 dauid

duo decim tribus
 tertio dauidem
 unguunt in regem

dauid duxit ar
 cam domini in do
 mum suam)

dauid filia saulis despexit Regem, et ob id deus con-
cluse uulnam eius ne liberis ex dauide gigneret.

lib. 2. reg. c. 5. et .6.

dauid iam ab hostibus tutus statuit in corde suo
edificare templum domino et arca eius, cui deus
prophetam nathan gratum habuit, inueniens qui ipse
esset deinceps amplius honoraturus, et regnum in sa-
os posteros confirmaturus, veruntamen quia templi
structura desisteret, quam dominus filio eius salo-
moni construendam reservabat.

Postea dauid multa bella gessit cum Philistinis, cum
moabitis, et Edomitis et Assirijs, multasque gentes
sibi fecit tributarias, et iniquum tributum abstulit ab he-
breis, quo subdebant Philistinis, et acquisiuit diui-
tias plurimas, aurum, et argentum, quibus postea
templum amplissime edificari posset. lib. 2. reg. c. 8.

fecit inquiri Vm esset aliquis de genere Ionathae
amici sui filij saulis, ut eum beneficijs afficeret ob
ius iurandum et pactum, quod cum Ionathae pepige-
rat; Et inuenit Amphi boscus utroque pede claudens
filium Ionathae, quem coram se adduci iussit, et de
mensa Regis annul cum seipso semper aluit. lib. 2.

reg. c. 9. Deinde mortuo Rege Ammon regnavit
filius eius pro eo, ad quem misit nuncios dauid ut
consolerentur eum, qui ob prauum suorum consilium
nuncios contumeliosis affectu dimidias barbas radens
hoc cum cognouisset dauid indixit bellum Ammonitis
lib. 2.

mittit dauid nuncios
ad Regem Ammon
defuncti nuncios
filiam nuncios

secum

crudelis

liba reg. 10. eo tempore cum esset Joab in castris da
uid vero domi remansisset et uidiu Bersabe uxorem
vria suauiternse quam ad amauit et cognouit. que
et grauidafalta est. dauid autem ut factum et crimē
emissum occultaret. Vriam accersiri mandauit ut
ad uxorem accederet. ille autem cum eet vir fortis et
nobilis bellumq. ingrueret, noluit etiam rege consule
te descendere in domum suam, sed ad castra reuersus
est: quod cernens dauid Vriam in locis ubi manus ingru

imminerebat

erat periculum ipsum opponi hostibus precepit ut ab
ipso occideret, quod et factum ē. 2. reg. ii. iratusq.
dominus d. dauidem misit ad eum ophiam, qui rucua
ret ei gladium de domo ipsius non defecturum, et quod
paruulus ex adulterio Bersabenatus eet periturus,
et perijt. postq. dauid vria mortuo Bersabe duxit in
uxorem. deinde genuit ex ea salomonem, et profec
tus dauid in bellum contra Amonitas deuicit illos et
crudeliter occidit. predam agens ingentem determinis
eos. liba. c. 12

ad impleuit autem dominus quod pr. dixerat Per Na
e San pphetam, in hunc modum, erat dauidi uxor fili
a nomine Tamar puella ualde et filius primoge
nitus nomine Amōn de altera matrenatus, qui ada
mauit sororem Tamar uehementer, quam cum cogno
uisset fraude simulata, tandem eam diu prosecutus
abiecit. Absalon autem frater erat ex utroq. parente
ipsius Thamar, et ab eo die decreuit occidere Amōn don
opere

Amōn adamat Tha
mar sororem suam

Absalon insidias
contra patrem ma-
chinas.

opere complevit invitans illum ad convivium liber
regum. c. 13. aufugit Absalon in terram getim. que
erat aviti sui patrimonium, pro eo autem exoravit
ab daudem et reduxit illum in Hierusalem. 2 reg
14. c. Absalon insidias contra patrem machinas eū
e Regno trudere arbitratus, amicitias iniens cum isto
ebon. cumq; dauid resuivt Absalonem contra eum
adventare in Illem nudis pedibus flens aperto capite
exiit ab urbe. 2 reg. 15. c.

Sibba tunc economus Mephibosels filij Ionathie
non recte de eo ad Regem est locutus dicens illi q; re-
manserat in Hierusalem ad recuperandum regnum
cui fidem adhibens dauid iratus, Sibba dedit omnes
que erant Mephibosels. Semei deinde vir de semi-
ne Saulis egressus a Buzari cepit maledicere dauid
ipsumq; convitijs afficere lapidare, et pulvere iniecto
parvipendere, hic autem cum cerneret Absalonem ^{Semei} dauid
~~dit Absalonem~~ in ^{Semei} ~~illam~~ inuicti tentavit et occideret
a daude tamen non est tale quid aggressus. eo vero ^{permissis}
tempore Absalon appropinquavit Hierusalem et ur-
bem ingressus consilio Achitophiel cognovit conve-
binas patris sui coram omni populo, ut omnes manifes-
te agnoscerent se taliter odio patrem prosequi q; nul-
lo unquam tempore cum illis esset reconciliandis. 2 reg
16. c. 11 Absalon consilio invito, Achitophiel in ea fuit
sententia ut eadem nocte congregatis 12 Viris dauidē
insequeret. Cui tamen Sarabites suis consilio se oppo-
nent ait, melius fore ut congregatis uniuerso Israele da-
uidem fugientem usq; ad interitum persequatur. Cui
hi

Si vero sic ex industria remaneret cum Absalone
 ut daudem (erat enim amicus eius) admoneret de
 gestis in Hierusalem; et degerendus, et missis nuncios
 ad daudem consuluit ut illa nocte Jordanem trans-
 vadere si in voluit evadere desiderabat. quod dauid
 statim est executus. Achitophel uideri consilium a re-
 datum parvipensum laqueo se suspendit desperatus. *2^a Reg. c. 17.*
 Dauid ergo Jordanem transmitti in-
 gressus in urbem quandam a filio Absalon afflictabat
 eandem civitatem inprocto. Sed cum illi res pro anima
 esset exercitum parvum a quo comitabat tribus duci-
 bus ordinandum commisit, quos et ille simul comitari in-
 pugnam decernit illis tamen minime ammentibus re-
 mansit, illis eis precipiens ut Absalonem filium suum
 nequaquam lederent, manibus autem conseritis in proles
 sic illicq; exercitu Absalonis disperso, ipse in fugam
 uertus insidens mulo subter quercum capillus suspendi
 e, quem sic in aere penderentem loab lancea confodit
 miserime interficiens. et receptui cecinerunt. cumq;
 Absalone interfecto bello etiam illi finis imponi uideret
 populus per agros diffusus reversus est unusquisq; in ta-
 bernacula sua. Dauid ergo cum de obitu filij certiora-
 tus eet flebat lacrimis irremediabilibus. *2^a Reg. c. 18.*
 quod cernens loab ad Regem ait. si sic pro filio impio
 occiso coram populo clamitas nec unam quidem noctem
 apud te morabor, propter quod dauid suspiria et lachri-
 mas comprimens serenata fauce se ostendit ad populum.
 Tribus israel et iuda comitantes daudem adduxerunt
 eum

appropin-
guante

Consilium Achitophel infatuatum est

Absalon suspendit et lancea interijt.

cum in Hierusalem inter quas eo tempore disside-
 bat. ~~lib. 1. reg. c. 19.~~ propter istud autem dissidium
 inter dictas tribus surrexit uir de Benjamin nomine Si-
 ba, et intonans buccina ait, o israel nulla est tibi pars
 in dauide Revertere in tabernaculum tuum; et omnes se-
 cuti sunt illum dereliquentes Regem. qui precepit Amas
 se quatenus congregatus uniuersus uirus Iuda insequeret
 Sibam, antequam munitur amplius. Ioab uero inuidens Amas
 se amplexatus eum in dolo occidit illum. Ioab et Abisai
 insecuti sunt Sibam qui erat in ciuitate, et demisso capite
 Siba ad ipsos permurum cessauit pugna. ~~lib. 1. reg. c. 20.~~
 tempore dauidis fames ualida tribus annis uastauit
 terram. Et cum a domino quereret quanam esset tanta
 calamitatis causa? Responsum accepit hoc prouenire pro-
 pter hebreos propter damna quae saul intulerat gabaonitis
 et quod fames non esset cessatura donec pro gabaonitis uin-
 dicta sumeret, qui audito dauid gabaonitis tradidit septem
 filios saulis, diuis ex illis ex concubina genitos, quinque
 uero nepotes, et percussit in quibus et eorum esset filius bona
 et cetera. Hos septem suspendentur gabaonite et plaga famis
 cessauit. ~~2. reg. 21.~~ ubi etiam describitur et miranda
 bella dauidis contra Philistinos, in quibus occisi sunt
 et gigantes. Deinde cap. 22. ponit quidam psalmus
 dauidicus, qui incipit in psalterio Diligam te domine
 et c. 23. ponit nomina fortium dauidis, et res fortiter
 ab eis gesta. In fine uero libri c. 24. proponit descriptio
 populi a dauid facta, quod dominum ad iracundiam pro-
 cauit, et in punitionem peccati dedit optatum Regi, ut ex-
 tribus

et amputato et de-
 misso

tribus annis tempo-
 re dauidis fames in-
 uastat terram. ob
 damna quae saul
 intulerat gabaoni-
 tis.

tibus plagis unam, quam males eligeret, et pestem elegit
in qua subito 70V Somnium obierunt. cumq; dauid ve-
luti aspiceret vidit Angelum domini in aere gladio sa-
guines manu arrepto civitati Hierusalem imminantē
et stupore correptus suppliciter ab Angelo postulavit qua-
tenus ipsum perimeret, et populo parceret. Venitq; pro-
pheta Gad et dauidi suavit ut edificaret altare in esbo-
co, in quo angelus apparuerat, quo facta plaga cessavit.

De Libro tertio Regum.
usq; ad 13. caput
inclusivē

In 3. libro Regum agit de Regibus qui in regno suc-
cesserunt Post dauid. Et primo scribit de tempore in
quo regnum fuit unitum; deinceps de regno diviso. 2.
reg. 12. et primo proponit mors dauidis, senuerat dauid
et multo magis viribus q; etate, neq; poterat in lecto ca-
lescere q; tumuis pannus obvolueret, et ob hanc cau-
sam quæsierunt adolescentulam pulcherrimam, que
cum ipso cubaret; quam tamen Rex mirime polluebat
neq; enim etas viribus destituta ad id impellebat. Et
tempore Adonias filius dauidis conabat regnum usur-
pare, de quo conquesta ē Bersabe mater salomonis co-
ram dauide, qui hoc audito precepit salomonem in Re-
gem ungi. 3. reg. 1. 11. dauid deinde appropinquante
morte instruxit salomonem de faciendis circa Ioab, qua-
tenus illum morte puniret, et similiter Syemei iusta pri-
ua

[Faint handwritten notes in the right margin]

[Faint handwritten notes in the right margin]
cognovit

[Faint handwritten notes in the right margin]

[Faint handwritten notes in the right margin]
Dauid morti iu-
nus instruit salo-
monē de faciendis

uaret. Adonias petijtā salomone in uxorem Abisach
uxorem dauidis, de quo iratus salomon illum statim
interfici imperauit: Boab quoque similiter etiam ad sac
tuarium confugerentem occidi iussit. Abiathar quoque
sacerdotis priuauit et in exilium missus, quoniam
sic accidit. 2. reg. 2. cap.

Salomon ducit
filiam Pharaonis
Regis Egypti

Post hoc salomon duxit uxorem filiam Pharaonis regis
egypti. et quadam nocte dormienti salomoni deus sa
pientiam infudit tantam, quantam nulli concesserat.
quod statim rei euentus manifestauit in iudicio duarū
mulierum proparuis contendentium. 3. reg. 4. c.

Inijt salomon foedus cum Hiram Rege Tyri ut serui
illius cederent ligna in monte libano, et lapides gran
des ad structuram templi domini; et narrat de omni
bus eius partibus, et situ. 3. reg. 6. c. ij edificauit prope
rea salomon domum sibi preciosam ualde, et domum
montis libani, cuius figuram exprimit scriptura. 3. re.
c. 7. templū fabricatū collocauit salomon in exarcar

cum maxima populi celebritate, et salomon largiter
perorauit. 2. reg. 3. c. edificauit autem domum dñi
septem annis, et domum regiam annis tredecim, quibus
simul conſuebant 24 annos regni sui.

cum alijs quattuor
quibus regnauerat

Apparuit illi tunc secundo dominus et dicens illi
q. si ipse et filij eius seruari mandata dei essent in
perpetuum regnaturi; si minus q. essent perituri. tem
plum. et seruiturum labores. scribere insup de prude
ti ad ministratōne domus salomonis, bonoq. regni regi
mine

mine anteq̄, in senectute deprauaret. 3 reg. 9 || Postea,
describit aduentus Regina Sabba ad Salomonem audi
ta ipsius Sapiencia, qua ingressa domum eius plus oculis
iudit, q̄ auribus audierat, dedit munera Salomoni et
similiter munera ab eo accepit, narrat etidem de di
uitijs Salomonis, et munerib; qua a multis terris par
tib; ad ipsum mittebant, et de excellentia glorijs ei; 3
reg. 10 ||

Salomon duxit plurimas uxores ex gentilibus, et ado
rauit idola earum, quibus et templa edificauit propter
quod dominus cominatus est illi, quod diuisurus eet
regnum eius, tradens illud taliter alteri, quod genes
ipsius potestatem una tantummodo esset trib; remansura,
et quod hoc non sua ecate, sed regnante filius eius erat ad
implendum | tunc propheta Ahias reuelauit Hiero
boamo, quemadmodum dominus illi non esset constitu
turus regem in Israel. 3 reg. 11 || mortuus e Salomō
postq̄ regnauit 40 annis. et successit illi Roboan fi
lius eius, a quo petijt populus ut tributum inueneret qu
eis pater imposuerat; ad quos ille consilia iuuenum
amplectens dure respondit grauiora ^{se} impositurum affir
mans. sic q̄ factum est ut decem tribus Israel recederēt
ab eo, imponentes sibi Regem Hieroboan, cumq; Roboan
statueret in bellum exire contra decem trib; ut eas ad se
reduceret, precepit illis dominus ne bellum aggrederent
qm̄ a domino egressa fuerat illa regni diuisio. tunc Hie
roboan considerans q; si decem trib; sibi subiecta abirent in

Salomon duxit
uxores plurimas
et coluit idola
earum.

decem tribus re
cedunt a Roboan

tem -

templum domini ad Hierusalem de facili possent recon-
ciliari cum Roboan conflavit duos vitulos aureos al-
terum in dan alterum in Bethel, et hos iussit a populo
coli et adorari, quod fuit peccatum grande Hieroboam
2 reg. 12°: misit dominus prophetam ad illum cum esset in
magna celebritate et conuersus propheta ad altare prae-
cipiens ut scinderet, scissum est. rex tetendit manum contra
prophetam, qui statim exaruit, sed precibus prophetae ru-
tituta est sanitas. ibidemq; prophetauit qualiter
sacerdotes idolorum sup altare illud essent trucidandi.
Sic autem propheta ab alio pseudo propheta seductus
cubrem sumpsit in illo loco et ob id in itinere scurrabiret
a leone dilaniatus est. 2 reg. 13. Hinc iam regno di-
uiso prosequitur sacra scriptura agere de utroq; regno scilicet
Iuda, et Israel.

De 4° Libro Regum a cap. 14 tertij.

quandiu regnum stetit integrum dicebat regnum hebre-
orum, posteaq; tamen diuisum est regnum duarum tri-
buum dicitur est Iuda. Regnum uero decem tribuum ap-
pellatum est Israel. Regnum Iuda plus durauit, incepit
enim in Dauid, et finitum est in Sedechia per 22 Reges
Suius generis peractum.

Regno diuiso pri-
mus Regum Iuda
fuit Dauid
et deinceps qui sic
enumerantur.

Primus autem Regum Iuda fuit Dauid ut dictum est reg-
no adhuc integro: Secundus fuit Salomon similiter reg-
no nondum diuiso, et de his duobus iam diximus 3.
Tertius Rex Iuda fuit Roboan filius Salomonis in cuius tem-
pore propter eius imprudentiam diuisum est regnum. reg-
nauit

87

navit .17. annis .3. reg. c. 14. anno autem quinto regni
sui ascendit Rex egypti in Hierusalem et spoliavit do-
mum domini. et domum Regis, eo vero tempore filij lu-
da adorabant idola et fabricabant illa, sicut et illi qui e-
rant de israel. 3. reg. 14.

4us Rex fuit Abias filius Roboan, inter hunc et Hiero-
boan primum Regem israel semper fuit bellum. 11. 5us
Rex fuit Assa filius Abia, qui regnavit 41. annis, hic
destruxit idola latram, et secutus est Legem dei, gessit
bellum d^o Bassa Regem israel. 3. reg. 15.

6us Rex fuit Josaphat^s filius Assa qui fuit bonus
non cultor idolorum, q^ui tamen amicum foedere iunxit
et Achaz regi israel idolatra aliquamala oppressus
est. 3. reg. 23. et sic fuit 3us liber regum quantum
ad Reges Iuda. ~~Restat tamen dicendum in his pars
Regum israel; de quibus dicemus.~~

Septimus Rex Iuda fuit Ioram filius Josaphat^s de quo
pauca narrantur fuit sic amicus Hieroboan qui tunc
regnabat in israel. 3. reg. 23. et 4. reg. c. 7. hic
regnavit 8. annos. 2. paral. 20. c.

Octavus Rex Ozias seu Ozi^s (duplex enim nom^e
gaudet) qui erat filius Ioram, et regnavit uno anno
4. reg. 8. Sic malus fuit, et idolatra, sicut et reges is-
rael, qui regnum obtinuit tempore Ioram Regis Isra-
el; contra hunc insurrexit Iehu, et precepto domini
utrumq^{ue} interfecit. 4. re. 9

Nong

Nonus Rex fuit Athalia foemina. que regnavit 7
annis nullus alius regnante in Iuda, hac fuit uxor Ioram
Regis Iuda. et mater Ochozia regis iam uita func
ti. cumq; uideret filium uita cessisse desiderio regna
di, ne aliquis nepos ipsius, aut alius de genere regio
Sedem Regni acciperet. occidit illa omne semen regium.
Iosaba autem soror Ochozie Regis defuncti abscondit
Iosiam filium Ochozie et nepotem Athaliae cum esset
septem annos. 4. reg. 11. et dum hunc clam nutriuit
et aluit regnavit Athalia septem predictos annos.

Decimus Rex fuit predictus Ioas acede Athaliae ut
dictum e ereptus, et in domo domini custoditus. Iosaba
autem Pontifex maritus Iosaba, que illum absconde
rat uocauit duces populi, quibus manifestaue secre
tionem, qui in dicto die certo Ioas acclamauerunt in Regem
Athalia uociferante. conuictus conuictus, sed Iosaba
da sacerdos ipsam de templo e sui mandauit, et iugulari
4. Reg. 11. c. Sic fecit pecunias colligi, quibus templi
~~reparatus~~ reficeret, et deinde a seruis suis occisus est
4. reg. 11. c.

Undecimus Rex fuit Amassias filius Ioas, qui regna
uit 29. annos. 4. reg. 14. Sic inuisit Regem Israel
a quo uinculis astrictus perductus est in Hierusalem ru
pens magnam partem muri ciuitatis, in opprobrium illius.
Hunc Amassiam subditi sui occiderunt. 4. reg. 14. c.

Duodecimus Rex fuit Ozias seu Azarias filius Amas
822

12. Hunc dominus lepra percussit qm officium sacer-
dotale usurpare presumpsit. id est q seorsum habita-
bat et filius eius Joatham ~~filius eius~~ regni adminis-
trationem habuit et regimen 42 annos. 4 reg. 15.

Decimus tertius Rex fuit Joatham predictus filius pro-
dubi Ozij qui regnavit. 16 annis. et edificavit altam
portam in templo dei. 4. reg. 15.

14. fuit Achaz filius Joatham, qui regnavit. 16 annis
contra Sion pugnavit Rex Rassim Syria cumq Achaz
se defendere non valeret. misit ~~ad eum~~ thesauros auri
et argenti, quos tam de domo sua q de domo domini
colligere potuit; ut sibi operiret contra proditum Ras-
sim Regem Syria et Damasci, quod ille exequens pre-
fatum Rassim devicit et vita privavit, civitatem dam-
ci destruxit. tunc Achaz egressus est ut videret Regem
Assyriorum, et assumptis exemplari altari ~~in quibus~~
idola colebantur ~~similia~~ in Hierusalem fabricavit ~~fecit~~
~~et ipse similiter idola colebat~~ in quo, et non in altari do-
mini sacrificia fieri ~~permittentibus~~ fuitq magis idola
tria deditus, q alij antecessores. 4. reg. 6. c.

ad Regem Assyriorum

precepit.

15. Rex fuit Ezechias filius Achaz Sic virtute proditq
qualis non successerat post mortem Davidis. contraque
ascendit Senacherib Rex Assyriorum, qui blasphemias
protulit d deum, propter quod Ezechias lacrimatus ad
dominum conquestrus est. et dominus illum confortans
bono animo esse iussit. Et misit angelus in castra Assyri-
orum

orum, qui una nocte interfecerunt. 1850 Sommes ab ipso
quod nullus de exercitu presensit // quod nullus de exercitu presensit; mane factis cum multo

Set Senacherib stragem multitudinis occissa aufugit in
terram suam, et ingressus templum idolisui a duobus
filijs suis simuliter et ipse interemptus est. 4. reg. 18.
egrotavit Ezechias Rex ad quem misit dominus sua
dens ut disponat domus sua quod appropinquabat mors eius
ille flens ad dominum conuersus impetrauit a domino 15
annos longioris uitae. et adhuc nunciandum missus est
a dno Isaias propheta; et insignum huius sol retrocessit
decem hinc uel horis. 4. reg. 20.

Decimus sextus Rex Iuda fuit Manasses filius Ezechias
et quidem pessimus et plusquam antecessores idolatra (in do
latria enim etiam Achaz auum suum excessit) occidit
prophetas, et sanctos uiros in Hierusalem in tanto numero
ut enataret sanguine uici. regnauit autem 55 annos.
longius spacium quam alij reges. Pater autem eius Ezechias
uir iustus et sanctus regnauit 29 annis. 4. reg. 18.

Decimus septimus fuit Amon filius Manasse idolola
tria etiam infectus, contra hunc conuersione serui eius
et occiderunt illum secreto. 4. reg. 18.

Decimus octauus fuit Josias filius Amon hic bonus et
iustus super omnes praedictos reges dauidae excepto, cui etiam
am solet comparari. Sic edificauit templum, et cum in eo
inuenisset librum legis inuenit ueterem prophetissam, qui ^{consulto}
praedixit mala superuentura in Hierusalem, eliminauit
omniem idololatriam a Regno, quam omnino Ezechias non
ex

89

extirparat. cum autem S. Pharaonem regem egypti
exisset in prolium, infixam sagittam occubuit. regna-
uit 32. annos. 4. reg. 22. 23. et 24. c.

Decimus nonus fuit Joatham filius Josia malus. et
regnavit tantummodo tribus mensibus. Rex enim egypti
abstulit regnum ab eo, et dedit illum Heliachum fra-
tri suo filio Josia, hic etiam idola voluit, et occidit sanctos
regios, postea autem vocatus est Baacim. et regnavit unde-
cim annis. et fuit Rex Vicessimus. 4. reg. 23. c.)

Vigessimus Primus fuit Joachin filius dicti Joacim
qui cum regnasset menses tres ductus est captivus in Ba-
bylonem simul cum matre sua, et nobilibus Regni, et the-
saurus domus domini, et domus Regis. 4. reg. 24. c.)

22. et ultimus Rex fuit Sedechias filius Josia, hic
primo ductus est Mathathias, quem constituit Regem Rex
Babylonis quando duxit in Babylonem sobrinum suum
Joachin. regnavit autem undecim annis. 4. reg. 24. c.)
Sicne adduxit exercitum Nabuchodonosor Rex, et tandem
vicit illum et obtinuit civitatem Hierusalem. Sedechias
autem fuga se mandavit, sed comprehensus adductus est
coram Nabuchodonosore, et coram eo ingulati sunt filij
statimque ipsi eructi sunt oculi, et catenis constrictus ductus
est in Babylonem. Venit deinde Nabuzardan Princeps
militie Nabuchod. et destructa domo domini. et muris ur-
bis, adduxit secum in Babylonem reliquias quas Nabuchod
non asportaverat de templo etc. 4. reg. 25, tempus ergo,
Regum proditorum a Davide connumerando sunt 475. anni
vel quasi

Vel quasi cessavit autem regnum cum ducti sunt in
Babylonem.

Reges Israel di-
vino ^{regno} incipiunt a
Hieroboam et
deinceps -

Nunc redeamus ad Reges Israel, qui ceperunt in Je-
roboam, de quo propheta Abias multa mala prophetauit
quoniam fecit errare totum Israel contra dominum, regna-
vit .22. annos. 3. reg. 13. 14

Secundus Rex Israel fuit Nadab filius Hieroboam
qui regnavit duobus annis, quem per insidias occidit
Baasha subditus eius de tribu Issachar, et fecit se in
Regem constitui. 3. reg. 15. fuit enim Nadab malus
et noluit dominus, ut deinceps regnaret alius de ge-
nere Hieroboam, et hic Baasha destruxit omne
genus et semen domus Hieroboam, regnavit Baasha 23
annis, tempore Assa Regis Iuda. Lib. 3. reg. 15. et 16

4us Rex fuit Hela filius Baasha, et regnavit duo-
bus annis, et cum quadam die inebriatus esset occisus
est a Zambri subditis suis, qui Rex constitutus est et oc-
cidit omne semen Baasha, quod dominus praedixerat
Baasha per prophetam Jehu. Hic Zambri regnavit sep-
tem tantum dies. 3. reg. 16. Amri enim Princeps
militum Israel, qui erat in bello, advenit cum sci-
vit Zambri occupasse regnum, et obsedit Zambri, qui cog-
noscentes se non posse defendi, igne succendit domum re-
giam, in qua et ipse igne consumptus est. 3. reg. 16. cap.
et Hic fuit quintus Rex in Israel

6us Rex fuit praedictus Amri, mortuus enim Zambri dicitur
sus

Sus est populus, alijs Thebni in Regem postulantibus alijs ^{us} Amri, et qm prevaluit pars Amri ipse etia regnum obtinuit; et regnavit duo decim annis. edifi-
cavit civitatem Samaria; in qua deinceps stetit sedes Regni, que antea constituta erat in civitate Thersa. 3. reg 16.

^{us} Rex fuit Achab filius Amri, omnes au-
tem predicti septem Reges primo excepto regnaverunt
tempore Asa Regis Iudae. Achab fuit idolatra peior
qz alij reges Israel antecessores ipsius: duxit q uxorem
Iezabel filiam Regis Sydon, qua ipsum magis ad ido-
latriam impulit, et ad sanctorum virorum persecu-
tionem. 3. reg. 16. Huius tempore edificavit Ahiel ci-
vitatem Hiericho, cumq fundamenta iaceret obiit pu-
mogenitus illius. edificata autem urbe cum porta civi-
tatis construerent, cecidit euita novissimus filiorum eius

3. reg. 16. iuxta imprecationem Iosue. 2. cap. tempo-
re Achab florebat Helias ppheta, qui predixit famem
futuram tres annos, et sex menses, interim autem ius-
sus e a Domino ut moraretur iuxta torrentem Iarid.

tempore Achab
florebat Helias pro-
pheta

Singulisq diebus mane et vespere ibi pane et carnibus
a corvus pascebat, et bibebat de aqua torrentis, donec
exiccatus est. Tunc precepit illi dominus ut pergeret
ad Viduam Sareptanam, ubi farina augmenta ^{ta} miracu-
losa accepit ~~in Sarepta~~; et oleum in vasis, donec transi-
ret fames illa valida; suscitavit filium viduae, qui eo
tempore obiit. 4. reg 17.

Volens

Volens autem dominus mittere pluviam super terram
precepit Heliam ut compareret coram Rege Achab, quod he-
rat enim Achab prophetam ad occidendum illum. venit
ergo ad Regem, et petijt ut congregarentur omnes prophete
Baal, qui erant. 450. et alij quoque destinati ad altaria
montium, et offerrent sacrificia (sacrificium similitudo
et ille oblaturus) ut deus qui exaudiret per ignem pro-
uero coleret. Sed propheta illum in sacrificio super alta-
ri imposito ad deum suum acclamantes nihil fecerunt,
quod contra accidit, Helis, ignis enim de caelo consumpsit
Sob caustum suum. quod uerum cerneret populus ueritate
confessi sunt uerum esse deum Helis. ipse autem omnes
illos falsos prophetas in gulauit. orauitque dominum pro
pluvia, quia copiosissime de caelo descendit.)) Irata
uero Iezabel contra Heliam, quod pseudo prophetas occidis-
set persecuta est illum, ut similiter morti traderet, qui
fuga lassatus obdormiuit petens anima sua ut moreretur
Suscitauit illum Angelus domini offerens ad caput ipsius
panem et saphum aquae, comedit Helias et bibit, etambu-
lauit in fortitudine cibi illius, usque ad montem dei Oreb,
(40 diebus et 40 noctibus) Oreb autem est Synay. ibi appa-
ruit ei dominus, et iussit, ut pergeret Damascus ad in-
gendum Asael regem Syriae. Iehu autem in regem Isra-
el. Heliseum autem in prophetam succederent sibi, et
cum inuenisset Heliseum arantem campos, tetendit pal-
lucum suum super eum, et sic prophetam effecit. 3. reg. 19. c.
describunt deinde duo pugna, in quibus Achab Rex Israel
vicit

viuit Abenadab Regem Syria et Damasci. et 32 Reges
qui ad auxiliandum ei uenerant; in secundo autem tempore
Ius cepit Regem iunium, et inijt uicines pacis foedera. et
tunc quidam propheta prädixit ad Achab, q, ipse esset mo-
riturus. es q, non interfecisset Abenadab. 3. reg. 20.

Concupiuit deinde Achab vineam Nabols uiri Iusti et
cum petitam denegasset, impia Bezael Regina aduersis
falsis testibz uita pariter ^{cum} uinea priuauit. Helias reprobz
Serdie grauiter Achab prænunciās mala illi et domum suam
supuentura a domino. qui flens egit poenitentiam. et ob
id dixit dominus, q, illa mala non essent euentura in die
bz uite tue. sed tempore filij tui. 3. reg. 21. et 22.

Pugnabat Achab postea contra Assyrios in ciuitate Ra-
matz in terra galaad. et iuit uicines Josaphad Rex Iudæ
et cum antea interrogassent prophetas de belli successuum
ex illis. Michæas nomine Respondit Achab in es uiuere
dum, et occidendum fore 3. reg. 22

Octauus Rex fuit Ochozias echi similiter idolatra
regnauit duobus annis. 4. reg. 22. ^{et} cum egrotaret mis-
sit ad consulendum deum Acaron Belzebub super infirmi-
tate sua. tunc descendit de cocho ignis super ducēs a Re-
gemissos ad Heliam, qui tamen ^{sup.} tertium ducem non des-
cendit nec consumpsit ullum, siue dux priores. 4. reg. 1

Nonus Rex fuit Ioram frater Ochozie et filius Achab
(ochozie enim non erant liberi) et sic similiter peccatis de-
ditus. 4. reg. 1. ¶ In hoc tempore decreuit dominus ra-
pere Heliam in paradysum per turbinem in curru igneo

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page]

et milites. 50.
Hinc incipit
quartus ipse li-
ber Regum in
nra vulgata.

2

Rapit Helias
in coelum. et
dat spiritus eius
Helisgo. cuius
miracula enu-
merantur.

et datus est spiritus eius Heliseo, qui diuisit aquas Iordanis
et transiuit illum super siccum: sanauit tunc Heliseus
aquas Hiericho sale immisso, quando ascendens ciui-
tatem Bethel a pueris irridet maledixit illis in nome-
domini, et egredientes a nemore diuersi dilaniarunt
quadraginta duos ex illis. 4. reg. 2. Tunc iste rex
raam, et Rex Iosaphat Iuda et Rex edon commiserunt
bellum contra Regem moab. et deficiente illis aqua in de-
serto siti fatigabantur, quibus Heliseus promittit aquam ad
sequentem diem, et qui forent uicturi regem moab. 4. re-
3. Heliseus multa mirabilia operabatur, ex quibus unum
fuit multiplicatio olei pro liberandis filiis uiduae re-
uenderent: aliud fuit quod precibus filium a dormitis hos-
pitiis sua impetrauit, quem mortuum postea suscitauit
~~idem Heliseus~~: aliud fuit quando dulcorauit cibum
uicinarum: aliud quando ex paucis panibus plerimos
homines satiavit. 4. reg. 4: aliud quando sanauit
naaman a lepra: aliud quando fecit ut grex lepra puniretur
~~operaretur~~, quod precium a Naaman postulauerat pro le-
pro curatione. 4. reg. 5: aliud mirabile fuit quando fer-
rum securis fecit super aquas natare, et per semetipsum
Salsibi affigi: aliud quando multos Syros qui conue-
rant ad comprehendum eum (et obsessa urbe famulo
eius timuit) a facie equitate percussit statuens illos in Sa-
maria, et famulo mortem ignis militibus ad se defer-
endum paratis plenum ostendit: cum autem Rex Sama-
ria Syros occidere uellet, illos defendit Heliseus, et cibo
refecit.

factus in propria redire permisit. 4. reg. 6. Aliud fuit,
 quando obsessa Samaria a Rege Syria sic fames inualuit,
 ut duae mulieres de es medendis mutuo filijs conuenerint
 ob quod iracundia concitatus Rex Ioram. iussit caput He
 lisei amputari, quod ille a domino revelatione cognoscens
 preclusit hostium domus, Rexq; poenitentia ductus abiit
 ut malum illud d. Heliseum machinationem impediret.
 et dixit ad eum quod maius malum expectare poteris?
 ad quem Heliseus Respondit erat modius farina uendee
 statere uno. erat autem ^{ibi} cum hoc dixit unus de conseruis
 Regis, qui illi audire ait, etiam si pluat panis de caelo hoc
 est impossibile; cui Heliseus tunc Dixit, cernes sine du
 bus oculis tuis abundantiam, ea tamen minime profue
 ris. ea ergo nocte misit dominus tonitruum magnum
 sup. Assiriorum castra multorum militum, qui Assyrij
 territi fugerunt relinquentes praedam maximam et spol:
 lia multa, et sic dimisserunt cibaria innumera. hoc sci
 uerunt 4. viri leprosi, qui nocturno fecerunt illud in sam.
 et exierunt obsessi de urbe apportantes quae in castris re
 pererant. V. factum est ut adimpleret propheta Helisei de abun
 dantia et saturitate promissa. Hoc intrans conseruus ille regis
 a multitudine conculcatus interijt, nec frui licuit. 4. re.
 7. II Heliseus deinde suauiter Hospita sua ut abiret in
 terram longinquam, quoniam futura erat fames in terra
 Israel, ^{cui} ~~quae~~ quando reuersa est omnia quae reliquit inte
 gre restituta sunt, quae narrauit Regi miranda quae Heliseus
 fuerat operatus. Heliseus profectus darnasum dixit ad A
 zael

et q. moitioris esset Benadad. et ille post eum regnabit,
et fleuit coram eo. producent mala que ipse facturus erat
in Israel. 4. reg. 3. Misit Heliseus unum de filiis pro
phetarum, ut ungeret Iehu in Regem precipiens ut destru
eret semen Achab, statimq. abiens Iehu occidit Regem Iso
ram dominum suum, et Regem Ochoziam Iuda, qui simul
erant: et percussit Reginam Iezabel ex muro, quam ca
nes miserrime deuorauerunt iuxta verbum Helise. 4. reg. 9.
Deinde iussit occidi septuaginta filios masculos qui relic
ti fuerant de Achab in Samaria; et interfecit etiam 42
fratres Ochozis Regis Iuda. qui uenerant ut consangui
nes inuiserent filios Achab et Isoram. destruxitq. omnem
domum, et consanguines Achab usq. ad ultimum quadra
tem. tunc conuersus ad templum Baal et cultores illius
dixit ad eos, se maiorem reuerentiam esse exhibueris
Baal q. exhibuerat Achab, ad quod omnes illius cultores
congregauit, et singulos uestem nouam induit, cumq. sic con
uocatos et congregatos uidisset nullu dempto occidi im
perauit, et statuam idoli igne combusit, templu destruxit.
Et in maius opprobrium illic constituit Boacas comun
populi. 4. reg. 10. Hic Iehu fuit decimus Rex
Israel cui magna uera fuit de implendo mandato circa
punitorem Achab. destructionem Baal et cultorum illius
sed ille etiam adorauit idola, et duxit vitulos quos fabrica
uit Hieroboan, et ob id dominus dixit q. usq. ad quarta
tantum generationem erant regnaturi de stirpe eius. et
propter peccata illius misit dominus Syros sup. Israel temp

Iehu curat de
implendo man
dato circa puniti
onem Achab

3 tempore quo apud eos regnabat Azael et fecerunt damna
 plurima. Ierem autem regnavit .20. annis in israel.
 Undecimus Rex fuit Joabab filius Iehu .4. reg. 10. regna
 vit decem et septem annis est tempore, quo Iosab regnavit su
 p̄ Iuda. commisit peccata multa idolatria, ob qua dominus
 dedit illum in manus Azael regis Syria, et Benadab filij eius.
 Et tunc Joabab se cerneret nimis coarctatum et affliction
 esq; non remansissent in israel nisi quingenti equites, se
 cem currus bellii, et decem millia peditum (ceteros enim
 occiderant perditissimi reges Syria). 4. reg. 13. capite,
 Duo decimus Rex fuit Iosab filius Joathan et nepos Iehu reg
 navit .16. annis, et fuit idolatra sicut et antecessores illius.
 egrotavit eo tempore Heliseus usq; ad mortem. descenditq;
 Rex Iosab ad visitandum eum flens largiter morientem pro
 phetam, precepit ei Heliseus ut terram sagittis percuteret
 quod ille fecit semel, iterum, et tertio, Heliseus autem iratus
 dixit illi: vivit dominus quia si percussisses ~~Syriam~~ terram
 quingentes aut sexies Syriam totam devastasses. nunc u
 perditis tibi gratiam illam tribus tantum. vinces vicibus. obiit
 Heliseus et sepelierunt eum. eo tempore venerunt latrones
 de Moab in israel, quidam autem Somines sepeliebant
 mortuum, et cum vidissent latrones appropinquantes cito
 abiecerunt eum in sepulturam Helisei, ut fugam caperent
 (timuerunt enim latronibus) quo facto mortuus revixit et
 ad suos in solymis est reversus. 4. reg. 13. hoc fuit tempore
 Iosab, cuius diebus obiit Azael Rex Syria, et successit illi Ben
 adab filius eius. contra quem pugnavit Iosab (vincens illu?)
 trib; vicibus

egrotat Heliseus
 usq; ad mortem

Vicibus, et recuperavit omnia oppida et civitates, quas Sa-
el pater suus de Israel abstulerat tempore Ioathan. 4
reg. 13. Sic Ioas abiit contra Hierusalem et cepit eam. 4
reg. et abstulit aurum, et argentum de domo domini et de
domo Regis et destruxit 400 cubitos muri civitatis. 4 re

14. Decimus ^{3^{us}} ~~quartus~~ Rex fuit Hieroboan filius Ioas
et abnegos Iehu regnavit 41 annis, et restituit quicquid
fuerat amissum de regno Israel et syrij abstulerant temp-
re suorum predecessorum, fuit tamen idolatra, cepit regnare
tempore Amathia Regis Iuda. 4. reg. c. 13. ~ 11 ~

Decimus quartus fuit Zacharias filius Hieroboan, et reg-
navit sex tantum mensibus, insurrexit enim contra eum
Sehon filius Iabes, qui et occidit illum, et successit ei in regno
quod impletum est Verbum domini, quod prae dixerat scilicet
regnum in semine Iehu non duraturum ultra 4 gene-
rationem. 4. reg. 15. c. regnaverat enim Iehu, Ioathan,
Ioas, Hieroboan, et Zacharias. ~ 11 ~

Decimus quintus fuit Sehon filius Iabes, qui regnavit
uno solum mense. Statim enim occiderunt illum. Tunc
ascendit Manahem, et regnavit decem annis. Ille interfe-
cit habitatores urbis Thersa, qui noluerunt portas aperire
et omnes foeminas pregnantes per ventres confodit. Tunc
voluit invadere Ihuil Rex Syria, cui ipse promissit triamul-
lia marcarum argenti ne illum oppugnaret, immo opernet
auxilium ferret, ad idq. tributum exegit ab Israel. 4. reg. 15.
Decimus septimus fuit Phaceia filius Manahem, regnavit
duobus annis idolatra sicut alij. Tunc surrexit Phacee fili-
us

us Romelia, et occidit illum in sedise. et cum eo quingua
ginta viros de terra galaad. 4 reg. 15.

Decimus octavus fuit Pfacee filius Romelia, qui regnavit
tempore Ionathan filij Ozia Regis Iude, eiusq[ue] tempore ve
nit Theglathphalassar Rex Assur, et cepit magnam partem
Regni Israel, et duxit plurimos Sabitaros terrę in terrā
Assyriorum. 4. reg. 15. Hinc Pfacee occidit osee filius
Hela in iudise.

Decimus nonus fuit dicitur osee filius Hela qui occidit
Pfacee, et cepit regnare tempore Achaz regis Iude. contra
hunc venit Salmanassar Rex Assyriorum eum exeruit et
fecit illum tributarium sibi; cum autem postea vellet re
bellare denegando tributum, obsedit civitatem Samarię
et captivavit regem, et cepit urbem, quin etiam per provin
ciam grassatus omnes eius Sabitaros duxit captivos in ci
vitates Medorum; et conclusit illos in terra illa inter duo
flumina, ubi detinentur usq[ue] in presentem diem. 4. reg. 17.

cum terra Israel mansisset inculta, et sine habitabi
bus misit in illam Rex Salmanassar de gente sua ut eam
inhabitaret, ignorantestamen et non servantes ritus de
Israel a leonibus interficiebantur missis a deo contra illos.

Propter quod Salmanassar misit sacerdotem hebreorum, quid
cerent illos legitimaterrę, et cessaverunt leones. et exinde
gens illa observavit ceremonias legis moysayę, ad hunc tonē
colens omnia sua idola. 4. reg. 17. Jamque ex dictis
constat qualiter a Regno diviso in Israel et Iudam, donec
translatum ē regnum Israel ad Assyrios processerunt in es
19 Reges

19 Reges. 4. Reg. 13. Siuxta dicitur collegit quoniam
pues per quod duravit regnum per dicitur israel fuit 261
annos. a primo scilicet anno Roboan usque ad sextum Eze
chie qui captivus ductus est. annos autem Regni iuda a
Dauidis regno usque ad iude transmigrationem tempore se
decibus iam supra numeravimus scribitur. 477 annos.

Et sic fuit iuxta ordinem sacra scriptura de Syria Regum

§ 9 - de libro Paralipomenon.

Hec liber indubios est divinus. et ab aliquibus constituitur
in 3. ordine librorum sacra scriptura scilicet Agriographorum
prout dicit Hieronimus in prologo galat. est autem pu
ra historia sine mandatis et doctrina. et historia solius
dei et hoc ut ex supra dictis patet. et quoniam liber iste est supple
mentum eorum, quae in alijs libris omissa sunt. Incipit autem
ab initio mundi usque ad finem Regni iuda. ^{et} est autem val
de utilis, quatenus ex eo multa dubia tolluntur, quae ex alijs
libris oriiri videbantur, taliter quod qui bene non intellexerit. ut
dicit sanctus Hieronimus in epist. ad Paulinum. alios libros
intelligere non poterit exacte.

Primum igitur liber Paralipomenon ab initio
mundi incipit non enumerans statim historias, sed gene
alogias hominum. sic. decem generationes ab Adam usque ad
Noe ante diluivium. deinde omnes descendentes a Noe, pro
ut gen. 2. recensentur. deinde incipit ab Abraham eius
filios enumerans, quos Sabur ex tribus uxibus. agueq. de
filijs ismaelis prout genes. 25. Statim ague de filijs Isaac Ia
cob. scilicet et esau. ab esau descendente iudaei conarrat.

ibi de omnibus ducebus & Regibus qui ab eis descendere
 quamvis israelitis non essent Reges ut dicitur genes. 36.
 et de hoc. i. paral. i. deinde convertit sermo ad filios
 iacob filij isaac. fuerunt ergo ipsi iacobo duodecim filij
 omnes pertinentes ad populum dei et prout in hoc li-
 bro describuntur omnes linee descendenciae huius filio-
 rum, qui fuerunt duo decim tribus et genus israel. et
 concipit huiusmodi genealogia usque ad captivitatem
 babilonicam. quamvis autem Ruben fuit primogenitus
 iacob, primo tamen loco fit sermo de iuda et longius pro-
 tractat quod cum de alijs tribubus instituit tractat, usque ad
 descensum in Babilonem ut dictum est. de quibus agit a cap-
 itulo primo primi paralip. usque ad decimum.

Deinde revertit ad connumerandas genealogias et histo-
 rias tribus iuda incipiendo a dauid, qui fuit primus Rex
 de tribu iuda. et hinc cap. ii. usque ad finem ^{et} in toto
 secundo libro. unde nullus liber ex historialibus veteris
 testamenti, ita est ingeniosus sicut iste in modo procedendi
 quamvis omnes sunt a spiritu sancto. De tribu ergo
 iuda tractat. c. 2. 3. et 4. in secundo quidem numerat
 genus iuda per familias suas, donec perveniat ad dauid
 deinceps narrat de alijs multis illustribus quibus finit,
 revertit ad dauid reges connumerando, qui fuerunt post
 illum de illa tribu et genere usque ad sedechiam ultimum
 regem, et usque ad salatiel filium iechonia natum in Ba-
 bylone, et usque ad zorobabelem similiter in Babilone na-
 tum. Post haec capite. 3. narrat de alijs qui non sunt de
 linea

Linea dauid, quibus sunt de tribu Iuda, et sic facit finem
dicendi de tribu Iuda connumeratis illis generatis quibus que
digniores uidebantur. Deinde agit cap. 5. de tribu Ruben
qui fuit primogenitus ad quem spectabat regni potestas, et
hereditatis potestas duplicata, quod tamen dormiuit cum uxoribus
patris sui, priuatus fuit hoc iure principatus tran-
siit ad tribum Iuda, et duplicata potestas ad tribum Ioseph,
qui diuisus est in duas scilicet Ephraim, et Manasse
i. paral. c. 5. Et ibidem narrat de aliquibus generatio-
nibus et factis Ruben specialiter de bello quod gesserunt
aduersus Agarenos, qui sunt descendentes ab Agar, et
filij Ismaelis regnante Saule, in quo filij Ruben, Gad, et
dimidia tribus Manasse habitantes ultra Iordanem usque,
orientem dimicauerunt, et terram illam obtinuerunt que
est terminos eorum sita erat acquisiuerunt autem spoli-
a 500 U camelorum, et 200 U ouium et 100 U hominum
exceptis suis quos gladio peremerunt, scribere etiam lib-
aliqua descendente tribus Gad, et aliqua dimidia tri-
bus Manasse et hoc usque ad tempus illud, quo translati
sunt in terram Assyriorum. i. paral. 5.

Deinde cap. 6. late agit de tribu Leui, et quomodo ex illa tri-
bu erant Pontifices recensent quinam illi fuerint usque ad
descensum in Babylonem, dicit similiter de tribus fa-
milijs Leuitarum templi deseruientium, qui erant Cha-
abita, gersonita, et meratita, et quoniam ciuitates il-
lis fuerint ad habitandum designate, de ciuitatibus con-
fugij, in quibus omnibus morabantur Leuitae. i. paral. 6
Deinde

deinde proponunt aliquas generationes aliarum tribuum, scilicet Isachar, Asser, nephtalim, ephraim, et postea de Benjamin. 3 cap. et de omnibus tribus. donec decem tribus translatae sunt ad Assyrios, et duae in Babylonem, deinde cap. 9. agitur de re ditione Babylone, qui fuit duarum tribuum, et aliquorum Sominon ex alijs tribubus qui cum illis duabus simul fuerant ducti in captiuitatem, et specialiter de leuitis quantum ad eorum genera, et officia. de quo etiam agitur in principio esdras, in his inuicem capitibus breuiter ponit quid quid uos scire potuisse addi ad libros alios sanctae scripturae, ab initio eorum usque ad finem librorum regum. ¶ In decimo capite latius per Sythias scribunt ea quae continentur in libris Regum incipiendo a dauid; et quoniam dauid adeptus est regnum mortuo saule, qui fuit primus Rex hebreorum primo fit mentio de morte saulis in bello, et quare de regnum amouit a genere eius. lib. 1. paral. c. 10. deinceps recenset de dauid, qualiter fuit unctus a toto populo Rex Israel, et qualiter cepit Hierusalem. c. 11. de quo lib. 2. reg. c. 5. et statim diffuse ponit nomina uirorum fortium dauidis, qui fuerunt. 35. aut. 36. lib. 1. paral. c. 11. de quo 2 reg. c. 23. Postmodum agitur de uiris, qui uenerunt ad dauid de tribu Iuda, et de alijs tribubus uiuente saule, quando dauid fugiebat ab eis, et quid fecerint cum ipso; qualesque fuerint duces et gentes qui uenerunt de alijs tribubus ad agendum cum dauid

post

post mortem saulis ut eum iungerent in Regem israel
et ut iunctiioni assisterent. 1. paral. 11.
Postea scribitur qualiter dauid uoluit arcam dei adduca-
re de domo Aminadab in domum suam, et de morte
Oza non est ausus, sed reliquit illam in domo Obededon
1. paral. 13. de quo 2. reg. c. 6. 1) Præterea proponit
duo pugna quibus pugnavit dauid contra Philistinos in
principio regni sui, vincens et dispergens illos virtu-
tibus. 1. paral. c. 14. de quo 2. reg. c. 5. 1) Deinceps late
significat quod pacto dauid arcam domini adduxit de do-
mo Obededon in domum suam, et de sollemnitate ad
celebrata, et præcipue quantum ad Levitas, et qualiter
ante arcam posuit cantores, qui laudarent dominum, et
psalmos quos ibi cecinerunt. 1. paral. 15. de quo bre-
viter scriptum erat. 2. reg. c. 6. 112

Deinde insinuat quod dauid favore domini accensus
tentavit illi domum seu templum edificare, ut in ea
arca quiesceret, quod dominus illi prohibuit per propheta-
tam Natthan, remittens illud ad filium suum salomo-
nem, et promittens dauidi regnum in perpetuum. 1. paral.
17. de quo dictum erat. 2. reg. 7. 1) Describuntur post-
ea bella quæ gessit dauid contra philistinos, et doronios, et
moabitæ, et syros, et alias gentes: et victoria quæ re-
portavit, et divitias plurimas, quæ inde acquisivit. 1.
paral. 13. de quo 2. reg. 3. Deinde proponit de bello
dauidis contra Amonitas, propter iniuriam illatam nunci-
cis

cys. 1. par. 19. de quo 2. reg. 10. et statim ponit finis,
 belli Siviis; et qualiter dauid destruxit Amonitas crude
 liter puniens eorum impudentiam. 1. par. 20. de quo
 2. reg. c. 12. Deinceps agit de errore dauidis innume
 ratione populi israelitici, et de peste ob id admissa
 1. par. 21. de quo agit 2. reg. (4.) multa etiam alia
 scribunt de daude lib. 2. regum. de quibus non fit me
 tro in libro paralyt. nec addit; et hoc idem quate et ex
 parte in libro duobus regum commemorant. a capite autem
 22. paralyt. usq. ad c. 29. quod est ultimum scribunt
 noua de dauid, de quibus non est factum mentio in libris
 regum. In cap. 22. scribit qualiter dauid anteq. more
 ret Salomoni et omnibus Principibus israel commenda
 uit. ut edificarent templum domini relinquens illis
 ordinem, et expensas ut facerent. Statim agit de ordine
 officiorum, que dauid diuisit inter sacerdotes; Et qm sa
 cerdotum et leuitarum distributio. 1. par. 23. erat inter
 duas familias descendentiū ab Aaron. scilicet Eleazar
 et Ithamar. Statuit dauid duos Pontifices, alterum de
 familia Eleazar qui fuit Sadoc; alterum de familia Ithi
 mar, qui fuit Abiathar; et omnes sacerdotes, qui tunc erant
 diuiserunt in ²⁴ 24 sortes uices aut partes, que semp. remā
 serunt usq. ad tempora Christi domini, imo et usq. ad des
 tructionem Hierusalem p. Romanos, Si quidem diuisio
 fuit sic. Prima sort. fungebat munere suo una hebdoma
 da. Secunda p. palmam hebdomadam. 3. p. palmam et ita per
 ordinem usq. ad ²⁴ 24. et que ultima hebdomada in seruis
rat

24 24
23 et sic sciebant sacerdotes, quae cuique hebdomada contin-
geret, nec tempore ministerij decebant a templo. incipie-
bat autem hebdomada sabbatis. et desinebat feria 6
sequenti, quae finita poterat sacerdos abire quo mallet
de quo. 2. paral. 23. et 3. reg. 11. Hae praedictae 24 vices
fuerunt sic diuisae. 16. domus eleazar. et 8. domus iti-
mar. erant enim numero pauciores si quis illi: de his e-
agur lib. 1. paral. 24. Statim agitur de distributione
Leuitarum in 24 sortes, sicut et sacerdotes enim sicut
illi per hebdomadas templo domini deserviebant. 1.
par. 25. deinde diuisio alia leuitarum in lanitores
templi iuxta diuersitatem portarum illius, in thesauraria-
rios, Iudices, doctores. 1. par. 25. de his ministerijs et
aliqua dicta erant. 5. cap. 10. Post haec describitur
ordo domus Regiae descripta iam ordine domus domi-
ni. et assignantur duodecim Principes, qui assistebant
ipsi dauid, per duodecim menses. singuli singu-
lis mensibus cum 24. militibus. et deinde omnia of-
ficia domus Regiae, et economi, et gubernatores singu-
lis ministerijs designati. 1. par. 27. Et in fine lae-
narrat quemadmodum dauid monuit filium suum
Salomonem (cum iam esset morti uicinus) et omnes prin-
cipes ut templum domini edificarent; et ibi etiam dicitur
de auro argenteo, ferro, et aere, et alijs metallis, quae da-
uid reliquit ad uitam templi edificationem, adaptando
singulis. 1. paral. 28, et postea scribit qualiter dauid
et omnes Principes et populus obtulerunt ingentiam munere
10

98

ra pro structura templi unusquisque iuxta possibilitatem
suam. propter quod dauid ingentes res gratias egit eo-
rum omni populo; et unxerunt Salomonem in Regem,
cum ad huc dauid uiveret, et sadoc unxerunt in summu
Sacerdotem. obiit ergo dauid cum regnasset 40. annos.
et regnauit Salomon. 1. paral. 29. et sic finit iste liber
primus.

De Libro. 2° Paralypomenon

Sequitur secundus. in quo agitur de supplementis et man-
datis aliquibus et factis. ab initio regni salomonis usque ad
descensum et captiuitatem babilonicam, et sic liber iste co-
tinet Historiam Tertij et quartij regum; cum hac tamen dif-
ferentia. quod in his libris regum agit per ordinem de regibus
israel. in 2° autem paralyp. non tractat nisi tantum de
Regibus iuda. nam in principio ostendit quemadmodum
Salomon abiit ut domino sacrificaret in gabaa, et ibi
dominus illi de nocte apparuit, et in iudicium uentram sup-
ponit. 2. paral. 1. c. de quo 3. reg. 4, describit constan-
tes domus salomonis, et diuitia, et multitudo equitum eius.
de quo 3. reg. 4. Deinde agit de salomone uolente edifica-
re templum domini, ad quod misit ad Hiram Regem Tyrij
ut mitteret illi ligna, et magistros operum, et de concordia
inter eos inita. 2. paral. 2. de quo 2. reg. 5. Deinceps agit
de templi fundatione, et edificatione, et de omnibus uasis, et
uensilibus, que ad ipsum spectabant. 2. paral. c. 3. et 4.
et de hoc agit 3. reg. 7. Deinde proponit quemadmodum
Salomon finis templi transtulit in ipsum arcam domini
et

et de magna celebritate tunc Sabita, et oratione quam
fecit tunc Sabmon. par. 5. de quo. 3. reg. 7. Deinde os-
tendit q. dederit Regi Kiran viginti oppida, et proponit
et aliqua edificia, qua construxit induertis locis, et quali-
ter subiugavit gentes multas, et de Regni sui statu. et
par. 3. de quo. 3. reg. 9. Postea narrat de aduenture
gine Sabba ad uidentum Sabmonem, et de magnitudine
throni ipsius, et gloria. par. 9. de quo. 3. reg. 10,
mortu Sabmone sequit de diuisione Regni ob peruersus
consilium Roboam, a quo recesserunt decem tribus, et ei
adheserunt tantum dua, scilicet Iuda et Benjamin, se-
quit, et de pugna qua uoluerunt dua tribus decem debella-
re, et impediti a domino non sunt illam aggressi. De duobus
etiam vitulis a Hieroboamo fabricatis, ad quorum cultus
quoslibet in sacerdotum ministerio admittibat, propter q.
omnes sacerdotes, et leuitae, qui erant in terminis decem
tribuum dereliquerunt sua domicilia, et facti sunt incolae
in terra Iuda, et ibi ministrabant in templo domini,
ficerunt Roboamo decem et octo uxores, et 60. concubinas
et 28 filij, et 60. filiae. par. 10. et 11. de hoc tangi
et non nihil. 3. reg. 2. Roboan filius Sabmonis, et qui
erant de regno Iuda seruiuerunt domino tribus annis, et
deinde conuersi sunt ad idola, et ob id misit dominus Re-
gem Egypti contra Roboan cum 60. V. equis, et innume-
rabili pedum multitudine, et cepit uerbes quas ipse uoluit,
tunc q. Propheta Semeias aduentauit ad Roboan et ad prin-
cipes, et significauit illis iram domini, et ipsi poenitenti

bus placatus est dominus. permittit tamen Regi egypti
 ut spoliaret templum, et domum Regis, et ita in terras
 suam reversus est. ~~2. par.~~ 12. de quo. 3. reg. 4. // Abia
 tunc filius Roboami successit in Regno, et erat ei bellus
 cum Hieroboam Rege Israel, habebat autem Hieroboam
 800 V milites. et Rex Iuda 400 V. Abias ergo conaba
 e rationibus concludere qualiter decem tribus iniustum
 bellum gererent, eoq, deseruerant dominum, et Regem
 suum, et domum dauid, ac p inde q, non ~~poterant~~ resistere
 sibi. ^{sed eo} Abia autem loquente exercitus Hieroboam obsedit,
 et inuassit exercitum Iuda, quod cum uiderent Rex et
 populus Iuda clamauit ad dominum, et sacerdotes claxe
 runt tubis, et misit dominus terram sup Hieroboam
 et sup Israel; et confortauit Iudam, qm sperauit in ipso.
 et occiderunt 500 V homines de Israel. et ab illa die con
 fractus e animus Hieroboam, et nunq, ualuit contra Abiaz
 pugnare. ~~2. par.~~ 13 // Assa filius Abiaz successit e mor
 tuo, qui dominum secutus est, et abominatus e idolatriam
 Contra Sene uenit Zara egyptus. cum mille millib, mili
 tum, Assa autem confidens in domino orauit ad eum
 et exiens Zarae obuiam. cuius exercitus a domino terro,
 re correptus e, et plurimi ceciderunt mortui, et alij preui
 pices in fugam se dederunt, et inde Assa cepit spolia
 innumera. ~~2. par.~~ 14. e. // Zarias ppheta tunc certis
 rauit Assam q, ides uictor euaserat, qm inuocauerat deu
 et q, semp pphere succederet, si domino placere studuerint

deberent

tunc

tunc Assa congregavit populos sibi subiectos, ut domi-
no placere amplius uirarent, et idolatriam longius pro-
pulsarent 2 par. 15. Anno autem 36 regni sui Rex Ba-
sa Israel. fecit edificium quoddam erigere ^{mandante} in praesidium
Assa, qui cum non auderet contra ipsum bellum insurgere
ad impediendum illud, misit argentum et aurum ad
Benadab Regem syri damasci, rogans illum ut edificium
a Basa ceptum impediret, quod ille fecit. Venit autem
Hanani propheta conarguens Regem, et non sperasset in do-
mino deo suo, propter quod mala imminabant contra eum
et Assa iratus prophetam in carceravit, quia cum dominum
ad iracundiam, unde paucos post dies magna infirmitas
terram grassata est podagra percussit, quae usque ad mor-
tem producta est. 2 par. c. 16. de quo et fit aliquis me-
tu. 2 reg. 15. Regnavit deinde Josaphat filius As-
sa iustus, et hostis idolatriae, diligens in docendo populum
timorem domini, cuius virtutes et domus gloriā narra-
2 par. 16. Josaphat abiit in auxilium Achab contra
Assyrios in Ramoth galad, ubi interijt ductus Achab. 2
par. 18. et Revertentem ex hoc bello reprehendit Ie-
su propheta, quoniam peccatori auxilium et opem tulerat, et ipse
se discrimini vite obiecerat, tunc Josaphat iterum suos
ad servitium et timorem domini est cohortatus. 2 par. 19
deinceps describe mirabile bellum, Moabites enim et
monites, et Edumites conuenerunt aduersus terram Iuda-
cum numerosa multitudine, quod resciscens Josaphat
timuit

muut et ad dominum conuersus clamauit. qui uirtutibus
 inimicorum corda ^{fecit} ~~facit~~ ut moabitq et Ammonitq contra
 edumqos pugnauerint existimantes eos esse hostes. quos
 mirum in modum occiderunt; et postea sic conterriti et
 conturbati. alij alios ex seipis occidebant hebreis minime
 decertantibq. Laudauerunt igitur deum. et inde abstule
 runt spolia innumera. 2 par. 20 Regnauit post
 eum Ioram filius eius. qui pessime a deo recessit. et statim
 in principio regni interfecit omnes fratres suos. et multipli
 ces regni recesserunt ab eo. Edumq etiam rebellauerunt
 qui antea patri subiecti erant: Dominus uero Philistinus
 illum excitauit et Arabes. qui in toto regno eius predas
 egerunt. abducentes filios et uxorem eius. taliter q. non
 remansit apud eum ullus filius minimus natus excepto. De
 inde incidit in languorem turpem et foetidum. et obiit. si
 ne honore et pompa populi. quae alijs regibus solebat exhi
 beri. neq. urna sepultus est. 2 par. 21.

Regnauit Postea Ochozias filius eius pro eo unus solum an
 no. quem occidit Rex Iehu Israel. 2 par. 22. de quo. 4
 reg. 9. Successit deinde Ioas filius Ochozias auxilio
 Ioiadae sacerdotis. qui uixit 30. annos. et sepultus e cum re
 gibus. qm procurauit regni unionem. Postea Rex Ioas et
 principes eius ad idola conuersi sunt relicto uero deo. et Za
 charias filius Ioiadae sacerdotis acriter Regem ob id reprehe
 dens. ab eo iussus e lapidari. et in templo lapidibus obrutus e.
 Anno transacto Venerunt Syri in terram Iuda. et pereme
 runt

multos viros et oppida spoliarunt. contumelias afflic-
tes Regem Ioas, quem deinde seruitui occiderunt in lecto
2 par. 24.) Post predictum regnavit Amassias filius eius
et preliatus est feliciter contra idumcos, occidit enim ex
illis 1000. et alios 1000 cepit captivos, quos precipitavit ex
caumne montis et omnes crepuerunt et dirupti sunt.
postea pugnavit cum Ioas Rege Israel a quo multus captivus
ductus est. sed pecunia redemptus 2 par. 25. de quo 4
reg. 4. Sunc occiderunt seruitui. Regnavit postea
Ozias filius ipsius, et sic iustus inimicus idolorum fecit per
ita bona, quod tamen ausus est usurpare officium sacerdo-
tale, et offerre incensum coram domino, lepra totius corpo-
ris a deo percussus seorsum habitabat; et Ioatban filius
eius Regni gubernationem gerebat. 2 par. 26. de quo
etiam 4. reg. 15. //

Deinde successit in Regno Ioatban filius eius vir bonus, qui
Ammonitas subiugavit, et multa opera bona executus est.
2 par. 27. de quo 4. reg. 15.) Regnavit deinde Achaz
filius eius in Bethlatha, cuius tempore Phacee Rex Israel in-
terfecit 1200 de Regno Iudee, ceperunt etiam duces Isra-
el 2000 foeminas, parvulos et puellas, quas captivas
duxerunt in Israel. tunc populus Iudee reprehendit duces de
tanta crudelitate, et crimine, qui ^{et} dimiserunt captivos, ut
aberent liberi. mortuus est Achaz et non est sepultus cum
ceteris regibus. 2 par. 28. et 4. reg. 16.
Post Sunc Regnavit Ezechias filius eius sanctus et rectus
qui primo mense regni sui purgavit templum ab omnibus
abs

abominacionibus et idolis quas ibi pater ipsius adduxerat
2 par. 29. conuocauit sacerdotes et leuitas, missisq; epistolis
ad uniuersum Iudam et Benjamin, qui etiam ad terram
israel monebat omnes ut relictis idolorum cultu, et pecca-
tis, uerò domino in seruirent, quo factum est ut maxima p-
pulo multitudine ad Ezechiam conuenerit in Hierusalem
et celebrauerunt azimorum Pascha solemniussum. ordi-
naueruntq; sacerdotes et leuitas, et obtulerunt decimas et
primicias, 2 par. 30. et 31. ¶ Postea ponit aduentus re-
gis Senacherib contra Ezechiam, et strages quam angelus dñi
fecit in exercitu illius. Item qualiter egrotauit Ezechias, et
sanitati restitutus ē, sole retrocedente. 2 par. 32. de quo
4. reg. 18. 19. et 20. ¶ Regnauit deinde Manasses filius
Ezechie pessimus idolatra sup antecessores suos, qui repleuit
templum idolis, contra Sion aduentauit exercitus Assyrio-
rum, et ductus est captiuus in Babylonem, ubi poenitentiam
egit de peccatis suis, et dominus ad misericordiam flexus p-
misit illi redire in regnum suum. 2 par. 33. et 4. reg.
20. ¶ Regnauit deinde (mortuo Manasse) Amon idolatra
quem occiderunt serui sui 2 par. 33. et 4. reg. 21.
Successit postea Josias filius Amon sanctus et iustus, qui abstu-
lit abominaciones patrum suorum de templo. 2 par. 34. cele-
brauitq; Pascha azimorum, quale non fuerat a tempore Sa-
muelis et dauidis, congregato uniuerso populo, ordinatis sa-
cerdotibus et leuitis, oblatisq; sacrificijs, decimis et primitijs, et
obiit sagitta percussus cum occurreret Necho Regi egypti in
proelio 2 par. 35. de quo 4. reg. 23. et 24. ¶ Post mortem
Josias

Totia regnavit Joachaz filius eius tribus mensibus, quem rex
egypti regno privavit, et dedit illud fratri suo Nectachim
qui regnavit undecim annis, cui successit filius mortine
baabin et sic translatus est in babylonem, tunc constituit
Nabuch² in Regem, sed etiam patruum illius et filium bo
ser, qui rebellavit d^o Nabuchoz, et recessit a des. unde tradi
tus est Babylonijs, qui destructa Hierusalem, vasatem
pli et divinitas asportaverunt in Babylonem. 2 par 36.
de quo late 4. reg 24 et 25. et in hoc fine liber paraly^{on}
narrans qualiter populus Iuda translatus in Babylone
captivus fuit septuaginta annis, donec impleta est prophetia
Hieremie, et tunc Rex Cyrus dedit licentiam Iudis in
Babylone habitantibus ut libere abirent si vellet, et ppter
sic liber videt ab esdra conscriptus, siquidem eius Syria
tangit tempora esdra: Et ut finis libri Paraly^{on} non
sunt ordinem temporis et Historie sequit liber esdræ ~11-

§. 11 De Libro esdra ~

Hic liber sicut Hieronimus in prologo galeato pertinet ad
3um ordinem librorum sacrorum, qui dicuntur Historiographi, et
tam sicut grecos q^{ue} sicut latinos dividit in duos; alias sunt 4^{ae}
Primus q^{ue} liber esdræ pertinet ad solum deum quatenus in eo
ostendit fidelis in pmissis, pmisserat enim p^{er} Hieremiam
hebræis q^{ue} post septuaginta annos finienda erat eorum capti
vitas in Babylone, et Sicut veritas ostendit in hachyst
et. precipue. 1. esdræ. i. ubi ostendit q^{ue} dominus exultavit
spiritum Regis Cyri, ut daret licentiam hebræis reduendi in
Iudæam, ut adimpleret verbum domini per Hieremiam;
2°

2° quatenus in isto libro ostenduntur dei beneficia erga populum suum reducendo illos in patriam suam, et liberando eos postea ab inimicis, qui eos nitentur impedire tum ne exirent, tum postquam ad patriam advenissent, in edificatione templi et civitatis Hierusalem, et sic patet librum hunc ad deum pertinere tanquam ad gubernatorem. 3° quia in hoc libro fit prope caput mentio de templi edificatione ad laudem ipsius, et legis observationem. 4° quia in hoc libro tangit de observatione aliquorum mandatorum legis, ut puta sabbati in reprehensione eorum, qui onera mercium eo die apportabant, et eorum qui ducebant uxores alienigenas, quos ab illis et vias separavit, ex quibus constat librum hunc ad solum deum pertinere.

In initio statim primi libri scribitur, qualiter finitus annus captivitatis a Hieremia predictus, movit deus cor Cyri ut populum Hebraeorum liberum dimitteret, et iussit ut qui vellent templum dei reedificarent, et dedit illis vasa aurea et argentea, quae abstrulerat Nabuchodonosor de templo Hierusalem, et numerant vasa. 1. et 2. c. 1. // Dinumerant post hoc illi qui venerunt de Babylone, tam de tribu Iuda, quam de tribu Benjamin, et Levi, et alijs tribubus, et de vasis in quibus sibi habitabant. 1. et 2. c. 2. // deinde texi Systrua de edificatione templi, mense scilicet septimo anni quo venerunt de captivitate. In quo Zorobabel Princeps et Iesue filius sedech Pontifex fixerunt altare ad sacrificia offerenda in omnibus festiuitatibus, et ceperunt offerre pecuniam ad templi fabricam, quibus emerunt ligna de monte Libanus, et anno

movet deus cor cyri ut populus liberum dimittat

2° recerunt fundamenta templi, & illi quidem qui primū
templum non uiderant cantabant, qui uerō prius templi
memoriam retinebant flebant nimis (fuerat enim illud
longe pretiosius). 1. Reg. 3. ¶ Tunc Samaritani qui in
illis terminis morabantur uidentes quod fiebat, et exarant
et ad Iudaeos. accesserunt ad Iudaeos dicentes se simul cum eis
uelle ad edificium templi conuerrere, quod tamen hebrei
non admitterent, ^{respondentes} respondentes se solos uelle illud edificare
ob id Samaritani irate contra hebreos accusauerunt ^{eos coram} Re-
gem Babylonis uastatam, dicentes quod edificabant Hierusa-
lem unde plurima in conuersione sine dubio erant pro-
cessura, et sic statim imperauit Rex ut siuis modi edi-
ficium impediret, et interrupta est edificatio templi, us-
que ad annum secundum Regis Darij. 1. Reg. 3. et 4. cap.
Postea in anno secundo Regis Darij apud Persas, Aggeus et
malachias propheta monuerunt hebreos ut templi edifica-
tionem proseguerent, et sic fecerunt, Samaritani tunc eti-
am uoluerunt illam impedire, interrogantes israelitas
si quoniam licentiam edificandi adepti fuissent, quibus illi
Respondent, quod a domino illis precipiente. Samarita-
ni miserunt epistolas ad Regem Darium conantes illis
ab edificio retrahere, Darius autem lectis epistolis hystorias
antiquas fecit inquireri, et cum inuenisset a Cyro Rege ex-
iisse edictum in fauorem Iudaeorum, precepit ne ullus eos
auderet impedire quod minus libere edificium prosegueret
quin imo illis ministrarent aliqua, que quotidie offerrent
domino in templo, exorantes deum pro salute sua et filiorum
ipsorum

ipsius. 1. esdr. 5. et 6. scribit deinceps de aduentu esdre
 sacerdotis e Babylone in Iudgam, qui non uenerat primū
 sed postea tempore Regis Artaxerxis cum auctoritate et
 literis Regijs ut in ordine constitueret hebreos. 1. esdr. 7.
 proponunt etiam ibi duces, qui cum ipso uenerunt de Babylō
 ne; et de quoniam genere hebreorum unusquisq; illorū cēt.
 et quid inde afferrent, et quando uenerunt in Hierusalem.
1. esdr. 8. Post aduentum esdre nunciatum ē ei, q; ex

am sacer //
 otes q; alij //
 ui uene //
 ant e. Ba //
 ylone //

hebreis multi acceperant uxores alienigenas scilicet e
 Chananeis, pherezais, et Jebuseis, et ex alijs gentib; cum
 quib; prohibuerat dominus illis con nubia trine, qui auditis
 esdras prorupit in lacrimas, et euellens capillos capitis et bar
 ba orauit largiter ad dominum confitens peccata Israel
 et omnis populus fleuit pariter cum illis, et libenter dixerūt
 se uxores, quas contra legem acceperant dimissuros, et libe
 ros, quos ex illis genuerant: et ita facta est diuisio. 1. esdr.
9. et 10. Et In hoc finit liber primus esdre

De Libro secundo esdre

Hic secundus liber est quasi supplementum primij ad dēs
 aliqua, que minus late in primis enarrata sunt: et incipit
 liber iste a Rege Doria, scilicet a famoso Phasse, et prosequit
 tur de eius uita usq; ad mortem; et qualiter post ipsum
 constitutus est Rex Achaz filius eius, et deinde alter filius ei
 scilicet Eliacim uel Iechonias. et deinde Iachin filius
 Iosathan suus Iechonias, et tandem sedechias filius Doria
 et qualiter hebrei captiui ducti sunt in Babylonem. 2. esdr.
 1. cap.

1. c. Deinde describitur licentia concessa a Cyro Iudaeis,
ut redirent in Iudgam & Babylone, quibus de dit uasa
que Nabuch^{us} inde abstulerat. & facultatem edificandi
templum domini, in quo impeditis sunt a Samaritanis
^{et deinde}
~~sed deinde~~ licentia Artaxerxis 2. Esdr. 1. 2. 3. et 4. c.
et scribitur 1. Esdr. 2. interrupta est autem templi edifica-
tio usque ad annum secundum Regis Daryi, in quo fecit
grande convivium. & tres custodes in dubium et disputa-
tionem verterunt quidnam in rebus fortius esset, alius as-
serente Regem, alius vinum, alius mulieres. sed Zorobabel
de semine hebraeorum ostendit sup omnia veritatem vin-
cere, cumque Darius ei optionem peccandi daret quod duc-
let, nil aliud postulavit quam templi, et murorum Hieru-
salem restorationem, cui Darius ultra petita, multa
plura libentissime concessit. 2. Esdr. 3. et 4. c.)) De in-
de designantur quinam fuerint illi, qui redierunt e Baby-
lone in Hierusalem anno secundo Regis Daryi. & quali-
ter edificabant templum in quo impeditabant a prefecto
urbis, & Samaritanis et de epistola quam ipsi miserunt
ad Regem Darium et edicto quo Rex precepit ne Iudaeos im-
pedirent acepto templi edificio. 2. Esdr. 5. et 6. et tangi-
t 1. Esdr. non est igitur deinde amplius edificatio interru-
pta ac perinde finita anno sexto Daryi. tunc magna cele-
britate gauisus sunt de edificij consumatione, et propo-
si aduentus esdra ex Babylone. & privilegia et facul-
tates, quibus a Rege honoratus est, & uasa auri et argenti
que secum detulit. & describuntur illi, qui cum eo uenerunt
tam

tam de tribu levi q. alij. 2. et 3. de quo. a esdra //
 agit etiam de hebreis, qui alienigenas uxores duxerant, sci-
 licet ex Chanaanis. Phoenicis et hebreis alijsq. prohibi-
 tis a domino; ob quos esdras lacrimis fuit dominum mora-
 uit; et tandem alienigenas uxores a viris diuisit. 2. et 3.
8. et 9. c. et in hoc finit liber secundus esdræ.

De libro neemias qui est secun-
 dus esdræ.

Sequitur liber neemias, qui annumeratur in libris esdræ. et
 agit de edificis murorum Hierusalem, qui a chaldeis des-
 tructi sunt. neemias erat Princerna Regis, et cum audisset
 muros Hierusalem corruisse in opprobrium hebræorum
 fleuit, et oravit dominum. neemias. 1. cap. et cum Rex ei
 quodam die tristem et amaro animo esse cognovisset, ab
 illa causam tristitæ sciscitatus concessit illi licentiam e-
 dificandi prædictos muros. neemias. 2. c. // Statim agit de ur-
 silio a neemia in eo cum ludis de prædatis murorum res-
 tauracione; et quemadmodum murorum spatia inter se
 diuiserunt, ut suam quisq. partem instaurandam cura-
 ret. neemias. 2. et 3. c. // tunc Samaritani hebræorum inimi-
 ci impedire aut occidere eos volebant, quo factum est ut
 ludæi ita essent edificandis muris occupati, ut etiam armæ
 gestantes simul essent pugna ^{no} inimicos si forte in-
 vaderent ab hostibus. neemias. 4. c. // Deinde dicit de magna
 fame qua vexati sunt hebræi, taliterq. pauperes filios et fili-
 as uenundare et ante parati pro cibo; quibus neemias fecit a
 diujs

diuitibus pecunias (ad subueniendum necessitati) mutuas
sine usuris dari. regum 5. Samarium et eorum principes
per machinatus sunt dolos ut Heceemiam deciperent. Sed
dominus liberauit eum. regum 6. c. finita autem murorum
reparatione, ambitus ciuitatis grandior et capacior erat
q̄ pro multitudine habitantium, et ideo Heemias ex
uicinis populis ciues adduxit ut habitarent in Hierusalem,
et recensent quinam ex quo oppido aduentarent. regum 7. c.
deinde ponit aliquales recapitulatio dictorum in libro esdræ
et qualiter esdras congregauit populum, et legit illi legem
quam audientes flebant profusus lacrimis, at ille prohibi-
uit eis flere (erat enim dies festus) imo ordinauit ut
pauperibus eleemosina suppeditarentur. ut comederent
et cum gaudio agerent, celebrauitq̄ festum tabernaculo-
rum, quale non fuerat a tempore Josue usq̄ in illud dies
et p̄ singulos septem dies illius festiuitatis docebat esdras po-
pulum legem domini. regum 8. c. deinde abiecerunt a se
alienigenas uxores, quas ex prohibitis duxerant; et or-
uerunt sacerdotes ^{et} ad dominum coram populo. regum 9. c. ^{leuita}
Hebræi deinceps sub iuramento se astringerunt ad ob-
seruantiam legis, et exprimunt illa mandata in quibus
erat maior ratio dubitandi. Postea ostendit quod ad hoc
ut ciues Hierusalem plene habitaret statutione, ut
in ea principes morarentur, et alij multi de plebe hebræorum.
sic q̄ vniuersum populum qui p̄ diuersa oppida et loca mo-
rabat diuiserunt in decem partes, et decimam adduxerunt
in Hierusalem

In Hierusalem, illam scilicet cuius ortu obtigit et di
 ue ibi quinam fuerunt illi, qui primi ad habitanda
 civitatem venerunt. Negm. 11. cap. // Deinde descri
 bitur celebras facta in dedicatione murorum edifica
 tione finita. Negm. 12. c. Postea fecit Negmias ut dimit
 terent uxores alienigenae Amonitae, et Moabite, et
 iura solui leuitis. (non enim soluebant illis) Negm. 13. c.
 Postea ostendit qualiter Negmias ad impediendas non
 dinas seu mercationes, et onera qua dies sabbathi
 afferbantur in Hierusalem adhibuit grandem dilige
 tiam usq; ad occlusionem portarum civitatis. Et
 cominationem armorum in mercatura vacantes, et
 sic cessauerunt. et finit etiam liber Negmie. c. 14.

§. 14
 De Libro Thobia

Sequitur liber Thobia, qui in ordine temporis prior est
 q; liber esdra. Thobias enim fuit tempore Salma
 nasar Thob. 1. cap. quando decem tribus translatae sunt
 in terram Assyriorum, qua translatio facta est an
 no sexto Regis Esdras. 4. reg. c. 13. unde constat q;
 Thobia Syria antecedit quod quid tractat in libro
 esdra. q; tamen continuat esdras cum libro para
 lyomeno. id est statim post illum eum collocamus.
 Liber hic non est in canone hebrorum ut dicit Hiero
 nymus in prologo galeato. et ita sm eos inter apochry
 phas spurias collocandus est. quinimo reprehendunt
 Chris

Christianos qz istum librum ex hebraeo in latinum
transtulerunt. ut dicit Hieronimus in prologo ad
Thobiam. Eormatio et Heliodoro. Sancta tamen ec-
clesia. Sunc librum recipit in canone sanctay spiray
et continet hystoriam ad solum deum spectantem pri-
mo qz recitat miracula. ut patet in visu Thobie res-
tutur Thobie. 10. Secundo qz pponit miranda opera
soli des convenientia. quale fuit missus angelus ut
comitari Thobiam iunior em in itinere ad gabellu
s. ut. 6. cap. Item ligatio demonis in deserto ne pos-
set nocere Thobia. aut sponsa eius: B. c. Preterea
eatenus scribit liber iste quatenus pponit nobis ex-
emplum virtutis in Thobia sepeliente mortuos. et a-
lia bona opera exaguerate. 1. cap. et ad deum ut guber-
natiorem pertinent omnia opera que ad virtutem moneat.
et illa hystoria. qua de ipso agunt: Insuper in hoc lib-
ro de hominibus maximum patientia exemplum
siquidem Thobia iaro factu et amicos dei permissu ip-
se dominus plagam civitatis euenire. A. c. ut eade-
m etiam servis et amicus dei plurimas tribulatio-
nes accidere. et illis a domino mitti. Item pponitur
exemplum. quo spes nostra erigit. si attendamus qua-
liter dominus post tribulationes immisas et angus-
tias. tranquillum facit. et suos amicos consolatur
et letitia et gaudio afficit. ut patet in sancto Thobia
visu et rebus restitutis. ac p inde merito liber iste
inter.

chiald

Sara

106

inter canonicos est annumerandus. Thobias noster
fuit de tribu et familia Nephtalim, et cum inter idola
trans moraretur (fuit enim tempore Salmanassar cum
hebreis translatus ad Assyrios) nunquam idola coluit, in
cola autem fuit in ciuitate Ninive ubi in uirtutibus
exercitio uitam agebat uiuente pro rege Salmanassar,
deinde successit in Regno Senacherib filius eius, qui o-
mnino prosequere hebreos interficiebatque plurimos ex
illis, quibus Thobias exhibebat beneficium sepulchrorum.
Hoc autem cum resuissit Senacherib Thobiam iussit
occedi, et omnia quae habebat auferri, qui abscondit se,
et sic euasit iram Regis, qui post 45 dies interijt, et
Thobie quae sua erant restituta sunt. Thob. 1. c. 11 De-
inde Thobias ut solebat in humandis mortuis exerceba-
t, quadam autem die, cum a defuncti sepulchra domi-
sus lassus decumberet oculis uersus uelumen erat
irradiatus sterore exegatus est, et uitam pauperem a-
gebat taliter quae uxor eum labore manuum suarum sus-
tentabat, et contigit ut quadam die adductum ab illa
hordium balancem audiret, ad quam ait: caue ne ficti-
mus sit, quae uxor irata uerba contumeliosa in ipsum
non pauca iactauit, ille autem patienter sustinens ora-
uit Dominum, ut se e uita eriperet et transferret, et es-
dem die Sara audiuit a serua uerbum opprobrij, uoca-
uit enim eam interfestricem uirorum suorum. Thob. 2
et. 3. c. tunc Thobias existimans quod deus eum exaudis-
set sup morte petita sibi, uocauit Thobiam filium suum
et

et moneta salvetis dedit ei. et dixit illi de talentis
argenti, quos debebat sibi Gabellus, et conductus
Raphael angelus domini in specu adolescentis
conversatus est. duxit et reduxit ductum Thobiam iu-
orem. 4. et 5. cap. deinde dicit de pisce qui ^{agitur} ~~robore~~
Thobiam ducorare, et qualiter consilio angeli exerce-
rauit illum, et de utilitatibus quas in eo erant, et quali-
ter Angelus fecit Thobiam ducere Saram filiam Rag-
les in uxorem, et alia quae ibi gesta sunt. 6. 7. et 8. cap.
dum autem nuptiae celebrarentur Raphael abiit ad
gabellum (relictis Thobiam in domo socris sui) et recup-
erauit talenta argenti, et ipsum Gabellum etiam secum
adduxit, ut celebrationi nuptiarum pariter interesset.
9. c. Interim parentes Thobia cruciabantur animo
considerantes moras quas filius agebat, quod et ille
animadvertens, cito postulavit sibi uxorem dari, cum
qua et magna substantia rei familiaris citato cursu
ad parentes properavit. c. 10. Dixit ergo Angelus ad
Thobiam, nos ante eas, uxor autem tua et reliqua ^{celeriter}
familia subsequatur paulatim et sereno gradu, et cum
domum Senioris fuissent ingressi (cum in festis non
modica recepti) felle piscis super cubos a filio impositis
senex visum recepit, et laudauerunt dominum. 11. c.
vocaerunt ergo illi Angelum quem hominem esse
existimabant, et gratias agentes obtulerunt ei dimidi-
um bonorum, quae attulerant, quibus ille tunc revela-
uit arcanum, dicens se bonis suis non indigere, et a do-
mino

107

minus fuisse missum, et sic dimisit illos in pace et dis-
paruit. 12. c. deinde ponit oratio et prophetia Tho-
bia. 13. cap. postea mors iustius post centum et duos an-
nos uixit, erat autem quinquagesimum sex tum agens
cum cecitate percussus est. sexagesimum uero agebat,
quando est uisui restitutus post quos uixit 42 annos, et
antequam moreretur uocauit filium suum, et nepotes septem
quos iam habebat, et iugeratuit illis, ut eo et matre,
uxore mortuis (quos in uenia sepultura humarent) pro-
fiscerent et exirent de ciuitate Ninive, quoniam in bu-
ni erat destruenda. illi igitur iussa patris exequentes ue-
nerunt in Ragas, ubi adhuc erat superstes Raguel Socer
Thobia et socrus, quos ille simuliter sepeliuit et uixit
usque ad 99. annum, et uidit quintam generationem et
feliciter senectute bona obiit bonum ab omnibus habens
testimonium, in timore domini. c. 14. et est finis liber.

§. 15
De Libro Esther

Sequitur liber Esther sui ordinem temporis quoniam fuit
post captiuitatem Babylonicam. Sic liber maioris au-
toritatis est apud hebreos, quam liber Thobia, et ponitur in
ordine librorum ss. qui dicuntur Agiographi. Liber autem
sic est solus dei Syria, et ad ipsum solum spectat. non enim
quae in eo memorantur in laudem aut enesimiam alte-
rius referunt. Et hoc primo ex eo probatur quoniam in eo fiunt
manifesta beneficia a deo populo Israelitico seu hebreo est
lata, cum enim ad destinatum diem uniuersum hebreo-
rum

rum genus propter odium Aman et ordinem ab eo press
crustum esset aditum morti. Et factum est deo dispensa
te ut genus et semen Aman manibus hebreorum neca
ret et interiret. D. a. Deinde quoniam ex hoc libro de uirtu
tibus Summe Virtutis, et Iustitia de Vasthi enim Regina
supbens sublimitate regni prima. et Esther puella sumi
lus ad solium regni propter contrariam humilitatis uir
tutem erigit. Preterea Esther in regno constituta ie
iunabat et plurima uirtutum opera exercebat, Amā
uero in honore misere euauit donec suspendio perijt.
Hec autem omnia ad deum pertinet ut gubernatorem
quatenus his lectis auertimus a uitijs. Et ad exercitia
uirtutum excitamus. Esther uirgo fuit de populo he
breorum, qui eo tempore per diversas regiones erat dis
persus. Assuerus autem Rex sup 127 provincias fecit
grande conuiuium anno 3 regni sui Principibus et
optimatibus suis, quod durauit septem dies in ciuitate
Susa. Die autem septima cum esset sularis et festiuis
imperauit ut Regina Vasthi coram se adduceret orn
ta monilibus, et decorata corona in capite, ut omnes qui
tes uiderent pulchritudinem ipsius. Reginarum superbe
de se sentiens uenire renuit: tunc Rex consilio uon
sapientibus inuito ad iram conuictatus, quesiuit ab eis qui
nam in casu fieri poteret? Et decreuerunt Reginarum
dignam esse quae sententia Regis regia dignitate et so
lis caderet. Et quod si uisum modo sententia per totum regnum
publice denunciaret. Esther. c. 1. Statim imperauit
Rex

Rex ut ex omnibus sibi subiectis eligeret pulcherrimam
puella et placuit presertim Regi Esther Virgo de po-
pulo israelitico. c. 2. Sicut erat Patruus nomine
mardocheus, qui illius curam gerebat, et morabatur
(postquam assumpta est ad regnum) prope fores Palatii regij
et cum quadam die audisset duos ianitores domus re-
gia inter se confabulantes et conuenientes de rege
occidendo mardocheus rem detulit ad Reginam, et
illa Regi, unde factum est ut detecta seditione illi
duo ianitores cruci affixi poenas dederint, et hoc ad
memoriam exaratum est in annalibus Regij. eo tem-
pore Rex sublimauit presertim familiarem suam
Haman nomine, cui omnes gentes flectebant adorantes
ipsum, (uno mardocheo excepto) quod ille egre ferens
a Rege impetrauit ut ianicum genus hebrorum
interficeret, qui erant in Assueri regno dispersi, quod
miseri hebrei sciens lacrimis dissoluebant, et uoce
ad aures Esther eductum peruenisset mardocheus ipsam
erixe rogabat quatenus tam grande malum interposita
ad regem supplicatione impediret, que propter legem
statutam a Rege ingredi ad eum non est aucta, donec he-
brei ieiunauerunt tribus diebus et ipsa similiter ie-
iunauit precibus ad deum factis, et tunc ingressa est
ad Regem, quam ipse beniuole recepit, offerens quod qui-
petere uellet, illa uero ad Regem ait hoc a te dominem
exoro ut ad prandendum mecum digneris uenire, et ad

ducat tecum Aman, quod fecit Rex, et cum prandis
sent a Rege petijt ut sequenti die ad se cum conueneret,
dum una cum Aman similiter uenire dignaretur, ea
autem nocte Rex perlegens historias, ad eam deuenit
qua legit beneficium quod acceperat a Mardocheo quod
eum a machinata morte in uicium seditione ^{de} regem
liberauerat, uicq; ibi interet, ut uicem rependeret
interrogauit Amanum quoniam honore et gloria digne
posset affici ille quem Rex uellet honorare, qui ar
bitratus nullum alium q; se posse in oculis regis tan
ta honorificentia dignum, certum genus honoris et
glor. Regi significauit, quod Rex gloriose magnificauit
Mardocheum, deferente Aman officium equum quo
ille gestabat, quo facto Aman abiit in domum suam
merore confusus narrans uxori et filiis quae gesta erant
Esther. 3. 4. 5. 6. et 7. c. // Deinde uocatus est Ama
ad conuiuium Reginae, quo finito ait ad illam Rex pe
te, quid quod placet, illa autem suppliciter exorauit re
gem ut se ipsam, et omne genus suum, s; hebraeorum
eriperet ab excidio et morte quam eis Aman ille sedi
tiose parauerat ad certum diem, quo audito iratus re
declinauit tantisper ad hortum, et Regina recubuit
in lecto ad quam accessit Aman postulans ut sui misere
ret deprecans Regem pro eo, eo autem tempore cum
rediret Rex et illum iuxta Reginam inueniret et arbi
tratus q; illam uellet opprimere in furorem actus iussit
Aman miserum statim affigi in patibulo, quod ipse pa
ra

rauerat Mardocheo. et deinde per contrarias episto-
 las illos quos misserat ad provincias Aman. et edicta
 contraria imperauit Rex ut hebræi occiderent omnes
 inimicos suos quot quot illos mortem essent machina-
 ti, decemque filij Aman suspensitura in patibulis.
 et de inimicis Sibirorum occisissent 750. ipsius grās
 deo agentibus. et diem festum celebrantibus tunc et
 per singulos annos in memoriam beneficij accepti men-
 se duodecimo die decima quarta, qui mensis apud nos
 erit Februarius aut Martius. Esther. B. 9. et 10. cap.
 Sucusq; habet ex textu hebraico. in comuni tamentras
 Latrone tam apud nos q; apud grecos plura habent. pp-
 nit enim somnium Mardochei. et eius interpretatio
 cap. 11. et epistola Assueri, qua ad petitionem Aman
 edictum ediderat de occidendis hebræis. et ibi oratio
 Esther cum audisset sententiam in gentem suam pro-
 nunciatam. c. 12. et 13. et oratio Mardochei. c. 14.
 oratio etiam Esther quando decreuit ad Regem peti-
 tura intrare, et modus intrandi. c. 15. et in fine con-
 trarium edictum Regis pro liberandis hebræis, et eorū
 inimicis occidendis. quales erant consanguinei et fa-
 uentes Aman. c. 16. et sic fine liber Esther 11-

d. 16 - De Libro Iudith -

Sequit liber Iudith secundum ordinem temporis sa-
 cræ spuræ. uidee enim Iudith Sythoria longe post tē-
 pora Esther accidisse; liber autem iste non ponitur
 in

in canone sacrorum apud hebræos. sed inter Apochryph^{is}
qui licet sint bona doctrina minus tamen auctoritatis
ut refert Hieronimus in prologo galatæ. Et quidem li-
ber iste ex chaldaico non ex hebræo translatus est, iam
tamen (ut dicit utatur Hieronimus) ecclesiæ sancta
Librum Sine in concilio Niceno inter canonicos ad ^{in pro-}
missis; et de hismodi sancta tridentina synodus ^{ludici.}
quæ autem liber hic ad solum deum pertineat, et Systruam
ipsum enarrat principaliter ex supra dictis iam patet, et
specialiter ex eo nunc colligimus, quod in eo beneficia de
populo suo exhibita commemorantur ut constat ex libera-
tione ab obsidione Holofernis. 2° ex inaudita animo-
sitate femina concessa, qua per medios hostes et tam
evidentia pericula rumpens tandem ducem illum
fortissimum et bellicosum capite truncavit. 3° quod
exemplo istius Systruæ discimus qualiter elati et tumi-
di sibi met fidencis misere conuincunt; Similes uero in dno
spem reponentes a periculis miraculose eripiunt, et a
domino liberantur, quo pacto ad uirtutem Summes ablu-
unt. Et autem ad deum pertinet tanquam ad gubernatorem
ut dicitur. Incipit igitur Systruæ uita a Regibus Arphax
et Nabuch. Arphaxad erat Rex medorum, qui fabri-
cauit celebrem ciuitatem nomine Sebathanis; quasi
dens induxit bellum Nabuchoni Regi Assyriorum, uictus
auctem cum euassisset Nabuch inde presumptus nimis
et misit legatos ad Sabeancos uersus meridiem, et sci-
dentem ut sibi subdicerent, qui sine honore dimissi ad
Regem ipsum ad iracundiam prouocariunt. libro. i. cap.
2

110

Et exinde decrevit bello omnes sibi conradueneris sub
iugare, misit Holoferne cum 120 V pedibus, et 12 V e
quibus arma debellantes, quibus plurima fecit spolia
oppida multa et civitates invadens. Judith 1. c. tunc
Sabitanes Syriam et Damascum timore correpti sub
miserunt illi colla, exhibant autem singula eorum op
pida cum maxima solemnitate et tripudis Holoferne
excupientes; quo non obstante tanta in eo erat animi im
petas, ut ad Sue plurimos ex illis occideret, civitates
subvertens. 3. c. Tunc in Syria et Idumea Holoferne
agente (que sunt quinque finitima Hierusalem) ad he
breos fama pervenit, qui timentes ne simulibus probris
et es rurnelij templum domini foedaret, et consi
lio Heliaedim Pontificis qui tunc regimen Reip. gerebat
orantes dominum aditus civitatis precluserunt. 4. cap.
Sue cum cognovit Holoferne quos sine, quis nam esset
populus ille, qui ei resistere tentabat. Achior autem Prin
ceps Amorrhay recensens irames omnem generatibus
populi Hebraici tandem conclusit, dicens, q. si in eo populo
erat peccati macula, que eum odibilem deo redderet sic
posset Holoferne cum fiducia urbem invadere et cape
re, sin minus minime. quo audito Holoferne scandes
cent ira illum occidere voluit, consulto tamen secum ha
bitis iussit ut Achior duceret in civitatem Bethulia ut
in ea pariter cum hebreis perimeret a suis exercitibus, Ille
igitur cum in Bethuliam pervenisset, narrauit hebreis
adveniens sui causam, qua audita hebrei laudaverunt
dominum. Judith 5. c. 6. c. Tunc Holoferne obsedit Be
thulia

Sueciam iubens ut fontibus aquarum custodes adhibe-
rent. post viginti autem dies populus siti fatigatus pe-
tijt a Principibus eius ut civitas Holsfermi traderetur
sua enim peribant. Principes autem Respondentes
dixerunt. q. si quinq. ad Suecibus transactis illi cala-
mitati deus non subvenisset tunc civitatem tradissent
7. c. Iudith. eo tempore Vidua erat dives, ornata
virtutibus. et admirabili pulchritudine. qua cum audis-
set terminum quinq. dierum fuisse misericordiz de-
impositum. tristitia circa simul commota. venit ad
principes Civitatis obsecrans illos. Tandem rogavit
est ut eam facientem non prohiberent. existimabat ete-
nim dominum se media mirabile quid effecturum. D. c.
que domum suam reversa depositis in avaritatis uestibus
discriminavit capillos capitis. et uestibus preciosis indu-
ta h. ta facie. et ornatu moribus ^{exijt} deferens secum et
gram servam suam et decubarijs necessaria sibi usq.
dum rediret; quam contemplantes Principes verbis dum
ex illa exiret admirati sunt uidentes admirandam ei-
pulchritudinem. nil tamen ab ea interrogaverunt (sic
enim cum eis convenerat ipsa) Cumq. illa ad exercitum
Holsfernis devenisset custodes illam ad ipsum addux-
erunt; cuius amore ille captus mirum in modum e. w. c.
quesivit Holsfernes a Iudith causam sui adventus. et
illa diffuso et prudenter sermone significavit. q. populus
suecicus sine dubio erat periturus aut breuiter in manus
Holsferni tradendus. cui negotio (si illam saltem cum H.
Holsferne dimississent) efficacia media adhibitura esset. per-
egit

111

egit ibi tres dies, in quibus sum mane per media castra exiit
bat ad orandum et lauandam se in fonte, et postea reuē
tibat, quarto autem die cupidus Holofernes cognoscendi
eam, dixit secretario suo ut illam de desideriis eius cer
tam faceret, cui illa presto esse Respondit, quinimo in
de se posse felicem appellari, cum ergo Holofernes respo
so accepto Silasceret illam ad conuiuandum secum uo
cauit, cumque plus meri illa nocte bibisset, quam ullus unquam die
uita sua, sopitus somno cubarit, et Iudith arrepto pugi
one Holofernis (cum prius feruenti oratione ad dominum
orasset) semel et iterum percutiens caput illius abscidit
et tradidit Abrate serua suae, qua sola cum illa in tenta
rio remanserat Holofernis, et illud esse conspiciens
uentis, exierunt ut morerentur per media castra donec
uenirent ad portas ciuitatis, quas cum fuissent ingressae
narrans Iudith quae gesserat ostendit caput Holofernis
cunctis cum gaudio et exultatione conspicientibus, et spe
cialiter Achior. Iudith. 12. et 13. Consultuit autem Iu
dith civibus ut manifeste caput Holofernis e micris sus
penderent, strepitum facientes quasi parati ad bellum, et
manus cum hostibus conserendas, non tamen sic quod descen
derent, quod dum fieret et audirent Assyrii, ad tentori
um Holofernis appropinquantes, et corpus truncum in
uenientes fugam, qua quisque parte poterat ceperunt, et
tunc exierunt hebrei magnam in eis stragem et cedem fa
uentes, et maxima spolia reportantes, adeo quod per trigin
ta dies durauit tempus colligendi illa; omnia autem et
fin

Singula quae Holofernis fuerant ad iudicata sunt ipsi lu-
dit. Venit autem a Hierusalem Pontifex ad iudicandam
Iudaeam, quam uniuersus populus iudaeus laudibus (ut par-
erat) usque in ualium celebrabat. Iudaeis. 15. et. 16. Dein
de ipsa composuit canticum, et orationem in laudem dei.
et cum tota ciuitate uenit in Hierusalem, in qua per tres me-
ses festiuitate maxima uictoriam celebrarunt, et ipsa
obtulit omne aurum et argentum, quod sibi de spolijs
Holofernis obtigerat, simul et conopeum, quod caput eius
inuoluerat. Deinde Reuersa Betsuliam uexit eos anni
in castitate, omnibus hebraeis celebratissima, sepultaque est
Betsulia cum uiro suo. Iudaeis. 16. Et in hoc fine liber.

§. 17 De libro Iob

Sequitur liber Iob. quamuis liber hic uideatur principaliter
non continere hystoriam, scriptus autem ab aliquibus
existimat a Moyses et a Iob, cuius est eius hystoria. per-
tinet autem (ut dicit Hieronimus in prologo galeati) ad 3
ordinem librorum canonis sacri, qui Agriographi dicuntur,
et inter sapientiales. connumerat eeste Abulenti. lib. 14
cap. 27. Intra hunc librum tum quae hystoriam tan-
tum qua ad sapientiales spectat, pertinet ad solum de-
um primario et principaliter. amissis enim bono et fi-
liorum Iob. deo sic ordinante uirtute. Iob. 9. Item et eo-
rum restitutio. c. 42. Deinde quod sic ostendit qualiter de-
monibus non permittat tantum nocere hominibus quantum
uellent, et qualiter Iustus (licet occultus) iudicis dei de-
monibus concedat ut uiros Iustos et sanctos affligant et cruci-
ent

Sic autem
ber.

ales

ent. Job. 1. et 2. c. tum quod ex his quae in hoc libro continetur
in spem erigimur, uidentes Job ex miseria (tergulinij)
in pristinam dignitatem restitutum; tum quod ex exemplis sac
ti Job ad patientiam animamur; tum denique quod in hoc
Libro continetur sancta et maxime necessaria doctrina
ut de resurrectione corporum generalis, et aliam multam
quibus instruimur, et quae ad deum pertinent tanquam ad
gubernatorem. In hoc ergo Libro primum recenset
Job sanctitas, et diuina, ex quibus Sathanas motus est
ad tentandum eum: et dominus illum tentari permis
sit ad magis declarandam, et augendam illius uirtutem.
parauit ergo Sathan omnia tela in Job destruens omnes
eius substantiam, et occidens Liberos, et tandem permissi
one Domini percussit illum ulcere pessimo. Job. 1. et 2. c.
erant Job amici tres, qui cum audissent calamitates et
infortunia eius, uenerunt ut consolarentur illum, et
cum uiderent ipsum in tam grandi et inopinata miseri
a suis uerbis fleuerunt largiter, et septem dies ob
mutescens non sunt locuti ad eum uerbum. Job. 2.
maledixit tunc Job diei natiuitatis suae, et multa locutus
est de Somnium miseris. 3. c. Elyhad et Temanites
unus ex praefatis amicis interrumpens silentium lo
qui cepit. Job. 4. et 5. c. Job rursus locutus est ad eum
6. et 7. cap. Deinde locutus est alius ex amicis dictus
Baldad suites d' ipsum Job. 8. c. cui Respondit Job. 9.
et 10. c. Locutus est etiam tertius amicus dictus Sopha
maa

Naamites. 11. c. cui Respondit Job. 12. 13. et 14. cap.
locutus est Rursus contra Job primus Eliphaz. 15. capite
cui Respondit Job. 16. et 17. c. Statim iterum locu-
tus est secundus amicus Baldad. 18. c. et Job respon-
dit illi. c. 19. locutus est etiam secundo tertius amicus
Sophar. 20. cap. et Respondit ei Job. 21. c. de-
inde etiam tertio locutus est primus Eliphaz. 22. c.
et Respondit illi Job. 23. et 24. c. Deinde locutus
est secundus amicus tertio. 25. cap. et Job respondit
26. 27. 28. 29. 30. et 31. cap. ad eum autem efficaci-
ter locutus est et tanta dixit Job. q. confudit amicos
et contra eum loqui cessaverunt. 32. cap. Tunc
Elia. Primo locutus est contra amicos Job. q. nihil
aduersus eum condiserant. et contra Job deinde sa-
tis diffuse. 32. 33. 34. 35. 36. cap. et 37. et 38.
Postea dominus assumpto sermone locutus est ad Job late
38. 39. 40. et 41. cap. Job autem domino respondit
loquens de obscura nube. et confessus est se insuper-
ter locutum esse. et dixit de delictis poenitere. 42. capite
Et tunc dominus conuertens sermonem contra amicos
Job locutus est. reprehendens illos. eoq. non essent locuti:
recta sicut Job amicus eius. ac p. inde q. ipsum ad iracundiam
provocarant. et ides egebant auxilio Job. et q. ille pro eis
offerret sacrificium ad expiationem ipsorum. quod et factum
est et placatus dominus. 42. cap. Placuit deinde dno
restituere Job in statum pristinum exaltans eum plus q.
prius. dedit enim illi. 14.000 ovium. et 6.000 vaccinarum. et 6.000
camel

113

De camelloy, et 1000 iuga bouum, duplicando scilicet
omnia, que prius possederat. et datus sunt ei septem filij
et tres filie sicut prius habuerat: Liberi enim non sunt ei
duplices restituti. iuxta Job post erumnas. 140. annos
et uicit filios filiorum suorum usq; ad quartam gene-
rationem. 42 cap. et in hoc finit liber iste

D. 18 ~ De Primo Libro Machabzoz ~

Sequitur ultimus liber inter libros hystoricales ueteris tes-
tamenti liber machabeorum in duas diuisus, qui sicut
Hieronymum in prologo galeato apud hebreos non ponit
et in canone sacro, et ipse Hieronymus asserit q. ex duo-
bus istis machabeorum libris, primus reperit in hebreo,
secundus autem non. sed in greco.

Primus igitur enarrat gesta trium fratrum machabe-
orum; secundus uero non continet perse distinctam hys-
toriam, sed est uelut supplementum primi, et in eo ponit
et aliqua, que in illo non fuerant plene enarrata, est
autem liber mere hystorialis, et continet hystoriam prin-
cipaliter solius dei. Primo in quantum continet beneficia
que deus contulit hebreis, liberans illos e manibus inimi-
corum. Secundo quoniam uictoriae quas consequerantur hebrei
in hoc libro enarratae des tribuenda sunt quod eorum pau-
cis hebreis sepiissime maxima hostium multitudo suc-
cumbebat. Tertio quod in hoc libro etiam miracula propo-
nunt ut de igne abscondito in puteo 2. mach. 7. et quod
Angelus de coelo missus perderat uolentem impolliare
tem

templum. 2. macs. 3. quibus qz ibi recenserent martyri
 que passi sunt hebrei ppter obseruantiam legis de j. 1. ma
 chab. 1. et 2. macs. 6. et 7. hec autem omnia ad es
 firmam fidem conducunt (et aliam multa exempla
 bonorum operum de quibus hic agit) ac prorsus ad deum
 spectat Suius modi Syllogia, et ad libros sanctos est redu
 cenda.

de Primo lib. machab.

agitur igitur primo de persecutione Antiochi nobilis viri
 tra hebreos ut illis ad colenda idola traheret. et abduce
 ret a vero cultu de j. macs. 1. In hoc tempore Matha
 bias sacerdos pater machabozum multos ex hebreis
 sic adhortabat ut pro patrijs legibus vitam proficerent
 ne Antiochi Regi obtemperarent. deferrebant autem
 se et patriam fortiter, hostes uero inuadebant illis in die
 bus sabbati. Mathabias appropinquante hora mortis
 sue uocatis filijs monuit et exhortatus e ad custodiam
 mandatorum de j. constituens illis ducem Iudam filium
 suum. macs. 2. c. Iudas ergo multa gessit bella d
 duces equitum Antiochi Regis Syria. et primum contra
 Apollonium quem uicit: 2^a contra Sexon quem similiter
 fugauit. et occidit 300 ex suis militibz. Tunc Antiochus
 abiit. relinquens Regni gubernaculum Lysiam, hic autem
 prefecit militem gorgiam quendam, qui aggressus est Iudam
 cum mille equitibz et 5000. peditum, uictus tamen est
 et sic a Iuda machaboz. et quos habuit multa nec sper
 nanda spolia; ppter hoc Lysias ira motus ad armum se
 quentem congregauit. 600 equitum. et 5000 peditum. et
 uenit

mathabias pater
 machabozum
 moriens Iudam
 filium suum ducem
 constituit

Antiochus Lysias
 et gorgias.

peditum

venit S. Judam, qui occurrerit illi cum 100 peditum,,
 et victoriam similiter reportavit multis ex hostibus occis-
 sis, et alijs in fugam conversis, quibus peractis Judas ve-
 nit cum suis in Hierusalem et mundaverunt templū
 et sancta ab immunditijs quas generalitas induxerat;
 et magna celebritate exultavit. 1. mach. 3. et 4. cap.
 deinde multa alia bella gessit Judas que ibi narrantur,,
 specialiter contra Timotheum in terra galaad, et sy-
 mon frater eius in galilga. 1. mach. 5. c. deinde proponi-
 tur mors Antiochi, et duorum filiorum eius, qui Reges
 acclamatisunt, quorum alterum debellavit Judas. 1. mach. 6. c. 5.
 Venit tunc Demetrius ab urbe Roma, et
 occidit Regem Syriae et Lyriam, et occupavit regnum, con-
 stituitq; ducem equitum Bacchidem, Alcimus autem sacer-
 dos tunc volens adipisci summum Pontificatum adijt Deme-
 trium plurima mala contra hebreos denunciavit illi; de-
 inde Demetrius Nicanorem ducem constituit, adversus
 quem pugnavit Judas, et occidit 50 militum eius, deinde
 manibus cum Nicanore conseruit illum Judas primum in
 bello peremit, neq; ullus ex exercitu illius remansit, cap-
 uero Nicanoris suspendendum Hebrzi in latetemplum,
 qm hucus fuerat blasphemias contra deum. 1. mach. 7. c.
 Postea de modo Regiminiis Regis Romanorum tractat,
 et qualiter Judas cum illis (missis epistolis) inijt amicitia
 foedera. 1. mach. 8. c. Post hec omnia Bacchides con-
 gregavit copiosum exercitum valde, et Judam aggressus
 est

Demetrius et
Bacchides

et manum

Occumbit fortiter
dimicando Iudas
cuius locus succe
dit frater eius Jo
nathas

Alexander filius
Antiochij.

est cui erat exercitus parvus numero, et animo, quod ipsum
Iudam dereliquit, et sic pugnant ut fortis les occubuit,
cuius loco successit frater eius Ionathas, qui pugnavit
Bacchidem et uicit illum, et deinde iniierunt ambo pa
cem inter sese, taliter quod deinceps nunquam Bacchides mou
it Sebris. 1. macch. 9. c. eo tempore Alexander filius Anti
ochi venit in regnum Syria, quod ualde displicuit deme
trio, et ambo cupiebant amicitiam Ionathae, et mitte
bant ei munera, Ionathae tamen placuit Alexandro ad
herere, fuit quoque bellum inter demetrium et Alexandrum
qui duxit uxorem Cleopatram filiam Regis Egypti, et
Ionathas fuit Suec Alexandri in honore. Deinde aduenit
Demetrius filius Regis demetrii uita functi, ut occuparet
Regnum patris, et Ionathas in defensionem Alexandri
pugnauit cum illis, et occidit de exercitu illius 8000
uironum. Et inde fuit apud dictum Alexandrum maior
honourificentia dignus. 1. macch. 10. c. Ptolemeus Rex e
gypti socer Alexandri aduenit in terminos Assie
quierebant de Regno suo, et sedisse intrans urbes earum
dominabat, et misit nuncios ad demetrium Alexan
dri inimicum pollicens se illi filiam daturum in uxorem
quam Alexander iam dederat, quod et fecit, et cum
is prole Alexander fugit in Arabiam, sibi decapita
tus est, et caput eius adductum ad Ptolemeum, qui
obiit post tres dies, et successit in Regno demetrius filius
alterius demetrii, qui multa dona promissit Ionathae
et cum quadam die essent Antiochus, insurrexerunt
1000 viri de Ciuitate ut illum occiderent, et Ionathas
cum

Demetrius filius al
terius demetrii.

cum. 3 V. Iudges, qui cum ipso erant, interfecerunt centum
 mille de Sostibus, & liberavit regem, et postquam se liberum
 et securum sensit, merentis est in omnibus, que promis-
 serat Ionathas. Et etiam tempore venit Antiochus in
 nova filius Alexandri Regis in Arabia occisi, cum Tryph-
 ne Princeps suorum equitum, & iunxit amicitias cum Jo-
 nathas, et dimiserunt d. Regem demetrium, et fugaverunt
 eum. & Regnavit Antiochus. 1 Macch. 9. c. Trypho
 dux gentis Antiochi cogitavit regem occidere, et possidere
 regnum. & cognoscens q. Jonathas in hoc illi impedimen-
 to esse poterat, cogitavit simul et illum occidere. Jona-
 thas autem id resuscens exijt obviam ei cum copia equi-
 tum, nec ausus est Tryphon quidem ex tentatis aggredi-
 es tempore Jonathas confirmaverat cum Romanis a-
 micitias, quas fecerat frater eius Judas, et petijt ab eo
 Tryphon ut secum securus adveniret Ptolemaydam
 quam cum ingressi essent (Jonathas nihil mali cogitante)
 Ptolemenses clauserunt civitatis portas et comprehende-
 runt Jonatham et suos et occiderunt illos. Hebrigi tunc
 constituerunt ducem symonem fratrem Ionathas, qui
 multa bella gessit, et edificia erexit, simul et sepulchrum
 mirabile patris sui, et fratris in Civitate Modim. Try-
 phon deinde cum ageret cum Antiocho Rege, insidiose
 occidit illum in via, et occupavit regnum. & demetrius
 voluit amicitiam habere cum symone, ut sibi contra Try-
 phonem auxilium preberet, et ita factum est. 1 Macch. 12
et 13. c. et statim Rex demetrius congregavit exercitum

Antiochus et
 Tryphon dux eius
 Jonathas confirm-
 at cum Romanis
 pacis foedera, que
 iuravit Judas eius
 frater.
 morit Jonathas
 et succedit induca-
 tu symon eius, fra-
 ter.

et

Romani mittunt
ad Symonem ami-
citas literas.

et abiit in terram Iuda, ut inde etiam milites addu-
ceret, quod audiuit Arsaces Rex Mediae et Persiae, et
misit exercitum contra eum, et captus est uiuus et in
uincula coniectus, mansit autem Symon in pace possi-
dens sibi commissam terram, et omnes hebrei cum illis.
Cum autem Romani innotuissent mors Ionathae dolue-
runt, et miserunt ad Symonem amicitiae epistolas,
qui rescripsit Romanis, mittens ad illos septuaginta
de quo illi gratias egerunt. 1 Machab. 14.) Demetrius
filius Demetrii qui captus fuerat, scripsit ad Symonem
ut illi confederaret plurima beneficia pollicens, ut
contra Tryphonem ipsi suffragaret, obsederunt ergo
Tryphonem, quem sui sequaces deseruerunt, et ille au-
fugit. Itaque Demetrius recuperauit regnum, qui postea
turpiter fregit fidem Symoni poscens ab eo multa irra-
tionabilia, et nocens ipsi in multis. 1 Machab. 15.) Symon

Symon iam senex
misit militum cura
duobus filiis suis scilicet
Joanni et Iuda et
his occisus. successit
alter Joannes
filius eiusdem.

autem cum iam esset senex commisit militum curam du-
obus filiis suis scilicet Joanni et Iuda; qui pugnauerunt
contra Cendebaeum, et uicerunt eum. tunc gener qui
dam Symonis ambiens obtinere principatum eius cogita-
uit illum, et filios occidere, et quodam die inuitauit eos
et occidit Symonem, et duos filios eius. Misit qui oc-
ciderent alium filium ipsius nomine Joannem, qui ad-
monitus occidit eos, qui ad se occidendum uenerant. et
sic finit liber iste primus Machabaeorum.

De 2o Machabaeorum

Secundus Hic liber tantum continet supplementum
aliquorum, quae in primo non sunt exalte enarrata
et

et hoc quantum ad tempora Iudae Macchabaej. In
 principio ergo ponit exemplar epistolae quam misse
 runt Sibri, qui erant in ludaea, illis hebraeis, qui erant
 in egypto: significantes labores quos perpessi erant
 tempore Iudae Macchabaej, victorias quas fecerant et
 festivitatem purificationis templi. Item de igne in
 uento in puteo seu aqua crassa post captiuitatem, quae
 in ignem conuersa est. 2. Macch. 1. c. Deinde dicitur
 qd Hieremias arcam domini abscondit tempore capti
 uitalis Babylonicae et quando peritura erat. 2. Ma
 chab. 2. c. Sequitur qualiter Rex Seleucia uoluit
 pecuniam seruata in templo surripere, ad quod
 misit Heliodorum, qui in templum ingressus statim
 apparuit eques armis deauratis uestitus, et iuxta illu
 dus Iuuenes aspectu decori, qui Heliodorum a des ber
 ueribus percuiserunt, ut iam de templo exire non posset,
2. Macch. 3. c. Statim dicit de tempore Oniae sacerdotis,
 ante tempora Macchabaeorum, a quo frater eius Lasso uo
 luit auferre sacerdotium, et pro illo obtinendo magna
 pecuniam offerebat Regi Antiocho; et tandem obtinuit
 illud, et fugit p[er] fugum miser et pauper ad terminos Amo
 nitarium, et deuenit sacerdotium ad Menelaum procu
 ratorem ipsius, qui Oniam sacerdotem sanctum fecit oc
 cidj, et Rex occidit Andronicum Oniae homicidam. 2. Ma
 chab. 4. c. Postea subdit qualiter Antiochus cepit Hieru
 sa

supplemente que
 dam que in pri
 mo libro non sunt
 exalte enarrata

Salem & occidit plus q̄ 300 hominum, & spoliamus
templum ostendit a Menelao impio thesaurus quos
ines erant. cumq; inde secessisset misit Tolimium,
ducem ut Iudaeos affligeret. 2 Mach. 5. c. Rex Antio-
chus misit in Hierusalem ut cogerent hebrei relictis
vero deo idolis immolare, et sacrificare ritu gentilibus
mulieres autem filios circumcidentes simul cum par-
vulis ^{ei} proci^o perimebant; Tunc Eleazarus vir sa-
piens et iustus etate nonagenarius cum nollet carn-
porcinas contra legem manducare diversis cruciatib; ^{et}
necatus est. 2 Mach. 6. c. Mulier insup cum septem
filijs similiter crudelissime cruciata est ne legem in-
fringeret. 2 Mach. 6. c. Statim incipit *Historia* a Ju-
da Machabey, qui assuit sibi circiter 70 viros cum
cum illis non modica damna hostibus inferebat, et ob
id venit contra eum Nicanor dux, quem Iudas viri-
liter invadens occidit de illius exercitu plus 90, et re-
liquos sic dispersit, et vulneravit, q; Nicanor solus fu-
git in Antiochiam. 2 Mach. 8. c. Rex deinde Antio-
chus e Perside veniens sine honore, audiens quod ac-
cidit Nicanori, accensus ira iuravit se Iudaeos des-
trudendum, sed dominus statim illum gravissima in-
firmitate percussit, et ille resipiscens plurima beneficia
promittit sibi collaturum, taliter q; ipse ad Iudaism-
um converteret, illum tamen non exaudivit dominus
et miserè in montib; periit. 2 Mach. 9. c. Post hec Iu-
das

117
 Das Machabæus uenit in Iherusalem ut munda
 ret templum et sancta ab immunditijs gentilium;
 Postea inierunt prelia multa, specialiter cum duce
 Timotheo; et apparuit hebreis auxilium de celo
 et Timotheus cum esset absconditus inuentus est.
 et simul cum fratre suo Terea occisus est. 2 Mach. 10. c.
 tunc Lysias Regni gubernator congregauit 8000 pedi-
 tes, magnam equitum multitudinem et elephan-
 tum uolens gentem Iudeorum penitus extirpare.
 Judas autem exijt contra eum et occidit ex exercitu eius
 12000 peditem et 1600 equites, et Lysias fugam cepit. ui-
 dens autem qd deus fauere hebreis uoluit amicitiam
 inire cum Iuda, quam ipse acceptauit. 2 Mach. 11. ha-
 bitatores Iaphis sub specie amicitie suffocarunt in ma-
 ri ducentes hebreos, in quorum uindictam Iudas com-
 bustit naues eorum, et occidit multos ex illis, qui merca-
 turam exercebant. alias etiam pugnas egit Iudas ut
 contra Gorgiam, et Timotheum, in quibus aliqui ex
 hebreis perierunt, sub quorum uestibus inuenta sunt
 donaria que fuerant idolorum gentilium, et ob id, ut
 crede in bello occisi sunt: prohi missit Iudas Hierobo-
 simam offerre sacrificium. 2 Mach. 12. c. Post hoc uenit
 Antiochus filius eupatoris Rex, et cum multis Lysias, et im-
 pius Menelaus ut Israelitis bellum indicerent. Antio-
 chus tamen in subleui deo actus, occidit Menelaum tur-
 pi supplicio. cognoscens igitur Iudas qd bellum ingrederetur
 non mansit in esdem loco expectans, sed exijt obuiam hos-
 tibz

tibus ex quibus 140 treccidauit. cumq; uideret Rex
 q; alij in Regno contraxerunt insurgerent reconcilia-
 tus est Iudae. 2 Machab. 14. e. Venit deinde Demetrius
 in regnum. ad quem accessit Alcimus, qui fuerat sacer-
 dos particularis, et detulit accusationem aduersus Iudam
 et tunc Demetrius misit Nicanorem ut Iudam perde-
 ret. qui cum eo simulauit amicitiam, et deinde iussu De-
 metrii uoluit illum comprehendere, et recessit Iudas,
 Nicanor uassit sacerdotibus, ut illi Iudam traderent
 alioquin enim erat templum dissipaturus, et in es ima-
 ginem Bachi collocaturus. Sed cum sciret ibi non esse Iu-
 dam abiit inde, ut eum quereret. ea autem nocte appa-
 ruerunt Iudae Hieremias propheta, et Onias Pontifex ip-
 sum certum redentes de Victoria, quam erat de Nicha-
 nore reportaturus. qua uisione confortatus sequenti
 die suum exercitum ad Bortanum exiit in pugnam. et
 occidit 350. de hostibus. inter quos etiam ipse Nicanor
 occubuit. cuius caput, et manum, quam contra deum
 et exercitum suspenderunt in loco sublimi e regione tem-
 pli. 2 Machab. 14. et 15. c. Et sic finit liber secundus
 Machabaeorum. Et omnes libri Sythoricales ueteris
 tamenq; §. 20

quare de sanctis
 uirgine minus la-
 te tractat in sacra
 pagina

ex dictis colligitur ratio quare in euangelijis fuit tanta
 mentio de Ioanne baptista, et in actibus Apostolorum tanta
 Longus sermo de Apostolo Iu. et tamen de sanctissima M^{ari}
 minus late tractat in sacra pagina; quibus illa omnia
 que de Ioanne et Apostolo dicuntur ad Sythoriam de Iesu
 Christi domini ut Redemptoris pertineant notificandam,
 si

118
Si uero de excellentijs Virginis specialiter esse dicē-
dum p̄ omnia, dicerent plurima, quę ad hystorias
solius deij, que dictum est non ^{sic} spectare dicitur, quinimo
considerata sanctissima Virginis excellentia prop-
ter ipsam principaliter uiderent conscripta, ac pro
inde ea p̄susse de ea in sacra scriptura immo tesunt,
que ad explicandum genus originem, et saluatoris
hystoriam conducunt, et uiam manifestant.

¶ Altera diuisio librorum hystoriarum.
¶ Ut autem methodice Librorum hystoriarum
diuisionem teneas, in quibus ostendit deum
adimpleuisse p̄missionem suam aduerte aliter
que in eis continentur ut sequitur. breuius §. 1.

¶ Primus igitur Josue agit de ingressu filiorum
rael in terram p̄missam, et ibi de ordinatione acies
c. 1. de missione exploratorum c. 2. de ingressu in
terram ipsam p̄missam p̄ Iordanem succis pedibus
et fluminis impetu detentis, ubi describuntur facta
in ingressu Iordanis. c. 3. ^{facta} in exitu illius. c. 4. in
statu terre. c. 5. ¶ ubi etiam de circuncisione, de
celebratione Pasche, de confortatione populi:

¶ Agit etiam de subuersione impiorum regnorum
et ibi continet acquisitionem terra, principaliter Hiero-
soly. c. 6. et incidenter tanquam de anathemate Achā
c. 7. et ibidem subuersus Hay. c. 8. cuius occasione
experunt alij populi se communitate et dēdere. c. 9, cedes
quinq; Regum simul congregatorum. Hierusalem He-
bron

cap. 15. §. 21

Nebron. Hierimoth. Laebus. Heglon, // ibi etiam
describit de bellato viginti septem Regum a Moy
se Sehon Reg^s Amorrh^{orum} et Og Regis Basan
quorum terra Numer. 21. data est Rubenitis ga
aditis, et dimidia tribui Manasse; a Josue illor^{um}
quorum possessionem tradidit filiis Israel, scilicet
gazer. Daber. gader. Herma. Hareth. Sebna. Ada
dedan. Mazeda. Bethel. Thaphua. Lopher. Aphec,
Saron. Madan. Assor. Semeron. Asaph. Tenach.
Magedo. Cedus. Sathanan. Carmell. Dol. galgal
Thersa. omnes reges circa Jordanem cum Rege Hier
cho. et Hay. 31. cap. 11. et. 12. 21.

Agit deinde de divisione terrae sanctae, ubi conside
rant limites terrae distribuenda. c. 13. personae divi
dentes Eleazarus sacerdos, Jesus Naue ^{et} de qualibet
tribu unus. Partes etiam assignatae tribubus deter
minatis. scilicet Judae. c. 15. filiis Joseph. c. 16, dimi
dia tribui Manasse. c. 17. filiis Benjamin. c. 18, sex
residuis tribubus. c. 19, fugitivis autem assigna
nant civitates Refugij. c. 20, sacerdotibus et Levitis.
quibus ab alijs tribubus separatae sunt civitates cum sub
urbanis. c. 21.

Agit postea de institutione Principis, quoad tempus
belli. c. 22, quoad tempus pacis. c. 23, quoad tempus
mortis Josue et Eleazari. c. 24, anno mundi. 2525
ab exitu de egypto. 33

Libertus
cus

119

§. 22.

Liber Iudicum agit de impositione tributo-
rum sup populos non delectos. c. 1. de Reprehensio-
ne angeli, et traditione in manus hostium. c. 2, de
generibz, que relata sunt ad erudiendum israel, de
factis et nominibz iudicum successive p suos annos
othoniel iudicavit 40 annos. c. 3. Hod ambidex-
ter 30. annos. eodem cap. Sargar filius Anais
uno anno, eodem cap. Debora cum Barac filio By-
nonen. 40 annos. c. 4. Gedeon seu geroboal. 4 an-
nos. c. 6. 7. et 8. Abimelech filius gedeoris ex co-
cubina annos tres. c. 9. Thola filius Phua annos 23
c. 10. Iair galaadites annos 22. eodem cap. Iephte
galaadites annos 6. cap. 11. Abesam Beusleemita
annos 7. cap. 12. Aiabon Zabulonita annos 10. es-
dem cap. Abdon Baratonita 3. annos. eodem cap.
Samson de stirpe dan. 20 annos. c. 13. 14. 15. et 16.
usqz ad Heli sacerdotem.

§. 23.

Liber Ruth agit de conversione ^{ei} ad iudaism^u
c. 1. de vita et moribz. c. 2. de occasione futurarum
nuptiarum. c. 3. de contractu matrimonij inter Ruth
et Booz percessionem ppinguioris. c. 4. § 24

¶ Duo Primi Libri Regum agunt de regno uni-
to seu Samuelis. Primo quando regnum per electio-
nem dabit, agit de occasionibz transferendi governa-
tionem ppter maliciam filiorum Heli. c. 1. 2. et 3. que-
rum peccata puniuntur de bellatione populi, et captiva-
tione

trone Arca. c. 4. que circumducit. c. 5. et reducit
c. 6. et 7.) et propter malitiam filiorum Samuelis
qui erant auari, et ob id petunt Israeliticam regem
c. 8.)

Agitur de initio Regum siue de Regno Labili Saulis, in
quo considerantur institutio. c. 9. unctio. c. 10. confir-
matio. c. 11. increpatio Samuelis ad populum ob peti-
tionem Regis. c. 12. Repudatio Saulis, qui abicitur pro-
pter diffidentiam. c. 13. propter iuramentum. c. 14. pro-
pter cupiditatem, et elationem ex Victoria. c. 15.

De Regno stabili Davidis, ubi describitur inunctio
Davidis. c. 16. inuidia Saulis propter Victoriam contra
Goliath. c. 17. et 18. Persecutio manifesta Saulis qui
inuasit Davidem. c. 19. filium ^{sui} eius proprium Ionatham
agressus est. c. 20. eiecit Davidem ex Regno. c. 21. et 22
insecutus est eum varijs modis. c. 23. 24. et 25. et 26.
profligavit eum in exilium. c. 27. mors Saulis et ex-
altatio Davidis. c. 28. 29. 30. et 31.

Secundo agit de Regno per successionem, qui diuiditur
in proprium, quomodo Saulem suum deflexerint. c. 1. 2° Liber
et in Systemam successoris Saul, ubi de facto is bos est ^{Regum}
tunc, quem Abner Princeps militum instituit. c. 2. cuius
regnum debilitat rebelliones suas, et confederatione
Abner cum David. c. 3. destruit omnino morte eius de
c. 4.) De Jure autem agit de successione Davidis in-
uncta a Samuele, et electa a deo, cuius describitur electio, et
inunctio in Hebron sup. Iudam tantum. c. 2. describitur
et

120
et eius innocencia in prosperis. ob quam in Regem
euectus fuit. ubi indicat confirmatio sup totum regnum.
c. 5. deuotio erga deum in educenda arca. c. 6.
in edificanda domo domini. c. 7. immut eius fortitu
do in debellandis aduersarijs. c. 8. Pietas erga pro
ximum. domum scilicet Saulis propter Ionatham am
icum suum. c. 9. gratitudo pro accepto beneficio. c. 10
describit etiam in solentia peccando per luxuriam
c. 11. que punita est occulte per mortem pueri. c. 12. ma
nifeste autem c. 13. Deuarijs autem horum poenitent
qz ad caput. 21. peccando etiam per negligentiam. c.
22. et per superbiam. c. 24.

Diuidit. tertio liber iste ~~secundus~~ Regum in epilogu
qui continet gratiarum actionem dauidis. pro libera
tione a multis periculis. c. 22. et continet etiam pro
phetiam dauidis de futuris. cui subicit cathabogus
fortium uirorum. c. 23.

§ 25.

In duobus alijs libris Regum que mala bira
Sebraice dicunt. agit. de Regno instaurato et florente
tempore Salsmonis. ubi notat unitas. declinatio. et di
uisio. Unitas scilicet acquisita. in electione cap. 1. con
firmatione. c. 2. et unitas aucta et stabilita uirtutibz
nempe. deuotione erga deum. sapientia in iudicijs. mag
nificencia in familijs. sanctimonia in cultu dei et edifi
cijs. c. 3. et opulencia in diuitijs. Unitas Rursus ornata
gloria. qua clarus et conspicuus fuit. familijs et subiectis
c. 4. edificijs. c. 5. templi. c. 6. ubi de remuneratione Di
ficia

curia sicerega
lis Palatij. c. 7.

facantium, et dedicatione. c. 8. Diuitijs et opulentia
que consistebat. in amplitudine sumptuum, multitu-
dine preuentuum, ^{et} magnitudine effectuum. c. 10.

Declinatio notat, qua secuta est in transgressione salo-
monis fluxuriam et idololatriam, ^{et} morte ipsius. c. 11

diuisio notat que contigit tempore Roboam, quando
regnum in duas partes diuisum est, in Iudam nempe et

Israel, ubi agit principaliter de Regibus Iuda seu dua-
rum tribuum; accessorie uero de Regibus decem tribuum

et sic agit de Roboam et Meroboam corregnante. c. 12

13. et 14. de Abia et Assa Regibus Israel successiue reg-
nantibus. c. 15. et 16. de Iosaphat et Achab secum reg-
nante, qui reuocat a peccatis. c. 17. signis celestibus

c. 18. et 19. uelutis mirabilibus. c. 20. diuinis omi-
natiombus. c. 21. et 22

Agit secundo Principaliter de Regno declinante et
cadente sub imperio Iuda et Israel, ubi de eorum de-
fectione, et his que actasunt sub Ioram, de morte et des-
censione ad inferos Ochozia. c. 1. de ascensu Helie ad coe-

los, miraculis Helisei et exaltatione Iehu propter uirtutis
constantiam. c. 2. usque ad 11. Sub Athalia. c. 11. Iosias. c.

12. et 13. Amassia. c. 14. Azaria cum alio Iosias. c.

15. Achaz ubi tractatur prophanatio eius. c. 16. extermi-
natio regni Israel, que secuta est ex prophanatione. c. 17

Agit et de destructione Iuda. ubi ponuntur gesta ab Eze-
chia. c. decimo octavo, decimo nono. et uigesimo, a

Manasse et Amon. c. 21. gesta a Josia et Joachas. c. 22
et 23. a Joachin et Iechonia. c. 24. a Matsania seu Se-

dechia

decem. sub quo ductus est populus in Babylonem. c. 25.

§. 26
 Liber paraly pomeron seu supplementum hystorie
 sacre continet duos libros. primus scilicet qui narrat da
 uids genealogiam per duas generationes ab Adamus
 q. ad Jacob. a Jacob usq. ad transmigracionem Babylo
 nis. a capite primo usq. ad mortem iudithie. narrat
 electionem dauidis. c. 10. uoluntatem. c. 11. iuxta au
 xilia quibus regnum est adeptus. c. 12. gubernationem
 seu dispositionem regni. c. 13. narrat eius uirtutes
 scilicet prudentiam in rebus agendis. c. 14. pietatem
 in cultu diuino. c. 15. 16. et 17. Et inde consecretus est
 amplitudinem regni. c. 18. defensionem ab inimicis. c.
 19. et 20. proponit illius superbiam. c. 21. Res gestas et
 curam circa cultum dei. c. 22. circa ministerium do
 mus domini cui prefeuit Leuitas. c. 23. Sacerdotes. c. 24
 cantores. c. 25. Ianitores et sacristanos. c. 26. curam eti
 am illius circa gubernationem populi proponit. c. 27. 28
 et 29

§. 27
 Secundus liber Paraly pomeron agit de Regno salo
 monis integro et unito, in quo duo nobis proponuntur
 pietas in diuinis, scilicet in cura edificacionis templi a
 principio usq. ad caput. 3. et Magnificentiam in humanis
 c. 3. quibus sibi comparauit famam et gloriam. capite 9
 agit de Regno diuiso cap. 10. ubi describunt que gesta
 ficere sub. Roboam filio salomonis. c. 11. et 12. Abia. c. 13
 sub Asa. c. 14. 15. et 16. sub Josaphat. c. 17. 18. et 19. et 20
 sub Ioram. c. 21. Ochozia. c. 22. sub Ioas. c. 23. 24. sub A
 massia

massia. c. 25. Oza. c. 26. Joatham. c. 27. Sub Achaz
c. 28. Ezechia. 29. 30. 31. et 32. Manasse. c. 33. Sub
Sia. c. 34. et 35. sub filiis eius cap. 36

§ 28
Liber esdrae in quatuor dividit, quorum duo
Apocryphi sunt. In primo agit de reductione popu-
li sub Iesu filio Josedei a principio usq; ad caput 7^m
de instructione reducti populi per esdram legis docto-
rem. c. 7. usq; ad finem.

In 2° libro agit de regina missa a Rege in Hierusa-
lem ob iudaeorum salutem, ubi civitatem intrat. c. 1. et
2, muro circumducto munit usq; ad caput 7^m, portus
claudit et vestibus. c. 7. mensem septimum celebrat. c. 8.
populosam redit usq; ad undecimum; ministerio Sa-
cerdotum canonicat; ubi sacerdotum, et Levitarum
genealogia describit. c. 12. mala in eius absentia or-
ta corrigit eos de capite.

In 3. libro repetitis alias dictorum continet. primo
ergo alibi quaedam alibi dicta repetit. c. 1. et 2. secundo
que illius libri propria sunt subiungit. c. 3. et 4. tertio
redit ad petitiones eorum, quae alibi scriptae sunt. c. 5
et sequentibus

In 4° libro continentur Visiones esdrae circa solemniam
sup populi iudaeorum liberatione a captivitate, circa
restauracionem templi in Hierusalem

§ 29. De libro Ithobae
Liber Ithobae. Univerſaliter in duas dividit partes in
quibus

122

quibus diffuse demonstrant, et ad oculum tradunt
ratis uitae ipsius Thobie laudabilis a principio usq[ue]
ad cap. 4: consolationes diuinae circa filij sui missio-
nem in Reges ad Gabellum. a. c. 4 usq[ue] ad. 11. circa
reuerstionem, et qua illi deinceps contingerunt. c. 11. 12.
circa futurum Reipublicae statum. c. 13. et. 14.

§ 30

Liber Iudicis continet persecutionem Nobis feris
illatam israelitis ~~continet~~ et primo occasionem ei[us]
q[uod] seculum contra Arfaxad Regem medorum noluerunt
operam ferre Nabuchodonosori, a principio usq[ue] ad caput 5.
Secundo continet ipsam persecutionem. a. cap. 5. usq[ue] ad
8. tertio proponit ipsa israelitarum liberatio a c. 8 usq[ue]
in finem

§ 31

Liber Esther agit de exaltatione ipsius Esther in uxore
Regis Artaxerxis, qui reginam Vashti reiecit. c. 1.
et. 2. de liberatione Iudeorum ab impio Aman perse-
cutorum, q[uod] Mardocheus ei genua non flectebat. usq[ue] ad
finem

§ 32

Liber Job duas principales continet partes, quarum
una describit, et ad longum recitat fortunam Job pros-
peram. c. 1. Versibus quadam autem die etc. et deinde for-
tunam illius aduersam, quae ad bona externa toto cap. 1.
quae ad bona corporis p[er] totum cap. 2. Secundo continet
disputationem, quae summe ex argumentis probabilibus et
dialecticis p[er] octo replicationes amicorum, et nouem Job
responsiones, a cap. 3. usq[ue] ad. 32. ex argumentis appare-
tibus et sophisticis eliu, cui Job non respondit. c. 32. usq[ue] ad

33/ ex questionibus captivus, et tentativus inter do-
minum et Iob varijs tentatum. a. c. 36. usq; ad. c. 40,
ex Argumentis necessarijs, et demonstratiuis inter
dominum et amicos Iob; ubi ipse dominus iudicat et
diffinit non fuisse recta locutos in cap. 42. usq; in fi-
nem.

§. 33.

Libri Machabaeorum duo sunt. Primus habet 4
partes: in prima continet series rerum gestarum pro
defensione populi contra Antiochum epiphaneum a Ma-
tathia, quatenus Antiochus, ut dicit in prima parte pri-
mi libri subiicit sibi Hierusalem, et Aegyptum. c. 1. tol-
lit legem dei, et idola sub poenamortis adorari praecipit,
persequit proos dicentes se prius morturos, qm legem
fracturos. Matthiam, et filios odit, qui Iesu salutes a-
nima ipsi repugnant. Matthias exhortat moriens
filios suos ad legis defensionem.

In 2^a primi libri parte agit de Rebus sub Iuda Macha-
bae gestis, quatenus bellum movet contra Antiochum
epiphaneum, ex quo bello reportat quattuor victorias,
Apollonium enim occidit. c. 3. conterit Seron principem
Syria cum suo exercitu, exercitum Gorgiae insidiantis
in eodem bello deturbat: Gysiam quoq; magna dexteri-
tate profligat. c. 4. Sus consecutus pro gratia xpi altiore
templum purificat, altare dedicat, instituit enegnia.
gentes finitimas sibi contrarias oppugnat, civitatem
ephron obdenegatum transitum. c. 5, filios Esau ver-
sibus, et exiuit Iudas, idola gentium igne exterminat

eodem cap. 5. Antiochum eupatorem egyptianis
 filium oppugnat uenientem in Iudgam cum centum
 mille pedibus, et equitibus 200, conflicte uicines et
 trucidatis. 600 inimicis, pacem obtinet. c. 6.) De
 metrium Seleuci filium persequit, quem prosternit. et
 ita Nicanorem incescit. Et sociis milites arma
 proiciunt, et fugiunt. c. 7.) Pacem init cum Roma
 nis. c. 8. In conflictu cum Bacchide et Alcimus &
 metrij ducibus occumbit. cap. 9

In 3^a parte libri que sub Ionatha gesta sunt narrant
 qui successit fratri suo Iude Machabys; et iste primo
 sumit de Iambis poenas propter captum Ioannem. cap. 9
 pacem componit cum Bacchide post duos conflictus, in
 quibus victor euasit: tertio pugnat contra Demetrium
 et Alexander Antiochi filius etiam pro eo dimicat. c. 10
 quarto liberat Demetrium confederatum ab Antiocho
 et postea eundem Demetrium expellit. Et pacem init cum
 nouo Rege Antiocho. et exteris debellat gentes. c. 11
 quinto ad Romanos et Sparthiatas pro habenda pace
 mittit, et Principes Demetrii fugat. c. 12.) Sexto oc
 cidit a Tryphone sub simulata amicitia c. 13

In 4^a parte Principaliter declarant illa, qua Symon
 egie pro defensione populi post s^a dicta expugnat etc
 nim Gazam, arcem syon occupat, filium Ioannem
 ducem constituit. c. 14. Renouat foedera cum Romanis
 et Sparthiatis. c. 14. Statuit illa cum Antiocho Demetrii
 filio

filio. c. 15. qui statim uolat ea, et a filio symonis
profligat. c. 16. interficit a Ptolomeo filio Abobij
cum filiis. c. 16.

Secundus Liber Machabaeorum repetit quaedam
in primo libro dicta sup addendo aliqua de tribulati
one populi, constantia septem fratrum et matris es
rum in tormentis perpressis ab Antiocho illatis, de
Liberatione populi per Judam Macchabeum.

His decem et septem libris ostendit deum prestasse oia
que israelitis promissit. deuter. 27. 28. et 29. legem enim
eius observantibus promissit terram fluentem lac et
mel, defensionem laborantium, Turbulum emersio
nem, exaltationem iustorum, consolationem in afflic
tionibus, triumphum de hostibus. in Josue. Iudicum. Rut
Regum. 1. 2. et 3. usq. ad caput. 10. in Paralypomenon
1. et 2. usq. ad caput. 10. et drq. 2. Thobia. Iudith. es
ther. Job. et Machabaeis. Transgredientibus autem lege
comminatus est expulsionem, et captiuitatem, de quibus
agut a cap. 12. dicitur tertij libri regum, usq. in finem:
et Paralyp. 2. a dicto cap. 10. usq. in finem.

cap. 15 De Libris sapientialibus. §. 1

Libri sapientiales qui epistolis Apostolorum correspon
dent diuiduntur in psalterium a dauid confectum, quod
continet centum et quinquaginta psalmos, diuisos in
psalterium. Hieronimum, p. causam formalem, ob quam diuina Alle
luja sine Jubilej, quicordis uberius exprimunt iubiliu
f.

Psalterium

In laudem dei proripuit; ut sunt Lauda anima
 mea dominum, Laudate dominum de caelis; dicunt
 cantica qz ore a leuitis, et sacerdotibus canebant; ut
 in psalmis, quindecim graduum, es seducti, qz ascen-
 dendo ad domum domini per quindecim gradus ess
 ptulit. Dicunt intellectus qz in futurum profundis
 aliquid de deo speculant, ut est psalmus misera-
 dias tuas domine. Dicunt et psalmi absolute seducti
 qz in organo exteriori cythara, aut psalterio canerent.
 Dicunt Tituli qz personam christi proprius presefe-
 runt in titulis, qualis est exurge me domine ps. 139. //
 Dicunt orationes qz feruentiori animo pronuntiantur
 ut sunt exaudi orationem meam etc. In his conside-
 rant pprie erumqz et labores ipsius met dauid. aut al-
 terius psalmos ipsos carentis; antiquitates iudaice
 que continent rerum naturalium, et uniuersum dei opificiu
 generationes et gesta patriarumarum, peregrinationes
 iustorum, migrationes ab uno loco in alium, descensus
 in Agyptum, seruitutem, et exitum ab egypto; Legem
 datam et tabernaculum; sacerdotium et numeros, du-
 teronomium, Iesum Naue, distributionem promissae ter-
 rae, et iudices. Considerant etiam in eis res naturales
 et uniuersum dei opificiu, crucis dispensatio, propheti-
 eorum, que contigerunt post ascensum christi ad coelos.
 Theologia trinitatis, intellectuales creaturae, demones
 angelus; anima eorumqz motus et posteritas, mouendis

disciplina et institutio, exortationes, demonum insidias
sanatis passionum, et pugna aduersus illas, mandata
et precepta diuina.

Diuiduntur et in causam finalem, quae solent psalmi can-
tari in persona Christi, a quo beneficia accepisse confi-
temur; et contra eum delicta commississe. Similiter
et corde contrito, ore et lingua iustissime pronuncia-
mus; solent etiam cantari in persona ecclesiarum, quae
tinent ad eius salutem, propter in altioribus, animarum
etiam bona, ut gratiam, Charitatem, et alia spiritualia
charismata postulamus, uel cantantur in persona pro-
phetarum, et eodem modo recitamus psalmos in dei laudem, et
Honorem, et eosdem pro gratiarum actione deuoto
corde offerimus

§. 45 2
De libro pro nobis.

Liber pro nobis saluomonis mores corrigit, et mora-
lem pro se ipsa docet diuiditur generaliter in pro-
bia sive Paremas, quae dicuntur sermones utiles, sub
umbra, figuram, idonea expressi. Parabolas quas La-
tini similia, seu similitudines uocant, quae sunt ima-
gines eorum, quae dicuntur, et enigmata seu obscure di-
ta, uel sermones obscuri, qui ita caute positi sunt, ut
merore afficiant, si quis in illos incidat, quae nullum hinc
manifestum sensum, inquisiti tamen Verum pro bene
intellectum, et sic liber totus diuiditur in Primam partem
a

a principio usq; ad caput .10. in secundam a cap^{te}. 10 usq; ad caput 25. et in tertiam partem a capite. 25. usq; in finem.

Divide autem liber iste particulariter quatenus introducit divinam sapientiam exhortantem parvulos ad studium sapie. cap. 1. reuscantem ad desiderium mulieris extraneae ad suum amorem. cap. 2. promittentem multa bona a cap. secundo usq; ad .8. gloriantem de sua excellentia et dignitate. c. 8. invitantem ad convivium paratum. c. 9. tradit ipsa varia precepta et cautelas vitiorum a cap. 9. usq; ad .25. Inter cap^{ut} 24 et 30 inseruntur succorporum prohibita ab Ezechia adiecta. ultimis autem duobus capitibus suadet colligere oves Somnes in unum corpus d. 46 3

Libet ecclesiastes

quem aliqui solis quoniam sabdomus appellant omnia que in mundo continentur uanitati subiecta esse contendit et precipue decem enumerat que sunt. Studium scietiarum. c. 1. appetitus deliciarum. c. 2. desiderium honoris uere. c. 3. ambitus auctoritatis preeminentie et dominationis. c. 4. et 5. cupiditas diuitiarum in medio quinti et toto cap. 6. ars diuinandi seu prescientia futurorum. c. 7. venatio laudis et fame. c. 8. secta fortuna in medio capitis octauo et nono. Robor corporis et uirium in medio capitis noni et decimi. species

videt

videtur inuenitur capite undecimo et duodecimo

~ Canticum canticorum ~ 5.4

ubi de celestium rerum contemplatione tractatur
continet decem partes in quibus agit de peregrinatio-
ne Patrum Thare, Abraham, Isaac, et Iacob. c. 1. in prin-
cipio. de multiplicatione populi. Versibus Dum es
Rex in accubitus. de oppressione eiusdem ab Egyptijs
ubi ecce tu pulcherris. de defensione dei et apparitione
que facta est Moysi in Rubo. c. 2. ubi sicut malus inter
signa est. de exitu Israel de Egypto in genere Versibus
Dilectissimi. et quidem de egressione Egypti. ubi prope
amica mea est. de processione ignis in columna ubi ecce
iste uenit saliens est. de legis datione in eodem cap. ubi
sonet uox tua. in specie uero quantum ad dulum exitum
de Egypto agit. de debellatione Amalec eodem capite
Versibus capite nobis uulpes paruulas. " " " "
agit et in hoc libro de peregrinatione Israel 40. an-
nos in deserto. ubi de circuncisione quam fecerunt propter
peccatum murmuracionis. Versibus surgam et circu-
ibo ciuitatem. et c. eodem capite; de uocatione populi
nouiter generati ad ingressum terrae sanctae. Versibus
capilli tui. c. 4. de contemplatione terrae sanctae Versi-
bus Veni de Lybano. eodem cap. ubi continet inuitatio-
nem dei ad terram sanctam.

Ague de introductione in ipsam terram. c. 5. Versibus
Veniat dilectus meus. ubi etiam explicat quomodo primi
esperunt comedere de fructibus terrae sanctae, unde dicitur
cs

A
surgit

comeditur in cum melleis etc / Ague etiam,,
de delectatione et exaltatione synagoga. versibus,,
ego dormis. c. 5. ac ibi de persecutione et liberatio-
ne populi israelitici, sub temporibus iudicum. versicu-
lo percussit me. eodem cap. de clamore populi
et reversione ad deum. versibus adiutoris filii Ihe-
rusalem, dicto. c. 5. et 8.

Ague deinde de eruditione plebis israelitica. versibus
ego muros. c. 3.
Ultimo tandem ague de sponsi habitatione in domo is-
rael. relictis generibz. versibus fugedilectum in fine
canticoy.

Lib. 5. Liber sapientie

Instituit magistratus. et dividit in tres partes scilicet
exhortationem ad sapientiam, originem ipsius et suc-
tum, qui ex ea decerpit. exhortationem quidem ad
excitandum unumquemqz ad zelum iustitie, et amoris
ubi premitte introductionem generalem ad sapien-
tiam. c. 1. enumerat ea que ab stultis et insipientibz ob-
staculo contra sapientis studium. c. 2. His oblectamibz
Respondet. c. 3. Recenset laudes sapientie ab eius em-
bumentis, quibus e regione opponit insipientia in ius-
ta. c. 5. Premissa omnia veluti per epz loquam repe-
tit, et in unum colligit ac exum. c. 6. ubi tandem sic
concludit hanc partem. **o Reges populi diligite sapientiam, ut in perpe-
tuum**

tuum regnasti. Quare cum ad originem sapientie
considerat tua. ostendit enim sapientiam rem esse
inestimabilem, et ob id nec auro nec argenteo compa-
randam. c. 7. Requirit in sapientia studium seruum
et perseverantiam. c. 8. Dulce opus esse sapientie stu-
dio. deusque presentia ad deum, a quo ut cetera
sic sapientia procedit. cap. 9. ubi etiam forma pre-
sentis continet.

quantum ad fructum seu emolumentum ex sapien-
tia capiendum proponit exemplum personarum priu-
ationis scilicet Adam. Noe. Abrahę. Ioseph. Iacob. et
septem. Moyses in quibus mirabiles claruisse, tamen
tunc sapientia effectus declarat toto cap. 10. Pro-
ponit etiam exemplum totius populi israelitici cui in-
memoriam reuscat quattuor in eum sapientie collata
beneficia scilicet aqua et fontis propter Injustitiam con-
cessa filiis israel. c. 11. propter iniustitiam autem eorum
latram negata charanque. c. 12. 13. 14. et 15. Deinde
statuit exemplum dei et lucis nam filii israel in tenebris
et tenebris densissimis circumdati sunt tenebris,
c. 17. sed tunc autem adepti sunt beneficium lucis. c. 18.
Tandem ponit exemplum columnę et nubis. cap. 19.

§. 2. Liber ecclesiastici

sequit qui mores populi dirigat et ut preceptor in
die. primo de timore dei et medium caput primo ubi
est timor domini gloria et gloria. et letitia et
tota

exemplum carnis,
Ieremias et man. c. 16

1. pars.

rona exultationis, timor domini delectabit eum
 et dabitur ei. age de patientia toto cap. 2. fidi accedens ad
 servitutem. et c. de pietate erga parentes in princi
 pio capitis tertij usq. ad versiculum. fili in mansue
 tudine opera tua perfice. de Summilitate dicto cap. 3
 a hoc versu usq. ad versiculum. ignem ardentem ex
 tinguit aqua. de elemosina et cōmiseratione er
 ga pauperes a fine cap. tertij usq. ad medium quar
 ti versiculi. Sapientia filiis suis vitam inspirat et
 suscipit acquirentes, de severitate et iustitia a
 dicto versiculi usq. ad finem cap. quinti. de amicitia
 vera, que cum iustitia sit coniuncta a principio sex
 ti capitis usq. ad versiculum. fili a iuventute tua. ex
 cepe doctrinam. age deinde de prudentia gubernā
 di familiam, ubi varia officia patris familias erga do
 mesticos et extraneos traduntur toto cap. septimo. de
 tranquillitate et concordia toto capite octavo. nō
 litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus
 illius. de castitate et pudicitia a principio capitis
 noni usq. ad versiculum. non derelinquas amicum
 antiquum, novus enim non erit similis illi. de res
 tantia maxime in amicitia retinenda usq. ad ver
 siculum in manu artificum opera laudabunt, et prin
 cepti populi in sapientia sermonis sui, in sensu ver
 seruatorum verbum, eodem cap. / De Prudentia ad
 ministrandi Remp. c. 9. dicto versiculi in manu est

et toto. c. 10

2.

2. Pars.

2° principaliter intercedit de poenitentia p^ostum
caput 12. Versiculis si benefeceris scito cui benefe-
ceris. et erit gratia in bonis tuis multa, de affabi-
litate et societate honesta. toto capite decimo tertio
de liberalitate a primo versiculo capitis. 14. beatus
vir qui non est lapsus verbo ex ore suo, et non est
stimulatus in tristitia delicti usq; ad versiculum, bea-
tus vir qui in sapentiam morabitur. de fiducia in deum
in capite. 16. 17. et partim decimo octavo usq; ad p^o-
siculum fili in bonis non des querellam, et omnia
eo non des tristitiam verbalis. de suavitatis que-
ritia seu lingua uerbalis a prefato versiculo usq; in fi-
nem capitis. 18. de suspitione fugienda non
de facinororum, sed leuium etiam uisparum a p^o-
capite decimo nono usq; ad uersiculum nequitia
est. De distinctione prudentis uerq; et fabula dicit
versiculis usq; in finem capitis. 19. et 20. de cautio-
ne ab omni peccato a principio capitis vigessimi p^o-
mi fili peccasti non adicias iterum est usq; ubi non
erudiet qui non est sapiens est. de modestia in uer-
bis et gestibus seruanda usq; ad finem capitis vigessimi
p^omi. De extremitate contra pigritiam. c. 22. usq;
ad uersiculum. confusus est pater de filio indisciplina-
to, filia autem fatua in deminoratio refert. de dis-
ciplina filiorum ab allegato versiculo usq; ubi p^onges
oculum de sicet lacrimas. De prohibitione contume-
lie

Sic verborum erga amicos a Versiculo pinguentibus
 usq; ad finem. c. 22. de prohibitione contrarium con-
 tradendum. a principio capitis 23 usq; ad versiculum est
 alia loquella contraria morti non inueniat in hęc
 dicte Jacob. erga quoscunq; homines ^{usq; ad} Versiculum ho-
 mini fornicario omnis panis dulcis non fatigabitur
 transgrediens usq; in finem. ¶ Agit de fornicatione
 a fine capitis 23. usq; ad Versiculum Sapientia lauda-
 bit animam suam. c. 24. de nuditate etiam bona et
 mala agit. c. 24 circa finem iuncto cap. 25. et 26 p totū
 Tertio principaliter agit de turpi diuitiarum acquisiti-
 one c. 27. a principio ibi multa de reliquerunt propter
 inopiam. usq; ad Versiculum qui denudat arcana ami-
 ci fidem perdit. et non inueniet ad animum suum, de
 amore proximi et fide amicorum a dicto Versiculo usq; ad
 finem cap. 27. de Vindicta. c. 28 p totum. ubi agit
 de lingua tercia et neq; de gratitudine et ingrati-
 tudine c. 29. a principio ibi qui facit misericordiam usq; in fine
 de educatione et correctione liberorum. c. 30 a princi-
 pio. ibi qui diligit filium suum assiduatur illi flagella, ut
 loquetur in nouissimis tuis. et non palpet proximorum ostia,
 de auaritia et cupiditate lucri a dicto Versiculo cap. 30
 et in c. 31. usq; ad Versiculum supermensam magnam te-
 diti, non aperies super illam faucem tuam prois, de tem-
 perantia et sobrietate a prefato hoc usq; in finem dicta
 pitus 31. de officiis seruum atq; iuuenum presidentior
 cap.

3. Pars.

cap. 7

cap. 32. a principio usq; ad versiculum. qui timeat deum
excipere dabitur. De institutione patrum famili-
as, quales esse debeant ex filiis. uxorem amicos. c.
33. a versiculo. audite magnates etc. De Augurio
et somnis. alijsq; prestigijs prohibitis. c. 34. a principio
vana spes et somnia. usq; ad versiculum spiritus time-
tum deum etc. De Vanitate eorum. qui sperant in po-
tibus in somnijs. et prudentia sua. q; in deo collocant.
a predicto versiculo usq; ad miserere nobis. c. 36. de
coniunctione et societate Legitima Viri et uxoris c. fine
dicti cap. 36. Versiculo omnem escam etc. De consilio
et consiliario bono quantum sunt facienda. c. 37. a princi-
pio usq; ad versiculum. fili in veritate tua etc. de san-
tate corporali tuenda p abstinentiam a fine cap. 37 us-
q; ad versiculum fili in mortuum producit lacrimas
cap. 38. de preparatione ad mortem quomodo fieri
debeat a loco utatis usq; ad versiculum. sapientiam se-
be in tempore uacuitatis. et qui minorat altus sapias
precepit. q; sapientia replebit

4. pars.

4. Principally agit de operibus artificum et est
utilitatibus. a dicto versiculo usq; ad cap. 39. de mise-
ria uita humana. c. 40. a versiculo occupatio magna
creata est omnibus hominibus. usq; ubi omne munus et
iniquitas delebit et fides in seculum stabit; de armis
et quatuor quibusdam remedijs contra predictam miseriam
versiculo prefato usq; in finem cap. 40. de Recordatio-
ne mortis amara. c. 41. usq; ad versiculum. noli metere
iudicij

11

iudicium mortis. memento, quos ante te fuerunt, et
 que superuenturas sunt tibi et c. De Remedijs contra ti-
 morem mortis. a p[ro]dulo h[oc] usq[ue] ad versiculum. etia[m]
 Sabe de bono nomine. Hoc enim magis p[ro]manebit ti-
 bi q[uam] mille thesauri etc. de acquisitione boni nomi-
 nis. et honesta fama conseruatione. p[ro]dulo Nisicub
 et alijs eodem capite, ubi docet quibus rebus possint
 comparari. De verecundia. ubi deccat. uel non deccat
 c. 41. in versiculo finali usq[ue] ubi non p[ro] his omnib[us]
 confundaris. c. 42. de quibus non sit erubescendum
 eodem cap. usq[ue] ad versiculum. filia patris abscon-
 dita est. vigilia et sollicitudo eius auferet somnum
 ne forte in adolescentia etc. De crimine stupri. c. 42
 et 43. alijsq[ue] iam ductis.

quinto principaliter adducit exempla sanctorum
 scilicet ante legem enoch. Noe, Abraham, Isaac,
 Jacob, et duodecim patriarcharum. c. 44. sub lege
 moysis Aaron et Binees. c. 45. et post legem temp[or]e
 iudicium. Josue, Caleph, Samuelis. et aliorum iudicium
 c. 46. Tempore Regum. Natthan, dauid. Salomon
 c. 47. ubi etiam fientis de Roboam. et Hierobo-
 am, qui dimisserunt legem. de Helia Helises Eze-
 chia. Isaia. c. 48 Tandem de Iosia Meremia Eze-
 chiele, et duodecim prophetis. c. 49. Post Reges Zoro-
 babel. Iesus sacerdos magnus, Nequias et symon fi-
 lius onis circa finem. c. 49. et usq[ue] ad caput. 50.

5. pars.

sexto

sexto principaliter seipsum introducit Iesus syrach
auctor libri scilicet doctrinam sapientie. cap. 50
orantem in principio quinquagesimi primi capitis
ibi Confitebor tibi domine Rex et collaudabo te deus
saluatorem meum. Laborantem pro sapientia acq^{ui}
renda circa medium eiusdem capitis ibi cum adhuc
iunior sum priusq^{ue} aberrarem questiuis sapientiam
palam in oratione mea. introducit et se inuitantem
ad sapientiam. Versiculis appropriate ad me in doc-
ti. et congregate uos in domum disciplina, quid ad
Secretar datis. usq^{ue} in finem ecclesiastici Sabonar
cap. 16

de
Sequitur 4. Parte Principalis
Librorum ueteris testamenti

quarta pars est lib^{rorum} scilicet prophetarum qui in nouis respondent libro
Apocalypsis. Et diuiduntur in maiores 4. prophetas
quibus sp^{iritus} sanctus in maiori plenitudine suar^{um}
affuit. et ideo maiora ediderunt uolumina. et in
minores qui minora uolumina condiderunt.

De libro isaie
Primus ergo maiorum est Isaias qui sub regn^o
Oriz et Achaz ac Eschuz tempore, qui decreuit diu
e uere iudex de terra sancta prophetauit. et diuidit^{ur}
in duos principales tractatus scilicet in tragediam que
est oratio exprobratoria ac cominatoria, et in comedia
que est oratio exhortatoria et consolatoria, sic enim
negocium psuatiuum distinguit ab Arist. in 1. poeti^{ca}
text

Isaias diuiditur
in duos tractatus

textus ergo usque prophetica primo oraculum cominatio
viam per 39 capita inclusive. Secundo vero oracu
lum consolatorium q 27 capita successive usq in fine
libri. Et incipit secundus tractatus capite quadages
consolamini popule meus

Primus autem tractatus continet in se quinq partes
in prima namq propheta loquit de gente iudaica de reg
no scilicet duarum tribuum separatim. et durat hęc
pars per 12. capita inclusive. In primo namq et 2°
cap^o continetur exprobratio multiplicis flagitij iudeoꝝ
propter quod reprobatur antiqua lex. et euacuat cap. 1. ubi
dicit ne offeratis ultra sacrificium frustra. incensus
abominatus est mihi etc. et introducit nouę legis ac
nouę gentis electio. cap. 2. erit in nouissimis diebus in
domini. et reliqua per totum. In 3. u^o 4. et 5. capitibz
continetur cominatio multiplicis supplicij propter fla
gitia eorum precipue per interfectionem Christi. itaqz
in tertio poena illa p^odicatur et cominatur quod incipit. ec
ce dominatur dominus exercituum auferet ab Ieru
salem etc. In quarto q. noui illius greci fidelium ab il
la poena excipit. et p^oseruat. quod incipit. et appropie
dent septem mulieres. et subdit in die illa erit germen
domini in magnificentia et gloria. In quinto ~~non~~ p^o
dicta poena iusta ostendit. et sub quosdam cantos. ac
metaphora vineę deplorat. Et incipit cap. cantabo di
lecto mes etc. In sexto u^o capite continetur respectu usai

prima pars pri
mi tractatq. de
regno duarum
tribuum

8

Isaie impositio officij prophetici. & purgatio labiorum
eius per calciculum, quod seraphim forcipe tulerat de al-
tari. Et sicut hebreos est prima visio isaie, incipit autem
caput in anno, quo mortuus est etc. In septimo uero 8
9. et decimo continet liberatio multiplicis beneficij im-
pensa populo Iudaeorum tempore isaie, itaque in septimo
et octavo agit de liberatione Achaz de manibus duorum
Regum, Nabim scilicet Regis Syriae. et filij Romelie,
Regis Israel; In nono autem et idem ponit, in decimo
liberatio Ezechia de manu Sennacherib Regis Assyrio-
rum. et interfecit per dicitur Regis per manus duorum filiorum
suorum. In undecimo autem et 12. continet gratiarum
actio, et decantatio laudis, et cantus, et haec est quarta
particula prima partis.

Est autem sciendum, quod in hac prima parte non solum
tractat de Iudaeis populo, quae est una ex materijs, quas
intendunt prophetae, imo et occasus ne nata ubique inseri
et de Christo, quae est materia secunda. Unde primo cap
prophetae praedicat legalium euacuationem futuram, si-
cut patet per totum. In secundo euangelij substitutio-
nem et gentium conuersionem ad euangelium, in
tercio uero contradictionem et resistentiam, ut patet
per totum. In 3.º destructionem corporalem Hieru-
salem, et synagoga. In 4.º edificationem nouae ecclesiae
et in quinta compositionem cuiusdam cantilenae
de synagoga repudiata, sicut decantat de uetula. v
ibi

121

ubi dicit vinea facta est delecto meo. etc. in sexto autem
cap. propheta introducit personam filij destinationem,
ubi dicit uade et dices populo Sicut audite audietes
et nolite intelligere. et omnia quae in illis cap. continet
pertinent ad istam materiam: in alio uero eiusdem filij
incarnationem. conceptionem. et natiuitatem ex Vir
gine ubi dicit. ecce Virgo concipiet. et pariet filium etc.
In octauo autem discipulorum et credentium. ac ad he
rentium sibi recollectionem. et aliorum scandalum et of
fensionem ubi dicit. in lapidem autem offensionis. et
in petram scandalij. et reliqua quae sequuntur in eo cap.
usque in finem. In nono post ortum Christi introducit ip
sius passionem. et regni inchoationem. ubi dicit. paruum
suis enim natus est nobis et filius datus est nobis. et factus
est principatus. i. crux super dumerum eius. sequitur super
solium dauid. et super regnum eius sedebit etc. In decimo
capite introducit filiorum Israel finalem conuersionem.
ubi dicit. si fuerit populus tuus israel quasi arena
maris reliqua conuertentur ex eis. In undecimo intro
ducit Christi domini gloriosam resurrectionem. et di
uersorum populorum conuersionem. et cohabitationem
sub uno pastore Christo pleno septenario donorum ss.
quod refert ad statum uniuersae ecclesiae. Unde inci
pit illud caput egredietur Virga de radice Iesse. sequetur ha
bitabit lupus cum agno: et infra Radix Iesse qui stat in
Signum populorum. ipsum gentes deprecabunt. et erit se
pul

fulgurum eius gloriosum. In. 12. introducit sacramē
torum efficaciam apertionem, et gratiarum diffusioem
que diuidunt in sacramentis per totam ecclesiam
Fides illud caput per modum cantu continet gratia
rum altionem, et incipit, confitebor domino, quoniam
iratus est mihi; et sequit saurietis aquas in gaudis de
fontibz saluatoris. Et sic finit prima pars primi tra
tatus isaię.

2^a pars de genti
bus finitima

Sequit 2^a pars in qua tractat propheta de gente fini
tima congregatim. cominat enim omnibus victis, et
nationibz diuersas poenas et aduersitates. Et durat illa
pars p undecim cap. que continent onera decem. In i^o
enim onere cominat Babysonijs, quorum destructio
facta est p. Cyrum, et darium, et continuat pphetia p
totum cap. 13. quod incipit, onus Babysonis. et statim
c. 14. redit ppheta ad Chusum dicens ppeestutueniat
tempus eius. Et iterum reuertit ad Babysoniorum destru
tionem dicens Et erit indie illa, cum requiem dederit tibi
dominus deus, quomodo cessauit exaltor quiescit tribuati
Et deinceps p totum inuehit contra Nabuch. Regem Ba
bylonis. In 2° uero onere cominat Philistheis, et
incipit in fine capitis. 14. In anno quo mortuus est Rex
Achsaz factum est onus istud, ne lqteris Philisthea omi
nis tu. In tertio ~~uero~~ onere cominat Moabitis, et inci
pit. c. 15. Onus Moab. p totum; et qz Christus dominus in
carnem descendere debebat ex Ruth, que fuit ex Moab. ideo
statim ex hac occasione ppheta uertit stilum ad Chusum
c. 16

c. 16. dicent emittite agnum domine dominatorem terrarum
 etc. deinde Revertit ad cominandum moabitibus. ut patet
 usq. in finem capitis p[re]dicti. In 4° onere cominatur
 damasco et syris. et incipit. c. 17. onus damasci, et pro
 tendit p[ro]phetum. In quarto onere cominatur gyp[ti]s, et
 egyptijs. et durat illud onus p[er] cap. tria. scilicet. 18. 19. et
 20. ubi multa intersunt p[ro]pheta de christo. eoq. in gyp
 to. multum viguit christiana religio ante tempora ma
 chaberi. p[ro]pter quod aspiciens ad illud tempus propheta
 ait. q. inde illa. erunt quinq. civitates in terra gyp[ti]
 iocantes p[ro] dominum exercituum. Sequit q. cognosce
 et dominus ab gyp[ti]o. et valent eum munerib[us] et hostijs
 et multa alia de sacra materia. ubi subdit. In 6° onere
 cominatur Assyrijs, sive rursus Babylonijs, et incipit. c.
 21. onus deserti maris. In septima cominatur Idumjs et
 finem eiusdem capitis. onus Idumea. In octavo comina
 tur Arabib[us] in eodem cap. satis cito ubi dicit. onus in Arabia
 in saltu ad Vesperam dormientis. In 9. cominatur Hiero
 solimitus maxime Principib[us], et P[re]positis templi, et inci
 pit. c. 22. onus Vallis visionis. In 10. onere cominatur
 Syrijs. Incipit. c. 23 onus Thyri, et durat p[ro]phetum
 Sufficientia autem Abrum onerum, et si moraliter ha
 beri possit per decem peccata mortalia, in quibus hi po
 puli peccaverunt, tamen literaliter sufficientia colligi
 et ex hoc q. omnes isti populi in filiis israel peccaverunt
 eos impugnando, q. ea fines terrarum illorum erant. et
 in hoc fine secunda pars primi tractat[us].
 Sequit tertia pars in qua p[ro]pheta tractat de universis

3^a pars de universis
 mundi machina

di machina simul et summam, qz post onera singu-
larium Regnumum introducit onus, quod erit in fine
mundi in tota terra generaliter, tamen transfert
se ad finale iudicium ante quod dissipabit tota
terra. Incipit autem in principio .c. 24. ecce do-
minus nudabit terram, et durat per quattuor ca-
puta, qz usqz ad 23. caput exclusive. Unde in .c. 24.
pphetia denunciat futuram dissipationem totius ter-
re, que fiet ante iudicium, et describit sumam que
pferetur contra angelos malos ubi dicitur erit in die illa
visitabit dominus super multitudinem esch. et etiam super
omnes malos, cum subdit, et super reges terra, qui sunt
super terram. Et sic in principio ^{is 24} pphetia denunciat,
totius terre dissipationem. In cap. 25. extollit
divinam iustitiam ostensam in iudicio, et assurgit in
gratiarum actionem. Unde caput incipit. Domine deus
meus es tu exaltabo te, et reliqua pertinentia ad istam
materiam p totum. In cap. autem 26 describit post
iudicium qz gubernum premium bonorum unde incipit.
in die illa cantabit canticum istud in terra iuda urbs
fortitudinis nostre syon; sequit aperte portas, et ingre-
dit gens iusta, et in toto cap. tractat hęc materia de
gloria bonorum. In cap. 27 ostendit etiam post iu-
dicium qz eternum supplicium damnatorum, Luciferi vi-
delicet, quem vocat leviathan serpentem vitem. et con-
gertum suorum. et hominum malorum. Incipit. in
die illa visitabit dominus in gladio suo duro, super omnia
etiam

tham serpente[m] uel[ut] m. Et sic finit 3 pars primi tracta
 29.) Sequit pars 4 in qua tractat ppheta de gente
 iudaea, et gente israelitica scilicet decem tribub[us] com
 binatim, et continet quattuor u[er]s[us] ac ^{tria} quattuor capita
 a 28. usq[ue] ad 39. inclusive. In primis quidem u[er]s[us]
 quod incipit u[er]s[us] corona sup[er] b[er]g[um] c. 28. cominat genti is
 raelita, et in eodem uertit se ad Christum ubi ait, ecce
 ego mittam in fundamentis syon lapidem angularem
 etc. In 2 u[er]s[us] quod incipit u[er]s[us] Ariel Ariel. 29. cap[itulo]
 cominat genti iudaea; nam Ariel siue Leo dicitur ci
 uitas dauid, mons syon p[ro]pter altare ho[st]ie caustorium, qu
 dicebat Ariel p[ro]pter deum rationem bestiarum, et anima
 suam; que ibi consumebant. Ibi uertit se ad Christi
 cum ait u[er]s[us] misuit uobis dominus spiritum soporis
 claudet oculos vestros. Erunt uobis uisus omnium, sicut
 uerba libri signati. In 3 u[er]s[us] u[er]s[us] quod incipit u[er]s[us] filij
 desertores ~~tertio~~ capite cominat reliquijs, quas dimissit
 Nabuzardan sub manu godolia, que post mortem god
 lia p[ro]hibente Hieremia uoluerunt descendere in egyptu[m]
 contra consilium domini. Et continuat eadem materia
 in 4 u[er]s[us] quod incipit. u[er]s[us] qui descendunt in egyptum,
 et ibi etiam uertit se ppheta ad Christum, in plurib[us] u[er]s[us]
 ut ubi ait, p[ro]pterea expectat dominus, ut misereat[ur] u[est]ri
 et deo exaltabit parcens uobis, beati omnes, qui expectat
 eum, et ubi ait, ecce nomen domini uenit de longinquo,
 et multa similia dicit, in quo finit pars 4 primi tractat[us].
 Sequit deinde quinta pars, in qua u[er]sum[us] regreditur
 ad

4 pars de gente
 iudaea et Isra
 elitica

30.

5. pars in qua
separatim regre
dit ad gentem
iudaicam.

ad gentem iudaicam separatim et segregatim, que in
cipit c. 32. ecce in Iustitia regnabit Rex, et proten
dit p. 3. sequentia cap. usq. ad 40 exclusive, et ibi p.
mo p. quattuor capita procedit obscure, et prophetice
usq. ad. 36. Deinde vero clare, et quasi Systrice p. 3.
4. capita. Primum ergo cap. 32 agit de Ezechia et ystia
p. fectone, et sub metaphora eius agit de christo. Unde
incipit ecce in Iustitia regnabit rex. In cap. 33. a
git de Senacherib. et de eius destructione. Ne quipz
durus, nonne et ipse predaberis, et statim exultat pro
gratiarum altone. dicens Domine miserere, te enim
expectauimus. In 34 agit de Romanis, et de uasta
tione, quam fecerunt de iudis sub Tito, et Vespasiano,
et hoc sub metaphora Iurnez et Bodz, ut dicunt ma
gistri iudorum. In 35. autem cap. uastata iudga et sy
nagoga destruita agit de ecclesia floritione, et dilapi
datione, que tunc temporis inchoata est. Unde incipit
Letabitur deserta et inuia, et exultabit solitudo. De in
de uero quasi Systrice prosequit, que dixit obscure, q.
in cap. 36. introducit Senacherib. supbientem. in 37. q.
obiam ad dominum clamantem, et dominum erigren
tem. Sed in 38. Ezechiam infirmum, virtute deo conua
lescens, et 39. Ezechiam uane gloriante, ostendit
tem Babylonijs diuitias suas, propter quod Isaias conclu
dit captiuitatem futuram. et omnia deportanda in Baby
lonem. Et sic finit quinta pars et totus primus tractatus.
In quo continet oraculum imminatoriū et flebile
Tunc

Tunc incipit secundus tractatus consolamini consola
 minum popule meus, qz enim in fine precedentis capituli
 post estimationem multorum malorum, dixerat eze
 chias quasi parum curans de alijs. fiat pax tantum et
 veritas in diebus meis. ideo introduit propheta quasi
 pastorem verum curantem gregem suum. Et dicens
 consolamini consolamini popule meus, ac si aperte dicat
 ex quo reges vestri non curant de vobis ego vos consola
 bor. In isto ergo tractatu consolatorio agit propheta de
 duplici materia et causa consolationis. prima quidem
 spiritali, et hec est liberatio que facta est p[er] Christum a
 peccato; Secunda v[er]o corporali, que facta est p[er] Cyrum a
 captivitate. et exilio Babilonico. Et secundum hoc di
 vidit iste tractatus in tres partes. Nam primo agit de li
 beratione facta p[er] Christum a peccato. Secundo de libera
 tione facta p[er] Cyrum ab exilio. Tertio Item redit ad li
 berationem factam p[er] Christum, qz illam principaliter inte
 dit tanq[ua]m materiam maioris consolationis. Prima ergo
 pars continet. 5. capita. Nam in 40. agit propheta de pre
 cursore Joanne baptista et eius predicatione unde ibi di
 vox clamantis in deserto etc. que spectant ad Joannem
 et. c. 41. agit de naturarum unione et hominis assun
 ptione et semine Abrahę et incipit caput taceant ad me
 insula. Sequit[ur] et israel servemus. Semen Abrahę amici
 mei in quo apprehendite. cui alludit apostolus ad hebrę. 2
 nusq[ue] angelis apprehendit. sed semen Abrahę apprehendit.
 caput autem. 41. ~~in quo~~ agit de Verbi incarnati conuersa
 tione

Secundus tractatus Isaię.

1^a pars secundj tractatus

et et
tione incipit ecce seruus meus suscipiam eum, sequit munda
mabit neq, accipiet psonam, neq, audiet uox eius foris nō
erit tūm, neq, turbulētus. Inc. 43 agit de testium uo
catione scilicet de uocatione Apostolorum, et incipit. Et
nunc hęc dicit dominus nolite timere. sequit eduefras
populum quem, dent testes eorum, uereos testes me
dicit dominus. et 44 in quo agit de testium inspira
tione, qui repleti sunt spū sancto in die Pentecostes et in
cipit. Et nunc audi Jacob, sequit effundam spū me
um sup sementium. In omnib, autem istis quinq, ca
pitib, inuebit ppheta contra idolatriam, ne quis reputet
adorationem istius Domini de quo loquit, et quem p̄di
cat ēē deum. idolatriam fr̄e, sicut fr̄e die putant terrā
tes Iudqi. Et sic finit prima pars secundi tractatq.
Sequit pars secunda ubi agit de liberatione facta p̄ cyrū
Et incipit. c. 45. Hęc dicit dominus. Et nunc mea cyro.
uel paulo ante ubi dicit, qui dico cyro Parsurmeus et
ett. Et continet pars illa 4 capita, nam in c. 45. intro
ducit ppheta diuinę liberationis instrumentum, et orga
num scilicet Regem cyrum. Et occasione eius uertit se
ad Christum, cum ait. In rate celi desup. et post hęc
subdit. tantum in te est deus, et non est p̄ter te deus
quod non potest intelligi de cyro. sed solum de christo.
In. c. 46. introducit ppheta liberationem p̄cipuū
s̄b deum, qz etsi cyrus fuit instrumentum deus tamē
fuit actor p̄cipuus destructionis Balthar, Babylonis, et
dzorum, ac liberationis Iudgorum. Et ides in cap. ulto di
cit dominus. Audite me domus Jacob et omne residuum

2^a Pars

domus Israel. ego feci et ego feram. Et in fine concludit
 dabo in syon salutem. et in Hierusalem gloriam meam.
 In cap. 47. introducit prophetam liberatoris mundi qui
 consistit in destructione Babylonis et Regni eius. et ideo
 caput incipit. Descende sede in pulvere Virgo filia Ba-
 bylon. Sed in cap. 48. propheta introducit praedicationis
 motivum. Unde ostendit, qd deus ista longe praedixit. ut
 Liberationem suam Iudaei. non imputarent idolis, sed
 sibi ipsis. Unde incipit caput. audite hae domus Jacob,
 sequit praedixi tibi. ex tunc, anteq. venirent indicavi
 tibi, ne forte diceret idolis mea fecerunt haec, Et in eo-
 dem cap. convertit sermonem ad Christum. ubi ait
 ex tempore anteq. fierent ibi erant. Et nunc domine
 deus vult me, et spiritus eius, Et in hoc finit 2 pars se-
 cundi tractatus.

In 3. parte Rursum Regreditur ad Liberationem fac-
 tam p. Christum c. 49. cum ait, audite insub. etc. Et
 ab illis locis et deinceps, quasi Evangelica, et apostolica
 praedicat, omnia mysteria fidei nostrae, quae pertinent
 ad Christum. Unde deducit de Christis duas decimas conclu-
 siones. Primam namq. exequitur, quae pertinet ad salua-
 toris infantiam, et absconditionem. namq. 30. annos, us-
 q. ad annum praedicationis conversatus est in mundo
 quasi ignotus. sicut unus alius purus homo. Et hoc de-
 ducit propheta. c. 49. cum ait in Pharetra sua abscondit
 me. et dixit michi. Et p. totum capitulum describit
 excellentiam illius hominis, sic latentis et absconditi.

3. Pars.

se

Secundo uero exequit ea, que pertinent ad multiplicem
iniuriam, quam passus est, et persecutionem. cap. 50
quod incipit. Hec dicit dominus, quis est hic liber, se
quit. dominus deus aperiat michi aurem, corpus meum
dedi percutientibus, et gernas meas uelentibus. etc. 3°
exequit ea que pertinent ad sapientiam Christi et
predicationem. in. c. 50. et 51. ubi dicit. audite me
qui sequimini, quod iustum est. et queritis dominum
et sequit. Audite. quia sic a me exiet et iudicium me
um in lucem populo, et infra posui uerba mea in ore tuo
et post hoc sequit. propter hoc sciet populus meus nomen
meum, quia ego ipse, qui loquebar ecce adsum, pulchri pe
des etc. que pertinent ad Christi predicationem. ut pat
quarto exequit ea, que spectant ad Christi tollerari
tam, patientiam, et passionem, et mortis perpassiones
et finem. c. 52. ecce intelliget seruus meus, si uis obs
cupuerunt super eum multi, sic in gloriam erit inter uos
aspectus eius. et post eum. c. 53. ubi dicit non est ei speci
es, neque decor. etc. f. Quinto exequit ea, que pertinent
ad ecclesiam et ipsius formationem, et hoc ordine
quod formatam est de latere Christi dormientes in cru
et ides cap. 54. Incipit Suida sterilis, que non parit
et statim sequit. in. c. 55. quod alibi non est, et salus, neque
inuentio gratie, nisi intra ecclesiam. V. incipit. omnes
sitientes Venite ad aquas. ~~Palmarum~~; et cap. 56. ostendit
quod ecclesia non ardet ad unum populum. unde incipit
Hec dicit dominus. Beatus uir qui faciet hoc, et filius ho
minis qui apprehendet istud. et hoc non dicit filius adue
nientis

ne, qui ad hunc dominum dicent, Separatione dividet me
dominus a principibus. Deinde cap. 57. et 58. ponit
informationem moralem, et omnia ista pertinent ad ec-
clesiam. 6. exequit ea, que spectant ad Christi glo-
riam et resurrectionem. et hoc. cap. 59. et. 60. ubi dicit
ecce non est abbreviata manus domini, ut salutare ne-
queat, et sequitur q. saluabit tibi brachium suum induit
est Justitia ut bracia, et galea salutis in cap. eius. et
in continuando capitulum. 60. addit, surge Illumina
re Hierusalem et usq. in finem, que pertinent ad Chri-
sti gloriam, et resurrectionem. 7. exequit ea que
pertinent ad Christi famam per orbem diffusam, atq. opi-
nionem, et disseminationem per orbem. c. 61. per totum
spus domini superne, ubi agit de discipulis disseminatis
per orbem ad portandam famam Christi, ubi dicit q. omni
qui uiderint eos cognoscent eos, q. isti sunt semen, cui be-
nedixit dominus. 8. exequit ea, que spectant ad no-
minationem nouam, et ad intitulationem nominis Chr-
istiani; q. hoc nomen nouum, et gloriosum impositum
est credentibus. et hoc cap. 62. per totum, quod incipit
Propter hoc nunc tacebo. Sequitur Vocabit tibi nomen
nouum, quod os domini nominauit. et erit corona glo-
rie in manu domini; et diadema regni in manu dextere,
non uocaberis ultra derelicta etc. 9. exequit ea que
spectant ad regressum in uoluntatem, et gloriosam ascensionem
c. 62. Quis est iste qui uenit de Edom? 10. exequit ea
que spectant ad ludorum negligentiam et execrationes
Christi

Christo ascendente in celum & hoc circa medium cap. sed
misericordiam domini recordabor, ubi reducit ad me-
moriam beneficia omnia que deus contulit iudeis, pre-
cipue beneficium eductum de Egypto, et aduentus
Christi domini in principio capitis. 64. Utinam dixerim
peres eos, et uenires, et tamen non obstantibus suis
exegcati sunt, et deplorat eorum execrationem, ubi ait
atque de domine de celo & uide de habitaculo sancto-
tus, quare errare nos fecisti de uis tuis; inducisti cor
nostrum, ne timeremus te sequi, & abscondisti faciem
tuam a nobis, et alligasti nos in manu iniquitatis nostrę
et. Undecimo exequit ea que spectant ad finalem mi-
sericordiam, et ad reversionem iudeorum ad Christum
c. 65. quod incipit. Dixi ecce ego ad gentes. Sequitur
expandi manus meas totius ad populum incredulum
et infra. Sic faciam propter seruos meos, ut non despera-
totum, et aducam te Jacob semen, et Iuda possidentem
sanctos mess. Duo decimo et ultimo exequit ea, que
spectant ad finale iudicium, et premium bonorum, ac ma-
lorum punitionem. c. 66. quod incipit. Hęc dicte dñs
coelum sedes mea est. Sequitur de gloria beatorum. Ista
mini cum Hierusalem ut repleamini ab uberibus uitis
Satornis eius, & de poena damnatorum. Vermis eorum
non morietur, & ignis non extinguet. & sic finit secundus
tractatus, et totus liber.) Notandum tamen quod du-
plex liberatus scilicet facta p. Cyrum, & p. Christum. sic mis-
centur in isto tractatu ut uix inueniat capitulum in quo
non

non intererat aliquid de utraq. Intantum q. Iudgi
totum exponunt de illa, que facta est p. Cyrum. quibus
impossibile sit sic exponi quantum ad plurima, que
dicunt. in hoc tractatu, et idem melius et literalius
exponit eodem modo, que dicitur est. iuxta prefatam divi
sionem ~

s. 3. De Libro Hieremie

Hieremias scripsit tempore Josie Joachim et sede
ebis, quando sententia ejectionis de terra sancta ope
implebat. et dividit. in decem et sex partes principa
les. In prima namq. ipsi ppheta Legatus imponit. et du
rat p. caput primum, ubi ostendit ppheta sanctificat
cum dicit. priusq. te formarem in utero etc. et deinde
causa Legationis ostendit sub metaphora olle succu
se. et vigilantis virge. et tunc Legatus iniungitur
tu ergo accinge lumbos tuos. et surge. et loquere ad
eos. In 2^a u^o parte disuadet. Vmsit iusta. vel iniusta
ne videat deus crudeliter procedere in de. In arido pro
phetam ad predicandum captivitatem, et dicitur pars
illa. p. decem cap. Ut autem appareat Legatio iusta
cap. 2. incipit ppheta describere ludgorum ingrati tu
dinem, et culpam gravissimam contra deum. In 3°
describit ex parte deij. sumam clementiam sub mettha
phora sponsi contempti usentes uxorem recipere eti
am post contemptum, quod est contra summam consue
tudinē

Hieremias divi
die in 16 partes
principales ~

1^a pars

2^a pars.

dimem. & incipit. ubi si dimisserit uir uxorem. In 4°
cap. pponit ex parte dei facilem ueniam ostendens, q non
exigat deus ab eis satisfactionem nimis duram. Unde
incipit. Si conuerteris Israel, ait dominus ad me conu-
tere. In 5. cap. aufert a ludgus excusationem ueram
quam possunt habere ex immixtione aliquorum cum
eis, si forte inter eos inuenirent. Unde incipit. Cirui-
te uias Hierusalem, et querite an inueniatis uirum
facientem iudicium, et propitius ero ei. In 6. capite
aufert ab eis considerationem, quam deberent habere
de sanctitate sacerdotum, prophetarum, et religiosorum
suorum. Unde incipit. confortamini filij Benjamin in
medio Hierusalem. sequit a minore usq ad maiorem
omnes auaritie student, a ppheta usq ad sacerdotem
cuncti faciunt dolum. In 7. cap. aufert ab eis fiduciam
quam possent habere de sanctitate templi et sacrificio-
rum. Unde dicit nolite confidere in uerbis mendacij
dicentes, templum domini, templum domini, templus
domini est. In 8. aufert ab eis fiduciam, quam possent
habere in sapientia scribarum, et somnium doloz
Unde ait in tempore illis ait dominus, et sequit uere
mendacium operatus est stylus mendax scribarum,
confusi sunt sapientes, uerba domini proiecerunt
et sapientia nulla est in eis. In nono ex quo proph-
ta nullam excusationem reperit pro ludgus. incipit
lamentari & plangere lamentabilem cantilenam
et

Facce, quis dabit captivitas aquam, et oculos in visum, et
 tem lacrimarum. In decimo cap. regredit ad Iudaeas
 cogitatem & ignorantiam, qui contra omnem ratio-
 nem conuersti erant (contempto deo) ad idolatriam
 et incipit audite verbum, quod locutus est dominus,
 et sequit, quis non timebit te o Rex gentium? In ca
 undecimo. et ultimo huius partis partem domini ubi
 filijs israel reducit ad memoriam; et ut ex omnibus
 istis aggrauet culpa iudeorum ostendat legatio domini
 iusta. qui mittebat prophetam ad denuncian-
 dum mo-
 sa, que in predictis capitibz continere referunt. et sm
 hoc patet, qualiter in predictis decem capitibz legatio
 dicitur si iusta fuerit. uel iniusta.

In 3^a parte sup ipsa legatione que rubat ppheta
 et conquire ppter mala, que prouidit se passurum ex
 legatione ista. Incipit ista pars ultra medium cap. 11.
 tu autem domine demonstraisti mihi. et ego quasi ag-
 nus mansuetus, qui portat ad uictimam. et protendit
 usq; in finem capitis. 12. In qua parte multa continet
 de passione Christi domini.

3. Pars.

In 4^a p^{te} ppheta legationem exequit predicando
 Iudgam et Hierusalem, sub metaphora lumbaris
 quod computruit; et sub metaphora sermonum sic-
 citatis, et metaphora moyses. et samuelis, qui alias
 exauditi fuerunt pro populo. et tamen tunc non possit
 exaudiri, et sub metaphora eunuchi. et hominis ste-
 rilis

4. pars.

ribus. unde dicit ipsi Hieremia non aspicias uxorem
et non erunt tibi filij. sub metaphora confecti uasis
et Saguncule, et teste uasis, et durat pars illa per septem
cap. a. 13. usq. ad 19. inclusive. ubi etiam propheta
triste ad passionem Christi, ubi ait quare quasi colubus
fueris in terra. c. 14. et ubi dicit. tu scis dominare
corda meorum, absis. qui persequuntur me. c. 15. et ubi dicit
domine fortitudo mea, et Robur meum, in die tribulatio
nis meae. c. 16. Subiicit, domine deus, qui te derelin
quunt confundantur etc. c. 17. et ubi dicit, uenite cogitemus
contra Hieremiam, et percutiamus eum lingua, recordare
q. steterim in conspectu tuo. c. 18.

^a
5. pars

In 5. Parte propheta pro sua predicatione exsequenda
patitur persecutionem subdit. et incipit c. 20. et in eo
describitur, ubi etiam multa continentur de passione Chris
ti Domini.

^a
6. pars

In 6. parte iterum resumit prophetiam postquam fuerat
uersus, in carceratus, ac positus in ieruo, et incipit pars
illa c. 21. Verbum, quod factum est ad Hieremiam, et
durat per tria capitula. In Primo namq. propheta con
tra urbem Hierusalem: In 2. contra Regem. in 3. contra
males prophetas, et alios, qui dirigebant ac pascabant gre
gem filiorum Israel in illis diebus: et ibi agit de aduen
tu Christi, qui erit bonus Rex, et bonus pastor, dicens, Ecce
dies ueniet dicit dominus, et suscitabo dauid germen ius
tum, et regnabit Rex, et sapiens erit. ~~et faciet iudicium~~
~~et iustitiam in terra~~

In 7. P^a

In 7. p. pphcia partim implet, et impleta aspiciat quancuq;
ad primam transmigracionem, que facta est de Iechonia
et principib; eius, qui ducti sunt in Babilonem: ubiq; p
pera pmittunt transmigratis, et aduersa remeantibus,
et incipit. cap. 24. et tendit per capita duo.

7. Pars.

In 8. parte pphcia iterum aduersitates patit, et psecu
tiones pro sua predicacione. Primo quidem, a populo c.
26. deinde a falsis pphetis. c. 27. et 28. et sic durat,
pars illa, per capita tria.

8. Pars

In 9. parte consolatio promittit transmigratis, et dicitur
p. c. 29. et pcedit usq; ad. c. 34. exclusive, per quinque
capita, ubi multa etiam continent de Christo, ut ubi ait
post dies illos dabo legem meam in visceribus eorum. et
multa alia consolabilia de Christo.

9. pars

In 10. parte Rursum desolatio pcedit, et pphetatur
contra remanentes in Hierusalem, alijs transmigratis
in Babilonem. Unde totum est contra Sedechiam 34. c.,
ubi illa pars decima continet.

10. pars

In Undecima parte propheta scribi pcepit a Hieremia
in uno libro, et scriptus comburet, et combustus rursus
reficit, et durat pars illa per duo cap. a. 35. ubi resumit
ppheta, quomodo misit eum deus ad predicandum populo
nec tamen est auditus: cum tamen filij Rechab audierit
et obedierint patri suo. p. tendit autem per caput. 36.
ubi continet hystoria de libri combustione, et refectioe.

11. pars

In 12. parte rursus propheta caput, et incarceration,
et durat pars illa per duo capita. scilicet 37. et 38.

12. pars.

In.

13. pars.

In parte. 13. propheta implet totaliter, et perficit quatuordecim
ad captivum Hierusalem, et combustionem templi, et
muri, et hoc continet Systruce in. c. 39. ubi etiam agit
de liberatione Hieremia.

14. pars

In Parte. 14. populum suum liberatum, et reliquias
dimissas usque in Egyptum benivole prosequitur
et incipit pars illa a. cap. 40. usque ad 46 exclusive, u-
bi Systruce per sex capita narrat, qualiter contra volun-
tatem Hieremia descendit populus in Egyptum, ubi eti-
am contra eos prophetavit.

15. pars

In parte u^o decima quinta et penultima propheta exte-
dit ad omnes gentes, quia contra Egyptios, contra Pales-
tinos, contra Moab, contra Ammon, contra Babylonios
et durat pars ista. a. cap. 46. usque ad caput 50. per inclu-
sive per sex capita.

16. pars.

In parte u^o decima sexta et ultima materiam thre-
norum Systruce contexit, et hoc in cap. 52 et in fine
sibi posita combustionem templi, et deportationem vasorum
propheta concludit. Et factum est postquam in captivitates
ductus est Israel, et Hierusalem destructa est. Sed et Hier-
emias flens, et amaro animo suspirans et eiulans dixit,
quomodo sedet etc. et in hoc finit liber Hieremias

S. 4 De libro Threnorum

Liber iste threnorum, qui ut supra diximus continet ele-
ga. sed caretus tristitia et maeroris, et habet pro materia
ad literam mortem Iosia, vel potius (ut textus innuit) des-
tructionem Hierusalem, et transmigracionem Hierusalem
ge

De terra sua, continet quattuor planctus & unam orationem. et sic hinc dividit in 4 capita. et quintum, quod intitulat oratio Hieremia. Distinguit autem planctus & literas Alphabeti viginti duas, quod in libro primus versus incipit a prima litera, secundus a secunda, & sic de alijs sicut internos, a solis ortus cardine. Primus versus incipit ab. A. secundus a B. et sic de ceteris, infra quatuor sit autem literam tres ~~versus~~ continent preterquam in tertio planctu, ubi cuilibet clausula correspondet sua litera, et ideo ter repetit quolibet litera simul, cum dicit Aleph. Aleph. Aleph. et sic consequenter usque ad Thau. Quare autem liber iste divinus est in 4 planctus, et hoc est propter 4 materias lamentationis, quas subiit Hieremias. Primo namque doluit de hostis occisione in campo Magged. Secundo de Iechonia transmigratione, et omnium nobilium sub Nabuchodonosor qui captivavit eos in Babylonem. 3. de Hierusalem, muri et templi combustionione facta sub Nabuzardan. 4. de godolia interfectione, & reliquiarum que remanserant dissipacione, et deiectione in egyptum. ut et autem liber iste ut dicit Gulibery omnibus locis Rechorius provocantibus ad indignationem, & conquestionem, hoc est provocantibus ad misericordiam, & indignationem, qui secundum Tullium in. 1. Rechorius sunt multi, sunt enim quindecim provocantes ad indignationem, & quindecim provocantes ad misericordiam. Primus enim provocans ad misericordiam est, ex comparacione bonorum in quibus homo fuit

Hieremias continet quattuor planctus, et unam orationem &

clausula

ad

ad mala in quibus deuenit. et ab ubi incipit primus versus
threnorum, quomodo sedet sola ciuitas plena populo, facta
est etc. cui comparabo? sedet sola, quae erat plena. Vidua
quae erat domina, sub tributo quae erat princeps. Secundus
locus est cum deplorat solatium, cui deseruit secundus N.
suis ~~comparabatur~~ plorans plorauit in nocte, sequitur
non est qui consoletur eam ex omnibus caris eius. 3. locus est
cum res in honore digna fuerint turpes. Similes et illibera
les, sin quem locum procedit quartus versus cum dicit. Vig
sion lugent, esq. non est qui ueniat ad sollemnitatem omn
potentia eius destructa, sacerdotes eius gementes, Virgines eius
squalida, et ipsa oppressa amaritudine, et sic de alijs locus tam
congestus q. indignationis, q. omnibus (ut dicitur) utiq.
liber iste

Diuisio Prima lamentationis

Ad euidentiam Suius libelli threnorum, procedendum est
ad specialem diuisionem cuiuslibet lamentationis in se
diuidit ergo. In 5. partes liber iste. In prima namq. pro
pheta specialiter lamentat destructionem ciuitatis Hierusa
lem, quae erat caput Regni. In 2. specialiter lamentat
destructionem totius israhel, et totius regni. In 3. more pro
pheticis conuertit se ad Christum, et lamentat de seipso in
dicens personam Christi, uel secundum sensum Iudaicum lamen
tat destructionem ipsius populi. In 4. lamentat specia
liter et potissime destructionem sanctuarij, et templi. In 5.
fieri ad deum orationem exploratiuam auxiliij, et pro
uocatiuam diuinae affectionis. Prima pars continet
In i. cap.

12 In primo cap. ibi. quomodo sedet solacium est. Secun-
 da vero in secundo. quod incipit. Quomodo obtexit. 3 in
 tertio. quod incipit. ego vir uedens. et 4 in 4. quod incipit
 quomodo obscuratum est aurum. Quinta uero in oratio-
 ne ipsa. Quae incipit. Recordare domine. quid acciderit
 est. Primum ergo Caput continet primam lamenta-
 tionem, quae refert principaliter et potissime ad ciuitates
 Hierusalem, quae erat caput regni. Et diuidit lamenta-
 tio illa, in duas partes principales. Primum namq. prophe-
 ta admirando lamentat destructionem Hierusalem, et
 loquitur ad seipsum. Secundo uero ipsamet ciuitas lamen-
 tatur seipsum prouocando alios ad sibi compatiendum, et
 incipit secunda pars ibi. in duodecimo versu. O uos oes
 qui transitis quiam est.

diuidit prima
 haec lamentatio
 in duas partes
 principales?

Prima autem pars continet undecim versus secundus
 undecim conditiones, et excellentias Ciuitatis Hierusale-
 sup quibz amissis Hieremias desolabiliter lamentatur.
 excessit namq. ciuitas Hierusalem aliquando alias ciui-
 tates in auctoritate, qz multis ciuitatibz, et terris do-
 minabat. excessit etiam in legitima et locumditate, qz
 erant ibi carniu. et multa signa legitima; excessit tertio in
 secretate. et aut de terris finitimus populi in Hierusale-
 conuenire festinarent propter secretatem. excessit 4
 in solennijs diuinis, et celebrate, ter enim in armis debe-
 bat populus in Hierusalem conuenire ad festa dominice
 celebranda: excessit 5. in pace et tranquillitate. sunt

1^a pars.

pat

patuit tempore Salomonis, et per hoc dicta est Hierusa
lem, quae interpretatur visio pacis: excessit sexto in forti
tudine militum, et probitate sicut patuit tempore da
uidis et Salomonis, in quo fuit ibi robur exercitus, et ma
xima fortitudo. excessit 7. in multiplici prosperitate
diuitiarum copiositate. erat enim tempore Salomonis co
pia auri, et argenti quasi ferri, et ferri quasi ligni, ut patet
in libro Paralipon. et regum: excessit 8. in laudis pro
fano, et famositate, nominabat enim in cunctis regnis
ut ait regina Sabba venire a finibus terra audire sapien
tiam Salomonis; excessit 9. in pulchritudine, et fir
mositate, erat etenim pulcherrime et firmosissime e
dificata: excessit decimo in cultu diuino, et ceremoniarum
sanctitate, ut ait non permittet aliquis gentilis aut
extraneus ingredi intra templum: excessit undecimo in
copia panis, et siccitate ac securitate, secundum hoc
ergo lamentatur propheta super amissione istarum undecim
privilegiarum. Deplorat namque primo civitatem
Hierusalem super amissione pristina auctoritatis in primo
versu. quomodo sedet etc. 2. deplorat eam super a
missione pristina letitiae et iocunditatis in secundo
versu plorans plorabit in nocte, unde sequitur non est qui
consolet eam. Deplorat 3. super amissione securitatis
in 3. versu migravit Iudas propter afflictionem. unde
sequitur omnes persecutores apprehenderunt eam. 4. de
plorat eam super amissione pristinae celebratis, et festivitatis
in quarto versu, via syon lugent, et non sit qui ve
niat

mat est. Deplorat autem 5. sup amissione pristinae
 pacis et tranquillitatis in quinto versu, facti sunt hostes eius
 in capite. Sequitur et inimici eius. Languetatis sunt etc. 6. de
 plorat eam sup amissione pristinae fortitudinis et belluae
 probitatis in versu sexto, et egressa est filia syon, sequitur
 facti sunt Principes eius uelut arceus, 7. deplorat eam
 sup amissione pristinae prosperitatis et opulentiatis in omni
 bus bonis in 7. versu septimo, ibi et recordata est Hierusalem
 dierum afflictionis, et sequitur, et omnium desiderabilium
 suorum etc. 8. deplorat eam sup amissione pristini ho
 noris et famositatis in versu octavo, peccatum peccauit
 Hierusalem, sequitur omnes qui glorificabant eam spreue
 runt eam etc. Deplorat eam nono sup admiratione
 pristinae pulchritudinis et formositatis in nono versu
 sordes eius in pedibus eius deposita est uehementer. 10.
 deplorat eam sup amissione diuini cultus et pristinae sanc
 titatis in versu decimo, manum suam misit hostis, se
 quitur, quia uidit gentes ingressas sanctorum suorum, de qui
 bus prouiderat etc. deplorat eam undecimo sup amis
 sione sacietatis pristinae in versu undecimo, omnis po
 pulus querens panem, dederunt preciosa quaeque pro cibo etc.
 deinde sequitur

¶ Pars Principalis istius lamen
 tationis, in qua postquam propheta lamentatus est Ciuitatem
 destructam introducit Ciuitatem lamentantem seipsam
 et incipit pars illa. in versu duodecimo. ibi. O uos omnes
 qui transitis quia etc. ibi enim ciuitas loquitur inuocans
 alios ad sibi compatendum, et diuidit pars illa usque in fi
 nem

2^a Pars principa
 lis in quattuor di
 uisa ~

nem lamentationis in 4. partes principales. Primo
namq; lamentat sup magnitudine et immensitate suę
miseriæ, in quattuor primis versib; et hoc sub 4. me-
taphoris quattuor modorum hominum, qui consueve-
runt omnia spolliare: dicit enim in primo versu. Do-
minum se Sabuisse ad instar vindemiatoris, qui nihil re-
liquit in vinea. Unde dicit o uis omnes qui transitis p̄
ett. ibi enim loquitur ciuitas Vindemiatorum ut locutus
est dominus. Secundo dicit ipsum se habuisse ad instar
incendiarij, et venatoris. Incendiarius enim consueuit
totum comburere, et venator quicquid cadit in rete to-
tum mactare et interficere. Et ides addit in sequenti v̄
su de excelso misit ignem in ossibus meis ett. 3. dicit
ipsum se Sabuisse ad instar vinculatoris ligantis capti-
p̄ manum et collum. Unde subdit ^{ps} vigilauit inquam in
iquisatum mearum, in manu eius ett. Quarto dicit ve-
rum se Sabuisse ad modum calcantis in torculari, et ex-
pressoris, qui nullum sumorem relinquit in uva, unde
subdit in sequenti versiculo abstulit omnes inimicos,
mess dominus, torcular calcauit ett. Et ita subhis 4.
metaphoris lamentata est, et explicauit immensita-
tem suę miserie ^{et} magnitudinem.

In 2.ª vero parte lamentat sup implacabilitate diuinę
iracundię, et ponit pars illa in illis versibus, recro ego
plorans, et in sequenti. In prima namq; ostendit q; non po-
test deum placare lachrymis oculorum dicens, ego plorans
et oculus meus deducens aquam ett. In 2.ª vero ostendit q;
no

sequitur et al. 2.
et in sequenti
in alim

non potest eum placare gestibus manuum aut deuotione
 quorumcumque signorum dicens expande manus tuas
 syon non est consolator etc. et sic lamentatur super impla-
 cabilitate diuina iracundie. cum tamen consueuisset
 alias deum placabilem sibi inuenire. In 3. parte La-
 mentando proficit utrum prouenire ex seueritate diuina
 iustitiae. et ex summa equitate in illis versibus. Iustus
 dominus, quod os eius ad iracundiam prouocat. Adurat illa
 pars per tres versibus. In primo confitetur deum non fu-
 isse iniustum in captiuitate, quam inflixit iudaeis exeu-
 ribus. Unde dicit Virgines meae et iuuenes mei abierunt
 in captiuitatem. In 2. q. nec deus fuit iniustus in fame
 quam inflixit remanentibus, dicens uocavi amicos me-
 os et ipsi deceperunt me. sacerdotes mei et senes mei
 in uerbo consumpti sunt. In 3. q. non fuit iniustus in
 morte et gladio, quem inflixit omnibus, tam istis, quam illis
 dicens. Vide domine quoniam tributor, sequitur, fors interfi-
 cit gladius etc.

In 4. P. Ultima lamentando prestolat dulcedinem
 diuinae clementiae. Et remedium consolationis futurae et
 continuat pars illa in duobus versibus ultimis. In pri-
 mo namque aperit inimicorum incompassionem respectu sui
 et promittit sibi diuinam consolationem, et incipit ille Christus
 audierunt quod ingemiscis ego. et sequitur adduxisti diem
 consolationis, et fuerit similes meus. In 2. autem expo-
 nit futuram purificationem super inimicos, et esse futuram con-
 solationem, dicens ingrediat omne malum eorum coram te
 et

et sic lamentatur
 super impla-
 cabilitate

et sic lamentatur
 super impla-
 cabilitate

et vindemia eos. Et in hoc primum caput et prima
Lamentatio fuit.

§. 5. ~ Divisio 2^a Lamentationis ~

2^a. hęc lamenta
tio dividit in 4
partes.

Tunc accedit secunda lamentatio, quę continet in 2° cap
quomodo obtextu caligine ubi propheta lamentat destruc
tionem totius terrę Israel, et totius regni. dividit au
tem in quattuor partes. Prima namq; lamentans sicut
homo desolatus loquitur ad seipsum: 2° Lamentans ser
monem suum dirigit ad terram Israel, et ad ipsum regnũ
ibi: cui comparabote. 3° sup hoc dat utile et salubre cõ
siliũ, ibi clamauit cor eius ad dominum sup muros filię
Syon: 4° ponit orationis textum ibi. Vide et considera.
Prima pars in qua lamentabat regnum Israel loquen
do in amore et stupore animi ad seipsum, nec dirigendũ
eloquium suum ad alterum dividit in duas decim partes.
Secundũ namq; duas decim infelicitates, quę evenerant sup
regnum Israel lamentat, infelicitates inquam opposi
tas excellentijs quas prius habuerat regnum illud. ex
cesserat namq; regna alia primo quantum ad glebam fer
tilern. et pingue solum, unde dicebat terra promissio
nis, terra indyta, fertilis, pinguis. sup hoc ergo in prim
versiculis lamentat dicens. Quomodo texit caligine in
furore tuo dominus filiam suam, proiecit terram indytã
Israel. Secundo excesserat regna alia q̃tum ad nobil
tatem et dignitatem principum, q̃ stirps dauid, quę reg
nabat in Regno Israel fuit sanctissima, et nobilissima tu
sq; lamentat propheta dicens, precipitavit dominus nec
pe

1ª pars in duas
decim divisa.

pepercerat, sequit polluit regnum et Principes eius: 3°
 excesserat quantum ad Robur militum et pugnantiu3
 unde fuerat regnum fortissimum, sicut cornu, sup quo
 Lamentat propheta in versu tertio dicens, confregit in ira
 furoris sui omne cornu israel. 4° excesserat quantum
 ad venustatem arborum et pulchritudinem terre nasce
 tion. et sic erat terra nemorosa et ad uiderendum pulcher
 rima, sup quo lamentat propheta in quarto versu dicens
 tenebat arcum suum quasi inimicus, occidit omne quod
 pulchrum erat visu. etc. Quinto excesserat quantum
 et urbes, ad terras muratas et multiplex fortalicium, quod erat in
 toto regno israel, et in multis hanc terra promissionis, ut
 patet ex libris paralypon. et Regum. sup quo in versu 5.
 Lamentat dicens, factus est dominus uelut inimicus proci
 pitauit israel, precipitauit omnia ingenia eius, dissipauit
 munitiones. Sexto excesserat quantum ad locum
 sacrum, et dei tabernaculum, quod fuerat in illo regno
 aliquando in syb. quandoq; in Maspha. et demum in
 Hierusalem sup quo sexto versu Lamentat dicens: et dis
 sipauit quasi hortum tentorium suum, demolitus e taber
 naculum suum etc. Septimo excesserat quantum ad
 dei altare et multiplex sacrificium, per quod filij israel
 ex precepto diuino prius habebant sacrificare, sup quo la
 mentat in versu septimo dicens, Repudit dominus altare
 suum, maledixit sacrificacionisue etc. Octauo excesse
 rat quantum ad urbem principalem, que erat metropolis et
 Regni solium, qz nullum regnum habebat metropolim, et

In capite, ut in babiloniam ciuitatem, sicut erat Hierusalem
sup quo lamentat in octauo versus dicens. cogitauit dno
dissipare murum sicut tyon. sequitur superitq; antemurale
et murus eius pariter dissipatus est. Nonno excesserat
quantum ad ceterum hominum sapientia diuina, et propheta
preditorum: nullum enim aliud regnum receperat le
gem dei, aut habuerat prophetas dei uisiones uidentes
sup quo lamentat in medio noni versus, ubi autem Reges
eius, et principes eius in gentibus, non est lex et propheta
eius non inuenerunt uisionem a domino, et secundus
hinc principium noni versus refert ad lamentationem
octauae excellentiae. scilicet ad destructionem portarum
et uellium ciuitatis metropolitanae Hierusalem, unde
incipit. defixa sunt in terra portae eius: uel potest dici q;
portae et uellia appellantur reges, prophetae ac principes, et
tunc ille versus refert ad lamentationem excellentiae
nonae. Decimo uero excesserat quantum ad populos
honore et Reuerentia dignum, qz in nullis regnis erant ta
les senes, aut tales uirgines in utroq; sexu, et quae ad san
tatem, et omnem uirtutem, et quae ad alias uirtutes
reuerentia dignas, sup quo lamentat in decimo versus
Sederunt in terra, constituerunt senes, abiecerunt in ter
ra capita sua uirgines iuda. Undecimo uero excesserat
quantum ad numerum paruulorum, et multitudinem
infantium, qz deus multiplicabat semen filiorum israel
plus qz aliarum nationum, sicut promisserat Abramae genes
is. suscipe ueliam, et numeras stellas sup te, sic erit seme
tuum

tuum. Unde et in egypto fuerunt satis in tempore breui ultra modum multiplicati. Super hoc ergo propheta in versu. 11. lamentatur pharaonis defectuorem parvultuum. et lactentium dicens defecerunt pro lacrymis oculi nostri. Sequitur cum deficeret parvulus et lactans in plateis oppidi: Duo decimo vero excesserat regnum illud alia regna in abundantia virtualibus et ex hoc aptum ~~ad iudicium diuturnum~~ ^{ut in plurimum}. Unde non moriebatur homines postquam in pueritia aut adolescentia. sed perveniebant ad perfectam etatem. et erat una benedictio inter filios israel qui videbant filios filiorum suorum. super quo lamentatur propheta in versu. 12. dicens. matribus suis dixerunt ubi est triticum et vinum? sequitur cum exsalarent animas suas in conspectu matrum suarum.

ad vitam diuturnam)

Deinde sequitur pars 2^a principalis, in qua propheta lamentum suum dirigit ad terram israel. et ad regnum ad aliquid quendum ipsum. ac ponendo pro oculis quinq. et secundum hoc pars illa, continet quinq. versus. Primo namque pro oculis ponit ipsi regno ut consideret magnitudinem tuam gentem. et tuam miseriam. et hoc in versu. 13. dicens cui comparabo te. vel cui assimilabo te filia Hierusalem. magna est tui sicut mare conturbatio tua. quis medibit tui? Secundo ponit pro oculis eius. et sibi ingerit originem suae culpe. et suae malicie. quae origo fuerunt prophetae ^{non} missi a perientes filiis israel sua iniquitatem. ut eos ad penam provocarent. et hoc facit in versu. 14. dicens. Prophetae tui uiderunt tibi falsa. etc. 3. ponit pro oculis in comparatione totius viciniae. et gentium propinquarum. Haec est enim una magna causa doloris existenti in miseria. dum non inuenit sibi aliquem. qui compatiat et hoc facit in versu. 15. dicens. Plauerunt super te manibus omnes transeuntes quia non debillerunt. et moverunt caput suum

sequitur magis

2^a pars principalis quae quinq. continet.

ad vitam diuturnam

est

est. 4°. ponit prosculus et ingerit exultationem. et gaudium
 gentis aduersarie. Et nationis sibi inimica. que est etiam cau-
 sa magna doloris. dum scilicet quis uenit in gaudium inimi-
 ci. et hoc facit in versu. 16. dicens. aperuerunt super eos sui
 omnes inimicitiaj dixerunt de uerabimus. en ista est dies
 est. Quinto ponit prosculus et ingerit hoc non est factum
 a casu imo secundum predestinationem iustitiae dei. et hoc
 in versu. 17. dicens. fecit dominus. que cogitauit. compleuit se-
 monem suum. quem conceperat a diebus antiquis.

3^a pars principa-
 lis. ad sex mouens

Deinde sequit Pars. 3^a. in qua propheta post lamentum
 dat salutare remedium. et salubre consilium. docet enim
 recurrere ad deum. Unde mouet ad sex. docet enim primo
 orare et clamare. 2° plorare. 3° implorando perseuerare
 quarto in nocte in oratione vigilare. 5° cor suum humiliare
 et sicut aquam effundere. 6° Leuationem manuum ad deum
 et alijs gestibus ipsum placare. et hoc facit in duobus versibus
 scilicet. 18. et 19. Pro primo namque dicit. clamaui cor
 eorum ad dominum: pro secundo dedit quasi torrentem lacry-
 marum. Pro 3° non des requiem etc. Pro 4°. Consurge et lau-
 da in nocte. Pro 5° effunde sicut aquam cor tuum; pro sexto
 Leua ad dominum manus tuas etc.

4^a pars principa-
 lis que oratione
 misericordie dei
 pro uocatiuam
 explicat.

Deinde sequit pars 4^a in qua propheta ponit orationis tex-
 tum. et texit de uocatiuam ad deum. monuit enim
 filios israel sic desolatos ad deum orandum. ubi ponit ora-
 tionem. quam facere debent dicendo. Vide domine et contide-
 ra: est autem illa oratio summe pro uocatiua diuine miseri-
 cordie. et continet tres versus scilicet 22. 23. et 24. ni-
 tuit enim pro uocare dei misericordiam. Primum allegando suas
 magnificentiam et uilitatem propriam. et hoc in principio
 sui

146

ius 21. dicens. Vide dominus et considera quem vindemiaue
ris ita. quasi dicat. Non decece tuam excellentiam et magni
ficentiam persequi me. sicut vilem et impotentem. Secundo
allegando infelicitatem multam iam perpassam. ^{scilicet} nam et
q. mater comedere filios. et q. propheta et sacerdos occisi sunt
in sanctuario. et q. nulli etati peperit gladius. et hoc facit
ab illis locis. ergo ne comedent mulieres fructum suum. us
q. in finem totius versu 20. et desineps in versu 21. 3. uero
allegando hostium et aduersariorum immunitatem et malicia
ut magis deus compatiat. et hoc facit in 22. versu
usq. ubi quasi ad diem solemnem. qui terrent me in circu
itu. etc. et sic finit lamentatio secunda. Vbi consideran
dum. q. licet sic fiat mentis de ciuitate Hierusalem tri
omnia. que in hoc capite continentur referenda sunt ad depla
rationem regni israel in comuni. itaq. omnia que dicuntur
de Hierusalem dicuntur in q. stromerac pars uel metropolis
huius regni. Et ideo in ista lamentatione. fit mentis de
terra inclita israel. de speciosis Jacob. de filiabus Hieru
salem. scilicet de ciuitatibus regni. que erant sicut filie. et
Hierusalem sicut mater.

D. 6. Diuisio Tertie lamentationis.

Tunc accedit lamentatio 3. In e. 3. ego vir videns. u
bi propheta postq. pluraue destructionem Hierusalem. que
erat solum regni in primo cap. deinde destructione me
tropolis regni israel in 2. cap. Nunc in 3. incipit lamentari
afflictionem populi capti. uel diuisi in carcere positi
et in lacu constituti. sicut dicit Hieremia. 30. et 38. uel
potius magis expresse ad litteram deplorat passionem Christi.
In prima ergo expositione si deplorat afflictionem suam. et
p

Secundum lamentationis
diuidit in .6. par
tes ~

1^a

2^a

3^a

4^a

5^a

populi captiuati induit prophetam uariu modum. et uarias
personam ut in hoc in sex partes tota lamentatio diui
dat. In Primanang parte induit personam hominis de
pungentis et deplorantis suam miseriam. et hoc a primo
versu. ego Vir uidentis paupertatem meam. usq; ad ultimum
sum. Recordare paupertatis. per decem et septem versus. in
quibus multas suas infirmitates et miseras depingit. et
deplorando describit. In 2^a parte induit personam ho
minis expectantis et deplorantis dei auxilium et clemen
tiam. et hoc a versu. 13. qui incipit. Recordare paupertatis
usq; ad versum. 23. qui incipit. Pars mea dominus dixit
anima mea. et hoc per quinq; versus in quibus dei mi
sericordiam multam nimis conficit. et ipsam imporat.
In 3^a autem parte induit personam hominis confidentis
et firmiter expectantis dei beneuolentiam. in versu. 23. Pars
mea dominus dixit anima mea. propterea expectabo eum. us
q; ad versum. 26. qui incipit. quis est iste qui dixit. quertus
13. In quibus multipliciter ostendit q; est in deo sperandum
et q; bonum est in deo sperare propter deum saturari oppu
brijs, et pecti in maxillis. In 4^a parte induit personam homi
nis repellentis et reprobantis falsam sententiam quae uindictas
putantur. q; captiuitas et afflictio populi non fuisset ex
uindicta. et ordinatione dei. sed fuisse a casu. non desu
bente. et hanc sententiam reprobat a. 36. Versu. qui inci
pit quis est iste qui dicit. ne fletet des non subente. usq; ad
39. Versum. qui incipit. Seruetur uias nostras p tres dies
in quibus reprehendit homines talia opinantes. In 5^a parte
inducit personam confitentis et penitentis sup iram. malicias
et culpam. Seruetur uias nostras. usq; ad Versum 54. *in*

Inuocauit nomen tuum domine per 15. versi-
 culos in quibus sua peccata et populi confitetur
 et de horem. qui afflictabat et de culpa et de pœ-
 na. In 6. uero parte induit personam homi-
 nis aspicientis de prope et iam inuenientis conso-
 lationem diuinam a versu 14. Qui incipit inuo-
 caui nomen tuum domine de lacu nouissimo et
 deinceps uocem meam audisti. et appropinquasti
 mihi, quando inuocaui te. Et iudicasti causam
 anime meę Redemptor uita meę usq; in finem la-
 mentationis per duo decim uersiculos. et sic in 65.
 tota Lamentatio terminat. Secundum autem
 expositionem magis literalem in hoc capite con-
 tit se ppheta ad deplorandam passionem Christi
 multis articulis. postq; deplorauerat destructionem
 Iherosolymę que erat caput regni. et deinde totius israel
 nam in psona Christi primo lamentat de sua ex-
 poliatione. quã exuerunt eum uestimentis suis. et
 nudauerunt omnibus. sicut pauperem. Unde inci-
 pit ego uir uidens paupertatem meam. Secundo
 uero lamentat de sua captione. et ligatione. que
 fuit facta nocte a cohorte. et a tribunis. Unde sub-
 dit me minauit. et adduxit in tenebris. et non in lu-
 cem. 3. uero lamentat de sua uexatione. qua per
 totam noctem in domo Anna et Cayphas fuit uexatus

6

a

a. Judex unde subdit tunc in me venit et con-
vertit manum suam. uertit am fecit pellem. edifica-
uit in gyro. in tenebris collocauit me. ¶ Lamenta-
t. de pedum conclauatione cum subdit circummedi-
ficauit aduersum me ut non egrediar. aggrauauit
impedem meum. ¶ Lamentat de sua acclamatio-
ne. quia clamauit in cruce absque exauditione ut ui-
debat cum subdit sed et cum clamauero et rogauero
excludent orationem meam. conclusit uias me-
as lapidibus quoduis est. ¶ Lamentat de sua illusio-
ne et blasphematione de qua scriptum est pretereuntes
blasphemabant eum mouerunt capita sua et hoc fa-
cit cum subdit virus insidians factus est mihi. ¶
¶ Sicut me quasi signum ad sagittam factus sum inde-
ribum omni populo. canticum eorum tota die. ¶ Lame-
tat de sua uobatione et potatione ex uino myrrha-
to mixto cum felle uas enim erat positum plenum
aceto et hoc facit cum ait. Repleuit me amaritudi-
nibus potauit me absinthio recordare absinthij mei
et felis. ¶ Octauus Lamentat de sua solitudine
in cruce et derelictione omnium excepto latro-
ne de cuius agit conuersione cum ait. Memoria
memor ero et tabesceat in me anima mea. sequit
uerbum Christi ad latronem. Noni dilectus magi-
na est fides tua. et sequit uerbum latronis. pariter

148

dominus propterea expectabo eum. Nonno lamé
tat de multiplici sui colapbizatione, cum ait
dabit percutienti se maxillam. Saturabit oppro
brijs. Decimo lamentat de lacrymatione et ef
fusione lacrymarum in cruce. de qua dicit Apo
stolus ad hebr. quum lacrymis cum clamore vali
do preces obtulit deo, et hoc facit cum subdit, oculi
mei afflatus est. Sequit. diuisiones aquarum de
dixerunt oculi mei. Undecimo lamentat de mor
te, et sepultura, et lapidis obuolutione ad hostium
monumenti cum ait. Venatione ceperunt me, qu
si auem lapsa est in laqueum uita mea, et posue
runt lapidem super me. Duodecimo lamentat de
mulierum fletu et exultatione, cum ait inundaue
runt aquae super caput meum. Decimotertio agit de
sua desentione ad lymbum, cum dicit in uocauij
nomen tuum de lacu uisissimis uocem meam audis
ti. Decimo quarto agit de sua resurrectione ibi
appropinquasti indie, qua in uocauite, iudicasti
domine causam animarum mearum. 15. agit de iudicij
maliciosa machinatione, qua post resurrectionem
dederunt pecuniam militibus, ut dicerent quod discipu
li, eis dormientibus furati erant corpus eius, et ides
subdit, Vidisti domine iniquitates eorum, Labia in
surgentium, et meditationes eorum aduersum me.
Decimo sexto tandem et ultimo agit de indigna es
rum

rum punitione propter illud peccatum et eorum des
trictionem et persecutionem ^{stangit} quam hodie patiuntur
Vnde subdit in fine lamentationis persequens eos in
furore. et vnteres eos sub coelo domine, et in hoc clame
tatio tertia fine. est vltima notandum quod cum aliq
Lamentationes sub nota vnius ^{lit} alphabeti clausulas in
tot continantur necesse nisi una series litterarum in tota
Lamentatione. In hac tamen, littere triplicantur, et vniq
clausula littera pignotat. in signum maioris doloris et
Lamentationis.

§. 7. Diuisio 4ta Lamentationis

Accedit 4ta Lamentatio in 4 cap^{to} quomodo obscurati
est auerum. ubi postq^{am} deplorauit destructionem He
rusalem. que caput erat regni, et domus totius populi
ruine deplorat propheta destructionem templi. et cultus di
uini ac sanctuarij. est autem aduertendum quod licet
in qualibet Lamentatione tangat aliquid de destructio
ne vtriusque quattuor. tamen principaliter intendit
prima Lamentatio de primo. Secunda de secundo. et
sic de alijs.

1^a pars quartae
Lamentationis

Diuidit ergo Hec Lamentatio in tres partes principales
primo namq^{ue} propheta deplorat templi et cultus di
uini desolationem; secundo u^{bi} vltius desolationis cau
sam inquirat, et inuestigat in versu 12. qui incipit no
crediderunt Reges terrae. Tertio uero gaudis p^{ro}diat
et aspicit futuram consolationem in versu 21. qui inci
pit gaude et letare. / Prima autem pars inq^{ui}
p^{ro}

propheta deplorat destructionem templi dicente in
 4. versus, ^{quoque} quattuor ~~et~~ consideranda sunt circa tem-
 plum. potest enim considerari, uel apparatus qui
 uestiebat, nam 3. regum. 6. di. q. nihil erat in tem-
 plo, quod non auro tegeret, ubi etiam erant lapides
 preciosi saltem in rationali, et uestibus sacerdotum,
 et Sunc apparatus deplorat propheta in primo ver-
 su dicens, quomodo obscuratum est aurum, mutabis e-
 etc. Secundo potest considerari circa templum co-
 mitatus et egresus, qui ingrediebatur ipsum, et sequemur
 querebatur, nam et ingrediebant ipsum in chytis
 mines, quos deplorat in secundo versu propheta filij
 syon in chytis, et amicti auro primo, et ingrediebant
 ipsum pique ac denota mulieres sup quibus deplorat
 in 3. versu propheta, quod uerget sunt ad similitudines
 lamiarum, que filios lactant, et in similitudines
 crudelium strutionum, quod mulieres Hierusalem
 legunt comedisse filios suos tempore obsidionis, v-
 subdit, sed et lamia nudauerunt matras suas, in-
 grediebant etiam pueri et infantes, quos deplorat
 in .10. versu dicens, adhaesit lingua lactentis ad pa-
 latum eius insiti, ingrediebant delitiosi iuvenes
 et adulescentes, quos deplorat in quinto dicens, qui
 uescebant uoluptuose interierunt in vijs etc. ingredi-
 ebant etiam diversi hominum status et conditiones
 quos

quos omnes sub una generali clausula per compara-
tionem ad destructionem Sodomorum propheta depla-
rat in 6. versu. Et maior effusa est iniquitas filie
populi mei peccata Sodomorum est. 3. potest con-
siderari esse templum Nazareorum ritus, et es libat
quo oblectabat, qui quidem Nazarei distribuuntur
in sua pristina dignitate versu septimo, qui incipit
Candidiores Nazarei eius nive; et deinde deplora-
tur in opposita infelicitate in vsu octavo qui incipit
denigrata et super carbonem. Deinde concludit ex
predicta calamitate quaedam generalis sententia
in nono versu. melius fuit occisus gladio, quam inter-
fectus fame: Deinde illa sententia approbat ex
facti evidentia, et plura a minori in decimo versu
manus mulierum misericordium exerunt filios
Iudae, ex quo incendit propheta probare, quod melius fuit
occisus gladio, quam interfectus fame.

4. autem potest considerari circa templum tota
illius structura, et totius fabricae status, qui in sub-
limi exorgebat, cuius combustionem, et destructionem
usque ad fundamenta deplorat propheta in undecimo
versu dicens. Complectur dominus furorem suum, suc-
cendit ignem in syon, et deuorauit fundamenta
eius, et sic finit prima pars principalis quartae lamen-
tationis. est autem sciendum, quod sicut aliquando per
sic exponit, ^{quod} in ista lamentatione predictum est de com-
bustis

bustione templi, que facta est p̄ Chaldeos, & p̄ Nabuzar
 dan Principem militum Nabuchodonosore imperante,
 tamen magis clare literaliter exponi potest de destru
 tione facta p̄ Romanos sub Tito. & Vespasiano, q̄ p̄
 obsidionem Romanorum in illa leguntur mulieres deo
 xisse filios suos, et homines extubuisse p̄ fame et
 que sic dicunt, et tamen non leguntur facta fuisse in
 obsidione Hierusalem facta per Chaldeos.

Deinde sequitur pars secunda principalis in qua pro
 pheta inuestigat, et narrat desolationis templi mo
 dum & rationem, que incipit versu 12. Non crediderunt
 Reges terrarum, ubi propheta ostendit hanc desolationem
 anteq̄ fieret fuisse uniuersis gentibus incredibilem
 et hoc versu duodecimo, ac enim, non crediderunt
 uniuersi habitatores orbis, qm̄ ingrederet̄ ostis p̄
 portam Hierusalem. Secundo uero ostendit eandē
 desolationem postmodum factam fuisse uisam eis de
 gentibus iustam, et rationabilem, propter tres cau
 sas: Prima quidem effusio sanguinis innocentis et
 iusti, q̄ sacerdotes et dei propheta interfecerunt Za
 chariam, Usaiam, et multos alios prophetas in Hierusa
 lem, et hanc causam Hieremias describit in versu
 13 qui incipit p̄pter peccata prophetarum et inij
 quitates sacerdotum, et in versu 14 qui incipit erra
 uerunt equi, polluti sunt sanguine, propter quam cau
 sam

2^a pars princi
 palis istius lamen
 tationis

San̄m̄ introducit clamorem omnium gentium et natio-
num contra Sabitares Hierusalem in versu. 15. re-
cedite polluti clamauerunt eis. et versu. 16. facies
domini diuisit eos; Secunda uero causa quare ratio
nabilis fuit templi desolatio, fuit prestolatio alterius
auxilij, q̄z deij. Cum enim Nabuchodonosor obsideret
Ciritatem, Sedecias et populus debuissent ad auxilij
cum domini recurrere, sed recurrerunt potius ad auxi-
lium Pharaonis Regis Egypti propter quod dicitur tra-
didit eos in manus Nabuchodonosoris qui templum
destruxit; et huius causa tangit in versu. 14. qui inci-
pit. Cum ad Sue subsisteremus defecerunt oculi nri
ad auxilium uanum, cum respiceremus attenti ad
gentem, que saluare nos non poterat, et in versu 18
describit qualiter sic ipsi prestolantibus, et Egyptijs
non uenientibus finis uenit obsidionis eorum, et cap-
ti sunt, Unde incipit versus ille. Subtraherunt ve-
tigia nra etc. In versu autem. 19 ostendit q̄ nec po-
tuerunt fugientes de ciuitate peruenire usq̄ in E-
gyptum; unde incipit uel uoces fieri uocis persecuto-
ris nostri aquilis uelch. 3. uero causa desolationis
templi fuit mors et interfectio Iesu Christi domini,
que tangit versu 20. qui incipit spiritus oris mei et
Iesus dominus captus est in peccatis nostris, q̄z uis enim
aliqui Iudgorum intelligant. Sicut uersiculum de Io-
na, qui interfectus est a Pharaone Nechao, alij uero
se

de Sedechia qui egressus de civitate voluit fugere,
 in egyptum, quem persecutus est Chaldaorum exer-
 citus et comprehensus in deserto Hiericunctum, tamē
 nō potest intelligi ad literam de illis, ^{cum} quibus
 illis captus fuerit in peccatis suis. Josias quidam quō
 obediunt verbo prophetæ ex ore domini. ut dicit esdrā. 2.
 c. Sedechias autem, qz non obediunt verbis Hieremi
 qz nec servavit iuramentum quod se obtulerat cū
 Rege Chaldaorum, et ides dicit literaliter qz non pos-
 sunt ista intelligi nisi de domino Iesu Christo. unde
 quæ dicunt a dno decimo versu et deinceps habent
 referri ad mortem ipsius, in quem conspiraverunt
 sacerdotes et prophetæ. hoc est legis doctores et scribæ. v
 et de iudis verificat post mortem Christi prefatus ver-
 sus, qui dicit facies domini ducite eas, non addet ut
 respiciat eos. Post captivitatem enim chaldaorum
 deus respexit eos, et ad terram suam reduxit, sed post
 mortem Christi despexit illos, sicut est hodie. Deinde

falsi 1

Sequitur 3^a pars & ultima istius lamentationis
 In qua propheta aspiciat et prædicat futuram consolatio-
 nem de conversione iudæorum, postqz introiunt gen-
 tium plenitudo, vel de reditu eorum de captivita-
 te babilonica, vel potius et literaliter de conversio-
 ne eorum ad fidem Iesu Christi, quæ erit in fine quibz
 et hoc in versu 12 et ultima completa est iniquitas
 filie

3^a et ultima
pars.

filii syon, non addet ultra ut transmigrante. cur
tas enim, q. ad literam hoc intelligi non potest. postq.
de captivitate babilonica Iudgi sunt reversi, nam
ex tunc captivati sunt p. Romanos et transmigra
ti ac dispersi, et propter hoc referenda sunt hec ad
finem sequi, sicut dictum est, et in hoc lamentatio
quarta finit. §. 3.

Divisio orationis Hieremiae

Oratio Hieremi
e dividit in 3
partes principa
les. 1.

1^a pars.

Ubi sequitur Hieremia oratio, pro populo transmi
grato, et dividit in 3 partes principales. In Prim^a
namq. ad modum bene orantis, et devote prostrat ad
se et exorat divinam pietatem, et misericordiam
dicens. Recordare domine, quid acciderit nobis, secunde
vero narrat et reserat suam vilitatem et afflictionem
et q. tum ad amissionem possessionum dicens. Vere
ditas nra versa est ad alienos, et quo ad amissionem
Libertatis subdens. Cervicibus nostris minabantur,
et q. tum ad amissionem sanctitatis, quo ad patres
subdens, patres nostri peccaverunt, et non sunt: et
quo ad amissionem potestatis, et auctoritatis subdens
Serui dominati sunt nostri. Et quo ad amissionem
prolebritudinis, et sanitatis concludens pellis nra
quasi chybanus exusta est. 3^a recitat adversario
rum multiplicem iniquitatem et abusionem, qua ab
uti sunt captivati, ut ex hoc deus magis admiserit

diarn

diam provocet, et hoc facit ubi mulieres in syon hu-
 miliaverunt ubi recitatur aduersariorum immuni-
 1. duciam, et lubricitatem dicent, mulieres in syon hu-
 miliaverunt, et Virgines in ciuitatibus iuda. Dein
 de u. maliciam et crudelitatem subdens, Principes
 manu suspensi sunt, facies senum non erubuerunt.
 Deinde ipsorum nequiciam, et in naturalem foedita-
 tem subdit. Adolescentibus impudice abusi sunt. 4.
 propheta deplorat pristinam dignitatem et consolatio-
 nem, qua et defecit sapientia, letitia et excellentia
 quae consueuerat esse in Hierusalem; quoniam ad sapie-
 tiam dicens, senes defecerunt de portis; quoniam ad leti-
 tiam subdit, iuuenes de choro psalenticum; quoniam ad
 excellentiam concludit cecidit corona capitis mei. 5.
 propheta explicat suam iniquitatem, et confitetur iustam
 punitionem ubi, uergetis nos, quia peccauimus, propterea
 inquisitionis factum est cor meum. 6. Laudat et praedicat
 diuinam maiestatem, et suam duritatem ubi; tu au-
 tem domine in aeternum permanebis. 7. implo-
 rat dei benignitatem, et petit sui reditus et sua conuersio-
 nis acceleratiuam, reditus quidem uel de Babylo-
 nica captiuitate in Hierusalem, uel potius et melius, de
 incredulitate ad Iesum Christum dominum fidem, et hoc facit
 ubi; quare in perpetuum obliuisceris me, sequitur enim
 conuerte nos domine ad te. et conuertemur. 8. et ubi
 mo intuetur et cernit diuinam seueritatem, et percontat
 quoniam

a
4

a
5

a
6

a
7

a
8.

quens aliquam dilationem exauditionis ut id quod
 petit ita celeriter impleat concludens. sed proficiens
 reprobis nos, iratus est contra nos vehementer. Et in
 hoc threnus Hieremiae finit. ad partem ergo ista
 scripturae sacrae quae est propheta et de canonicis ascen
 damus, ad eam namque ascendit ascensu purpureo, si
 ut scribitur cantico. 3. c. ascensum purpureum media
 charitate construit propter filias Hierusalem ~

§. 9 ~ Alia Libri Hieremiae diuisio

¶ Si diuisiōnem Hieremiae aliam breuiorem deside
 ras (qui ut s̄ diximus scriptis tempore Josia Joachi
 et sedechus) aduerte q̄ prophetavit per correptiones, lami
 tationes 4^{ae}, et orationem unam, Correptiones u^o
 tripliciter. scilicet ante predicationem in iuncta proph
 etia. in ipsa predicatione, et post predicationem, ante
 predicationem ubi declarat qualitas et conditio le
 gati. c. 1. forma seu tenor mandati. Vbi dicitur, tu ergo
 accinge lumbos tuos etc. In iustificatione decretae poenae ob
 ingratitude iudaeorum. c. 2. ob summam clementi
 am dei. c. 3. ob facultatem veniae consequenda. c. 4. ~
 ob pernicitatem omnium. c. 5. ob peruersionem
 sacerdotum et prophetarum. c. 6. ob profanationem templi
 et sacrificiorum. c. 7. ob mendacia et impietates scriba
 rum et doctorem. c. 8. ob defectum lacrymarum pro pec
 catis. c. 9. ob exilitatem et ignorantiam iudaeorum. c. 10
 ob pactum cum filiis israel. c. 11) declarat et difficul
 tates

Hieremias diui
 ditur in tres partes
 scilicet correptiones, la
 mentationes, et
 orationem ~

1. pars ~

153
 tas et periculum Suius Legationis in capite duodecim.
 In ipsa predicatione inuehitur contra Hierusalem et
 Iudream, ubi considerat forma submetaphoris, et figu-
 rabilibus aliorum. Lumbaris linei, quod computavit. c. 13
 Sermonei succitatis. c. 14. Moyses et Samueles, qui
 alias exauditi non exaudirent. c. 15. eumuchi et homi-
 nis sterilitas. c. 16. Stili ferrei et adamantini lapidis. c. 17
 figuli et confecti uasis. c. 18. Saguncule et testei uasis
 c. 19. considerat etiam effectus dicta predicationis, qui a
 liis fere non erat, quod propheta fuerit persecutioni sub-
 iectus. et pro beneficio predicationis acceperit iniurias
 c. 20.
 Inuehitur et contra Rectores et presidentes. et primo contra
 urbem Hierusalem. c. 21. secundo contra Regem. c. 22
 tertio contra malos prophetas et doctores. c. 23.
 Inuehitur contra subiectos indicendo populo persecutores
 c. 24. et minando falsis prophetis usque ad caput. 28
 Inuehitur etiam in eos qui remanserant in Hierusalem
 alijs transmigrantibus in Babyloiam, atque ita prophe-
 ta consolatur egressos in Babyloiam. c. 28. usque ad. 34
 predicat captiuitatem Sedechia et remanentibus in He-
 rusalem desolatio ciuitatis intimat. c. 34. tradit me-
 moriam de libris suis primicem confecto, deinde combusto
 ac tandem iterum refecto. c. 35. et. 36. ubi de Rechabi-
 tis, qui non bibebant uinum ob obedientiam circa Sona-
 dab agit. Inferit tertiam persecutionem, qua ipse nec
 capite et in carcerat. c. 37. et. 38. Historiam de capti-
 uitate Hierusalem, de combustionem templi, et muri des-
 tructio

terrore subtingit. c. 35.) Post perditionem
et executionem propheta narrat primo, quanta benevolencia
Hieremias populum unia seum liberatum, et
reliquias superstices contra consilium suum descende-
tes in Egyptum prophetaando sic persecutus, a. c. 40
usq. ad 46. Deinde haec propheta ad abas extor-
nationes ut puta Egyptios, Palestinos, Moabitas, A-
monitas et Babylonicos a. c. 46. usq. ad 50, tandem
lamentat combustionem templi, et depredationem ua-
sorum. c. 51. et 52.

2^a. Pars.

2^a Pars principalis istius prophetae sunt lamentationes
quattuor, scilicet de civitate Hierusalem, quae erat caput
regni, cuius deplorat auctoritatem deperditam, ibi qui-
modo sedet etc. Libertatem et iocunditatem sublata
ibi plorans etc. securitatem amissam, ibi migravit lu-
da etc. celebritatem festivam oblitam ibi. f. Vig. syon
etc. pacem et tranquillitatem ibi. facti sunt hostes etc.
fortitudinem, et bellicam probitatem derelictam, ibi e-
gressus e a filia syon etc. prosperitatem et rerum af-
fluentiam absentem ibi, et recordata est Hierusalem
etc. Laudem et famam obscuratam, ibi peccata peccati
etc. Pulchritudinem deformatam ibi sordes eius etc.
ceremonias divini cultus prohibitas ibi. missi hostes ma-
riam suam etc. Satietatem et saturitatem relegatam
ibi omnis populus querens pacem etc.
Lamentat et de toto regno Israel prout Regem cum o-

mri populo continet, ubi declarat p[ro]phetas prophetas
 loquentis ad seipsum desolationem, cuius sermo ad totum
 israel conuertit salutare ad habendo remedium, ubi
 oratio ipsius, et p[ro]mora culum exprimitur toto cap. 2
 Lamentat etiam de passione Christi domini, et eius ac
 erbissima afflictione. c. 3. Lamentat et de desolatio
 ne diuini uelut, ubi deplorat desolationem temp[or]is, et
 inquirat causam desolationis, p[ro]dicendo futuram con
 solationem. c. 4.

qui uult de libro Baruc
 uult de libro Baruc
 in Babylonia, ubi p[ro]phetas
 p[ro]phetas, uult de libro Baruc

Tertia et ultima pars principalis istius propheta
 est oratio, que p[er] suas periclas et clausulas apte et
 deuote compositas clementiam dei mouet, ubi recor
 dare domine, calamitatem exponit ubi Hereditas nos
 tra; iniurias illatas recenset ubi mulieres syon; dig
 nitatem pristinam deplorat ubi serues defecerunt de por
 tis. iustam p[un]itionem ob culpam agnoscat ubi. u[er]o no
 bis q[uo]d peccauimus; maiestatem diuinam semp[er] perma
 suam p[ro]dicat ubi, tu autem domine in q[ue]thernum per
 manebis, solium tuum in generatione est. ad diuinita
 tem confugit ubi, quare in perpetuum obliuisceris n[ost]ri?
 derelinques nos in longitudine dierum, diuinam se
 ueritatem contemplant ubi, reprobos nos, iratus es contra
 nos vehementer c. 5.

3. Pars.

§. 10 ~ Diuisio Libri Baruc ~

Nunc sequit[ur] Baruc et diuidit in septem partes
 sm

cuius propheta spem fu
 tura reuelationis (a chal
 deis destructa Ierusalem)
 aduertit, diuidit et

1. pars

Sunt septem conclusiones, quas interdidit ubi totus li-
ber. Inducit enim populum captivatum in Babylone
ex itinere ad placatum deum, primo quidem per
oblationem legalem a principio libri, et hec verba us-
que ad medium primi capituli (et dicetis domino deo vtro)
Secundo vero per confessionem vocalem omnium peccato-
rum suorum et iustitiam divinam, et hec ab illa parte, que
est in medio capituli (et dicetis domino deo vtro, usque
ad illam partem que est in cap. 2. (avertat iram tuam a nobis
que derelicti sumus. 3. orationem et supplicationem me-
talem, et hoc a precedenti parte (avertat iram tuam) usque
ad illam audi israel mandata vite ultra principium. c. 3.
Quarto propheta subiungit mentionem salutarem et sa-
lubrem ab illo loco (audi israel) usque ad illam partem
obliti estis eum, qui nutrivit vos, et contristastis nutrice-
vestram Hierusalem, ultra principium quarti capituli.
Quinto inducit mentionem figuralem Hierusalem
ad modum nutrice captivum populum alloquentis, pla-
geritis, et desideratis optime adventum et reditum. Et hoc
ab illo loco obliti estis eum etc. et nutrice vestram Hie-
rusalem, usque ad partem istam. Antiquior est Hierusalem
circa finem capituli. 4. 6. inducit promissionem festi-
nam, iocundam et regalem veritatem super Hierusalem
ab illo loco, (Antiquior est) usque ad finem cap. quinti.
7. et ultimo Baruch ponit informationem epistolarem
quam destinavit Hieremias ad captivos in Babylone ex-
isti

2

3

4

5

6

7

istentis, in qua multis rationibus ostendit idola falsa esse, et non habere in se aliquid divinum. et hoc facit c. 6. et ultimo, quod incipit propter peccata;

§. 11 Divisio Ezechielis

Ezechiel dividit in septem partes, Prima namque est introductiva grandis oraculi, et continet c. 1. ubi introduci- tur Dominus sedens sup thronum positum sup firmamen- tum, quod imminebat quatuor animalibus, que designa- bant 4^a monarchias, quas divina providentia regit. 2^a Pars est imperativa grandis officij ipsi Ezechielis in ministerij et auctoritatis predicandi, et id cap. 2. subtermi- nis mitte ego te. et c. 3. p. 1. 3^a est descriptiva grandis supplicij, et futuri iudicij sup Hierusalem, et Ju- deam, quod Nabuch. adimplevit, et incipit pars ulla c. 4. et usq. fili hominis, et durat usq. ad caput 15 exclu- sine p. unde cum capite. In quorum primo describit obli- dio Hierusalem, famis, et persecutio. In secundo vero, quod est quintum in libro, populi captivatio, et dispersio, in .6. vero et septimo, terrę et Regionis de populatio, et desolatio. In 8. abominatorum et criminum numera- tio, que fiebant in Hierusalem, et in templo. In 9. et 10. civitatis subversio, et templi corruptio. In 11. et 12. Principum, Regum, et prophetarum punio. et in 14. ex- cludit omnis remedij consolatio, dato enim gesserit in Hi- erusalem tres viri Noe, Daniel, et Job, tantum animas su- as liberassent. 4^a Pars est decantativa grandis flagitij et

qui cum Joachin Rege
Iuda captivus ductus est
in Babyloniarn, ubi pr-
phetavit, dicitur

- 1. pars
- 2^a
- 3^a

4^a pars

et incipit. c. 15. ubi sub metaphora vitis et sub metapho-
 ra spursae deformis et legrae et leonis, et sub metapho-
 ra salus comburendi, et nigromis, et sub metaphora gla-
 dii climati, et ensis, et sub metaphora scoria stagrij
 ferri et gris, et sub metaphora duarum filiarum
 unius mulieris; et sub metaphora ollae quae, et ping-
 uis animalis, sub his inquam decem metaphoris describit
 flagitia, et peccata populi iudaeorum, et civitatis Ihe-
 rusalem, propter quae illud horrendum iudicium, quod
 in parte prioris civitatis Iherusalem praedixerat, erat su-
 per eos venturum. Quinta autem pars est denuncia-
 tio futuri exterminij contra alias nationes, ut contra
 Ammon, Tyronem, Egyptum, et incipit. c. 25. et factus est
 sermo domini filii hominis pone faciem contra filios A-
 mon et dicitur usque ad cap. 33. postea capitulum 6. pars
 est revocatio captivi populi ab exilio, et ita permitti-
 tum gaudij, et incipit. cap. 33. et factum est verbum domini
 ad me dicens, fili Israel loquere ad filios populi tui ex-
 tunc etiam prospera promittuntur usque ad cap. 40. post
 capitulum, ubi etiam agit de Christo domino in pluribus locis
 et interseritur de destructione Gog. Et quoque et ultimum
 est fabricatio solennis tabernaculi, et novae templi, et
 continet novem cap. a 40. usque in finem: ubi etiam
 tractat de divisione terra, et de ritu altaris, et sacrificij
 et in hoczechiel terminat.

5. pars.

6

7

qui tempore captivi-
 tatis in Babylone pro-
 phetauit, diuinitate

§. 12. Divisio Libri Danielis

Accedit tunc Daniel, et dividit in quinque partes, in pri-
 ma

ma namq; ponit respectu danielis acquisitus intellectus
 et sapientia, et hoc continet. c. 1.) In 2^a vero ponitur
 declaratio sua intelligentia, a cap. 2. usq; ad 3 exclu-
 sive: nam in secundo declarat sua intelligentia in or-
 dine ad somnia; q; interpretatus est somnium Nab^{uch}
 donosor ut ibi patet. In tertio vero in ordine ad visa
 q; angelus domini in specie quatuor visibilis apparuit
 in fornace. In quarto autem in ordine ad audita, u-
 bi interpretat daniel vocem sancti & vigiles de celo
 clamantis succidite arborem etc. In quinto vero in or-
 dine ad scripta, q; scripturam illam interpretatus est
 mane tecel Phares, ex quibus declarat qualiter in
 ipso danielle fuit spūs intelligentia.))

1^a pars
 2^a

In 3^a autem parte ponit respectu danielis testimoniū
 sanctimonie, qui missus in lacum leonum, q; volebat
 adorare Regem miraculose exiit a leonib; liberatus
 et hęc pars continet in 6. c.

3^a pars

In 4^a parte ponit continuatio pura prophetia, et incipit
 c. 7. Anno primo, et protendit usq; ad cap. 13. exclusi-
 ve, et continet sex cap. & quattuor visiones propheti-
 cas. In septimo namq; cap. sub quattuor bestiis succes-
 sive quattuor monarchiarum, et 4^a regnorum, et intro-
 ducit regnum Christi tanq; quintum. In octavo au-
 tem cap. prophetat destructio regni Medorum, et introduc-
 tio regni grecorum sub metaphora arietis et Sirci, In
 9. cap. prophetat destructio Sircorum, et egressus decapitui-
 tate, & ibi addit de adventu Christi, & eius morte sub
 mys

4^a pars

mysterio septuaginta hebdomadarum, In decimo
et undecimo introducit, ac prophetat de structis regni-
corum, et persecutor machaborum; et agit de Anti-
christo. Et tandem cap. 12 agit de resurrectione et
finali iudicio corporum; et sic finit 4^a pars danielis.

quinta pars, In quinta ponit armata duplex systema per duo
capita ultima; Susanna quidem et utriusq; senis in 13,
draconis autem et Bellus in 14. ubi etiam agit de app-
tatione prophete Abachues, p angelum sup lacu leonum
ubi daniel erat. et concludit totus liber in liberatio-
ne danielis. cap. 17

De Divisione Libri duodecim prophetarum

Succedit deinde liber duodecim prophetarum, quorum
quidem quattuor sunt comminatory, ut Osee, Joel, Amos,
micheas; et quattuor consolatory respectu iudorum
qz comminant alijs nationibus, quae erant eis infestae
Abdias scilicet, Ionas, Nahum, et Abachues: et
4° sunt revocatory, qui revocant populum a capti-
vitate scilicet Sophonias, Aggeus, Zacharias, et Ma-
lachias. Rursum quattuor prophetae comminato-
rij captivitatis iudorum sic dividuntur qz Osee commina-
t utriq; regno israelitis et Iudaeis: Joel vero tan-
tum duabus tribubus sine Regno iudaeis, ut Hieron-
imus dicit, Amos vero non solum ubi duplici regno imo
et omni regno finitimo, qz et damasco, et Gaza, et Ty-
ro, et Ammonitis, et Moabitibus; Micheas autem prin-
cipa

Nota.

157

paliter cominat regno Israelitico, qz fuit causa erro-
ris alteri regno. Prorsum quattuor illi, qui sunt
consolatorij sic diuiduntur q. Abdias loquitur contra regnū
Edumgorum, qz Edumgi nati sunt de Esau, et emuli e-
rant Israel. Ieremias autem loquitur contra Ninivem
et regnum Assyriorum. Sed tamen qz ad predicationē
eius egerunt poenitentiam, prophetata p̄ Ionam sus-
pensa sunt pro tunc a Clementissimodes; et idē suc-
cedit Naſum, qui Prorsum cominat contra Ninivem
et regnum Assyriorum, qz non perseuerauerunt
in poenitentia, sed postea decem tribus captiuauerunt.
Abacuc ūers loquitur contra Nabuchodonosor, et reg-
num Chaldeorum, qui captiuauerunt duas tribus.
Prorsum 4. illi prophete, qui sunt reuicatorij sic
distingunt, q. Sophonias predicat reuocationem futurā,
Aggeus et Zacharias cernunt eam presentem, et exhibi-
tam, et hortat populum ad exerendum e Babylonia
et reedificandum templum, et Hierusalem ciuitatem
sanctam. Malachias autem cernit eam preteritam, et
idē monet ad binendum deum, et ad uitam sanctam
et maxime sacerdotes, et tribum leuiticam; et seun-
dum hoc distinguunt duo decim prophete.

Diuisio libri osee

Osee cuius propheta fuit in Iudæa sub ozia, Ioathan, Ach-
az et Ezechia Regibus diuidit in quinq. partes principales
In. i. namq. assumit p̄sonam uatis futura p̄ostendentis =

diuidit osee
in .5. partes
i.

in.

in seipso, quasi sub quodam signo et portento, et hoc in pri-
mis tribus capitulis, in quibus de fornicaria generat duos
filios et unam filiam, et uenit hoc de mandato dei diligit
mulierem adulteram, quae omnia signanter erant pro-
digia et praesagia futurorum, quae uentura erant super pop-
ulum israeliticum decem tribuum, et etiam duarum.

2^a pars.

In 2^a parte assumit personam iudicis contendens iudi-
cio cum populo contra quem prophetauit, unde inducit
dominum quasi iudicose submittentem, et incipit illa
pars. c. 4. audite uerbum domini filij israel, quod iudicium
domino cum habitatoribus terra, et durat per 4 capitula

3^a pars

quae ad octauum exclusiue. In 3^a autem parte assumit per-
sonam precorū (postquam finitum est iudicium) precorū in quibus
clangentis uerū instrumentis. Et hoc cap. 8. quod incipit in
quattuor tuo sit tuba) et extendit per totum sequens caput
usque ad decimum exclusiue.)

4^a pars

In 4^a parte assumit per-
sonam patris super beneficijs collatis arguentis, et memori-
am facientis de multiplici bono super quo erant ingrati, et
incipit pars illa. c. 10. uitis frondosa israel, et durat per
quattuor capita usque ad 14 exclusiue.)

5^a pars

In 5^a et ultima
parte assumit personam amici familiariter, et amabili-
liter prouidentis, de sano consilio, et incipit pars illa. c.
14. Pereat samaria, sequit conueterere israel ad dominum
deum tuum, tollite nobis uerba, et conuertimini. etc.

Et quod continuare istum prophetam est ualde difficile, et
circa. c. quamlibet ex istis partibus amplius insistentiu-
re.

Prima

Prima ergo pars in qua procedit per modum vatis. sub
 quodam signo et portento continet septem particulas quae
 primo propheta praedicit futuram poenam, super et contra
 domum Regiam, domum scilicet Iehu, de cuius stirpe e-
 rat Hieroboam; in cuius tempore prophetabat: et hoc
 facit in primo portento, ^{et} in primo filio nato de forni-
 caria, quem appellat Iezracl, et durat illa particula post
 titulum positum in principio, Verbum domini, quod fac-
 tum est. Statim a principio tractat, qui incipit. (Vade
 sume tibi uxorem fornicatorum) usque ubi et concepit ad
 Sui. 2° vero praedicit in tota plebe decem tribuum,
 et duarum captivitatem futuram; sed duarum tempora
 lem, et decem perpetuam: et hoc in secundo portento de
 filia, quae vocata est absque misericordia; et durat illa par-
 ticula a hoc illo (et concepit adhuc) usque ubi et concepit et
 peperit ei filiam. 3° propheta conuertit se ad utriusque
 civitatem venturam, et cordis duciam Sabendam pro tem-
 pore Brutii; et hoc sub facto portento de filio, qui dicitur e-
 (non populus meus vos) quod Sodite verificat in Iudis, et
 incipit in illo loco (et concepit et peperit) et durat usque
 ubi (et eris in loco ubi dicit eis.) 4° praedicit et praedicit
 illius populi exegati illuminationem in partem aliquam
 scilicet Reliquias, quae salva factae sunt Apostolorum
 videlicet discipulorum, et credentium, qui fuerunt ex Iu-
 dhis. et incipit in illo loco (et eris in loco ubi dicit eis) et
 durat usque in finem primi capitis. 5° Propheta regreditur
 ad captivitatem praedictam ostendendo eam iustam, et
 sup

i. pars in spe-
 ciali.

in fine cap. 1.

q̄ hoc interpellat iudicium eorum, qui salvificati sunt
et misericordiam consecuti, nimirum reliquiarum, et
incipit pars illa. c. 3. Deute fratres vestris populum
iudicate matrem vestram iudicate, et durat usq; ubi, p̄
ter hoc ecce ego saltabo, in medio capitis.

¶ Revertit ad illuminationem premissarum reliqui-
arum, et incipit illa particula ubi procedens desinit
p̄pter hoc ecce ego, sequit adducam eam in solitudines,
et loquat ad cor eius, et dabo eis virtutes ex eodem loco
et sponsabo te mihi in sempiternum; et sponsabo te in fine
et̄, que spectant ad Apostolos, discipulos et credentes usq;
in finem secundi capitis. ¶ vero aperit misericordias
aliam, et conversionem filiorum israel futuram post lon-
gam moram temporis, et distantiam, scilicet finalem
et ultimam, cum intraverit gentium plenitudo; et hoc
c. 3. q̄ totum, ubi posito portento de muliere adultera
multis diebus expectante concludit, q̄ dies multos sedebit
filijs israel sine Rege, et sine sacrificio, et sine altari. Si-
cut est hodie, et addit q̄ post hoc revertent, et querebunt
dominum deum suum, david Regem suum, scilicet Jesum
Christum.

¶ pars in specia || Circa vero partem principalem ubi induit personā
iudicis in quattuor capitulis per ordinem ordo facit, Prim-
o namq; introducit dominum subvertentem iudicium, et alle-
gareem multiplex peccatum filiorum israel, et hoc in p̄-
cipio capitis, ubi subdit non est veritas, et non est miseri-
cordia maledictum, et homicidium inmundaverunt et
san

159

Sanguis sanguinem tetigit, et sententiam subdit (flagellus
propter hoc lugebit terra), et sic ponit dominum volen-
tem subire iudicium, an iuste flagelletur. sed ex altera
parte ostendit causam defectum, quod filij israel nolunt su-
bire iudicium, et hoc ubi (ueruntamen unusquisque non
iudicet etc.). 2° uero ex quo nolunt subire iudicium
propheta comminat flagellum decem tribubus propter du-
plex peccatum, scilicet propter peccatum ignorantis, quod
Legem dominum serant oblitum, propter quod ait, nolite feci
tacere matrem tuam, et non habuit scientiam: et ob
peccatum idolatriam, quod fornicati sunt deo dominus.
et idola coluerunt, tunc propter hoc subiungit, fornicati
sunt et non cessauerunt, duratque illa pars ab illis locis
nolite tacere feci usque ubi (si fornicatus tu israel non de-
linguat saltem iuda usque in finem cap. 4.

3° propheta ingreditur iudicium (omisso toto populo) cumque
tribus sacerdotum, et Principum ac maiorum et hoc. 5. cap
quod incipit audite hec sacerdotes usque ubi (Quae etiam
iuda. 4° autem comminat duabus tribubus, quoniam
sunt secum suum consilium, et hoc ab illis locis Quae et
etiam iuda) usque ubi ephraim in desolatione erit. 5°
ostendit populum israel desolatum quod erit tibi sub
iudicium superfluum et inutile Regis Assyriorum, cum tibi
deberet pro refugio in tribulationibus, et flagellus iste re-
currere ad dominum, et hoc ab illis locis, ephraim in de-
solatione erit, ubi sequitur, in die correctionis in tribubus
israel ostendit fidem, et sequitur, abiit ephraim ad Assur, mis-
sit

dit ad Regem iudeorum, et ipse non poterit sanare nos
usque ubi vadens revertatur ad locum meum. Et comp
tit saad tempus futurum subiect ad tempus Christi dñi
pro quo revertentur, et confugetur ad ipsum, ista occasi
one nata, qz locutus fuerat de confugio ipsorum ad Sy
riam, et incipit pars illa, Vadens et revertatur ad lo
cum meum donec defueris, et queratur fauorem meum
que sunt verba Christi dicens, Non me videbitis à mo
do donec dicatis benedictus etc. Et durat per septimum caput
quod incipit In tribulatione sua, ubi et agit de Christi
resurrectione, cum ait vniuersaliter post duas dies etc.
et de q̄terna generatione a patre, cum subdit quasi
dilectulum preparatus est egressus ei; et temporalitati
uitate ex matre cum ait q̄ veniet nobis quasi imber
temporaneus, et finit pars ista in versiculo illo (qz mi
sericordiam iustitiam, et non sacrificium, et scientiam q̄
plus q̄ sacrificium).

¶ Promittit duabus tribubus misericordem animus
et decem tribubus claudit ipsum, et incipit illa particu
la in hoc illo (qz sicut Adam per uanitati suam patitur
meum, ubi et sequit, contaminatus est israel, sed et Iu
da pone misericordiam, cum conuertens captiuitatem popu
li mei, et ibi pars illa et capitulum septimum finit.

¶ Propketa ex persona domini aperit suam dicit
tatis causam et motiuum, quare scilicet sup israel clau
det sinum misericordis, cum sup duas tribus aperit ipsu
et incipit particula illa (cum sanare uellem israel ruce
lata

Sata est iniquitas ephraim in principio cap^o septimi, et dicitur usq; in finem per totum ubi describit culpam Hieroboam sub nomine ephraim, qui induxit populum ad idolatriam; et ostendit q; nullus est ex regibus eorum clamavit ad dominum, nec reversus est ad deum, sed omnes ceciderunt. Unde dicit ephraim panis subineri visus, qui non reversus est, cum tamen ex Regibus iuda multi reversi fuerint ad deum; et hec est causa quare diu misericordia non sanavit israel, sicut sanavit duas tribus.

indl

Circa partem vero tertiam, ubi propheta post iudiciu absumit personam peccatoris clangeris, duo facit pro pheta, primo namq; clange filiorum israel peccationem et correspondentem punitionem, per totum caput B. Secundo clange eorum mirabilem mutationes et subversionem de uno statu in alterum, de statu scilicet prospero in statum adversum per totum caput nonum. In B. ergo cap^o quod incipit in gutture tuo, clange duplicem peccationem, et duplicem punitionem, duplicem culpam, et duplicem poenam. Primo clange primam culpam scilicet transgressionem legis, a principio capitis usq; ubi ipsi regnaverunt et no exire. Secundo clange secundam culpam scilicet assumptionem Regis Hieroboam, et omnium qui regnaverunt in Decem tribub; ^{offendentes} ~~deinceps~~ ~~voluntatem~~ ~~divinam~~ voluntatem ~~exquam~~ ~~beneficenti~~ ~~quibus~~ ~~non~~ ~~est~~ ~~retra~~ ~~per~~ ~~miss~~

3. pars in spe cialj.

quod probat qd ex auro suo et argento
 fecerunt idolum, et dimiserunt deum, et statim fa-
 cerunt derisionem subdit contra Vitulicum, quem fe-
 cerunt deuro, ubi dicit, qm in aranearum telas erit
 Vitulus Samaria, et durat illa particula a hoc loco
 usq; regnauerunt usq; deuoratus est Israel. 3° clausu-
 ram poenam, quae correspondet assumptioni regis
 contra uoluntatem dei, et haec poena fuit persecutio ab
 Assurijs facta tempore Phin et Tiglathphalassar, et
 Senacherib, et durat particula ab illo loco, deuoratus
 est Israel, nunc factus est Israel quasi uas imminutus,
 quod ascendit ab Assur, usq; ubi, qz multiplicauit,
 clausu 4° secundam poenam correspondentem trans-
 gressioni, quae poena fuit persecutio illata ab Egyptijs
 et incipit particula illa ubi desinit praecedens, qz mul-
 tiplicauit, usq; in finem cap^o. Unde et inferendo con-
 ducit usq; in Egyptum conuertitur
 In 9. autem cap^o. describit propheta sex mutationes filo-
 rum Israel, de statu prospero in aduersum. Prima qui-
 dem de opulentia, et letitia in famem et tristitiam, ac
 sterilitatem abundantiae contrariam; et hoc in principio
 capituli (Noli letari) usq; ubi dicitur de Israel; Secunda
 uero clausu conuersionem sapientes et prophetas, quae
 dicitur fuit populus Israel in stultitiam et amertum, et
 hoc ab isto loco (Scitote Israel fluctum prophetam in
 Ierusalem) usq; ubi, (quasi uas in deserto. 3°

In 9. autem cap^o.
 describit propheta
 sex mutationes
 filorum Israel

3° claudit commutationem sanctitatis, quam in patribus
habuit in peccata et in spurcitiis, quam tunc habebat
tempore quo Osee prophetabat, et hoc ab illis locis
(quasi vicas), usque ubi ephraim quasi avis audivit.

4° claudit commutationem fecunditatis filiorum in
proles carentiam, cum tamen eis promissum fuerit, quod mu-
tiplicarent sicut stellas caeli, et hoc a locis illis, ephra-
im quasi avis, usque ubi (ephraim ut uidi). Quinto
claudit commutationem dignitatis in ignominiam, et
opprobrium, a loco predicto (ephraim ut uidi tyrus
erat) usque ubi (da eis domine, 6° propheta inducit hu-
i^o hoc orationem suam a locis illis, da eis domine, usque
ubi (abdicet ess dominus deus meus, quod non audierunt
eum & erunt uagi in nationibus) ubi uerit se ad tempus
Christi domini, quod Sodae filij israel uagant.

Circa partem vero quartam ubi propheta assumit
sonam patris arguentis, ac beneficia recolentis, quae in
quattuor capitibus continet, sic procedit propheta, quod
arguit eorum ingratiitudinem quadruplex beneficiis
recolendo. Primo donationem terrae uberrimae. c. 10
vitis frondosa israel: Secundo abduktionem ex egypto
hac a seruitute. c. 11. (Sicut mane transit) 3° protec-
tionem iacob in sua peregrinatione in mesopotamia
syria. c. 12. ephraim pasce) 4° abduktionem totius po-
puli in deserto, et solitudine. c. 13 (loquente ephraim) in
10. ergo capite eorum ingratiitudinem arguit ad memorias

4^a pars in specia
5.

re

reuocando beneficium possessionis terra uberrima
unde incipit. Vitis frondosa Israel, fructus ad equa-
tus est; quod refert ad opulentiam terrae sanctae, et
statim subdit eorum ingratitude[m] ibi, Et eorum
multitudinem fructus sui multiplicauit altaria iux-
ta ubertatem eam. et statim subdit poenae propor-
tionem (introbunt ipsi confingent simul eam. Rur-
sus resumat beneficium magnitudinem ibi, effraim
vitula docta est. subdit de tempore Christi, tempus au-
tem requirendi dominum, cum uenerit, qui docebu-
nos iustitiam; Tunc subiungit ingratitude[m], Pa-
rasti iniquitatem eam. Et demum concludit poenae
proportionem (consurgit tumultus in populo eam.

In cap. uero. 11. arguit eorum ingratitude[m] ad me-
moriam reuocando secundum beneficium educationis
scilicet de Egyptiaca seruitute. Incipit (sicut ma-
ne transit, pertransit Rex Israel, ubi reuocat ad me-
moriam, qualiter ipsos de Egypto per Moysen, et Mari-
e uocauit dicens, ex Egypto uocaui filium meum
qualiter eos enutriuit, et mamma educauit subdens
et ego quatinutritus effraim; qualiter eos traxit. dire-
xit, et in uia processit, subdens in peniculus Adam
traham eos; et quia superius erant effecti ingrati ad idola
iam conuerthi, uocis per dicit qualiter eos per Assyri-
os captiuauit; quamuis non reuertant in Egyptum
Unde

Unde subdit. et eris eis quasi exaltans iugum, et Assur
 ipse dux eius est. Demum motus misericordia pre-
 dit. q. non consumet eos totaliter sicut Adamam, et se-
 boim consumpsit, sed aliquos liberabit, sicut de alijs
 quibz decem tribuum fecit una cum Iuda, et hoc ab
 illa parte, quomodo habete sicut Adamam usq. in fi-
 nem cap. Undecimi. ~||~

In capitulo autem. 12. arguit eorum ingratitudez
 et gratiam beneficium ad memoriam reducendo scilicet
 p. ditionem patris eorum Iacob in sua peregrinatione
 dum abiit in mesopotamiam syrie. Et permittit eorum
 ingratitudez in principio capitis. Ephraim pasuit ue-
 tum, subdit beneficij magnitudinem. Respectu Iacob
 ibi. Iudicium domini cum Iuda in utero supplantavit
 fratrem suum. Et inualuit ad angelum. Rursum re-
 sumit ingratitudez et dixit ephraim Veruntamen
 dives est, subdit beneficij magnitudinem, et ego dominus
 deus tuus de terra egypti, deinde vertit ad eorum in-
 gratitudez ibi. Si in galaad idolum, Rursum ad
 sui beneficij magnitudinem. Fugit Iacob, demum co-
 cludit poenz proportionem ibi. Ad iracundiam est.

In cap. autem. 13. arguit eorum ingratitudez
 quasi beneficium recedendo cu. aditionis videlicet
 in deserto et solitudine, et permittit eorum ingrati-
 tudinem in principio. In quence ephraim, subdit poenz
 proportionem, ecce res erunt quasi nubes, subdit suj-
 be

beneficij magnitudinem (ego autem dominus deus tuus
 ego cognovi te in deserto. Rursum resumat eorum
 ingrati tudinem ibi (adimplet isurum, addit poens pro
 portionem (ego ero eis quasi legna, Rursum sui bene
 ficij magnitudinem ibi (perditus tuus israel, tantum
 in me auxilium tuum, et iterum eorum ingrati tudini
 nem colligata est iniquitas effraim.) Rursum poens p
 portionem (dolores parturientis) adhuc sui beneficij mag
 nitudinem (de manu mortis liberabo eos, demum poens
 proportionem (consolatio tua abscondita est et ibi erim
 continet beneficium destructoris inferni per Christum
 (ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne) Et se
 quentibus patet, qualiter in istis quattuor capitulis se habuit
 propheta ad modum patris filiorum ingrati tudinem argue
 tis, per comparationem ad beneficia collata; in quibus etiam
 occasione nata in pluribus locis ad Christum tempora se co
 uertit.

5^a pars in spe
 craly ~

circa quintam uero partem et ultimam, que in .14
 capite continet assumens propheta ^{personam} consulens amici
 pum ex sua indignitate contra filios israel, quod eum
 dereliquerunt. Incipit perat Jarnaria, qm ad amari
 tudinem conuitauit dominum deum suum; 2° subdit
 suam consultationem (conuertere israel ad dominum
 deum tuum. Tertio addit dei promissionem (serabo
 conuersiones eorum, diligam eos spontanee. 4° et ultime
 imponit prophetie finem, et conclusionem, exultando
 nos

indignatio
 ne.

193

nostram attentionem. ubi (quis sapiens et intellegat
ista et in hoc osee finit.

§. 2. Divisio Libri Joelis

Joel qui tempore Joatham Regis Iuda prophetavit pingu
pice duabus tubis, dividit in duas partes secundum
comminatiuam poenae, et captiuitatis. & Repromissiuas
veniae et iocunditatis. et incipit secunda pars circa mediū
cap^o secundi (nunc ergo dicit dominus conuertimini ad
me in toto corde vestro. Incomminando autem primo per
dicit totius regionis Iudeae deuastationem. et hoc in cap. 1.
ubi auditores primo vocat attentos (audite serues etc. de in
de subdit sermones parabolicos de comestione eruae, lo
custa brucci, et Rubiginis quae designabant quattuor mo
narchias, quae Iudeos per temporis successionem irros erunt
ubi (residuum eruae etc.) deinde parabolam adaptat
ad partem ubi (gens enim ascendet ad terram meam; se
inde sup hoc inuocat ad lamenentum et plandum, plange quo
si virgo) et inuocat virgines, agricolas, sacerdotes, anima
lia, greges, campos et fontes, pro cuius immensa respectu regio
nis immensam deuastationem. Secundo vero principa
liter cominat respectu syon, et regiae ciuitatis obsidiones
captiuitatem, et deplorationem in principio cap^o secundi (ca
nite tuba in syon, ubi primo exercitus congregatur; de
inde ubi (ante faciem eius ignis etc. per exercitum ciui
tas conturbat, deinde ubi (urbem ingrediant) per exerci
tum ciuitas captiuat et depopulat, et sic finit pars prima
quae erat comminatiua.

Sequitur

i. pars

2. pars.

Sequitur secunda pars remissionis veniae (nunc ergo in toto corde, ubi facit propheta quinque primo namque hortatur ad penitentiam. Secundo vero ubi **Relatus est dominus terram suam, consolatur remittendo multam benevolentiam et temporalem abundantiam, quod debet referri ad tempus redit.** Tertio ubi **Et erit post hoc affundam de spiritu sancto super carnem, ubi conuertit se ad tempus Christi et promittit spiritus sancti gratiam per filios Iudaeorum diffundendam, quod debet referri ad Apostolos post exersionem populi prioris, 4. ubi **Et ecce in diebus illis, c. 3. in principio remittit futuram vindictam, quam deus faciet super omnem gentem in iudicio. Quinto ubi, **Et erit in die illa stillabunt montes dulcedinem, promittit post iudicium iustis aeternam gloriam, et impijs aeternam poenam, et sic Joel terminat.******

§. 3 ~ Divisio Libri Amos ~

Amos dividit
in 3. partes

1. pars.

2.

Amos qui sub Oza quando isaias prophetauit. Dividit in 3. partes. In prima namque, olem gentibus generaliter comminat propter quaternarium scelus et culpam, quod dicitur **gaza Tyro edom, et filijs Amon comminat cap. 1. Moab vero Iudae et Israel, c. 2.** Deinde in secundae parte super filios specialiter revertendo singulariter comminat eis poenam propter peccatum idololatriae, et hoc, c. 3. ubi promittit eorum ingratitude, cum ait, **tantummodo vos cognovistis, et subdit contempnam indignationem, quod ambulant dux pariter, et addit debitam comminationem ubi **propterea haec dicit dominus deus **tribulabitur******

est. Et ultimum exponit peccata idolatriæ et persequarum
nem propter quam comminat ubi (accidite contestationes
in domo Jacob etc.

Deinde in 3^a parte comminat eisdem propter peccatum impo- 3^a
nitentia, et huc in c. 4. ubi exprimit unde ortum ha-
bit eorum impoenitentia, qz ex hoc q. erant nimis im-
pinguati de bonis domini, et subdit multiplicem poenas
quam eis dominus intulit, ut provocaret ad poenitenti-
am (unde et ego dedi vobis) et concludit eorum impo-
nitentiam, et ex impoenitentia comminat circa finem
cap. quarti ubi ait (et non redistis ad me dicit dominus
quapropter hæc faciam etc.

Deinde in 4^a parte comminat eisdem ob peccatum in- 4^a
iustitiz, violentia, et Rapina, et hoc in cap. 5. ubi præ-
dicat poenam diminutionis eorum, que proportionaliter cor-
respondet violentia et Rapina. Unde ait (urbes de
qua egrediebant mille, relinquente in ea centum etc.
et subdit peccatum rapina, quod abundavit in eis, ieiun-
is pro eo q. diripiebatur pauperem) et ubiqz per totum ca-
put miscet peccatum calumnia, et violentia cum propo-
tione debite poena ut patet.

Deinde in 5^a parte comminat eisdem propter peccatū 5^a
Lasciviz, et supbia in d. 6. quod incipit, vq vobis qui o-
pulerenti estis in syon, et subdit, (qui dormitis in lectis
eburneis) et de supbia Jacob ubi (qui letamini in ri-
sibz, qui dicatis nunquid nos in fortitudine nostra as-
sirm

6

Sumptimus nobis vincula, et ubiq; misceat correspondens
proportionalis poena. Deinde in 6 parte comminatur
eisdem propter peccatum malicia et affectata ignorantia
que dolebant, que prophetas enunciabant. Et hoc continet c
7. ubi introducit visum futuris locusta, et eruca et Trul
le camentaria, per que designabat calamitas futura et
subdit deprehensio, ad prohibito prophete; nam mo
net ipsam Amassiam ut recedat a Samaria et vadat
in Iudgam, ubi audiebant prophete; et ibidem subdit
poenam contra Amassiam et Theroboam futuram ob hac
prohibitionem. Et hoc ab illa parte. Et misit Amassias
usque in finem capitis septimi.

7

Deinde In parte septima, que in octavo cap. continet
comminat eisdem propter peccatum avaritia, ubi premit
tit visionem unam pomorum, que designabat poenas
debitam avaritia, et subdit poenam hominum avarorum
(audite hec qui conteritis pauperem dicentes augetur
solum, et supponamus stateras dolosas est. et occasio
ne accepta ex avaricia, et cupiditate auri, conuertit se
ad cupiditatem audiendi verbum dei, quo drefert ad te
pus Christi, ubi ecce dies veniunt dicit dominus, et erunt
tam famem in terram.

8

Deinde In octava et ultima parte comminat sup filios
israel obstinatos peccatores, occlusionem misericor
die, appertionem vero respectu duarum tribuum et
maxime reliquiarum, que creditura sunt in Christum
et hoc continet c 9. ubi premitte de reprobatione pecca
torum

14

torum, vltz incredulorum a principio capitis (vbi
dominicum, usque in die illa suscitabo, et concludit intro
ductis Iesu Christi et eorum, qui audierunt a par
te illa. (Indie illa suscitabo tabernaculum dauid, quod
cecidit, et reedificabo aperturas eius usque ad finem cap.
et prophie totius ~

S. 4 Divisio Libri Abdie ~

Abdias qui prophetauit contra Idumiam, et persecuto
res filiorum Israel tempore Regis Josaphat unius capite
absolutus in duas diuidit partes. Primo enim inuehi
t contra Idumeos propter eorum superbiam ponendo eo
rum arrogantiam, cum ait (Superbia cordis tui exstulit
te, qui dixit ex corde tuo, quis detrahet me in terram
si exaltatus fueris etc. Secundo inuehit contra eos
propter uanam scientiam et mundanam, que fuit in
eis, fuerunt namq. augures, et habentes scientiam q
de terra est. et hoc facit consequenter ibi (non est in
eo prudentia etc. Tertio uero inuehit contra eos propter
inuidiam et maliciam excitatam ab eis in fratrem
suum Jacob ibi (propter interfusionem et iniquitate
etc. 4° et ultimo promittit filiis Jacob quantum ad
tribum Iuda durationem in perpetuum et Iesu Christi
saluatoris presentiam in monte syon (ibi in monte sy
on erit saluator, erit et sanctus, et concludit propheta
in illis versibus, qui loquit de Christo. et ascendent sal
uationes in monte syon, et erit domino regnum ~

1. Pars

2

3

4

Dj

h. 5. Diuisio Libri Iona

1. Pars

2

3

4

5

6

Ionas qui Niniuitis subuersionem urbis prophetauit
et in sua propheta descripsit diuidit in partes septem
nam prima pars introducit Ionam domini imperio
resistentem, et incipit illa pars in principio, et fac-
tum est, diciturque usque ubi Dominus autem misit ve-
ntum magnum. Secunda vero pars introducit Io-
nam diuino iudicio subiacentem, uellet nollet quod
uelus est in mare, et incipit pars illa ubi Dominus
immisit uentum magnum in mare, et dicitur usque in
finem cap^o primi. 3^a autem pars introducit Ionam
de utero ceti pro grandi prodigio exeuntem; et hec pars
continet in toto secundo cap^o ubi premitur quantum
in ventre ceti fuerit comoratus, et subdit quam de nocte
orauerit et ad deum clamauerit; et concludit qua-
liter ipsum ceti in terram euerterit. 4^a pars intro-
ducit Ionam diuino mandato, et imperio replicato o-
bedientem, et incipit pars illa in principio cap^o tertij
et factum est, usque ubi Et crediderunt viri Niniuitis,
Quinta autem pars introducit plebem, et Regem Nini-
ue audito dei consilio, et cominatio excidio poenitentem
a hoc illis Et crediderunt viri Niniuitis, usque in fines
cap^o 3° ubi concludit, et miseratus est dominus, et non
fecit. 6^a pars introducit Ionam de non impleto suo o-
raulo condolentem, et hoc a principio capitis quartij
et afflicus est Ionas usque ubi, et preparauit dominus deus
Hic

Hederam. 7^a Ultima pars introducat dominum, 11
Sub quodam portento et iudicio Ionam demittentē
q^d sub signo Hederam uiridis, quam perussit vermis
et exaruit. et durat pars illa ab illo loco, et prepa-
rauit dominus deus Hederam, usq^{ue} ad finem ~ 11 ~

7

§. 6 Diuisio Libri Michee

Micheas conera Hierusalem et Samariam prophe-
tauit, et diuidit in partem cōminatiuam, quę conti-
net in trib^{us} capitib^{us}; et in partem promissiuam, quę
incipit in 4° cap^o. et erit in nouissimis dieb^{us}, et durat
usq^{ue} in finem per capita. 5. ~ 11 ~

circa primam partem per ordinem septem facit, q^uia
primo inuocat deum in testimonium, ubi *Audite po-
puli mei*, postq^{ue} posuit titulum et prognium. Secundo
uero cōminat filijs Israel propter peccatum idolatrię
cōmissum in deum ubi *In scelere Jacob omne istud. et
in peccatis domus Israel. ubi describit idolatriam de-
cem tribuum, et licet cōminet eis poenam, nihilomin^{us}
introducit ex eis Christum dominum futurum, in illis
scilicet *ad huc heredem adducam trib^{us}; et usq^{ue} ad odolla
ueniet gloria Israel.* 3° autem cōminat eosdem
propter peccatum calumnię et iniustitię cōmissum in
proximum, et hoc in principio capitis secundij *Cuius qui co-
gitatis inutile, sequet^{ur} concupierunt agros domos tra-
puerunt, et calumniabant uirum, et addit poena, ecce
ego cogito etc.* 4° uero cōminat eosdem propter peccatus
Incredulitatis, et Resistentię cōmissum erga cętum pro-
phe*

Prima pars cōmi-
natiua in qua pro-
pheta per tria ca-
pita septem facit

[Faint handwritten notes in the right margin]

phetarum ubi. O israel ne loquamini loquentes non
 stultabit super istos etc. qui dicebant israelita contra pro
 phetas, unde et ipse michas dicit quoniam ita esset si
 licet q. nō haberet spūm dei, sed potius mendacium pro
 phetarum. ex hoc innuens q. sciebat se dicere uerum q.
 uis illi non crederent, et occasione incredulitatis istorū
 uertit se ad credulitatem reliquiarum israel pro temp
 Christi Domini, quasi a contrario in contrarium, et p
 ter hoc in fine capitis dicit congregatiōe congregabo
 iacob. ascendet enim pandens iter ante eos, et transibit
 rex eorum ex arabis, et dominus in capite eorum. 5
 iminat eis ob culpam principum in principio cap^{is} terti
 Cet dixit audite principes etc. 6 ppter culpam mabo
 rum phetarum, et seducendum, ubi. Hec dicit dominus
 sup phetas, qui seducunt 7 ppter peccatum omnium
 simul s. principum phetarum et sacerdotum, ubi. Au
 dite Hec Principes domus iacob, unde concludit prop
 ter hęc causa nostri syon quasi ager arabū et Hierusa
 lem quasi acceruis lapidum erit.

2^a Pars repro
 missina in qua
 per. 5. capta pro
 pheta quattuorfa
 cit ~

Circa partem autem secundam principalem, que est
 reprimittina attendendum q. prophetauerat. templi des
 tructionem, et Hierusalem reductionem in acceruis la
 pidum, et q. mons syon araret. ides conuertit se ad te
 pus Christi gaudiosa q. illis tempore promittendo, et pro
 pheta facit 4. p. dicit et pheta Christi ueritatem, qui e
 rit conueniens salutare, et rex universalis omnibz ge
 tibz. Et hoc in 4. cap. In principio namq. agit de uocati
 one

1077

one gentium. ibi Cecerit in novissimis dierum etc. deinde
de us de us catone plurimum ludorum Christo ad herē
tium, ac erit q. prima potestas regni Christi. scilicet primi
tina ecclesia erit in syon. et iuxta turrem gregis ne
buthsam, que erat in arce syon, ubi Apostoli et primi
tina ista ecclesia spūm sanctum receperunt, et hoc fa
cit ibi. In die illa dicit dominus etc. deinde ostendit
q. quantum erat pro tempore presentis, quo ppheteabat
oportebat eis subire exilium Chaldaeorum, et Babylo
norum, et ides pro tunc erat eis dolendum, quatinus
Sabendo aspectum ad divinum consilium, quod inter
debat mittere Christum tanq. cornu ferreum, et hoc fa
cit ab illis hōs, dōle et satage, usq. in finem cap. quinti.
2° principaliter ppheta p̄videt, p̄dicit ac ppheteat
Christi nobilitatem, et hoc p̄ totum caput quintumq.
incipit tunc wastaberis filia latronis, ubi agit de Christi
patientia ibi. In virga percutient maxillam tuam
vel de ortu Christi in Bethlehem, et de eius p̄sapiamobilis
ut ibi. Cecit Bethlehem ephrata etc. et de Christi gene
ratione eterna a patre ibi. Cecit egressus eius ab initio a
dieb. q̄thernitatis, et de matre eius Virgine ibi, p̄p̄t
hoc dabit eis deus usq. ad tempus in quo parturient pari
et. et de eius nobili comiticia quantum ad apostolos
ibi. Cecit suscitabimus super eum septem pastores, et oves
primates, et subdit de disseminatione Apostolorum per
universum orbem, et erunt reliqui Jacōb in medio po
pulo, quatinus a dominis, et quatinus ille super her
bas

bas et concludit mundus qui triumphabit de orbe
quod non est equus nec pinguis aut parva ibi (de
tertia die illa dicit dominus, et ex hoc descriptis pro
pheta Sicut Regis in libertatem, et hoc cap. 6. quod
incipit (audite quod dominus loquitur, ubi propheta
ducit ad memoriam ex parte dei impensa beneficia
ibi (popule meus quid feci tibi) deinde explicat le
gis antiqua onera ibi (quod dignum offeram domino
deinde introducit legis novae suavia consilia ibi (in
dicabo tibi o homo quod sit bonum, et quod dominus
requirat a te, deinde recordando ad tempus quo lo
quebat propheta aperit filiorum Israel scelera, et futu
ra flagella ibi (audietis et equus approbabit illud
4° et ultimo perducit propheta ludorum scandalum
et futuram eorum, qua hodie scandalizant in
Christum. et hoc per totum cap. 7. ubi, in principio
mirat propheta multiplicem ludorum nequiciam
malignitatem, et eorum, unde dicit quod non est
locus ad comedendum, perijt sanctus de terra.
Deinde conficit ipse nec suam fidelitatem, et con
dulitatem ibi (ego autem ad dominum aspiciam
et subdit etiam pro tempore finali. Deinde vero
propheta emittit super hoc ferventem orationem ad
dominum Iesum Christum, ut revertat ad suam ge
gem, et ad istam Hereditatem ibi (pascite populum
tuum in virga tua, et Reliqua usque in finem prophe
tie ubi dicit. dabit veritatem Iacob, misericordi
am

am Abraham, qui iurati patribus nostris a diebus antiquis. Et sic finit

§. 7. De iudicio sibi Nahum

Nahum qui Assyrijs et Ninivitis relapsus interitus futurum tempore Mechas prophetavit. dividit in quatuor partes. Prima namq; permittit in omnem gentem peccatricem criminatorem generalem. Et hoc a principio capitis primi. Onus nimice deus granulatur usq; ubi bonus dominus et confortans. 2° perdit mortem et criminatorem contra Senacherib. Assyriorum regem que completa est tempore Nechis, quando fuit Hierusalem liberata: et incipit in illis locis. bonus dominus et confortans. Et durat usq; in finem capⁱ primi. 3° vero criminat contra ipsam Ninivem civitatem, et perdit ut de populationem, et hoc per totum caput secundum. ubi propheta introducit Nabuch² contra Ninivem ascendentem ibi. Ascendit qui dispergat te. deinde Nabuc donosor perliantem ibi. Ascendet turres eius, et perparabit umbra eorum, deinde Ninivem et Regem Assyriorum succumbentem, ac fugientem a fauce Nabuch² ibi. Diripite argentum, diripite aurum, et reliqua usq; in finem capitis secundi. 4° propheta predicat culpam Ninive propter quam meruit talem punitionem. c. 3. quod incipit. Ut civitas sanguinum. Universam mendacij, se que corruent in corporibus suis propter multitudinem fornicaria

1^a Pars

2^a

3^a

4^a

5.

nicatrum. 5. et ultimo prae dicit Ninivem futuram
in derisionem omnibus gentibus qui ante ipsam uer-
bant ibi; et erit omnis qui uiderit te, resurget a te
et dicetur uastata est Ninive. et ibi Tu ergo in e-
brabitur, et despectus, et inducit deinde similitu-
dinem, et parabolam locustae dicens, quae transibit glori-
a regni Assyriorum sicut auisunt locustae. et hoc
modo finit prophetia Nahum. In hac autem prophetia
continet de Christo in fine primae capitis, ubi dicit. uen-
turus in montes pedes euangelizantis, et annunciantis
pacem, celebra iuda festiuitates tuas etc. et hoc ad-
ducit Augustinus de ciuit. deij. c. 31. quamuis ad hanc
ram possit intelligi de liberatione Hierusalem, et
Iudaeorum de manu senacherib, quae facta est tempo-
re Heceus 5. 8. **Diuisio Libri Abacuc.**

i. Pars.

Abacuc qui contra Babylonem et Nabuch^o pro-
phetauit sub Manasse diuidit in tres partes. nam
prima pars introducit prophetam aduersus dominum
querellantem, et questionem audacter assumentem
et sic in principio. ubi uiderens prosperitatem Nabuch^o
ait, usquequo non clamabo, et non exaudies, concilia-
te impio iustorem se? et dicitur illa pars per primam ca-
pitulum ubi primo prae mittit questionem. deinde ubi Caspi-
tate in gentibus addit questionem in duabus propositionibus
Prima est quae Nabuch^o et eius exercitus erit inuincibilis
et omne regnum obtinebit. et Sane ponit cum dicit (as)
pate

pacto in gentibus. Secundaverò q. hoc non imputabit
 deo sed potius idolis. et propter hoc adorabit et immo-
 labit sua potentia: quam appellat sagenam, et hanc
 ponit ibi. (tunc mutabit spiritus usq. in finem capitis
 ex quibus propheta concludit, q. mirandum est meritis,
 et quod vendum a deo, quando de hoc sustineat, et per-
 mittat. Secundam partem introducit in 2. capite
 a principio in principio namq. capitis propheta preparat
 se ad audiendum divinum Responsum. Unde ait,
 sup. custodiam meam stabo. deinde autem premit-
 tit divinum responsum clarum et manifestum, et respō-
 dit Dominus mihi, scribe visum et explana eum. post
 hoc autem predicat destructionem regni Baldeorum
 quam precebat propheta; que facta est in Balbasare regio-
 ne supbo. Unde subdit (quomodo vinum potantes
 decipit. sic erit supbus vir; deinde subnectit quomodo
 veniet omnibus gentibus in derisum, ibi (numquid nō
 omnes isti; deinde discernit per vitia propter que meruit
 regnum illud devastari. Primum quidem fuit insulen-
 tia, qua Regnum illud omnia alia oppressit. Et illud
 tangit ibi. Vt ei qui multiplicat mors sua; secundus
 fuit avaricia, quod tangit ibi (ut qui congregat aua-
 riciam malam domui sue. Tertium fuit homicidium
 et malicia, quod tangit ibi (ut qui edificat civitatem
 in sanguinibus. 4. fuit ebrietas et gula, in qua etiam
 fuit Balbasar interfectus, quod tangit ibi, (ut qui dat
 po

2. Pars.

potum amicus tuo, Quintum fuit idolatria maxima
quod tangit ibi. Cuius qui dicit ligno ex per guscere, in fi
ne caput secundi.

3. Pars.

3^a Vera pars introducit prophetam des regnante
et introq deustum canticum componentem p^r t^ron
caput 3. ibi. Domine audisti auditorem tuam. et
timui; In quo quidem canticum primo prophetat de
Christi incarnatione, tangens tempus ibi. In medio
annus; et locum ibi. Deus ab austro ueniet; et mo
rum ibi. Operuit orbis gloria et laudis eius plena est
terra, quod refert ad Christi predicationem, et uitas
de qua dicit Ioannes. quidimus gloriam eius gloriam
quasi unigeniti est. Secundo autem prophetat de Christi
passione ibi. Splendor eius ut lux erit cornua in mani
bus eius est. Tertio prophetat de mortis destructione ibi
ante faciem eius ibi mors, 4° de inferni pollutione
ibi. Egredietur diabolus est. 5° de totius orbis auertis
ne a ritu general; et querto, et conuersio ne ad Christum
ibi. Caspexit et dissoluergentes, et contritisunt mon
tes regum; incuruati sunt colles. Inest imperatores,
6° agit de Iudicio, et extrema examinatione ibi. Sus
citans suscitabit, dedit abyssus uocem suam, scilicet
mortuis suis, et ibi, In infernum concalcabis terram. 7°
propheta ostendit q^u amore Christi uenturi deus liberauer
populum suum de captiuitate Chaldaica, et destruxit
Regem Babylonis, et naceret Christus dominus ex
pro

170

Populo a captivitate liberato pro destructione autem
Regni Babilonis principaliter prophetę a princi-
pio fuit. Hoc autem fit ubi Cum dicit in cantico
egressus est in salutem populi tui etc. Vltimo autem
agit de nomine Christi, et ipsius intitu latone, unde
ait, ego autem in domino gaudebo, et exultabo in deo
Iesum meo. et In hoc cantico finit. ~ ~ ~

Vbi attendendum est quod alludit Syrachus antiquis quę
et apparitionem domini in Rubo, quę facta fuit Moysi
ubi dicit. Deus ab Austro venit, et sanctus de monte
Saran. V. Deuteronomij. 33. Dominus de synaue
ruet, de Seir ortus est nobis, et apparuit de monte Sa-
ran. Et cornuta ac splendor faciei Moysi, cum dicit.
Splendor eius ut lux erit, cornua etc. et de percussione
egypti cum subdit ubi, abscondita est fortitudo eius etc.
ac destructione populi Chanani timore incunctis o-
mnibus vicinis nationibus ubi. Caspexit et dissolutę ge-
tes. Et de diuisione maris Rubi; nunquid in fleum
nibus iratus est. et de diuisione Jordanis ubi. fluuios
scindit terrę. et de statione solis tempore Betule ubi
sol et luna steterunt, et sic in fine laudem dei conclu-
dit ubi. ego autem in domino gaudebo. Et sic pro-
pheta finit. ~ ~ ~

§. 9. Diuisio libri Sophonie

Sophonias prophetauit sub Josia in Hierusalem ad ido-
lorum destructionem, et diuidit in quinque partes. pri-
mo namque ponit generalem cõminationem sup omnes po-
pu

1. Pars

2^a

3^a

4^a

pueros. In principio congregans congregabo secundum
specialem correctionem super habitaculas et iudgos parū
post ibi (et extendam manum meam. ubi et cōmina
et sacerdotibus. cum aut. et disperdam de hoc reliqui
as Baal. Deinde Principibus et Regibus cum subdit. et
erit in die hostia visitabo super principes. Deinde Sabitato
ribus omnibus ibi. et erit in die illa dicit dominus; Deinde
cōminat exuentibus uel degentibus in latibulis ibi. et in
tempore illō scrutabor Hierusalem in Lucernis. Concludit
autem magnitudinem amaritudinis et tribulationis ibi
iuxta est dies domini magnus usq. in finem primi capitis.
Tertio ponit monitionem ad penitentiam in principio ca
pitis secundi (conuenite) et sequit. querite dominum
querite iustum. si quis modo abscondamini in die furoris
domini. 4^a ponit Reppellat aliarum gentium extinctionē
omni modam ibi. qz Gaza destructa est. et Ascalon in deser
tum. usq. in finem capitis ubi cōminat destructionem
Philistens. quantum ad 4^a ciuitatē^{es} gazam. Ascalonem
Azotum et Acharon. ubi Gaza destructa est. Deinde cōmi
nat Moabitis et Ammonitis. qui sepe fuerunt infelices iudis
ibi Caudini opprobrium Moab. Deinde Egyptibus. sed
et nos Egyptes. Deinde Assyrijs et Babyhonijs ibi. et
extendit manum super Aquilonem. et reliqua usq. in fine
capitis quinti. ubi ponit ppheta et promittit consolatio
maximam afflicturam super ciuitatem Hierusalem redem
ptam. et p hoc totum capitulum tertium. ubi ppheta ab expro
batione incipit; ut appareat q. erant indigni consolatione
quam

quam deus illis afferre intendebat. & hoc in principio
 res provocatus. Deiri presentiam Christi domini uox
 dei promittit ubi. Dominus Iustus in medio eius, mane iu-
 dicium tuum dabit in lucem etc. Deinde ad presentiam
 Christi matrem suam uocantem exegationem futuram pro-
 dicit ubi. Resciet in quibus. Deinde aliquos credentes asser-
 dit ubi. Dixi. Ah amen timebunt me. Intepres disciplinam
 deinde multas gentes. & multos populos colligandas et au-
 dem credentibus amittendas pramittit. ubi. quapropter expec-
 ta me dicit dominus in die resurrexerunt me. sequitur
 ultra flumina et tyopes inde supplices mei. et infra spe-
 rabunt in nomine domini reliquis israel. Deinde uo-
 uis Hierusalem. sic congregata ex gentibus et ex reliquis
 israel (que quidem Hierusalem non est aliud q̄ ecclesia)
 gloriam et exaltationem prodicit. In ultimo exelle-
 tias et glorias illius Hierusalem usq; in finem totius pro-
 phetie. & sic finit Sophomas. ~~~~

§. 10 ~ Divisio Libri Aggei ~

Aggeus qui in fine captiuitatis babilonica toti populo
 in iuda et Hierusalem exstanti reedificationem templi
 prophetauit. diuidit in sex partes. Prima namq; pars est po-
 puli reprehensio. pro eo q; retardabant edificare templum
 domini post prohibitionem. quam fuerat Cambyses filius
 Cyri. unde qui uenerant sub Cyro de Babilonia habitabant
 in domibus suis illas edificantes et ornantes, nec uocabant
 de templo dicentes. quod nondum uenerat tempus definitum
 a deo. quo debebat edificari. Prima ergo pars est. Suius erro-
 ris reprehensio usq; ubi. Et nunc hoc dicit dominus ponite

5 Pars prima

1. Pars.

2.
te corda vestra, seminastis nucleum. Secunda vero pars
est dicta reprehensiva et formativa, et inci-
pit ubi procedens desinit, et nunc sic dicit dominus,
dat enim duplex signum, quod deo non placebat illa opinio
primum quod illis temporibus propter peccatum hoc patri-
bant pauperitatem et multiplicem inopiam, secundum
ubi ascendit in montem, quod si edificent domum domi-
ni habebunt omnem abundantiam oppositam, durat
autem hęc pars usque ubi (et dicit Aggeus nuntius domi-
ni. 3.^a pars est exhortativa per Aggeum exsequentibus
Zorobabele. et Jesu magno sacerdote, et incipit (et dicit
Aggeus et durat usque in finem primicius. 4.^a pars est
Christi reprobissima, et incipit. c. 2. In die vicissima
quarta mensis et duratque usque circa medium ubi Invi-
cissima et quarta noni mensis, et patet quod ubi Christus re-
mittit, et veniet desideratus unctis gentibus, et imple-
bit domum istam, magna erit gloria domus filii novissimi
mensis priusque primus. 5.^a Pars est prosperitatis et prosperitatis
ratu significativa, si edificent templum, et incipit ubi
procedens desinit. In vicissima et quarta noni mensis, et
durat usque ubi (et factum est verbum domini. 6.^a pars
est ultima et iterum reprobissima Christi, et incipit
ubi procedens desinit. et factum est, duratque usque in finem
prophetie ubi expresse Zorababili Christus ab eis descendit, pro-
mittit (assumam te Zorababele servum meus, et ponam te
quasi signaculum, quod elegite. et in hoc Aggeus terminat.

6.
D. 11 ~ Divisio libri Zacharie ~
Zacharias eodem anno et decembris de qua Aggeus pro-
phe

phetauit dividit in 4^a partes secundum q, illa propheta
 quattuor repetit. In prima namq, parte ponuntur pro
 phetae spectantes ad tempus presentis reedificationis, quo
 tempore missus est Zacharias ad confortandum Zorobabe
 lem ducem, et Jesum magnam sacerdotem, et universa
 plebem. Et durat illa pars per 4 capita usq, ad quintum
 exclusive. In primo namq, ponuntur prophetae que spectant
 ad confortationem totius populi; ubi reprehenduntur et mo
 nentur ne sint increduli; ubi, resitis sicut pater vester ad quos
 clamabant prophetae etc. Deinde populo consolatur explicat
 que re promissa est. Et quantum ad reedificationem Hier
 usalem et finitimarum ac oppulentiarum gentium des
 tructionem et abundantiam bonorum temporalium, et civi
 tatum Iudee possessionem ibi (et dixit ad me angelus, se
 quitur (Relatus sum Hierusalem? deinde ostendit et progredi
 ut de 4^a regnis principalibus que ventilauerant ad modum
 cornu Hierusalem et Iuda qualiter destruenda essent. et
 hoc ad consolationem populi; ibi. (et leuavi oculos meos usq,
 in finem capitis primi ~

1. Pars princi
 palis ~

In 2° capite ponuntur prophetae que spectant ad reedificatio
 nem civitatis. apparuit angeli iussus locum metiri inque
 debebat Hierusalem edificari. et hoc in principio (et leuavi)
 deinde introducit apparitio alterius angeli prohibentis Hierusa
 lem metiri, pro eo q, tanta oportebat eam esse latitudinis, q,
 non posset mensurari, nec muro circumdari propter multitu
 dinem iumentorum, et hominum, qui debebant in ea suscipi. et
 hoc. ibi (et ecce Angelus qui loquebat in me. Deinde uer
 uocant vniuersi filij israel dispersi per uniuersum orbem ut
 ueniant ad habitandum ibi (postq, erit Hierusalem reedifica
 ta

ta. et hoc fit in partibus illa (o effugiente de terra
Aquilonis. deinde ostendit q. filijs israel applicabunt
multi alij populi ut Sabicee ibi simul eum eis. Et
Soc ibi. (et applicabunt gentes usq. infinem cap. 2.
Sic autem. que In hoc cap. dicunt non uidentur posse in-
telligi. de illa Hierusalem temporalis post reditum e
Babylone. q. nunq. fuit ibi tanta multitudo. ut ma-
nifeste patet legenti Syllabas. Et ides ad litteram habet
referri ad tempora Iesu Christi domini. q. ad illam parua
ecclesiam in Hierusalem congregatam ex centum et
viginti personis in die Pentecostes confluit. et incorpo-
rata est tanta gentium multitudo. q. hodie metiri non
pot. In 3.º autem capitulo ponunt prophe-
tia. que spectant ad conformationem Iesu sacerdotis mag-
ni. qui uenerat de Babylone pro reedificatione templi. u-
bi propheta intuet Iesum in ueste sordida et sattrans sibi
aduersantem pro eo q. duxerat uxorem alienigenam. Et
Hoc in principio capitis (et ostendit mibi dominus. de
inde intuet culpam ipsi Iesu dimissam. ubi (qui respon-
dit et ait ad eis etc. Deinde audit promissionem magna
a deo factam ipsi Iesu. ubi (et contestabatur angelus etc.
Deinde conuertit Zacharias ad Christum prophetam ubi lau-
di Iesu sacerdos magne etc. Sequit namq. de Christo ego
adducam seruum meum orientem etc. quod non potest
intelligi nisi de Christo domino nato de Iorobabele.
In 4.º uero capite ponunt prophetis que spectant ad confor-
mationem Iorobabele ducis Regij et principis. et ibi intue-
tur

Ducit auream candelabrum cum septenario lucerna
 rion in principio (et Resertus et etc) Deinde propheta
 quere Suis candelabri expositionem. et intellectum
 significabat enim robur spūs sancti virtute cuius, et
 non in robore exercitus Zorobabel. debet edificare tē
 plum. et hoc ibi (et Respondi et aio ad angelum) de
 inde veri ex Zorobabel propheta intuet Christum dominū
 natūtarum, ibi Cquis tumens magne exram Zorobabel
 sequit (et educt lapidem primarium in manu Zoroba
 bel. et infra, uidebunt lapidem scameum in manu Zo
 robabelis. Deinde petit expositionem duarum oliuarū
 et Respondet q, designabant duos filios olei Zorobabel
 scilicet, et sacerdotem magnū Jesum. ibi. et Respondi
 quod sunt duos oliuū usq, in finem capitis 4. ~11. ~11.

In 2^a autem parte principaliter ponunt propheta spectan 2^a pars.
 tes ad tempus futurū in habitacionis in Hierusalem
 et in tota Iudga post reedificationem Ciuitatis et templi
 et inquit pars illa in quinto cap. (et conuersus sum,
 duratq, q, 4 capitula sequentia usq, ad nonum exclusiū
 In quinto namq, cap. intuet propheta q, a tempore Zoroba
 bel usq, ad tempora machabaeorū p illud pacium omni
 no aboleret idolatria in Hierusalem. et in Iudga. ides
 ibi ponit duplex uisus. Prima de uoluntate maledictio
 nis, quod refert ad futurum et falsum iuramentum et
 idolatriam. et hoc in principio. (et conuersus sum etc. 2^a
 uero de Amphora et impietate sedente in ea, quae etiam sig
 nificabat idolatriam. et subdit q, duae mulieres scilicet dece
 tribus

tibus que dicitur sicut Israel, et duo tribus que dicuntur
Iuda. portauerunt illam impietatem in Baby lone in
terram Senaar cum fuerunt captiuitate. et ibi dimis-
serunt eam. nec exiuerunt redeundo, nec reportauerunt
eam in terram Iuda. Et hoc fit a loco illo. Ceterogressus
est angelus qui loquebatur etc. usque in finem capitis quin-
ti. In 6. autem capitulo prophetice prouidit quod quorum
monarchiam debere destruere monarchiam medorum
in illis intermedio tempore. Unde ibi introducunt
4^a quadriga significantes 4^a monarchias. Prima ce-
rum in qua erant equi rufi significat monarchiam
Assyriorum. 2^a in qua erant equi nigri monarchiam
medorum. 3^a in qua erant albi monarchiam grecorum
4^a in qua erant uarij monarchiam Romanorum. Et hoc
ponit in principio capitis. Et conuersus sum. deinde
verum distinguit partes, ubi ista monarchie pugnare
experiunt. Et sic ibi. In qua erant equi nigri. etc. de-
inde u^o concludit qualiter monarchia grecorum desig-
nata per quadrigam tertiam. In qua erant equi albi de
Leuit monarchiam Iudaeorum, et fecit super eam quiesce-
re indignationem diuinam. ibi. Ecce qui egrediuntur in
terram Aquilonis. in medio autem capitis sexti quod
incipit. Et factum est Verbum domini ad me dicens su-
me a transmigratione etc. ibi ostendit tertium, quod
fuit in illis tempore intermedio scilicet ducatus gloria,
quam obtinuit Iesus sacerdos magnus. Et consequenter
sacerdotes ^{qui} post eum fuerunt duces, usque ad tempora macha-
bzeorum inclusive. Et hoc designatur ubi dicitur sumes
aurum et argentum etc. deinde u^o mittit Ierobabelij
duca

ducatus glorie ibi. ecce Vir oriens est. Deinde versum inter
 eos concordia Zorobabelem scilicet et Jesum ibi. et erit
 sacerdos super solis suos. est autem notandum hic quod
 de Zorobabele dicitur. ecce Vir oriens nomen eius est et non
 potest intelligi plene completum in eis, et ob hoc referri
 debet ad Christum dominum. In 7. autem et 3. cap.
 ostendit quantum quod fuit illis tempore intermedium sci
 licet populi pacem, prosperitatem et letitiam. In septimo tamen
 intraducit quendam inquisitionem factam a quibusdam viris,
 qui a Babylone miserant in Hierusalem ad prophetas
 et sacerdotes interrogantes an deinceps deberent ieiuna
 re in quinto mense? in die illa. Videlicet in qua a Nabu
 donosor fuit Hierusalem capta, et destructa, nam per annos
 captivitatis Iudaei ieiunauerunt illum diem semper. Inter
 rogabant ergo illi viri an post reditum esset ieiunandum
 necne? et hoc tangit in cap. 7. ubi et addit prophetam in re
 patris in Iudaeos, quod nec cum ieiunauerunt, nec cum come
 derunt in illis 70 annis ex charitate ieiunauerunt, aut
 comederunt dominum, sed magis pro eis modo proprio ut libe
 rarentur et hoc fit ibi. Loquere ad populum cum ieiuna
 retis est usque in finem cap. septimi. In 3. autem capite
 promittunt ea quae dicitur de pace prosperitate et letitia
 unde futura sanctorum ibi promittit. Relatus sum syon. et
 etatis longevitas ibi ad huc habitabunt senes et anus et
 pro complemento illius. allegat divina potestas, quae de
 la ista complebitur ibi. Si videret difficile) promittit etiam
 bonorum temporalium abundantiam et prosperitatem ibi. Vineam da
 bit fructum suum, et promittit benedictionem, et formositas ibi.

et erit sicut erat. subdit autem informatio moralis
ibj. Hec sunt verba que facietis. loquimini verita-
tem. Deinde post longam Syperbation ponit res
positas reales ad questionem ppositam. et hoc ibi, ie-
iunium quartum et ieiunium quintum etc. Deinde ponit
conuersus spiritus prophetas ad Christum, et ad uocatio-
nem gentium occasione accepta ex gloria et letitia
pgressa ut intelligant illa tempore Christiane com-
plenda. et hoc fit ibi usq; que ueniant populi mei
et ibi. Venient gentes robuste ad queendum domi-
num. et ibi. Apprehendent decem homines in omni-
bus linguis gentium fimbrias uiri Iudaei. —

3. Pars.

In 3. autem parte principali ponunt propheta que
spectant ad tempora Machabeorum, que successerunt
duobus temporibus pmissis. et durat per duo capitula
scilicet nonum et decimum. In nono namq; capite
de Iudaeorum Machabeorum probitate, ubi pmittitur
uastatio finitimarum ciuitatum sciendap Machabos
Tyri scilicet et Sydonis. q; et Ascalonis, et reliquarum
ciuitatum. et hoc ibi. onus Verbi domini. Deinde ne quis
deperet putando Iudam Machabeum esse Christum ra-
tione strenuitatis, et probitatis sue statim propheta con-
uertit se ad Christum pducendo, q; non erit bellator nec
ascendet sup equum. et hoc ibi. exultasatis filias syon
ecce Rex tuus ueniet tibi ipse pauper, et ascendet sup asina
ostendit etiam q; non habebit arcum aut quadrigam ibi
et desperdam quadrigam, et q; quia pax acquirat domi-
num. ibi. et loquet pacem gentibus, et q; non liberabit ps-
pubum q; sagittam et arcum, sicut falso expectant Iudaei. sed
f

§ Sanguinem proprium ibi. Tu uero in sanguine testamen-
 ti tui. Deinde autem ad Iudam Machabeum. ibi co-
 uertim ad mutationem uindictae usq; in finem cap-
 ituli. In decimo autem capite agit de Machabeo
 rum prosperitate promittit enim pro tempore illo futura
 bonorum abundantiam ibi. Petite pluuiam. Deinde
 uero execrat idolatriam quam uoluit inducere Antio-
 chus in Hierusalem. Et quam receperunt sacerdotes, et
 multi alij de populo ibi. Quare simulachra leuitasue
 inuicite. Et sequit supplicia iratus est ficius meus.
 Deinde uero introducit Malsabiam et Iudam et ceteros
 Machabeos pugnantes contra idolatriam ibi. Quare uiti-
 tauit Dominus exercituum gregem suum domum Iuda
 et posuit eos quasi equum glorie in bello. Deinde p[ro]p[ri]e
 ut congregationem Iudaeorum futuram, q[ui]a de multis par-
 tibus redierunt Iudaei, qui antea fugerant postq[ui] Macha-
 beus obtinuerunt uictoriam et hoc ibi. et si uillabo eis,
 et congregabo eos usq; in finem capitis.

In 4to uero § ponunt p[ro]phetia que spectant ad tempo-
 ra Romanorum, qui fuerunt post Machabeos, sub Ro-
 manus namq; destructa e Hierusalem. et Iudaei dispersi
 sunt p[er] uniuersum orbem in captiuitatem aethernam. Si-
 cut est hodie. Continet autem pars ista 4ta capita. Nam
 in u. capite agit de peccato pastorum et sacerdotum, quo-
 rum machinatione interfectus est Christus dominus p[ro]-
 p[ter] quod peccatum Romani cep[er]unt ciuitatem et templu[m]
 et ob hoc dicit in principio capitis (aperi libane) id est tem-
 plum ex lignis libani obstruatum portas tuas ducibus Roma-
 norum

4ta pars.

noy. sequit uox ululatus pascorum etc. deinde u^o
ppheta attendens populum suum destinari ad mortē
et captiuitatem. dolorem suum exprimeris dicit pas
ce pecora occisionis. deinde ponit causam huius cap
tuitatis. et dimissionis populi iudaici a deo. quę
quidem causa fuit uenudatio Christi domini. Un
de Ppheta ponit parabolam de pastore habente du
as virgas unam appellatam decorem, et alteram
funiculum. quę significabant duos populos uen
quib; inuicē foedus. et pactum ut pasceret eos. Pri
mum namq; pactum inuicē cum filijs Noe genes 9. et
hoc pactum irritauit idolatria, quam maior pars fi
liorum Noe fuit secuta. Secundum pactum inuicē
cum Abraham et filijs Israel; et hoc irritauit sacer
dotum malicia, qui triginta argenteos dederunt pro
Christo domino, ut interficerent eum. Et tunc hoc
ppheta pulcherrime deducit ab illis hec. (et assumpsi
misi duas virgas) et deinceps ubi ait, et appende
runt mercedem meam. 30. argenteis, precium quō
apreciatus sum ab eis. et ubi subdit (et tibi triginta
argenteos, et proieci eos in domo domini ad sanctuarium
et deinceps usq; ubi. C dicit dominus ad me. deinde uero p
pheta introducit Anti Christum, oves enim quę uerum pasto
rem recipere noluerunt scilicet Christum dominum, deo
meruerunt. ut det illis pseudopastor et falsus. scilicet An
ti Christus, et hoc facit ab illis hec, et dicit dominus ad me
sume tibi uasa pascoris stulti, qz ecce ego suscitabo pastores

170

In terra qui derelicta non visitabit. Et deinceps (o 111)
pastor et idolum derelinquens gregem etc. usq; in fine 111
capitis.

In cap. autem. 12. post ciuitatis destructionem pp. 111
ter peccatum sacerdotum. agit de impugnatione, et p. 111
secutione fidelium, et conuersione multorum ludgoy 111
et plurimarum gentium sub illa persecutione: nam 111
Romani post destructionem Hierusalem persecuti sunt 111
fideles. unde in principio capitis propheta induit sub 111
nomine Hierusalem disceptos et hypochritas et reliquos 111
ex filiis israel, ex quibus fuit primitiua ecclesia integra
ta; et ostendit q; omnes gentes, immo etiam et ludgi arma
bunt se contra istos. et hoc facit in principio (omnes uerbi
domini, sequit sed et Iuda erit in obsidione contra Hi
erusalem. Et colligunt aduersus eam omnia regna terrarum.
diende autem subdit ipsam protelionem diuinam, q; Hie
rusalem ecclesia primitiua protelta fuit a deo, imo et mu
tiplicata fuit contra edicta Romanorum, et contra uerba
imperatorum, imo tunc uidebant deuorare populos, et
sibi incorporare. et hoc fit ibi Cindie illa dicit dominus p. au
tiam equum usq; ubi Ceteri qui offenderit excis. Deinde
introducitur conuersionem gentium infidelium, et ludgoy
ad Christum dominum, et quomodo plangent eum fideles
in orationibus suis considerando eum confixum, et crucifixum
et hoc ibi Ceteri qui offenderit, sequit enim effundam sup
dauid, et sup habitatores Hierusalem spiritum gratie et precum,
et aspiciet ad me, quem confixerunt, et addit, et plangent
eum

eum plantu quasi sup unigenitum, in die illa magnus
erit plantus in Hierusalem, et reliqua usq; in finem
capituli. quod autem Iudqi fabulose exponunt caput
Iud. de sus moxia uenturo, aut de tempore inter me
du inter Zorobabelem; et Caium Pompeium, qui primus
Iudgam cepit et templum, stare non potest, qz non legitur
q; Iudas fuerit contra Hierusalem in illis tempore, nec
q; sic deus peruenerit gentes contra Hierusalem congrega
tas. nec de Iud plantu aliquid est quod possit iuxta illas
sententias conuenienter exponi. et ides caput istud de
bet ad Christum dominum et ad fideles referri primitiua
ecclesia eo modo, qui dictum est.

In cap. autem. 13. post templi destructionem et Iudq; et
credentium in Christum (qui obtinuerunt ex tunc no
men Hierusalem) persecutionem, conuertit se propheta ad
aliorum Iudq; infidelium dispersionem, et ad prophe
tia cessationem, et permittit ex parte fidelium sacramen
torum efficaciam, ibi (in domo illa erit fons patens domus
Dauid). Deinde dicit cessaturam et euacuandam prophe
tiam, et idolatriam, maxime prophetiam falsam, ibi (er
it in die illa dicit dominus exercituum disperdam nom
idolorum, et prophetas, et spiritum immundum). Deinde
perducit qualiter fideles zelabunt ueritatem et fidem suos
ut autem configant filios suos si eos inuenerint infideles, ibi
et erit cum prophetauerit quispiam, ultra dicente ei patere ei
et mater, qui genuerunt eum, non uiues, qz mendacium lo
cutus est. Deinde autem propheta reuertit ad passionem

Dauid

15)

dominica occasione accepta ex confixione falsorum
 prophetarum non mirum est illic configamur. qz Christus
 pastor & dominus ipse fuit confixus. et hoc facit ibi. ^{crim} *Et
 meam suscitare sup pastorem meum. sequit percutere pasto
 rem. et dispergerit oues gregis. Deinde uero propter il
 lud peccatum concludit infidelium iudeorum dispersio
 nem et fugam. *Disperget enim q duas partes dispergent et de
 ficient de iudis. et sola pars tertia relinquet et perse
 cutiones patiet. videlicet pars credentium. que fuerit iu
 ra. et hoc facit ibi. et conuertam manum meam ad
 paruulos usq in finem capitis.**

In cap. autem. 14. et ultimo agit propheta de fine sa
 culi et consumatione. promittit namq continuandae
 materiae precedente obsidionem Hierusalem q Roman
 et captiorem. et dispersionem maioris partis Iudeorum
 infidelium scilicet. et aliorum scilicet fidelium. et hoc
 in principio (ecce dies veniunt dicit dominus. Deinde
 uero agit de aduentu domini ad iudicium. ibi. et egre
 dit dominus. et praesabit. et stabunt pedes eius sup
 montem oliuarum. Deinde uero agit de die iudicij
 ostendend quam terribilis erit. ibi. *Et ueniet dominus
 deus meus. omnesq sancti uenies. et in die illa non erit
 lux. sed frigus et gelu. Deinde uero agit de gloria qu
 habebunt sancti post iudicium et de Hierusalem ue
 lesti. ibi. *Et erit in die illa exibunt aqua uice de
 Hierusalem etc. Deinde agit de poena damnatorum
 post iudicium ibi. et erit plaga. qua percutiet dominus
 omnes gentes. Deinde uero reuertit propheta ad Hieru
 sa**

Salem pro tempore peregrinationis saluet ad fidelium
ecclesiam, ostendens q. multitudo gentium conuer-
tet ad eam ibi, sed et Iudas pugnabit aduersus Ihe-
rusalem, sequet omnes qui reliqui fuerint, de uni-
us gentibus ascendent ab anno in annum, ut adorent
Regem dominum exercituum. Deinde praedicat quo-
modo ad ecclesiam conuertet etiam ipsum Romanum
imperium ibi. Indie illa erit q. sup frenum equi est
sanctum dominus, quod impletum fuit tempore Cons-
tantini. Deinde concludit sanctitatem omnium gen-
tium conuersarum ad fidem, maxime enim in illo
tempore Christiani, et omnes fideles fuerunt deu-
ti et sancti. et hoc facit ibi. et erunt lebetes in domo
domini, quati p. h. et erant altari, et erit omnis lebes
sanctificata, et sic Zacharia ppheta finit.
Iudqi autem capitulum istud ultimum exponit de
mexia suo futuro, quem expectant tanq. bellatorem
p. u. qui armis materialib. debellabit, et destru-
et Romanum imperium, et ipsi asserunt iuxta prop-
hetiam danielis dicentis de lapide qui percussit statu-
am. dicunt ergo q. omnia, quae sic dicunt de Iherusa-
lem, et de scissione montis oliuarum, et debellatio-
ne omnium gentium, et gentium debellatarum, congre-
gatione singulis armis ad orandum dominum in Ihe-
rusalem, tunc ad litteram complebunt; quorum falsi-
tas de facili refellit, q. ppheta dicit expresse sic. q. dies
illa in qua haec fiunt, non erit nec dies, nec nox, sed in
tempore vesp. erit lux, quod non potest intelligi nisi
se

de die Judicij. & deinceps, cum cessabit motus israhel, et
 israhel non erit possibile, q. Hierusalem recipiet sin-
 gulis armis omnes gentes de mundo des advenientes
 ad festivitates tabernaculorum. Quis ille qui obtinu-
 it Romanum imperium, ad litteram, non per arma ma-
 terialia, sed per predicationem, et doctrinam scien-
 tiam, et martyrum patientiam ipse est. Iesus Christus
 dominus. Unde istud est quintum regnum, quod dicitur
 ut ait dominus israhel. Regnum scilicet Christi ecclesie
 qui sibi Romanum imperium subjugavit, propter q.
 intentio prophetarum in presenti cap. fertur ad intentionem ia-
 ductam ~ 1. 12 Divisio libri Malachia. ~ 11 ~

Malachias qui ad israhel de futura sacrificiorum sub-
 latone eisdem temporibus quibus Zacharias post reditum
 e Babylone prophetavit ultimus duodecim prophetarum
 continet quattuor capita. & duodecim particulas
 principales. Sciendum enim est, q. Malachias, si-
 fuerit esdras (ut quidam putant) si- fuerit alius
 natus in Iudaea post reditum e Babylone, qui dicitur
 est Malachias. id est angelus d. grandem sanctitatem
 et q. d. verba sua implebat, sicut verba angelorum, ut
 alij exultant, ipse inquam prophetamissus est ad regem
 Sendendum multiplex vitium Iudaeorum, quod vigebat
 in eis post reditum de captivitate.

n

Primo ergo reprehendit eos q. erant ingrati, et de-
 dilectione dei, et de revivificatione captivitatis, et de reedi-
 ficatione urbis. & inducit esau, et filios eius in opposi-
 tus

i. pars.

2^a
tum, quibus similia manifestat, ut magis eorum appare
at ingratitude. et hoc facit a principio omnes verbi do
mini. usq; ibi. (Dicit dominus exercituum ad uos, o sa
cerdotes. Secundo uero Reprehendit in specialy sa
cerdotes, qz erant indevoti, mutabant animalia, que
asportabant ad offerendum. Unde cum asportabatur
animal pingue, et bonum retinebant ipsum; et immu
tabant pro eo minus bonum, claudum, uel languidum,
et multas alias indevotiones circa sacrificia faciebant,
et ita reprehendunt ut indevoti, ab illo loco (Dicit do
minus exercituum etc usq; ibi, non est mihi uoluntas
in uobis dicit dominus exercituum.

3^a
3° autem gratia Suius conuertit se pphetam ad uocatio
nem alterius populi, et alterius sacrificij. Unde agit
de uocatio ne gentium, et de sacrificio, et de sacerdo
tio Christiano; et hoc facit a loco illo (non est uolun
tas mihi in uobis, usq; ibi. Et dixit, ecce de labore.)
4^a
4° Reprehendit sacerdotes, qz erant despectiu, uon
erim offerere aliquid exuflabant dicentes, ecce qua
le premium habemus de labore nostro. et hoc facit a loco
illo (ecce de labore, usq; in finem primi capitis.

5^a
5° Reprehendit sacerdotes, qz erant transgressores
pacti dominici inuti inter dominum et leui, intellige
do pro leui Staxon et Phinees et Moysen filius eius, et
hoc facit a principio secundi capitis. (et nunc ad uos ma
datum hoc, usq; ibi. Et accepistis faciem in lege.

6^a
6° uero Reprehendit sacerdotes, qz erant superbi, et alio
rum

rum de populo contempti. Et hoc facit a loco illo, nun-
 quid non pater est usq; ibi transgressus est. Iuda
 7. Reprehendit eos, qz erant lascivij et usuptati-
 vici, nam uxores de stirpe sua dimittebant, qz erant
 maculente, et turpes, et pauperes, ppter hoc q; in cap-
 tivitatem fuerant, et accipiebant sibi uxores alienige-
 nas divites, et pulchras contra dei preceptum, sicut
 apparet in libro esdra. Et hoc facit ppheta ab illo lo-
 co, transgressus est Iudas, et abominatio facta est in
 israel usq; ibi. Laborare fecistis dominum ~

7

8. autem reprehendit eos, qz erant desperativij, ver-
 tebat enim inter eos q; vobis vultis, qz tantum vale-
 bat esse bonum, sicut malum in conspectu dei, et eis
 vero, qz videbant gentes usq; ad monarchias exalta-
 ri, et ipsi erant depressi, et hoc facit ab illo loco (La-
 borare) usq; in finem capitis secundj.

8

9. autem gratia Suius introducit adventus Christi, et
 pcuratoris sui Joannis; ides autem introducit, ut
 repellat eorum error, et desperatio, ac si ita dicat
 ppheta, non est verum, q; tantum valeat esse bonum
 sicut malum apud deum; nec ratio vestra de monar-
 chijs procedit, qz in brevi mittet de; monarcham ves-
 trum, et Regem Regum Christum; et hoc facit a loco
 illo (ecce ego mittam angelum meum, in principio
 secundj capitis, usq; ibi Revertimini ad me ~

9

10

10. Vero Reprehendit eos, qz erant auari, et de diuina
pmissione diffusi, fuit enim tempore Esdræ maxima
fames, et carustia, et tunc populus ex auaritia, et dif-
fidentia retinebat decimas et primicias, et cetera, que
erant des offerenda, sup hoc autem reprehendit eos pro-
pheta promittens bonorum abundantiam, si decimas
et cetera ad cultum dei pertinentia soluerent; et hoc
facit ab illo loco (Inuertimini usq; ubi, inualuerunt
sup me verba uestra.

11

Undecimo reprehendit eos, qz erant quidam modo
blasphemi, et diuinæ Iustitiæ argutijs, dicebant ete-
rum, qz uanumerat, seruire des ut uidebat, ppter hoc
qz malos non puniebat, immo uidebant in hoc mundo
florere; nec bonos premiabat, immo in hoc mundo nō
habebant nisi labores et mala, et hoc facit ab illo loco
(inualuerunt sup me usq; in finem capitis.

12

12° et ultimo in cap. 4 respondendo ad predictam
querellam introducit diem iudicij. In quo nulli bono
erit male, et nulli malo erit bene: Unde incipit
ecce dies uenit succensa quasi caminus, que non re-
linquet eis radicem et germen. Sequit, egredietur
uobis timentibus nomen meum sol Iustitiæ, et de-
mum agit de p̄uorsore aduentus ultimi, et diei iudi-
cij scilicet de Helia p̄pheta, unde ait, ecce ego mittam
uobis Heliam p̄phetam etc. et sic liber duodecim pro-
phetarum finit, et per consequens iuxta primam diui-
sio

scioneon Librorum sacrorum in principio Suius tractatus
 positam fuit sexta pars sacra spūa, quę est prophetica
 et declamatoria, quam iuxta secundam^{di} uisionem in
 quarto membro Librorum collatamus cum eis in lega-
 les. Historiales. sapientiales. & prophetales diuisim
 ad Hanc autem partem ascendere debemus p̄ ascensus
 diluculi, q̄ et si in prophetis sit magna obscuritas in eis ta-
 men splendet luminosa ueritas Iesu Christi, q̄ factus ip̄sig
 ubiq̄ reperitur dicta prophetarum, quod diluculum dicit
 propter cōmulationem obscuritatis, et luminis; in cuius qui-
 dem diluculi ascensu. ~~Peruenit~~ ^{et} ~~exiit~~ ^{hederam} ludgorum
 expectantium Mexiam futurum, et negantium dominum
 fuisse Christum in prophetis promissum. De hoc autem
 ascensu diluculi scriptum est Song. 4. q̄ in ascensu dilucu-
 li peruenit hederam et exiit; quod utiq̄ uerificari ha-
 bet de studioso theologo habente ante se lectionem pro-
 phetarum; potest enim percutere et arefacere ludgorum
 uerba, quę non sunt nisi hederę folia; unde ait Petrus in
 secunda sua canonica, c. 1. habemus firmiorem propheti-
 cum sermonem, cui bene factis attendentes, quasi lucer-
 na lucenti in caliginoso loco, donec illucescat dies, et lu-
 cifer oriat in cordibus uestris. ex quo patet q̄ pars prophe-
 talis est quasi diluculum, cum sit lucerna lucens in caly-
 ginoso loco Sabens in se ipsum luciferum ~ ~ ~ ~ ~

quasi hede-
 ra uanilo-
 quium iud.

De Ep̄ylogo Veteris testamenti
 qui armoniam, & correspondentiam
 cum nouo indicat

Habes amantissime lector totius sacri & veteris tes-
tamenti structuram, ac methodicam figuram, in qua
non longa lectioe statu populi dei & omnes eius
partes et etates poteris percipere. Scilicet enim ecclē-
sia infantiam a conditione primorum parentum us-
q; ad tempora Noe, & pueritiam a Noe usq; ad tem-
pora Abrahę; Post Abrahamum autem in Moysē in-
cepit adolecentia, quę dilatata est per Josue, et sequē-
tes iudices, & Reges quosq; et prophetas usq; ad suam iu-
uentutem, in qua sub cura Pontificum, et propheta-
rum clarissimas de Christo domino et regno eius reve-
lationes tradentium, uelut sub pedagogo usq; ad ple-
nitudinem temporis ^{Perierit} ~~degit~~. tunc ut inuit. d. Paulus
ad galat. 4. misit deus filium suam unigenitum fac-
tum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege e-
rant redimeret; cuius redemptionis fructum, illi ma-
xime comprehendunt, et aduertunt, qui magnalia
dei in sacra scriptura ueluti in quosdam clarissimos spe-
culos contemplant, quibus ~~speculum~~ nostrum sacri
uteriusq; testamenti summam complectens offerimus. ^{1.} ~~tractatus~~
Legales igitur libros lector aduertat, et conferat, et si o-
mnipotentiam dei in creatione rerum & genese in no-
tat, & clementiam eiusdem cum populo hebreo & expo-
ditum aduertit, in leuitico etiam sacrificia, et ceremoni-
as, quibus deus ubi uoluit perspuit: In numeris quo-
q; diuinam patientiam hebreos tolerando admirat
ac in deuteronomio & seuerantiam eiusdem inferen-
dis

181

dis incredulus cognoscat. Vertat confestim oculos ad rege-
neratorem omnium Christum, et in Mattheo propter nos
Sominem factum legat; doctorem veritatis in Marcano
tet: In Luca Redemptorem et hostiam agnoscat: et in
Ioanne premiorem, et aquilam volantem ad terras
missam credat ~

Si autem in libris Historialibus exempla virtutis
et vitiorum, ut bonum amplexamur, et a malo terre-
amur aduertit, ut si D. g. in Josue fidelitas in duca
tu populi representat, in libro Iudicum punitiva ius-
titia dei multos subvertendo suas captivitati manifes-
tat. Si in Ruth prudentia eius; et in libro Regum et
paralyptomenon gratia dei in electione David, et exalta-
tione Salomonis aduertit. Si in esdra prudentia q^{ua}
eum direxit ad petendam licentiam a Cyro et Daris, de
Revertione a Babylonia in Hierusalem cum vasissantibus
videt. In Thobia etiam paupere et cetero magnificentia
eius ostendit: et in opere Iudis magnanimitas indica-
t: aut in Job admiranda dei prudentia cernit: et
in Machabeis tolerantia laborum, et tormentorum pro
defendendo lege sua conspicit. Hec etiam omnia in ac-
tibus Apostolorum aduertant, ubi enim fidelitas Petri, et
aliorum Apostolorum pro fide pugnantium signat: ubi
Iustitia punitiva dei in Anania et uxore eius indicat,
Prudentia eius in communicatione Spiritus sancti ad apos-
tolos^{et} gratia, In electione Matthei prudentia; in sapienti
disputatione discipulorum magnificentia; In augmento
seu ecclesie magnanimitas; et In conversione Sama-
ritarum

rix et Symonis magi a Philippo facta: Providen-
tia dei in conversione Pauli, ut sit electionis vas demō-
strat usq; ad decimum caput, et tolerantia laborum
p̄ principales mundi partes, inde usq; ad ultimum no-
tae. ¶ Si autem formam laudandi deum ex psalmis
et echnomicam ex proverbij, ex ecclesiaste monas-
ticam ad contemptum mundi, ex canticis sapientiam,
Heroicam et gustativam, ex sapientia, Prudentiam
regendi alios; et ex ecclesiastico totius sapientie fon-
tem esse percipis. Hec omnia in epistolis Pauli Pe-
tri, Joannis, Jacobi, et Iudae, Thaddei patefunt: quan-
do autem in veteri instrumento futurarum rerum
revelationem, p̄ quam a peccatis auferemur quis ad-
uertat, et deum benignissimum ex isaia in vocati-
one gentium, ex Hieremia rigidum et immanentem
captiuitatem, ex Ezechiele veniam promittentem
peccatori, et poenam iusto se ab eo auertenti; ex da-
nielle omnium prescium; et dominum ex duodecim
alijs prophetis ut lucem ueritatis per duodecim articulos
fidei contemplantis: ista omnia in Apocalypsi Joan-
nis tremendam eius maiestatem, et admirandam ex-
cellentiam notando cognosces. Modo autem huius
veteris Testamentum ad notatis, ad nouum des dan-
te noster progrediat tractatus. ¶

DE NOVO TESTAMENTO

Sacra scriptura considerantur secundo In nouo testa-
mento quoad nomen, quod dicitur lex noua siue prima
respectu ueteris quae prima appellatur, quia deus primam
fuit data, emisit enim lex Christum et euangelium
respicit tanquam finem totius perfectioris, et per eandem
fidem omnes iusti saluifaciuntur, sicut non per eas de
ceremonias deus uoluerit; dicit etiam euange-
lium gratia, quod non quasi debitum iustitiae redditum est
sed gratuitum datum, ut dicit Augustinus in expositione
Pauli ad Romanos inchoata.

non meri noui
testamenti

dicit euangelium, non propter ea bona, quae iam existerent
sunt tantum; sed propter ea, quae futura essent, ut dicit
Crisostomus, epistola ad Romanos in principio
dicit nouum siue secundum testamentum iuxta Aug-
ustinum lib. 13. de ciuitate dei. c. 54. quod est perfectio ue-
teris testamenti, sic dicitur, quod aeternae uitae contineat
promissionem. idem contra Faustum lib. 15. c. 2.

Considerat 2° sacra scriptura in nouo testamento quoad
continuationem ueteris, quod in initium euangelij firmus est
legis. d. Crisostomus in euangelium Marci 2° m. 1. ubi
enim lex desinit, ibi euangelium incipit. Secundo quod
lex ueteris dispositio quaedam est ad nouam, quod Irenaeus
praefatione in quattuor euangelistas innuit. Paulus
4 ad galatas. c. confirmat, dum legem dicit fuisse pedag-
gum nostrum in Christo, quod ad galatas. 4 iterum conclu-
dit, quod quanto tempore serus paruulus est, nihil differt a
seruo

continuationem cum
ueteris.

seruus Sicut sit dominus omnium, sed sub tutoribus est
et aliorum, usque ad prescriptum tempus a patre: ita inquit
Paulus, et nos cum essemus paruuli sub elementis mundi
Suius eramus seruietes, at ubi uenit plenitudo tem-
poris misit deus filium suum factum ex muliere fac-
tum sub lege; ut eos qui sub lege erant redimeret, ut
adoptionem filiorum reciperemus. ubi Paulus parau-
los uocat, sub legis seueritate degentes: quod et He-
rominus ad Algasiam ostendit, ubi legem moyses et
totum usque instrumentum elementa mundi uocauit,
quibus quasi elementis, et religionis exordijs deum
disuimus.

naturam

Considerat **U**sq[ue] continuatio ueteris testamenti cum
nouo q[uod] lex usque propheta est noui testamenti, et ita
uis quod in primo dicat, videndum quomodo in hoc
compleat.

Adimpletis uete-
ris in nouo testa-
mento.

considerat **P**rophetas acra spuria in nouo testamento qua-
tum ad impletionem, qua Christus dominus legem et
prophetas impleuit, Primo in se quando natus est, et uoca-
tus est emanuel, quando circumcissus est et uocatus
Abraham. Quando presentatus est in templo, et oblatione
pro illo sacrificium duo turtures, aut columba, quan-
do fugit in Egyptum, quando in Nazareth conuersatus e,
quando in asina templum fuit ingressus; quando a pu-
ris laudatus est; quando crucifixus est inter iniquos, et
quando felle et aceto potatus est; Quando in manibus pa-
tris sui spiritum commendauit; quando uestimenta sua
diuidenda reliquit; quando descendit ad inferos. **F**inita
uit

1) sicut omnes dormientes, Quando sedit ad dexteram patris
 quando ad succentorius est usans omnes gentes ab or
 te ad occasum; et alia que tunc fiunt, prophetata sunt,
 2° Legem implevit quoad modum vivendi duobus mo
 dis; alius fuit quando exteriores leges figuratas solvit in
 teriores eius veritates adimplens, ut puta in lege prece
 pit; omne opus servile in sabbatho quemq; facere no
 debere, preterq; q; fuit omnia anima scilicet, q; necessari
 urne utq; sumant, hoc figurale est, q; sic deus in sab
 batho cessat ab opere; spiritualiter vero secundum
 evangelicam veritatem opus servile est tempore pecca
 ti est, quoniam omnis qui facit peccatum servus est
 peccati; omne autem opus bonum non est servile, sed
 liberale; et pro anima fit libertate, sicut videtur in pri
 ma facie ipsius opus corporale. Vides ergo q; Christus do
 minus sabbatho operans adimplevit legem et non sol
 vit, manifestavit, et non occultavit. // // //
 Alius autem modus adimplendi legem in istis minimis
 consistit de quibus salvator noster disserit Mat. 5. ma
 data enim Moysi, in altu facilia sunt, non occides, no
 adulterabis, et cetera in remuneratione modica, in pecca
 to autem magna; Mandata autem Christi i. ne irasca
 ris; ne concupiscas, ipso actu difficilia sunt, et cetera in
 remuneratione magna, In peccato autem minima, ut
 ponderat auctor operis imperfecti in Mattheum Som. 10,
 unde Legem naturalem nullo modo substituit, et inus
 teri vincula ad eam custodiendam ademit.

Consi

conuenientia
nouu testamē
ti cum ueterij

considerat & sacra scriptura in nouo testamento quae ad
conuenientiam cum ueteri quantum ad scripturam, quae
tunc licet imperfecte ad deum tamen auctorem gratia
& fidem uenturi saecula disponebat, et inde est quod moyses
pro inimicis orat, quod Christus dominus in nouo fieri
testamento mandat. // quantum ad conuenientiam
similiter seu unitatem in auctore, quae utriusque testamē
auctore, & principium fuit deus optimus maximus.
Considerat etiam quantum ad differentiam uete
ris & noui testamenti, quae quod in lege est litera, in euange
lio est gratia, illa habuit umbram, ista ueritatem, il
la data est propter transgressionem, ista propter iustifica
tionem, illa ignorantiam ostendit peccatum, ista agnitum
inuocat ut uitet, illa flagitiosos deos increpat, ista peccā
tes propter bonitatem liberat, illa tallionem decreuit red
dere, ista pro inimicis orare iussit; illa coniugio mul
tas habere, crescere et generare permisit et procreauit, is
ta continentiam suauit; illic praedicat circumcissio car
nis, sic lauacrum in ablutionem cordis & animae; il
lic Chananaam regnum, et promissiones rerum tempora
lium continent, sic uita aeterna regnumque coelorum
promittit; illic sabbati otium, et requies celebratur
sic sabbati requies in Christo habet, qui dixit uenite
ad me omnes qui laboratis & onerati estis, et ego reficiam
uos, et inuenietis requiem animabus uestris; illic pecuni
is immolatis, carnis et sanguinis hostiae offeriebantur
sic sacrificium corporis & sanguinis Christi domini offert
quod

q. per illa animalia figurabat; ubi ex carne agni Pascha
 celebrat. Sic Pascha nostrum immolatus est Christus
 qui est verus agnus immaculatus; illic neomenia, seu
 Principia novae luna celebrant, sic nova creatura in
 Christo accipit; In lege res gesta pro figura in signifi-
 cationem futurorum annunciabant, in gratia vero euan-
 gelica veritatis, quae enunciata fuerunt explent; In le-
 ge mandata scripta sunt, et promissa, sed in evangelica
 ge mandata tenent, quae legem implere, vel conservare
 iubent, promissa vero in evangelij plenitudine consum-
 unt; Item lex monstravit peccatum, et non abstrahit, sed
 suo terrore redactus homines servus efficit; et inde spiritu
 servitutis servasse populum hebraeorum Apostolus docuit,
 Evangelium vero adveniens ^{rigorem} ~~etiam~~ legem amovuit,
 peccata, quae lex puniebat per spiritum servitutis laxavit
 per spiritum adoptionis, filius ex servus reddidit, amorem
 implenda legis omnibus donavit; et si desineat puniendi
 commiserunt per eundem adoptionis spiritum indulget; for-
 mam bene agendi praebeuit, et ut possint agi quae docuit spi-
 ritum adiutorium infundit; et ut Iamilius libro ad Roma-
 num epistolam dicit, veteris testamenti intentio est, novum fi-
 guris et enigmatibus demonstrare; evangelij autem ad q-
 uerent beatitudinis gloriam humanas merces accendere
 ut ait Isidorus. lib. differentiarum c. 112 §. 2

Deinde consideranda sunt contenta in novo testamento contenta in no-
vo testamento
 quae ad ecclesiae institutionem et constructionem ordinant ordinant ad ins-
titutionem ecclesiae
 Evangelium Christi, in quo, tum vita, et actiones ipsius des-

exhibere, tum salutaris doctrina proprio eius ore promul-
gata, qui totius ecclesie caput est explicantur, et doctri-
na Apostolorum, qui diuino spiritu afflata ecclesie in Ch-
risto fundatae edificium consummarunt, Christus enim
ecclesie sue dedit Apostolos ad eam regendam. et Prophe-
tae ^{qui} futurae praedixerunt, euangelista ^{qui} euangelium scrip-
serunt. et pastores et doctores ^{qui} curam animarum, et mo-
rum infirmitatem susceperunt.

euangelij appella-
tiones uariae Consideranda praeterea sunt diuersae et uariae appella-
tiones euangelij, quae dicit uerbum fidei Roman. 10. seu
quod idem sonat praedicationis ueritatis. et uita Ioannis 10.
uirtus dei ad salutem omni credenti. Rom. 1. scientia
salutis Luc. 1. caelestis epistola doctri Michael Me-
dina de reuera in deum fide lib. 3. c. 9, doctrina Christi-
ana. Matthaei. 4. et 9. Marc. 1. Luc. 4. et 6.

Precepta, testimonia,
et mandata. Attendenda autem sunt in omni euangeliorum dis-
cussu ad ueram eorum notitiam habendam. precepta
in quibus consistit iustitia, mandata in quibus consistit
charitas, testimonia in quibus consistit fides, exempla
in quibus consistit perfectio. et in praedictis omnibus atte-
dit uerus serpens, quae Matthaeus Christum a lege remissum
esse docet, Marcus Regem omnium, et dominum tra-
dit, Lucas saluatorem omnium describit, Ioannes fili-
um dei esse attestat.

promissa in eu-
gelio.

Promissa deinde in toto euangelio pensanda sunt ex
Christo in euangelium Matthaei in principio. et c.
4. Simil. 3. nunciat enim, et omnibus uere credenti-
bus

bis certissimis verbo promittit duo decim scilicet poena
nam sublationem, veniam peccatorum, sanctificationem
et Iustitiam adaptionem futuram Redemptionem
omnium, hereditatem celorum, fraternitatem cum
filio dei, paternitatem dei, Resurrectionem mortuorum
immortalitatem vitę, Societatem angelorum, &
possessionem glorie.

Typi et figura euangelistarum in euangelio secundum
testamento animadvertendę sunt nam dicunt euange
lista, quadriga domini, Cherubim. (quod interpretatur
scientia plenitudo & corpus plenum oculis) Hieronimus
ad Paulin. de diuinę et sacre scriptura libris) figurat
tur uero p 4os illis celebres in lege Moysen Aaronem
Nadab, et Abiu. ut dicit Augustinus. quę st. sup exodus
c. 102. Per mensas de quadris lapidib; ad sacrificium
et S. L. caustum extructas. Ezechiel. ii. Per uirtutes car
dinales, Theologales etiam cum gratia, quę in hoc altissimi
Sane 4os fluminib; terrestris paradysi q; irrigant uni
uersam terram ecclesie. Per uirtutes quęq; et dona p
Beatitudines & fructus p̄ficiētes animam. Per ani
malia quę apparuerunt Ezechiel. c. 1. et Joanni Apoc.
& nempe. Somo qui Mattheum significat de humani
tate Christi et eius natiuitate tractantem, ubi liber ge
nerationis Iesu Christi etc. Leo qui marcum de resur
rectione agentem monstrat, et sacerdotium Christi indi
cat, quę et erim uox Leonis clamantis in deserto parate
uiam

typi et figura
euangelistarum

Viam domini etc. Vitulus qui lucam a Zabdaria sa-
cerdote exordientem, et de regno Christi agentem de-
clarat) Aquila, Joannem volantem ad Christi divinitatem

harmonia et con-
sensus euangeli-
stiarum

~ Notanda etiam est armonia et consensus euangeli-
stiarum, nam discrepant nonnunquam, Verbis temporibus
locis, miraculis recensendis, rebus etiam alijs minutis
lib; que variis narrant, ne videantur, vel ad decipien-
dum communi consilio fuisse congregatos, vel extrema-
na conspiratione euangelium condidisse; omnes tamen
unum Christum patefaciunt, ut armat Cyrillus in
euangelium Joannis lib. 12. c. 35.) conveniunt circa
dogmata fidei Christiane, scilicet q, deus factus sit homo
q, miracula sit operatus, q, crucifixus, q, sepultus, q, re-
surrexit, q, ascenderit in coelum, q, iudicaturus sit, q, sa-
lutaria precepta dederit, q, non contrariam legem intu-
lerit prioris, q, filius dei sit, q, Unigenitus sit, q, eiusdem es-
sentiæ cum patre sit substantia. Chrysosthom. Som. 1. in
Matth.

causa scribendi
euangelium

Causae similiter ob quas euangelium fuerit literis man-
datum inspicierent sunt, nam euangelij scribendi causa
fuit, ut Omnes crederent Iesum Christum esse filium dei
Hilarij. lib. 6. de trinit; et sicut necesse fuit ad con-
firmationem fidei euangelium predicari, sic contrahere
vel scribi. idem prologo in Mattheum.

Virtus euange-
lij

Virtus euangelij insup intuenda ex Hieron. lib. 1. in
epist. ad galat, qz non in verbis scripturam, sed in sensu, non
insup facie, sed in medulla, neqz in sermonum folijs, sed in
ra

radice rationis consistere certum est ~ 11 ~

Posterea definitiones euangelij animaduertende
 sunt. Largo enim quodam modo, quod deoq; nuncius
 dici potest euangelium. ut dicit Aug. contra Faustos
 lib. 2. c. 2. qua ratione non dubitauit Origenes affir-
 mare, aliquo modo euangelium esse quod Apostoli scrip-
 serunt, cum ad euangelista munus attineat adhorta-
 toria etiam ratione fidem, his quae de Iesu tradita sunt ac-
 quirere. Origen. in p[re]fat. ad euangelium Joannis. pro-
 prie tamen hoc uocabulum obtinuit annuntiatio salua-
 toris. August. lib. 2. c. 5. Faust. c. 2. et h[uius] modo narra-
 tores originis dictorum factorum. Passorumq; domini
 nostri Iesu Christi quae dicta sunt euangelista. August.
 ibidem. Aliam assignat Driedo definitionem. lib. 2.
 c. 3. dicendo euangelium est bonae reuincium a Christo
 manifestatum, in scripturis legis, et prophetarum declara-
 tum; unde dicit euangelium pacis, euangelium regni coe-
 lorum, euangelium salutis aeternae, euangelium gratiae
 dei, euangelium gratiae et misericordiae, euangelium
 magni gaudij.

definitiones euangelij.

§. 3.

Clauis Insuper seu Regulae ad totius sacrae scripturae in-
 telligentiam (de quibus iam etiam supra diximus) omni-
 no notandae iterum et proponendae ante oculos sunt ex
 Isidoro lib. de summo bono. et Lyranis in prologo sup. Pen-
 tateuco, et Arceuino 4. p. tit. 11. c. 2. Prima enim
 Regula seu clauis sapientiae de domino Iesu Christo et e-
 ius corpore mystico, quod est ecclesia ^{qua} potest sacra scriptu-
 ra

Clauis septem-
 seu regulae expo-
 nendi euangelij
 et sacram scrip-
 turam. ~ 11 ~

de his regulis iam
diximus aliter
supra cap. 1. §. 6

ra intelligi, quia per connexionem capitis ad corpus sub
uno contextu, quasi sub eadem persona, aliquando lo-
quitur de uno transiens ad alium. N. g. Isai. 61. induit
me vestimento salutis, et indumento iustitiae circunde
dierne quasi sponsam decoratum corona, et quasi sponsam
ornatam monilibus suis; quod deum dicit quasi sponsam
loquitur de Christo, et quod sequitur quasi sponsam ornatas
monilibus suis intelligit de ecclesia.

2^a Regula est de corpore mystico uero, et simulato
ecclesia enim est sagena mundum tradita ad Littus con-
tinens pisces bonos et malos permixtos, sed separandos
ab invicem in fine mundi, ut parabolice dicit Matth. 13.
ides in sacra scriptura mali commendantur bonis quibus
sunt mixti, Osee 11, quia puer Israel et dilexi eum, et
conuertit aliquando bovis vituperantur uermis, sicut
Isai. 1. cognouit bos possessorem suum, et asinus praese-
pe domini sui, Israel autem non cognouit me; aliquid
in eodem contextu exprimitur quod ad bonos pertineat
et quod ad malos, sicut cant. 1. Nigra sum sed forma
sa sicut tabernacula cedar, sicut pelles Sabmonis, ver-
ba sunt sponsae ecclesiae, quae ratione malorum dicitur
nigra, et ratione bonorum formosa; et quod subditur
pro exempli (sicut tabernacula cedar, refert ad ma-
los, ex cedra enim descenderunt Sarraceni nigritatis
quod addit, sicut pelles Sabmonis, applicat ad bonas,
Sabmon enim sic deum significat.

3^a Regula est de spiritu et littera secundum quod accipit

est
Jacob

et sub eadem littera sensus Historicus et mysticus, quae
 ritas Scripturae est tenenda, et ad spirituales sensum re-
 ferenda, sicut Apostolus ad galatas. 4. loquens dicit is
 qui secundum carnem natus est. i. ^{Ismael} ~~Isaac~~ persequatur
 eum, qui secundum spiritum natus est. i. ^{Isaac} ~~Isaac~~ trahē-
 do eum, et alliciendo ad malum; et figurat spiritualiter
 malos in ecclesia persequi bonos, saltem moribus pravis.
 potest etiam aliter exponi dicta regula, ut referatur
 utrumque ad sensum literalem tantum, qui quandoque du-
 plex est; sicut illud quod dominus dicit. 1. paralyt. 17.
 ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium; hoc
 intelligit secundum litteram de Salomone et de Christo
 sed prout intelligit de Christo potest esse sensus spiritua-
 lis secundum quod, in quantum Christus fuit figuratus
 in Salomone.

4. Regula est de specie et genere, seu de parte et to-
 to, cum de uno transit ad aliud, sicut Isai. 13. cap. prim.
 loquitur contra Babylonem specialiter, cum dicit onus
 Babylonis. i. flagellum et malum inducendum supra
 Ierusalem civitatem, et transit ad intelligendum verbum de
 toto mundo generaliter, per hoc quod subdit, a sumi-
 tate caeli dominus, et vasa furoris eius, ut disperdat o-
 mnem terram. Postea revertit ad loquendum de ci-
 vitate illa Babylonis, specialiter cum dicit, ego suscita-
 bo super vos Medos, qui argentum non querrant, quia scilicet
 Darius medus cum nepote suo Cyro Babylonem cepit. et
 interfecit Balchasarem regem eius. Daniel. 5.

5.

5. Regula est de temporibus, quae contingit quadru-
pliciter, uno modo per synecdochen, quando ponitur pars
temporis pro toto, sicut in euangelio, cum Christus di-
xit fuisse in sepulchro tribus diebus, et tamen prima
dies & ultima non fuerunt impletae: Secundo modo
propter minutias temporis, quae aliquando computantur,
aliquando omittuntur; et secundum scripturam loquen-
tem de aliquo numero annorum ponit plures annos, ^{et} in uno
praedictas minutias computans, alio loco pauciores praedictas
minutias omittendo. Tertio modo contingit eo
quod computatio annorum incipit in uno loco scripturae
a priori tempore, & in alio loco a posteriore, sicut gen.
15. dictum est Abrahae Semen tuum peregrinum est fu-
turum quadringentis annis. et exodi. 12. dicitur quod ma-
iorem filiorum israel in egypto fuit per 430 annos, quod co-
putatio maioris numeri incipit a tempore
quo dictum est Abrahae genes. 12. egredere de terra tua,
computatio vero minoris temporis incipit a natiuitate
isaac, quae fuit triginta annis post egressum Abrahae
de Haran: Quarto modo contingit eo quod scriptura loquitur
de futuro pro modo praeteriti, ut illud isaie 9. parvulus
natus est nobis, et hoc est ad denotandum certitudi-
nem prophetiae, cuius eventus de futuro est ita certus, sicut
si iam praeterisset propter certitudinem divinae praescien-
tiae, ex qua fit revelatio prophetis; sed adverte quod praedictus
modus loquendi habet locum in prophetia praedestinationis
seu praescientiae, non vero in prophetia commi-
na:

188

nationis, quae frequenter mutatur, ut patet in exemplis Eze-
chie, cui dicitur fuit, dispone domuitus, quoniam morieris tu, et
non uives usai. 33. Et Item in iunctis ut patet ex
propheta Iona.

6.^a Regula est de Recapitulatione & Anticipatione,
in sacra enim scriptura non semper eo dem ordine gesta et
facta scribuntur, quae fiunt: et ides quando preponuntur
posteriora dicitur anticipatio, quando uero fit e conuerso
seu priora postponuntur dicitur recapitulatio; sicut in genesi
13. dicitur (ab his diuisa sunt in sub gentium in regionibus
suis, unusquisque secundum linguam suam, et postea. c.
11. dicitur erat autem terra abijunctus, et sermonum eo-
rum idem; ex quo patet quod illud, quod dicitur in. c. 10. de di-
uisione linguarum dicitur per anticipationem: Similiter
gen. 2. postquam moyses descripsit creationem coeli et
terrae, et orationem eorum dicitur, ubi sunt generationes
coeli et terra, quod est per recapitulationem.

7.^a Regula est de demone et eius corpore, quae dicitur,
beatus Gregorius in homelijs certe omnium malorum
Somnium capite diabolus est; et omnes iniqui membra
eius, et ides propter connexionem capitis ad membra, scrip-
tura loquens de uno, in eodem conceptu transit ad loque-
ndum de altero, sicut usai. 14. c. loquens de Rege Babylo-
nis. Scilicet Nabucodonosor, qui erat diaboli membrum
transit ad loquendum de Principe demonum, cum ait qui
modo cecidisti de coelo lucifer, qui mane oriebaris. et Eze-
chiel loquens de Principe Tyri quodam Tyrano malo tra-
sit

ut ad loquendum de diabolo cum dicit, tu signaculum
similitudinis plenus sapientia et deore ~ 112 §. 4

continuatio alto
rum apostolicorum
cum euangelio

Consideranda est etiam continuatio actuum Apostolorum,
cum euangelio. Liber enim actuum continet man-
datum illud, quod a magistro suo Christo, Marci ultimè
acceperunt Apostoli, cum dixit dominus; Euntes in mu-
dum uniuersum predicare euangelium omni creature;
ut enim in ipso euangelij volumine modus descriptio
que lex noua a Christo lata est, atque edita; ita in hoc libro
promulgationis ostendit ratio, que eodem spiritu sancto
auctore, minuter uero Apostolorum uniuerso mun-
do publicata fuit. glossa Lyra in principio super euange-
lia. et ibi doctores latissime hoc explanant, et disserunt.

finis epistolarum
Pauli.

Considerandus similiter est finis ob quem Paulus quat-
tuordecim scripsit epistolas. scilicet ^{ut} omnes Christi doctrine
obediunt, et per hoc uitam consequantur æternam, qui etiã
cognitionis euangelij finis est, cuius notitia hominem per-
figit. Ioannis. 1. 9; et ut notha atque adulterina a no-
bis dogmata amoueamus; Quæ uis ac germanis doctrinis
ecclesiæ sanctæ ad bene beateque uiuendum nos muniam,
et 3° ut habeamus perpetuos ueræ doctrinæ fontes manan-
tes ad animæ nostræ sitim satiandam.

ordo temporis ea-
rum.

Animaduertendus præterea est ordo temporis episto-
larum. d. Pauli, quas ex diuersis locis ad diuersos scri-
psit. Primã ad Thessalonicenses ex Athenis; secundã
ad Thessalonicenses ab Athenis non multo post missã.
primas

16 Primam ad corinthios ex ephesso. 2^a ad corinthios ex Th
 roade: Primam ad Thimothaeum ex Laodicea: unica
 ad Titum ex Nicopoli statim post superiorem: unicam
 ad Romanos ex Corinthis in Acaja: unicam ad gala
 tas ex ephesso. quas omnes scripsit prius q³ Romam vin
 tus duceret: ex Roma autem scripsit unam epistolas
 ad Philippenses, alteram ad Philemonem, alteram ad
 ephessios, alteram ad Colossenses, quas ibi vinculis, uno
 tabellariis misit. illam autem que ad hebreos appel
 lat ex Roma a primis vinculis solutus scripsit; que
 uero ad Thimothaeum secunda dicit in fine dierum a
 Paulo scripta est, cum iam secundo a Nerone in vinculis
 teneret. Has omnes epistolas sancti patres eo ordine
 quo sunt in biblia collocarunt, quod non est mirandum
 si prophetarum ordinem alteridis, qui non secundum te
 pora succedunt, ut aduertit Chrysostomus in prefatione
 epistola ad Romanos, attente tamen ordine uidebis,
 primo eas, que ad fidem, secundo que ad opera pertinent
 collocari: quibus etiam addunt epistolas sanctorum.
 Jacobi de substantia aduersitatis; Petri de amore
 superna et diuinae charitatis; Ioannis de fuga carna
 lis uoluptatis; Iuda de deletione peccatorum, et super
 na scriptura, gra queq; et uirtute bonorum operum.
 Deinde notanda est continuatio epistolarum nam pri
 mo dicenda erant, que in actus Apostolorum generaliter
 ad omnes pertinebant, deinde singula, que ad aliquos
 spe

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page]

continuatio epis
 tolarum cum ac
 tis apostolicis ~

continuatō Apo- Deinde notanda est continuatō Apocalypsis cum epis-
calypsis cum epis- tis, qz ut veteris instrumenti libri in scripta diuiduntur
tōlis.

diuisio correspon- Deinde notanda est continuatō Apocalypsis cum epis-
sua librorum no- tis, qz ut veteris instrumenti libri in scripta diuiduntur
ui testamenti ad- Legalia, Historialia, sapientialia, et prophetica; ita
ueteres

Historialium, sapi- ~~ualium, primis, qui unius solo~~ ~~Secundum legalium, in qui-~~
entialem, et prophie- bus de fundamentis religionis Christiana, et Christi-
talem. Legales sunt eius capite agitur. Mattheus enim qui nomine publica
in quibus etc. ruc, leui quoq; et Apostolus dicitur est euangelium he-
Sibi legales no- braico sermone Hierosolimis ob eorum maxime causā,
ui testamenti qui in Iesum crediderant ex Iudæis, Iacobo fratre do-
mini Hierosolimonum episcopo interpretante, erudit
et temporalem Christianitatem per 23. capitula
tat)

Lucas
Marcus qui Roma ab Apostolo Petro predicatum euā-
gelium conscripsit non uicit saluatorem, eum tamen
Alexandria, in egypto quoq; Pentapoli, et Libya p̄
dicauit et de Resurrectione domini, et eius fortitudine
p̄ 16. capita distinxit.

Lucas qui predicantem Paulum audiuit, cuius etiam
fuit discipulus et insignis medicus, euangelium lue
rus mandavit; ubi specialiter de sacerdotio, passione
et morte domini per 24. capita disputat.

Joannes qui ephessi apud Gaium exsistens inducto prius
fratribus ieiunio divinitatem salvatoris per euangelium
aperuit et Assianis eum gentibus per 21. capita ^{pacifacit} . . . §. 9

Sibri Historiales unicus altorum Apostolorum volu
mine continent; In quo agit de initijs nascentis ecclesie,
predicationem quoque euangelij per universum orbem
bitum, et fructum eiusdem predicationis narrat a pu
cipio usque ad caput. 11. 1. agit etiam de privilegijs et of
ficijs hominis Christiani. c. 11 et 12. 1. de conversio
ne gentium a cap. 12 usque in finem 1. de persecutio
nibus ecclesie catholice et triumphus per totum discursu
sum libri, ubi admirabilis Christi servatoris ascensio;
matthieque in locum Iudae electio; spiritus sancti visibilis
in discipulos Christi missio; Pauli conversio peregrina
tio et pressura usque ad biennium incolatus eius in Ro
mana urbe. Huius auctor est sanctus Lucas, et predic
ta omnia a Beato Paulo accepit, sicuti et euangelium
narratque res gestas Apostolorum per 28. capita.

Sibri Historiales
novi testamenti

Sapientiales libri qui de doctrina et progressu fi
dei catholice agunt secantur in epistolas Pauli, scilicet
ad Romanos in qua eos reuocat ab erroribus gentium
et

Sibri sapientia
les.

et a caeremonijs legis, diuersitatemq; Iustitiae exope-
ribus legis ab ea quae est ex fide ostendit, et ueram ac
catholicam fidem docet per cap. 26. ¶
eiusdem Pauli ad Corinthios primam ubi ad charita-
tem, et unitatem hortat, uaria fidei dogmata tradit
et correctionem morum intendens mores Corinthiorum
reprehendit, uita cauere docet, et de usu et institu-
tione Eucharistiae disserit. per cap. 16. ¶
eiusdem ad Corinthios secundam, in qua Corinthios
ad poenitentiam conuersos, et emendatos consolatur
et laudat; agitq; de fructibus poenitentiae per. 13. cap.
eiusdem ad galatas in qua de refectione falsa doctrinae
agit, et galatas qui per pseudo apostolos abducti fuerant
a fide, ut autem deus legem, et circumcisionem amplec-
terent, reuocat ad ueram fidem per. cap. 6. ¶
Eiusdem ad Philippenses de fugienda primatus ambi-
tione, et Sumilitatis studio amplectendo, ubi simpli-
ciores ad Constantiam in perferendis persecutionibus
unitatem fidei, Sumilitatem ueram, timorem dei, pa-
tientiam sectandam hortat, et ut sibi caueant a pseu-
do apostolis premonet per. cap. 4. ¶
Eiusdem ad Colossenses de Recta ad Deum uia per
fidei ueritatem et amorem Christi, eiusq; doctrinam
et Suminis Christiani officia hortat per. cap. 4.
eiusdem Primam ad Thessalonicenses de Sabenda
patientia

tientia in aduersus, gratias agit deo pro fructibus fidei in
eis, consolatur se et illos, q. bonum alijs credentibus, prebeat
exemplum virtutum; Regulas varias tradit, ut erran-
tes corrigat, per cap. 5. //

eiusdem ad Thessalonicenses secundam de nouissimis
temporibus in ea charitatem eorum, et fidem comendat
premonuit a timore iudicij, et fallacis Anti Christi
traditiones et precepta, que illis tradiderat seruare sua
de per cap. 3.

eiusdem Primam ad Thimotheum de officio episcopi,
seu ecclesiastica disciplina, in ea docet quales de-
beant esse episcopi, et alij ministri ecclesie; Sortaturq.
ad uirtutes, amplectendas et seruandas, per cap. 6.

eiusdem secundam ad Thimotheum in qua eum
in sui locum substituit et instruit sortans eum ad mar-
tyrium, et informans de veritate catholica, de no-
uissimis temporibus, et passionibus suis per cap. 4.

eiusdem ad Titum de honestate et uita clericorum
instruit eum ubi quales debeat ordinare episcopos, Pres-
biteros et diaconos; pseudo Christianos et hereticos
uitandos esse ubi scribit per cap. 3.

eiusdem ad Philemonem de poenitentibus in gratiam
recipiendis, in qua fidem et charitatem Philemonis in
sanctis collaudat, et ut indulgeat Onesimo seruo pro-
cat. per cap. 1.

eiusdem Pauli ad Hebreros de euangelio et fide Christi-
na

na iura legis antiqua cultum et obseruantiam
in ea defectum et euacuationem veteris legis et perfecti
onem nouae legis ostendit; et q. Christus uerus deus et
Somo sit; et dei ac hominum mediator p. cap. 13.

Jacobi epistolam de fidei fructibus, et hominis est
itiam operibus, suadet patientiam deum non esse p
sonarium acceptorem docet; exaltat opera sine quibus
fidem mortuam esse dicit. malaq. exiuitis linguae pro
uenientia aperit; bella et controuersias reprehendit,
et ad omnes sortat uirtutes, iuramenta esse uitan
da, infirmos a presbiteris ungendos, peccata inuicem
confitenda, et orationis efficaciam tradit per cap. 5.

Petri Primam de nouo induendo Somine, et de
reformandis in ecclesiis moribus, agit ibi gratias deo q. q.
p. passionem filij sui saluum fecit humanum genus
et ad Christi imitationem instruit per cap. 5.

Petri secundam in qua de futura rerum mutatio
ne disserit, fidem laudat, Secretius et eorum falsita
tes damnat, et secundum Christi domini aduentum
describit per cap. 3.

Ioannis Primam de Virtutibus theologicis fide spe et
Charitate, ibi deum esse Charitatem, et Christum ad
uocatum nostrum manifestat, amorem mundi dissua
det, et ad dilectionem dei, et proximi inducit p. cap. 5.

Ioannis secundam de perfectione fidei, qua consistit
in charitate, in ea electam, et filios eius commendat, et
fra

fraternam ebaritatemhortat. hereticus etiam deuita
re admonet per cap. 5.

Joannis tertiam de veris dei filiis, quales solum sunt
illj, qui bene operant, seu de hospitalitate; pietatem et
charitatem Gaij laudat; Diotrophem impietatis argu
it ac Demetrius bonum testimonium perhibet per. c. 1.

Juda. In qua de fide cum charitate coniuncta trac
tat; impius et hereticus damnat, eorum mores et vi
tam describit, et uarijs rebus eos comparat; sanam
doctrinam comendat; et fidem semel susceptam, et
dilectionem dei seruare admonet; et iudicium ad impi
pijs imminere tradit per cap. 1.

§ 11

Libri prophetales in quibus status Ecclesie
militantis et triumphantis ^{uoluntate} prae dicitur uenit ~~liber~~ Apoca
lypsus Joannis continet per septem uisiones; Prima
habet septem epistolas, in quibus plenissime tradit quod
quid ad uerissimum pertinet Christianismum, a prin
cipio libri usq; ad caput 4.) Secunda ^{est} in qua sigillo
rum mysteria a cap. 4. usq; ad 8. per uarias eorum ex
plicationes tradunt) 3. quae habet septem angelos
tuba canentes a cap. 8. usq; ad. 12) 4. de muliere
amicta sole, draconeq; mulierem insequente, ac de
ore flumen aquarum (post fugientem in desertum
locum) mittente, ubiq; de bestijs e mari terraq; ascen
dentib; a cap. 12 usq; ad. 15.) Quinta de effusione sep
tem ~~Psalorum~~ iracundae dei uicentis. Maniq; vitres
igne

Libri prophetales
nouj testamenti.

igne mixto; de his etiam qui uicerunt bestiam et es-
sum letitia cantantium carmen letitiae agni a .c. 15. us-
q. ad .17. 1. 6. in qua describitur Babylon, et agitur tu-
de illius, tum de bestiarum, draconisq. condemnatio-
ne, ac de terrore eorum, qui perierunt, et consolatio-
ne eorum, qui saluifuerunt. a cap. 17. usq. ad .21. 7
que est de sabbato, et gloria, quam electi habebunt sub
sub illud tempus, et in seculis futuro, a cap. 21. usq. ad
finem totius libri Apocalypsis.

Tam ergo hac generali diuisione prelibata ad singulas
~~librorum~~ librorum species noui testamenti specialius acce-
damus. euangelium autem iuxta primam diuisio-
nem in principio huius uoluminis factam est septima
pars sacre scripturae scilicet testimonialis; et iuxta secun-
dam diuisionem est ^{prima} legalis ^{liber} correspondens ut dictum est
legalis, liber ueteris testamenti.

~~Hec igitur tam principalem partem euangelicam incipit a~~
~~Matthaeo.~~ ^{cap. 20} De diuisione euangelij secundum

Matthaeum

Hanc igitur tam principalem partem legalem et testi-
monialem incipit Matthaeus, et probat hominem
Iesum Mexiam fuisse, et Christum in scripturis promissum,
et hoc sibi maxime congruebat, quod scribebat in hebrai-
co, et fratribus Iudeis conuersis ad Christum, intendit
ergo probare minorem unius syllabus in ac si ita uellet
arguere, ille homo in quem concordant uoces omnium
pro

et prima legalis
in instrumentis

prophetarum quantum ad omnia, quae prophetae sunt,
 de illo, qui futurus erat ^{est, messias} messias et Christus, ^{illud quod}
 Soma ^{quae de Christo sunt} vere fuit non enim est possibile, q. omnia concurrat
 in aliquam personam, ~~quae de Christo~~ quin illa persona
 sit Christus, quamvis enim duae, uel tres conditiones pro
 ductae in prophetis, possent aliam alteri personae conueni
 re, non tamen omnes, alioquin uane et absq. ulla uti
 litate reuelatis prophetica processisset in nullo enim
 nos in eis duxisset ad Christum, sed potius errandi ma
 teriam praebisset, ppter quod saluator dicebat, q. necesse
 est impleri omnia, quae scripta sunt in lege, prophetis
 et psalmis de me, et alibi, quomodo ergo implebunt
 scripturae? et Paulus ad rom. 13. dicit, q. qui habitabat
 Hierusalem, et Principes eius ignorantes uoces propheta
 tarum, quae per omne sabbatum legunt cum consumas
 sent omnia, quae de illo scripta erant posuerunt ipsorum
 in monumentis; ex quibus patet q. ille uere debuit di
 ci Christus in quem consonant uoces omnium propheta
 rum, Sed modo sic est q. in illum sacrum hominem
 qui dicitur est Iesus, concordauerunt uoces omnium
 prophetarum, quantum ad conuersum omnium conditio
 num, quas de Christo praedixerant, fuit ergo Soma ille
 Christus. Hanc ergo minorem probare intendit e
 uangelista Mattheus, quantum ad viginti duas con
 ditiones in genere, quas de futuro Christo praedixerunt
 prophetae; et secundum hoc euangelium Matthei diui
 dit in .22. partes principales.

ex. 22. conditio
 nibus seu p. p. ta
 tibus praedictis a
 prophetis concludit
 Mattheus. illud
 Sominem qui dice
 bat Iesus fuisse
 messiam et Chris
 tum in lege pro
 missum.

Prima

1. conditio

Prima namque conditio, quam predicauerunt prophetae de Christo fuit dauidica et regia propagatio, predicauerunt enim, quod propagaretur ex semine dauid, et ex radice Jesse; et sequitur Radix Jesse qui stat in signum pro pulchrum, ipsum gentes deprecabunt. Hierem. u. c. 33 ecce dies veniunt dicit dominus, et suscitabo dauid germen iustum; et regnabit Rex, et sapiens erit. et Ezechiel c. 27 ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, et erunt mihi populus, et seruus meus dauid erit Rex super eos, et Princeps eorum in perpetuum; Amos in sup. cap. 9. in die illa suscitabo tabernaculum dauid, quod cecidit, et reedificabo: Aggeus autem loquitur ad Zorobabel. c. 2. ponam te quasi signaculum, quia te elegi: et Zacharias. c. 4. dicit de Zorobabele, qui de semine dauid descendet, qui educet lapidem primarium. i. Christum. Hanc igitur conditionem fuisse in illo sacro Somine qui dicitur est Iesus Mattheus testat in prima particula euangelij a principio, ubi incipit liber generationis Iesu Christi filij dauid, usque ibi. Christi generatio sic erat) et haec est prima particula primam conditionem declarans. §. 2

2. conditio

2. conditio praedicta per prophetas fuit Virginea gravidatio, partus, et gignitio; praedixit enim isaias quod Somus ille, qui erat futurus Christus nasceretur ex Virgine isai. 7. ecce Virgo concipiet, et pariet filium etc. et hanc conditionem probat de domino Iesu Mattheus a loco illo. (Christi autem generatio sic erat, ut

qz in finem primi capitis. et hoc est euangelij Mattheij
 3^a. conditio p^redicta a p^ropheta fuit siderca appari-
 tio et Regum directio, qui uenirent orto iam Christo ad
 adorandum eum; de apparitione etenim stella p^redixe-
 rat Balaam numer. 24. oriet stella ex Jacob. et de
 Regum adoratione psalmista. Reges Tharsis et insula,
 munera offerent, Reges arabum et Sabba etc. et de
 utroq; Isai. c. 60. Surge Illuminare Hierusalem qz ue-
 nit lumen tuum, sequit et ambulabunt gentes in lumi-
 ne tuo, et Reges in splendore ortus tui; omnes de Sabba ue-
 nient aurum. et thus deferentes: Sane autem conditio-
 nem probat Mattheus fuisse in domino Jesu nato in Beth-
 lehem a principio capitis secundi. Cum natus esset, usq;
 circa medium capitis p^rofecti, quia cum recessissent, ecce ap-
 paruit angelus domini in somnis Ioseph, et haec est parti-
 cula tertia.

3^a conditio

S. 4

4^a uero conditio per prophetas p^redicta fuit Nazarea
 ac florida nunciatio, Licet enim p^redixisset Miche-
 as q; nasceret in Bethlehem Christus c. 5. et in Beth-
 lehem effratus paruulus est in millibus Iuda, ex termi-
 ni si egrediet, qui sit dominator in Israel; licet etiam
 p^redixisset Hierem. c. 31. q; fugaret a terra Iuda per
 interfecionem puerorum ubi ait. Vox in excelso au-
 dita est lamentationis et luctus Rachel plorans filios
 suos; licet etiam p^redixisset Osee q; fugeret in Egyptu
 et inde reuocaret. c. 21. ubi ait. Puer Israel et dilexi-
 eum, et ex Egypto uocaui filium meum; Nihilomi-
 ng

4^a conditio

nus prædixerant propheta, q. nec diceret Bethleemi-
ta aut ephrataeus. sed nec Egypcius, sed potius Nazarenus
Isai. 21. Nazarenus de radice eius ascendet. habet enim
bebricus Nazareus, quod interpretat flos, siue floridus.
Sanc ergo conditionem testat Mattheus fuisse in ho-
mine illo, qui dicitur Jesus ab illis hebræis, qui cum rece-
sissent usq. in finem capitis secundi, et est 4^a particula
euangelij sui.

5^a conditio

5^a conditio per prophetas prædicta fuit prima ac-
clamatio: prædixerat namq. q. Christus haberet unum
præcursum primum, et unum præcursorem; qui ipsum
manifestaret mundo, et proclamaret; sic prædixerat
Isai. c. 4. Vox clamantis in deserto parate uiam domi-
ni. Et malachias. c. 3. ecce ego mitto angelum meum.
Sanc ergo conditionem probat concurrisse in domino Je-
su Mattheus. c. 3. per totum; quod incipit (In diebus
illis uenit Ioannes Baptista) Et ibi continet quinta par-
ticula.

6^a conditio

6^a conditio fuit angelica ministratio. prædixerat eni-
m propheta in psalms. angelis enim suis deus manda-
uit dicit ut custodiant te etc. in manibus portabunt te
etc. Hanc ergo conditionem fuisse in isto homine decla-
rat Mattheus; cuius occasione introducit Christum
in deserto ieiunantem, et cum diabolo disceptantem,
Et tandem Angelorum exercitum ministrantem; Et
a Principio quarti capitis. (Tunc Jesus ductus est quæ-
dam medietate, ubi concludit. et ecce angeli accesserunt et mi-
nis

ministrabant ei: Et ibi ponit particula sexta §. 7^a condi-
 tio quam prędixerunt prophetae fuit primaria conuer-
 satio; prędixerunt namq; q; homo ille qui esset Christus
 conuersaretur primo in galilea; et ibi discipulos uocaret,
 sic prędicit Isaias cap. 8. cum ait Signa testimonium
 signa legem in discipulis meis, ecce ego et pueri mei, qui
 dedit mihi dominus, et statim sequit. c. 9. Primo tem-
 pore alleviata est terra Zabulon, et terra neptalim
 uia maris trans Jordanem galilee gentium, populus qui
 ambulabat in tenebris etc. Hanc ergo conditionem tes-
 tat Mattheus in isto sermone, quid dicitur est Jesus conuer-
 ritur a medio capitis. 4. ubi ait, cum autem audisset
 Jesus, q; Ioannes traditus esset, secessit in galileam, us-
 q; in finem quarti capitis; ubi et allegat illam prophie-
 tiam; Terra Zabulon, et terra neptalim, etc. et in-
 troducit uocatum petri et Andree, Jacobi, et Ioannis
 et alleviationem, siue informationem primam totius
 galilee, que facta est per dominum Iesum, et ibi septi-
 ma particula continet. §. 8

7. conditio

8^a conditio fuit authentica legislatio, et iustissima
 ac uerissima explicatio preceptorum Iustitie, que in de-
 calogo continet, quod enim Christus dum ueniret, debe-
 ret docere perfectam iustitiam prędixerat isaias. c. 21.
 ubi ait, erit Iustitia cingulum lumborum eius, et Ihe-
 rem. 33. faciet iudicium, et iustitiam in terra, et osee
 c. 10. tempus requirendi dominum, cum uenerit, qui do-
 cebit uos iustitiam, seminate uobis in ueritate iustitia
 Firmate uobis in uale, unde et samaritana Ioannes
 †

8. conditio

4. immixta verbis prophetarum dicit, scis quomodo Mexi-
as uenerit, ille nobis annuntiabit omnia; quero debe-
ret decalogus immolari expresse Hieremias predixerat
c. 31. cum ait. ecce dies ueniunt dicit dominus, et feriam
domui israel, et domui Iuda foedus nouum, quod pe-
pigi cum patribus uestris; constat autem quod facta pacti uerba
uerus fuerunt decem uerba decalogi scripta in tabulis: sub-
dit autem Hieremias, quod fuerit pactum, quod feriam cum
domo israel, dabo legem in uisceribus eorum, et in corde
eorum scribam eam. Sane ergo conditionem in nostro
Somine, de quo loquimur Mattheus demonstrat per tria
cap. a quinto capitulo usque ad 8. exclusiue; ubi continet
et sermo domini Iesu in monte, et explicatio, atque immo-
natio decalogi; et expositio consiliorum nouae legis, in
quibus Iustitia perfecta consistit, unde et ibi dicit, nisi
abundauerit Iustitia uestra plus quam scribarum et pharisae-
orum non intrabitis regnum caelorum; et in fine con-
ditio. quod admirabantur turbae super doctrina eius, erat enim
docens eos sicut potestatem habens, et non sicut scribae
eorum, et pharisaei. ex quo patet quod fuit in ea authenticas
gis latio, ac potestatiua, et in his tribus capitulis octaua
particula continet. §. 9

9. conditio

9. autem conditio praedicta (de Christo uenturo) per pro-
phetas erat deifica operatio, et mirifica conuulsio mira-
culorum; praedixerat namque isaias c. 35. ecce deus nos-
ter ipse ueniet, et saluabit nos; tunc aperiuntur oculi ego-
rum, et aures surdorum patebunt; tunc sabet si uicer-
unt clauis, et aperta erit lingua mutuum, per quod de
fig

196

Signat q, stupenda miracula facienda erant p illum, quies
set uerus Christus. Sane ergo conditionem fuisse in
illo Simone, de quo loquimur demonstrat Mattheus
p 4° capita ab octauo usq, ad 12 exclusiue. In octauo
nanq, et nono ostendit ipsum curasse subiectos lepra, fe
brili, Paralyssi, et immundo spiritui sive dæmoni; osten
dit ipsum precepisse uentis, mari et morti, et multiplex
genus miraculorum fecisse. In decimo autem cap^o osten
dit ipsum non solum hanc potestatem habuisse in se, quod
tamen esset magnum et mirabile, quinimo et illam
pluribus communicasse, qz. duodecim Apostolos, quos et no
minauit, et potestatem dedit eis, ut omnem languorem
curarent, et spiritus immundos eicerent, ac eos desti
nauit, sine inde, precepta et regulas eis dando; sicut
patet in toto illo cap. 10. In 11. autem introducit Ioa
nis discipulos interrogantes Iesum, Vtrum ipse esset Christus
et ipsum dominum Iesum per istam conditionem prophe
tiam Respondisse et dixisse, euntes renunciate Ioa
ni que auditus et uisus, cæci uident, claudi ambulant, le
prosi mundant, surdi audiunt, mortui resurgunt, pau
peres euangelizant, ac si aperte argueret, uideceq, im
concurrere nona conditio miraculorum scilicet deifica o
peratio, quam predixerunt de uero Christo propheta, et
ides statim Iesus in eodem cap. incipit exprobrare ciuita
tibz, in quibz p ipsum facta erant uirtutes plurime, et ta
men non crediderunt in eum; et sic in illis tribus capitibz
nona particula continet. ~

§. 10.

10.

10. conditio

10. conditio prophetata de uero Christo erat, pacifica, et Sumillima conuersatio, prędixerat namq; isaï. cap. 42. ecce seruus meus suscipiam eum, dedi spiritum meum huic; iudicium gentibus proferet, non clamabit, nec accipiet personam; nec audiet uox eius foris, calamum quassatum non conteret, et lumen fumigans non exstinguet; in ueritate educet iudicium, non erit tristis, neq; turbulentus, donec ponat in terra iudicium; et legem eius insule expectabunt. Hanc igitur conditionem testatur fuisse in nostro Domine Iesu Mattheus cap. 12. p. totū ubi et allegat prophetiam prędictam, (ecce puer meus est) et prosequitur de conuersione pacifica, et Sumillima domini Iesu multa; et ubi particula decima continet.

11. conditio

11. uero conditio fuit parabolica eruditio, prędixerunt namq; propheta, qd Christus doceret in parabolis, ut aut nō intelligerent Iudęi. sic enim dixerat dauid, aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab insitiis; sic etiā isaïas. c. 6. auditus audietis, et non intelligetis, excipia cor populi sui; prędixerat etiam Hieremias. c. 9. qd Christus assimilaret se colono, et seminatrij, unde interrogabat, quare colonus futurus es in terra, et quasi uiator declinans ad manerendum. Hanc ergo conditionem conuincit in nostro Domine Mattheus contestatur cap. 13. p. totū ubi introducit Christum dicentem in parabolis, exijt qui seminat seminare semensuum etc; ubi etiam allegat aucthoritatem pręmissam; auditus audietis, et illam psalmistę, aperiam in parabolis os meum. etc.

12^a conditio quam prædixerunt propheta de Christo uero
 tuero, erat prouida et beneuola enutritio, qua deberet
 populum beneuole, et prouidere, alere cibo, et nutrire.
 prædixerat enim Ezechiel. 34. c. suscitabo super greges
 pastorem unum, qui pascet eum, seruum in eum dauid
 ipse pascet; et ipse erit eis in pastorem. Sanc ergo condi-
 tionem testat matthæus in nostro Somine concurrisse
 in 9. cap. per totum: ubi ostendit Christum secessisse in de-
 sertum huius propter mortem, et deuotionem Ioan-
 nis Baptiste, in quo quidem deserto miseratus est super tur-
 bam; et paucos de quinq; paribus, et duobus piscibus
 et ibi subiungit, q. tangebant fimbriam uestimenti eius
 et sanabant omnes male habentes, eo modo quo oues
 currebant ad pedes pastoris; in illis ergo capite, 12 par-
 ticula illius euangelij continet §. 13

12. conditio

13^a conditio prædicta per prophetas de uero Christo
 fuit Hypochrismus et ceremoniarum omnimoda detes-
 tatio, prædixerat enim isaias c. 11. non secundum ui-
 sionem oculorum iudicabit, neq; secundum auditum
 aurium arguet; sed iudicabit in Iustitia pauperes
 et arguet in equitate pro mansuetis terra; sequit q.
 Spiritu oris tui interficiet impium: et cap. 29 ait contra
 Hypochrismus ex persona Christi, populus iste labijs me
 honorat, cor autem eorum longe est a me, et timuerunt
 me mandata hominum, et doctrinis. Sancigit condi-
 tionem concurrisse in nostro Somine matthæus testatur,
 c.

13. conditio

c. 15. per totum, ubi introducit Phariseos reprehenden-
dentes Jesum, quia discipuli eius transgrediebantur traditi-
ones seniorum non lotis manibus manducando. ubi et
Respondens allegat prophetiam predictam dicens, Hypo-
crite bene prophetavit de vobis isaias dicens, populus
Sic labijs me honorat etc. Et ibidem subdit, triplex
miraculum ad confirmationem predictae detestatio-
nis Hypocritarum. in 16. autem cap. in principio
applicat miraculum unum iam factum ad detesta-
tionem Hypocritarum phariseorum, et saduceorum
et sic decima tertia pars (in qua ista conditio probatur
de Christo dicitur per caput. 15. et 16. usque ibi iuxta
medium) Venit autem Iesus in partes Cæsaree Philippi.
§. 14. ^a Conditio predicta per prophetas de
vero Christo erat gemina colligatio, scilicet videli-
cet duarum naturarum in una persona, dixerat ete-
nim Isaias 9. c. quantum ad naturam humanam
parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis; quoniam
tamen vero ad naturam divinam dicit, et vocabitur admi-
rabilis deus fortis. dixerat etiam Micheas. c. 5. quoniam
tamen ad naturam humanam, et tu Bethlehem terra
ephrata, ex te egredietur, qui sit dominator in israel,
quantum vero ad naturam divinam subiunxerat, et
egressus eius, a diebus heremitatus. et Isai. 48. an-
tequam fierent ibi erant, quod dicit propter naturam
divinam: Et nunc dominus meus misit me, et spiri-
tus

14. conditio

tus eius, quod ad naturam humanam; & propheta in
 psalmo cum dixisset, sedes tua deus in seculum sequi
 subdit unxit te deus deus tuus; et infra, concupis-
 cet Rex deorem tuam, qui est dominus deus tuus,
 et universaliter tota scriptura prophetica contestat
 illum hominem, qui esset Christus. Scire duplicem
 naturam divinam scilicet et humanam. Sane ergo
 conditionem testat Mattheus fuisse in nostro homine
 a medio cap. 16. ubi ait Venit autem Iesus in par-
 tes Cæsares Philippi. usque in finem capitis. 17. Primo
 namque ostendit in eo fuisse naturam divinam ^{testimo-} ~~presente~~
~~niunt~~ Petri dicens. Tu es Christus filius dei vivi. de-
 inde vero naturam humanam, per revelationem passio-
 nis futurae super eum, ait enim quod oportet filium homi-
 nis multa pati, et occidi. Rursum naturam huma-
 nam, in solutione decragmatis et tributi, et ita conti-
 net ibi particula decima quarta euangelij: §. 15
 15. Conditio predicta a prophetis fuit ecclesiasti-
 ca dispositio, et hierarchica ordinatio unius novi-
 regni. Predixerat namque esai. c. 9. multiplicabitur
 eius imperium, et pax non erit finis; super solium da-
 vid, et super regnum eius sedebit, ut confirmet illud,
 et roboret illud in iudicio, a modo, et usque in semper-
 num. Dixerat etiam daniel, quod suscitaret in Christo
 unum novum regnum, quod destrueret omnia alia
 Regna, quod esset regnum sanctorum, & regnum coe-

15. conditio

Ces

Lesse non terrenum, sicut patet Daniel. 7. et propheta
omnes sunt plena, q. Christus debebat esse Rex. et
monarcha cuiusdam spiritualis regni, non terreni.
Sane ergo conditionem testat Mattheus fuisse in nos
tro Somine p. tria cap. scilicet. 18. 19. et 20. ubi e-
nim agit de regno celorum, quod est presentis te-
poris ecclesia; ostendens q. dominus Iesus disposuit
suum regnum opposito modo ad regnum terrenum
Primo quidem in Similitate, in principio 18. cap. ubi
quis putas maior est in regno celorum; Secundo vero
in Charitate, et fraternitate in eodem cap. ubi ait:
Si peccaverit in te frater tuus uade etc. Tertio
in misericordia et pietate in eodem cap. ubi id est assi-
mulatum est regnum celorum usq. in finem capituli.
18. 4. in castitate matrimoniali. in principio 19.
si licet homini dimittere uxorem suam. 5. in castita-
te Virginali, et viduali. ubi. Sunt eunuchis etc. 6.
in paupertate ubi. Tunc oblatis sunt ei paruuli, sequi-
t. enim, si uis perfectus esse uade et uende etc. et
ibidem subdit premium paupertatis. ubi. ecce nos re-
liquimus omnia usq. in finem capituli. 19. 17. in pro-
bitate et operositate in cap. 20. ubi agit de operarijs
conductis pro denario diurno ad vineam patris fami-
lias excolendam. 8. in concordia, pace et tranqui-
litate, in eodem cap. 20. ubi ait. Et ascendens Iesus Hiero-
solimam, ubi introducit decem Apostolos indignatos
de

de duobus fratribus scilicet Iacobo et Joanne qz postulave-
 rant qz unus sederet ad dexteram et alius ad sinistram in
 Regno eius; quam indignationem et turbationem sedat
 dicens eis: scitis qz Reges gentium dominant eorum et
 Ultimo fundat regnum suum in precum et orationum
 assiduitate intrudens duos egros clamantes ad Jesum, et
 ostendit ipsum esse miserum eis. ex quibus patet qz hinc
 iste instituit novum regnum spirituale omnino conditi-
 onum oppositarum ad regnum terrenum, et spirituale.
 In his ergo tribus capitibz decima quinta particula continet
 nec.

§ 16

16. conditio predicta per prophetas erat pauper-
 rima et Summissima exhibitio, quamvis enim prophetae
 predixerunt qz Christus dominus esset imperator et Rex
 ac monarcha, tamen praedixerunt qz esset Rex alterius mo-
 di ab istis Regibus terrenis, dominabit enim a mari usqz
 ad mare, et cum hoc tamen esset futurus pauper. Unde
 ait Zacharias. c. 9. exulta satis filia syon, Tribula filia Hi-
 erusalem, ecce Rex tuus venit tibi iustus, et saluator, ipse ga-
 per, et ascendens sup asinam, et sup pullum filium asinae,
 loquetur pacem gentibz, et potestas eius a mari usqz ad mare.
 Hanc ergo conditionem Mattheus testat de nostro homi-
 ne a principio cap. 21. Cum appropinquasset Jesus
 Hierosolimam, et venisset Bethphage; ubi etiam allegat
 predictam prophetiam usqz ubi mane autem revertens in
 civitatem escripte in esdem cap. Sic pars. 16. a principio
 cap. 21. usqz ad illam locum continet.

16. conditio

§ 17

17. conditio fuit Iudaica execratio. Predixerat enim isai.
 c. 6. execra cor populi sui. et c. 23. proiecisti populum tu

17. conditio

tuum domine domum Jacob. Et cap. 29. claudet oculos vestros, prophetas et Principes vertos, qui uident uisiones operiet, et ibidem subdit, quod oculi eorum uidebunt, quod Iesus protulit ad principes sacerdotum: ego in Iudicium ueni in mundum, ut qui non uident uideant, et qui uident ceci fiant. Sane ergo conditionem testat Mattheus de hominibus nostris ab illo loco (mane autem recessens, in cap. 21. usque ad cap. 24. exclusive: ostendit enim, quod ad presentiam domini Iesu execrati sunt Iudaei, maxime sacerdotes, et seniores populi: Et primo sub figura cuiusdam ficulnae, quae non protulit fructum, quae arefacta est, illa autem significabat Iudaeos; secundo uero sub texture multiplici parabola, ubi. (et cum uenisset in templum, ponit enim primam parabolam de duobus filiis; secundam de agricolis, qui inces fecerunt heredem domini vineque; 3. de mercibus et inuitatis, qui fecerunt indigni. c. 23. simili factum est regnum caelorum: 3. ostendit eos execratos ex causa illa machinationis inique, ubi. Tunc abeuntes Barisei, mittunt discipulos suos cum Herodianis etc. 4. inquit contra eos predicando uerbum et maledictionem execrationis. in. c. 23. usque in finem, et sic in his tribus capitulis. Decima septima particula continet. §. 18

18. conditio

18. conditio predicta per prophetas de Christo est, quae esset in eo propheta, et reseratis omnium archanorum, et futurorum. Prædixerat enim Moyses. Deuter. 18. prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ibidem, prophetam de fratribus tuis, sicut me suscitabit dominus deus tuus, sicut petisti a domino deo tuo. Hanc ergo conditionem testat Mattheus fuisse in nostro homine. c. 24. et

et. 25. ubi ostendit qualiter dominus Iesus prophetavit de
 destructione Hierusalem, & templi per Romanos fienda
 sub Tito et Vespasiano; & de signis precedentibus diem iu-
 dicitij, et hoc facit. c. 24. Deinde autem determinat mo-
 dum, quo homines venient ad iudicium sub metaphora
 quing. fatuarum, et quing. prudentium Virginum, &
 sub metaphora diversorum servorum, qui acceperunt ta-
 lenta varia ad lucrandum: deinde vero declarat qua-
 liter pferet iudicium, ubi cum autem venerit filius ho-
 minis, usq. in finem cap. 25. Et sic in illis duobus capitulis
 decima octava particula continet.

§. 19

19. conditio

19. conditio predicta a prophetis de Christo fuit mirabilis
 et insolita institutio cuiusdam novius sacrificij, et sacramen-
 ti in pane, et in vino, predicterat enim de Christo psalmi-
 ta et sacerdos in aethernum secundum ordinem Melchise-
 decis, qui obtulit panem et vinum; sicut habet genes. 14
 et Zachar. c. 9. dixerat de isto pane, et de isto vino, quod
 bonum eius est, et pulchrum nisi frumentum electorum et
 vinum germinans virgines? est enim hoc sacramentus
 frumentum electorum, et vinum germinans castitatem.
 Sane igitur conditorem Mattheus testat fuisse in nostro
 sermine. a Principio capitis. 26. ubi agit de cena domini
 usq. ubi. Et Hymnus dicitur exierunt in montem Oliveti,
 ubi decima nona particula continet.

§. 20

20. conditio

20. conditio fuit q. in Christo venturo esset salutaris
 seratus et amara passus, amara lingua, Respektus sui, sed
 salutaris respectu nostri. Predicterat enim isaias. c. 53
 sicut ovis ad occisionem ducet, propter scelus populi mei
 per

percuti eum, et cum secleratis reputatus est, et pene omnia
a Verba illius capitis sunt de passione Christi facturi. prę
dixerat etiam. c. 15. corpus meum dedi percutientibus
et gemas meas uellentibus, faciem meam non auerti ab
increpantibus, et conspuentibus in me. dixerat etiam Za
charias. c. 9. tu autem in sanguine testamenti tui emis
sisti uinctus de lacu, in quo non erat aqua. dixerat simi
lites Hieremias. c. 11. cogitauerunt super me consilia
ducentes, mittamus lignum in panem eius, et eradamus
eum de terra uiuentium; et Dauid foderunt manus
meas, et diuiserunt sibi uestimenta mea; et Zacharias
c. 12. aspiciant ad dominum, quem confixerunt, et
plangent eum, quasi unigenitum. Hanc ergo conditionem
quantum ad omnia prę dicta, et plura alia, que concur
rerunt in passione Christi, et qua prę dicta erant, per
omnes prophetas Mattheus in homine nostro manifestis
sime concurrisse testat, ab illis Lucę et Symonis dicto
in 26 cap^e usque in finem; et in. c. 27. ubi Vigessima par
ticula continet.

§. 21.

21. conditio

21. conditio prophetica de futuro Christo fuit q. esse
in eo magna resurrectio, et triumphus de morte
dixerat enim oseq. c. 16. uiuificabis nos post duas dies, et
die tertia suscitabis nos; et. cap. 13. o mors ero mors tua
morsus tuus ero inferne; et psalmista prę dixerat, ca
ro mea requiescet in spe, quoniam non derelinques ani
mam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uide
re corruptionem; et innumerabilia alia dicta erant

17

de Resurrectione Christi futuri a mortuis. Hanc ergo condi-
tionem testae fuisse in nostro Somine Mattheus in c. 23
et ultimo usq; ibi (euntes ergo docete omnes gentes, et
ibi vigesima prima particula continet. §. 22

22 et ultima conditio est multimoda conuocatio ge- . 22. conditio
tium, praedixerant namq; propheta, q; ad Christum futuru
aspicerent, intenderent, et conuenerent gentes de omni
lingua, et de omni tribu: sic dixerat Jacob. gen. 49 ipse
erit expectatio gentium; sic et Isaias. c. u. ipsae gentes de
praecabunt; sic in cap. 20. et fluent ad eum omnes gentes
et. cap. 49. deditis in lucem gentium, ut sis salus mea
usq; ad extremum terra. et cap. 49. legem eius insulae
expectabunt; sic Zacharias. c. 8. apprehenderunt homin^{es}
ex omnib; linguis gentium fimbrias viri iudgi. et Malach.
c. 1. non est uoluntas mea in uobis ab ortu enim solis ad oc-
cassum est nomen meum in gentib;. Hanc ergo conditio-
nem per modum concludentis in fine euangelij sui in ul-
tima particula Mattheus ostendit fuisse in nostro somine
referens uerbum eiusdem dei Somini dicentis ad suos dis-
cipulos, euntes ergo docete omnes gentes seruate omnia
quae uinc; mandau. Bas;antes eos in nomine patris et
filij et spiritus sancti, et ecce ego uobis uinc; sum usq; ad
consumationem saecul;. et sic Mattheus fuit probata
minore unica superius assumpta. ex quo patet, q; sic argu-
ere intendit. In illo Somine quid dicitur est Iesus, testis
sum ego, q; omnia concurrerunt, quae propheta dixerunt
futura esse in uero Christo, siue quantum ad propagatio-
nem dauidicam, siue quantum ad graudationem et gene-
ra

rationem Virgineam; siue quantum ad apparitionem
Sidream, et adorationem regiam; siue quantum ad no-
minationem floridam et nazaream; siue quantum ad
acclamationem primam Praecursoris; siue quantum ad ob-
sequium angelicum. & ministratorem sedulam; siue qua-
tum ad conversationem primariam in galilea, et in terra
Zabulon, et neptalim; siue quantum ad expositionem
Decalogi, et legis latorem authenticam et nouam; si-
ue quantum ad operationem miraculorum et diuinam ex-
panibus multiplicatis; siue quantum ad testificationem et
detestationem ueridicam omnis Hypochrisus. et ceremoniarum.
siue quantum ad colligationem geminam duarum
naturarum diuinae scilicet et humane in uno homine; siue
quantum ad dispositionem Hierarchicam noui regni eccle-
siae; siue quantum ad ostentationem pauperissimam
et sessionem super pulcum asinae; siue quantum ad execu-
tationem iudaicam quae ad phariseos, et populi seniores
siue quantum ad reuerentiam prophetiam futurorum
siue quantum ad institutionem insolitam nouorum sa-
cramentorum; siue quantum ad tolerationem et pas-
sionem saluiferam; siue quantum ad suscitationem mag-
nificam; et resurrectionem stupendam; siue quantum ad
conuocationem multitudinis. & omnium gentium, lin-
guarum, populorum, et tribuum, ^{omnia} utique uerificata sunt
In hoc homine sacro IESU. quae prophetae praedixerant
de Christo. ergo ipse est uere Christus, neque est alius expec-
tandus, & sic patet matthei processus. ~

Diuisio

De Diuisione Euangelij s^m Marcus.

Tunc accedit Marcus et pbat de illo felici homine, qui-
dictus est Iesus q^d fuit Rex et dominus omnium exce-
dens in potestate, et virtute omnem hominem et om-
nem creaturam, quod patet, qz non tractat nisi de prae-
cipuis et excellentioribus miraculis eius; et fere in quolibet cap^o
concludit magnitudinem potentiae et virtutis in eo. Unde
in primo capitulo aut studebant omnes super doctrinam e-
rat enim docens quasi potestatem habens, et subdit q^d mi-
rati sunt omnes dicentes, qz in potestate spiritibus immun-
dis imperat, et obediunt ei.

In 2° autem cap^o concludit q^d mirabantur omnes, ita ut ho-
norificarent deum dicentes, nunq^m sic uedimus. et in fine
dicit, itaqz dominus est filius hominis etiam sabbati.

In 3° uero cap^o concludit q^d habentes spiritus immundos cu-
uid ebant illum pro cidebant, et clamabant dicentes, qz
tu es filius dei.

capitulum autem 4° sic concludit, quos putas est iste q^d uentus
et mare obediunt ei, et in toto euangelio semper infert
istam conclusionem, ita ut in passione cap. 15. introducat
Iudgos dicentes, Christus Rex israel descendat nunc de
cruce; et Centurionem confitentem, Veret hie homo filius dei
erat.) *finis* euangelium in ascensione illius homi-
nis in caelum. et sessione a dextera dei (illi autem profes-
ti predicauerunt ubiqz domino cooperante; et sermonem
confirmante sequentibus signis. Sic ergo patet q^d hie e
conclusio, quam Marcus in euangelio suo incendit, Ho-
minem scilicet Iesum esse et fuisse, Virtuosissimum do-
minum, et Imperatorem, ac Regem omnium; nam et in
hoc

1
Marcus ex
20. conditioni
69 concludit =
dominum Iesum
fuisse virtuosissi-
mum Regem. ac
imperatorem o-
mnium ~ ~ ~ ~ ~
ac praeterea iuxta
praedictas 20 con-
ditiones dividit
in 20. partes ~

Haec conclusioe fuit euangelium. et ipsam interserui
in suo processu quasi per totum. Hanc autem conclusio-
nem suo testimonio probat narrando facta illius homin-
is et intendendo, unum talem syllogismum: ille homo
cuius virtutem ac potestatem extendi uidimus ad omnem
spiritum creatum et increatum, et quam extendi uidi-
mus ad omnes infirmitates corporum, et quam extendi ui-
dimus ad infirmitates animorum, et ad Remissionem
peccatorum, et quam extendi uidimus sup legem mosaicam
et sup sabbatum, et quam extendi uidimus ad transferen-
dum uirtutem, et potestatem in alterum, ut et ille similiter
operaretur uirtuose; et quam extendi uidimus sup mare, et
uentum; et quam extendi uidimus ad mortis uinculum e-
tiam quorumcumque uiuentium, sive hominum sive bruto-
rum, et quam extendi uidimus ad multiplicandis cibis
et alimentis panum; et quam extendi uidimus ad dispen-
sandum sup omnem statum humanum; et quam extendi
uidimus ad Restituendum auditum, et loqueliam, et ui-
sum, et usum omnium sensuum, et quam extendi uidi-
mus ad naturam passibilem, et impassibilem commutan-
dam; et quam extendi uidimus ad quemcumque situm, et
ad distantiam locum; et quam extendi uidimus ad interpre-
tandum mandata dei, et super addendum omnes salubre co-
siliu; et quam extendi uidimus ad thronum, et ad
regnum dauid iuxta miraculum clamorem populi, et
iuxta testimonium, quod fuerat per prophetas praedictu
et quam extendi uidimus ad conuincendum omnem re-
bellem sibi, et aduersarium quemcumque statum; et quam
ex

extendi uidimus ad prae cognoscendum omne futurum, et
 quam extendi uidimus ad tolerandum summe fortiter et
 magnanimiter omne aduersum, et maxime mortem
 amarissimam; quae est ultimum terribilium, et quam
 extendi uidimus ad reuoluendum prospicuum sepulchrum
 et quam extendi denique uidimus ad aperiendum coelum
 et ascendendum super gloriae solium a dextris dei patris, ille
 utique homo uere fuit Rex virtuosissimus, et dominus om-
 nium, sed homo ille, qui dicitur et Iesus Sabuit conditi-
 ones praedictas, igitur ipse fuit omnium dominus, et Rex vir-
 tuosus. Hanc minorem seriose deducit et probat in eu-
 gelio Marcus, et secundum hoc diuidit euangelium eius
 in Vigiinti partes secundum numerum praedictarum condi-
 tionum. In Prima namque parte testat virtutem illius
 hominis qui dicitur et Iesus se extendisse ad omnem spi-
 ritum, propheticum quidem esaiam prophetae, et Malachiae
 et Ioannis baptistae, super et diuinum, qui tanquam columba
 descendit et mansit super eum, nec non et spiritum angelicum
 quod angeli ministrabant ei, sed et ad spiritum Apostaticum
 scilicet demones, qui exiunt ab obsessis corporibus, et clama-
 bant, scimus quod sanctus deus es; quibus in potestate et
 virtute imperabat. ex quibus patet quod isti homini spiritus
 omnis subseruiebat, et dicitur haec pars a principio E-
 uangelij Iesulibri, usque ad medium primi capitis, et pro-
 tenuit egredientes de super synagoga. §. 2.

1. Pars

In 2^a uero parte testat virtutem huius hominis se ex-
 tendisse ad languores, et infirmitates corporum, febrem
 scilicet et lepram, et omnem aliam infirmitatem, et dicitur
 ab

2. pars.

3. pars.

ab illo loco. Et protinus egredientes usque in finem primij
capitis. In 3^a autem parte testat^{§ 3} uirtutem ipsius ho-
minis se extendisse ad conferendam peccatorum remissio-
nem, et per consequens, ad curandas infirmitates animo-
rum; unde concludit; ut sciat[§] quod filius hominis ha-
bet potestatem in terra dimittendi peccata etc. et post uo-
cationem leui siue matthæi infert non habent necesse
sani medicos, sed qui male habent, et durat pars ulla a prⁱⁿ-
cipio capitis secundi; quod dicitur (Fiterum intrauit, us-
que parum ultra medium eiusdem capitis, ubi dicitur (eterat
discipuli Ioannis, et Barisei ieiunantes. §. 4

4. pars

In 4^a parte testat illius hominis potestatem se extendis-
se ad totam legem Mosaycam. Et ad immutandum sab-
bathum; ubi enim ostendit ipsum dispensasse cum dis-
cipulis suis, ne ieiunarent eo presente; et ibi subdit, ita
quod dominus est filius hominis etiam sabbathi; et ibidem
interrogat, Si est sabbathus benefacere an male? unde
durat pars ista a loco illo, et erant discipuli Ioannis;
usque parum post principium capitis tertij, ubi scribitur
exuentes autem Barisei. Statim cum Herodianis con-
siliu[m] facebant. §. 5

5. pars.

In 5^a parte ostendit istius hominis potestatem non tro-
lum esse magnam quæ ad ipsam personam immo etiam
habere auctoritatem transferendi, comunicandi, et
concedendi similem uirtutem in alterum: Unde intro-
ducit istum hominem ut facientem miracula maxima
et sanitates conferentem; statimque ostendit quomodo

duodecim discipulis dedit potestatem curandi infirmitates
et eiciendi demonia; et ostendit potestatem istam non
posse attribui demonibus, sed soli deo, et durat hęc pars a
loco isto exeuntes autem Barisei, usq; ad finem cap^{is}
tertij inclusive.

§. 6

In 6. Parte testat illius hominis virtutem et potestatem
se extendisse ad mare et ventum. Et supra aqua et aeris e
lementum; cuius occasione introducit ipsum predicantem
in quadam nauis; et proponentem multas parabolas, et
in fine concludit, quis putas iste est, qz uentus et mare
obediunt ei. et durat pars illa per totum capitulum 4^m

6. pars.

In 7^a autem parte testat illius hominis potestatem
se extendisse etiam ad mortis articulum; Unde ostendit
ipsum fuisse deum et dominum uitę et mortis; mortis quĩ
dem, qz narrat quomodo eius licentia spiritus immundi
intwierunt in porcos, qui et suffocati sunt in mari usq; ad
duo millia. Unde etiam qz narrat quomodo filia Arch
Synagogi iam mortua eius precepto reuixit; et durat hęc
pars p totum caput. 5.

§. 3

In 8. parte ostendit illius hominis potestatem se ex
tendisse ad multiplicandam corporalem cibum, et alimē
ta panum, ubi et introducit occasionem; quare ille ho
mo iuit ad locum desertum; nam qz contemnebat in p^{ri}
ua patria, et qz deollauerat Joannem Baptistam Herod
tetrarcha, ppter hoc enim duxit discipulos ad locum de
sertum ad requiescendum pussillum; ubi etiam ex quinq;
Panib; et duobus piscib; satrauit quinq; millia hominum

8^a

et

9. Pars.

et durat pars illa per totum caput 6. 1) In. 9. ^a §. 9
parte testat istius hominis potestatem se extendisse ad
omne humanum statutum; unde introducit ipsum re
probantem traditiones seniorum, et durat a principio
capitis septimi; et conuenerunt ad eum Pharisei usque
tra medium eiusdem, ubi scribit, Et inde surgens abiit
in fines Tyri. et sydonis. §. 10

^a
10

In. 10. parte testat istius hominis potestatem se extē
disse ad Restituendum auditum, et loquellę instinctum
unde concludit, bene omnia fecit, surdos fecit audire, et
mutos loqui; et durat hęc pars ab isto loco (Et inde sur
gens abiit, usque in finem capitis septimi. §. 11

^a
11

In. 11. parte testat istius hominis potestatem se exten
disse ad illuminandum tam spirituales quam corpora
lem uisum; unde post multiplicationem panum, cum
non intelligerent discipuli, sed haberent cor equum cō
cludit, oculos habentes non uidetis, quomodo nondum
intelligitis; quod ad uisum uero corporalem ait de cęco, qui
prius uidet homines uelut arbores ambulantes, q. restitū
tus est ita, ut omnia clare uideret; et incipit pars illa a
principio octauæ capitis, quod incipit (In diebus illis, us
que ultra medium capitis, ubi scribit (Et ingressus est Iesus
et discipuli eius in castella Cæsareæ Philippi. §. 12

^a
12

In. 12. parte testat ipsius virtutem se extendisse ad na
turam passibilem, et impassibilem cōmutandam: ubi in
troducitur primo diuersas hominum opiniones de illo propo
nens qualiter prædixit se esse reprobandum, et occidendū
F

et die tertia a mortuis resurrectorum, Enarrat trans-
 figurativis modum, ut per hoc ostenderet qualiter na-
 turam passibilem post resurrectionem in gloriosam et
 impassibilem commutaret, duratq; pars ista ab isto
 loco (et ingressus est Jesus ultra principium cap^o noni
 ubi scribit et veniens ad discipulos vidit turbam mag-
 nam circa eos. §. 13

In .13. autem parte testat virtutem huius hominis
 non solum egisse in propinquum imo et se extendisse ad
 omnem distantem locum; dum tamen inveniret fi-
 delem hominem et credulum; unde de demonio quod
 non potuerunt eius discipuli expellere, Respondit quod
 erat propter incredulitatem rogantium; et concludit si
 potest credere omnia possible sunt credenti. ex quo
 ad locum distantem introducit quendam in nomine
 illius demonia serventem qui non sequebatur eum, et
 durat pars ista ab illo loco (Fueniens ad discipulos
 suos, usq; in finem capitis noni. §. 14

In .14. parte testat virtutem illius hominis se ex-
 tendisse ad interpretationem mandatorum legalium
 et sup additionem consiliorum perfectionis. ubi enim
 introducit Sime hominem reprobasse libellum repudij
 et predicasse Virginitatem et castitatem. ac etiam pau-
 pertatem; et durat a principio capituli. ii. quod inci-
 pit; Et inde surgens, usq; circa medium eiusdem, ubi
 scribit, erant autem in via ascendentes Hierosoly-
 mam

13. Pars

14.

15. Pars

nam et precedebat illos. } In. 15. uero parte §. 15
testat illius hominis potestatem se extendisse ad obtine-
dum imperium dauid; et regnum eius; et thronum si-
cut predictum fuerat per prophetas: Unde introducit
filios Zebedei dicentes, da nobis ut unus ad dexteram tu-
am sedeat, et alter ad sinistram in regno tuo; et quum
acclamantem Iesu fili dauid miserere mei; et popu-
lum clamantem, Benedictus qui uenit in nomine
domini; et benedictum quod uenit regnum patris nos-
tri dauid ossana in excelsis. durat autem pars ista a
medio cap. decimi, ubi scribit (erant autem in uia
ascendentes Hierosolimam, et precedebat illos, usque circa
medium cap. undecimi, ubi legit, et alia die cum exiret
a Bethania essurijt. §. 16

16

In parte autem. 16. testat illius hominis Virtutem se
extendisse ad Reprehendendum astitiam hominum
malignorum; et ad conuincendum potentiam omnium
aduersariorum; ubi primo introducit qualiter male
dixit infructuosam fecit; quae statim auerit; quod su-
ue figura are factum est Pharisaeorum. Ponit etiam dis-
putationem ipsius contra Pharisaeos per diuinas scrip-
turas; et multas parabolas. et durat pars illa a hoc
predicto. et alia die cum exirent usque in finem cap. 11
et deinceps per totum. 12. §. 17

17.

In. 17. Parte testat virtutem Suius hominis se ex-
tendisse ad cognoscendum futurorum euentum, et ubi
18

seculi decursum usq; in finem; Introducit enim eum
predixisse destructionem Hierusalem, qua facta e; p Ti
tum et Vespasianum; et deinde persecutionem fide
lium credentium in Christum, que per. 300 annos du
ratura erat, sub decursu imperatorum usq; ad Consta
ntinum; deinde Antichristum venturum; et ultimo se
ipsum uerentem ad iudicium, et durat pars illa p cap

12. §. 18. In 18. autem parte ostendit eius virtutem
et potestatem se extendisse ad tolerandam mortem, et
omne aduersum in summa potentia. Fuit tunc, ut ait ip
sius Virtutem compulsus fuerit Cereurus confiteri cla
mans illum uerum deum, et dicens uere homo iste filius
dei erat, et durat illa pars per cap. 14. et 15. §. 19

18. Pars.

In 19. parte testat illius hominis potestatem se exten
disse ad reuolucendum monumentum, et inde egreden
dum, cum tamen uere mortuus fuisset. Et durat pars
ista a principio cap. 16. quod incipit (et cum transisset
Sabbatum usq; ultra medium eiusdem, ubi scribitur No
uissime autem Recumbentibus illis undecim ~

19

In parte demiq; 20. Ultimam testat virtutem illius
§. 20. hominis se extendisse ad aperieridum celum, et ad se
dendum sup solium glorie ad dexteram dei patris; et hoc
ab illo loco (Novissime autem Recumbentibus usq; in
finem euangelij; ubi concludit q; dominus Iesus post glo
ratus est eis, assumptus est in celum, et sedet ad dexteram
virtutis dei. Et In hoc e; Marcus finit. ~

20

Diij

De Diuisione^{ne} Euangelij s^mi Lucam.

Lucas ex sex
ditionibus pro
bat dominum
Iesum fuisse sal
uatorem homi
num; & medicum
animarum. iux
ta quas diuidit
in 6. partes pr
incipales.

Accedit deinde Lucas, et intendit utam conclusionem
scilicet q^d homo ille, qui dicitur et Iesus fuerit salua
tor hominum, & medicus animarum, quod sibi congru
ebat, q^d erat arte medicus. ut Hieronimus dicit, hinc
est q^d in primo cap^o introducit angelum dicentem uoca
bit nomen eius IESUS. i. saluator. et Caesariam di
centem, salutem ex inimicis nostris, et de manu omniu
qui oderunt nos. Et in cap. 2. Angelum euangelizan
tem, natus est uobis Hodie saluator, & Symeonem dicen
tem uiderunt oculi mei salutare tuum; et ubiq^{ue} p^{ro}ptum
semper agit de illo homine sub ratione, qua saluator, &
medicus animarum. Unde solus ipse narrat de Mari
a Magdalena, et solus ipse ponit multas parabolas
p^{er}tinentes ad pietatem et misericordiam, et remissionem
peccatorum, per quod patet q^d sua principalis intentio est
probare conclusionem p^{ro}ductam. Intendit igitur probare
eam per talem rationem & syllogismum. Homo ille,
cuius ingressus, et introductio, cuius conuictus et comp
satus, cuius conatus et recollectio, cuius regressus a mor
te, & Resurrectio fuit p^{ro}modum cuiusdam spiritalis
Antidoti et medicinae salutaris omnium hominum, ut
q^d homo ille censendus est saluator omnium hominum, et
medicus animarum; sed ita fuit de homine illo qui dicitur
est Iesus. igitur ipse fuit spiritalis medicus hominum et
saluator. Minorem u^{er}bius quantum ad sex conditiones
positas in maiori intendit Lucas deducere in suo euangelio
propter quod totum euangelium ipsius in sex partes diuidit
prin

Principales. In Prima parte probat q. Suius hominis
 introductio et ingressus fuit per modum cuiusdam
 saluatoris mundi. et medici spiritualis. et durat il
 la pars per tria prima capita: ubi tractat de triplici
 introductione istius hominis. Prima quidem in ute
 rum maternum. Et hoc fuit per conceptionem de qua a
 git in primo cap. Secunda uero in mundum, et hoc fuit
 p. natiuitatem et ortum, de qua agit in secundo capite
 tertia ad totum populum circa trigessimum annum
 et de hac agit in cap. 3.

In Prima introductione probat lucas ipsum fuisse
 saluatorem per annunciationem angelicam et factam
 Zaebarij. quantum ad precursorem; Unde ait. ipse
 precedet ante illum, ut conuertat corda patrum ad
 filios parare domino plebem perfectam; et annun
 ciationem factam Mariae, aut enim angelus. Vocabis no
 men eius Iesum .i. saluatorem; et per exclamationem
 Helisabets. qua ait. benedictus fructus uentris tui: et
 per canticum Zaebarij, quod incipit. benedictus do
 minus deus israel, qz uisitauit et fecit redemptionem
 plebis sua. ex quibz patet q. in primo cap. in quo agit
 de conceptu istius hominis statim introducit saluator.
 In secunda uero introductione probat lucas ipsum fuis
 se saluatorem, per testificationem simul angelicam
 et propheticam: Angelicam quidem, qz angelus ad pas
 tores ait. ecce euangelizo uobis gaudium magnum
 quod erit omni populo; propheticam uero, qz symeon
 dicit

i. Pars. de tri
 pli introductione
 hominis Iesu in
 mundum per tri
 a capita ~

dicit Viderunt oculi mei salutare tuum: et Anna propheta loquebat de illis omnibus, qui expectabant redemptionem israel, et hoc tractat in secundo capitulo. ubi concludit qualiter iste medicus quoad ^{at} proficiebat in arte medicandi: et in unguento medicinalis gratia, concludit enim q. Iesus proficiebat sapientia et etate, et gratia apud deum et homines.

In tertia uero introductione probat lucas ipsum fuisse saluatorem per acclamationem coelicam, qz scriptus est, quod uox de celo audita est. Hic est filius meus dilectus in quo mihi complaui; Unde in illo capite tractat de Baptismo et Baptizante, et genealogia ipsius Iesu, a Ioseph ascendendo usq. ad Adam, et ad deum, qz tunc introductum est ad notitiam hominum, et spiritus sanctus super eum in columbae specie descendente ostensus est. Somnum esse saluatorem et intus finit prima pars principalis euangelij lucas de suo Somni ingressu et introductione. §. 2

2. pars septē
continet per 4
capita. s. b. a ter
tu exclusiue.
usq. ad 7. inclu
siue ~

In 2a parte principali probat lucas q. huius hominis conuersatio, et conuictus cum hominibus fuit per modum ueri saluatoris: et durat pars illa per 4 capita. Incipit enim in quarto, et finit in quinto inclusiue; ubi lucas ostendit qualiter iste homo per sui conuersationem, et conuictum exemplarem uisus est Somnes medicare, et saluare: unde describit eum primo fuisse exemplar omnis poenitentis a
gens

gens de ieiunio eius quadraginta diebus et noctibus in
 deserto. Et hoc a principio quarti capituli usque ad lo-
 cum ubi describitur Et regressus est Iesus in virtute
 spiritus in galileam: Secundo vero ipsum fuisse ex-
 emplar omnis deuotionis et latitiae. dicit enim q. secun-
 dum consuetudinem suam ingressus est in synagogam,
 et statim ut ostenderet se medicum reuoluens librus
 isaie legit. spiritus domini super me, propter quod un-
 xit me, euangelizare misit me, ut sanarem contri-
 tos corde etc. et concludit utiq. dicens in hanc simi-
 litudinem (medice curate ipsum. dicitur autem hęc par-
 ticula ab illo loco (et regressus est Iesus in virtute, us-
 que ad locum ubi scriptum est (dixerunt pharisei ad Ie-
 sum, quanta audiuiumus etc. Tertio ostendit ipsum
 fuisse exemplar mititatis et patientie. q. uolue-
 runt ipsum precipitare de monte, in quo ciuitas illorū
 edificata erat, et tamen ipse ut patiens per medium illorū
 ibat, et dicitur hęc particula a loco ubi (dixerunt phari-
 sei, usque ad locum ubi scribitur (et descendit in caphar-
 naum: 4° uero ostendit ipsum fuisse exemplar libera-
 litatis, et beneficentie, q. transibat benefaciens omnibus
 et infirmitates curans. et concludit se aduenisse ad me-
 dicinam omnibus ciuitatibus tribuendam, dicens. q. et alijs
 ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei, q. ideo
 missus sum: et dicitur pars ulla a predicto loco (et descē-
 dit in capharnaum, usque in finem cap. 4ⁱ ¶ Quinto

ostendit ipsum fuisse exemplar omnis Humilitatis et
benevolentie, ostendens qualiter cum peccatoribus fuit
summe benevole conuersatus. Et hoc in toto quinto ca-
pite. Vbi primum narrat de Petro; q. procedens ad ge-
nua Iesu dixit, exi a me domine, qz homo peccator sum
et narrat de filiis Zebedei; qualiter ad sui familia-
ritatem eos uocauit. similiter et de Mattheo publica-
no, q. conuiuium sibi fecit; et sibi ostendit se medicum
dicens, non egent qui sani sunt medicus, sed qui male ha-
bent, ubi etiam declarat modum sua medicinae dicens
in cura Paralytici, ut autem sciatis qz hominis filius
habet potestatem in terra dimittendi peccata. etc. et in
cura Leprosi cum dicit, vade et ostende te sacerdoti, et
offer pro emundatione tua. 6. ostendit ipsum fuisse
exemplar ueritatis et existentiae contra omnem Hypo-
cristum in introducit enim ipsum respondentem pharisaeis
Hypocritis, qui sabbatum superstitiose seruabant, et
ducentem eis; Sicutne in sabbato bene agere an male etc.
durat autem ista particula a principio sexti capitis, quod
incipit (factum est autem in diebus illis exiit in montem
orare, et erat permolans in oratione dei. 7. uero osten-
dit ipsum fuisse exemplar omnis perfectionis, et super excel-
sentis uitae; qualem nunquam antecum, nec post aliquis ha-
bit introducere eum proponentem beatitudines, et
consilia summe perfectionis; quae quidem primo in se
ipso cepit ostendere. Et deinde uoluit docere, et durat haec
part

pars a p[re] allegato loco (factum est autem usq[ue] in finem
 cap[itu]li sexti. Octauus ostendit sp[iritu]m fuisse exemplar com-
 passionis, et misericordie, atq[ue] clementie ostendens quo
 modo misericordia motus est sup[er] seruo Centurionis, et
 sup[er] filio vidue: qui defunctus efferebat, et sup[er] peccati-
 ce, que sacris cepit pedes eius rigare; et in fine con-
 dit eum medicum. ac dicentem ad mulierem, fide tuate
 saluam fuit uade in pace: Et durat illa particula per to-
 tum cap[itu]l. 7. et sic patet ex octo p[re]dictis conditionibus
 qualiter sua conuersatio, et conuictus fuit ad saluandum
 et iudicandum mundum.

§. 3

In 3^a autem parte principali probat Lucas quod illius homi-
 nis, totales conatus, et reuoluitio fuit ad saluandum ho-
 mines, et tribuendum eis spiritualem medicinam, et du-
 rat pars illa ab octauo capite usq[ue] ad medium cap[itu]li decimi
 ubi scriptum e[st], et conuersus ad discipulos suos dixit. bea-
 ti oculi qui uident, que uos uidetis. In octauo etenim
 cap[itu]lo ostendit qualiter Somo ille conatus est ad salutem uo-
 care Somines persepsit et referens multas parabolas et
 doctrinas tangentes Somines omnes: Referens etiam qua-
 liter discurreret per terram euiendo demonia, curans
 infirmos; et suscitans mortuam puellam. In nono uero
 cap[itu]lo ostendit qualiter conatus est Somines reducere ad sa-
 lutem per alios, scilicet per apostolorum duo denarios
 Unde incipit capitulum, conuictis duodecim Ap[osto]lis
 dedit illis uirtutem etc. Et in eodem cap[itu]lo informat a-
 postolos, et omnia que ibi scribuntur pertinent ad regulam

3^a pars a capi-
 te octauo inclusi-
 ue usq[ue] ad dimi-
 dium capitis de-
 cimi.

eorum. In decimo autem cap. ostendit qualiter pro sa-
 lute hominum, numerum ampliauit discipulorum sci-
 licet collegium usque ad 72. Unde incipit capitulum (post
 hoc designauit dominus Iesus et alios septuaginta duos
 et ibi describit formam predicantium, quam obserua-
 re debent euangelizantes regnum dei. Et postea conclu-
 dit obstinationem aliquorum hominum futuram ad pre-
 dicationem fidei dicens, Vg tibi Corozain. Vg tibi Bethsa-
 ida. Deinde autem fidem aliorum scilicet paruulorum
 et simplicium, ubi. In ipsa hora exultauit, in spiritu
 et dixit, confitebor tibi domine pater est. et sic finit par-
 tertia Principalis. §. 4

¶ 4 Pars usque ad
 finem capitis. 21.
 in qua decem et
 sex morales eru-
 ditiones continet

In 4 parte Principali probat Lucas qd Suius hominis
 affatus et eruditus ostendit ipsum fuisse hominum salu-
 torem, qd tota sua eruditio ordinabat ad peccata, et mor-
 bos animarum pellendos; et propter hoc Lucas narrat
 Christi parabolas, et sermones pertinentes ad misericor-
 diam, et ad uirtutes, et ad uita, et ad mores, et dicitur
 pars illa a medio capitis decimi, ubi scribit. Et con-
 uersus ad discipulos suos dixit, beati oculi, usque in fine
 21. cap. per undecim cap. completa, et partem ~~21~~ decimi
 ubi decem et sex morales eruditiones siue accessus de-
 ad hominum salutem, et curationem a uitijs continent.
 In Prima namq; eruditione loquitur contra incompas-
 sionem, et immisericordiam, ut ex hoc homines moneat
 ad pietatem, et clementiam, et hęc eruditio incipit, post
 qd posuit premium dicens. Et conuersus ad discipulos di-
 xit. dico uobis qd multi propheta uoluerunt audire, qd
 uos

quæ uos auditis, et non audierunt. Incipit utiq; statim
 in parabola sauciati, cuius uulnera alligauit Samarita
 nus, Unde sequit. Homo quidam descendebat etc. finit
 autem hæc eruditio, in loco illi ubi describitur, factum est
 autem dum irent, et ipse intrauit in quoddam castellum.
 In 2^a autem eruditione loquitur contra cordis inquietudij
 nem; ^{et} multa etiam ^{dicit} ad mentem; Unde introducit Mar
 tham circa multa sollicitam, cui dictum est, Porro unum e
 necessarium, Maria optimam partem elegit, que non au
 ferretur ab ea; introducit autem discipulos, qui docent ora
 re. Et dicere. Pater noster, Et ibidem tractat de silentio
 sacre orationis, et meditationis, quæ contrariatur effusio
 ni mentis; duratq; illa eruditio a fine primi capituli ubi
 scriptum e. Intrauit dominus Jesus in quoddam castel
 lum; Et mulier quædam etc. usq; ultra principium unde
 cumq; cap. Vbi scribitur Ceterat Jesus cecius demonium
 et illud erat mutum.

In tertia eruditione loquitur contra maliciorum inui
 dentiam, qui fraternam obnubilant gratiam, introducens
 Iudgos dicentes In Beelzebub principe demoniorum fi
 ut demonia; et querent signum de celo etc. et repre
 hendentes tanq; rebelles spiritui sancto, et gratia dei, et
 durat hæc eruditio a loco ubi scriptum est Ceterat cecius
 demonium, usq; ad locum ubi scribitur Nemo accē
 dit lucernam etc.

In quarta uero eruditione loquitur contra Hypocritin
 et uocem simulatam ac factam, docens primo uitare om
 nem Hypocritin dicens; Uide ne lumen, quod in te est
 te

terebis sint etc. Secundo Reprehendens Hypocritas
phariseos dicens, usq[ue] uobis q[ue] estis ut monumenta, que
non apparent: dicitq[ue] hec quarta eruditio a hoc illo (re
mo Lucernam accendit usq[ue] in finem cap. undecim
et deinde per duodecimum usq[ue] ad locum ubi scribitur
Cait enim ei quidam de turba, magister dic frater meo,
ut mecum diuidat hereditatem.

In quinta eruditione loquitur contra amorem temporali
um deordinatum, et contra solitudinem, et curam sup
fluan respectu istorum. Unde ponit parabolam homin
dicentis (Anima mea multa bona habet posita in arbori
plurimos. et concludit ides dno uobis nolite soliti ee
animis uestris etc, et dicit hec eruditio a hoc illo Ma
gister dic frater meo usq[ue] ad locum ubi scribit (sint lu
bi uestri pinguib[us], et lucerna ardentem in manib[us] uestris

In .6. autem eruditione loquitur contra negligentiam
et incautelam, et nimiam securitatem aliquorum
Unde monet ad cautelam et diligentiam loquens de
insperato euentu mortis, et finalis iudicij, et aduentus
dij. et hoc a hoc ubi scribit (sint lumbi uestri pingu
ti, usq[ue] in finem cap. duodecimi

In .7. uero eruditione loquitur contra impoenitentia
et mentem obstinatam. Unde monet homines ad poeni
tentiam p[re]agendam dicens, Nisi poenitentiam egeri
tis omnes peribitis; et ponit parabolam de feu in frui
tuosa, et In fine concludit contra habitatores Ier
usalem impoenitentes dicens, ecce Relinquet uobis do
mus

mus vestra deserta, diciturq; eruditio ista p totum cap,
 13.) In octava autem eruditione agit contra
 conuiuorum supfluitatem et pompam. vnde ait ueni
 faus conuiuium. uoca pauperes ac debiles, et occasione
 Suius agit de conuiuio paradysi uenis. Homo quida
 fecit coenam magnam, et docet q; per baiulatiu nem cru
 cis In hac uita peruenit ad conuiuium illud; et dicitur
 Hec eruditio p totum cap. 14 ~

In nona uero eruditione loquitur contra mentis elati
 onem, et superbiam, qua aliqui contemnunt inferiores
 in uoluptate, uel sanctitate. vnde introducunt peccato
 res et publicani appropinquantes ad IESUM, et pharisei
 murmurantes, q; dignabat conuersari cum eis, quibus
 Respondet per parabolam 99 ouium; et unius perditae
 et p parabolam nouem dragmarum, et decimis perditae,
 et p parabolam filij prodigi ruerentis ad patrem; du
 ratq; Hec eruditio p totum cap. 15 ~

In decima autem eruditione loquitur contra auaritia
 diuitum, et contra gulam ac uitam lautam. vnde
 ponit parabolam diuitis quilibet; et illius qui fecit sibi
 amicos de mamona iniquitatis; et ostendit qualiter
 Pharisei ipsum deridebant, qui erant auari; et dicitur
 Hec eruditio p totum cap. 16 ~

In .10. autem eruditione loquitur contra scandalum in
 fide. et contra Aposthasiam. vnde ait (impossibile est
 q non ueniant scandala, et introducit Apostolos dicen
 tes

tes Domine adauge nobis fidem, et ibi subdit de perse-
cutione, que futura est ante diem iudicij, que erit occasio
scandali aliquorum, vnde dicit q. unus assumet, alter
relinquet etc. et durat hec eruditio per totum cap. 17
In duodecima autem eruditione loquitur contra indevotio-
nem et ariditatem spirituales et accidiam, vnde
monet ad orationis instantiam, sub metaphora vidue
iudicem instantis: Monet etiam orantes ad Similitu-
tem spiritus et subiacentiam sub metaphora Pharisaj
et publicanij, qui ascenderunt in templum ut oraret
monet etiam ad gustum celestis thesauri contra accidi-
am, dicens, omnia que habes da pauperibus, et habe-
bis thesaurum in celo, et fingit assumptione cru-
cis, que maxime valet contra indevotionem et accidi-
am, addendo miraculum de ceco mendicante, qui me-
ruit illuminari ppter devotionem suam, et clamoris
instantiam; clamavit enim Iesu filij dauid miserere mei
et durat hec eruditio per caput. 18. ~ ~ ~ ~ ~
In 13. eruditione loquitur contra ociositatem et manum
remissam ponens parabolam serui nequam ociosi et
remissi; qui in agrum unam reposuit in sudario, nec in-
de fuit aliquid lucratus, et per oppositum introducit
Historia de Rachel qui ratione probitatis, et operati-
onis sue meruit dominum recuperare in hospicio; et durat
pars illa a principio decimi noni capitis quod incipit
Et ingressus Iesus usque ultra medium ubi scribitur (et
515

Sus dicitur procedebat ascendens Hierosolimam) In. 14
 autem eruditione loquitur contra rancorem, et iracu-
 diam; introducit enim sermo ille dicitur. Iesus veniens
 in Hierusalem, ubi erat in brevi occidendus, veniens
 inquam sup pullum asinae; qui immemor iniuriae quae
 accepturus erat, et a se abigens omnem iracundiam
 et rancorem. Vidit Civitatem, et flevit sup eam dicens
 quoniam si cognovisses; et durat ista eruditio a loco
 predicto (et sus dicitur, usq; in finem cap. 19 .

In. 18 eruditione loquitur contra malitiam et astuciam
 Phariseorum et saduceorum scribarum et principu
 sacerdotum, qui ante passionem voluerunt disputare
 cum domino Iesu; et multis parabolis et dulcoratib;
 bus eorum malicia et astucia ab eodem confusa est
 et durat sermo ille et eruditio per caput 20 . ~ 11 ~

In ultima vero eruditione loquitur contra timorem et
 inconstantiam, quae orit ex timore predicando persecu-
 tiones, quas passuri erant fideles sui; ut ex hoc arma-
 rent, ad constantiam, et tolerantiam eorumdem, et
 durat haec eruditio per caput. 21. et in quo quarta
 pars principalis fuit ~ 11 ~ 11 ~ 11 ~

In. 5. autem parte Principali probat lu-
 cas q; illius sermone discessus et consummatus p mortem
 fuit vere medicinalis. Fieri salvatoris mundi; un-
 de et introducit eum dicentem, Hoc est corpus meum
 quod pro vobis tradet, et Sic est sanguis qui pro vobis
 et

per mag. d.
 pro mag. d.
 mag. d.
 mag. d.
 mag. d.

5^a pars princi-
 palis in cap. 22
 et 23

effunderet, et ipse solus narrat q. factus est sudor eius.
Sicut gutta sanguinis decurrentis in terram, in signum
balnei salutaris. Et medicinalis, ipse enim solus narrat
dixisse eum. Pater dimitte illis, q. nesciunt quid faci-
unt; et dixisse latroni Sed die mecum eris in paradys
s. Sed et Centurionem dixisse. Vere hic homo iustus
erat; et per consequens si iustus, saluator erat q. pre-
dictum erat esau. ss. iustificabit iustus seruus meus
multos. Et iniquitates eorum ipse portabit; et durat
illa pars per caput 22. et 23. §. 6.

7 6. pars usq;
in finem cap
24 inquis et
Succ euange-
lium finitur.

In Ultima uero parte principalis probat lucas q. ubiq;
Somnis regressus ad nos fuit ueri mundi saluatoris, Un-
de introducit apparitiones, quibus apparuit post res-
urrectionem suam multis, et maxime duobus discip-
lis suis euntibus in Emaus; qui dixerunt quasi diffide-
tes q. ipse non esset saluator. Nos sperabamus q. ipse
esset Redempturus Israel; et post hec confirmando qu-
ipse esset uere ille, qui omnium gentium erat medicus
et saluator subiungit, q. sic scriptum est; et sic oportet
bat pati, et resurgere Christum a mortuis tertia die
et predicari in nomine eius poenitentiam, et remis-
sionem peccatorum in omnes gentes; et durat hec pars
per caput 24. Et in eo lucas finit. cap 23

~ De Diuisione^{ne} euangelij sm Joannes.
Sequitur Joannes et intendit istam conclusionem Ho-
mo

18

homo ille qui dicitur est Jesus fuit vere filius dei. circa
 quam sic procedit. Primo namq[ue] illam explicat et expo
 nit; secundo uero ipsam probat et deducit, 3° ipsam infert
 et concludit; quarto sui ipsius conditionem introducit, ut
 ex hoc sua probatio et testificatio sit authentica. eo mo
 do quo tabelliones in instrumentis publicis sunt se ipsos
 introducere assueti in fine instrumenti. Secundum hoc
 ergo euangelium Joannis diuidit in 4as partes prima
 sui diuisione ~ ~ ~

In Prima ergo parte conclusionem intentam ex
 plicat et exponit dando modum possibilem, quomo
 do intelligi debeat, q[uod] homo ille sit uere filius dei, non
 enim debet intelligi q[uod] sit filius dei per adoptionem, et
 gratiam habens solum humanam naturam, si uel intel
 lexerunt quidam heretici; imo habens in se uere illu
 qui ab aeterno fuit filius a patre genitus in substantia
 diuina; nec oportet etiam intelligi, q[uod] sit homo ille
 filius dei per conuersionem diuinitatis in carnem, si
 uel alij heretici mentiti sunt; sed debet intelligi per
 assumptionem carnis a dei filio, ad explicandum er
 go istum intellectum exponit Joannes, quid intelligit
 per dei filium, ^{q[uod] scilicet} Verbum, quod erat in principio apud
 patrem, per quod omnia facta sunt, q[uod] erat uita et ue
 ra lux mentium. exponit etiam quid intelligit per
 hanc conclusionem. Homo ille est dei filius, siue Ver
 bum factum est homo et caro per assumptionem, et ha
 bitauit in nobis. exponit etiam quid intelligit per Be
 sum

Joannes in suo //
 euangelio unam //
 hanc conclusio //
 nem intendit. scilicet //
 q[uod] homo ille qui //
 dicitur est Jesus //
 fuit uere filius //
 dei. et di //
 uidit in quat //
 tuor partes prin //
 cipales ~ ~ ~

^a
 1. Pars in qua
 conclusionem in
 tentam explicat.

Et pars princi-
pales in qua in-
tentam conclu-
sionem probat.
Dividitur in 19.
partes.

sum Salvatorem, quod hominem plenum gratia et ve-
ritatis; de cuius plenitudine omnes accepimus gratias,
et sic patet sanus intellectus conclusionis, quam Ioa-
nes intendit; et durat pars ista a principio euangelij
usque ad locum ubi scribitur (Et hoc est testimonium Ioa-
nis. In 2° vero parte conclusionem predictam probat
multipliciter et deducit, et durat pars ista a loco predic-
to (Et hoc est testimonium Joannis) usque in finem primi
capituli; et deinceps per decem et novem cap. usque circa
finem capitis. 20. ubi scriptum est. (multa quidem et
alia signa, intendit enim Joannes Rationem unam
et Formam syllogismum ad predictam conclusionem
probendam, qui talis est. Homo ille qui est vereme-
dia persona in trinitate, et est deus equalis in auctorita-
te, et est etiam dominus equalis in efficacia; et est si-
bi equalis in illapsu, et immensitate; et est sibi e-
qualis in reficiendo mentem cordis sanctitate; et est
sibi equalis in instruendo, et in doctrina claritate; et
est sibi equalis in honore et gloria, ac cultus seu latitudi-
nitate; et est sibi equalis quoniam idem in essentia,
et in maiestate; et est sibi equalis in benignitate ad
homines et pietate; et est sibi equalis in domino, et
in Regni solemnitate; et est sibi equalis in amicitia
et caritate; et est sibi equalis in circumcessionem
et mutua insistentia in trinitate; et est sibi equalis in
conferenda gratia hominibus, et in initianda sanctitate;
et est sibi equalis in sapientia, et scientia summitate
et

et est sibi equalis in beatitudine et in aeterna felicitate, et est tibi equalis in patientia et longanimitate, et est equalis patri in producendo spiritum sanctum in spiritali fecunditate; ille utriusque est vere filius dei nam decem et novem conditiones ^{huiusmodi} ~~huiusmodi~~ probant ipsum esse verum deum. Prima autem conditio quae scilicet est prima persona in trinitate, et ultima conditio scilicet ^{specialiter} quod idem est cum patre in spiritali fecunditate ostendunt ipsum esse verum deum, qui est filius, quibusque proprietates competunt filio, sed homo ille qui dicitur esse Jesus habuit probatas .19. conditiones ut manifesta experientia, et Joannem et alios discipulos edocuit ergo ipse est verus filius dei: probat ergo Joannes in decurto capitulo .20. incipiendo quasi a medio primi, et detinendo circa finem vigesimi istas decem et novem conditiones fuisse in homine, qui dicitur esse Jesus. secundu[m] quod ipse vere spiritus est, et ceteri discipuli qui fuerunt cum eo, et ita pars secunda probativa conclusionis dividit in 19. partes.

In prima ergo parte probat Joannes illum hominem esse mediam in trinitate personam, et dicitur pars illa a loco ubi scriptum est (et hoc est testimonium Joannis usque in finem cap. primi; ubi introducit testimonium Joannis Baptistae dicentis, post me venit vir, qui antea factus est, quod prior me erat, utique ratione persona divina quam oportet esse mediam in trinitate, introducendo per

sonam patris dicens, qui misit me baptizare, ille
mibi dixit; et personam spiritus sancti subdens super
quem uideris spiritum descendentem, et manentem
sicut columba: et ex hoc infert ipsum hominem esse
mediam personam in trinitate, inter patrem et spiri-
tum sanctum concludens, et ego uidi, et perhibui testi-
monium, quod hic est filius dei. Introducit etiam Na-
banahelem eandem conclusionem affirmantem, et
dicentem Rabbi tu es filius dei.

In 2^a uero parte probat Ioannes Sunc hominem fuisse
se deo parem in auctoritate, quod ipsius auctoritas se ex-
tendit ad immutandum statuta naturae, mutauit ete-
nim aquam in uinum; et se extendit ad ingerendum
stuporem omni animae, ita ut non possit aliquis homo
sibi resistere, quantumcumque se ageret, aut resistere
uellet in corde. expulit enim Iudgos de templo, et
mensas eorum subuertit contra uoluntatem eorum cum
uno simplicium, et modicum flagellum contextum ex fomiculis
quod fuit miraculum singulare. extendit etiam se ad
faciendum multiplex signum propter quod multi ex Iud-
is compellebant credere in ipsum; Sed auctori-
tas faciendi praedicta non dubium quod est solius dei. et du-
rat Sed pars per totum cap. 2.

In 3. parte ostendit Sunc hominem fuisse domino pa-
rem in efficacia, et in salubritate respectu hominum
proprium est enim dei saluare homines iuxta illud Esai
As

45. Vere tu es deus absconditus deus israel saluator et
 Sane pprietatem testat Joannes fuisse in isto Somine
 introducens Verbum ipsius dicentis (oportet exaltari fi-
 lium Somini, ut omnis qui credit in ipsum non pereat
 sed habeat vitam æternam: et iterum non enim mis-
 sit deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum
 sed ut salvet mundus per ipsum. Introducit etiam Jo-
 annem baptistam dicentem, qui credit in filium habet vi-
 tam æternam, qui autem incredulus est, iradei ma-
 net super eum. Et durat hæc pars p totum caput tertium,
 ubi etiam agit de sacramento salutari baptismi, quo
 mediante ab isto Somine in omnes fideles eius salubri-
 tas derivat.

In 4. autem parte pbat Sine Sominem fuisse des parem
 in illapto et in immensitate illabit enim mentib; ho-
 minum et cognoscebat omnia abscondita cordium, et des
 introducit ipsum dicentem Samaritanæ omnia quecumq;
 fecit quantumcumq; secreta, Ratione etiam immensitatis
 erat ubiq; et operabatur ubiq; propter quod introducit eum
 curasse filium Regis, in hoc a semultum dubitante
 durat etiam hæc pars p totum cap. 4.

In 5. vero parte pbat ipsum fuisse des parem in modo
 operandi. Et adhiutate, narrat enim qualiter curavit
 in Sabbatho quemdam paralyticum in porticu iacentem
 iuxta pbatricam piscinam, ratione cuius reprehensus a lu-
 deis q; sanaret in Sabbatho Respondit se ipsum operari es
 modo, quo pater, et eodem modo vivificare, et eodem
 modo iudicare, et eodem modo inducitur resuscitatus
 mi.

mines de sepulchris. Et dicitur illa pars p totum cap
5. In 6. autem p pbat Sunc. Somminem fuisse des pa
rem in reficiendo mentem, et in cordis saietate, gratia
cuius introducit unum miraculum de multiplicacione
panum: Et deinde verba illius, quibus declaravit se
esse panem vivum reficientem mentem hominum
et dantem vitam in mundo, In quo p dicit se ins
titutum refectorem et excharistis sacramentum. et
dicitur pars illa p cap. 6. ~ 11.

In 7. autem parte pbat Sunc. Somminem fuisse des pa
rem in instruendo et in doctrina claritate, narrat ete
nim qualiter in die festo ascendit in templum et doce
bat, et mirabantur Iudaei, et qualiter ipse Respondisset
mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me scilicet
deij. Narrat etiam ministros confitentes magnitudinem
doctrinae suae, ac dicentes numquid sic locutus est homo
sicut Sic homo loquitur? et dicitur pars illa per caput 7.

In 8. vero parte pbat Sunc. Somminem fuisse des pa
rem in duracione, et in qthermitate, gratia cuius narrat ab
solutorem factam de muliere deprehensa in adulterio
ex qua fuit orta disputatio inter ipsum et Iudaeos, ratione
cuius declaravit se qthernum. dicens ego desuper nis
sum, et ego pncipium, qui et loquor vobis, et de mo
concludit anteqz Abraham fieret ego sum, et dicitur pars
illa p caput. 8.

In 9. vero parte pbat Sunc. Somminem fuisse des pa
rem in honore patriae et adoracionis dignitate, gratia cuius nar
rat illuminationem oculorum Sommini equinati, ut ex illis mi
ra

vacuus equus induceret ad exhibendum cultum latrue ho-
mini illi: Nam interrogatus equus ab eo tu credis in fi-
lium dei? et ipse Respondit, quis est domine, cum dix-
set, qui loquitur tecum ipse est. Respondit equus. Credo do-
mine, et puerus adoravit eum, utiq; adoratione patrie
que debet soli des. dicitur autem illa pars p caput. 9.

In .10. autem parte probat ipsum fuisse non dum parem
cum eundem uenire in essentia, et in maiestate
narrans qualiter ille Somno declaravit se esse ostium p
quod solum potest intrari: et pater omnium, quem om-
nes uocant omnes animas saluandas, qui habet potestatem
dandi uitam suam p mortem, et iterum sumendi eam
et tandem aperte dicit maiestatem diuinam tibi esse
communicatam concludens. Pater meus quod dedit michi
maius omnibus est. ego et pater unum sumus. deinde
durat pars illa p caput decimum.

In Undecima parte probat Hunc Somnum fuisse des
parem in beneuolentia et pietate, p quia enim dei est
misericors, et beneuolens esse; sicut scriptum est Psal. 2.
quod benignus et misericors est, et prestabilis super malicia do-
minus deus noster. Sane autem beneuolentiam, et piete-
tem probat Joannes fuisse in isto Somno narrans resusci-
tationem lazari quatuordecim mortuus, et fetentis sup que
Lacrimatus est Jesus in signum summe beneuolentis et
pietatis. duratq; pars illa p undecimum caput totum

In .12. uero parte probat Hunc dominum fuisse des pare
In dominus, et regni solemnitate narrans qualiter re
cap

cognitus est a Hierosolymis in Regem. et receptus est
in Regem, cui dictum est. Benedictus qui uenit in nomi-
ne domini Rex Israel; narrat etiam qualiter uox de
coelo facta est dicens. et clarificauit, et iterum clarifica-
bo; quod refert ad claritatem et gloriam imperij. se-
cundum quam hodie in mundo quasi Rex et imperator
omnium predicat. Et inducit ad hoc testimonium isaie
quando uidit gloriam eius. duratq; pars ista p cap. 12
In .13. parte pbat Sine hominem fuisse deo parem in
amicicia. et in Charitate; constat autem iuxta sapien-
tiam sapientis. q; deus amat animas. Unde scriptum est
q; deus Charitas est. Hanc autem Charitatem fuisse in
Iho Sine pbat Ioannes. narrans qualiter ex ines-
fabili. et inestimabili Charitate pedes discipulorum suos
non lauit ipse deus uerus dominus et Magister. narr^{at}
etiam qualiter eandem Charitatem eis impressit. et co-
mendauit dicens. exemplum dedi uobis; et concludens
mandatum nouum do uobis. ut diligatis inuicem, sicut
dilexi uos. duratq; pars ista per cap. 13.

In .14. parte pbat Sine hominem fuisse deo patri i qua-
lem in existentiā mutua et circū inestione et in-
trinitate narrans qualiter ipse dixit. Creditis in deum
et in me credite; quod non dixerit nisi esset deus. Et
qualiter dixit ego sum uia. ueritas et uita; et qualiter
Philippum reprehendit dicens. Non credis q; ego in pa-
tre. et pater in me est; et pater in me manens ipse facit
operā; et qualiter eodem aduentu ipse pater. et spiri-
tus

tus sanctus descendunt. & mansionem faciunt super se diligentes. per omnia enim ista perbat circumincedit et
 mutua exultantia in se inuicem, duratq; illa pars per. 14
 In .15. parte ostendit ipsum fuisse deo parem in col
 latione gratie, et influenda sanctitate narrans
 qualiter dixit discipulis se esse vitem ueram, et
 omnes fideles palmites non potentes ferre fructum nisi
 si manserint in uite; et qualiter dixit elegiuos ut ea
 tis et fructum afferatis. & fructus uester maneat. et
 Similia que spectant ad cultum sanctitatis, quem tes
 tatus est impossibilem haberi, nisi ipso influente. et du
 rat pars illa per totum cap. 15.

In .16. autem perbat hunc hominem fuisse deo parem
 in sapientia et scientie luminositate narrans qualiter
 ille homo dixit se multa sapere dicere discipulis, que
 non possent portare, nec intelligere, sed mitteret eis spiri
 tum ueritatis, qui ipse omnia declararet; narrans
 etiam qualiter confessi sunt discipuli. ecce nunc pa
 lam loqueris et probrum nullum dicit, nunc scimus
 quod scis omnia. et durat pars ista per cap. 16.

In .17. parte perbat hunc hominem fuisse deo parem
 in beatitudine et foelicitate, narrans qualiter lo
 quens ad patrem dixit. clarifica me pater apud te
 ipsum claritate, quam habui antequam mundus fieret a
 pud te; quod intelligit de claritate beatifica, de qua e
 tram ait. Neque est uita queherina, ut cognoscant te soli
 deum

Deum uerum, et quem misisti Iesum Christum; pa-
ter uobis ut quos dedisti mihi sint mecum, ut uideant
claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti
me ante constitutionem mundi. Duratque pars ista per
cap. 17.

In parte. 18. probat Nunc hominem fuisse des parem
in patientia et longanimitate, cum enim in des
diuitis bonitatis patientia, et longanimitatis infini-
te sine secundum Apostolum ista diuitia, in multis ho-
mine claruerunt; quod probat Ioannes narrans quali-
ter homo ille uoluntarie passus est se a cohorte ligari
cum prius Virtute diuina prostrasset eos; et aram Cay-
pha percussit in maxilla, et deinde flagellari a militibus
et spiritus coronari et tandem in ligno crucis suppro-
prios Sumeros deportato in oculis matris interfici
et occidi, quod declarat summam eius patientiam, et
Longanimitatem. Duratque pars ista per cap. 18. et 19.

In 19. parte probat Nunc hominem fuisse des parem in
spiratiua fecunditate, narrans qualiter postquam surre-
xit a mortuis, et apparuisse beatae Mariae Magda-
lenae intrauit ad discipulos ianuis clausis, et insufflauit
in eos ac dixit Accipite spiritum sanctum quorum remis-
seritis peccata remittuntur eis: ex hoc innuens quomodo
spiritus sanctus procedit ab eo sicut a patre. Duratque pars
illa per cap. 20 usque ad locum ubi scribitur multa quidem
et alia signa fecit Iesus, ubi etiam terminat tota seculi
9a

da pars Principalis In qua conclusus est probata & decla-
rationem unius minoris decem et novem conditi-
ones continentis .

§ . 3

In . 3^a . autem parte Principalis veteris euangelij co-
clusionem diffuse probatam inferit . recolligit . et concludit
dicens . Nec autem scripta sunt ut credatis , qz Iesus
est Christus filius dei . et ponit ulterius rem finem ad
quem ordinat ista conclusio subdens . et ut credentes
vitam habeatis in nomine eius . duratqz pars illa ab eo
illis . multa quidem et alia signa . usque in finem cap . 20

3^a . Pars princi-
palis in qua co-
clusionem dif-
fuse probatam
inferit .

In . 4^a . vero parte et ultima principalis conditionis
ipsius tanqz tabellionis et notarii publici introducit . nar-
rans qualiter Dominus ille eo presente postqz surrexerat a
mortuis comedit partem piscis assii . et manducauit . et
bibit . et in fine concludit qz ipse est discipulus ille qui
testimonium perhibet de suis . et scripsit hęc . et sumus
qz verum est testimonium eius ; duplicem conditiones
suam ostendens . alteram quidem de familiaritate qz
recubuerat in coena in sinu illius Dominus . et uicere
multa secreta didicerat unde predicta probant . alte-
ram uero de sua incorruptibilitate quantum ad carnem ut discipuli collegerunt
qz non erat caro eius inueneranda . sed erat in corpore
et anima alimendus post mortem propter quod exiuit
sermo inter fratres . qz discipulus ille non morit . duratqz
pars illa qz totum . 21 . cap . ubi et euangelium Joannis
finit . Et p consequens pars septima diuina spu ruz liuz
ta

4^a . Pars prin-
cipalis in qua
Joannes de se
tanqz de notario
et tabellione le-
gali et publico
concludit .

sequat pars epistolaris in qua agit de corpore ecclesie quã
 tum ad illa que pertinent ad eius informationem, et qz
 oportet ecclesiam, Respectu quattuor esse informatam vj
 videlicet respectu credendorum; agendorum ^{et} morum, et iuris
 rium suorum; et respectu deuersus sui, et sibi futurorum
 in fine, uicinos destinauerunt Paulus, Iacobus, Petrus
 Joannes, ^{et} Iudas, Thadæus epistolas ecclesiam informan
 tes respectu credendorum, et agendorum. Lucas uero des
 tinauit Theophilo epistolam actuum Apostolicorum con
 tentiuam informantem ecclesiam respectu iuritionum
 suorum. describit enim initia ecclesie primitiue, que
 fundata est in Apostolis, et discipulis. Joannes uero sep
 tem ecclesijs destinauit epistolam que dicit Apocalypsis
 informantem ecclesiam Respectu futurorum. Episto
 lę uo Pauli contra canonicas distinguuntur sicut uniu
 sale, et Particulare. Nam epistolę canonice sunt
 uniuersales
 utiles ad totam ecclesiam destinata. Epistolę uero Pauli
 sunt particulares, qz missę sunt ad speciales ecclesias
 scilicet ad ecclesiam romanam, Corinthiorum galatę
 acq ephessiorum. Philippensium, Colossensium, Thessa
 lonicensium, Hebręorum. Et ad Personas tres scilicet
 Timotheum, Titum, et Philemonem; et sunt in uni
 uersum epistolę 14. nam ad Corinthios scripsit du.
 Similiter ad Thessalonicenses alias duas; et ad Timothe
 um duas, Et ita sunt sex, que additis octo efficiunt 14

Diuisio epistola 1 ad Romanos

Hee

Hæc epistola dividit in quatuor partes principales
 est enim prima pars inchoativa, secunda executiva, 3^a
 excusativa. 4ª Recômendativa et salutiva siue cõ
 clusiva. Prima igitur pars continet salutationem
 gratiarum actionem, et Pauli affectionem et dilectio
 nem erga Romanos, et durat a principio epistolæ us
 que ad locum ubi scribit. Non enim erubescis euangelizã
 nam salutat in principio cum ait. Paulus servus Jesu
 Christi etc. deinde cum gratias agit de fide Romanorum populi

§. 2 Divisio Libri actuum Apostolorum

Liber actuum in
 terditur hanc con
 clusionem. scilicet
 quod primitiva ec
 clesia et fides
 Christi domini mi
 raculose incre
 vit in orbem.
 dividit in 5.
 partes principa
 les.

Liber Historicus novi testamenti qui Historicis
 veteris correspondet iuxta secundam divisionem a
 nobis in principio huius operis assignatam est actus
 Apostolorum. In quo agit de principio nascentis ecclesie
 et intendit unam conclusionem. Sane scilicet, quod pri
 mitiva ecclesia, et fides Christi domini miraculose in
 crevit in orbem; et per spiritum sanctum, non per huma
 nam industriam, aut per humanum modum, et ad hanc
 conclusionem talem rationem inducere intendit. Illa
 congregatio que fuit per spiritum sanctum mirabili mo
 do corroborata, deinde vero post corroborationem per
 eundem spiritum sanctum multiplicata, deinde post
 multiplicationem per eundem spiritum sanctum dis
 seminata, deinde post disseminationem per eundem
 spiritum sanctum intitulata; deinde post intitulatio
 nem

nem a Iudæis in uniuersas gentes per eundem spiritum
 sanctum asportata et translata, et in his omnibus per eun-
 dem spiritum sanctum a cunctis uolentibus eam exlin-
 quere mirabiliter liberata, illa inquam congregatio
 manifestum est quod fuit per spiritum sanctum in orbem
 introducta, et per consequens in ea est perseverandum
 tanquam in secta dei uera et salutari, sed talis fuit congre-
 gatio fidelium et ecclesia Christi, ergo ipsa fuit intro-
 ducta per spiritum sanctum, ergo in ea est perseverandum
 tanquam in secta salutari et uera. minore multius rati-
 onis intendit Lucas inducere et probare in toto isto libro
 distincte quidem quantum ad illas quinque partes de cor-
 roboracione et corroboracione, multiplicatione ^{et} ~~et~~
 multiplicata disseminatione, Permixtum autem ecclesie
 iunctum quantum ad sextam partem de custodia
 ne et liberatione, nam et in ipsa multiplicatione, et
 in ipsa disseminatione, et in omnibus alijs ostendit ip-
 sam fuisse a spiritu sancto preseruatam de manu per-
 secutorum: et secundum hoc liber iste diuidit in 5.
 partes principales. In Prima igitur parte probat
 primam partem minoris, scilicet quod congregatio fide-
 lium primitiua fuit mirabili modo per spiritum sanc-
 tum corroborata, et durat ista pars per totum prin-
 mum et secundum caput, usque ad locum ubi scriptum est
 (Sis auditis compuncti sunt corde. Circa corrobora-
 tionem autem istam sic procedit, quod primo ostendit qua-
 liter

multiplicata
 disseminatione ~

i. Pars prin-
 cipalis ~ per
 primum et
 2. caput ~

littera fuit a Christo promissa, et hoc facit a principio
ubi continuat Lucas librum istum cum libro sui e-
uangelij dicens (Primum quidem sermonem feci de
omnibus o Theophile) et postea subdit (precepit eis ab
Hierosolimis ne discederent, sed expectarent promi-
sionem patris, quia vos baptizabimini spiritu sancto, non
post multos hos dies, et deinde concludens (accipietis
virtutem spiritus sancti in vos superuenientis. //)

Secundo ostendit de ista roboratione qualiter fuit in-
choata per ocularem aspectum ascensionis in celum
domini Jesu; et per attestationem duorum virorum
qui apparuerunt induti vestibus albis, duorum scili-
cet angelorum, ex his enim fuit illa congregatio
firmata, et hoc facit ab illo loco (et sic cum dixisset
videntibus illis, usque ubi) (et cum introissent in cena-
culum.

Tertio ostendit de ipsa congregatione quae erat ro-
borata qualiter fuit in hoc idoneo collocata et aduna-
ta, et hoc facit in illo loco (et cum introissent in cena-
culum) usque ubi (in diebus illis exurgens Petrus est

4° ostendit de illa congregatione qualiter fuit redi-
tegrata, fuerat enim truncata per suspendium et mi-
seriam Iudae proditoris; et per ipsius perjuracionem, fuit
autem redintegata per Mathiae electionem et subs-
titucionem, et hoc facit ab illo loco (in diebus illis ex-
urgens Petrus in medio fratrum dixit) usque in finem

221

5. autem ostendit qualiter ipsa roboratio fuit perfecte
consummata in die Pentecostes per aduentum spiritus
sancti. et hoc facit in principio. cap. 2 (et cum comple-
rene dies Pentecostes) usque ad locum ubi scribit (stue-
pebant omnes etc.) 6. ostendit qualiter in hoc casu fu-
it predicta congregatio impugnata alijs irridentibus,
et duentibus, quia multo plerisunt: et hoc facit a predicto
loco (stuepebant autem) usque ubi (stans autem
7. ostendit qualiter ab impugnatione predicta per spi-
ritum sanctum exstitit liberata; quia petrus repletus
spiritu sancto calumniam impositam de ebrietate
repulit per prophetas adducens tres auctoritates,
primam quidem Joelis ubi (sed hoc est quoddam
est per Joelem prophetam, et erit in novissimis diebus
etc.) per quam probat prophetatam fuisse spiritus
missum: secundam uero dauid propheta, ubi
(dauid enim dicit praeuidetam dominum coram me
etc.) per quam probat resurrectionem domini fuisse pro-
phetatam. Tertiam similiter eiusdem dauid ubi
non dauid ascendit in caelum, dixit autem ipse (dixit
dominus dominus meus, per quam probat ascensio-
nem domini in caelum; et eius dominationem per totum
mundum fuisse prophetatam, durat autem praesens par-
ticula ab illo loco (stans autem Petrus usque ubi (Hic
au

auditis, et sic probavit euidenter a libri principio usq[ue]
ad illum locum, q[ui] congregatio fidelium primitiua fuit
per spiritum sanctum miraculose roborata. §. 3.

2^a. Pars per
tria capita.

In 2^a uero parte principali quae incipit (Sis auditis
etc. et durat per tria cap[itu]la sequentia usq[ue] ad sextum ex
clusiue probat secundam partem minoris, scilicet q[ui]
dulta congregatio post sui corroboracionem p[er] spiritum
sanctum fuit multiplicata. ubi considerandum q[ui] ponit
trinam multiplicacionem fidelium in Hierusalem
factam: Primam quidem triummillium personar[um].
Secundam quinq[ue]millium: tertiam autem sub numero
incerto, quasi innumerabilem. fecit autem spiritus
sanctus. Has tres multiplicaciones; Primam quidem
ministerio Petri adiuncto sibi toto Apostolorum colle
gia; et sane scribit Lucas ab illo loco (Sis auditis, et
dixerit ad Petrum et ad reliquos Apostolos usq[ue] in fine
cap. 2. Et in hac multiplicacione primo narrat Pe
tri sermonem, et predicacionem ibi (poenitentiam a
gite, et baptizati uniuscuiusq[ue] vestrum. Deinde triummi
llium personarum compendionem, et contricionem
ibi (qui ergo receperunt, Deinde uero miraculosam
confirmacionem ibi (multa quosq[ue] signa et prodigia
p[er] Apostolos in Hierusalem fiebant. Deinde narrat co
uersionem ad Christum deuotam, et sanctam conuer
sacionem ibi (omnes etiam qui credebant erant pariter
et ultimo concludit multiplicacionem ostendens q[ui] erat
in continuo augmento, ibi (Dominus autem augebat
q[ui]

qui saluificabant quotidie. Secundam autem multiplicatorem fecit spiritus sanctus ministerio Petri adiuncto sibi Apostolo specialiter condito. videlicet Joanne, et narrat lucas multiplicationem istam; et in ipsa multiplicatione liberationem per spiritum sanctum factam a principio tertij cap. usq; ad illum locum quinti. Per manus autem Apostolorum est. narrat namq; primo quoddam factum prodigiosum, quod fuit causa istius multiplicationis scilicet consolidationem claudi, qui sedebat ad speciosam portam templi. Et hoc facit a principio tertij cap. Petrus et Joannes ascendebant, usq; ibi. Videns autem Petrus. Secundo narrat efficaciam Petri Verbum, et eloquium virtuosum, quod protulit factis predictis miraculis populo uenerit. et hoc facit a predicto loco. Videns autem Petrus usq; in finem cap. 3. Tertio narrat incarcerationem Petri et Joannis, et eam non obstante conuersionem ad Christum numerum copiosum: et hoc facit a principio quarti capitis (loquentibus illis ad populum. Quarto uero narrat liberationis modum gloriosum ab illis loco factum est autem, usq; ibi (dimissi autem). 5. narrat super predicta liberatione gaudium uictoriosum, et perfectum, continuum, et per omnia virtuosum credentium in Christum; ut aut omnia que possiderent uenderent et ponerent ante pedes Apostolorum. et hoc facit ab illo loco (dimissi autem) usq; in finem cap. 4. 6. narrat uisum liberationis alterius non quidem a corporali incarceratione, sed potius spirituali simulatione per mortem Anania et Saphira uxoris sue qui uoluerunt spiritum sanctum

tum decipere, et in ecclesia simulationem hypochri-
simq; inducere. Et hoc facit a principio primi capitis
vir autem quidam nomine Ananias, usq; ibi Ge-
nus autem Apostolorum.

Tertiam autem multiplicationem fecit spiritus sanc-
tus ministerio Petri adiuncto sibi rursus Apostolorum
collegio toto. Et sane narrat Lucas ab illo loco, quod
autem Apostolorum fiebant signa usq; in finem quinti
capituli. Nam prius ponit multiplicationem fide-
rum per multiplex prodigium, quod per Apostolos fie-
bat, et maxime ad Petri umbram et occursum, deinde
narrat persecutionem suscitatum ex Zelis Saducorum, et
reclusionem Apostolorum in carcere ibi (exurgens au-
tem Petrus. Deinde uero liberationem factam per ange-
lum ibi (Angelus autem domini per noctem aperiens
ianuas, deinde autem ponit disputationis consilium
inter Apostolos, et principem sacerdotum, ibi (adue-
niens autem quidam amonici aut eis. Deinde uero na-
rat definitionem et sententiam latam ore Gamalie-
lis pro ipsis Apostolis per spiritus sancti instructum, in
quo fuit completa eorum liberatio. Et hoc facit ibi (ex-
gens autem quidam in concilio, usq; in finem capituli.

3^a pars princi-
palis usq; ad
caput 11.

In 3^a uero Parte Principalis, que incipit in prin-
cipio sexti capituli, ubi scribitur. Crescente autem numero
discipulorum, et durat usq; ad illum locum unde scribitur, ubi
scribitur (illi quidem qui dispersi fuerant a tribulatione)
Probat Lucas minorem, que ad partem tertiam scilicet q
con

congregatio primitiva fidelium fuit per spiritum sanctum post multiplicationem factam in Hierusalem circumquaque diffusa per Iudaeam, Samaritaniam sicut preceperat dominus Apostolus dicens, eritis mihi testes in Hierusalem, et in omni Iudaea, et Samaritania; ponit istam disseminationem Lucas in hunc modum; q. primo tangit ipsius occasionem, et motivum videlicet stephani mortem, et martyrium: et hanc narrat. c. 6. et 7. Hec enim mors suscitavit in ecclesia, quae erat Hierosolymis timorem magnum, et persecutionem, propter quam omnes discipuli praeter Apostolos sunt dispersi. illi autem sic dispersi disseminaverunt circumquaque veritatem fidei: et hoc est quod concludit a principio octavi cap. ubi scribit (Saulus autem erat consentiens, usque ibi Philippus autem descendens in civitatem Samariam) et vero narrat huius disseminationis miraculosum modum, et processum, et ostendit quod hanc disseminationem fecit primo Philippus, quod verus erat ab Apostolis inter septem primus diaconus electus, et constitutus, et hoc facit ab illo loco. (Philippus autem descendens usque ibi cum autem audissent Apostoli) ^{et similiter} Secundo vero narrat qualiter disseminationem hanc magnam fecerunt Joannes et Petrus. ibi (Cum autem audissent Apostoli qui erant Hierosolymis) 3. narrat qualiter ad disseminandum ulterius processit Philippus. ibi (Angelus autem domini locutus est ad Philippum, usque in finem cap. 8. 4. narrat qualiter disseminationem hanc fecit

Sau

Saulus ad fidem miraculose conuersus a principio no-
ri capitis ubi scribitur (Saulus ad huc spirans minax
usq; ultra medium cap^{is} eiusdem, ubi scribitur factum
est autem dum Petrus iret), Quinto iterum redit ad
narrandum, qualiter hanc disseminationem fecit et
postolorum Princeps et primus scilicet Petrus, et inter
Iudgos ab illo loco (factum est autem, usq; ad finem
capitis .9. ubi duo miracula ponit; scilicet curationem
paralytici Cneq; et suscitacionem Tabita mortuq;. O
narrat qualiter disseminationem hanc fecit Petrus in
ter gentiles, et paganos agens de Cornelio, et illis qui
conuersi sunt cum eo ad predicationem Petri; et hoc fa-
cit per totum caput undecimum. ¶ Narrat qualiter
disseminationem istam sustinuit, et defensavit Petrus
contra Iudgos; qui illam reprehendebant, et hoc fa-
cit a Principio Undecimi capitis (acciderunt autem Apos-
toly et fratres, usq; ibi (illi quidem qui dispersi fuerat
a tribulatione.

4. Pars

¶ In 4. uero parte Principalis; que incipit in hoc prefato
illi quidem qui dispersi fuerant, et proteridit usq; in fi-
nem cap^{is} sequentis. ¶ Hec Lucas minorem quantum ad
quartam partem scilicet q. fidelium congregatis primi-
ticia post eius disseminationem fuit per spiritum sanctum
digne intitulata; non enim fideles nomen proprium ha-
bebant et condignum, sed appellabantur discipuly, donec
in Antiochiam post disseminationem multiplicem ibi
factam dicti sunt Christiani: Unde meruit illa ciuitas
ratione multitudinis fidelium ac sanctitatis, deuotio-
nis

nis & pietatis eorum imponere credentibus Socronie
 Sanctissimum et famosum; et hoc Lucas ostendit a lo
 co praedicto (illi quidem, usq; in finem cap^o undecimj.
 Deinde narrat qualiter post hanc tribulationem Chris
 tianitas passa est persecutivnem in morte Jacobi, et in
 carceratione Petri. Et hoc facit a principio cap^o undecimj
 (eodem autem tempore missit Herodes, usq; ibi, cum
 autem p^o ducturus eum esset Herodes, deinde narratius
 tam de p^o nitionem, et mortem illatam Herodi ppter
 mortem Jacobi, et in carcerationem Petri: et propter
 superbiam cordis sui a lo^o praedicto (cum autem requisivi
 sset eum, usq; ibi (Verbum autem domini, et ultimo
 redit ad narrationem illius intitulati Collegij Chris
 tiani ab illo lo^o. Verbum autem domini, usq; in finem ca
 pituli.

§. 6
 In 5^a autem parte principali quae incipit in 1° 5°. Pars. in
 principio capituli. 13. Cerant autem in ecclesia quae est, qua agit de
 Antiochia) et durat usq; in finem libri per sexdecim cap^o. et viagis Pauli:
 probat Lucas minorem quantum ad quartam partem, ad disseminan
 videlicet qualiter illa congregatio iam intitulata fuit dum euangeli
 per spiritum sanctum translata et asportata a Iudaeis in
 gentes, ne remaneret arctata ad unam nationem, et
 unum israeliticum populum; sed potius diffunderetur
 inter omnes gentes per uniuersum mundum, et quibus
 transportationis potissimus minister fuit beatissimus Pau
 lus; sicut ipse testatur ad Rom. 11. quoad gentium sum
 Apostolus ministerium meum somnificabo; et ad galat
 2. qui operatus est Petro in Apostolatu circumcissionis ope
 ratu

natus est et mihi incergentes, et ipse solus sepe dixit Iudaeis
uobis oportebat loqui uerbum dei, sed quoniam repelli-
tis illud, ecce conuertimur ad gentes, qz Suius transla-
tionis minuter, et Apostolus exstitit Paulus, uicinos ab
isto loco usqz in finem libri agit de actibus Pauli. ^{qz}
Primo narrat Lucas qualiter Paulus et Barnabas ad
Apostolatum gentium sunt uocati, et per spiritum sanc-
tum electi, et hoc in principio capitis. 13. Secundaque
ro ibi (et ipsi quidem missi a spiritu sancto) narrat qua-
liter in uentum officium sicut diligenter executi) ad ui-
dendum autem processum libri ab isto loco (et utique
missi a spiritu sancto, usqz in finem. Sciendum qz narrat lu-
cas septem magnas peregrinationes atqz itinera et dis-
cursus, quos fecit per gentium conuersionem ad fidem le-

Primum uiauius / su Christi Pauli. Primum namqz fecit ad plantandum et semi-

Pauli.

nandum fidem in gentibus uicinijs ut pote in Cypro
Iconio, Lystris; et alijs regionibus circa Antiochiam situ-
atis; et hunc discursum narrat Lucas per cap. 13. et. 14 in-
clusive: In quibus explicat regiones et loca per quos
uicauerunt Paulus et Barnabas ex quo egressi sunt de
Antiochia donec redirent ad ipsum.

2 Viagium)

Secundum autem Viagium fecit Paulus Apostolus ad de-
fendendum, et manutenendum in libertate fidem Ch-
ristianam plantatam in gentibus, quam aliqui ex Iudaeis
credentibus uidebant in seruitutem redigere asserentes qz
oportebat gentiles ad fidem Christi conuersos circumcidere
et caeremonias legis moysi obseruare, et aliter non poterat
salu

19

salvi fieri, quibus resistens Paulus pro ultra libertate accessit ad primum concilium generale super ista questione Hierosolymis congregatum auctoritate Petri et Jacobi, et Sene disuersum narrat Lucas, et qualiter Paulus obtinuit per caput. 15. usque ad locum ubi scribit circa finem (post aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus reuertentes uidentemur fratres.) Tertium Viagium fecit Apostolus ad plantandam fidem in gentibus magis distantibus, ut pote in Macedoniam, et Graeciam: et hunc discursum narrat Lucas a loco praefato (post aliquot autem dies) usque prope finem capitis. 18. ubi dicit (et factis ibi aliquanto tempore profectus est. narrat enim primo quod assumptis in socium gentilem fidelem, nomine Timotheum, quoniam dimisserat eum Barnabas, quicquid suauerat ire secum, usque ibi (transcuntes autem Throaciam. Deinde narrat qualiter prohibitus est per spiritum sanctum, ne predicaret in Asia et Bithynia, sed transiret ad magis distantem locum, scilicet ad regnum macedonium, et hoc facit usque ibi (navigantes autem a Throade; deinde uero narrat qualiter predicabat in quattuor locis principalibus illius regionis. Primo quidem Philippensibus, et hoc facit pro illo loco (navigantes, usque in finem capitis. 16. Secundo uero qualiter predicauit Thessalonicensibus, et hoc a principio capitis. 17. usque ibi (Paulus autem cum Athenis expectaret. 3° narrat qualiter predicauit Atheniensibus, usque ad finem capitis praedicti. quarto qualiter predicauit Corinthiis, et hoc facit a principio capitis. 18. (post hoc egressus ab Athenis

3. Viagium Pauli

nis usque ubi Paulus uero cum adhuc sustinuisset, ut
tunc uero narrat qualiter tertio viago p[er] Antio-
chia[m] est reuersus; et hoc facit a prefato loco. Paulus
uero cum adhuc sustinuisset, usque ad locum ubi incipit
narrare quartum viagium, ubi scribit (et factis ibi
aliquanto tempore. est autem considerandum q[uod]
in quolibet viago ex predictis tribus, incipiebat uiam
et iter ab Antiochia, et in fine ad Antiochia[m] redire.
quartum viagium fecit Paulus Apostolus ad plantan-
dam fidem in gentibus uicinis, a quibus prius pro-
hibitus erat. scilicet Assianis: Unde iuit ad predica-
dum ad ephessum, ubi primo Apollus fuerat, et de inde
recesserat versus Corinthum: et hoc narrat Lucas a lo-
co prefato in fine cap. 18. ubi scribit (et factis ibi
aliquanto tempore profectus est) usque in finem cap. 19. in-
clusive. Quintum autem viagium fecit Paulus Apo-
stolus ad confirmandam fidem plantatam in Macedo-
nibus donec iterum rediret prope ephessum ad confir-
mandam etiam fidem eorum. inuocauit enim ephessios apu-
d Miletum; ubi consolatus est episcopos illius ecclesie
et seniores: et hoc narrat Lucas c. 20. p[er] totum.
est autem sciendum q[uod] in his quinq[ue] viagijs multe per-
secutiones suscitatae sunt contra Paulum, a quibus lu-
cas narrat fuisse p[er] spiritum sanctum liberatum, ut sic
semper probet inter scalariter et c[on]mixtum sexta par-
tibus, quam in toto libro interdicit. ~~~
Sextum viagium fecit Paulus versus Hierusalem ad
seruandum profide, quam plantauerat, et portauerat in
gen[er]e

4. Viagium.

5. Viagium

6. Viagium.

gentibus. ex hoc enim odiosus erat Judicis, et hoc nar-
 rat Lucas. a 21. cap. usque ad 27 exclusive per sexca-
 pita, nam in 21. narrat q. quamvis esset propheta
 et scribens, tribus mibus ascendit Hierosolimam
 ubi ex hinc captus. In 22. cap. narrat qualiter iam
 captus Judicium populum fuit allocutus per mit-
 tente tribum. et qualiter fuit a flagellis liberatus
 q. protestatus est, q. esset civis Romanus. In c. 23
 narrat qualiter fuit in concilio constitutus, ubi posuit
 dissentium inter Saduceos et Phariseos, ppter quod
 fuit expeditus. narrat etiam admiracionem qua
 draginta virorum contra ipsum. ob quam fuit ad Pre-
 sidem in Cæsaream destinatus. In c. 24 narrat qua-
 liter fuit coram Preside a Tertio oratore quem Prin-
 ceps sacerdotum et seniores adduxerant accusatum,
 et qualiter post suam responsionem fuit ad Sue incus-
 toria mancipatus. quamvis libera, in qua per biennium
 stetit. In c. 25. narrat qualiter post biennium festo
 Preses qui felici successerat vellet eum Judicis tradere
 appellavit ad Cæsarem et qualiter coram Hero-
 de Festo inquisivit an deberet ad Augustum des-
 tinari vincens cum non esset de aliquo notabili
 crimine accusatus. In c. 26. narrat qualiter
 coram Rege Agrippa predicavit fidem Christi, et
 excusavit se de ita positis a Judicis, et qualiter A-
 grippa ad iudicavit, q. erat omnino innocens, nisi
 appellasset ad Cæsarem dimittendū.

Septimum autem Viagium et ultimum fuit

7. Viagium.

ad plantandam fidem in gentibus nobilioribus
scilicet Romanis. et sic narrat lucas a. 27. ca
pitulo usque in finem libri per capitulum 27. et 28
in quibus annumerat Ciuitates. et portus per quos
transierunt nauigando a Cæsarea usque Romam
Hec per se patent.

est autem sciendum quod sic inquit lucas ostendit
viagium quod concepit Paulum Apostolum fecisse
ad plantandam fidem in Hispania in occidenta
libus partibus: de quo ipsemet loquitur ad Rom. 15. di
cens. ex multis iam precedentibus annis sperans cum
in Hispaniam proficere uedere uos. unde et in Ar
chona dicit reliquisse Sergium Paulum Archiepus
episcopus cum de Hispania rediret. Sic autem uia
gium inquit lucas fecisse in ultimo versiculo Scy
libi cum ait quod mansit toto hieme in conductu suo
constat autem quod iste fuit quartus annus Neronis
nam in secundo anno eius ductus est Romam ad
Cæsarem ad quem appellauerat. et sic in duobus an
nis ab eo promissum est sub libera uoluntate in con
ductu proprio predicare. durauit autem per duos 14
annis et ultimo anno Petrus et Paulus in exiliu
sunt ab eodem: cum inquit lucas testetur Paulum per
dicasse hiemis Romae inuisum prouenire aut per decem
annos sequentes effectus esse ad predicandum a libis
et ideo rationabiliter conuincitur quod predicauerat
in partibus occidentalibus maxime in Hispania. et
sic impleuit deus eius spiritum intentionem. et sic alibi

Apolo finit
94
de

De persecutionibus ecclesie breuiter

q̄si Persecutiones ecclesie primitiue et liberationes
 ab eis miraculosas ~~procellas~~ ~~membris~~ ~~membris~~ ~~membris~~) persecutiones ec
~~uocem membris mandare cupis~~ ~~cupis~~ ~~cupis~~ ~~cupis~~) clesie primitiue
 ria tenere cupis. aduerte. primo calumnias In
 dezum quibus Apostolos spiritus ant loquen
 tes multo pleris esse falsi criminabant. alt. r.
 minas quibus Iudgi diuum Petrum et Ioannem
 a verbi diuini predicatione deterrere. et abstrahere
 conantur. c. 4.
 Inuidiam Saduceorum quorum regni in carcerem
 coniecti Apostoli per angelum educti sunt. c. 5.
 Tyrannidem et crudelitatem, quam expertisunt
 diuus Stephanus qui uiolata legis Moysaeq̄ crimi
 ne accusatus lapidibus obrutus est. c. 6. et 7.
 Christianos qui a Paulo ad extremum usq̄ persecu
 tionem percelli, desperant. c. 8.
 Iacobus qui ab Herode occidit. quo tempore etiam
 Petrus in carcerem coniectus. sed ecclesie oratione
 liberat. c. 12.
 Persecutiones etiam quas sustinuit Paulus cum
 Barnaba et Sila, nam ex Antiochia cum Barnaba
 crudeliter fuit depulsus, et relegatus. c. 13.
 Iconio discedere coactus hinc lapidatus. c. 14.
 Philippiis virgis cecidit in carcerem coniectus, a quo
 terrensus liberat. c. 16.
 Paulus Iudgis tumultuantibus Berrea abire co
 git. c. 17. | Idem captus galatiam ducitur. c. 18.
 Demetrius argentarius seditionem in eum conuocat
 c. 19.

Ananias causam pro se dicentem p[ro]c[ur]atorem iubeat et
vinctus Romam mittat, et passus in itinere naufragium.
ubi docet. c. 27 et 28. Sed In his omnibus
temporibus liberata est ecclesia, et semper libera
bit, nec potest inferi pugnae aduersus eam,
q[ui]a Christus dominus nobiscum est usq[ue] ad consummationem
saeculi.

Quoniam autem Acta Apostolorum intitula
et predictus liber et de gestis ab eis legit Syria
ad rem non mediocriter faceret si et varias Apo-
stolorum appellationes, nomina propria, et nomi-
na discipulorum amplexerimus, nequa sine
nostro tractatu desit.

Apostoli ergo, ut Ambrosius in epistola ad Ro-
manos, dicti sunt primo sal terrae, et lux mundi ma-
th. 5. Sal inquit sic Chrysostomus spirituale et
lumen intelligibile ip[s]e sole fulgentius dicit: 2° di-
cunt dispensatores mysteriorum dei. i. corinth. 4
Tertio ibidem Christi ministri. 4° testes praordi-
nati passionis et resurrectionis Christi, quoniam
dicere debebant omnibus gentibus luc. 24. act. 1. et 10.
5° appellati sunt credentium magistri ut dicit Ch-
rysostomus sup illud sapient. Insuper in manus
in dei sunt. 6° dicunt sacerdotum Principes,
ut sentit Chrysostomus in euangelium mathei
Sorn. 1. 7° vocantur totius mundi doctores, et do-
ctores prophetae. idem sanctus Sorn. 15. sup e-
u. matth. 1. vocat, et Sorn. 4. actor. 2. Angelus.
Luc

§. 3

Lucas nominat ~ Nomina autem propria
 Duo decim Apostolorum ex Cumenis sicantur,
 Primus Petrus Apostolorum Princeps, qui et Pe-
 tra seu Petrus, et audiens interpretat, uelut ipse
 suas epistolas indicat in Ponto, Galatia, Capadocia
 et Bithynia, in Italia quoque et Sicilia predicauit,
 et Romae tandem Nerone imperatore uento deorsum
 capite crucifiguit, ac ibidem tertio Kalend. Julij se-
 pelit.

Secundus Andreas frater eius qui fortiter domnea
 seu Respondens pabulo dicit in Grecia et Thracia
 Scythia, Sogdiana, et Sasia predicauit euangelium
 sepelitur Patris Achaiae ciuitate ab Aegae Proconu-
 le crucifixus.

P. Silippus Apostolus, qui os Summe seu billicusus
 cat, in Bithynia euangelium domini predicauit. Hi-
 erosoli autem Emmentissime sepelitur.

Bartholomaeus qui benedictus et filius suspendentis
 aquas dicit, Indis euangelium domini predicauit
 his qui felices appellant, quibus euangelium mat-
 thei tradidit. Albanus uero, quae magna Armenia in-
 dice uerbo est Consopie.

Jacobus Zebedei filius qui supplantator seu uestigi-
 um appellatur Duo decim tribubus, quae in dyspersione
 erant euangelium predicauit, et ab Nerode Tetrar-
 cha, qui etiam Agrippa uocabatur gladio interem-
 ptus est. et in urbe Marmarica sepultus.

Ioannes frater eius, qui gratissus domini et misericors

et ubi uitam finierint

Nomina Aposto-
 rum, et prouincia-
 rum, quae singulis
 ad predicandum
 euangelium obti-
 gerunt.

coris dicit In Asia predicavit euangelium, et
a Trajano ut ait Eumenius a Domitiano vero ut
Eusebius Cæsariensis et Hieronymus dicunt, prop-
ter verbum domini in insulam Patmos relegatus
est. ibi conscripsit euangelium, et mysteria Apo-
calypsis vidit. Ephesum uenit ad Sueuicis de ius-
titate ita ordinante sepelitur.

Thomas qui Abghus seu gemellus, Didimus seu
natus cum alio dicit Parthus Medis, Persis Carma-
nis, et Balbis Britum euangelizauit, et in monte
Calamina in diu sepultus est.

Mattheus Publicanus qui donatus interpretatur
et diiudicans. leui etiam dicitur est, in partibus in-
terioris Asiae, et Hieropolis Parthorum obdormiuit
ibidemque sepultus est.

Jacobus Alphaei qui opprimens interpretatur, et
Iustus cognominatus est primus Hierosolymorum
episcopus fuit, et Hierosolymis interfectus est, in tem-
plo, ac ibi sepelitur.

Thaddeus qui comprimens dicitur, et Lebicus, et Ju-
das Jacobi appellabatur edessenis, et cum metho-
tarnis uerbum Christi annunciauit, sub Abgaro E-
desseusorum Principe. Periti defendit, ac sepultus
Symon Cananeus Cleophae filius, qui pinguedinem
oleum et mucus preparationis dicitur, Judas etiam
appellatus est, post Jacobum dicitur, episcopus Hiero-
solymis exstitit, cum quatuordecim annis ac
vigintiimum ageret, crucis martyrio sub Trajano
Rege

Rege e uita discessit.) Mathias qui donatus a deo
seu donum domini dicitur in locum Iudae & Iscariotus cum
undecim alijs Apostolis connumeratus est, morie hic
in Ethiopia ~~apud~~ in Regione ubi est castrum Ap
sarus. Plura alia de origine, vita et martyrio Apos
tolorum tradit Joachimus Perionius in libello de
uitis eorum.

Novissime post hos omnes fuit diuus Paulus qui
gentium doctor appellatus est, ut ex prima ad Ti
motheum .2. constat, ex secunda etiam ad eundem
c. 1. dicitur magister gentium, Apostolus quoque gen
tium ad Rom. 2. necnon magister Christi in terge
tes Rom. 15. Angelus gentium, et aduersarius Iudeorum
ex lupo ouis et ex persecutore uas electiois, uoca
tione inter Apostolos nouissimus et praedicatione prae
cipuus ut dicitur .1. corinth. 15. et ad uertice Viceruen
sis etiam in Chronico. par. 14. Ille enim ante saul
quod postulatus commodatus, ac sepius interpretis
dicebat, Postea Paulus appellatus, q. Proconsu
lem Paulum ad fidem conuerterit. oriundus fuit ab
oppido Iudeae Giscalis dicto: et a Romanis capto cum
parentibus suis Tharsum Ciliciae commigrauit, a quibus
ob studia legis missus Hierosolimam a Gamaliel vi
ro doctissimo, cuius Lucas in actis meminit, eruditus
est. ut Hieronimus affirmat in catalogo lib. scripturae
ecclesiasticae qui etiam praefiguratus fuit in benedictione
Iacob ad Benjamin dicentis gen. 49. Benjamin lu
pus

*Thomae Aquinatis
Summa Theologiae*

pus Rapax. manerapice predam. et vespere diuina
spolia, q̄ prima etate ecclesiam depersecutus et
postea tamen diuina spolia in vespere suę etatis do
cendo gentes; et mirabilia faciens: hęc enim sonat
nomen Paulus. mirabile nempe, et os tube, qui obi
it modo dicto. ut ante significauimus. §. 9

Normina septua
ginta discipulorum

Normina autem septuaginta duorum discipulo
rum domini, qui cum Apostolis predicarunt ex Hy
polito et Dorotheo sunt quę sequuntur.

Primus Iacobus frater domini episcopus Hierosoli
morum. 2. Cleopas episcopus Hierosolymorum. 3. Ma
thias. qui Apostolus factus est. 4. Thadæus qui Abga
rum a morbo liberauit. 5. Armarias qui Paulus
baptizauit. 6. Stephanus princeps martyrum. 7
Philippus. qui cum eodem baptizauit. 8. Procorus
Nicomedia episcopus. 9. Nicanor qui cum Stepha
nus coronaret obiit. 10. Timon episcopus Bostij
in Arabia. 11. Parmenas episcopus Solorum. 12. Ni
colaus episcopus Samarię. 13. Barnabas episcopus
Mediolanensis. 14. Marcus euangelista episcopus A
lexandria. 15. Lucas euangelista. 16. Silas episcopus
Corinthij. 17. Siluanus episcopus Thessalia. 18
Crescens episcopus Cartaginis in galatia. 19. Epene
tus episcopus Paneadensium. 20. Andronicus episcopus
Paneadensium. 21. Amplias episcopus Odisę. 22. Vi
banus episcopus Macedonię. 23. Stachus episcopus
Byzantię. 24. Barzabas episcopus Heracleę. 25. Phi
gel

gelus episcopus ephessorum, sed a Paulo discedens symo-
 ni studuit. 26 Hermogenes Megarentium occiden-
 talium Antistes. 27 Demas qui deinde factus est Sa-
 cerdos Iudaeorum. 28 Apelles episcopus Smirnae an-
 te Policarpum. 29 Aristobolus episcopus Bithanicae
 prope gallos. 30 Narcissus episcopus Athenarum. 31
 Herodion episcopus Laetharentium. 32 Agabus pro-
 pheta. 33 Rufus episcopus Thebarum. 34 Syneris
 episcopus Hircaniae. 35 Plegon episcopus Maratonē-
 sium. 36 Hermes episcopus dalmatiae. 37 Patrobas
 episcopus Potionensium. 38 Hermos episcopus Philo-
 polis. 39 Linus episcopus Roma. 40 Agaurus episcopus
 ephessi post Thimotheum. 41 Philologus episcopus
 Synopes. alias Synorum. 42 Olympias cuius Apo-
 stolus meminit. 43 Herodias qui cum Petro Roma sub
 Nerone cessus est. 44 Lucius episcopus Gadice. 45
 Jason episcopus Tharsensium. 46 Sosipater episcopus
 Iconij. 47 Erastus episcopus Paratolis. 48 Quartus
 episcopus Beretti. 49 Apollo episcopus Cessare. 50
 Cephas episcopus Conia. 51 Sosthenes episcopus Co-
 lophonij. 52 Apaphroditus episcopus Aoricensium.
 53 Titicus episcopus Colophonae. 54 Cessarius episco-
 pus Dirraehij. 55 Marcus consobrinus Barnaba epis-
 copus Apolloniadensium. 56 Iustus episcopus Eleuchero-
 polis. 57 Arthemias episcopus Lystrensiun. 58 Clemens
 episcopus Sardicensium. 59 Onosiphorus episcopus Coro-
 ne. 60 Titicus alter episcopus Calcedonensium. 61
 Car

Cyprius episcopus Baraia Thracia. 62. Quodius epis-
 copus Antiochie. 63. Aristarcus episcopus Apamee
 Syria. 64. Marcus episcopus Bibliagoh. 65. Joannes
 episcopus Bibliagoh. 66. Zenas episcopus Diospolis
 67. Silemon episcopus Gaza. 68. Aristarcus alter
 69. Pudens. 70. Trophimus, qui cum Paulo martyri
 coronatus est. 71. Timo. 72. Miges ~ cap. 25.

De diuisione epistola 1^a ad Romanos

Diuidit in 4^{or}
 partes principa-
 les

Incipit deinde liber epistolarius Pauli, ubi prima
 occurrit epistola ad Romanos, quae diuidit in 4^{or} partes
 principales. est enim prima pars inchoatiua. Secunda
 executiua. 3^a excusatiua. 4^a recommendatiua et
 salutiua siue conclusiua ~ 11 ~

1^a. Pars epistolae
 inchoatiua ~

Prima ergo pars quae est inchoatiua continet salu-
 tationem, gratiarum actionem: et Pauli affectionem
 et dilectionem erga Romanos. et durat a principio
 epistolae usque ubi non enim erubescit euangelium.
 nam salutat a principio cum ait. Paulus seruus le-
 si Christi est. deinde gratias agit de fide Romani
 populi cum ait. Primo quidem gratias ago. deinde
 suam affectionem ad eos explicat, quod et orat ut possit
 venire ad eos, et ipsos uidere desiderat ac eis prode-
 re, et eos instruere et docere. cum ait. testis est mihi
 deus etc. ~ 5. ~ §. 2

Secunda uero pars principalis est executiua, et illa
 incipit, ubi praecedens desinit. non enim erubescit euan-
 ge-

gelium. Intendit autem unam conclusionem finale
 scilicet Reducere fideles, qui erant Romae ad concor-
 diam. Et mutuam unitatem. nam inter illos qui erant
 conuerſi ex Iudaeis, et eos qui erant ex Romanis, et gre-
 cis et ceteris gentibus orta erat dissensio et contentio, et
 se mutuo preferabant propter multas rationes. Roma-
 ni namque et greci ac gentiles ceteri preferabant se Iudaeis
 Primo quidem ratione naturalis prudentiae, et sapientiae.
 dicebant enim Iudaeis, quod inter eos non fuerat phi-
 losophia, nec leges Summarum, aut tanta sapientia
 seu ratio naturalis, quanta fuerat inter Roma-
 nos et grecos. Secundo etiam preferabant se ratio-
 ne electionis diuinae. dicebant namque Iudaeis, quod deus
 abiecerat eos ac reprobauerat, et elegerat gentiles
 quod paucissimi conuertebant ad Christum ex Iudaeis,
 ex gentibus autem maxima multitudo. 3° prefe-
 rebant se ex imperio et seculari potestate, quam
 deus dederat Romanis, et gentibus, non autem Iu-
 daeis. Et conuerso uero preferabant se Iudaeis ge-
 tibus arguendo contra eos similiter ex tribus. Primo
 quidem ex lege diuina continentem diuina mandata
 quam Sabuerant Iudaei, gentiles autem non. 2°
 ex signaculo circumcissionis, et ceremonijs ac sacri-
 ficijs, et ceteris contentis in lege Moysaica. 3° prefe-
 rebant se inuita, unde appellabant gentiles pecca-
 tores propter idolatriam, et peccata alia. (Has

2^a. Pars execu-
 tiva. quae nunc
 continet tractatus
 in prima sui p^{te}

Has igitur sex rationes Sine inde nititur Apostolus
tollere, ostendendo quod nulla ratio est ratio, quae
debeat movere nec ipsos nec illos ad se preferendum
quod nulla facit ad salutem nec est efficax ratio glori-
ficandi, sed sola fides Christi est, quae iustificat eos, et
lex gratiae, in qua tam utriusque illi erant aequales, et
unum et idem, propter quod non debebant se mutuo
preferre. ad istam ergo conclusionem Apostolus pri-
mo procedit disputative, et intellectualiter, secun-
do vero exhortative, et moraliter. Et secundum hanc
partem executivam dividit in duas partes principales. I-
namque est disputativa, et intellectualis et durat per
undecim capitula. 2^a autem exhortativa et moralis
quae incipit. c. 12. obsecro vos itaque fratres durat per
tria capitula sequentia.

In Prima ergo parte disputat Apostolus intellectu-
alissime de materijs Novem ex quibus elidit rāsēs
tam gentilium quam Iudaeorum, semper considerando quod non
saberent unde mutuo se preferant, sed magis debent
esse in summa pace, et maxima unitate ~
Primo namque agit de lege natura, sive de naturalis
ratione et sapientia, in qua Romani et Graeci iactanter
se preferant Iudaeis. Et hoc facit a hoc prodelto non
enim erubescit evangelium usque in finem primi cap-
ituli pro conclusione permittit, quod ex fide sola et euan-
gelio est salus, et iustitia, non autem ex naturalis
ratio

trone aut philosophica sapientia imo potius ex illa
 descendit sup sapientes dei iracundia. deinde oster
 dit qualiter inter gentiles fuit magna dei Iusticia
 cum dicit deus enim manifestavit illis. Deinde uo
 quantia fuit in illis culpa cum dicit qz cum cognovis
 sent eij. deinde qualiter descendit sup eos propter cul
 pam divina iracundia cum subdit. Propter quod tra
 didit illos deus eij. deinde ostendit qualiter poena pro
 veniens ex divina iracundia fuit proportionalis et es
 digna cum subdit, et sic no probaverunt deum ha
 bere in notitia. Et ita concludit primam ratiōe ger
 tiliū, non enim possunt gloriari de sapientia, imo
 magis confundj, qz venerunt contra eam qz deordina
 tissimam, et turpissimam vitam.

Secundo vero agit de iudicandi potestate et iudicia
 h; ac imperiaj excellentia, ostendendo qz nec ppter is
 tam poterant se gentiles pferre; imo potius timere
 et erubescere. Et hoc facit a principio cap. secundi quē
 incipit. Propter quod inexcusabilis est o homo qui iu
 dicat. usqz ad locum ubi scribit non enim est acceptus
 psonarum apud deum. ibi enim ostendit qz iudicantes
 alios seu alijs imperantes non habent unde gloriantur
 sed potius unde timeant, qz e ipsi non effugient iudiciū
 dei. Cum similia, imo deteriora agunt. Deinde oster
 dit qz no debent ppter hoc non timere, qz in hac vita prospe
 rant, Nec vident divinam vindictam. Hoc enim est ~~omn~~
 ta ex

Ita ex diuina longanimitate & patientia, et ides
subdit (an diuitias bonitatis eius et patientiæ etc)
deinde autem ostendit q. non euadent finalem vindic-
tam cum subdit (secundum autem duritiam tuam,
& sic exclusa est ratio secunda, qua gloriabantur genti-
les Romani et greci sup. Iudæos.

3° agit de lege scriptura quantum ad decalogum
contentum in duplici tabula, ut ex hoc excludat pri-
mam rationem, qua se preferabant Iudæi, et hoc faci-
at illis locis (non est enim acceptus personarum) usq.
in finem cap. 2. ostendit enim q. uel legem habuisse
in tabulis, uel scriptam, et eam fuisse transgressos
sicut Iudæi transgressi sunt, nulla gloria fuit, imo
e conuerso non habuisse eam in tabulis, sed in corde
et demonstrasse in operibus, sicut fecerunt multi ex
gentilibus, maior gloria fuit, et ad istam intentionem
currunt uerba Apostoli in hoc loco cum dicit (gentes
que legem non habent ostendunt opus legis scriptum
in cordibus suis etc.) et sic exclusa est prima ratio Iudæ-
orum.

4° agit de circuncissione et ceteris ceremoniis con-
tentis in lege Moysayca q. hoc excludens secundam ratio-
nem, qua preferabant se fideles Iudæi gentibus fidelibus
et hoc facit a principio cap. 3. Quidam plius in des
est, aut que utilitas circuncissionis? usq. ad finem eius
ubi enim ostendit, q. si lex et circuncissio fuerit data
gentibus

Agis ad utilitatem eorum. Non tamen ex hoc gentiles
 precellerunt pro eo q. ad huc remanebant sub peccato
 testante propheta omnes declinauerunt simul in uicium
 facti sunt etc. Deinde concludit q. nunquam per legem
 siue per legales obseruantias fuit iustitia dei; nec p
 opera legalia: sed semp per fidem mediatoris, quam e
 tram saluerunt gentes quae saluae factae sunt sicut et
 Iudaei; et allegat q. non tantum fuit deus Iudaeorum
 imo & gentium; et sic illa ratio est exclusa
 quinto autem agit de fide Iesu Christi et ipsius
 iustitia, seu efficacia, ostendendo exemplo Abrahae q.
 sola fides Iustificat: et non lex, nec circumcisio, nec
 aliquid aliud, q. scriptum est de Abraham, q. credidit
 deo, et reputatum est ei ad Iusticiam, et tamen hoc
 dictum est ad Abraham ante circumcisionem, et ante
 legem datam. & Reputatus est iustus ex hoc q. cre
 didit deo contra omnem spem q. fieret pater multae
 gentium. ex quo euidenter concludit, q. et reputabitur
 ad Iusticiam nobis credentibus contra omnem sensum, et
 supra omnem rationem in eum, qui suscitauit dominum
 nostrum Iesum Christum a mortuis, q. non tantum pro
 pter eum scriptum est, credidit Abraham et reputatum e
 ei ad Iusticiam, sed etiam pro omni credente, q. posita
 causa ponit effectus, et de similibus simile est iudicium
 et hoc facit Apostolus p. totum caput 4. ex quo inferit
 in principio quinti capitis conclusionem principaliter
 intentam in tota epistola scilicet q. Iudaei, et gentes con

Veri ad fidem debent habere pacem qz pares sunt
ut Iustificati p fidem. et non solum debent habere in
ter se pacem. immo et gloriari de tribulatione. quam infi-
deles contra eos suscitarent. Et ides incipit caput illud
Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad deum.

6 agit de modo iustificationis et forma ostendit enim
qua via et forma. et qua ratione fides mediatoris ha-
bet iustificare: et hoc alio ubi scribit post principium
quinti caputuli. C ppter ea sicut p unum hominem. usqz
ad finem eiusdem cap. ubi namqz ostendit p hominem
pior. qz Christus Jesus habet iustificare fideles suos. qz
magis uideret qz homo unus suo peccato. et sua culpa
fidisset mortem in totum genus humanum. qz qz pleni-
tudo gratie unius hominis uitam transfundat. et ius-
titiam; magis enim deus pronus est ad miserendum
et iustificandum. qz ad mortem inferendum. et conde-
mnandum; sed culpa unius hominis scilicet Adami
transfudit mortem et condemnationem in omnes ho-
mines. ergo multo fortius sup abundantia gratie. et ius-
titie. et meritum unius hominis scilicet domini nos-
tri Iesu Christi potest transfundere Iustitiam in omni-
sibi ad sperantes; ad herent autem sibi homines p fidem
igitur fides Christi iustificat omnes.

7 agit de lege spiritus. que est lex noua. qz uera et
nim qz fides iustificabat. et excluderat legem moysaica
et ita uideret alienij. qz liceret sibi existenti infide-
uice

vivere sicut uellet. et consequens peccare libere et de-
 sideria carnis explere. propter quod ostendit existentes
 in fide. et sub gratia ueteri lege euacuata. nihilominus
 multo magis tenent uiuere uirtuose; non quidem ex
 timore. quasi existens sub lege et gratia. Unde re-
 probat ex intentione errorem illorum. et huiusmodi
 predicant spiritum libertatis. illi namque spiritus liber-
 tatem conuertunt. in seruitutem peccati; et in deside-
 ria carnis. facit autem hoc Apostolus per 1° corinthios c. 6
 et 7. usque prope medium septimi, ubi scribit (quod
 ergo dicemus. Lex peccatum est. absit) probat enim
 quod existentes in fide. quamuis non sint sub lege. sed sub
 gratia. nihilominus tenent uirtuose uiuere; et abdicare
 peccata. Primo quidem exemplo Christi. et ex sig-
 nificatione baptismi. quod sicut Christus primo mortuus est
 et deinde resurrexit. Mortuus autem propter peccatum
 et resurrexit in uita noua immortalis. et ex tunc nunquam
 morietur. Similiter Crispianus per baptismum submergitur
 in aqua in signum quod morietur peccato. et deinde surgit ab
 aqua. et induit nouis uestibus. in signum quod ex tunc de-
 bet in nouitate uitae sanctae ambulare; nec amplius ser-
 uire peccatis. Et hanc rationem adducit Apostolus in
 principio sexti capituli. (quod ergo dicemus. usque ad me-
 dium eiusdem ubi. nescitis quoniam cui exhibuistis uos
 seruos ad obediendum. Secundo probat idem exemplo ser-
 uo et Domini; cui enim homo diligenter studet obedire
 et seruire eius dicit seruus. si ergo Crispianus exhibet
 se

Se et membra sua ad obediendum peccato, iam non e-
rit servus gratiæ, aut iustitiæ, sed potius peccati, dictum
est autem qd, fides liberat a peccato, et facit Christianum
servum Iustitiæ, et esse sub gratia, debet ergo obedire ius-
titiæ, et gratiæ servire, et p̄ consequens tenet vivere
s̄m virtutem, et detestari peccata, et ex consequenti et-
iam patet, qd illa figressus de spiritu Libertatis implicat re-
pugnantiam, qz non est sub lege Libertatis spiritus, aut le-
ge gratiæ, quæ studeat servire contrariis spiritui, scilicet
carni. Hanc autem rationem deducit a loco predicto
(Nescitis quoniam cui exhibitis) usqz in finem cap. 6.

3° autem probat idem ex similitudine uxoris et viri
Videmus enim qd, quandiu vivit vir uxor est alligata
viro, ut non possit cum alio contrahere, sed viro ma-
tuo statim potest. Nunc autem lex antiqua, quæ facie-
bat vivere passionem in vobis prohibendo eas, et non
ferendo gratiam, ipsa mortua est, per mortem scilicet do-
mini nostri Iesu Christi ipsam evacuante, ergo et omni
qui prius erant sub lege per sui prohibitionem facientes
vivere passionem, ipsa mortua debet coniungi alteri qui
resurrexit a mortuis, scilicet Christo domino, et p̄ conse-
quens, ut nupto sibi debet facere fructum, et coniugere
ac pariens sibi proportionalem fructum, ambulare in vo-
luntate spiritus et sanctæ vitæ. Hanc autem rationem
deducit a principio cap. septimi (An ignoratis fratres) us-
qz ibi (quod igitur dicemus?)

4° agit Apostolus de lege peccati, sive de origine cul-
pæ predictæ Legi contraria, Nunc enim lex est stimulus
ac

ac Rebelis siue Lex membrorum, cui nec Iudgi nec
gentiles, nec aliquis potest resistere sine gratia Christi,
et in hoc excludit rationem tertiam Iudgorum contra
gentiles; qui contemnebant eos ratione uita existima
tes eos peccatores. ostendit enim q. homo carnalis est
uendatus sub peccato, siue Iudgus, siue gentilis. et
existit sub lege mortis et Tyrano carnis, cuius ponde
re trahit ad peccatum, nisi per Christi gratiam adiuuat
et ex consequenti non habet se Iudgus preferre gentili
nec conuerso. facit autem a produlo locus. (quid ergo
dicemus' usq. ultramedium cap. 8. ubi scribitur Scimus
autem quoniam omnia diligentibus deum) nam primo
ipse distinguit triplicem legem; primam quidem scriptam
que ostendit peccatum, in quantum prohibet ipsum reuicere
re, q. natura humana semper nitit in uictum.

Secundam uero legem spiritus siue mentis, tertiam uero
legem membrorum, siue habituales, Stimulum, qui con
trariat legi diuina; et legem mentis, in tantum q. nō potest
Somo perficere quod mens dicitur, et imperat, sed semper
mouet ad contrarium et peccatum, ex quo concludit, q.
omnis Somo est infelix et subiectus legi mortis, et peccati
et hoc facit ab illo loco (quid ergo dicemus usq. in fine
capituli septimi. deinde uero ostendit q. ab ista seruitute
et ab ista lege liberat sola gratia, et lex spiritus eius, et
per consequens Christianus non debet seruire carni, nec
uitam ducere uitiosam, et hoc facit a principio cap. 8.
(nihil ergo nunc damnationis est, usq. ad locum ubi scri
bitur Scimus autem qm̄ omnia diligentibus deum,
nono

Non agere Apostolus de electione de gratia, ita et
de predestinatione eterna. ex quo concludit tertiam
rationem gentiliu contra Iudgos, qui gloriabantur de
hoc q, Iudgis reprobatis, ipsi erant electi. unde osten-
dit q, predestinatio divina ipsa est gratuita, et non ex
meritis: et ideo non possunt gloriari gentiles q, sunt elec-
ti. et Iudgi reprobrati, praeipue q, reprobratio iudgorum
fuit gentilibus occasio salutis, q, enim Iudgi repulerunt
Apostolos ex divino mandato conuersi sunt ad gentes.

de predestinatione) Durat autem iste tractatus a hoc illo (Scimus autem qm
omnia diligentibus deum) usq, in finem cap. 8. et de in-
cep. p. tria cap. usq, in finem capitis undecimj. In quo
tractatu Apostolus primo praedicat predestinationis ef-
ficaciam. dicens q, predestinatis omnia cooperantur in
bonum, et q, nihil potest esse saluti electorum predes-
tinatum contrarium. q, deus est pro eis. et ideo que-
rit (quis contraus) et etiam nulla creatura potest
charitatem auferre predestinatis: quae omnia osten-
dunt predestinationis immobilis efficaciam. et hoc
facit ab illo loco (Scimus autem quoniam diligentibus
deum. usq, in finem cap. 8. Deinde autem osten-
dit predestinationem quantum ad filios israel non esse
frustratam, quamuis non sint ad fidem uocati, q, non
intelligebat promissio facta Abrahami aut Jacobo de
omnibus filiis eorum secundum carnem, sed de aliq-
bus, qui etiam sunt uocati, quod ostendit ex duabus
auctoritatibus scripturae, et hoc facit a principio nonij
cap

capitis, quod incipit (Veritatem dico in Christo Jesu)
 usque ad medium eiusdem, ubi scribit (quod ergo dice-
 mus? deinde autem pro destinationem dei, ac repro-
 bationem ostendit non esse iniquam, quod potest deus
 facere, quod placet sibi de omnibus; et ides ex genti-
 bus, et ex Iudeis aliquos elegit; aliquos reprobauit, si-
 cut placuit; et sic ut prodixit per Osee prophetam; et pisa-
 iam: et hoc facit a loco prodito uerum dicit, (numquam
 iniquitas est apud deum, usque circa finem noni capitis
 ubi, quod ergo dicemus, quod gentes, quae non sestant iusti-
 tiam? deinde requirit reprobationis maioris partis
 Iudaeorum causam potissimam primariam, quae fuit
 quod offenderunt in lapidem offensionis, scilicet in Christum
 et hoc facit a loco illo (quod ergo dicemus?) usque in
 finem cap. noni. Deinde uero requirit eiusdem re-
 probationis immediatam causam, quae fuit quod prece-
 runt iustitiam propriam iustitiae dei, in quantum zela-
 ti sunt legem; in tantum quod noluerunt Christum domi-
 num recipere: unde quod mulatio legis non secundum
 scientiam fuit causa, quod prececerunt iustitiam legis
 iustitiae fidei; cum lex etiam secundum scripturas usque
 tunc testamenti non iustificet, sed potius fides, et ad hoc
 inducit Apostolus auctoritatem Moysi, et auctoritatem
 Isaiae: et hoc facit in cap. x. per totum. Deinde uero
 Respondendo ad rationem gentilium ostendit quod pro-
 pter reprobationem eius mundi a gentibus, gentem iudai-
 cam non esse contemnendam: tunc quod multi ex iu-
 deis

deus erant uocati. et electi inter quos erat ipse met A
postolus, et ceteri discipuli: tunc qz sicut Helias fuit re
prehensus qz putabat se solum esse inter prophetas
domini. et per consequens contra totum israel domi
num interpellabat. Cui Responsum est qz plus qz sep
tem millia uirorum relictis erant ad huc domino. Sic
et omnis contemnens Iudgos reprehensibilis est pro
qz multa (ut patet) reliquis ^{eorum} salua facta sunt. et e
lecti ad fidem, quamuis ceteri execrati sunt: sicut pro
dictum erat per isaiam; dedit illis deus spiritum com
punctionis. et per dauid fiat mensa eorum coram ipsis
in laqueum; tunc qz reprobatis Iudgorum salus est ge
tium: et ideo non debent illis de reprobatione insulta
re, sed magis Similes esse. et tunc ne ipsi exiendantur
et reprobent. et hoc ostendit exemplo bona oliuz, et ole
astri siluestris; tunc qz reprobatio iudgorum est pro isto
tempore; sed in fine omnis israel saluus fiet, dum in
trierit gentium plenitudo, et per consequens ex presen
ti reprobatione non sunt contemnendi; tunc qz altitu
do diuine sapientie, sapientia, et iudiciorum eius incom
prehensibilis est a nobis; et ideo debemus mirari potius
diuinam predestinationem que ad gentiles, et reprobati
onem, que ad Iudgos, quam ex ipsa reprobatione debe
amus Iudgos contemnere; et sic ex istis motiuis tertio
ratio gentilium est exclusa, et hoc fit ab Apostolo per to
tum caput. ii. a principio usqz ad finem, in quo pars pri
ma executiua, que fuit intellectualis et disputatiua
finit. et continet nouem tractatus, ut uisum est ~
Sequitur

§. 3

20

Sequitur 2^a pars principalis in parte executiva ubi procedit Apostolus exhortative, et moraliter ad eandem conclusionem, ad quam supra processu dyputative, et intellectualiter, ad hanc soluet q. fideles debent vivere in summa pace, et concordia, sine tunc luogij genere, sive Romani, uel greci, uel gentiles qui cumq. et incipit pars ista in principio capituli. et ibi enim mutat stilum, et loquitur exhortative dicens. obsecro uos fratres etc. Monet enim primo ad seruandum pacem, unitatem et concordiam cum equalibus et paribus, ostendendo qualiter quilibet debet se habere ad alterum, secundum gratiam differentiam a domino sibi datam: et hoc facit per totum caput 12. Secundo uero monet ad seruandam unitatem et pacem cum suis superioribus, et sub sublimioribus, et hoc per totum cap. 13. quod incipit. omnis anima potestatibus sublimioribus subditasit, et ibidem ostendit q. tributa superioribus sunt reddenda; et q. Christiani nihil habent debere alteri nisi solummodo charitatem. et occasione huius ostendit, qualiter omnis homo implet in dilectione proximi, et charitate. 3° autem monet ad seruandam pacem cum infirmioribus infide ac cum debilibus imperfectis. c. 14. per totum, quod incipit. infirmum infide sustinete. 4° autem monet ad istam unitatem, et pacem seruandam Universaliter cum omnibus, qz firmiores debent

sup

2^a part secunde, que 4^a continet precipua.

sequitur magis
in continuatione

aliquid magis
continetur

Supportare debiliores, et Iudgij gentiles, et sic gen-
tiles Iudgos. et hoc pbat exemplo Christi domini, qui
non sibi ipsi placuit, immo sustinuit impropria a
Iudorum; qui etiam cum esset Iudgus ~~et ministeria~~
~~etiam~~ nihilominus suscepit gentiles, sicut expresse
dicit Isaias ppheta: et etiam psal. et hoc facit Ap^l
tolus a principio cap^l. 15. quod incipit (debemus au-
tem nos firmiores usq; ubi Certus sum autem ego
fratres meij. ubi terminat tota executiva pars huius
epistolę; que est secunda pars principalis. §. 4.

3^a pars principa-
lis excusativa.

3^a autem pars epistolę est excusativa, nam excusat
se de hoc, q; fideles existentes Roma, sic audacter
ausus fuit corrigere, et monere; cum tamen nondū
fuisset Roma, neq; eos vidisset; imo fuissent per a-
lios conuersi, ides dicit q; hoc ausus est attentare q;
institutus est ^{universalis} ~~universus~~ Apostolus gentium a Christo in
tantum q; a Hierusalem usq; ad mare Illiricum per
universas gentes p;dicauerat euangelium Chris-
ti: Et ad huc intendebat descendere in Hispaniam,
et tunc transeundi ueniret Romam: sed prius uole-
bat ire in Iudgam ubi timebat de infidelib; iudgij;
propter quod petit orationes, et suffragia Romanorū.
et durat pars illa a predicto loco Certus sum autē

4^a pars recommenda-
tua et conclusiva. 4^a uero pars et ultima, que est recommendativa et
conclusiva durat p totum cap. 16. ubi ponit recomen-
da

dationes aliquarum personarum; et salutationes alia-
rum; sicut legenti patet. Et In hoc fine epistola ad
Romanos

cap. 26
De Diuisione Primae epistolae

ad Corinthios ~ §. 1.

Accedit iam prima epistola ad Corinthios. et post sa-
lutationem, quae incipit (Paulus uocatus) et gratia-
rum actionem pro sapientia et facundia, quam deus de-
ditat fidelibus Corinthiis, quae incipit, gratias ago de-
mes semp pro uobis, inchoat tractatus epistolae ubi scri-
bitur. obsecro uos fratres per nomen domini mei Iesu
Christi: in quo quidem tractatu intendit Apostolus
decem conclusiones ^{secundum} decem materias, in quibus
fideles Corinthij exorbitabant, et errabant, et prop-
ter hoc de decem erroribus ab Apostolo arguunt: et est
epistola tota controuersatiua Corinthiorum, et reprob-
sentia. Unde ^{iuxta} ~~secundum~~ hoc diuidit in decem p-
tibus principales.

Primo namq; deficiebant Corinthij circa sacramentum
baptismi, et ipsius efficaciam, putabant enim q; ex sanc-
titate ministri baptizantis esse et baptismus excellen-
tior; et idē dicebant aliqui gloriantes, q; ipsi erant
Pauli; alij uero Apollos, et alij Cephas: et alij prouide-
tiores dicebant, q; ipsi erant Christi, et non curabant de
ministri. Itaque ergo errorem reprehendit Apostolus
In prima parte tractatus epistolae, quae incipit. obsecro
uos

epistola ad Corin-
thios decem con-
tinet partes prin-
cipales.

i. pars.

2^a. Pars

uos, et durat usq; ibi. Verbum enim crucis pereu-
tib; stultitia est.

§. 2

Secundo autem deficiebant Corinthij circa philo-
sophiam. Et inanem, ac vanam sapientiam; multum
enim studebant simplicitatem fidei reducere ad phi-
losophiam, et condemnabant simplices fideles, quj
non erant philosophi literati. Hunc q; errorem re-
prehendit Apostolus in secunda parte multiplici rati-
one. Prima quidem q; Verbum crucis non est ver-
bum sapientia imo stultitia in ordine ad sapientes
et prudentes istius seculi. Secunda vero q; placuit ip-
si deo non per sapientiam, sed per stultitiam pre-
dicationis saluos facere credentes, hoc est q; fidem
que includere videt impossibilia; et per consequens
stulta et fatua secundum sensum humanum. 3^a
vero, q; nec Christus dominus vocauit discipulos ad
modum nobiles; uel multum sapientes, imo contem-
ptibiles, et singulos elegit: 4^a vero q; neq; ipse
Paulus predicauit eis in multa sapientia; imo neq;
iudicauit se scire nisi rem ualde simplicem, scilicet
Christum Iesum crucifixum; ^{cum} et tamen ipse sciret be-
ne loqui sapientiam inter perfectos; et describit que-
dam et quantum; q; talem q; nec principes, nec philo-
sophi suius seculi unq; potuerunt cognoscere, nec
oculus uidit, nec auris audiuit, nec aliquis homo po-
test illam percipere; sed solus dei spiritus, illam potest
re

reuelare. et durat hęc pars a loco ubi scribitur. Verbum enim crucis percussit, stultitia est, usque in finem capiti primi, et deinceps per totum caput. 2. §. 3.

Tertio despiciebant Corinthij circa ministeriorum Christi ^{et} preeminentiam, disputabant enim inter se, et unus zelabat pro Apostolo Paulo preferendo eum omnibus alijs, alius autem pro quodam alio, qui dicitur esse Apostolus; et alius pro alio, et sic erant multipliciter diuisi. istum ergo errorem Apostolus reprehendit, primo quidem, quia bene uident paruuli in Christo, et non potentes recipere aut intelligere sapientiam eius, cum habeant talem zelum, talem contentionem, unde uanum est quod ipsi quererent sapientiam, et profundos sermones fidei Christi hanc; cum essent adhuc ita carnales, et non spirituales; quod de talibus disputa-
rent: Secundo uero quia nec Apollo, nec Paulus, nec aliquis minister est aliquid, sed totum est deus, qui dat incrementum: 3. quia omnes ministri, et qui plantant, et qui rigant debent esse unum, et unus intendere; et ab uno deo mercedem propriam expectare. 4. quia omnes ministri erant equaliter omnium; et Paulus et Apollo, et Cephas, ideo non debebant diuidi propter eos. 5. quia ueniret dies dominum, et dies iudicij, qui declararet ex ministris quis esset melior altero, et ideo non debebant ipsi de Sacramentis disputare. 6. quia dato quoniam esset excellentior alio, non tamen debebant ipsi super hoc gloria

3. Pars

riari pro eo, quod nullus hoc habet a se, sed a deo. Unde interrogat, si accepisti, quid gloriaris, quasi non acciperis? 7. quod totus honor ex labore ministrorum erat Corinthiorum, unde ministri debebant subtrahere laborem esuriam, sitim, et ignominiam, ut lucrifacerem eos. Ultimo autem principaliter reprehendit eos auctoritate deusta inflatione, et zelo, ac contentione et dicitur ista pars tertia a principio cap. tertij, quod incipit (ergo fratres non potui loqui, usque in finem cap. tertij 4. §. 4

4. Pars.

4. deficiabant Corinthij circa fornicationem, et carnis immundiciam, ^{quamvis} quae enim sic indiant ad philosophicam sapientiam, et zelarent pro excellentijs ministrorum, nihilominus erant multum carnales et uacabant immundicijs, ac fornicationib. inter

consanguineos) tum ut aliqui accederent ad uxores ^{proximorum} suorum.

Hunc igitur errorem reprehendit Apostolus in parte quarta, loquendo et predicando contra fornicationes, huiusmodi fornicatores excommunicando, et multis rationibus probando fornicationem esse fugiendam, et dicitur illa pars per duo capita a principio quinti capituli, quod incipit, Communis audit inter uos fornicatio, usque in finem cap. sexti inclusive. §. 5

5. Pars.

5. Corinthij deficiabant circa matrimonium et uirginitatem, et eorum mutuam praegnantiam nam quidam pseudo Apostolus, qui predicauerat lo

rinthijs Paulo absente, intantum prefererant virgini-
 tatem, ut damnarent matrimonium, afferentes q^d
 non licebat Somini tangere mulierem, etiam sibi per
 matrimonium copulatam; et supra materia Co-
 rinthij scripserant Apostolo volentes scire veritatem,
 Sunc igitur errorem ellidit in quinta parte epistolae
 agens diffuse de sacramento matrimonij; et de secun-
 dis nuptijs; ostendens licitum esse contrahere, et qui-
 busdam expediens propter periculum fornicationis, os-
 tendens etiam qualiter tenet uir uxori debitum red-
 dere; et econuerso, cum hoc tamen predicat excellen-
 tiam Virginitatis inducens ad eam, pro modum consilij,
 se ipsum etiam in exemplum adducens. et dicitur pars
 ista per totum caput. 7. §. 6

6. Pars.
 6. deficiebant Corinthij circa manducationem im-
 molatorum demonijs, et circa ciborum indifferentias
 Licet enim predicasset eis Apostolus, q^d nullus cibus
 erat discernendus; et q^d sacrificia immolata idolis
 poterant comedi a Christiano, q^d idolum nihil est,
 neq^e etiam immolatum in se ipso aliquam sordem
 aut immundiciam habet; nihilominus existali-
 bertate aliqui excedebant; nam in fauorem genti-
 lium, et idolatrarum fideles aliqui Corinthij come-
 debant immolata demonijs, cum idolatris ipsis. ex
 quo falso poterat oriri mala conscientia, uel in corde
 ipsius met fidelis comederitis, uel in cordibus infideli-
 um

um excusantium, q. Soc. fidelis illi faceret infa-
uorem, et uenerationem idolorum; uel etiam in ca-
dibus aliorum fidelium magis simplicium, qui prop-
ter Soc. possent credere, q. idolis esset aliqua reuerē-
tia exhibenda. Unde ppter scandalum aliorum. Et
ppter periculum erat abstinendum: errorem ergo
istorum excludit Apostolus in Sac. sexta parte Suius
epistola, quae dicitur a principio octauis capitis, quod
incipit. De his autem, quae idolis sacrificantur
usq. in finem cap. decimi inclusive: In octauis namq.
capite ostendit abstinendum esse a cibis sacrificatis
idolis ppter scandalum, quamuis ipsum immolatus
in se non sit immundum; dimitti enim debet lici-
tum ppter scandalum; et ibi cōmendat etiam Corin-
thiorum fidem, q. bene nouerant, q. idolum ^{et} nihil est.
Et nihil erat: Reprehendit tamen eos, q. scientia eos
inflabat, et abutebantur licentia data de comestione
ciborum indifferenter; non enim abstinabant a cibis
sacrificatis idolis, quamuis ex Soc. scandalizarent
infirmis; contra quos concludit, q. si scandalizaretis,
ea fratrem suum non manducaret carnes in q. per-
nium. In 9. autem cap. q. dixerat ita arduū
verbum de serpto, quod forte posset esse incredibile
Corinthijs, maxime q. p. pseudo. Apostoli diffamabant
eum apud omnes, uicinas induxit se fecisse simile
inter eos abstinuisse scilicet a cibo licito ppter scan-
da

dulum, poterat enim sumere expensas a Corinthijs
 sicut ceteri Apostoli, aut ~~ducere uxorem~~ ^{alias} que pro
 uideret sub, Et tamen uoluit se ab omnibus abstinere,
 et proprijs manibus uictum querere, ut uilius e
 uangelizaret eis, nec esset eis in onus, et incipit il
 lud capitulum, non sum liber, ubi etiam multiph
 ceter probat, qd predicator alijs possunt licite, et de
 iure stipendia et uictum sumere ab eisdem. In de
 cimo uero ingreditur sup materiam de uerbis ostenden
 do p figuram Patrum egredientium de Agypto
 et transeuntium per mare rubrum, qd uerbis et potu
 fuit eis occasio idolatrando, et fornicandi, et tenta
 di deum, ac murmurandi; Hoc applicatur ad pro
 positum, qd etiam comestio talium immolatorum pos
 set esse Christianis causa omnium peccatorum, a me
 dio uero cap^o decimi, ubi scribit (quid ergo deus ido
 lis immolatum sit aliquid) usq; in finem cap^o eius
 dem determinat ueritatem quę sit ostendens in
 quo casu, et quare licitum sit comedere de ido
 latris, et in quo casu, aut quare sit illicitum,
 et quid sit tenendum de discretionem ciborum. §. 7

Septimo uero deficiebant Corinthij circa sacra
 mentum altaris, et eucharistie, et dispositionem
 primam, circa eucharistiam enim errabant triplici
 ter: Primo quidem qd accedebant ad eam uiri quida
 cum capucio in capite, et mulieres econuerso capite
 denudato, et uniuersaliter mos iste erat inter Corinthi
 os

7 Pars.

os, qui in ecclesia ^{sing.} sibi communicarent, siue oraret
siue prophetarent docendo, uel cantando semper habebant
caput uelatum; mulieres uero totum per oppositum
scilicet denudatum. Hunc ergo errorem reprehēdit
dicit Apostolus docens q. debet esse totum contrarium
a principio undecimi cap. quod incipit Cimitabores
mei estote, usq. ubi Soc autem praecepit non laudat
q. non in melius, sed in deterius conuenitis. Secundo
errabant, q. in die communionis sumenda eucharis-
tia sancta, in ecclesia ponebant mensas sine inde
et post sumptam eucharistiam lauce comedebant
alia uaria; ex quo frequenter inter eos erant con-
tentiones, et percussus et Sgressus, quando satis co-
mederant. ex quo etiam confundebant pauperes in
praesentia ecclesiae; q. non poterant sibi similia diuisi-
bilibus preparare. Et hunc errorem reprehendit ab eis
praedictis (Soc autem praecepit) et deinceps, ubi dicit
conuenientibus uobis in unum, iam non est domini
carnem cenam manducare) etc. et ibi subdit (numquid
domos non habetis ad manducandum, usq. ubi ego
enim accepi a domino, quod et tradidi uobis. A
errabant, q. non cum deuotione, et meditatione ac
memoria passionis Christi, et examinatione propria
conscientiae sumebant corpus domini, et eucharistiae
sacramentum. Et hunc errorem et ab usum reprehēdit
dicit Apostolus ab illis hoc (ego enim accepi a domi-
no usq. ad finem undecimi cap. et sic in illo cap.
Septi

Septima pars Suius epistolae complet. § 3.

8^a autem deficiebant Corinthij circa gratias gratis
 datas, et spiritualem materiam, quem errorem Apus-
 tolus reprehendit in quarta parte epistolae tria capita
 continente a duo decimo usq; ad finem decimi quarti
 inclusive. errabant autem circa gratias gratis da-
 tas a spiritu sancto, quae ab Apostolo appellat spiritua-
 lis materia; Et idem incipit 5^a pars epistolae (de spiri-
 tualibus autem nobis vos ignorare fratres) errabat
 namq; in tribus, primo quidem in collatione, quibus-
 dam dicentibus, quia gratia dabant diversis fidelibus
 pro merito eorum, et pro qualitate meriti ipsorum.
 Sunc autem errorem Apostolus reprehendit p totum
 caput. 12. ostendens discurrendo per omnes gratias
 gratis datas, q; omnes illas operat unus atq; idem
 spiritus, non pro qualitate ac merito personarum
 sed discurrens singulis prout vult; et prout est utile
 et expediens utilitati corporis totius ecclesiae. et ponit
 Sane similitudinem de diversis membris in uno corpo-
 re: concludens, q; sicut spiritus vitalis, qui est in cor-
 pore diuidit per omnia membra ad diversa tamen
 opera, quorum unum est nobilitas alio; nam in oculo
 spiritus ille est principium videndi, et euehendi corp;,
 et sic de alijs membris; sic spiritus sanctus diffundit
 p totum corpus ecclesiae per diversas personas unum
 faciendo pphetam; alium Apostolum, aliquando tribu-
 endo gratiam sanitarum prout expedire, et est utile corpo-
 ri.

8^a Pars.

ri ecclesia: secundo uero errabant in huiusmodi
gratiarum differentia et prelatione, nam preferre-
bant aliqui prophetiam; aliqui sapientiam, alij gra-
tiam sanctorum, et sic de alijs. Tunc autem errorem
Apostolus repraesentat per totum caput. 13. ostendens qd
ipti mittebant illam gratiam et illud charisma
quod habet omnibus preferri, scilicet charitatem
et amorem dei, et proximi. Ipsi enim parum curabant
de ea, cum essent inter eos dissensiones, et scismata
et potius alias dotes, et sufficientias preferabant, in-
cipit ergo caput. 13. Si linguas hominum loquar
et angelorum, charitatem autem non habeam, in-
quod ostendit hęc preeminentia charitatis super omnia
dona dei. Tertio errabant circa gratias gratis datas
in eorum appetitu et emulatione; aliqui enim ma-
gis emulabant, et desiderabant gratiam linguarum
scire scilicet diuersa idiomata, qd habere gratiam
prophetandi, gratiam predicandi, et docendi in eccle-
sia, aut gratiam cantandi et legendi in ea coram deo
aut gratiam orandi, aut cognoscendi occulta, et
preuidendi futura. Hunc errorem excludit Aposto-
lus c. 14. per totum, ostendendo qd multo utilior est
gratia predicandi, aut psalendi, aut orandi in eccle-
sia, qd loquendi diuersis linguis, et tibi prescribit mul-
eres publice docere, aut predicare. §. 9

9. Pars.

9. Deficiabant Corinthij circa resurrectionem mor-
tuoꝝ

tuorum et resurgentium gloriam, unde inter eos qui
 dam negabant resurrectionem futuram, Sunc autē
 errorem Apostolus reprēsendit in parte 9. Suius epis
 tola, que in cap. 16. continet. ubi namq; primo osten
 dit resurrectionem mortuorum futuram, ex hoc q
 Christus surrexit; et Soc a principio capituli Cnotion
 autem vobis facis fratres euangelium, usq; ubi (ergo
 si, qui dormierunt in Christo perierunt; secundo
 uerū pbat idem ex cōmuni spe omnium fidelium
 q; secundum hoc, cum fides Christiana maxime
 fuerit persecutiones passa, sequeret q; fideles, et ma
 xime Apostoli infeliciores essent cunctis hominib;
 nisi esset resurrectio mortuorum futura; in qua re
 ciperent stipendium, et pro passionib; premium; et
 Soc facit Apostolus ab illō loco, ergo et qui dormie
 runt) usq; ubi, nunc autem Christus surrexit.
 Tertio autem ponit ordinem resurgentium, a hoc
 illo (nunc autem Christus) usq; ubi, alioquin quid
 faciunt qui baptizantur. 4° uero regredit ad pro
 bandum resurrectionem mortuorum, per consuetu
 dinem fidelium, qui et baptizant, et pœnitentias
 agunt, et elemosinas pro mortuis largiunt; que
 omnia nihil essent, si mortui totaliter perirent.
 et Soc facit ab illo loco (alioquin quid faciunt qui
 baptizant, usq; ubi, sed dicit aliquis. 5° autem de
 clarat corporum resurgentium qualitatem futurā
 et modum, et Soc ab illo loco ~~alioquin quid faciunt~~
 sed

10. Pars.

Sed dicit aliquis quomodo resurgunt mortui, aut
quali corpore venient? usq; ubi, ecclesie mysterium
vobis dico. Ultimo declarat resurrectionis tempus
et spacium, qui complebit per tempus momentū
et hoc ab illo loco, ecce mysterium vobis dico, usq;
in finem cap. 15. ubi terminat nona pars principa
lis istius epistolę. §. 19

10. vero deficiebant Corinthij circa ^{eleemosinay} ecclesiarum
largitionem, et circa collectam ecclesie, que mitte
bat in Hierusalem ad iudgum paupertatem, et
primitivam ecclesiam; nam sicut legit in alibus
primitiva ecclesia in Hierusalem ex Iudęis elec
ta vivebat in paupertate, q; vendebant suas poses
siones, et erant illis omnia cōmunia, et ides Chris
tiani de diversis partibus ^{eleemosinas} ecclesie suas mittebant,
Corinthij autem non disponebant ante adventum
Apostoli, quid mittere vellent; sed expectabant eius
presentiam, ut tunc fierent collectę; et hoc reperit
die Apostolus. cap. 16. quod incipit (de collectis au
tem, que fiunt in sanctos: deinde familiariter scri
bit Corinthijs; de tempore, quo debebat ad eos veni
re, et de Timotheo suo discipulo, qualiter debeat
ipsum recipere, et Apollō episcopo, qui volebat ad
eos redire ppter dissensionem eorum, et discordiam
et p hoc monet eos, ut omnia facta sua ex charita
te faciant; ^{et} recōmendat eis et duas personas multū
devotas scilicet Stephanam et fortunatam; et regre
na

eleemosina
trahat eisdem de ecclesia submissa a Corinthijs, quam
illz duas persona portauerunt. & infine ponit mu-
tuas salutaciones, et optat eis gratiam Christi, et
non diligentes Christum excommunicat, et anathe-
matizat. in quo finit pars decima principalis pri-
mz ad Corinthios, et epistola tota cap. 27

De Diuisione secunda epistola ad Corinthios
Sequitur secunda epistola ad Corinthios in qua Apos-
tolus summe familiariter scribit eis multa secreta, et
multa familiaria suas perfectiones et excellenti-
as eis aperiens, ratio autem huius familiaris ser-
ipturae fuit prima quodam, qz in precedenti episto-
la eos multum confuderat de reuelatione illius
fornicarij, qui accedebat ad uxorem patris sui; se-
cunda ratio, qz multum eos redarguerat de decem
erroribz eos reprehendendo, ut uisum est: B. quos
qz qz pseudo Apostoly, et falsi discipuly persuas falsas
comendaciones, et supposito ebrium ac fictiones inter
ipsos Corinthios huiusmodi magnam obtinebant, et e-
rant in magna reputatione apud ipsos: A. autem
ratio, qz prefati falsi discipuli nitebant famam
Apostoly multum denigrare apud Corinthios, et ideo
scribit istam epistolam familiarissimam, ut ipsos
consolet, aperiendo suas secretas perfectiones de-
25. conditionibz uirtuosus, et perfectionibz excel-
lentibus beatus Apostoly familiariter apud Corinthios
105

epistola hęc diui
dit in .25. senten
tias seu partes
Principales >

1^a Pars.

ios se cōmendat, & hęc epistola diuidit in .25. sen
tentias, & particulas principales, quę continentur
in .13. capitulis. Posita namq; salutatione, quę
incipit Paulus Apostolus, sequit in narratione, pri
ma Pars Principalis, quę incipit. Benedictus deus
et Pater domini nostri Iesu Christi, in qua familiari
ter aperit suam primam uirtutem, et excellentiā
ostendendo quantam habeat, et habuerit in tollēra
do patientiam; Hęc autem est uirtus nobilissima
scilicet patientia in aduersis, quę pro ceteris Aposto
lis fuit in Apostolo Paulo. et durat hęc pars ab is
to loco. Benedictus deus, et pater domini n. etc
usq; ubi, nam gloria nostra hęc est testimonium cō
scię nostrę.

2^a Pars.

In 2^a autem parte aperiens secundam excellen
tiam scribit quantam habeat, et habuerit in con
uersando innocentiam, et conscientiam sinceram
et hęc est uirtus ualde excellens, conuersari scilicet
in pura et simplici conscientia cum hominib; quā
non habent hypocrite, neq; illi falsi Apostoli. Sane
uirtutem habebant; et cetero de ea p oppositum A
postolus se cōmendat; et durat pars ista a prefato lo
co; Nam gloria nostra hęc est. usq; ubi, Cum autem
hoc uoluissem nunquid seruitate usus sum. §. 3

3^a

In 3^a autem parte aperiens tertiam excellentiam
scribit quantam habeat, & habuerit in predicando
et sermōinando ueritatis constantiam. Unde dicit
sermo

7
245
Sermo noster qui fuit apud uos non est in illo est. et non
sed in illo fuit. et durat usque pars a pro gallegato loco C=
cum autem hoc uoluissem) usque in finem cap^{is} primi.
In 4^a autem parte aperiens excellentiam quartam
scribit quantum habeat, et habuerat in reprehendē
de beneuolentiam; non enim reprehendit eos, in pro
cedenti epistola, ut eos contumelaret; sed potius bene
uole cum multis lacrymis, et caritative, ut per
huiusmodi tristitiam eos ad poenitentiam prouoca
ret; et quod maxime facit hoc de fornicatore, quem
tradiderat Satanae, in interitum carnis, in proce
denti epistola. c. 5. Incipit autem particula quar
ta in principio capituli secundi (Statui autem hoc ip
sum apud me; et durat usque ibi, cum uenissem autem
In 5^a uero parte aperiens excellentiam quintam
scribit quantum habeat, et habuerit in conuertend
gentes ad fidem idoneitatem, et sufficientiam, unde
dicit quod Christus odorem notitiae suae manifestat
per eum in omni loco, et subdit et ad huc est tam ido
neus. Non enim sumus sicut plerumque adulterantes
verbum dei. et durat usque pars a pro gallegato loco (cum
uenissem autem Troadem) usque in finem capitis 2.
In 6^a autem parte ^{sextam} excellentiam aperiens ostendit
quantum habeat, et habuerit respectu consuetudinis
et conuersionis ipsorum prerogatiuam, et pro ex
cellentiam, dicit enim quod ipsi sunt sua epistola scripta
Isti.

4^a. Pars.

a
5.

a
6.

Spiritu dei uiui in tabulis cordis carnalibus; et ideo
non indiget alijs comendatijs epistolis, cum ipsi,
met essent epistola ipsum comendans; et incipit
ta pars a principio capitis tertij. Incipimus igitur
nos met ipsos comendare; et finit ubi, qui et idoneus
nos fecit.

7. Pars.

In 7. autem parte aperiens septimam excellentiam
scribit quantum habeat, et saluerit respectu moysi
et Antiquorum patrum ministerij ac officij pre
minentiam scilicet, quod est minister noui testamenti
sicut Moyses ueteris. In nouo autem testamento glo
ria domini non sub uelamine cernit, sed facie reuela
ta oppositum ad uelamen, quod Moyses ponebat su
per faciem suam in ueteri testamento. Introducit ue
ro hanc excellentiam Apostolus, quod fecerat mentis
nem de tabulis lapideis yptius Moysi et tabulis cor
dis carnalibus Corinthiorum, in quibus epistolas suas
scripserat ipse. Dicitque pars ista a prefato loco (qui
et idoneus nos fecit ministros noui testamenti, us
que in finem capituli tertij. s. 8

8. a.

In 8. parte. octauam excellentiam aperiens scribit
quantum ex prefato ministerio concipiat, et conce
pit sollicitudinem, et diligentiam, ex quo tamen de
talem administrationem sibi commissit, dicit quod non de
fecit, sed abdicauit omnia occulta de decoris, et tur
pitudinis. Et uniuersaliter omnia, que possent ueri
tatem euangelij impedire. Et hoc facit a principio ca
pituli

partes quartae, quod incipit. Ideo Sabentes Sabent admi-
nistrationem, usq; ubi Sabemus autem et Saurum
in uasis fictilib;.

§. 9

9 Pars

In. 9. uero parte excellentiam nonam aperiens di-
cit quantum concepit Similitatem, et subiacentias
ex eodem officio. Non enim superbiunt ex eo, sed potius
existimant se uas fictile expositum tribulationi-
bus, et angustijs, Simulationi et mortificationi Je-
su Christi, quod est contra illos, qui ex officio sibi co-
misso superbiunt: et hoc facit a loco prefato. Sabemus
autem et Saurum istam, usq; ubi, Sabentes eundem
spiritum fidei, sicut scriptum est, credidi propter quod

§. 10

a
10

In. 10. autem p^a aperiens decimam excellenti-
am scribit quantum spernit concepit, ex pro dulo offi-
cio, et qualem confidentiam sperans tamen pro certo
se esse suscitandum cum Iesu. et constituendum cu-
eo: et q; id quod est momentaneum, et leue in tri-
bulationib; quas sustinebat operaret in eo pondus
gloria maximum, et g^o eternum: et hoc facit a loco
prefato Sabentes autem usq; in finem cap. quartae

§. 11

a
11

In. 11. Parte aperiens undecimam excellentiam
scribit qualiter suspirat ac desiderat celestem patri-
am, et condemnat presentem uitam, Unde dicit se
ingemiscere et desiderare habitationem, que de cae-
lo est, q; si terestris domus dissoluit, q; eterna ab ipso
in caelis desiderat, et istud desiderium sequit^r spem, prop-
ter

terquodistam excellentiam ordinate aperuit post
precedentem, diciturque hęc pars a principio quinti
capitis (Scimus enim quoniam si terrestri usque ibi
ardentes igitur semp. et scientes. §. 12

12. Pars

In. 12. autem parte aperiens duodecimam excel
lentiam scribit qualem habeat erga deum intentio
nem rectam, et voluntatem puram: unde dicit quā
diu in hoc corpore peregrinat a domino contendit
illi soli placere; et ides suadet timorem dei homini
bus, quia voluntas sua manifesta est deo, et monito
rum deo. imo sperat quod sit manifesta Corinthiis,
et hoc facit ab illo loco Cardentes, usque ibi. Chari
tas enim Christi urget nos. §. 13

13.

In parte 13 aperiens decimam tertiam excellen
tiam describit qualem habeat erga deum Christi
Charitatem, et amicitiam; unde dicit se urgeri
et stimulari a charitate Christi; et inducit tres ra
tiones propter quas summe diligit Christum. prima
quidem, quia mortuus est pro ipso, et pro omnibus:
Secunda vero, quia omnia innovavit virtutibus et
scientia, et veterem Legem evacuavit: 3.ª genū
dum reconciliauit; et ides monet Apostolus Co
rinthios, et hortat ut uelint per Christum deo re
conciliari; diciturque pars illa a prefato loco (Chari
tas enim Christi, usque in finem capitis quinti

In.

§. 14

14 Pars

In parte uero 14 aperiens excellentiam decimam quā
 tam scribit quantum habeat in ordine ad proximum
 exemplarem uitam, et latam ac fecundam doctrinā
 in suadendo Verbo, et ostendendo factis et exemplo
 omnem poenitentiam. Hoc facit a principio sexti
 capituli, quod incipit (adiuuantes exhortamur, ne
 in uacuum gratiam dei recipiatis, usque in finem ca-
 pituli; nam de sui exemplari uita, quantum ad poeni-
 tentiam dicit. In omnibus exhibeamus nosmet ipsos
 sicut dei ministros, in multa patientia; etc. de sua uero
 lata et patente doctrina quantum ad eandem poeniten-
 tiam subdit. Cos nostrum patet ad uos o Corinthij, cor nos-
 trum dilatum est.

§. 15

15

In 15. autem parte aperiens excellentiam decimam quā
 tam scribit quantum habeat. Habuerit de fraterni
 correctione gaudium et spiritum; Unde ait. capite nos
 neminem lesimus, neminem corripimus; sequitur
 gaudes, non quia conturbati estis, sed quia conturbati es-
 tis ad poenitentiam; et durat illa pars per totam ca-
 pitulum. 7.

§. 16

16

In parte uero decimasexta aperiens excellentiam
 16. scribit quantum habeat mentem compassiuam, quā
 multum sollicitus est de pauperibus existentibus in Hieru-
 salem; quod Corinthij suas elemosinas mittant, et dicitur
 Hec pars per caput. 8. et 9. in quibus capitibus agit de
 elemosina, et monet Corinthios ad elemosinam faci-
 endam in sanctos. Et primo quidem inducit eos per exem-
 plos

plum aliorum fidelium scilicet Macedoniorum; secundo
uero per exemplum et similitudinem ad dominum Iesum
Christum, qui propter nos egerus factus est cum esset dives
et hoc facit ibi. Scitis enim gratiam domini nostri Ie-
su Christi, quam propter uos; Tertio monet eos prop-
ter utilitatem, commodum et profectum, qui sequit ex ele-
emosina ibi. Hoc enim uobis utile est, qui non solum
facere. Quarto monet eos propter nunciatorum oppor-
tunitatem, quod bonos et securos fratres mittit eis scilicet
Titum, Lucam, Apollos, per quos poterunt suas elee-
mosinas destinare. Et hoc facit a hoc uero (gratias ago
deus nobis, qui dedit, usque ibi. Hoc autem dico, quod qui
parce seminat etc. Quinto docet eos in faciendis ele-
emosinas, quam intentionem sapere debeant, et quem
modum ibi. (Hoc autem dico, quod qui parce seminat
etc. Ultimo promittit eleemosinarum fructum, ibi
qui autem administrat semen seminanti etc. Et
tandem in fine noni capituli obsecrationem suam re-
sumit de eleemosina fidelibus pauperibus in Hierusa-
lem degentibus destinanda dicens Cypse ergo Paulus
obsecro uos etc.

§. 17

17 Pars.

In 17. autem parte aperiens de uirgine septimam
excellentiā scribit qualem habeat colluctationes
et militiam, et quantum armorum spiritualium po-
tentiā. Unde dicit quod non militat secundum carnē
sed habet arma potentia destruere omnem munitio-
nem, et altitudinem, que aduersus dei scientiam se-
ex tollit, et potentia in captiuitatem redigere omnem
in

intellectum in obsequium Christi. et durat illa pars
 a principio cap^{is} decimi (Rogo autem uos) usque ubi
 ut autem non exultet tanquam terrere uos per episto-
 las. In. 18. P^{te} excellenciam. id aperiens scri-
 bit quantum habeat non solum in scribendo, imo in lo-
 quendo, nec solum absens, imo et presens uirtuosam
 audaciam, ad corripiendum, et exsecrandum: et hoc fa-
 cit propter pseudo-Apostolos, et discipulos falsos denigra-
 tes famam eius, qui dicebant; quod epistolas graues et
 fortes mittebat, sed sua presentia, et loquella erat co-
 temptibilis, et infirma; contra quos dicit, quod qualis est
 uerbo per epistolas absens, talis presens et in factu erit.
 Duratque pars ista, a loco prefato (ut autem non ex-
 ultet tanquam terrere uos per epistolas, usque in finem
 cap^{is} decimi inclusive. §. 19

a
18. Pars.

In 19. P^{te} excellenciam decimam nonam aperi-
 ens scribit quantum habuerit ad receptionem stipen-
 diorum custodiam; non enim uoluit stipendia a
 Corinthiis recipere, ut non esset onerosus ipsis; et
 ex hoc profert se pseudo-Apostolis, qui trans figura-
 bant se in angelos lucis, ut passerent a Corinthiis, et
 ceteris fidelibus pecunias extorquere: et in hoc pre-
 ferere etiam ueris Apostolis, qui ipsi recipiebant stipen-
 dia a fidelibus, sicut poterant, et illis licuit merari.
 Durat autem hec pars a principio capituli undecimi,
 (utinam sustineretis usque circa medium, ubi scribit
 Iterum dico, ne quis me putet insipientem, in principi

a
19.

pro autem capitis, quod nolebat se commendare, rogat
ut supportent suam insipientiam, pro eo quod erat quod
dam modo gemulus et Psephus de ipsis, quod falsos
Apostolos, et discipulos audierant. §. 20

20^a Pars

In 20. Parte aperiens 20 excellentiam scribit
quantum pro Christo dominum sustinuerit laborem
et poenam, et angustiam: in quo profert se omnibus
alijs predicantibus Christum, quod plus ceteris labora-
uit: et ibi ostendit, quod neque ex genere, cum ipse esset
Sedignus Israelita, et semen Abrahę; neque ex officio, cum
ipse esset Apostolus, et minister Christi, neque in labo-
re cum fuerit in carceribus abundanter, et in morti-
bus frequenter. Et in alijs laboribus, nullus ~~in~~ sub
poterat se ipsum arroganter preferre. et durat illa
pars a prefato loco (Iterum dico ne quis me putet
et deinceps, libenter sufferitis insipientes) usque in fi-
nem capituli undecimi, et ultra per principium duodecimi
usque ibi. Veniam autem ad visiones dei. §. 21

21^a

In parte autem 21 excellentiam 21 aperiens
scribit quantum Sabuit, quod ad diuinas revelatio-
nes excessum, et superabundantiam; unde dicit
raptum se fuisse usque ad tertium cęelum, et illa pars
incipit in loco, ubi scribit (Veniam autem ad re-
velationes, et visiones domini, et durat usque ibi (et
ne magnitudo revelationum extollat me) §. 22

22^a

In 22. vero p^{te} aperiens 22 excellentiam scri-
bit

21

bit quantum habeat in tentationibus resistentiam, et
continuum luctum, Unde dicit qd datus e illi stimu-
lus carnis ipsum elaphizans. et durat illa pars
ab illo loco et ne magnitudo, usq; ubi factus sum
insipiens, vos me coegistis. §. 23

In parte autem 23. aperiens viceessimam ter-
tiam excellentiam scribit quantum habeat ru-
borem, et de suis comendationibus, et gloriationi-
bus erubescitiam; Unde dicit se factum fuisse in-
sipientem, quia ipsi debebant ipsum comendare, et
oportebat qd ipse se ipsum comendaret ad correctio-
nem eorum super contentionibus, et emulationibus
et seditionibus, que ortum habent inter Corinthios
ex hoc qd aliqui se ipsos preferabant; et famam
Apostoli denigrabant; alij autem ipsum sustine-
bant, et durat pars ista a prefato loco (factus sum
insipiens vos me coegistis) usq; in finem duodeci-
mi capitis inclusive. §. 24

23. Pars

In 24. parte aperiens viceessimam quartam
excellentiam scribit quantum habeat aduersus
peccata indignationem, et iram: Unde aperit
sermonem suum, et suam indignationem dicens
Sis qui ante peccaverunt et ceteris omnibus, quoniam
si uenero iterum non parcam; an experimentum
eius queritis, qui in me loquitur Christus. et durat
illa pars a principio capitis duodecimi, usq; ubi
ceteri fratres gaudete, perfecti estote. §. 25

24

In parte autem 25. et ultima aperiens vicessi-
mam

25.

nam quintam excellentiam scribit, quantum
diligat pacem, unitatem et concordiam: et hec
nobilitissima est conditio, et valde virtuosa; et
durat persista ab illo loco (fratres de cetero ga-
dece id ipsum sapite, pacem habete, et deus pacis
et dilectionis erit vobiscum, usque in finem episto-
le, ubi concludit, Caritas dei, et communicatio spi-
ritus sancti, sic cum omnibus vobis amen. in quo
Secunda epistola ad Corinthios terminat

cap. 28
De Diuisione epistolae ad galatas.

Intendit hęc epis-
tola q. circuncissio
et cetera legalia
non sunt seruan-
da cum euangelio
et diuidit in. 5.
partes ~

Sequitur epistola ad galatas, et intendit unam
conclusionem, scilicet q. circuncissio, et cetera
legalia nullo modo sunt seruanda cum fide,
immo sunt omnino euacuata per Christum, itaut
de cetero non sint obseruanda cum fide, immo sunt
omnino euacuata per Christum, itaut de cetero ob-
seruantibus sint in interitum ipso usu. et deducit
hanc conclusionem in hac epistola pro eo q. galatas
prius conuersi q. Paulum adueram et rectam fidem
post modum decepti fuerant, per quosdam falsos
predicatores, intantum ut circumcederent, et lega-
lia obseruarent. diuidit autem presens epistola
in quinque partes secundum q. ad istam conclusio-
nem procedit per quinque modos ~

1. Pars.

In Prima namque parte procedit contra errorem
circumcedentium se, et obseruantium legalia q.
modum Prælati et Pastoris per censuram ecclesiæ

alticam et excommunicationem, & hoc facit a
 principio epistola. Paulus Apostolus, usque ubi
 notum enim vobis facio fratres; Nam et intro
 ducit se ut Prælatum institutum, non ab homi-
 nibus, sed per Jesum Christum dicens. Paulus A-
 postolus nō ab hominibus, sed per Jesum Chris-
 tum, & patrem; deinde autem admirat suple-
 uitate, et errore illorum dicens. (miror quod sic tā-
 cito transferimini; deinde vero aperit peccatū
 et malitiam etiam subuersorum, et seductorum
 & quos decepti erant galatæ; dicens quod non est ali-
 ud, nisi quod sunt aliqui, qui vos conturbant. Dein-
 de vero sententiam excommunicationis contra ho-
 minem omnem tenentem, et docentem errorem
 illorum; sive sit Angelus, aut Apostolus, vel ali-
 us quicumque ibi (sed licet vos aut angelus de cœ-
 lō) deinde excusat se, quod tenet ita rigidum mo-
 dum; hoc enim est, quod non curat placere homini-
 bus, sed soli deo. Unde subdit. Modo enim homi-
 nibus suades, an deo. §. 2

In 2^a parte Apostolus procedit ad eliminan-
 dum errorem prædictum, ad modum Preconis E-
 uangelii, et prædicatoris, quod per auctoritatem
 et suæ doctrinæ revelationem, postquam excommuni-
 cat hunc errorem sicut Prælatus confutat ipsum
 per

2. Pars

per auctoritatem suae doctrinae, & suae praedicationis
ut per eos euangelicus: et hoc facit a praefato
loco, notum enim uobis facio fratres usque in fi-
nem cap^o secundi. ostendit enim suum euange-
lium, et suam praedicationem esse authenticam
ex sex conditionibus. Prima quidem, quod fuit ins-
pirata, & hoc est quod in principio dicit. Nec enim
ego ab homine accepi illud, nec didici, sed per re-
uelationem Iesu Christi. et probat quod non didicerit
ab homine, quod erat persecutor ecclesiae a principio
& quod ante per tres annos quod uidisset aliquem Apo-
stolum, aut alium, qui docuisset eum euangelium
ipse iam illud praedicabat, sicut sibi dominus reue-
labat. Secunda autem conditio suae doctrinae ac
praedicationis est, quod fuit disputata cum illis, qui
debant euangelij ueritatem noscere; et a Chris-
to didicerant, et propter hoc subdit in principio se-
cundi capitis. Deinde Post annos quatuordecim
iterum ascendi Hierosolimam, et contuli cum illis
euangelium; ne forte in uacuum currerem, aut
eucurrissem. Tertia deinde conditio suae doctrinae
est quod fuit a falsis fratribus impugnata, qui tamen
non preualuerunt, & hoc ostendit ubi, sed nec Ite-
rum qui mecum erat. 4^a conditio sui euangelij et doc-
trinae est, quod fuit ab Apostolis approbata, nec aliquid
ad eam Apostoli principalissimi addiderunt, ut pote
Pe

251

Petrus Ioannes et Iacobus; et Soc ostendit ibi (michi
autem qui uidebant esse aliquid nihil contulerunt,
quinta conditio Suius predicationis et doctrine,
est q. fuit resistuntata et simulatione palliata, quod
ostendit ibi, cum autem uenisset Petrus Antiochi-
am. 6^a conditio Suius doctrine est q. fuit p. Pau-
li resistentiam confirmata et restituta, et osten-
dit ibi. Sed cum uidissem, q. non recte ambularent
ad ueritatem euangelij; et ex istis conditionibus
intendit unam rationem, scilicet. illa doctrina abs-
q. omni dubitatione tenenda est, quae fuit a solo
deo inspirata, et cum principalioribus inter Aposto-
los disputata, a falsis, fratribus impugnata, et
tamen stetit, et ab Apostolis approbata, et post q. fu-
it palliata a principali Apostolo, et capite ecclesiae
post modum eo consentiente fuit restituta, et in
sua claritate, ac sinceritate reposita; sed talis
est mea predicatio et doctrina dicit Paulus, doctrina
inquam, quam praedico et doceo, scilicet q. legalia
non sunt tenenda cum fide; igitur o galatae Suius
doctrinae non potestis resistere, nec debetis. et se-
cundum hoc post sex praedictas conditiones suae doc-
trinae, per quas probauit suam predicationem esse
auctentiam, statim infert conclusionem intentam
dicens. Nos natura Iudaei, et non ex gentibus peccato-
res, et infert eam per hoc a maiori, q. si Iudaei o-
pera Legis dimittunt propter fidem Iesu Christi, multo
magis dimittere debent gentiles, q. magis debent il-
g.

si seruare legalia, q̄st̄i. et p̄bat cā per sancti-
tatem Christi, q̄ si teneretur seruare legalia Chris-
tus fuisset minister peccati, qui ceremonias, et
iudicia legis euacuauit, ut patet in euangelij.
et p̄bat eam ex passione Christi, q̄ gratis, et sine
causa fuisset passus et mortuus, si circumcisio, et
legalia iustificare possent homines. et sic patet q̄
licet per auctoritatem admodum p̄sonis euan-
gelici, et ueridici p̄dicatoris hunc errorem eli-
minauit. §. 3

3^a. Pars.

In 3^a autem parte sic procedit ad confutandum
istum errorem admodum magistri, et doctoris, q̄
per disputationem, et multiplicem rationem, et
et hoc a principio tertij capituli, quod incipit (o in-
sensati galata, usq̄ in finem quartij capituli.
primo namq̄ obiurgatiue statuit conclusionem
contra quam intendit disputare dicens. o insensa-
ti galata: unde et eos uocat insensatos, et fasci-
natos, ac incantatos. Et q̄ Iesum Christum a se re-
legauerunt, et proseripserunt. et Percussus in se ip-
sis crucifixerunt, ac vituperauerunt, ex quo cir-
cumcisi fuerant post eius fidem susceptam, quia
Christus sine circumcissione non sufficeret ad salu-
tem. Secundo uero ibi. Hoc solum a uobis uolodis
cere. Incipit autem istam conclusionem erroneā
disputare, et inducit quatuor uias, Primo etenim
inducit rationem quadrifariam, et infra quatuor
clausulas. Prima ratio est hęc ex illis. Vos debe-
tis

tis esse Iustificati o galatae, ex quo. et a quo accepistis
 spiritum sanctum, quia spiritus sanctus per diffusio-
 nem gratiae suae facit iustificare, sed constat quod spiritum
 sanctum non accepistis, ex operibus legis, non enim
 descendit super uos, quando fuistis circumcissi, sed potius
 a principio cum audiistis, et recepistis fidem per
 me. dicit enim descendit spiritus sanctus in uos
 sicut et in ceteros credentes, ergo non ex circumcis-
 sione et ceteris legalibus iustificamini, sed ex sola
 fide Iesu Christi.

Secunda ratio est 5^{ae}. Stultum est dimisso spiritu
 consumari in carne, quia spiritus est qui uiuificat, ca-
 ro autem non prodest quidquam. Iohannis. 6. sed uos
 a principio incepistis iustificari in spiritu, nunc autem
 uultis iustificari in circumcissione carnali. ergo
 patet, quod estis stulti.

Tertia ratio talis est. Stultum est passiones ac tri-
 bulationes, et aduersitates sustinere sine causa,
 sed propter fidem Iesu Christi, sed quod uoluitis a prin-
 cipio circumcidi multa passi fuistis, o galatae etiam
 a Iudaeis, et conuicibus uestris, ergo si fides sine cir-
 cumcissione non iustificat, sine causa tanta passi
 fuistis. et per consequens conuincimini esse stul-
 ti.

4^a Ratio est. constat quod ex illo estis iustificati, cu-
 ius merita, uirtutes, et miracula facta sunt in uo-
 bis, sed constat quod uirtutes et miracula non sunt
 facta inter uos ab his qui uos suadent circumcidi, nec

Virtute operum legis unquam aliquod miraculum
fecistis, sed in virtute fidei, igitur non iustificamini
ex his operibus, sed ex fide, et sic per rationem
quadriformem probavit conclusionem inten-
tam.

Secundo ubi (Abraham credidit deo) probat eam
dem conclusionem per duplicem scripturam. ex
prima arguit sic. per illud iustificavit homines
per quod legimus Abraham iustificatum fuisse
quod patet, quia dictum est Abraham, in te benedic-
tur omnes etc. et quod etiam pater multarum
gentium esset. ut per hoc innueret, quod qui erant
iustificandi iustificarentur per similem modum
ipsi Abraham per imitationem, sed constat quod Abra-
ham fuit iustificatus per fidem, et non ex operibus
legis, quia scriptum est, credidit Abraham deo, et
reputatum est ei ad iustitiam. ideo qui unquam ius-
tificant, et benedicunt ex fide cum fidei Abra-
ham iustificant et benedicunt. et confirmat
quod ^{non tam} legit in scriptura observantibus legem
promissa benedictio, ^{et non servantibus} sed magis maledictio, quia
scriptum est in deuteronomio, maledictus est qui
non permanet in omnibus, que scripta sunt in
libro legis fidei ^{servantibus} autem vita et benedictio repromit-
titur. Abacuch. cap. 2. iustus autem ex fide vi-
vit, Christus vero dominus ut tolleret maledic-
tionem, sub qua erant qui non observabant legem

Voluit in se assumere male dictionem signi crucis
 ut super credentes in eum iustitiae fides descende-
 ret Abrahā benedictio. Durat autem triginta annis,
 ab illo loco Abraham credidit deo, usque ibi fractus
 secundum Somnium dico.) Ex secunda vero
 auctoritate arguit assumens unam propositionem
 Summanam. scilicet quod testamentum Somnium postquam
 est confirmatum, nullatenus immutatur. ex quo
 per locum a minori inferre intendit, quod multo magis
 testamentum dei, ex quo confirmatum est iuram-
 ab ipso: tunc assume auctoritatem scripturae ge-
 nes. 22. in qua continetur quod deus sub testamento est
 firmatus per iuramentum re promissae plurimo
 Abrahā. et quod benediceret ipsum, et quod multiplicaret
 seminem eius, et quod in semine benedicerentur
 omnes gentes. non dicit autem in seminibus quasi
 in multis filiis. sed potius dixit in semine singula-
 ritate, quod in uno semine. et in uno filio Abrahā qui
 est Christus dominus debeant benedici omnes gen-
 tes, constat autem quod ista promissa videtur iure iura-
 do firmata; sicut ibidem scribitur, per me recepit
 juravi dicit dominus, facta sunt per quadringentos
 et ³⁰ annos antequam daret moysi in monte synay
 iure benedictio et hereditas, et multiplicatio filiorum
 et per consequens iustitia data est Abrahā non iur-
 tute legis, alioquin lex immutasset testamentum
 et

et re promissionem; tum quod illi filij Abrahę, qui legem precesserunt, nec fuissent benedicti, nec heredes, nec Iustificati; tum quod non essent ex promissione et virtute illius testamenti hereditas, et iustificatio, sed virtute legis; et ita testamentum esset per legem verificatum, quod dici non potest. sequitur ergo quod non est filiatio Abrahę, nec iustificatio ex observantia legis: et quod posset aliquis existimare quod Apostolus vellet legem reprobare, et omnino asserere inutilem fuisse, ex quo iustificare, et vivificare non sciat, ides ponit tres utilitates legis. Primam quidem propter punitionem transgressorum, et peccatorum: Secundam vero conclusionem omnium hominum sub peccato; ut ex hoc omnes homines illum filium Abrahę desiderarent; de quo promissum erat, in semine tuo beneduent omnes gentes, scilicet Christiani et fideles. Tertiam quoque introductionem hominum ad fidem Christi, quod nisi lex precessisset, non haberet notitia de Christo venturo. Unde fuit quasi pedagogus ad modum, quo pueri informantur, et ob id advenientem fidem cessare debuit. Durat autem ista deductio a loco ubi scribitur. Fratres secundum hominem, usque in finem capituli tertij. Tertio vero in principio quarti capituli probat eandem conclusionem per consuetudinem Sumanam sic arguens. Sicut est in Sumanis, ita intelligendum est in spiritualibus. Videmus autem in Sumanis quod

quan

quandiu est Seres infans, et paruulus tractat sicut
 seruus a tutoribus, et quantum ad modum uiuen-
 di, et uestiendi, et utendi hereditate; quatenus sicut
 seruus; postquam autem uenit tempus plenitudinis, ab
 his tutoribus et subiectio nibus liberat, et efficit domi-
 nus et liber, erga similia obsequentes sub elemen-
 tis, et sensibilibus rebus circumcisionis, et sacrificiorum
 et aliorum corporaliu[m] legalium inuiciliu[m] ad ius-
 titiam, donec uenit temporis plenitudo, quo facti su-
 mus filij et heredes per Christum.) Probata autem
 quibus tempus sit quo sumus filij ex collatione spi-
 ritus sancti, quam nullus in principio ecclesie pote-
 rat negare; quod dabat sub sensibilibus signis, et pro-
 bari poterat ex euidencia effectibus. Durat autem ista
 deductis a principio quarticapitis usque ibi, sed tunc
 ignorantes deum.

quarto uero probat eandem conclusionem per qua[m]
 dam figuram, et scriptura[m] allegoriam. Sed primo
 eos obiurgat super ingratitude[m] dicens. Sed tunc qui-
 dem ignorantes deum, usque ibi. fratres obsecro uos,
 secundo autem demulcet eos, ut trahat ad uerita-
 tem nunc obiurgando, nunc demulcendo: et hoc
 facit ab illo loco Fratres obsecro uos, usque ibi. Dici-
 te mihi, qui sub lege uultis esse. tertio ponit figuram
 Et allegoriam, per quam ponit conclusionem inter-
 tam quod sicut Abraham habuit duos filios, unum de
 ancilla, et alterum de libera, sic deus duo instituit tes-
 ta

tamenta unum ancillare et seruale in monte sy
na, quæ fuit lex uetus, aliud uero liberum, spiritu
ale, et absq[ue] omni seruitute per Christum scilicet
legem nouam. Et tunc concludit q[ue] teste scriptura
ancilla et eius filius debebant esse liberi, et filius liber
debebat esse serus. Et per consequens lex antiqua
debet euacuari, et obseruantia illius debeant
galatis, et ceteris fidelibus tanq[ua]m inutilia, et nocua
repu[n]dian. dicitur autem istud educto ab illo loco
duite m[od]o, usq[ue] in finem cap[itu]li quarti. §. 4
In 4. uero parte principal[iter] procedit Apostolus
contra prædictum errorem, de obseruatione lega
lium ad modum amici, et consultatoris paruulorum,
~~Sanctorum~~ etate eorum denunciationem. et incipit
pars illa, cap[itu]l[us] 6. in principio. State ergo usq[ue] circa
medium sexti cap[itu]li. ubi dicit. Videte qualib[us] literis
scripti uobis. Procedit ergo Apostolus per modum
consultarij et amici denunciando multa incōmoda
quæ sequuntur eos, qui uellent legem obseruare cum
fide. Et multa cōmoda si permanere uelint, in
sola fide: incōmoda ponit si uelint circūcid[er]i,
et obseruare legem. Primum quidem q[uod] Christus
nihil eis prodest. Secundum uero q[uod] obligati sunt
ad uniuersam legem faciendam, quod est onus impo
tabile: Tertium q[uod] iam non offere[n]t sub gratia, sed p[er]
tius sub onere: quartum q[uod] iam non habebunt spem
suam in spiritu, et Charitate, sed potius in circūcisiōne

4. Pars.

ne, cum tamen credentibus Christi nihil ualeat circū
 usis aut propitiū, sed sola fides et Charitas illis
 sub indifferentia remanentibus. Hęc autem in ista
 da, enumerat a principio quincuplatis (Statere
 usq; ubi (Currebatis bene;) deinde autem ex istis
 in ista modis multipliciter persuadere ut ne credant
 alicui suadenti circūcisionem legalium, sed potius
 super hoc se corrigant: et secundam priorem uiam
 currant: Et sic facit ab illo loco (Currebatis bene)
 usq; ubi, Vos enim in libertatem uocati estis. Dein
 de uero ponit multa cōmoda si uos hunc permanere in
 sola fide circūcisione excluda. et est primum quod
 1) occurrere in libertatem uocati absq; omnino re le
 gis. Secundum q; totam legem seruabunt, et imple
 bunt in uero uerbo. Diligendo proximum sicut seip
 sum. Tertium q; ambulabunt in spiritu, et non in
 carne. Et per consequens perficiunt opera spiritus,
 et non carnis: et occasione huius ponit pro ex
 emplo decem et septem opera carnis, et duodecim
 fructus, opera et effectus spiritus, ostendens quibus, qui
 sunt uere fideles Christi crucifixerunt carnem suā
 ne ambulent in uitijs, et concupiscentijs, que sunt
 opera carnis, sed potius ambulent in operibus spiritus
 et in spiritu uiuant, et occasione huius ponit quas
 dam spirituales eruditiones, ex quibus intendit per mo
 dum amicit, et consularij concludere q; sit utile reiecta
 carnis circūcisione, in sola fide permanere. et hoc fa
 cit ab illo loco. Vos enim in libertatem uocati estis usq;
 in

In finem quinti capitis, et deinceps per principia
sexti usque ibi, videte qualibet literis scripti uobis
mea manu. §. 5.

5. Pars.

In parte quinta et ultima procedit contra prefatum
errorem ad modum Zelotypi et emulatois Iesu
Christi. et idem per exclamationem. postquam enim con-
tra dictum errorem processerat. ut Prælati in prima
parte. et per sua doctrina auctoritatem, et conditio-
nem ut præces euangelicæ in secunda p^{te}. Et simul
triplicem disputationem, sicut doctor excellentissimus
in 3^a. et per incommensurabilem denunciationem, si-
cut amicus et consiliarius in 4^a p^{te}. Sic procedit per
exclamacionem, sicut Zelotypus et emulus Iesu
Christi. in hac ultima parte, quæ incipit. Videte quæ
libet literis. istam autem totam partem scripsit ip-
se manu propria, ut magis galatas muneret, præce-
dentia uero usque ad humilimum solus dictauit, et
notarius scripsit. exclamata autem primo con-
tra pseudo Apostolos, qui inducebant illos ad cir-
cisionem detegendo eorum infidelitatem, et tri-
mudicatem dicens. propter hoc cogebant eos cir-
cidi ut non paterentur persecutionem crucis Christi
sicut ipse patebat, quæ cessationem legalium prædica-
bat. Secundo uero exclamabat contra eos detegen-
do eorum superbiam, et uanitatem subdens noluit
uos circidendi ut in carne uestra gloriarentur. Secundo
autem exclamata ad se ipsum super amorem crucis
Christi. Superius gloriam, et uoluntatem dicens
op.

oppositum ad pseudo Apostolos, qui volebant gloriari in
 carne galatarum. Mihi autem absit gloriari nisi
 in cruce Domini nostri Iesu Christi. 4° exclamatur
 ad uniuersum mundum super circumcisionis et
 preputij, et omnis rei alterius inutilitate, excepta
 noua creatura apportata per Christum dicens. In
 Christo enim Iesu nec ualet circumcisio. Quinto
 exclamatur ad galatarum eorum super dando sibi pa-
 cem et tranquillitatem, ne amplius ipsum molestant
 ex obseruatione legalium dicens, de cetero nemo
 mihi molestus sit. Ultimo exclamatur ad eos demop-
 tans eis suauitatem gratia Christi, et ubertate er-
 dicens gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu-
 uestro fratres amen. Finis epistola ad galatas,
 terminat

cap. 29.

De Diuisione epistola ad ephessios

Sequitur epistola ad ephessios, et incendit unam co-
 clusionem principalem, scilicet inducere eos ad gra-
 titudinem super multis beneficijs sibi a deo collatis.
 Unde sicut procedens epistola tota fuit reprehensua
 propter errorem, in quem galatae inciderant, sic
 ista epistola est commendatiua, et ad gratitudinem
 inductiua, pro eo qd ephessij non receperunt presbiteros
 falsos persuasores ad circumcisionem post euangelium
 inducentes, sed potius in ueritate fidei perstiterunt
 in multis uirtutibus, in quibus et in multis perfectiori-
 bus

Intendit hanc e-
 pistola inducere
 ad gratitudines
 pro beneficijs col-
 latis.

~ dividit hęc e
pistola in novę
partes ~

1. Pars.

2.

bus subreuerunt. Duadit ergo presens epistola in
partes novem. In Prima namq; parte Apostolus
přmittit deustam. et reuerentem salutationem. Un
deus cat ephessios sanctos. et fideles in Christo Jesu
cum tamen supra scribendo galatis absq; omni cõ
mendatione eorum. simpliciter dixisset. ecclesijs
galatię. etc. §. 2.

In secunda autem parte inducit ephessios ex mul
tiplici suscepto beneficio per Christum ad gratitudinē
et gratiarum actionem. et incipit pars illa, Bene
dictus deus. et pater domini nostri Jesu Christi; ubi pri
mo ^{ponit} generalia beneficia collata cum totis fidelib; quę
sunt quattuor; primum est celestis benedictio. de
qua dicit. qui benedixit nos in omni benedictione spi
rituali. Secundum qđterna přelectio. de qua sub
dit. sicut elegit nos in Christo antemundi constitu
tionem. Tertium filialis et caritativa adoptio
de qua addit; qui přdestinavit nos in adoptionem
filiorum per Jesum Christum: quatuor peccatorum
remissio. et per consequens gloria ętherna adeptis
de qua addit; In qua glorificavit nos in dilectis fi
liis suis. in quib; habemus remissionem peccatorum.
Secundo vero ponit specialia beneficia collata Apos
tolo ibi; quę super abundavit in vobis in omni sa
pientia; quę quidem duo beneficia fuerunt unum
intrinsecus scilicet plenitudo sapientię. et prudentię
quam contulit Apostolis př alijs fidelib;. et de hoc
dicit. super abundavit in vobis in omni sapientia. *epistola*

antia: secundum autem fuit extrinsecum, scilicet ins-
 taurationis omnium per ministerium Apostolorum,
 quae per conversionem fidelium ministerio Apo-
 stolorum facta, instaurati sunt caeli, angelorum repa-
 rata ruina; et instaurata est terra in moribus et
 doctrina, et de hoc beneficio subdit, ut notum nobis
 faceret sacramentum, quod posuit instaurare omnia
 in Christo, quae in caelis, et quae in terra sunt. Secundo
 ponit peculiare beneficium collatum ipsis ephesijs
 ibi. In quo nos etiam sorte uocati sumus; circa quod
 beneficium primo dicit, quod in illa instauracione tanquam
 instauracionis participes, Primo uocati fuerunt lu-
 dei: Unde ait, Ut simus in laudem gloriae eius nos
 qui ante sperauimus in Christo; secundo uero illius
 instauracionis participes effecti sunt ephesij subdens
 in quo et uos cum audissetis uerbum ueritatis, et in-
 ducit eos ex susceptis per Christum beneficijs, tam com-
 munitibus quam specialibus ad gratiarum actiones. §. 3
 In 3.ª autem parte principalis, ut magis reddat eos
 sollicitos ad gratias agendum inuenit gestu ualde dif-
 ficile de tantis beneficijs habere debitam et sufficien-
 tem recognitionem; et incipit pars illa, ibi. propte-
 rea et ego audiens, ubi etiam ostendit quomodo sit
 difficile ephesijs ut sufficientes deo gratias agant.
 Primo quod ipse ad regrandum, eos adiurat. Unde
 ait, non cesso gratias agens pro uobis; secundo et quod
 pro ipsis orat ut seant illuminatos oculos ad cognos-
 cendum gratiam quam deus fecit ipsis, et beneficiaque
 usque

3. Pars.

quae deus contulit, tam uscaro, q̄ Sereditatem pro
mittendo q̄ Christi magnitudinem et potentiam
ostendendo; et in resurgendo a mortuis, et insede
do ad dexteram dei patris; et in presidendo toti coe
lesti curia; et influendo corpori ecclesiae, rogat e
tenim deum, ut ephesij omnia ista cognoscant ad
finem suum, ut amplius Christo sint grati, dicit ue
ro hęc pars ab illo loco, (Propterea et ego audiens,
usq̄ in finem capitis primi. §. 4

4^a. Pars.

In 4^a parte Apostolus docet ephesios status fidei
ad status paganismi facere comparisonem ut cogn
cant, quanta sit differentia, et ex hoc magis in Chri
sto ^{sint} grati per quem uscati sunt ab illo statu, ad ultimum
et incipit pars ista a principio capitis secundi. Et
uos cum essetis mortui in delictis, unde ponit duas
differentias inter statum paganismi, et statum fidei
differunt enim sicut uiuum et mortuum; nam
status paganismi, est status mortis propter delicta
et peccata. In quibus uiuunt gentiles; status uero
fidei est status uitae propter gratiam, qua conuiuifi
cauit nos deus in Christo, et conresuscitauit etiam
cum sedere facit in caelis. Et hanc differentiam ponit
Apostolus a principio capitis secundi. Et uos cum
essetis mortui, usq̄ ad medium, ubi scribit Propter
quod memores estote. differunt autem secundo pe
nes alienum a deo, et propinquum, et penes alie
rum a populo Israel, et populo dei, ac testamento
et promissione sanctorum, et domesticorum ^{sunt} ~~et~~

quum eidem. ephessij enim cum essent gentiles, et pa-
 gami erant alieni a deo et a populo ^{suo} israel, et
 quasi inimici, sed per Christum dominum, qui fecit
 utraq; unum, et rupit medium parietem, et soluit
 inimicitias, quae erant inter ipsos gentiles ex una pa-
 te, et deum ex alia ac suum populum, facti sunt
 ephessij propinqui, ut aut iam non sint suspici et
 aduersi, sed ciues sanctorum, et domestici dei. Hanc
 autem secundam differentiam ponit Apostolus ab
 illo loco, Propter quod memores estote, usq; in finem
 capitis secundi, concludere intendens, ex quo prius erant
 mortui per Christum facti sunt uiuos, ex quo prius er-
 ant alieni a domino et extranei per Christum facti
 esse domesticos et propinquos, et ex consequenti qd
 maxime tenent esse grati.

§. 5

In §. uero parte facit pro ephessijs deuotissimam
 orationem, postq; eos monuerat ad gratiarum acti-
 nem. Incipit pars ista a principio capitis tertij
 Huius rei gratia ego Paulus, et durat usq; in finem
 eiusdem capitis. ubi primo ponit suam sufficien-
 tiam ad orandum, et obligationem, et confidentiam,
 sufficientiam quidem, cum ait, Si tamen audistis dis-
 pensationem gratiae dei, obligationem uero uerum
 subdit, Misi autem sanctorum minimis data est
 gratia hoc in gentibus, confidentiam autem cum
 subdit, in quo habemus fiduciam, et accessum
 Tertio etiam subdit orationem ipsam, ad quam p̄tē
 uerat se sufficientem et obligatum dicens. Huius rei gr-
 atia

§. Pars

gratia flecto genua mea; in qua oratione postulata
a deo patre ut det ephessijs virtutem fidei per quam ^{eorum} Cr
istus inhabitet et corroboret in cordibus uestris, di
cens ut det uobis secundum diuitias gloriae suae etc.
et postulat pro eis virtute charitatis et dilectionis
subdens, in charitate radicati et fundati, et postu
lat pro eis donum sapientiae, et scientiae, et plenitudi
nem donorum ceterorum, ~~et~~ spiritus sancti subdens
ut possitis comprehendere etc. Et ultimo recurrit
ad deum patrem ut suppleat orationem suam, quan
tum ad bona cetera, in quibus reputat orationem su
am insufficientem subdens, ei autem qui potens est
omnia. Sic terminat pars quinta epistolae princi
palis.

6. Pars

§. 6.
In 6. autem parte ponit Apostolus in moribus gene
ralem informationem, informat enim ephessios in
diuersis virtutibus, et moribus in generaliter. et dicitur
pars illa per totum caput quartum et quintum, us
que ibi. Subiecti inuicem in timore Christi, monee
autem ad decem virtutes per ordinem: Primo qui
dem ad uirtutem mansuetudinis et humilitatis
dicens. Obsecro itaque uos, ut digne ambuletis, sequi
tur. cum omni humilitate et mansuetudine; Se
cundo autem moneat ad uirtutem charitatis, pacis
et concordiae, et ad spem ^{et} unitatem scilicet in uincu
lo pacis. Inducit autem ephessios ad spem et unita
tem quia sunt unum corpus in Christo, et quidem spe
rant. scilicet eandem salutem aeternam, ^{propter} ~~et~~ uni
tatem domini cum unitate fidei; et unitatem sacra
men.

membrum: et propter varietatem donorum, quae ordi-
 nal' ad consummationem unius corporis ecclesiae,
 et propter unitatem augmenti, quae sine caritate
 et unitate nullus potest crescere, aut augeri in corpo-
 re ecclesiae, quae caritas est nervus ille, et illa iunc-
 tura, per quam totum corpus ecclesiae compactum est
 et connexum. Tertio uero monet ad uirtutem
 pudicitiae, castitatis et honestatis, cum subdit, Ille
 igitur dico et testificor, ut iam non ambuletis sicut
 et gentes ambulauit, sequi qui desperantes semet-
 ipsos tradiderunt impudicitiae. Quarto monet ad
 uirtutem ueritatis seruandae in ore, subdens propter
 quod deponentes mendacium loquimini ueritatem,
 Quinto monet ad ueritatem unitatis et patientiae sub-
 dens, irascimini et nolite peccare. Sexto monet ad
 uirtutem strenuitatis et operositatis sanctae, quae op-
 ponit accidia subdens, qui fuerat iam non fuerit
 magis autem unus quisque laboret manibus. 7° mo-
 net ad uirtutem benignitatis seruandae in ore, et in
 corde, in ore cum ait omnis sermo malus ex ore wes-
 tro non procedat. In corde cum subdit, et nolite con-
 tristare spiritum sanctum dei, in corde et ore simul
 cum ait omnis amaritudo et ira dei est, usque in finem
 capitis quarti. Octauo monet ad discernendum et dis-
 tinguendum exemplaris ueri a falso diuersitatem
 unde uerum exemplar, quod debemus imitari Christus
 dominus est et deus, pro quo dicit in principio capitis,
 quinti estote imitatores dei sicut filij carissimi, et am-
 bulate

Sate indilectione est: falsum autem exemplar^{us} q
ominino debemus fugere est conuersatio uitiosa
quam seruant pagani & gentiles et admonet eph
essus ut dimittant tenebrosam conuersationem
gentilitatis, quam prius habuerunt, concludens q
illud quod fit ab eis in occultis turpe est in te, et
durat illa monitio fornicatio autem, et omnis
immunditia, nec nominet in uobis, usq; ad hunc
ubi scribit. Videte itaq; fratres.)

Nono monet ad uirtutem prudentia, et ad cautela
et sagacitatem habendam uens. Videte quomodo
caute ambuletis, non quasi insipientes, quoniam
dies mali sunt propterea nolite fieri imprudentes
etc. Decimo et ultimo prohibens ebrietates et in
temperantiam monet eos simul ad uirtutem sobrie
tatis orationis, contemplationis et laudis, nolite
inebriari uino, sed implemini spiritu sancto, loquen
tes uobis metipsis in psalmis, hymnis et canticis spi
ritualibus. Et in hoc terminat informatio generalis
in moribus et pars sexta principalis. §. 7

7. Pars.

In. 7. uero parte ponit informationem in moribus
spiritualem pro diuersis personis, et statibus, et pro
priam cuiuslibet eruditionem, informat enim uxo
rem et uirum; patrem et filium; seruum et dominu
unumqueng; secundum uirtutem sibi praeque debi
tam & propriam ac proportionatam: Et durat pars
illa ab illis uoc (Subiecti inuicem) usq; ubi (De esse
uo fratres confortamini) monet enim primo uxores, ut
ser

Seruent ad viros Virtutem reuerentia. Vnde dicit C
 mulieres uiris suis sicut dicitur sint sicut domino) et
 pbat Soc per subiectionem et reuerentiam, quam
 Sabec ecclesia ad sponsum suum Christum dominum.
 monet etiam viros ut seruent ad uxores suas uirtute
 amicitie ne ipsas habeant odiosas. Vnde subdit vi-
 ri diligite uxores uestras: Et Soc pbat per dilectio-
 nem, quam Christus Sabec ad uniuersam ecclesiam
 sponsam suam. Et per hoc quia et uxor sunt una caro
 et per hoc quod dicit scriptura gen. 2. pster hoc re-
 linquet homo patrem et matrem et adhaerebit uxo-
 ri sua. Monet autem filios ut seruent ad patres
 uirtutem obedientia. cap. 6. Vnde dicit filij obedite
 parentibus uestris. et pbat Soc per mandatum dei
 quod est primum cui addit reprimisio cum dicit. Ho-
 nora patrem et matrem. ut sis longquus sup terram.
 monet uero patres ut seruent ad filios uirtutem be-
 neuolentia et ne sint eis amari. Vnde subdit et uos
 patres nolite ad iracundiam prouocare filios uestros.
 monet deinde seruos, ut seruent ad dominos uirtute
 fidelitatis et affectionis bonae. Vnde dicit. serui obedite
 dominis carnalibus in simplicitate cordis, non ad ocu-
 lum seruientes, quasi hominibus) dominos similiter
 admonet, ut habeant ad seruos uirtutem sumilita-
 tis. et tolerantia ac supportationis bonae. Vnde dicit
 uos domini eadem faute seruis, remittentes minas.
 Et pbat Soc, qz seruus et dominus habent in oculis es-
 munem dominum, apud quem non est acceptio perso-
 narum

§. 8

In. 8. autem parte Suius epistola regreditur Aposto-
lus ad informationem ephessorum omnium ratione
monens eos ad perseverantiam in fide, bonis moribus,
et communionem; unde armat eos spiritualibus armis
adversus diabolum, qui minatur subvertere fideles a
fide et amoribus; de quo supra monuerat. et ideo
rationabiliter regreditur post generalem, et specialem
informationem factam superius, ad hanc specialem ar-
maturam. Incipit autem pars ista a loco ubi scribitur
(de cetero fratres confortamini, et durat usque ibi,
(per omnem orationem, et obsecrationem orantes
in omni tempore.) In armando autem hominem spi-
ritualiter primo permittit armaturam necessitatem
dicens, Sabemus enim fortem adversarium, et ad-
dit (ut possitis stare adversus insidias diaboli, quod
est vobis colluctatus est) secundo vero ponit arma-
turae varietatem, et ponit sex arma. Primo cinqui-
sum (stare ergo succincti; secundo lorica experimen-
tum subdens (et induit lorica iustitiae. Tertio or-
natum pedum dicens (et calciati pedes, quarto scutum
pro teclivum ibi (in omnibus sumentes scutum, quan-
to capitis defensivum, ibi et galeam salutis assumi-
te. Sexto instrumentum inuasiuum subdens, et
gladium spiritus. Et in hoc fine octava pars principa-
lis.

9. Pars.

§. 9

In. 9. parte implorat Apostolus ab ephessiis ora-
tionum suarum suffragia et ponit devotam conclusio-
nem. Incipit autem pars ista, ibi per omnem oratio-
nem et obsecrationem orantes pro omnibus sanctis
et

22

Et prome. et finit in loco illo gratia cum omnibus, qui diligunt dominum nostrum Iesum Christum ubi epistola ad ephessios terminatur.

De diuisione epistolae ad philippenses ^{cap. 30}

Accedit epistola ad Philippenses. Intendit una conclusionem, scilicet animare philippenses ad tolerantiam passionum, et persecutionum pro Christo pro eo qui ipsi perstiterunt in ueritate fidei, nec receperunt falsos apostolos fidem subvertentes, sed potius pro Christo passifuerunt sicut Apostolus testatur et dicens uobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo pati amini. Diuidit ergo presens epistola in obo partes principales. Prima namq; pars est salutatiua et mititiua animorum, que incipit. Paulus et Timotheus serui Iesu Christi. Secunda uero est gratiarum alitua beneficiorum diuinorum, que Philippenses receperat a Christo domino; quia non solum receperant fidem sicut ceteri crederites, imo erant facti socij defensionis, et confirmationis euangelij. Fuit uictoriarum et aliarum tribulationum, quas sustinuerant pro Christo: unde peruenierant ad maiorem perfectiorem; quoniam etiam Apostolus orat continuo augmentari donec perueniat ad fructum iustitiae, et ad gloriam dei. Incipit pars ista, ubi Gratias ago deo meo, et durat usq; ubi. (Sicre autem uobis uos fratres

Intendit hęc epistola animare ad tolerantiam passionum ~ diuidit in .3. partes precipuas ~

^a
1. Pars.

^a
2

3^a. Pars

§. 3

Tertia autem pars est reseratiua, et explicatiua secretorum, aperit enim eis per literas tamquam amicus statum suum. Primo quidem, quo modo vincula, quibus erat Romae ligatus, non erant ad confusionem suam; imo iam erant ad magnum profectum euangelij: quia multi, qui antea non audebant predicare assumpserant vigorem, et audaciam predicandi exemplo ipsius. et occasione sui ponit diuersas intentiones, et diuersa motiua, quibus aduersus Christi fides per euangelium predicat.

Secundo eis aperit spem suam, quia sperat per illa vincula, peruenire ad gloriam, et salutem. Tertio vero aperit eis, qualiter expectet eis pro Christo sustinere martyrium, et mortem; Unde dicit (nunc magnificabit Christus in corpore meo: Quarto aperit eis qualiter nescit quid eligat an mori, an uiuere pro Christo? Et dicit coartor enim e duobus) durat autem pars ista a hinc ubi scriptum est. Scire autem uobis uos fratres, quia quae circa me sunt magis ad profectum uenerunt euangelij. usque ibi (et hoc confidens suo.

§. 4

4^a.

4^a autem pars est animatiua ephessiorum ad martyrium, et ad tolerantiam aduersorum; Unde dicit in nullis terreamini ab aduersarijs. Hoc enim a deo uobis donatum est, ut patiamini pro Christo idem cer tamen habentes, quale et audistis. Quod istis in me duratque pars illa a hinc ubi scriptum est (et hoc confidens uentis scio, usque in finem capitis.

quinta

§. 5.

Quinta pars est informativa virtutum, et morum //
 instruit enim ipsos in multis virtutibus. et dicitur illa
 pars per totum secundum capitulum, quod incipit
 Si qua ergo consolatio in Christo' ubi ergo monet ad
 fidei veritatem dicens. Cui idem sapientis unanimiter
 id ipsum sentientes: Secundo monet ad veram sumi-
 litatem subdens, nihil per contentionem, nec per va-
 nam gloriam, sed per similitudinem; et adducit ad hoc
 exemplum Christi subdens. Hoc enim sentite in vo-
 bis, quod et in Christo Jesu qui non ponderavit for-
 mam dei in qua erat patri equalis, sed formam serui
 accipiens semet ipsum exinanivit, et usque ad mortem
 crucis se ipsum humiliavit; propter quod et deus illum
 exaltavit. Tertio vero monet ad conseruandum
 in omnibus operibus dei metum, et timorem dicens
 Itaque Charissimi, cum metu et timore vestram salu-
 tem operamini. quarto etiam monet ad conseruan-
 dum in eisdem operibus dulcorem, vigorem, et exem-
 plaritatis splendorem, subdens Omnia facite sine mur-
 muratione, ut sitis sicut quarella filij dei, sicut lumi-
 naria in mundo. Quinto autem, quod Apostolus scie-
 bat eos esse perfectos in virtutibus, ne per istam moni-
 tionem crederent Philippenses, quod minus ^{existimaret} ~~teneret~~ de
 eis dicit et ostendit, quanti eos faciat asserens, quod ne in
 uacuum curreret, nec cucurrit, nec in uanum laborauit
 et quod gaudet, et congratulatur de ipsis, et quod libenter imo-
 lat et uult offerri in sacrificus pro fide eorum, et quod ex
 dilectione, quam habet ad eos mittet eis Timotheum si-
 bi

§. Pars.

bi et eis amantissimum, et q, ad Sue ipsemet confidit in
domino se ad eos uenturum, et q, mittit eis eorum epis
copum epaphroditum de quo dolent Philippenses
qz audierant episcopum infirmatum. §. 6

6. Pars.

Sexta autem pars est eruditiva et ad cautelam in
ductiva Respectu pseudo Apostolorum, qz predicabat
circumcisionem, et legalia debere seruari cum fide
et durat pars illa per totum caput tertium, quod in
cipit (De cetero fratres mei) ubi primo primum ex
cusationem super hoc q, repetit hanc materiam de
Legalibus, cum in alijs epistolis de hac materia fecis
set sufficientem tractatum: excusat ergo se dicens
mibi quidem non pigrum, vobis autem necessariū
Secundo uero ponit suam eruditionem, et cautelam
contra pseudo Apostolos, quos uocat canes, malos ope
rarios, et derisorie concisionem, non circumcisionem
qz nos sumus circumcisi in spiritu, non in carne, et
Soc facit ibi (Videte canes etc).

Tertio ponit circa istam materiam suam intentio
nem quantum ad id, quod tangit personam suam
qz cum ipse circumcissus octaua die de gente Israel
et Phariseus, et emulatus legis prius existeret, circum
cisionem tamen, et legem contemnebat ut stercom
ne Christum dominum lucraret: et Iubitiā, qz
est ex fide eius, et societatem mortis, et passionis eius
et gloriam resurrectionis ipsius. et Soc facit ibi (H
quis alius uideat confidere etc) Quarto autem qui
se

debat se commendasse, atque iactasse ponit quandam humilem excusationem dicens; quod ipse non se reputat perfectum; nec comprehendisse, sed nititur comprehendere, et prosequitur ac se extendit ad braviium supra uocationis: et hoc facit ibi. Non quia iam acceperrim etc. Sexto inuitat Philippenses ad sui imitationem circa contemptum legalium, et circuncisionis motum, ut non imitent inimicos crucis Christi; cuiusmodi erant, qui circuncisionem, et legalia seruanda predicabant; tales enim confidebant in carnalibus, et terrenis, non autem in coelestibus et in Christo. et hoc facit ibi. Circumcisiones meae usque usque in finem capitis.

§. 7

Septima pars est confortatiua et consolatiua oppressorum, et tribulatum, dudum est enim supra, quod Philippenses multa erant passi pro Christo, et patiebantur, et ideo indigebant confortatione, et consolatione. Durat autem pars illa, a principio quarticapitis, quod dicitur Citaque fratres mei charissimi, et desideratissimi, usque ibi gaudere in domino uehementer. consolatur autem eos. Primo quidem implorando personarum deusuarum auxilium et adiutorium, Clementis scilicet et Germani, et aliorum perfectorum uirorum, ut et ipsi debeant Philippenses confortare: Secundo confortat eos predicando aduentum Christi eis esse propinquum ad subueniendum ipsis. et hoc facit ibi. Gaudete in domino semper

7^a Pars.

per iterum dicit gaudete dominus enim prope est) his
enim inducit eos ad gaudium, et petit pro eis pacem
Christi, quae exuperat omnem sensum, ut custodiam
et usque ad Christi aduentum, qui appropinquat ad
liberationem eorum. Tertio confortat eos osten-
dendo qualiter debent habere liberum animum
quod non debent de aliquo curare, nisi quod cogitent quae-
cumque sunt uera, quaecumque iudicia, quaecumque iusta, et
quaecumque sancta; et reliqua, quae ponit, et promittit
quod si cogitatus deus pacis erit cum eis ad omnem con-
fortationem ipsorum. §. 3

3. Pars.

3. Pars estultima estrememoratiua donorum a
Philippensibus Apostolo transmissorum. Unde dicit se
valde se fuisse gauisum de dono, quod misserant, in
quo uidebatur refluuisse. Hoc est de nouo sensisse
penuriam quam Apostolus exiens in vinculis tolle-
rabat. Dicit autem non fuisse gauisum propter sui
penuriam, cum sciret abiciendam, et penuriam pati,
sed quod ipsi erant effecti participes meriti tribulationis
suae. Et dicitur hoc pars a loco ubi scribitur gauisus
sum in domino uehementer usque in finem epistolae,
quae salutatione et postulatione terminatur

cap. 31
De Diuina epistola ad colossenses

§. 1
Sequitur epistola ad Colossenses, quae incendit unam
elusionem, scilicet eos animare ad amorem Christi
et suae fidei, pro eo quod a pseudo-Apostolo tentabantur
et

Et inducebant ut circumcisionem acciperent et le-
 galia observarent. Volens ergo Apostolus eos re-
 trahere ab amore legalium, et ita resistere, quasi il-
 loꝝ suasionibus moneret eos et inducit ad ad. S. 1. credens
 fidei. Et Christum dominum diligendum ~ ~ ~
 Dividit autem presens epistola in decem partes ~
 Primo namq; eos inducit et alluciat per salutationem ma-
 micabilem, et deustam, et incipit pars vlla (Paulus
 Apostolus Jesu Christi. Secundo vero eos allucit et
 inducit propter perfectionem multiplicem eis a Christo
 collatam, et multiplicem gratiam, q̄ inter alios fideles
 abundabant in fide, et spe, et dilectione in sanctos, et
 crescebant, ac sacrificabant in omni perfectione, et
 in hoc inducit testimonium cuiusdam discipuli; qui
 conuerterat eos epaphra nuncupati, qui retulerat a
 postulo perfectiones predictas de colossensib; ex quib; ^{§. 2}
 dicit se meritatum orare pro eis. Et incipit pars vlla
 gratias agimus des patri) dicit q; usq; tibi, gratias a-
 genes des patri, qui dignos nos fecit) ~ ~ ~ §. 3
 Tertio eos allucit et inducit per Christi commendatione
 et excellentiam: et ponit excellentias Christi domini
 quattuor. Primam q; sorti sanctorum et collegio nos
 aggregavit: Secundam q; nos eripuit de potestate te-
 nebrarum diaboli scilicet et inferni. Tertiam q; nos
 transtulit et inseruit in regnum filij sui. Quartam
 q; per Jesum habemus remissionem, et redemptionem
 omnis peccati. ~ Deinde ponit excellentias Christi do-
 mini

inducit et ami-
 mat ad fidem
 et amorem Chr-
 isti domini.

dividit in .12
 partes.

I. Pars

a
 2

a
 3. ad 7

mini Respectu dei patris, quæ sunt dua, prima q, est
ipsius imago et speculum. Secunda q, est primum ema-
nans ab ipso, et omnis emanationis principium, et
ideo dicitur primo genitus omnis creature: deinde uero
ponit excellentias respectu totius uniuersi, quæ sunt
tres prima quidem, q, omnia sunt condita in ipso, tan-
q, in causa exemplari: Secunda q, omnia sunt produc-
ta ab ipso, siue in celo, siue in terra tanq, ab efficiente
tertia q, omnia sunt post ipsum, et in ipso, et sub ipso
tanq, sub causa conseruante.

Deinde uero ponit Christi excellentias in specialibus res-
pectu corporis ecclesie quæ sunt tres. prima quidem
q, est caput ecclesiam uiuificant. Secunda q, est primus
genitus inter resurgentes resurrectionem annuncians
Tertia q, ipse est deitatis locus proprius ecclesiam un-
des pacificans, et reconcilians. et ex hoc inferendo in-
ducit et allicit Colossenses ut in fide ipsius firmati, et
stabiles permaneant. et dicitur pars ista ab illis locis (gra-
tias agentes deo patri) usq, ibi (cuius factus sum ego
Paulus minister) ^{8. 4} quarto uero eos allicit et inducit
per sui ipsius sufficientiam et tolerantiam passionum
pro fide, ad patientiam multam. ex hoc enim q, ipse in
passionibus gaudebat, quas tolerabat pro Colossensibus
pro eo q, ipse, et ceteris fidelibus ueram fidem prædicã-
do, docuerat circumcisionem, et cetera legalia non debe-
re obseruari. de hoc utiq, exempli Pauli debebant Christi
diligere, et in ipsius passionibus gloriari, et circumcisionem
et cetera alia legalia contemnere. Ponit ergo Apus
tolg

4 Pars.

totus suam patientiam dicens (nunc gaudebo in passio-
 nibus, et adimplebo ea, quae desunt passionum Christi)
 deinde autem suam sufficientiam dicens (factus sum
 ego Paulus minister secundum dispensationem dei
 quae data est mihi. Duratque pars illa, ab hoc, in quo scribitur
 et (cuius factus sum ego Paulus minister, qui nunc
 gaudeo in passionibus) usque in finem capitis primi
 quinto est alliat, et inducit per sui amicitiam et af-
 fectionem puram dicens quod licet eos non uiderit in facie
 nec e conuerso, tamen pro ipsis, et pro alijs, qui non ui-
 derunt faciem suam, est summe sollicitus, ut in fide Christi
 instent, et in cognitione, ac intellectu sapientiae, et
 scientiae Christi impleant; et ne per uerba aliquorum
 sublimia et falserata decipiant, et ratione diuina so-
 litudinis subdit, quod licet sit absens corpore est tamen
 praesens spiritu cum ipsis, et uidet mente, quod non sunt
 firmati in fide, et si uideant ordinate uiuere, et ides
 subdit quod debent esse radicati et fundati in uera fide
 ne a seductoribus moueant. Durat autem pars illa
 a principio secundi capitis (uobis enim uis stare) usque
 ubi (uideate ne quis uos decipiat. Sexto autem eos al-
 liat et inducit per Christi sapientiam, et scientiam
 infinitam, nam pseudo apostoli, uidebant eos decipere
 per traditiones humanas, rationes sensibiles et philo-
 sophiam, ac ^{illas} firmatas et pueriles obseruantias, quae per-
 cesserunt in lege, erant enim ex ipsis quidam Iudaei
 et si arguebantur contra fidem, per elementa diuini mun-
 di, i. per legalia, quae sunt puerilia, et per consequens
 Sa

5. Pars.

6. Pars.

Sabent modum Alphabeti, et elementis: quidam
autem ex ipsis erant philosophi, et ibi arguebant
fidem per principia naturalia, et sensata tamen
fallaciter, et per hominum traditiones, per propo-
sitiones a philosophis traditas, et inuentas. monet
ergo Apostolus ne ab istis decipiantur, sed attendant
ad plenitudinem diuinitatis Christi, qui est caput o-
mnis principatus et potestatis, et omnium ange-
lorum, et per consequens sua scientia infinita tras-
cendit omnem philosophiam, et omnem sapientiam
pseudo apostolorum; et prosequitur quomodo per Chris-
tum omnes fideles obseruant legalia quantum ad
uerum intellectum: nam et circumcisi sunt, et expo-
siti, non in carne, sed in spiritu, non a proputis cor-
poralis, sed delictorum per baptismum, et resurrecti-
onem Christi, et cetera legalia euacuata sunt, et ob-
ligatio ad illa soluta est; quod Cyrogaphum decre-
ti, et mandatum ipsorum tulit Christus de medio, et
affixit illud cruce. et idem concludit, quod quicquid
malum de cibis, et potibus, regum, et festis eccle-
siasticis legalibus erant umbrę et similitudines que-
dam figurales, quarum Christus dominus est corpus
et ueritas, necesse uelut potest eos de istorum obser-
uantia iudicare. Durat autem hęc pars ab illo loco
(uidece ne quis uos seducat) uolens in similitudine
Septimo eos allucit et inducit de tenore pseudo apostolo
non ueritatem, et uitam simulatam dicens, quod tales
se

7. Pars.

Seductores exterius veniunt in similitate et in regis-
 ne angelorum, et tamen interius sunt inflati ex
 reputatione sui generis, quod iudicant; et ex repu-
 tatione suae circumcisae carnis; et ita non gloriantur
 in solo capite Iesu Christi. et hoc probat, nam ipsi non
 tenent illud, quod significat mors et passio Christi, quae
 significat mortificationem omnium legalium, quae
 praecesserunt tanquam alphabetum quoddam, et elemē-
 tum puerorum; quod lex fuit pedagogus noster in Chris-
 to; ut dicebat supra ad galatas 3. isti autem non
 fundant se monendo homines ad observantiam lega-
 lium, nisi in praecipuis et doctrinis hominum, et in sa-
 pientia superstitiosa, et in similitate ficta, et vita
 simulata. dicitur vero haec pars ab illo loco (nemo vos
 seducat, usque in finem capituli secundij) §. 8

Octavo eos allicit et inducit per resurrectionem Ch-
 risti, et sessionem gloriosam in caelis dicens, quod Christus
 est sursum in dextera dei sedens, nullus fidelis debet
 sapere, nec spem suam ponere in his, quae sunt super ter-
 ram; sed in solo Christo domino, et per consequens ne-
 que confidere debet in circumcisione carnis, aut cibis,
 et potibus legalibus, et alijs ceremonijs, quae sunt purae
 carnales, et pure corporales. et durat ista pars a inci-
 pio tertij capituli (Igitur conversi estis usque ubi mor-
 tificate ergo ^{membra} ~~corpora~~ vestra. §. 9

Nono eos allicit et inducit per moralem eruditionem
 et salubrem doctrinam in generali datam docet enim
 eos

8. pars.

9. Pars.

eos per quod debent mortificare et interficere quae
uis peccata carnalia, fornicationem, immunditiam
et libidinem. Secundo autem, quod debent deponere quae
uis peccata spiritualia scilicet iram, indignationem
mendaciam, et turpem sermonem, carnalia qui
dem peccata debent interfici, quia procedunt ex inuen
tibus carnis; sed spiritualia debent deponi, quia sunt
quasi quaedam pondera spiritus et mentis. Tertio
docet eos quod debent exuere, conversationem scilicet
antiquam, et ueterem, et omnes artus eius; quae quidem
conuersatus dicit uetus Somo. Quarto docet eos quod
debent induere, scilicet hominem nouum, et nouam
conuersationem, quae est ad imaginem et similitu
dinem uiae Christi; In qua quidem conuersatione
nullam differentiam facit sexus masculinus uel
foemineus, sed nec populus gentilis, aut Iudaeus, sed
nec ritus circumcisionis, aut praepucij, sed nec condi
tio seruus aut libera, nec lingua barbarica, aut
Latina. Quinto docet eos hae induimenta distin
guere dicens, quae induimenta noui hominis sunt
benignitas, Similitas, Modestia, patientia, et sic
de alijs uirtutibus, quas Christus nobis, sicut nouus ho
mo attulit, et portauit. Sexto docet eos omnia is
ta induimenta succingere, et uincire dicens sup
omnia Charitatem habere, quod est uinculum perfec
tionis. Septimo docet eos omnia hae induimenta
solare, et quadam decentia tenere; nam pax cordis
et

Et gaudium in Brito, et gratitudo ac deuotio, et
 spirituales cantus, ac laudis ex Sibus sunt, quae lini-
 unt, et tenent in sua decentia et conseruatione om-
 nes uirtutes, et ad ista ultimo monet. dicitat ergo
 ista pars ac doctrina a loco ubi scribit: morti-
 ficate ergo membra uestra usque ubi mulieres subdi-
 ty estote uiris.

§. 10

Decimo eos allicit et inducit per moralem doctrinam
 in speciali promulgatam, quantum ad omnem per-
 sonam. instruit enim uiros et uxores, Patres, et
 filios, dominos, et seruos, et unumquemque in sua
 sua uirtute. Et dicitat pars ubi a loco ubi (mulie-
 res subdit) estote uiris, sicut oportet in dominis usq[ue]
 ubi (orationi instantes, circa principium quarticapi)

10. Pars.

Undecimo eos allicit et inducit per familiarem scrip-
 turam, et orationum suarum requisitionem deusta
 Requirit enim ut orent pro eis. et scribit q[ue] Titus suus
 frater Charissimus, et Onesimus, quos mittit ad ipsos
 omnia, quae agunt circa ipsum, nota eis facient, ut eis
 solent corda ipsorum. et dicitat illa pars a loco praefat-
 to orationi instantes, usque ubi salutat uos Aristarchus,

a
11

Duodecimo, et ultimo eos allicit et inducit per salu-
 tationem sanctorum fratrum, qui cum ipso erant) Cha-
 rissimam, et intransitam; et per salutationem sua
 manu conscriptam, et dicitat illa pars, a loco praefato
 salutat uos Aristarchus usque in finem epistolae totius
 De Diuisione, ^{cap 32} epistola ad Thessalonicenses

a
12

§. 1

Nunc

Intendit hęc
epistola quin-
que conclusiones
iuxta quas di-
uidit in .5. p.^{tes}

Nunc accedit epistola ad Thessalonicenses
Intendit quinque conclusiones. illud enim est
Sciendum, quod isti erant ualde perfecti uiri, quod non
solum pseudo apostolos a se repulerant, imo et pro
ueritate, et sanctitate fidei, quam seruabant sus-
tinebant persecutiones, et bonorum direptiones
et mores a concubis suis, et ideo Apostolus super
eorum perfectione in presenti epistola gratias agit,
et eos ad consolationem inducit; et suam dilectio-
nem ad eos exprimit. In quattuor in quibus de-
ficiabant eos corrigit; et in moribus eos informat, et
instruit. Et secundum hoc epistola diuidit in .5. p.^{tes}
iuxta istas conclusiones.

i. Pars

Primo ergo Apostolus (salutatione premissa) mi-
ne deo gratias agere super Thessalonicensium mag-
nam perfectionem, et multa; quod erant perfecti
in fide, in caritate, sustinentia spe, et in omni uir-
tute, et sancta plenitudine spiritus sancti, quod erant ef-
fecti imitatores Apostoli; et erant in omnibus, quod
ad sanctitatem, et fidem famosi, et dicitur pars ista
per totum primum caput. § 2

2

Secundo autem nititur ad consolationem et gaudium
eos inducere, super tribulationibus, quas patiebantur
inducit ergo eos ad gaudendum, quod in hoc facti sunt
imitatores Apostoli ipsius; cuius gratia narrat per quod
modum se habuit inter ipsos. Primo enim ad eos ue-
niens contumelias, et passionem sustinuit. Deinde ue-
to

ro. Non errores, aut immundicias sed uera ac sac
 ta docuit. Deinde ab omni adulatione, et auaritia
 et appetitu glorie immunus fuit. Deinde summum
 amorem eis ostendit, qz non solum euangelium pro
 uicauit, sed labores, et fatigationes inter eos sustin
 uit. Et in omnibus ad eos se habuit sicut pater. et
^{Sic gaudet de gaudio ipsorum} ~~tunc exiuit ad gaudium ipsorum~~ ^{ponderans} quomodo ip
 sis omnibus facti erant imitatores Apostoli, et non so
 lum ipsius, imo et ecclesia primitiua, quae collecta e
 rat in Hierusalem, et Iudaea. quoniam sicut illi a
 Iudaeis passisunt, sicut Sabae in artibus Apostolorum
 ita et ipsi erant a suis contribulibz afflicti, et itcirco
 concludit, qz ipsi sunt sicut gaudium et sua gloria
 et corona in presenti. Et erunt in aduentu Christi
 in die Iudicij. ex quibus debent Thessalonicenses me
 ritis consolari. Durat autem pars ista per totum cap. 2
 Tertio nunc suam affectionem singularem, et suam
 diligentiam erga eos exprimit edicens, qz ex nimio
 amore ipsorum non potuit amplius sustinere, quin
 etiam si maneret solus mitteret ad eos Timotheum
 ad consolandum illos, ne mouerentur in tribulationibz
 illis. In quibus iam ille praedixerat illos passuros, et
 multa alia tangit, ex quibus exprimit suam dilectio
 nem erga eos. scilicet qz multam consolationem rece
 pit audiens a Timotheo, qz infide firmi stabant, nec
 in tribulationibz deficiebant. Et qz nescit (iudicij)
 quales et quantas gratias pro ipsis deo retribuatur. Et
 qz

3. Pars.

quod tandem orat ut eos deus in omni Charitate mul-
tiplicet. et eorum corda usque ad aduentum domini Je-
su Christi corroboret, et confirmet. dicitur autem in
ta pars per tertium cap. 3. §. 4

4. Pars.

quarto notat eos super quadruplici imperfectione cor-
rigere. sicut enim communitas perfecta esset, et sanc-
ta, aliqui tamen inter eos erant defectivos. erant et
nimis inter eos quidam fornicarij, quidam autem ac-
cidiosi et pigri, quidam uero super morte parentum
et amicorum suorum nimis dolentes, et anxij; quidam
etiam de nouissimis temporibus, et momentis aduentus
Antichristi, et futuri iudicij erant nimis conferentes,
et solliciti. corrigit ergo eos in his quatuor.

Primo quidem corrigit fornicarios dicens. Hoc enim
est uoluntas dei sanctificatio uestra etc. Secundo uero
acidosos ibi (Rogamus autem uos fratres ut operemini
in manibus uestris. 3.º corrigit de morte parentum
nimis anxios subdens. uolumus autem uos fratres
ignorare de dormientibus) 4.º arguit disputantes
de temporibus, et momentis, et de die iudicij nimis
sollicitos subdens. de temporibus autem, et momentis
etc. et dicitur illa pars a principio quarti capitis et per
principium quinti usque ibi. (Rogamus autem uos fra-
tres. Quarto autem ^{§. 5.} ultimoneuit eos in moribus)
sicut decet instruere. non enim instruit sicut imper-
fectos sed sicut perfectos scilicet ut superiores diligant
imperfectos corrigant, infirmos suscipiant ad omnia
et patienter se habeant, spiritum non extinguant
p. 12

5. Pars.

prophetiam non spernant. Et similia, quae decem uiros perfectos. durat autem pars haec a prefato loco Rogamus autem uos fratres, usque in finem epistolae quae in salutatione fratrum terminat, et in postulatione gratiae domini nostri Iesu Christi pro ipsius Thessalonicensibus. cap. 33.

De diuisione epistolae 2^{ae} ad Thessalonicenses. epistola secunda ad Thessalonicenses interdu^{ct} principaliter unam conclusionem. scilicet eos informare de aduentu diei iudicij. quod ab aliquibus eorum dem credebat cito uentura ob tribulationes, quas sustinebant; praedixerat enim saluator. Matth. 24 loquens de die praedicta. Tunc tradent uos in tribulatione, et occident uos, et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Et tunc ueniet consummatio; ex hoc uero multum mouebant, et erant suspensi; et ob id Apostolus in presenti epistola oppositum, eos docet ponens multa, quae debent illam diem praecedere. Diuidit autem haec epistola in tres partes Prima igitur pars est commendatitia Thessalonicensium, praemissa quidem salutatione gratias agit Apostolus pro ipsis, et commendat eos primo de fidei ueritate et ueritate dicens. quoniam superereset fides uestra Secundo de mutua charitate Cabundat Caritas unius cuiusque uestrum in uicem. Tertio de patientia in tribulationibus et stabilitate subdens. Certe in uobis gloriemur pro patientia uestra in omnibus tribulationibus

Haec epistola informat de aduentu diei iudicij -

diuidit in 3. partes.

1. Pars

la

Sationibus, quas sustinetis. Quarto de premijma
gritudine et immensitate danda eis in futuro
iudicio dicens (ut digne habeamini in regno dei.
quinto de aduersariorum iniusta poena futura, et
uentura calamitate. ubi (si tamen iustum est
(si pro quia, qz iustum est retribuere his quibus
tribulant. Sexto Suius gratia agit de maiesta
te Christi ad iudicium uenientes. ubi in reuelatione
domini nostri? Septimo orat pro Martyrij hono
re, et dignitate ut dat Thessalonicensibus, qui sa
tot alia ad martyrium disponentia erant pro Christo
passi. Et hoc facit ubi (In quo etiam oramus ut
clarificet nomen domini Jesu Christi in uobis, hoc
enim clarificatio in scriptis. refert ad martyrium
et ad mortem, iuxta illud Joannis ultimo, signifi
cans quia morte esset clarificatus deum. dicit
autem hęc pars per totum caput primum. §. 2

2. Pars.

Secunda pars est reseratiua futurorum, et erudi
tiua respectu nouissimorum temporum, et primo a
gite de die iudicij predicens, q, non ita cito ueniet nec
sic instat ut illi credebant, et ideo monebat, ne terre
rent ex hoc, aut mouerent a principio secundi cap
Rogamus autem uos, fratres est. Secundo agit de ad
uentu Antichristi pugnare ostendens, q, ille pugnare
et diem iudicij. ubi. quoniam nisi uenerit discessio
primum. et reuelatus fuerit homo peccati. 3 agit de
presentia cuiusdam Antichristi pugnare. scilicet Nero
nis impij. et destructione Imperij Romani. ubi. et tunc
quod

270

quid detineat scitis. quarto regreditur ad modum et
qualitatem aduentus Anti Christi. ubi. et tunc reue
latur ille iniquus. Quinto prae dicit qualiter et
quomodo per aduentum ipsius seducunt Iudaei. ubi
Et in omni seductione iniquitatis. Sexto concludit
qualiter et ipse et Thessalonicenses. et ceteri ad fi
dem conuerti tenentur de regnari. quia uenerunt
per illum seducti. Et hoc facit ubi. Nos autem de
bemus gratias agere deo. durat ergo haec pars per
totum caput secundum. §. 3.

Tertia uero pars et ultima est informativa bono
rum morum. et durat per totum caput 3. et ultim
ubi primo implorat eorum suffragia. ubi. De cete
ro fratres orate pro nobis: secundo monet et orat ut
sabeant corda in obedientia. et in Caritate de se et
in patientia de rella. ubi. Confidimus autem de uobis
fratres in domino. Sequitur. Dominus autem dirigat
corda uestra. Tertio monet ut abstineant et sepa
rent se a quorundam societate peruersa, et inordina
ta scilicet a societate pseudo Apostolorum, et hoc fa
cit ubi. Denunciamus autem uobis fratres ut subtra
hatis uos ab omni fratre ambulante inordinate. et
ibidem describit de ordinationem talium. quia sunt in
quieti et sciosi; et aliorum panem gratis manduca
tes; cuius oppositionem ipse fecerat inter eos. Quarto e
tiam illos monet, ut tales inordinatos non reputent
inimicos, sed quia eos erripiant in caritate uera; et huc fa

3. Pars.

fauit ubi et nolite quasi inimicum existimare
Quinto terminat suam epistolam in salutatione
manu sua conscriptam, et in supplicatione. et o-
ratione deuota, quam pro ipsis ad deum facit ubi;
ipse autem dominus pacis det uobis pacem sem-
piternam etc

cap. 34

De Diuisione Prima epist. ad Timotheum

§. 1.

Intendit epis-
copum instrue-
re precipue
quantum ad
septem; iuxta
que epistola di-
uidit in .7. §

Prima ad Timotheum intendit unam conclusio-
nem describere scilicet qualiter se debeat habere
episcopus. Et maxime superior ut pote Archiepiscopus
uel primas in regimine suo Timotheus namque fu-
erat ab Apostolo ordinatus episcopus ephessius que
erat ciuitas metropolis Assie, et eccirca instruit eum
qualiter se debeat habere in regendo. qd officium e-
piscopale est officium propugnantis, respectu infi-
delium; et est officium exorantis, et supplicantis pro
populo in ordine ad deum; et est officium determi-
nantis uniuersum ecclesiasticum gradum, et statum
et est officium exemplatis et edificantis in ordine
ad populum, qui habet exemplar illius imitari; et
est officium dispensantis et prouidentis respectu pa-
uperum; qd bona ecclesie bona sunt pauperum. qd
episcopus dispensanda, prout unusquisque fidelium
opus habet, ut patet ab eum. 2. et officium iudican-
tis et condemnantis reum, quantum ad exterioris fo-
rum: et est officium graduantis et docentis ueritate

moys

Morum. id est Apostolus in hac epistola Timotheum infor-
mat quantum ad istos quinque artus. et secundum hoc
diuidit epistola in septem partes.

i. Pars.

Primo namque Apostolus Timotheum docet qualiter de-
beat resistere et impugnare errorem infidelium
maxime Iudaeorum, qui uolebant fideles inducere ad
obseruantiam literalem legalium, et dicit ut apud per-
tohim cap. primum; ubi premitit salutationem dicens
Paulus Apostolus etc. Deinde subdit in tantam exhor-
tationem.hortat enim ipsum, ut denunciet pseudo a-
postolos. et Iudaeos ne doceant fabulas, et genealogias
et questiones interminatas, que pertinent ad legalia
et hoc facit ibi. Sicut rogauit, deinde istius exhor-
tationis subiungit rationem primam, quod tota lex, non ali-
ud intendit nisi charitatem, peruenit cor, bonam con-
scientiam, et fidem non fictam, nec ad aliud legalia
ordinant, nisi ad figurandum ista, et quod falsi fratres
predicti hoc non intelligunt, ideo in prefatione uanilo-
quium conuertunt. Et hanc rationem ponit ibi. finis
autem precepti) Tertiam rationem subdit ibi. scilicet
autem, quod bona est lex; dicens quod licet lex bona sit non
tamen posita est propter iustos, sed propter peccatores
et enarrat diuersa peccata, que repugnant legi, que
quidem pari modo repugnant euangelio. et sic patet
quod lex illud idem intendit, quod euangelium scilicet bo-
nos mores. Et ideo, qui moralia legis obseruat totam
legem obseruat, quod aliud non intendit; qui autem seruat
euangelium seruat legem, dato quod ceremonialia non ob-
ser

seruet. Deinde ponit Apostolus de sua uocatione a Christo
istis deuotissimam gratiarum actionem hac occasione
quod Iudgos uisus est vituperare, et increpare tanquam de
se ipso superbiendo: cum illis contemneret, et iocundo
confiteretur se prius fuisse blasphemum, persecutorem
et contumeliosum, et peccatorem, sicut et Iudgi nunc
sunt. Et quod ipse in illis non remanserit non est sibi im-
putandum, sed misericordis dei. et idcirco super his cre-
dit gratias Regi sceulorum immortalis et ~~inuisibilis~~ ^{inuisibilis}; et
hoc facit ibi, gratias ago ei, qui me confortauit etc.
Deinde resumit suam exhortationem precipiens Ti-
motheo, ut bene militet contra prefatos Iudgos. Et
maxime cum bona conscientia, et hoc facit ibi. (Hoc
preceptum commendo tibi. Deinde uero ostendit casum
aliquorum, et deuiationem a fide propter defectum
bonae conscientie ibi, quam quidem repellentes.)
Secundo Principaliter docet eum orationi insistere
et iugiter orare deum, et durat pars ista per totum cap-
itulum ubi primo docet qualiter, et pro quibus debeat ora-
re pro se ipso, quod pro Regibus et omnibus hominibus
pro Regibus quidem, ut sub eorum regimine uitam
quietam, et honestam agamus in omni uirtute; pro
omnibus autem hominibus, quod saluati uoluerit uult o-
mnes homines saluos fieri; et pro redemptione omnium
se obtulit, et ipse uocatus Apostolus gentium predicator
et doctor ita sciendum decreuit, facit autem hoc a prin-
cipio capitis. (Obsecro uos.) usque ibi uobis ergo. Dein
de Timotheum instruit, qualiter debeat informare ora-
tionem populum, nam uiri possunt in omnibus orare leuan-

2^a. Pars

De puras manus ad deum; mulieres autem orare debet
 in habitu ornato cum verecundia, et sobrietate, et in
 silentio, nec debent mulieres in publico discere, aut
 dominari viris. quod probat per Adam, et euan.
 Et hoc facit ab illo loco. (Vobis ergo viros orare) usq[ue]
 in finem cap[itu]li secundij. §. 3.
 Tertio vero docet eum disponere et ordinare omnem
 gradum ecclesiasticum, et dicitur hoc pars per totum ca
 pitulum tertium. ubi primo docet qualem episcopum debe
 re ordinare eum aut, si quis episcopatum desiderat bo
 num opus desiderat. ergo oportet episcopum irrepre
 hensibilem esse, castum, primum etc. Deinde qualem
 non docet in episcopum ordinare, q[ui] non illum, qui pri
 us nesciuit semetipsum, aut domum suam regere, nec
 nep[otes] p[ro]bitum, nec de crimine diffamatum; et hoc facit ubi
 si quis autem domus sue p[ro]p[ri]e nescit) Deinde docet
 qualem debeat ordinare diaconum ubi. Diacones si
 militer) Deinde agit de uxorebus eorum ubi (mul
 ieres similiter pudicas. Deinceps redit rationem qua
 sic diligenter circa istam materiam informet eum fa
 ut autem hoc. tum q[ui] forsitan tardabit venire ad
 eum; tum q[ui] ecclesia est columna dei vivij; et firma
 mentum veritatis. continet Christi dignissimum, et
 sacerrimum sacramentum, et ides ^{oportet} ~~patet~~ omnem gra
 dum ecclesiasticum esse bene dispositum. et hoc facit ab
 illo loco. (Hoc tibi scribo filij) usq[ue] in finem cap[itu]li
 §. 4.
 4° Docet eum sonebe vivere et exemplare sibi sub
 lectum populum. et dicitur pars illa per totum caput 4°
 ubi.

3^a Pars

ap[osto]l[us]

4^a pars.

Vbi primo monet ad vitam austeritatem, sed quod aliqui
abstinent a cibis et ieiunant, et sunt austeri intentio-
ne Secretica et prava, credentes quod sit peccatum aliqui
cibos comedere. Et similiter in matrimonio uiuere
ideo detegit errores istorum, ne suadens poenitentiam
Et austeritatem uideat errorem istum approbare.
Sciebat enim, quod futuri essent heretici manichaei
qui ista dicerent, et ex delictis ipsius se comunire uel-
lent: Et Soc fauit in principio capituli. Spiritus autem
manifeste dicit etc. // // // //

Deinde monet ad misericordiam et pietatem, quae
multo plus ualeat secundum eum, quam austeritas
Et poenitentia, quae est exercitatio corporalis, et hoc
fauit ibi: exerce autem te ipsum ad pietatem etc.

Deinde uero occasionaliter ponit quorundam homi-
num egeitatem, qui fidem Christi ex Soc uisuperant
quod aspicimus in laboribus nostris ad uitam futuram
Et Soc fauit occasione accepta, quod dixerat pietatem sa-
bere promissionem uitae futurae, propter Soc enim sub-
uit, fidelis sermo. In Soc male dicimur, quod speramus in
deum uiuum. Deinde monet ad grauitatem doctrinae
et auctoritatem ibi: Praecepte Soc est doce, nemo ad oles-
centiam tuam contemnat. Deinde etiam monet ad o-
mnem virtutum exemplaritatem, ibi: Sed exemplis fi-
delium, in uerbo, in conuersatione etc. Deinde monet
ad studium, ad lectionem, et ad contemplationis uerita-
tem, et sinceritatem, ibi. Dum uenis attende lectioni etc.
Deinde quod studium ordinat ad doctrinam monet ad eru-
ditio

23 ditionis diligentiam quantum ad sibi subiectos. et se-
 dulitatem. docet autem modum increpatiuum. et
 habere modum obsecratiuum in erudiendo. et hoc
 facit ab illis locis. (attende etc. et doctrina infra. usq;
 ad finem capitis quarti. §. 5

Quinto docet eum prouidere et benedysperisare bona
 ecclesie respectu indigentium. et hoc facit a principi
 pro quinto capitis. quod incipit Viduas Sonora. us
 q; ubi aduersus Presbiterum accusationem nolj
 accipere. Considerandum autem q; in hac parte
 quinta accipit Sonorare secundum Augustinus
 pro subuenire: tunc autem episcopus prae introduc
 tione ecclesie primitiue ministrabat bona ecclesi
 e mulieribus viduis (quibus Sodie succedunt reli
 giosae pauperes) similiter et presbiteris. ac presbiteri
 tibus. qui alios informabant. vnde et de viduis ha
 bet act. 6. et de presbiteribus. Luc. 10.

5. Pars.

Primo ergo docet Timotheum. quibus viduis be
 beat prouidere dicens. Viduas Sonora. deinde gra
 tia Suius ostendit quales debent esse viduae. quae de
 bent eligi. ut de comunibus sumptibus ecclesie
 prouideat eis. nam debent esse prius probatae in
 regimine domus suae. et hoc ostendit ibi. quae autem
 uere uidua est etc. et Itidem debent esse abstinē
 tes a superflua delectatione. quod ostendit ibi. nam
 quae in delictis est. et iterum debent esse amosa
 quod dicit ibi. Vidua eligat non minus sexaginta
 annorum: et iterum debent esse bona fama et in vir
 tu-

tutibus exercitata, quod ostendit ibi, quae ^{fuerit} ~~est~~ uirg, uiri uxor. Deinde uero ostendit quae non debent eligi in uiduas, ut illi prouideat de comunibus sumptibus ecclesiarum, quae non iuuenes adolescentuli, quae prius fuerunt fornicatae, nec etiam uerbosae, curiosae et uanae, sed tales iuuenes debent nubere, et filios procreare: et tunc concludit, quod si aliqui habent in domo sua uiduas nutriat eas ne graue ecclesiae. possunt autem omnia ista ad mulieres religiosas referri.

Deinde uero, ubi (qui bene presunt presbiteris) docet quibus praedicantibus maxime debeat prouidere, quibus, qui bene laborant in uerbo, et doctrina in duplo prouidendum est, et Soc intelligit cum dicit, quod presbiteri duplici honore digni sunt, maxime et Sexto docet cum punire, et iudicare quantum ad exterius forum, et Soc ab isto loco (aduersus presbiterum accusationem nobis accipere, usque in finem cap. quinti. Nam primo docet quod accusationes aut testes recipiendi sunt contra Presbiterum, deinde coram quibus debet aggrauare, et punire reum, quod coram omnibus, quod facit ibi, peccantes autem coram omnibus argue.) Deinde docet in punitionibus debere procedere inquisitionem, et diligens scrutinium ubi (testor coram deo et Christo Iesu. Deinde docet in iudicando non debere esse leuem, aut uisum, seu subitum, ubi (manus uero nemini imposueris. Et potest intelligi, uel de condemnatione

6. pars.

tione vel de ordinatione. Deinde docet iudicem de
 bere esse irreprehensibilem. et Sonesturn in meo
 eum in quo alium iudicat seipsum condemnat,
 et ides subdit te ipsum castum custodi, et qz Timo
 theus amore castitatis, se nimis maccrabat subiun
 git. nisi ad huc aquam bibere sed modicus utere
 uino. Deinde uero ponit differentiam peccatorum
 qz quaedam publicasunt, et quaedam occulta. ut
 ex Soc doceat quae sunt illa, quorum examinatio
 diligens debet precedere iudicium. et Soc facit ubi
 quorundam Somnium manifesta peccata sunt.
 Septimo docet eum predicare et erudire seu instru
 ere in ueritate morum subiectionem sibi populorum
 et durat parsilla per totum caput 6. ubi primo
 docet qualiter instruendi sunt serui. Scilicet ut domi
 nos honorent. et eis fideliter obsequantur, propter
 quod reprobat errorem aliquorum dicentium, qz
 seruus ex Soc ipso, qz baptizatus est, et fidelis effectus
 non tenebat dominos reuereri, nec ipsis obedire
 qz eorum parens et frater infide. Docentes autem
 talia Apostolus dicit esse superbas, et nihil scien
 tes, et describit eorum multiplicia uitia. et hoc fa
 cit a principio septimi capituli, quod incipit. Qui cumqz
 sunt sub iugo, usqz ubi est autem questus magnus,
 Deinde uero docet qualiter instruendi sunt domini
 et qz tales consueuerunt esse auari, et plurimum
 studere diuitijs ides eos monet ad sufficientiam et
 ad

2. Pars.

ad uitandam auariciam. Appetitur diuitiarum
 et acquirendum diuitias virtutum scilicet ius-
 titiam, pietatem, et diuitias premiorum coelesti-
 um, videlicet uitam eternam, et dicit quod
 diuitia decent hominem dei, ut ista confiteatur
 coram diuitibus prescipit Timotheus, et hoc facit ab illis
 locis. Est autem quod dicitur magnus, usque ubi o Ti-
 mothee de positione custodia, ubi allegans Timo-
 theum monet eum, ut ueram fidem custodiat, et
 gratiam dei sibi impleret, et sic epistola iam ista fini-
 tur ^{cap. 35}

De diuisione 2^a epistolae ad Timotheum

sequitur 2^a ad Timotheum, ratio autem scribendi
 hanc secundam epistolam fuit, quod Apostolus Romae
 uinctus secundam confessionem coram Nerone fe-
 cerat, et de proximo mortem suam, et suam sa-
 crum martyrium expectabat, et ideo Timotheus
 sibi charissimus, quem praeter ceteros suos discipulos te-
 nerius diligebat, negotium fidei, et sacre pre-
 dicationis, quod super omnia cordi habebat in fi-
 ne suo uolebat commendare.

Apostolus in hac
 epistola comen-
 dat Timotheo
 praedicationem
 fidei.
 et diuidit in
 9 partes. //

Intendit igitur Apostolus in hac epistola concludere
 nemuscam. Recomendare uidelicet, cum summa
 efficaciam Timotheo praedicationem fidei, et diuul-
 gationem Christi per mundum, quoniam ipse am-
 plius super hoc per se ipsum certare non poterat, ut
 pote iam passioni propinquus.
 Diuidit ergo praesens epistola in nouem partes.
 Primo

i. Pars.

Primo namque ipsum inducit ad Zelum fidei, et
 sacre predicationis amorem ex sua intima, et spe
 ciali amicitia. quoniam enim ipsum preceperis dilige
 bat. ipsum insisteret illi ministerio et officio. cui
 Apostolus semper insisterat persuadet. et hoc facit
 a principio epistole. ubi vocat eum Charissimus
 filium suum, et reducit ad memoriam lacrymas
 eius. et fidem matris. et Augustus, et fidem puram
 que Sabitatis in eo. usque ad hunc. ubi dicit propter
 quam causam moneste. §. 2

Secundo autem ipsum inducit ex sua excellentia
 et gratia a deo accepta, quod profectus discipulus ac
 ceperat gratiam a deo. per impositionem manuum
 ipsius, propter quod non debet erubescere testimo
 nium Christi; nec ipsum Romam uincum, sed colla
 borare in euangelio. pro quo ipse patiebat; nec ta
 men erubescere. quod certus erat de bono deposito si
 bi in die iudicij reseruat. et hoc facit ab illis ver
 bis (propter quam causam moneste, ut resuscites
 gratiam dei, usque ad illa (formam habere sanctorum
 verborum §. 3

Tertio ipsum inducit ex aliorum instantia et per
 fidia. scribens quomodo duo ex discipulis Pauli
 imo fere omnes, qui erant in Asia auerti erant
 a fide excepto quodam dubio Onesiphoro, et domus sua
 et propter hoc magis debebat esse sollicitus ad predica
 dum. ex quo ceteri excidebant, et hoc facit ab illis

60

2^a

3

4. Pars.

Loco formam habet sanorum verborum usq; in finem cap^o primi. §. 4

4° Inducit eum triplici similitudine exempli et metaphora. exempli scilicet militis qui debet esse strenuus in pugnando; et exempli Agonista, qui debet esse sollicitus in certando; et exempli Agrosq; qui debet esse sollicitus in laborando et primus in percipiendo fructu. Hoc facit ap^o cap^o secundae cap^o quod incipit. Tu ergo fili mi usq; memores estis dominum Jesum Christum.

a
5

5° ipsum inducit ex gloria repromissa nobis. et finaliter expectanda. Unde dicit q; q; Christus resurrexerat a mortuis, si comoriamur sibi, et conuicemus si sustinebimus, et conregnabimus. et hoc facit ab illo loco. Memores estis dominum Jesum usq; ubi noli verbis contendere. §. 6

a
6

Sexto inducit ipsum ex loquacitate heretica et uanitate fabulosa. si enim heretici sunt solliciti sua uanitate et fabulis, quanto magis uos profidei ueritate! et ideo docet eum non contendere uerbis cum talibus, sed profana et uana uerba deuitare et ostendit rationem, quare deus permittit in ecclesia aliqua talibus erroribus implicari. per similitudinem, qua uidemus in magna domo, non solum esse uasa aurea in honorem, imo fictilia uasa ad contumeliam et turpitudinem recipiendam. dicit autem pars ista ab illo loco. Noli uerbis contendere usq; in finem capituli secundae

Septimo

§. 7

Septimo ex multiplicatione malorum Somnium
 temporibus et diebus nouissimis. et hoc facit per
 totum caput 3. ubi primum quomodo in diebus
 nouissimis pessimi Somnium futuri sunt, multis
 reati criminibus. Et hoc in principio cum dicit hoc
 autem scito quia in nouissimis est. deinde ostendit
 quod iam actu in illis diebus erant tales multi et hoc fa-
 cit ubi. ex his enim sunt qui penetrant domos
 etc. deinde ex hoc concludit Timotheus, quod ipse
 debet in omnibus modo contrariis modo se habere
 iuxta exemplum sui. ubi. Tu autem assecutus es
 meam doctrinam etc.) deinde infert quod ex hoc de-
 bene esse uirtutibus dediti prepositi, ut per sacras
 literas et scripturas, quas didicerunt increpent
 et aggrauent errores delinquentium, et instruant
 Somnium in iustitia et perfectione Christi: et hoc fa-
 cit ubi. Tu uero permane usque in finem capituli.
 Octauo iohannem inducit ex appropinquatione sui
 martyrij et sua passione cito uentura, et hoc a
 principio 4. capitis quod incipit. testificor coram
 deo et Christo Jesu. Et deinceps ubi. ego enim iam
 dehor. et tempus me resolutionis instat. usque ubi
 festina ad me uenire cito. §. 9

7. Pars

8^a

9^a

nono autem et ultimo pro epistola complemento
 scribit illi, et aperit quaedam familiaria, rogat eti-
 am eum cito uenire ad se, et apportare libros et suas
 membranas. Et alia multa, que patent ab illo loco
 festina ad me uenire cito, usque ad finem epistolae

ij

De Divisione epistolae ad Titum

1 erudit Titum
quatenus recte
suum officium
exequatur.
et dividit epis-
tola in .5. par-
tes.

1. Pars.

2

Sequitur epistola ad Titum, quem profecerat Aposto-
lus Cretensem Archiepiscopum; et intendit unam
conclusionem, scilicet ipsum erudire qualiter ex-
erceat bene suum officium. Et dividit praesens e-
pistola in quinque partes, praemissa namque salutatio-
ne. primo ipsum docet qualiter se debet habere
in institutione presbiterorum. et hoc facit ab illo
loco. Huius rei gratia, usque ibi. sunt enim mul-
ti inobedientes. docet namque quales debent esse pres-
biteri. simplices cum autem et constituas per ciuita-
tes presbiteros: deinde quales debent institui pres-
biteri maiores, qui uocantur episcopi. ibi. oportet enim
episcopum sine crimine esse. uel forte eosdem uo-
cat presbiteros, et episcopos secundum Hieronimum
Secundo docet ipsum qualiter se debet habere in
confutatione Iudaeorum, qui erant falsi Christiani
inducentes fideles ad obseruantiam legalium. et
hoc ab illo loco. sunt enim multi inobedientes, us-
que in finem primicapituli. ubi primo ostendit quomodo
Iudaei effecti falsi Christiani erant ad decipiendum
Suntarij et inclinati dicens (sunt enim multi seduc-
tores, maxime, qui de circumcisione sunt.)
deinde ostendit quod Cretenses erant ualde inertes et fa-
cile poterant decipi. ubi. dixit quidam ex illis Cre-
tenses semper mendaces) deinde ostendit qualiter
tuus, et ceteri prelati ad resistendum illis debebant
se ualde solliciti et parati ubi. quam ob causam in-
crepa illis est. Tertio

Tertio
quod

§. 3

3. Pars.

Tertio uero docet eum qualiter se debet Sabere in
 singulis eorum fidelium eruditione secundum status
 diuersos. Et Soc facit per totum caput secundus
 ubi docet ipsum, qualiter debeat erudire, et infor-
 mare Somines antiquos et senes. dicens, tu autē
 loquere quę decent sanam doctrinam, senes ut so-
 bii sint. Deinde qualiter antiquas mulieres ibi
 amas. Deinde qualiter adolescentulas et mulie-
 res iuuenes. ibi. Adolescentulas ut uiros susci-
 ment. Deinde qualiter Somines iuuenes adolesce-
 tes ibi. Iuuenes similiter. Et in moralibus ma-
 gis mouent facta q̄ Verba. idē monet eum ut istas
 eruditiones faciat non tam Verbo q̄ exemplis. ibi
 in omnib; te ipsum probe exemplum bonorum spe-
 rum. Postea docet eum qualiter debeat erudire
 subditos et seruiētes. ibi. Seruos dominus suis sub-
 ditos esse. Deinde subdit rationem omnium predicto-
 rum per exemplum Christi, qui ad Soc in mundo appa-
 ruit, ut ipsum renouaret in virtutib;. Fuit salua
 et omnes Somines erudiret secularia desideria ab-
 icere, et uitam officiosam ac mundam seclari. Et
 Soc facit ibi. Apparuit enim gratia de; usq; in fine
 capitis secundus.

§. 4

4° Docet ipsum qualiter se debet Sabere respectu
 alienorum, a fide, et exterorum, docet enim ut mo-
 neat fideles subditos esse principibus et potentatib;
 secularibus, de quibus constat, q̄ tunc erant infideles
 q̄ pagani et gentiles: et q̄ moneat eos ne litigent cū
 aliis

4.

[Faint handwritten notes in the right margin, partially illegible]

alienus a fide, nec eos blasphemant, neque vituperant
 et Socraut ubi. more illis est. Deinde redit Sui
 rationem, quare scilicet non sunt infideles et gen
 tiles a fidelibus blasphemandi. et Suius ratio est
 quia nos alias fuimus illis similes, increduli. et
 deseruientes desiderijs, et errantes, nec ex operibus
 iustis, quos fecimus nos magis sumus facti salui q̄
 illi. sed Socraut sola benignitas. et humanitas sal
 uatoris. et Socraut ubi. eramus et nos aliquando
 insipientes est. Durat ergo ista pars quarta a principi
 capitis secundi, usq; ubi. fidelis sermo est. §. 5
 quinto et ultimo docet eum qualiter se se debeat ha
 bere in euitatione Hereticorum, et dogmatum per
 uersorum. debet enim euitare stultas questiones, et
 contentiones superfluas, et suadere bona opera et
 virtutes. debet enim hominem Hereticum postuina
 et secundam correctionem totaliter euitare. dicitur
 autem pars ista, a prefato loco fidelis sermo est, et
 de his uobis confirmare alios, usq; in finem episto
 le. quam iuxta suam consuetudinem terminat in
 salutatione, et postulatione gratia Iesu Christi.

§ Pars.

De diuisione epistole ad Philemonem ^{cap 37}

epistola ^{hic} ~~ad Philemonem~~ ^{§. 1} ~~intendit~~ unam conclusio
 nem scilicet ^{fauere} Onesimo, q̄ seruus existens
 Philemonis ab eo fugerat, et tandem Romam ueni
 ens ab Apostolo in uinculis existente fuerat baptiza
 tus. et in hac epistola primo ipsum salutatur, dicens
 Paulus uinctus est. Secundo uero ipsius fidem et cari
 tatem

Apostolus comen
 dat Onesimum
 seruum Philemo
 nis. et septem
 in ea facit -

tatem & pietatem in sanctos comendat, et dicitur
 pars illa ab illo loco gratias ago. usque ubi propter
 quod multam fiduciam. Tertio vero sibi aperit
 quantam fiduciam, et sperem de ipso habeat, ab
 illis verbis. propter quod multam usque ubi obsec-
 ro te: 4° pro Onessimo deprecatur ut illi indulge-
 at pro eo quod ab eo auferat, et quod ipsum mansue-
 to animo suscipiat, ab illo loco obsecro te, pro
 meo filio, usque ubi, forsitan meo discessit ad ho-
 ram a te: 5° Onessimum fidelem effectum il-
 li multum comendat, a loco illo, forsitan meo
 a te discessit, usque ubi, si ergo homines me socium
 & autem pro me uidentis, si forte aliquid dam-
 num illi infugiendo intulerat se fidei iuramentum
 offert, et promittit restituere, et hoc manu sua
 propria scribendo confirmat, ab illo loco, si homi-
 nes ergo me socium, usque ubi, nam spero per orati-
 ones vestras. Et ultimo in salutatione deuota, et
 postulatione orationum, ut iterum ad eum ueniat
 epistolam totam consummat, ab illo loco, nam spero
 per orationes vestras, usque in finem.

^{2 cap} ³³
 De Diuisione Epistolae ad Hebraeos

epistola ad Hebraeos unam intendit conclusionem
 scilicet quod fidei Iesu Christi est immobiliter adhe-
 rendum, et multo magis obediendum, quam unquam
 fuit Legi ueteri, neque ab ipsa fide, persecutione ali-

Intendit quod fidei
 Christi sic immo-
 biliter adhe-
 rendum ~~~~

qua

qua est discedendum. Sciendum enim est q. fide
 Lex ex Iudgis conuersi appellare Hebræi. in titulo
 Suius epistolæ. non enim dirigit ad hebræos illos
 qui in perfidia remanserant; sed ad hebræos ad fi-
 dem conuersos. Sciendum inquam, quod illi hebræi
 erant magis zelatores legis; et cum hoc multa e-
 rant passi: et patiebantur pro fide Christi, sicut legitur
 in actibus; ad ipsos ergo confirmandum in fide
 et consolandum in tribulationibus, et reuerendum
 Christi legem potius, quæ legem veterem scripsit Ap-
 toly presentem epistolam. concupiebant autem
 Iudæi ad legem reuerentiam magnam propter
 duas decem rationes.

1. ob duas decem ra-
 tiones hebræi con-
 cupiebant præci-
 pue reuerentiam
 legem. et ita =
 epistola hęc diui-
 dit in .12 partes

Primo namque propter angelorum frequentiam
 unde ad galat. 3. lex propter transgressionem
 posita est ordinata per angelos; in legislatione ete-
 rim concurrebat frequentia angelorum loquentium
 cum Moysse.

Secundo propter mediatoris scilicet Moysi ami-
 citiam cum deo. fuit enim Moyses mediator in le-
 gislatione; ut dicit Apostolus ad galat. 3. de quo
 etiam moysse scriptum est, q. loquebat dominus cum
 eo facie ad faciem, sicut consuevit loquiur ad a-
 micum suum. et propter gloriam Joannis. 9. tu
 (inquunt) discipulus illius sis, nos enim discipuli
 Moysi sumus; nos scimus, q. Moysi locutus est
 deus. 3. propter Primi Pontificis scilicet Aaron glo-
 riam

riam, quam exprimit ecclesiasticus. c. 45. dicens, ex celsum fecit Aaron fratrem suum; et dedit illi sacerdotium gentis, et beatificavit illum in gloria.

4° autem propter succedentis sacerdotij permanentiam continuam secundum generationem successivam: Unde et ibidem ecclesiasticus subiungit; non est inductus illa alienigena aliquis, sed tantum filij ipsius solj, et nepotes eius; factum est enim illi in testamentum q̄d heruum, et semini eius sicut dies coeli; fieri sacerdotis, et habere laudem in nomine ipsius.

5° propter legis in se considerata, et ipsius testamenti excellentiam, de qua dixerat Moyses deut. 4. c. in laudem gentis hebraeae, quae erit ut aliis gentibus incluta, ut habeat caeremonias, iustitias, iudicia et legem, quam ego propono vobis hodie ante oculos vestros.

6° propter tabernaculi mirabilem et singularem structuram, habebant namq; tabernaculum factum ad exemplar, et similitudinem ostensam a deo. sicut moysi dictum est. exod. 25. Inspice et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.

7° propter contentorum in tabernaculo sancti moriam, erant enim sancta. et sancta sanctorum, altare aureum, et virga Aaron, et tabula testamenti, et multa alia ad sanctitatem pertinentia, sicut

patet In exod. ³ Propter sacrificij et oblatio-
num efficaciam: offerebant enim Sostia, quibus
credebant tolli peccata populi, principum, et alij-
orum, ut in leuitico patet.

9 Propter sponsonem diuinam, et dedicatione
Legis perpetuam, per sanguinis effusionem fir-
matam, de qua scriptum est, exod. 24. Secundo omnij
mandato dixit Moyses. Hic est sanguis foederis
quod pepigit dominus inobis cum super euenctis ser-
monibus suis.

10. propter oblativum, et sacrificiorum rep-
tationem continuam, reputabant enim maximij
iuge sacrificium, et frequentationem Sostiarum
in tantum, q. Daniel. 9. e. cessationem sacrificij ap-
pellec desolationem dicens, in dimidio Sebdoma-
dis deficiet Sostia, et sacrificium, et erit in templo
abominatio desolationis.

11. Propter parentum, et seniorum, qui fuerunt
Legis obseruatores auctoritatem, et sanctitatem mi-
miam, fuerunt enim Patriarcha, et prophete sac-
tissimi in veteri testamento; propter quod insulta-
bant Christo Joannis. 8. nunquid tu maiores pa-
tre nostro Abraham, qui mortuus est, et prophete
mortui sunt; quem te ipsum facis?

12. Fultimo propter multiplicem mirandam
circumstantiam, que conuenit in ipsa Legislatio-
ne totali; de qua scriptum e. exod. 19. q. iam ad-
uenerat dies tertius; et ceperunt audiri tonitrua
mij

micare fulgura. totusq; mons synay fumigabat eoq;
 descendisset dominus super eum in igne, eratq; mons
 terribilis. et sonitus buccinae prolixius intendebat.
 ex His igitur duodecim rationibus, quibus Iudaei ad le-
 gis reuerentiam, et obseruantiam mouebant procedit
 Apostolus in presenti epistola, ostendens ex omnibus
 illis rationibus, quod multo fortius debent ad reueren-
 tiam, et obseruantiam fidei inclinari; et secundum

Soc ^{§. 2.} diuidit praesens epistola in duas decem partes

principales. In Prima namq; procedit ex angelorum
 frequentia, per quam lex fuit data, et arguit sic. Lex
 antiqua fuit obseruanda, et reuerenda maxime, quia
 fuit data per ministerium angelorum, sed lex Chris-
 ti, euangelium, et fides data est per illum, qui est ex-
 cellentior cunctis angelis; ergo multo magis euange-
 lium obseruandum est, et sibi adherendum. Sane au-
 tem rationem deducit Apostolus per duas prima cap-
 ubi minorem proponit, et exponit, scilicet q; Christus
 est melior angelis, quia filius et heres uniuersorum
 et splendor gloriae paternae. Et Soc facit a principio
 epistolae. Multifarie usq; ubi. Cui enim dixit alij
 quando. Deinde minorem probat ex collatione eo-
 rum, quae leguntur in scripturis dicta de Christo domino
 ad ea, quae dicuntur de angelis; nam de uno filio dauid
 expresse legit scriptum in psalmista, ego ero illi in
 patrem, et filius meus es tu; et ad orientem omnes
 angeli eius; de angelis autem non legitur quocumq;

filij

i. Pars

filij, sed potius ministri. Sequitur etiam in psal de
uno filio dauid, q. ipse sit deus oles exultationis
a deo suo unctus, et q. sedeat a dextris deij donec ini-
mici sui ponant scabellum pedum suorum, quod
de nullis angelis legit. et sic probata est minor q.
Christus de semine dauid nasciturus esset excellentior
cunctis angelis, q. Verus filius dei, et deus, et facit
Soc. Apollolus ab illo loco. Cui enim dixit aliquando
angelorum? et deinceps usq. in finem primi capituli
et principium secundi usq. ubi propterea abundan-
tius. Deinde probata minore probat rationem
ent. Simemate dicens, q. si sermo legis datus per ange-
los factus est firmus, et sibi obedientia debebat, et om-
nis iniquitatem, et inobediens puniebatur, multo fir-
tius ergo puniuntur qui erunt inobedientes euange-
lio salutarij, quod eis datum est per dominum Je-
sum Christum, et multis signis, et prodigijs confir-
matum, et Soc. facit a loco illo, propterea abundan-
tius usq. ubi. Non enim angelis subiecit deus. De-
inde uero, q. tota uis rationis erat in probatione mi-
noris, scilicet q. Christus dominus sit maior angelis
deires regredie super eam inducendo auctoritate
illam psalmi, in qua dicit de quodam somine, mi-
nuisti eum Paulominus ab angelis est, et ostendit
q. prima pars auctoritatis impleta sunt
de Christo, q. et minoratus est per passionem, et glo-
ria et Sonore coronatus per resurrectionem. sed
tertia

tertia particula qua dicit omnia subiecisti sub pe
 dibus eius nondum est impleta, sed tamen implebitur,
 et per consequens angeli sunt subiecti ei. quod dicitur,
 omnia nihil dimissit non subiectum. et facit Soc,
 ab illis locis. Angelis subiecit deus orbem, resque ibi
 debebat enim eum usque in finem totius cap. 2. et
 incidens haec ostendit, quare deuit Christum primo
 per passionem minorari. ^{scilicet} ut esset similis per om
 nia hominibus, qui per ipsum debebant gloria et
 honore in patria coronari. Unde sicut et nos simul
 tas passiones debemus ad coronam gloriae peruenire,
 sic et ipse debuit in passionibus suis modis nobis
 assimilari, et etiam ut esset magis compassiuus ta
 quam similia nobis passus. § - 3

In 2^a parte procedit ex ratione secunda videlicet
 ex moysis fidelitate, et amicitia cum deo. et arguit sic
 Lex antiqua merito debuit observari propter excel
 lentiam moysi, qui fuit mediator, et promulgator il
 lius legis, sed Iesus Christus dominus fuit excel
 lentior et longemaior Moysse, ergo euangelium per
 ipsum promulgatum debet cum maiori diligentia ob
 seruari. Hanc autem rationem deducit per duo cap.
 tertium videlicet et quartum, usque prope finem quar
 ti, ubi scribitur. Sabentes ergo Pontificem magnum
 qui penetravit caelestia, ubi primo assumit minorem
 scilicet, quod Christus est amplior gloria, et excellentio
 rus quam Moyses, et hoc facit a principio tertij capituli.

2. Pars.

Unde fratres usq; ubi; omnis namq; domus. deinde
probat eam per scripturam, que dicit q; moyses erat fi-
delis famulus dei in omni domo eius. Unde dominus
ait numer. 12. Non tales seruus meus moyses, qui
in omni domo mea fidelissimus est. Assumit ergo
postulus quatuor circa domum dei. Primo quidem
ipsam domum, que non est aliud q; civitas dei. Et
congregatio omnium electorum; secundo fabrican-
tem ipsam domum, qui est deus, qui omnia creavit;
Tertio filium, scilicet credentem istius domus; quarto famu-
lum conservum, fideliem in ista domo: ex quibus
probat dupliciter, q; Christus sit in ista domo excellen-
tior moyse. Primo quidem q; ipse est fabricator is-
tius domus. cum sit verus deus, ut ex superioribus
probatur est. Secundo q; ipse est sicut filius in hac domo
et moyses sicut servus. Durat autem ista probatio ab
illo loco. Omnis namq; domus usq; ubi. quia propter sic
dicit spiritus sanctus. Deinde inferre conclusionem
scilicet q; perseverandum est firmiter in fide Christi
et in sua credulitate ad hoc adducendo admonitione
psalmiste dicentis. Hodie si visceribus audieritis vo-
luntate obdurare corda vestra sicut et. et facite hoc ab il-
lo loco. Quia propter sicut dicit spiritus sanctus usq; ubi;
participes enim Christi effecti sumus. Deinde expo-
nit illum versum psalmiste, ostendendo quod refert
secundum verum intellectum ad tempus Christi. et ex-
ponit primo quid importat, per Hodie, a loco illo
Participes enim Christi effecti usq; ubi; quidam enim
au

audientes. Deinde exponit, quod importet per exa-
 cerbationem, et per offensam ab illo loco quidam e-
 nim audientes, usq; ibi. Timeamus ergo in princi-
 pio quarti capitis. Postea ostendit similem offen-
 sam, et exacerbationem esse in tempore Christi qz
 tum ad incredulos ab illo loco Timeamus ergo usq;
 ibi. Ingrederemur enim in requiem) Deinde expo-
 nit quod importat Per requiem domini ostendend-
 q, non intelligit per istam requiem illa, quam ha-
 bebat in terra promissionis quam dicitur David post ob-
 tentam illam requiem dicebat ad Sue, Hodie si vo-
 cem eius est tanq; aliam requiem scilicet coelestem insinuans
 de qua scriptum est et requieuit deus die septimo,
 etc. Et hoc facit ab illo loco. Ingrederemur enim
 in requiem, usq; ibi festinemus igitur ingredi
 Deinde vero concludendo monet, ut conemur in-
 gredi in requiem illam coelestem, que non est aliud
 qz requiescere ab omnib; operibus nostris, sicut et
 deus requieuit a suis. Et per consequens ianen-
 dum est, ne simus increduli, et exacerbantes et hoc
 facit in illo versu. festinemus ergo ingredi etc
 ultimo autem commendat sermonem et obsequium
 dei, quo ita efficaciter, et lumineose vobis loquitur
 David propheta in illo versu. Hodie si vocem, et
 penetrat corda nostra ab illo loco, Vivus enim est
 sermo dei, usq; ibi. Sabemus ergo Pontificem mag-
 num.

In

In 3.ª autem parte procedit ex ipsius Aaron, qui
 fuit Sacerdos Legalis gloria et reuerentia. unde
 intendit sic arguere. Pontifex legis Antiquæ
 licet Aaron, fuit in magna gloria et reuerentia
 apud populum uniuersum, quoniam offerbat
 sacrificium pro toto populo: et ad ipsum populus
 accedebat pro remissione peccatorum, et pro dis-
 cretione inter lepraam, et lepraam: et pro multis a-
 lijs necessitatibus suis, sed Iesus Christus est mul-
 to excellentior Pontifex, et nobilior quæ fuit Aaron
 igitur ad ipsum est accedendum pro omni bono au-
 xilio: et in ipso est maxime sperandum, et con-
 fidendum. Sane autem rationem deducit ab illo
 loco. Sabentes ergo Pontificem magnam, usque circa
 finem quinti cap. ubi. De quo uerbis grandis sermo
 et inter pretabilis ad dicendum. Circa quam par-
 tem sic procedit, quod primo ponit conclusionem suam
 scilicet quod ad offerendum est Christo Iesu tanquam mag-
 no Pontifici, et ad honorem eius est pro omni gratia
 et misericordia recurrendum; et hoc a principio
 Sabentes ergo Pontificem magnam, usque ad prin-
 cipium capitis quinti. Omnis namque Pontifex. De
 inde uero uolens probare minorem assumit condi-
 tiones Pontificis, quod scilicet debet esse ex homini-
 bus assumptus, et ad offerendum dona, et sacrificia
 constitutus, et debet esse infirmitate circumdatus
 ut

ut errantibus magis compatiat, assumptis autem
 sua non debet a se ipso esse, sed ex uocatione et
 ordinatione dei: sicut et Aaron fuit uocatus, et hoc
 facit ab illis locis, omnis namque Pontifex usque
 sic Christus. Deinde ostendit has condiciones ex
 cellentiori modo fuisse in Christo, quam in Aaron, et
 primo, quod excellentiori modo fuit a deo uocatus,
 deo sibi dicente, filius meus es tu, et tu es sacer-
 dos in eternum secundum ordinem Melchisedech,
 Aaron enim nec fuit filius dei, nec habuit ita ex-
 cellentem ordinem ministrandi sicut Melchisedech.
 Hoc facit ab illis locis. Sic et Christus, usque
 in diebus carnis sue.

Deinde uersus ostendit quod in eo fuit tertia conditio
 videlicet compassus et misericordia infirmorum
 et errant^{tium}. magis enim didicit obedire et com-
 pati infirmis, quam Aaron, propter experientiam pas-
 sionis, quam uere expertus est ille, et hoc facit in
 illis uersu. Et quidem cum esset filius dei ~

In 4^a autem parte procedit ex legalis sacerdotij per-
 generationem continuam succedentis permanen-
 tiam, et preeminentiam. Unde intendit sic argue-
 re. non solum lex antiqua fuit obseruanda a filiis
 israel, et habenda in reuerentia propter Aaron
 primum Pontificem, et sacerdotem, imo et propt
 excellentiam ipsius sacerdotij legalis per totam ge-
 nerationis lineam in eius filiis conseruata, sed sacer-
 do

dotium Iesu Christi est multo excellentius sacer do
tus illis. ut constat testimonio illius prophetae di
centis. Tu es sacerdos in q̄bernum secundum ordinē
melchisedec. igitur fides Christi. et Lex noua. in qua
est tantum sacerdotium multo magis est obseruanda
Sanc autem rationem deducit a fine quinti capituli
ubi scriptum est. De quo nobis grandis sermo. usq̄ ad
principium octauae exclusiue. Et quoniam expositio
illius uerbi. Tu es sacerdos in q̄thernum secundū
ordinem etc. est ualde difficilis et alta nec hebrej
quibus scribebat erant bene capaces. ideo Aposto
lus primo ponit. Sibi quorū quādam obiurgatio
nem dicens q̄ de melchisedec et suis sacerdotib̄ de
beret facere grandem sermonem. quē non potest eis
interpretari. q̄ sunt intellectū imbecilles. cum ta
men deberent esse magistri eorum. quos pertinent ad
Christum propter introductionem in Legem. et tamē
ad Sue. quasi paruuli indigent salte. et q̄ eis expo
nat fidei elementa. De quo nobis grandis sermo etc.
Secundo ponit respectu eorum quādam admonitio
nem. Sorat̄ enim ut omittant elementa. rudi mē
ta. et principia fidei. illam q̄ supponant doctrinam
scilicet trium sacramentorum videlicet baptismi
poenitentis. et confirmationis. quae fit per imposi
tionem manuum. et duorum articuloꝝ. scilicet
resurrectionis mortuorum. et q̄berni iudicij. scilicet
poenae damnatorum. ferant̄ q̄ ad sermonem perfectū
et

Et hoc facit ab illis locis, quae propter intermittere
 in principio sexti capitis usque ibi. Impossibile est enim
 eos. Tertio autem ponit istius inquisitionis
 utilitatem et rationem dicens, quod talis illuminatio
 et degustatio divinorum verborum, quae transcendit
 fidei rudimenta valet ad duo: primo quidem, quod tales
 sic illuminati difficile prolabuntur, quod si contingat eos
 prolabi ⁱⁿ incredulitatem aut peccatum, difficilius re-
 surgunt. Et sane difficultatem vocat impossibilitatem.
 Secundo autem, quod talis illuminatio est
 quasi quaedam fecundatio, nam verba celestia sunt
 sicut imber, qui herbam germinat, et terram fecun-
 dat; talis autem terra a deo benedicitur, sicut et illa
 quae profert spinas et tribulus reprobat. Et hoc facit
 ab illis locis. Impossibile est eos usque ibi. Confidimus
 autem de vobis dilectissimi.

quarto vero ponit quandam cautam excusationem
 forte enim ex his verbis indignarentur hebrei, cum
 videt immuere, quod ipsi essent talis terra reprobatum
 et idcirco dicit, quod non ipse ita tenet, imo confidit de ip-
 sis multo meliora et iucuniora saluti, et hoc facit
 in illis verbis confidimus autem. Quinto assignat
 rationem, quare ita presumit et confidit, quod
 propter eorum altam conversationem in fide Christi,
 nam et sanctis ministraverunt in Hierusalem, et
 pro Christi passiones et tribulationes toleraverunt.

a. Pars.

a.
 b.

et

2. Pars.

et hoc facit ab illo loco, non enim iniustus est deus, usque ubi Abrahamus namque promittens deus.
Sexto inducit pro alia ratione immobilem promissionem, quae facta est Abrahamus; nam sibi promissit, et promissionem iuramento firmavit, quod multiplicaret eum; quam promissionem ipse longanimiter expectavit, et sic per istas duas res immobiles, propter quas impossibile est deum mentiri, scilicet ob iuramentum, et promissionem, concludit pro Hebraeis longanimiter expectantibus, et tenentibus fidem Christi, quod introibunt usque in interiora uelaminis Sancti sanctorum, hoc est in illum solum, quod figurabat per illam partem tabernaculi, quae appellabatur sancta sanctorum, antequam perdebatur uelamen; et hoc facit ab illo loco. Abrahamus namque promittens deus, usque in finem cap^{is} sexti et sic ostendit ab illo loco, de quo nobis grandis sermo, ubi incipit pars quarta, usque ad principium quarti capitis, difficultatem mysterij latentis in illis verbis, tu es sacerdos in aeternum. Deinde uero per totum caput septimum ostendit, quod sacerdotium Christi est excellentius sacerdotio legum ipsius Aaron, et filiorum eius, per expositionem illius uersus. Et primo exponit dignitatem Melchisedech, quantum ad multa; nam et quoniam in
ter

24

interpretat Rex Iustus et Rex pacis, et quod sine patre
 et sine genealogia. et quod non legitur in scriptura fi-
 nis, nec principium uitae suae, et quod accepit decimam
 ab Abrahama, et per consequens ab omnibus filiis
 qui erant in lumbis eius, et ita ab ipso leui, et
 Aaron; et quod benedixit Abraham; constat autem quod
 minor benedicitur a maiore. si igitur futurus erat
 sacerdos secundum ordinem melchisedech, patet
 quod debebat esse maior Abraham, et omnibus fi-
 liis eius, qui fuerunt postea sacerdotes. Item de-
 bebatur esse Rex Iustus, et Rex pacis, et immorta-
 lis, et aeternus; quae omnia competunt Iesu Chri-
 sto; et per consequens patet quod sacerdotium suum
 excedit leuiticum sacerdotium, et legale. et hoc
 facit a principio quarti capitis, usque ibi. Si ergo
 consummatus. Deinde uero ponderat aliud uocabu-
 lum; quod ponit in illo uersu videlicet Sacer-
 dos secundum ordinem. ex quo arguit dupliciter
 primo quidem, quod translatus sacerdotis in quacumque
 lege, lex illa etiam transferretur, et mutaretur, sed sic est
 facta translatus sacerdotij, nam sacerdotium le-
 gale debebat solum tribui leuiticis, et filiis A-
 aron; Dominus autem in hoc uersu, cum ait, tu-
 es sacerdos in aeternum, loquitur alteri tribui mi-
 mirum tribui Iuda, et stirpi dauid, abs cui enim
 filius dauid dirigit illud uerbum in psalmo, dirigit
 enim ipsi Christo domino, igitur necesse est, ut lex anti-
 qua

¶ Pars

qua translata sit, sicut e sacerdotium, et q, subs
tituta sit noua lex, et nouum sacerdotium.

Secundo uero arguit, q, si ordo antiqui sacerdotij
immutatus est, qui quidem ordo erat secundum suc
cessionem carnalem; ut succedat sacerdotium se
cundum ordinem Melchisedec, qui non legitur in
scriptura fuisse mortuus, & per consequens acci
pitur quasi uitam habuerit in lumbis suis, et sic
sic immortalis, propter quod dicitur sacerdos in qth
ernum; Evidenter concludit, q, propter hoc, pri
mum sacerdotium euacuatum est, qz infirmum e
rat, et corruptibile, & inutile, et nihil ducens ad
perfectum; istud autem, quod introducit immorta
le est, & perfectum. dicitur autem prima de uerbis
ab illo loco Si ergo consumatus, usq, ubi mani
festum est etiam. Secunda uero ab illo loco, ma
nifestum est etiam, usq, ubi. Introducitur uero me
lioris spes.

Deinde ponderat illud uerbum iurauit dominus
& non poenitebit eum; ex hoc probans, q, melius ex
cellentius est sacerdotium Christi, cum sit interdu
tum sub iuramento dei, nec cadat super ipsum pe
nitentia) qz sacerdotium Aaron, quod sub iuramen
to non legitur introducitur, et hoc facit ab illo loco
Introducitur uero melioris spes, usq, ubi, et alij quidam
plures facti sunt sacerdotes. Deinde ponderat illud
uerbum In qthernum, nam in sacerdotio leuitico
plu

plures sacerdotes sibi inuicem successerunt, ex hoc q
 per mortem prohibebat unus permanere, in isto
 autem sacerdotis non ponit, nisi unus, qui per
 manere permittit in gbernum; et talis est Chris
 tus, qui excelsior caelis factus semel seipsum ob
 tulit. et ex tunc in caelis remanet sacerdos perpe
 tuus, et gbernus: Et hoc facit ab illis loco et alij
 quidem plures facti sunt usq; in finem capitis to
 tius

§. 6

In 5. Parte procedit ex tabernaculo pignel
 lentia. Unde arguit. Lex antiqua, et eius Pontifi
 cium, reuerabat propter sanctuarium, et taberna
 culum, quod per moysen iubente domino legit
 constructum in exodo; sed in lege noua Pontifex
 noster Iesus Christus habet multo excellentius
 tabernaculum, et sanctuarium, q; fuerit illud, er
 go multo magis lex noua, debet obseruari, et
 in reuerentia haberi. dicitur autem hęc pars apu
 cipis capitis oltau; usq; circa medium, ubi scribit
 nunc autem melius sortitus est ministerium ~

§. Pars.

Primo namq; per modum cuiusdam summe repli
 cans ea, quę dicta sunt ponit minorem, ait enim
 Pontifex noster, et minister tabernaculi ueri, qui
 fixus dominus, et non homo. deinde uero ibi omni
 enim Pontifex, probat istam minorem dupliciter, pi
 mo quidem ratione, qz iam non oportere introdu
 xisse alium sacerdotem, si tabernaculum, in quo
 offert

offert sacerdos gubernus, de quo sic dicit tu es sacer
dos in gubernum effec super terram. Sufficerent e
tenim sacerdotes legales ad offerendum munera in
illo tabernaculo terreo, quia non est nisi quaedam
umbra, siue similitudo extrahita, quare relinquit
quod illud tabernaculum sacerdotis guberni sit super cae
lum. Secundo uero ibi. Sicut Responsum est mo
ysi, probat idem per scripturam, quod precepit mo
ysi, ut faceret tabernaculum iuxta exemplar sibi
in monte monstratum. ex quo colligitur duplex ta
bernaculum, alterum exemplatum, et corporale
quod fecit moyses; et aliud exemplans et spiritua
le, quod fecit deus; et cum omni tabernaculo
deseruiat aliquis minister, necesse est, quod in illo ex
emplante tabernaculo spiritualis sit minister de
quo dictum est supra, quod est sacerdos in gubernum.

6. Pars

In 6. Parte Apostolus procedit ex ipsius legis in
se consideratio ^{et} testamenti excellentia. Unde
arguit sic. nunquam querit, aut queri debet lex alia
aut aliud testamentum a primo, nisi primum in
sufficiens sit defectuosum, et incompletum, et per
rationem, defectus aliquos uis uisuperandum, sed
dominus ~~in~~ ^{et} cap. introducit nouam legem,
et nouum testamentum, cum quadam re probatioe
prioris testamenti dati per moysen, ergo necesse est
quod illud defectuosum fuerit et imperfectum, et quod
se

Secundum fuerit multo melius et excellentius. Et per consequens diligentius observandum. durat autem hec ^{ars} ab illo loco. Nunc autem melius usque in finem cap. 3° nam primo ponit conclusionem dicens. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est. Secundo format rationem ibi, nam si illud prius a culpa uacasset. 3° probat minorem inducens auctoritatem Hier. dicens. ecce dies ueniens dicit dominus etc. Et ponit auctoritate Longam. et claram. in qua deus promittit se daturum nouum testamentum, non secundum formam illius testamenti, quod datum est in exitu israel de Agypto. quarto uero Apostolus ex abundantia elicit ex predicta auctoritate unum aliud argumentum ponderando illud Verbum. Nouum, et hoc facit ibi. Dicendo autem nouum. Unde arguit sic. Nouum dicit per respectum ad antiquum et uetus; sed propheta introducit dominum promittentem se daturum testamentum nouum, non secundum formam prioris. ergo immut dominus quod testamentum prius illud tunc debet reputari uetus et antiquum. Et per consequens prope interitum; nam si remaneret in vigore. iam non diceret antiquum. ^{S. B.}

In 7^a parte procedit ex contentorium in tabernaculo uerborum. et sanctorum. Unde arguit sic. in tabernaculo post factum per moysen erant duas partes; et in prima quidem parte, que dicebat sancta erant tria scilicet candelabrum, mensa. et propositio uinum panes; in secunda uero parte; que diuidebat a prima per unum uersamen, que dicebat sancta sanctorum erat turibulum aureum.

7. Pars

reum et circa testamenti. In primo autem taber-
naculo parte omnes sacerdotes quotidie ingrediebant
cum sacrificia consumabant. In 2^a autem nullus intro-
ibat nisi summus Pontifex, et ille tantum semel in anno
cum sanguine quem pro se, et populi ignorantia offerre
bat. et hoc erat ceremonia, et sanctimonia eorum
que fiebat in tabernaculo, propter quam a toto populo
maximus timor et reuerentia concipiebatur, et ad
Legem, et ad tabernaculum ipsum; sed constat quod omnia
ista erant significatiua, non enim apparet, quare exis-
tendo in isto ritu sic esset agendum, magis quod aliter, sed
tota ratio illius ritus erat, quod spiritus sanctus significa-
bat, quod duplex erat ecclesia dei, que est uerum taber-
naculum, et uerum templum ipsius. Prima quidem
que militat, et peregrinat in uia: et hoc significatur
per primam partem tabernaculi, que dicitur sancta
et in istam potuerunt intrare sancti patres, in ueteri
testamento, erant enim de ecclesia et ciuitate dei
in cuius figura sacerdotes quotidie in istam introibant.
Secunda uero est illa, que in celis triumphat, et regnat
et hoc significabat per sancta sanctorum, in hac autem
nullus potuit introire, nec erat uia aperta, aut propa-
lata, donec summus Pontifex Christus dominus per pro-
prium suum sanguinem introiuit, et uiam aperuit, ugi-
t ex his, que in illis tabernaculis gerebantur patet, quod
multo excellentior est Lex Christi, et per consequens ma-
xime reuerenda. Deducit autem rationem a principi-
um cap^{is}, quod incipit. Habuit quidem prius iustificati-
ones

ones cultorum usque ibi. que parabola est temporis instantis
 In B. uero parte procedit ex oblati sacrificij efficacia
 unde arguit sic. Lex antiqua a filiis Israel obserua
 bat quod maxime, propter spem, quam habebant in effica
 cia sacrificiorum, que auctoritate diuina fuerant ius
 sa pro peccatis; sed sacrificia illa, ut erat ex natura
 ipsorum, nullo modo sane efficaciam habuerunt. cons
 tat enim, quod sanguis Sircorum, aut vitulorum, aut ri
 tus ciborum, et potuum aut lotus aquarum, cum sint que
 dam corporalia nullam habent efficaciam respectu pec
 cati; Sanguis uero Iesu Christi per mortem effusus, cum
 esset immaculatus et plenus spiritu sancto habuit de
 sui ratione sane efficaciam; meret namque apud deum
 ille, qui omnino immaculatus existens, et qui plenus
 est gratia et spiritu sancto, dum exponit se morti, ut
 obediatur deo ^{pro} gratiam non solum sibi, sed alijs, et per con
 sequens, ut alijs donentur peccata, igitur multo excellentior
 est Lex noua, que habet sacrificium continens ueram
 efficaciam respectu deletionis peccatorum, quod Lex antiq^{ua}
 cuius sacrificia nullam habebant efficaciam denat^{ur}
 sua, sed tantum, in quantum erant figura, et parabo
 la, siue similitudo sacrificij sui. Durat uero hęc ratio
 ab illis locis, que parabola est temporis instantis
 in Secunda autem, que incipit. Christus autem assis
 tens Pontifex, ostendit qualiter Christus proprium sa
 guinem intra sancta sanctorum offerens ad modum su
 mi sacerdotis per Ternam redemptionem inuenit. et in
 Secunda clausula, que incipit, Si enim sanguis Sircorum
 ratio

ratiōnem format et deducit per hunc a minori, q̄ si
Sanguis Sircorum, aut taurorum aliquo modo potuit
Sanctificare et q̄ carnaliter, multo magis potuit spi-
ritualiter Sanguis Christi. §. 10

9. Pars

In 9. autem parte procedit ex testamenti dedicatio-
ne, et sponsione firma. Unde arguit sic, Lex antiqua
reputabat firma, et per consequens immobiliter ser-
uanda, q̄ fuerat sanguine dedicata, sicut patet ex
24; Sed Lex noua multo excellentiori sanguine est
dedicata, q̄ sanguine Iesu Christi, ergo multo firmiter
est Lex noua. Et confirmat hoc ex consuetudine Su-
mana, q̄ nullum testamentum est firmum, nisi post
mortem testatoris, potest enim ipsum reuocare quan-
diu uiuit, Sed primum testamentum Legis antiquae,
non fuit confirmatum, per mortem testatoris, qui est
Deus, sed solum per mortem Sircorum et vitulorum
Sicut moyses dixit. Sic est Sanguis testamenti, quod
mandauit ad nos deus; Nouum uero testamentum
est confirmatum per mortem Christi, et testatoris De-
i q̄ mortuus est in natura assumpta, igitur testamentum
primum mutabile fuit, secundum uero immutabile
et per consequens potius obseruandum. Durat q̄
deductis ab illo loco. Fides noui testamenti, usq̄
non enim in manifesta sancta Iesus introiuit. §. 11

10.

In decima autem parte procedit ex oblatione con-
tinua et assidua. Unde arguit sic, Lex antiqua reputa-
bat efficax, et proinde obseruanda, ob iuge sacrificium
et

et ob indesinentem oblationem Hostiarum, quae fiebat per
 annos singulos in sancta sanctorum a summo sacerdote
 sed multo excellentiori modo in noua lege obtulit se
 summus Pontifex Iesus Christus, non enim fecit nisi
 unam oblationem sanguinis sui ^{ad mundi uesperam} ~~in fine saeculi~~ ad des-
 tructionem peccati, qua facta introiuit in ipsa sancta
 sanctorum, non quidem manufacta, sed in ipsum ue-
 sum, ut appareat nunc in conspectu dei pro nobis, quae
 ad modum per quandam imaginem summus Pontifex
 in sancta sanctorum cum hostijs introibat, ut assit e-
 rec ubi pro populo: ergo multo excellentior est mo-
 dus oblationis in noua lege, qm̄ in ueteri, tum qm̄ in no-
 ua lege non est facta ista oblatio nisi semel, in ueteri ue-
 ro frequenter; tum qm̄ in lege ueteri fiebat coram deo
 non facilliter apparente; in noua uero lege nunc offert
 se Christus uultui dei facilliter sibi obiecto, durata u-
 tem ista deductio, a fine cap. noni ubi scribit, Non
 enim in manufacta, usq; in finem capitis decimij. Pri-
 mo namq; ponit minorem, quantum ad illa, quae dic-
 ta sunt de Christo ubi, q; semel suum sanguinem ob-
 tulit, et non frequenter; et q; ipso oblato introiuit in
 sancta uera, non autem figurata, aut manufacta
 Et hoc facit usq; in finem noni capituli;) Secundo
 uero ponit maiorem, quantum ad illa, quae dicta sunt
 de lege ueteri, scilicet q; oportebat per singulos annos
 indesinenter oblationem summi Pontificis replicari, et
 rationem subdit, pro eo q; illa oblatio perfecte non pote-
 rat emundare: Et hoc facit a principio capitis decimij
 quartij

quarto, quod incipit, Umbram enim habens lex, usque
ubi, Impossibile enim est sanguine taurorum, aufer-
ri peccata. 3.º uero incidenter probatur, quod
uisus fuerat in ratione ista, et in aliquibus preceden-
tibus, scilicet quod sanguis animalium oblativum, in lege
non poterat ex natura sua auferre peccata, sed quod
omnis oblatio peccati erat ex adimplerone diuine
iustitiae, quam Christus adimpleuit, uenit, uerum
tamen, non quod ego uolo, sed quod tu. adducit autem
ad hoc auctoritatem prophetae dicentis in persona Ch-
risti in psalm. sacrificium, et oblationem uoluis tibi
corpus autem adaptasti mihi, uel secundum aliam
oblationem, aures autem (accipiendo partem pro toto) u-
sequit Solocautum pro peccato non postulasti, tunc di-
xi ecce uenio, in capite libri scriptum est de me, ut fa-
ciam uoluntatem tuam etc, ac si uellet dicere, Christus
secundum adaptationem Apostoli, ut loquat filius ad
patrem, quod uoluis, non placuerunt tibi Solocautum
uetera Legis, ^{et} accires adaptasti mihi aures, et corpus, et fe-
cisti me incarnari, et ecce ego ueniens in carne assump-
ta faciam uoluntatem tuam tibi obediens usque ad mortem
Et tunc concludit Apostolus, quod in hac sola uoluntate sanc-
tificati sumus, per oblationem corporis Iesu Christi, qua
si dicere uelit, quod solo merito uoluntatis deletur
omne peccatum. et hoc facit ab illo loco. Impossibile
enim est, usque ubi, Et omnis quidem sacerdos.
quarto etiam probat idem alia auctoritate psalmi, quod
illi eodem, cui dicitur est, Tu es sacerdos in aeternum in

eo dem psalms dictum est. sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, quod non posset esse, si oporteret eum frequenter sacrificare. non enim sacrificando sederet ad dexteram, sed potius ad ministraret. Et ides conuincit, quoniam Sabuit nisi semel offerre. et Soc facit ab illo loco (Et omnis quidem sacerdos usq; ibi; contestat autem nos et spiritus sanctus.

Quinto probat idem auctoritate superius introducta, in cuius fine dicit deus loquens de nouo testamento, propicius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum ipsorum non recordabor amplius. constat autem, quod peccata remissa sunt, iam non oportet amplius pro peccato offerre. ergo in nouo testamento, non oportet esse ulterio-rem oblationem, quia peccata obliuioni sunt data, ut testat propheta, et Soc facit ab illo loco, contestat autem nos usq; ibi; Sabentes itaq; fratres.

Sexto concludit principalem intentionem, scilicet quod sume perseuerandum est in tali lege; et tangit multa media ex precedentibus. Primum quod sanctas auctorum per Christi sanguinem sunt operata, et iniriata est nobis uia ad intrandum per uelamen, et omnino debemus intrare abluti corpore, et corde, et fidem istam immobiliter obseruare. et Soc medium ponit ibi. Sabentes itaq; fratres: secundum ponit ibi. Voluntarie enim peccantibus nobis, dictum est enim, quod iam amplius non est offerenda aliqua hostia pro peccato, quia iam oblata est; et omnino multum debemus timere, ne uoluntarie peccemus.) Tertium ponit ibi; terribilis namq; est

est scilicet q. sub duobus uel tribus testibz moriebat
ille, qui legem moysi non seruabat. multo ergo fortius
in die Iudicij, et ignis, cum uerificabit illud Verbum
mibi uindictam, et ego retribuam, et illud Cuius erit
dominus populum suum, punient transgressores mo-
us legis.

quartum ponit ibi. Rememoramini pristinos dies
scilicet q. multum debent perseverare in fide, q. pro
ea multas tribulationes sunt passi, et rapinas bonorum
suumum.

§ . 12

ii. Pars.

In. ii. uero parte procedit ex obseruationum legis antiq.
sanctitate nimia, et ex parentum seniorum exemplari
forma. Unde arguit sic. Lex antiqua in summa reueren-
tia est Sabenda propter sanctissimos patres, qui ipsam
obseruauerunt, sed illi eodem patres magis sancti effecti
sunt, et potius iustificati, ex hoc q. ambulauerunt in fi-
de Iesu Christi, quam ex hoc q. legem seruauerunt, igitur
fidei exemplum ipsorum est potius adsequendum, q. legi.
Durat autem hoc rati a principio capituli undecimi,
usq. circa medium duodecimi. ibi. Non enim accessistis
ad tractabilem, et accessibilem ignem, circa rationem
istam primo diffiniens fidem ponit minorem, scilicet
q. omnes patres sancti placuerunt des. ex es q. ambula-
uerunt per fidem. et hoc factum a principio decimicapituli
(est autem fides) deinde uersus minorem istam probat
et deducit per patres, qui fuerunt ante legem. u. p. o. t. e.
per Abel, Henoch, et Noe, Abraham, Isaac, Iacob, et
Ioseph. ostendens, q. isti septem ambulauerunt per fidem
et

Et per eam solum placuerunt deo. Et Sociaut ab illo loco fide intelligimus aptata esse sequela verbo dei usque ibi fide Moyses natus occultatus est mensibus tribus. potent autem particula 7. in praedicta deductione, secundum numerum septem patrum.

Deinde vero eandem minorem deducit In Moyses legis latore; Et In his que acciderunt tempore legis datae sub Moyses et Josue. et Sociaut ab illo loco. fide Moyses natus usque ibi; et quid ad Suedicam, defuere enim me tempus. Deinde autem per modum summe, et ego socii adducit idem. In iudiciis et prophetis, qui fuerunt post datam legem: et Soc praedicto loco. et quid ad Suedicam, usque ibi. Et Si omnes testimonio fidei probati inuenti sunt. ubi minorem probatam concludit. Deinde In principio capituli duo decimi, quod incipit. ideoque et nos tantam habentes appositam nubem testium, probata minore inferre conclusionem principaliter inter tam, videlicet, quod debemus perseverare in fide et certare pro ea ac passiones sustinere exemplo Christi. Deinde autem cum ait. Nondum enim usque ad sanguinem resistitis oburgat Iudgos super inobservantiam suae conclusionis. Videbant enim edo affligi, defuere et fatigari ex persecutionibus et passionibus, quas tolerabant pro fide. Et adducit contra eos auctoritatem sapientis Et Sociaut ab illo loco. Nondum enim usque ad sanguinem resistitis. usque ibi; propter quod remissas manus, et soluta genua erigite. Deinde vero modum describit, qui debeant in fide perseverare, quod cum rectitudine operum. Et Sane.

Sanctitate morum, et Soc facit ab illis locis, propter quod
remissas manus est usque ibi. non enim accessit ad tractabilem
et accessibilem ignem. §. 13

In Parte autem 12. et ultima procedit ex multiplici
apparitione miranda, et stupenda, quae facta legitur quando
lex fuit data. Unde arguit sic. Lex antiqua Sabitae fuit
in summa reuerentia, et studiose debuit observari, ob
signa et mirabilia, quae fuerunt in ipsa legis datione,
quae ponit exod. c. 19, sed multo excellentiora, et mi-
rabilia sunt illa, quae concurrunt in lege noua, igitur
noua lex, et fides Christi diligentius observanda est
et reuerentius suscipienda. dicitur autem ista deductio
ab illis locis, non enim accessit ad tractabilem, usque in
finem totius epistolae. Vbi primo uolens probare mi-
norem narrat mirabilia, quae contigerunt in legis datione
et Soc facit in principio, non enim accessit usque ibi, sed
accessit ad Syon montem, et ciuitatem dei uiuentis.
Deinde uero ostendit meliora esse, et excellentiora, quae con-
currerunt in legis nouae datione, et fidei promulgatione
et Soc facit ab illis locis; sed accessit usque ibi. Si enim
illi non effugerunt. Deinde ex minore probata, rationes
deducit et dicit quod si antiqui legem non obseruantes, poe-
nam non effugerunt, multo minus effugerunt, qui fidem non
recipiunt, et deum de coelo uocantem contemnent. et
Soc facit ab illis locis. Si enim non effugerunt, usque in fi-
nem capituli.) Deinde in principio cap. 13. quod incipit
Itaque regnum immobile suscipientes ponit conclusionem
istius rationis, et totius epistolae, quae iam probata est per
duodecim rationes, uidelicet quod infide Christi immobiliter
stare

Apostolus eorum, sed gentium potuissent forsitan
indignari, et presumptioni imputare, quod eis presentem
epistolam destinasset; et idcirco excusat se ubi (rogau-
tem vos fratres, ut sufferatis verbum veritatis, ver-
bum solatii) & in Timotheo laicus epistolae re-
commendatione ubi cognoscite fratrem vestrum Ti-
motheum.

cap. 39

De septem epistolis canonicis

§. 1.

Nunc accedit liber septem canonicarum, qui edi-
tus est a quattuor Apostolis. Iacobo scilicet quan-
tum ad unam epistolam. Petro quantum ad duas,
Ioanne quantum ad tres: Iuda quantum ad unam,
intendunt autem omnes isti Apostoli, ~~scribere~~ ec-
clesiam Christi, & quemlibet fidelem informare
respectu agendorum, et credendorum. Diuiditur autem
liber iste in quattuor partes principales scilicet in me-
rum quattuor scribentium.

materia canoni-
carum epistolarum

Prima namque Iacobi est informativa respectu
moralium virtutum quantum ad omnem statum
in generalibus. Secundam partem quae continet duas
canonicas beati Petri est informativa respectu mora-
lium virtutum secundum dicendum tempus, et statum pro-
videndum cuiuslibet in specialibus. Tertia quae continet
tres canonicas Ioannis est informativa respectu theo-
logarum virtutum scilicet fidei, spei, et caritatis

modo singulari. A vero pars que continet canonicam beati Iude est confirmativa omnium precedentium. et doctrina verorum Apostolorum, et pseudorum confirmativa modo virtuali. et rationali.

Epistola canonica beati Iacobi

Apostolus incipit et premitte salutacionem secundum modum epistolarum. Unde introducit personam saluantem dicens. Iacobus, et personam instigantem ad scribendum, subdens deus. et Domini nostri Iesu Christi cuius amor et obsequium ad scribendum excitabat; et salutacionem dicens, duodecim tribubus que sunt in dispersione; et bonum optatum concludit salutem. et tunc sequit narratio, et prosecutio ubi omne gaudium exultate fratres, et dividit in 20 partes, scilicet viginti doctrinas morales, quas in presenti epistola ponit beatus Iacobus.

Primo namque monet ad virtutem patientie et stabilitatis respectu adversorum, et hoc facit ab illo loco (omne gaudium, usque ubi) (si quis vestrum indiget sapientia) circa virtutem autem patientie describit modum, quod verus patients non solum debet sustinere, imo in sustinendo debet gaudere; et ideo dicit, omne gaudium exultate etc. et describit obiectum subdens in tentationibus variis. et describit fructum, et effectum sub quadam concatenatione concludens, scientes quod probati si deus vestre patientiam operatur etc. §. 2.

Dividit epistola in 20 partes iuxta 20 doctrinas morales, quas tractat

I. Pars.

2

nec

net ad uirtutem confidentis et firmitatis. docet enim
confidere et firmiter postulare a deo omnia, quibus
homo indiget. et in nulla hesitare de deo. et dicitur hęc
doctrina ab illo loco. si quis autem uestrum indiget sa-
pientia usque ubi gloriatur frater summus. circa uirtutem
autem confidentis docet. quando confidendum scilicet
in tempore indigentis. tunc enim deus assistit. et ides
promittit. si quis autem uestrum indiget sapientia. uel
alio dono. deinde docet in quo solo est confidendum. quod
in illo. qui est fons affluentis scilicet in solo deo. et ides
subdit. postulet a deo. et ponit rationes quare in solo
ipso est confidendum. quod si accedat ad deum firmitate. et
postulata concedit. dono ad hęc. unde subdit. postulet a deo in fide nihil
sequens. et adducit ad glorandum istum modum exem-
plum nature ubi. qui enim hesitat similis est fluctuima-
ris. et uerbum scripturę ubi. Vir duplex animo inconstans
est etc.

3. Pars

§. 3
3.º Monet ad uirtutem equanimitatis. que multum
patientis uicina. non tamen est eadem. quod patientia
respicit solum aduersa. Equanimitas autem respicit
tam prospera. quod aduersa. est enim equanimis. qui in
quodam lance rationis recte consistit. ut neque extollat
in prosperis. neque desiciat in aduersis. sed ad modum
boni quadrati. ut dicit philosophus in libris ethicorum
et boni tetragonismi sine vituperis. in quo aenque latere
plane cadit. unde et ab hoc dicitur est. 2. reg. 14. quod sicut
an

angelus domini esset, qui nec maledictione nec benedic-
 tione moueret. Durat ergo ista doctrina de equanimi-
 tate ab illo loco (glorietur autem frater Sumilus) usque
 ubi (beatus uir, qui suffert tentationem. circa virtu-
 tem autem istam describit primum actum, qui est in-
 prosperis non erigi cum dicit (glorietur autem frater Su-
 milis in exaltatione sua) et actum secundum, qui
 est in aduersis non desici cum subdit (dices autem
 in humilitate sua. Et rationem utriusque subdit, quod
 sicut flos ferri transibit: ubi quendam similitudi-
 nem assumit. Et deinde propositionem adaptat, et in-
 ducit ubi, ita et dices in itineribus suis marcescet etc.
 4° monet ad uirtutem pudicitiae et castitatis. Unde
 de docet de abstinentia motum cum magna fortitu-
 dine, et resistentia sustinere; durat autem haec doc-
 trina ab illo loco (beatus uir, qui suffert tentatio-
 nem, usque ubi (fratres mei dilectissimi), circa virtu-
 tem autem istam sic procedit. In primo ostendit ip-
 sam esse magni meriti dicens (beatus uir qui suffert
 tentationem, resurgendo scilicet concupiscentijs, quoniam
 cum probatus fuerit, accipiet coronam uitae. Deinde
 respondet uicidam dubitationi, quae posset suboriri, pos-
 set enim aliquis credere, quod dixerat, quod resistere tenta-
 tioni, est quaedam hominis probatio, ut recipiat coro-
 nam uitae, quod deus mitteret. Si uicis modi tentationes car-
 nis, quod remoueris dicit, quod cum talis tentatio bonans
 sit

4 pars

Sic deus neminem tentat de peccato carnis sed unus
quisq; a propria concupiscentia tentat. et Soc facit i
bi. nemo cum tentat. Deinde ostendit hanc virtutē
inter ceteras esse singulariter et precipue donum
deij. sicut et sapiens ait non possum esse continent
nisi deus det. et Soc facit ibi. Omne datum optimū
et omne donum perfectum desursum est. Deinde
probat ex assimilatione genitoris et geniti deus
enim generat quemlibet fidelem per Verbum ve
ritatis iuxta illud Joannis. i. Dedit eis potestatem
filios dei fieri, genitus autem debet assimilari ge
nitori. cum ergo deus mundus et sanctus sit. secun
dum illud. sancti estote, quoniam ego sanctus sum
argumentum est, q; ipse in nobis inicit munditias
et castitatem. et Soc facit ibi. Voluntarie enim
genuit nos, vel forte ab illo Omne datum optimū
usq; in finem Suius doctrinae, ubi ostendit qualia sūt
dei dona, q; optima et perfecta, occasione accepta ex
Soc, quod dixerat q; carnis tentatio a deo non erat.

5^a Pars

5° monet ad duas virtutes simul. scilicet ad mā
suetudinem, et docilitatem: et durat hęc doctrina ab
illo loco (sectis fratres mei dilectissimi) usq; in fines
capitis primi. et coniungit has virtutes, q; oportet dis
centem credere et mansuetum. ponit autem pri
mo documentum, quantum ad utranq; partem in
principio, unde vero exponit ipsum, quantum ad hoc
quod

quod dictum est de virtute mansuetudinis. ibi. ira enim viri) deinde quantum ad id, quod dictum est de virtute docilitatis ibi (estote factores verbi) et quod docilitati practica duo repugnant. videlicet ociositas ad operationem. dicit enim philosophus. primo et sic. quod moralis doctus non est proprius auditor. scilicet tor passionum, qui sperere non implet, quod audit; et garrulitas in locutione, cum quis antequam didicerit loqui, vult docere, idem loquens de virtute docilitatis prohibet ociositatem ad operationem dicens, estote factores verbi. et garrulationem in locutione subdens. (si quis autem existimat se religiosum esse non refrenans linguam suam.) §. 6

Sexto movent ad virtutem Iustitiae maxime distributivae. et incedit contra vitium sibi oppositum, quod est acceptio personarum. et incipit haec doctrina in principio capitis secundi. fratres mei dicitur usque circa medium. ibi. (sic loquimini. et sic facite) In hoc vero documento sic procedit. quod primo ipsum proponit prohibet enim acceptio personarum: secundo ipsum exponit ibi. (et enim si introierit in conspectu vestro, ostendens in quo est personarum acceptio. et si proponit divites pauperi sola contemplatione divitiarum. Quod ubi illud redarguit, et auctoritate divina confirmat ibi. (audite fratres mei, nonne deus elegit pauperes, et ex divitum crudelitate ibi. (nonne divites per potentiam

6. Pars.

triam' et ex ipsorum infidelitate ubi, nonne ipsi blas-
phemant bonum nomen. quinto autem tempera-
mentum ponit, qz fortassis exultaret aliquis, qmo-
neret ut odiosaberemus divites, et tantummodo pau-
peres diligeremus, et Soc remouet dicens (Si tamen
legem perfectas regalem benefacitis). §. 7

7. Pars.

Septimo monet ad virtutem misericordie et pietatis.
Et incipit Soc doctrina circa medium secundicap-
ituli loquimini, et sic facite, et finit ubi (sed dicit
aliquis, probat autem quod pietatis et misericor-
diae maxime congruit Christiano propter tria, primo
ratione charitatis, et libertatis animorum, qz lex Chris-
tiana est lex libertatis et charitatis, propter quod unus
debet alteri compati et misericors esse; et Sanctorum
nomen tanqz dicens (sic loquimini, et sic facite, sicut per
legem libertatis est) Secundo ratione equitatis in
die iudicij, qz tunc misericordes misericordiam conse-
quere; et Soc facit ubi (Iudicium sine misericordia) §.
ratione veritatis credendum, qz non uere credit, sed
sabet fidem mortuam, qui non sabet ad proximum
misericordiam, maxime ad fratrem suum Christianum,
et Soc facit ubi (quod prodeunt fratres mei si fidem dicat
quis se sabet esse). §. 8

8.

8.° monet ad virtutem vigilantis et strenuitatis ubi
sed dicit aliquis) et durat usqz in finem capitis secun-
di. tanqz enim quattuor rationes propter quas debet
qz

quilibet per vigil esse in bonis actib9. strenuus et ope-
rosus. prima quidem qz operositas est perfectionis de-
clarativa. sicut dicit saluator, a fructibus eorum cog-
noscetis eos et sane rationem tangit (sed dicit aliqui
ostendens qz perfectio et fides bona hominis non mani-
festat nisi ex operib9. Secunda vero qz est consumma-
tiva et completa perfectionis. nam fides sine operi-
bus ociosa est, et carens suo complemento. et inducit
ad Soc exemplum Abrahq. et sacra scriptura auctoritate,
et Soc ibi Cuius autem scire o homo inanis. tertiam
ex qz Soc virtus est perfectionis acquisitiva. disponit
enim. et promeretur acquisitionem perfectionis, exemplo
Raab. ibi. Similiter et Raab meretrix. quarta vero ra-
tio est qz est perfectionis adornativa. sicut enim corpus
ornat per animam, sic et perfectio hominis per operatio-
nem multiplicem virtuosam. et Soc facit. ibi, sicut enim
corpus sine spiritu.

§. 9

9. monet ad Virtutem taciturnitatis, et refrenatio-
nem lingue. Et incipit ista doctrina in principio capituli
tercij. nolite plures magistri fieri fratres mei. dicit qz
qz prope finem ibi, quis sapiens, et disciplinatus inter
uos. Describit autem vitium lingue, et loquacitatis,
quantum ad sex conditiones, propter quas omnis homo
debet fugere istud vitium. ostendit enim primo qz est vi-
tium declarativum presumptionis, ex presumptione te-
nim cordis, et appetitu apparentis loquacitas procedit. et

9. Pars.

Soc

Soc est quod in principio dicit nolite plures magister fieri. Secundo ostendit q, est vitium conturbativum cōmunionis, seu cōmunicatis, subdens q, in multis offendimus omnes, unus ^{slz} alterum. tertio ostendit q, est vitium enervativum perfectionis ibi, si quis in verbo non offendit, quarto ostendit q, est vitium et si modicum quantum ad instrumentum, quod est lingua, tamen maximum in virtute, qz introductivum multa confusionis. Et turbationis. Et ponit ad hoc exemplū animale de freno equi (potest autem circumfrens circumducere; Et exemplum artificiale de naue et quib^{or} nauibus ibi, ecce naues, et exemplum naturale de modica scintilla ignis, que comburit totam domum, et unam etiam siluam, sic ergo lingua magna pericula inducit. et Soc facit ibi, ecce quantus ignis. Quinto dicit q, est vitium causativum rebellionis, qz linguam reus domare potest. Et Soc ibi, omnis enim natura bestiarum. Sexto ostendit esse vitium contentivum multiplex offensivus, et in deum, et in proximum, ostendens q, tales loquaces, qui detrahunt proximo, et si linguā benedicant deo, nihil utile sibi faciunt, adducens exemplū de dulci aqua et amara, que nunqz eodem foramine fontis emanat. Et de ficu, et uva, que non procedunt ex eadem arbore. et Soc facit ibi, in ipsa benedicimus deum patrem. §. 10.

10. monet ad Virtutem sapientie, et celestis prudentes

10. Pars.

25 tie. ubi quis sapiens et disciplinatus usq[ue] in finem ca-
 pituli tertij. et primo monitionem suam proponit
 de celesti sapientia. et prudentia dicens, quis sapiens
 et disciplinatus. Deinde vero monitionem exponit
 ibi. q[ui] si zelum amarum habetis, et primo declarat
 que sit prudentia, et vere prudentis contraria, quia
 a terrena sapientia. et diabolica. Zelo et contenti-
 one plena est. Secundo autem ibi. que autem de-
 sursum est. ostendit que sit prudentia celestis, et
 vera: Tertio ibi. fructus autem iustitiz concludit
 et de hac sapientia, q[ue] est multum fructuosa. ^{§. 11}
 Undecimo monet ad virtutem Humilitatis, et sub-
 iectionis, et detestat elationem, ac vitium super-
 bie. Et incipit h[ec] doctrina in principio quarti capi-
 t[ul]i. Unde bella, et lites in vrb[ib]us. Durat autem usq[ue]
 ibi. appropinquate domino, in monitione autem multa
 de virtute Humilitatis detestat oppositum vitium
 Superbie. p[ro]pter mala que inde oriuntur: et in ordine
 ad proximum, et in ordine ad seipsum, et in ordine
 ad deum. Et hoc concludit propositum. et in hoc
 habet quattuor partes. Primo namq[ue] ostendit q[ue] in
 ordine ad proximum oriuntur ex superbia lites et bel-
 la, mores et zelus. Secundo ibi. et non habetis,
 ostendit malum, quod sequit[ur] in ordine ad seipsum,
 nam ex superbia oriuntur in corde mala confidentia
 Et ex hoc non postulat, nec recurrit ad diuinum au-
 xi

ii. Pars.

subium propter presumptionem cordis, et si postulat
non accipit, eo q. male petat. Tertio vbi. adulteri
re sitis, q. amicitia, ostendit malum quod sequit
in ordine ad deum, nam procedit ex supbia arbitri
re et uanitate odium dei, et amicitia sui sequit. 4. vbi
an putatis sortat ad humilitatem, quod est principa
le intentum, et adducit duplicem scripturam, prima
que dicit spiritus ~~uider~~ humanus superbus e et inflat
et ad inuidiam prouocat. secundam, que dicit q. deus
superbus se opponit, et humilibus gratiam donat. et ex
hoc ~~con~~cludit ppositum de virtute humilitatis dicens
subditi estote deo etc. possit autem dici, q. in pre dicta
doctrina detestatur inuidiam, et monet ad benignitatem
et pacem, sed q. inuidia orit ex supbia, melius est ut
exponat, ut dictum est. § 12

12. Pars.

duodecimo uero monet ad austeritatem, et uirtute
poenitentia. et hoc facit ibi. appropinquate domino
et appropinquabit uobis. et facit tria scilicet q. poenit
sabit tres partes. scilicet contritionem, per quam quis
deus appropinquat, et ad istam monet dicens, appro
pinquate domino, et appropinquabit uobis. et con
fessionem, per quam fit purificatio cordis, et emun
datio manus, et ad istam monet subdicens, et muer
date manus peccatorum, et punitionem siue uindicta
tam, et satisfactionem, et ad hanc monet p. dicens,
peccatum conceptum vbi (miseri estote. scilicet in corde
et lugete, et peccatum ostensum per signum vbi) (ri
sus vester in luctum conuertat, et peccatum patratu
etiam

etiam perfectum per altum. ubi. (Humilitati in eis
pectus domini. §. 13

13. Pars

Decimo tertio monet ad virtutem benignitatis. et be-
nevolentis, cui opponit detractio, et murmuratio.
et incipit hęc doctrina. nolite detrachere alterutrum
fratres mei. Et primo detestat ipsum vitium. se-
cundo ubi qui detrahit fratri, inducit ad Socratis
Et triplicem modum. Primum legis transgressioes
dicens, qui detrahit fratri detrahit legi, et iudicat le-
gem: secundum sui condemnationem subdens (un-
est legis laque, qui potest perdere, et liberare. et tertium
sui presumptionem subdens (tu autem quis es, qui iu-
dicas proximum tuum. Et sic enim tribus debet homo
deuitare detractionem. scilicet iudicium proximi sui, qz
in iudicando fratrem uenit contra legem de charitate
proximi. Et qz usurpat officium iudicis, qui potest
eum condemnare, et qz ad ipsum non pertinet alius
iudicare §. 14

14

Decimo quarto monet ad virtutem timorationis in
terre, ac reuerentis in ordine ad deum, cui opponit
audacia temeraria. Et ~~vanitas~~ exultatio. Et incipit
hęc doctrina. ecce nunc quid dicatis, ubi primo expo-
nit vitium temeritatis, quę opponit timorationi diuine
dicens, quod dicatis Sodite: aut crastino ubi in ciui-
tatem est. Secundo contra illud vitium rationabi-
liter opponit ubi (qui ignoratis, quid sit uobis in cras-
tinum. Tertio uirtutem oppositam, et modum debitus
docet, et proponit ubi pro eo ut dicatis. si dominus uolue-
rit

40

4° modicum oppositionem esse in visu ostendit ubi nunc
autem exultatis in superbis vestris. quinto ipsum
reprehendit maxime in Christianis, qui sciunt qua
litas est agendum, et non agunt. Et hoc facit ubi sci
entes igitur bonum facere. §. 15

15. Pars

Decimo quinto monet ad virtutem contentationis
et sufficientis, quae opponit cupiditati et avaritiae,
et incipit hoc doctrina in principio quinti capituli
agere nunc divites, ubi decubatur avaritiam propter
quinq; rationes. Primo quidem, quia causat oblivionem
et ignorantiam proprii status. Non enim cogitant ta
les, quae evenient eis. Et hoc facit in principio dicitur,
dicens. Considerate in miserijs vestris, quae advenient vo
bis. Secundo quia exegat internam prudentiam, quae dic
tat divitias, vestimenta, et omnem ornatum esse con
ternendum, sicut res putrefactioni subiectas. Et hoc fa
cit ubi. Divitiae vestrae putrefactae sunt. 3° quia causat in
debitam animam ad sollicitudinem et superfluum curam
unde generat ignem, et eruginem sollicitudinis interitae,
et ides subdit. aurum, et argentum vestrum erugina
vit. 4° quia claudit in die iudicii dei misericordiam, cum
dicitur. esurivi, et non dedistis mihi manducare. et ides
subdit. thesaurizastis autem vobis iram in novissimis
diebus. Quinto quia avaritia facit multiplicem iniustitiam,
et multam pauperum oppressionem, quorum clamor
provocat divinam iram, et ides subdit. ecce merces opa
rius

riorum Virorum, qui messuerunt. Decimo sexto monet
ad virtutem castitatis, sobrietatis et temperantis op
posita vitia detestando scilicet peccatum gula, et luxurie
Incipit Hec doctrina ubi epulati estis. Vbi primo
detestatur gulam ubi epulati estis super terram (secundo
illud, quod oritur ex gula scilicet luxuriam ubi (et in
luxurijs vestris enutristis corda vestra: deinde illud
quod oritur ex utroque videlicet ignaviam et crapulam
ubi (enutristis corda vestra. deinde quartum, quod ex
his tribus oritur scilicet malitiam in viros honestos et pios
nam tales consueverunt contra sanctos homines ma
chinarj: unde subdit In die occisionis, occidistis iustum.
conuenienter ponit istam doctrinam de detestatione
luxurie et gula, post doctrinam in qua diuitias et aua
ritiam fuerat detestatus. quoniam istud vitium plerumque
sequitur illud.

17° Monet ad virtutem longanimitatis et perseve
rantis. Et Socrates rationabiliter egerat namque de auari
tia diuitum. Et voluptatibus eorum, qui consueverunt
opprimere virum iustum. et ideo nunc pauperes et
iustos exhortatur ut expectent aduentum domini, in quo
diuitibus reddent mala pro peccatis. Et ipsis bona pro
patientia et alijs meritorijs. Incipit Hec doctrina
ubi. Patientes igitur estote fratres. Monet autem ad is
tam virtutem tripliciter. Primo per quandam simi
litudinem, de agricola expectante fructum terre. 2°
ubi patientes estote vos, quoniam aduentus domini appropin
qua

16. Pars

16. Pars

17. Pars.

18. sic procedendo per re promissionem. Et promitten-
do certitudinem aduentus domini et propinqui-
tatem. 3° ibi. exemplum accipite. proponendo
sanctorum precedentium vitam, et formam ex-
emplarem; omnes enim per patientiam, et lon-
gamnitatem ad regnum peruenierunt. §. 18

18. Pars

18. monet ad virtutem religionis et latius pro-
hibendo actum sibi contrarium videlicet iurium
et assuefactionem iuramenti et inique hęc do. prima
ibi. ante omnia fratres mei. ubi primo prohibet iura-
menti frequentiam assuefactionem, et pronitatem
dicens. Nolite iurare neq; per coelum. neq; per terram.
Secundo monet ad verbi simplicitatem ibi. Sic autem ser-
mo vester. 3° monet ad alium actum religionis a iura-
mento. videlicet ad actum laudis, et orationis ibi. tris-
tate autem aliquis vestrum. 4° monet ad alium actum
qui est suscipere reuerenter et debite sacramentum
maxime ultimum, quod est unctio extrema, quod ipse
solus inter alios Apostolos promulgauit. et hoc facit i-
bi. infirmat quis in uobis. §. 19

19.

Decimo nono monet ad uirtutem Charitatis et mutue
amicitię, maxime spiritualis. et hoc facit ibi. Confi-
termini ergo alteruorum peccata uestra. ubi ponit ad-
monitionem de Charitate et spirituali amicitia quę
constitit in secretarum reuelatione, maxime peccatorum
et mutua oratione, ut possint euitari peccata. Secundo
ibi. multum enim ualeat, ostendit orationem mutua[m]
esse

esse maxime efficax per exemplum Helie prophete
vigebimus et ultimus mores ad virtutem correctionis
fraternae in ultima particula fratres si quis autem
ex vobis erraverit, et posset reduci. Hec particula ad
precedentem qz fraterna correctio procedit ex charita
te

20. Pars.

cap. 40
De Prima canonica Petri

Prima et secunda canonica Petri sic distinguunt. qz
postqz tractavit Iacobus de virtutibus moralibz in gen
nerali non considerata aliqua conditione singulari p
sonae vel temporis. Nunc beatus Petrus in his duabus ca
nonicis tractat de virtutibus moralibz sm diversos sta
tus et tempora. Et in Prima quidem tractat de virtu
tibus diversis secundum diversitatem personarum, unde
refert se ad diversos status. In 2a autem, quae incipit
Symon Petrus, secundum diversas conditiones tempora
les. unde refert se ad novissimum, et finale tempus. An
ti Christi.

Prima autem canonica dividit in tres partes. scilicet
in exordium, processum, et terminum; sive inchoati
onem, narrationem, et conclusionem. Secunda inci
pit ubi Benedictus deus; 3° ubi ystighona. 2°
exordium ergo sive salutatio dividit in 4 partes qz
primo introducit salutantis persona, cuius exprimit
nomen Petrus, et officium s^o Apollolus, et obsequiu
s^o Iesu Christi. 2° introducit salutata ecclesia, cuius
tan

dividit epistola
in exordium q
cessum. et termi
num. in. 3. s^o p.

) 1. Pars qua
duplex

tanquam æternalis dilectio cum dicit (electis a deo)
supple ab æterno, et temporales uocatio ubi aduenis;
et poenalis professio, ac persecutio passa pro Christo
quæ dispersus et localis descriptio, quæ Ponti galatæ
est. 3° introducit saluationis causa, ideo enim
eos saluat, quæ sunt electi secundum præscientiam dei
patris, et aliquid succedens ex tempore, ostendit enim
eos electos ad participationem flaminis, cum dicit in
sanctificationem spiritus: et ad subiugationem propriæ
uoluntatis uoluntati dei Patris, cum subdit, in obedi-
entiam; et ad efficaciam sanguinis, et meritum passio-
nis Christi, cum subdit, et aspersionem sanguinis Je-
su Christi: ex quibus ratio et causa sufficiens colligitur
quare saluantur. 4° introducit saluationis forma
optat enim eis bonum in ordine ad deum ueritate gra-
tia uobis, et in ordine ad mundum, in quo possint uixere
re tranquille, cum subdit, et pax multiplicet, uel
bonum presens, quod est gratia, et bonum futurum, quod
est pax et gloria. Deinde sequitur narratio pro-
cessus ubi Benedictus deus. Et habet duas partes pri-
cipales. Prima continet gratiarum actionem super be-
neficijs susceptis a Christo: docet enim gratias agere
de sex beneficijs per fidem Christi nobis collatis. Et
primum quidem est ablutio baptismalis per quam re-
generamur, et de isto beneficia ait. Qui secundum
misericordiam suam regenerauit nos. etc. Secundum
est

secundum est tuitio virtualis, per quam conseruamur ab
 omni malo in presenti donec perueniamus ad salutem
 et de isto subdit. In nobis, qui custodimur in uirtu
 te de j. Tertium est perpassio martyrij corporalis
 per quam probamur purgamur, ac tentamur. Et de
 isto subdit modicum nunc si oportet contritari in
 uarijs tentationibus. 4^m est dilectio instrumentalis
 per quam, per quam copulamur. Sumimus Christo
 ceteris gentibus excogatis et de isto subdit, quem
 non uidentes diligite. quintum est preparatio
 propheticalis per quam informamur est enim mag
 na gra. q. pmissere deus prophetas ad informatio
 nem nostram. Et de hoc beneficio subdit, de qua sa
 lute exquisierunt. Sextum est impletio salutaris,
 per quam honoramur etiam plus qz prophetis, qz quod
 ipsi pzdixerunt completum est in nobis, et ipsi la
 borauerunt. Et nos in labores eorum introiuimus. et de
 hoc beneficio subdit, quibus reuelatum est qz no
 sibi ipsis.

2^a autem pars principalis continet generalem info
 mationem in moribus, hinc quandam generalem con
 clusionem ex pzedentibus, continet enim ex tot recep
 tis beneficijs, nos debere conari ad omnem sanctitate
 et fugere omne peccatum, et iniquitatem. Et ponit
 per ordinem septem que ad sanctitatem debent in
 ducere et ad perfectionem viqz sectandam quemlibet
 Chris

2^a. Pars. in
 qua septem pro
 ponit, que ad
 sanctitatem de
 bent inducere.

Christianum. Primum inductivum est status
gratiosus, ac si ita vellet arguere, quoniam ad talem sta-
tum, et ad tantam gratiam est vocatus, ad fugam om-
nis mali debet conari, et acquisitionem omnis per-
fectionis, et omnis virtutis. Et hoc inductivum tan-
git in principio huius partis cum dicit propter quod
succincti. Secundum inductivum ponit ibi quasi
filij obedienter, ac si ita argueret debemus esse filij
obedientes, et magis parere qui nos cavet, et ma-
xima nobis beneficia contulit, sed ille imperat dicens
sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, igitur ad sanctita-
tem debemus conari. Tertium inductivum ponit
ibi et si patrem, et illud quidem est nexus amorosus ac
si ita argueret nexus et proportio debet esse inter pa-
trem et filium, sed nos invocamus in patrem, illum
qui personam non accipit, igitur toto tempore nostrum in-
colatus conari debemus, ad bonam conversationem
et sancta opera. Et ponit ibi (sejentes quoniam corrup-
tibilis). Et illud est alius quidam preciosus: ac si ita
argueret qui non parvo precio est redemptus, non de-
bet se pro parvo estimare, sed qui libet Christianus
redemptus est non auro, aut argento, aut alio corrup-
tibili precio, sed potius sanguine agni immaculati
ergo habendo respectum ad istum actum preciosum
quo Christus dominus se ipsum tradidit, ut nos redime-
ret.

et a uana nostra conuersatione nullo modo prouiso
 paruo preuo nos dare debemus, aut ad pristinam u
 nam conuersationem redire. Quintum ponit. ubi
 animas nostras sanctificantes. et est modus quidam
 speciosus nostre generationis: ac si sic argueret, una
 queq; res debet suo principio conformari, et modo
 sue generationis, qz ex eodem sumus, et nutriamur
 sed quilibet Christianus natus est non ex semine corrup
 tibilij, sed per uerbum diuinum, qz per uerbum sancti
 euangelij, quod uerbum manet in qz bernum, cum
 tamen omnis caro exarescat ut fenum, ut dicit isai
 ergo quilibet Christianus debet carnem fugere et de
 bere castitatem, charitatem, fraternitatem et omnē
 sanctitatem sectarij. Sextum ponit in principio ca
 pituli secundi. (deponentes uigil) et est gustus quidam
 saporosus et uoluptuosus quem debet experiri Christi
 anus, ac si ita argueret, gustato spiritu desipit om
 nis caro, Sed uos o Christiani estis illi, quibus prae
 t̄ gustate et uideate quoniam suauis est dominus
 ergo si gustatis qz dulcis est omnis malicia et omnis
 dolus, simulatio. Et uersaliter omnis mundana
 conuersatio uobis debet desipere, et lac mundum gus
 tare, ut in illo crescatis in sanctitate et perfectione.
 Septimum et ultimum ponit ubi, ad quem accedentes
 et est gradus quidam gloriosus, in quo positus est quilibet
 Christianus, positus namqz est sup lapidem uiuum
 Je

modum
 debetis

Jesum Christum tanquam spiritalis domus. Et tanquam
 sacerdos sanctus, qui debet in domo illa offerre ^{et} mun-
 dum sacrificium. Et acceptabile ~~sacramentum~~ ^{et} opera
 etiam sancta esse tanquam autem circa hunc gradum
 gloriosum primo quidem ubi fundat, quod in Christo la-
 pide. dicens ad quem accedentes lapidem vivum 2°
 In quo consistit. Et in quo consumat, quod in sacerdotali
 ordine ibi. Et ipsi tanquam lapides vivi super edificamini.
 iste gradus est ad quem euectus est. ~~quod~~ Christus
 tanquam, ut sit sacerdos. et templum dei. tertio ibi pro-
 phetae. Et est predictus prophetiae gradus iste. ibi prop-
 terque continet scriptura ^{A. inducit} ~~Inducit~~ tanquam auctoritatem ^{inducit}
 isaie dicens ~~Ecce~~ ponam in domo, et dauid propheta
 Job dicens non credentibus autem lapidem quem repro-
 bauerunt. Et auctoritatem osee concludens. qui alij
 quando non populus dei est. ~ ~ ~ ~ ~
 3^a vero pars principalis ponit ^{D. 3.} ~~generalem~~ ⁺ eruditionem
 in moribus secundum conditionem personarum et dicitur
 si status. Incipit circa medium capituli secundi. Ch-
 ristini obsecro vos. duratque usque in finem epistolae. ubi
 concludit. Diuidit ergo haec pars, quae principalem
 intentionem epistolae continet in quattuor partes, si-
 cut in quattuor status, quos informat. Primo namque in
 format constitutos in gradu infimo et quasi seruili, quod
 in primitiua ecclesia paues erant domini et paucio-
 biles. Accirca non curando de ~~Principibus~~ et superioribus
 nobis

inducit

Specialem

3. Pars.
 quattuor homi-
 num status in
 format ac pro
 inde in 4. par-
 tes diuiditur

ribus qui tunc erant infideles informas subditos et
 subiectos quantum ad sex virtutes, monec enim eos
 in ordine ad se ipsos, ut habeant virtutem temperan-
 tia dicens obsecro vos abstinere a carnalibus de-
 siderijs. In ordine autem ad proximum ut habe-
 ant virtutem exemplaritatis, et studeant edifica-
 tioni fraternis subditis, conversationem vestram
 inter gentes habentes bonam. In ordine vero ad pu-
 cipatum, et seculare dominium, ut habeant virtu-
 tem obedientie, et reverentia nam scandalizavit
 infideles propter inobedientiam Chushtanorum et hoc
 facit ibi (subiecti absolute omni humana creature pro-
 pter deum. In ordine vero ad deum monec ut habe-
 ant virtutem religionis, et latro, per quam serviat
 deo, et omnes honorent ac timeant deum, et hoc facit
 ibi (quare liberi) In ordine autem ad dominum ini-
 quum et presidentem discipulum monec ut habeant
 virtutem patientie ibi (servi subditi absolute in omni
 timore. In ordine etiam ad Christum dominum mo-
 net ut habeant virtutem iugis memorie ipsius. Hec
 enim dabit eis virtutem patientie, scilicet si habeant iu-
 gem memoriam Christi passivi, ut sequantur vestigia eius
 et hoc facit ibi In hoc enim vocati estis, ubi circa me-
 ditationem dominice passionis tanque aliquid glorio-
 sum et nobile dicens (In hoc vocati estis, quasi dicat
 ad

ad istum honorem uocat nos deus dolorosum et fle
bilem (passus est pro nobis) Luminis sum et imitabile
uobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigi
eius. explicat autem lumen virtutis quod illuxit in
Christi passione. Et debet a nobis imitari. fuit enim
Christus dominus in sua passione exemplar omnis sac
tatis, et innocentis, ideo ait (qui peccatum non fecit,
omnis veritatis et iustitiae, ideo subdit (qui cum ma
lediceret non maledicebat. omnis humilitatis et
subiacentis, ideo subdit (qui cum patere non uimi
nabat, superbe scilicet et arroganter. omnis mag
nanimittatis, serenitatis, et confidentis, quod (exadebat
se. omnis longanimitatis, et sustinentiae usque ad tem
pus, quod iudicari se iniuste, cum ipse posset iudicare.
sicut in fine iudicabit. omnis charitatis, et amicitiae
quoniam peccata nostra ipse tulit super lignum. om
nis honestatis et poenitentiae. Unde subdit (ut pecca
tis mortui iustitiae uiuamus. Vltimo autem tangit
circa huius meditationem aliquod fructuosum et uer
te ubi (cuius luore sanati estis.

Secundo autem informat constitutus in statu do
mestris economicis et ciuilibus, cuius partes sunt vir
et uxor. Et incipit pars illa in principio capituli
similiter mulieres, ubi primo informat est in for
mneum monendo eas, ad humilitatem, et obedi
tiam dicens (similiter mulieres subdite sint uiris
suis, ad operositatem et diligentiam bonorum operum
sub

subdens (ut si qui non concedunt verbo per mulierum
 conversationem sine verbo lucrifiant ad congrui-
 tatem ornatus et modestiam subdens (quarum no-
 sic extrinsecus capillatura. ad spirituales autem
 thesaurum et ornatus sanctimoniam subdens (sed
 qui est absconditus homo cordis. et adducit in exem-
 plum omnium uirum matrem fidelium saram
 subdens (sicut sara obedebat Abramq; dominum
 eum uocans.

Deinde informat sexum masculinum viros sicut
 in ordine ad uxores. docens q; debent studere ad quat-
 tuor respectu ipsarum. primo ad complacendum. dicit
 viri similiter cohabitantes secundum scientiam; ad
 sufferendum subdens (quasi infirmiori uasculo mu-
 liebi) ad Reuerendum dum dicit Impatientis ho-
 norem tanq; coheredibus gratq;. ad conuiuendum de-
 bent enim taliter cohabitare. et debitum reddere. ut
 aliquando uacent orationi. et sic subdit (ut non im-
 pediant orationes uestra.

Tertio informat constitutos in statu politico et comu-
 ni ~~uicibus partes sunt viri proximis et Christianis~~
 unde intendit communiter informare Christianos in
 statu politico exultentes et incipit hęc pars ubi (in
 fide autem omnes unanimes. et q; comparari potest
 Christianus ad alterum. quantum ad corpus proximam
 et ad finem ultimum. ad deum. et ad Christiano-
 mi ||

ominum. Ides sic ponit quattuor informationes
Primam quidem unius hominis in comparatione ad
alterum. Et hoc continet sex virtutes, quas quilibet
tenet ad alterum observare. ac proinde monet ad
conseruandam identitatem, et conformitatem dicens
Confide omnes unanimes, et ad conseruandam dul-
cedinem, et benignitatem subdens (compatientes
fraternitatis amatores, misericordes, et ad seruan-
dam sobrietatem, et tranquillitatem ibi) (modestis su-
miles non reddentes etc) et ad seruandam, imo et
ad inducendam in alterum securitatem; maxime ne
timeant pati pro fide. Et hoc facit ibi (quis est qui
vobis noceat si boni emulatores fueritis, et ad serua-
dam sedulositatem circa ea que sunt fidei, ibi) (domi-
num autem Iesum Christum sanctificate in cordibus
vestris, pax semper etc) et ad habendam stabilitatem
in fide ac virtutibus, etiam dabo quod patiamur pro eis, et
hoc ostendit exemplo Christi, qui uenisset iustus pro
iustitia passus est, et ad iustitiam predicandam uenit
euangelizare etiam incredulis, quos ad huc per pati-
entiam expectat; sicut expectauit deus incredulos in
diebus Noe, cum fabricaret arca. Et hoc facit ibi (me-
lius est enim benefacientes si uelit etc) usque in finem
capitis tertij. Secundam informationem ponit
hominis in comparatione ad corpus proprium, et hoc
in principio capitis quarti. Christus igitur passus in carne
unde

305

Unde monet ad fugiendum peccata carnalia ex
imitatione regali Christi domini, dicens (Christus
in carne passus, et nos eadem cogitatione armami-
ni, quia qui passus est in carne desijt a peccatis. et
ex conversatione brucali, quam habuimus, subdes
sufficit enim piseritum tempus ad voluntatem ge-
nium consumandam. et ex segregatione moralij
et virtualij, qua segregati sumus a ceteris, dum ait
In quibus nunc obstupescunt, In quos admirantur non
concurrentibus vobis in eadem luxuria confusiones,
et ex retributione finalij concludens (propter huc enim
mortuus euangelizatum est.

Tertiam vero informationem hominis in ordine
ad finem ultimum ponit ibi (omnium autem finis
appropinquabit, ubi primo finem prestatuit dicens
omnium finis appropinquabit. Secundo ad finem
prestitutum, ea que sunt ad finem ordinat, et disponit
ibi (estote inquam prudentes. et docet ad finem ultij-
mum ordinare, ea que sunt hominis. Primo quidem,
Sabium dicens (estote prudentes et vigilate in oratio-
nibus. Secundo amicum addens, ante omnia autem
mutuam in vobis nec ipsi caritatem continuam ha-
bentes. Tertio propriam substantiam, et proprium hos-
pium, ubi sospitales inuicem, quarto omne spirituale
et temporale donum a deo receptum, ubi (cuius quisque
sicut accepit gratiam in alterutrum. Unde et quartum
ad

ad donum spiritualis eloquentis subdit, si quis lo-
quitur quasi sermones dei, tanquam ad donum tempora-
les ^{diligentia} ~~eloquentis~~ si quis administrat, tanquam ex virtute,
Ultimus autem docet quis sit ille, qui committit omnia
quantum ad finem debetum, quod Iesus Christus
et ideo concludit (ut in omnibus honorificat deus
per Iesum Christum. et
quartam informationem hominis in ordine ad
nomen Christianum ponit ubi (Charissimi nolite)
requirit autem nomen Christianum sex conditiones
Primam quidem stabilitatem in loco, quae opponitur
Leuitati discursum, quae quidem leuitas, sive ex feruore
tentationis prohibens ergo leuitatem, qua aliqui dis-
currunt de loco ad locum, imaginantes semper aliquid
quod noui reperire delectent. (Charissimi nolite peregrina-
ri quasi aliquid noui uobis, secundam, conformitatem
cum Christo, maxime in passionibus, et ideo subdit (ad
commemorantes Christi passionibus gaudete. Tertiam,
iocunditatem in animo etiam respectu aduersorum
(si exprobramini in nomine Christi beati eritis) quae
tam uero sanctam, et inuerecundam frontositatem in
bono non enim debet Christianus uerecundari si pro
nomine Christi patiat, sic tamen si patiat ut ho-
micida, aut latro. et ideo subdit, nemo uestrum pa-
tietur ut homicida. Quintam, equanimitatem in
iudicio diuino, debet enim diuina iudicia equanimi-
ter

ter tolerare et ides subdit (quoniam tempus est in
 ciperi iudicium a domo dei. Sextam stabilitatem
 in martyris in quo commendant Christi animas su-
 as deo et ides subdit (itaque et si qui patruunt
 quarto ^{etiam} informat constitutos in statu principatus ec-
 clesiasticis et spirituales, cuius partes sunt Prelatus
 et subditus, episcopus et populus. Incipit pars ul-
 tima quarto cap. Seniores ergo in vobis sunt, ubi ipse
 informat gradum pastorem appellando sacer-
 dotes et episcopos seniores et promittit suam aucto-
 ritatem, et excellentiam, ut magis autentica doc-
 trina reddat dicens (Seniores obsecro ego consenior
 et testis Christi. subiungit vero doctrinae continentiam
 am ubi (Pascite) et monet episcopos ad quinq; habe-
 da Respectu gregis sui. videlicet ad diligentiam cum
 ait pascite qui in vobis est gregem dei. et ad beneuo-
 lentiam, et spontaneam curam cum subdit prouiden-
 tes non coacte sed spontanee secundum deum. Et
 ut fugiat auaritia, nec seruiant in ecclesia propter
 eam cum subdit (neque turpis lucri gratia) et ut fu-
 giant superbiam cum subdit, neque ut dominantes in
 cleris. Et ut studeant ad exemplarem vitam, cum add
 sed forma facti gregis ex animo. Et pro his omnibus re-
 promittit inmarcessibilem coronam, cum concludit
 Et cum apparuerit Princeps pascuum
 Secundo vero principaliter informat eorum popula-
 rem

rem, ut obediant gradui parvialy, et hoc facit ibi
similiter adolecentes) monet autem ad virtutem
obedientis cum dicit (subditis, et te senioribus) et
ad virtutem Similitatis mutuis, ac reverentis, nō
solum in ordine ad preslatos, sed etiam ad invicē
unde dicit (omnes enim invicem Similitatem in
sinuate. Et ad virtutem timorationis internis, in
ordine ad deum. unde subdit Similiamini quē
sub potenti manu dei. Et ad virtutem confidentis
que tota collocanda est in deo et ides addit (omne
sollicitudinem vestram prosequentes in eum, et ad
virtutem prudentis et vigilantis contra diabolum
dicens (obis) estote et vigilate, et ad virtutem to-
lerantis passionum in ordine ad mundum, ibi scientes
eandem passionem. Et demum promittit dandam eis
a deo virtutem longanimitatis, et perfectas ac cō-
sumantis perseverantis. Et ides concludit deus au-
tem omnis gratis. Ultimo ibi (ipsi gloria et imperiū
post exordium, et tractatum foris finem epistolę, et
imponit tantum in gratiarum actione; ponit namq;
exhibitionem respectu dei. dicens (ipsi gloria et im-
perium in secula seculorum amen. et gratis ostenta-
tionem respectu sui. ostendit enim se gratiam habere
quibus voluit scribere maxime per fratrem valde fi-
delem eis unde dicit per Silvanum fratrem fidelem
vobis; et gratis distinctionem a vita et doctrina pseud
A

Apostolorum. Unde contestat. Sane esse ueram gra-
 tiam, & ueram fidem. ponit etiam gratis oblationes,
 ex parte totius ecclesie, quam dicit in Babylone
 collectam et ides subdit. Saluat uos ecclesia. inuicē
 que etiam gratis signum, et declarationem, que de-
 bet esse inter Christianos, et subdit. Salutate inuicē
 in os uobis sanctis; et demum ponit gratis postulationes
 concludens. gratia uobis omnibus, qui estis in Christo
 Jesu amen)

cap. 41

~ De 2^a Canonica Petri ~

In secunda sua canonica intendit sanctus Petrus
 informare Christianos secundum diuersas conditio-
 nes temporales, maxime secundum tempus inuisi-
 biloni, et finale et habet tres partes principales
 Prima namque est pars exordialis, que continet salu-
 tationem, in qua premitte persona scribentis, et comē-
 dat a sapientia, et claritate, cum appellat Symon)
 qui interpretat agnoscens; et ab adherentia, et fir-
 mitate cum subdit Petrus, qui interpretat firmus
 a subiacentia, et paruitate, cum appellatur seruus
 a Preeminentia et dignitate, cum adiungit Apосто-
 lus Jesu Christi. Deinde subiungit ecclesia, cui ser-
 bit, quam distinguit a congregationibus infidelium,
 ex parte cognitiue ueniat. Sic qui coequalem nobis,
 cum sortiti sunt fidem. et ex parte affectiua in uirtus
 se uice cum subdit. In Babilone deus uestis. Deinde conclu-
 dit

Informat Chri-
 stianos secun-
 dum diuersos
 staty tempore
 diuidit in 3.
 partes
 I. Pars

et bonum quod optat bonum utique in quo ^{est} atinum
cum dicit. gratia vobis et pax et consummationem cum
subdit. et pax adimpleat et dispositivum ad utru-
que vel promotivum utriusque cum addit. in cogniti-
one domini nostri Jesu Christi. §. 2

2. Pars co-
mendans Chris-
tianam fidem
de quattuor
excellentijs.

Secunda autem pars fundamentalis quae continet
fidei commendationem quam pro fundamento oportet
procurare in omni doctrina salutari. commendat Chris-
tianam fidem de quattuor excellentijs. et prerogati-
vis. Primo namque eam commendat de summa nobilita-
te et opulencia et ponit divitias fidei Christianae quae
iam habent in re a quolibet fidei sancto. et sunt istae
omnia quae sunt necessaria ad vitam sanctam in or-
dine ad seipsum et ad pietatem, sive ultimum et la-
tium in ordine ad deum. Et has divitias tangit in prin-
cipio huius partis. cum ait. quomodo omnia nobis di-
vinae virtutes sunt quae ad vitam et pietatem donatae
sunt. Deinde ponit divitias fidei Christianae quae non
iam habent in re. sed quoddammodo in spe unde tangit
ea quae nobis sunt promissa. et ad quae pervenimus
per fidem: et ostendit quae nobis promissa sunt
elevata sunt et sublimia calore dicens. per quem
maxima; et comparata sunt cum vigore, quae per sangu-
inem Christi. id est subdit preciosa: et predicata sunt a
prophetis et patriarchis cum calore. et id est dicit ea
promissa et reserata sunt. ac communicata ex ama-
re non enim emptae sunt. sed donatae. unde dicit. pro-
missa

missa donavit. Secundo comendat fidem Christianam de summa sinceritate et sanctorum ubi. ut per Soc efficiamini. et describit sanctitatem Christianam ex parte terminum, ad quem accedit per eam enim accedit ad conformitatem divinam. et ides dicit, ut per Soc efficiamini: et ex parte terminum a quo recedit per ipsam, unde subdit fugientes eam, quos in mundo est corruptionem.

Tertio ibi (vos autem curam omnem subinferentes, comendat fidem Christianam de strenuitate, opositate, et efficacia, non enim vult fides somnium suum aut pigrum, sed per dilectionem operantem. Et ides ponit connexionem octo virtutum, quas fides vera exigit. exigit namque virtutem sedulitatis, et propter Soc ait, vos autem curam omnem subinferentes. exigit et virtutem stabilitatis. et ides subdit ministrare in fide vestram virtutem, i. fortitudinem, et exigit virtutem docilitatis idesque dicit, in virtute autem scientiam. et exigit virtutem sobrietatis et temperantiae. unde dicit. In scientia abstinentiam exigit virtutem tranquillitatis ides addit in abstinentia autem patientiam. exigit virtutem liberalitatis et misericordiae. dicens, in patientia pietatem. exigit et virtutem affabilitatis et sic subdit in pietate autem fraternitatis amorem. et exigit virtutem principalem, et nobilissimam divini amicitiae, quos omnia per
fuit

perficit & consummat et appellat Sic Caritas. Unde
subdit in fraternitatis autem amore & caritatem
deinde ibi. Hec enim si uobiscum adsint, probat
et ostendit q. fides exigit. Sane uirtutum connexionem
quadruplex ratione. Prima est q. fides carens esse
uis uirtutibus uana esset, inutilis ac frustratoria et
Sane tangit uocat. Hec enim si uobiscum adsint nō
uacuis uis constituent.

Secunda ratio est, q. aliter fides sibi ipsi esset contraria
a. quę sonat in illuminationem & purificationem
si autem careret habens fidem uirtutibus exilis
esset et manutentari, & oblitus esset purgationis
quam habuit p. fidem et hoc tangit ibi. Cui enim pres
to sunt Hec. Tertia est q. aliter uocatus hominis
ad fidem esse multum dubia & momentanea, et nō
uideret esse secundum predestinationem æternam
sed secundum presentem Iustitiam; et Sane tangit ibi
quapropter fratres magis satagate. 4^a est q. ob illius
modi connexionem fides facit uitare peccata et sup
abundare merita; et Sane tangit ibi, quapropter fra
tres magis satagate, Hec enim facientes non peccabitis
aliquando.

quarto ibi ppter quod uis incipiam semper comone
re comendat fidem Christianam de securitate et
confidentia ostendens q. ueritas fidei est summe
firma et solida de qua non est dubitatio, et primo
qua

quadruplificatione dicit se libenter Studere fidelibus
 ut perseuerent in fide. Et prima est amor ueritatis
 quod diligit ueritatem istam uim summo feruore. Et
 idem dicit Incipiam uos semper comonere de his. Vo
 lo enim uos confirmatos esse In presenti ueritate
 secunda est timor breuitatis uitae suae, quod uis et uel
 ceter debuit uita cadere, huc significauerat illi
 Christus dominus. Et Sane tangit ibi Iustum autem
 arbitror. Tertia est tenor Charitatis, quod etiam post
 Sane uitam intendit operam dare, ut permaneat in
 ista ueritate. Et Sane tangit ibi. dabo autem ope
 ram post obitum meum. quarta est horror falsita
 tis, quam continet alia secta, quod omnis alia doctri
 na fabulosa est. Et indocta. Et Sane tangit ibi. non
 enim indoctas fabulas. Deinde ibi accipiens enim,
 ponit duas rationes ex quibus euidenter concludi
 tur quanta est firmitas, et securitas fidei Christianae
 est. Prima est testimonium apostolicum firmatum
 super contemplatione, et euidentia facti, quod in monte
 exultantes uiderunt faciem Christi gloriosam, sicut
 sol resplendentem, et audierunt uocem patris dicen
 tem. Hic est filius meus dilectus. Et Sane tangit ibi
 accipiens enim a deo patre honorem est. Et est ora
 culum prophetium fundatum super reuelationem
 dei, quod sancti prophetae non uoluntate humana, sed
 spiritu sancto inspirati testimonium perhibent fidei
 Christi

Barthanz. & habet se sermo propheticus quasi lu-
cerna et lucifer diem uerq; fidei introducens. &
Sane tangit ibi. & Sabemus firmiorem propheti-
cum sermonem. §. 3

3. Pars que
informatur de
motibus in or-
dine ad tempus
futurum ~

Tertia uero pars principalis continet informatio-
nem in moribus maxime in ordine ad tempus futu-
rum & incipit cap. 2 (fuerunt uero et pseudo pro-
phete) informat autem respectu duorum temporum
futurorum. Primo quidem respectu temporis. In
quo futurum erat dissidium hereticorum, quod
nunc pro parte pertransijt quamuis nondum ad ple-
num. & Soc facit in toto secundo cap. Deinde
Respectu temporis. In quo erit iudicium bonorum et
malorum. et Soc facit. 3. cap. per totum. Unde in cap.
Secundo agit de Hereticis instruens Christianos quod
licet se debeant habere ad ipsos, caput ergo secundum
continet Hereticorum Hypocrysim et eorum fic-
tionem. & ostendunt causas futurij per quoddam ex-
emplum similitum; quod inter filios Israel statim a
principio falsi prophete fuerunt. Deinde autem ibi
qui introducent sectas perditionis ostendunt habe-
re triplex motuum. Primum quidem appetitum
uauitatis. & ides dicit & introducent sectas, quod
pertinet ad presuppositum uauitatis, que sicut Gregori-
um est filia uauis glorie. Secundum, appetitus
Luptatis. & ides subdit. & multi sequuntur eorum
Luxuriam. Tertium appetitus diuitiarum et muen-
danz

dane prosperitatis. Et ideo subdit Et in auaritia et
 sic ex his tribus ostenditur, q. necesse est perversos
 Somniet et hereticos in ecclesia esse futuros.
 Secundo presens caput continet hereticorum poenam
 et condemnationem ibi; quibus iudicium, quam
 probat futuram per tria exempla. Primum de dam-
 natione Luciferi, et demoniorum Et hoc tangit ibi
 si enim deus angelis. Secundum de subuersione ho-
 minum impiorum per diluuium facta, ibi, et huius
 originali mundo; Tertium de subuersione et combus-
 tione Sodomorum, ibi. Et ciuitates sodomorum.
 deinde ex his tribus exemplis concludit unam ge-
 neralem sententiam, scilicet q. deus impios nunc de
 tentationibus eripere et iniquos ad cruciandum re-
 seruare, ibi nouit igitur deus pios. deinde ex hac ge-
 nerali sententia inferit conclusionem intentam ar-
 guens per locum a maioribus, qz si non pepererit deus a-
 gelis in quibus maior ratio militare uideat, multo mi-
 nus parcat talibus Somnibus, qui brutales sunt et
 quasi pecora irrationalia, corruptibilia, et immu-
 da, et hoc facit ibi, magis autem eos, qui post carnem.
 3. continet presens caput Secreticorum spurcitas
 et de prauitatem ibi. Hi uero uelut irrationalia
 pecora, et ostendit ipsos esse plenos omnigenere
 uitiorum. Primo quidem uitis ignorantibus, et ideo
 eos uocat irrationalia pecora, in captiuitatem et p-
 ri

mitern per ignorantiam incidentia. 2° Vicio
irreligiositatis et irreuerentis indeum, ac inius
titis. et ides subdit Blasphemantes in corruptio
ne sua peribunt peripientes mercedem iniustitig
tertio, vitio luxuria, et immunditig subdens
usluptatem qstirmantes. 4° Vicio gulig et castri
margis. Vnde subdit delitijs affluentes in con
uiujs suis. Quinto vitio dissolutionis et impu
ditig in aspectibz et ingestibus. Vnde subdit (ocu
los Sabentes plenos adulterijs. Sexto vitio aua
ritig idesq sunt similes Balaam peruerso prophe
ta. Vnde subdit. cor exercitatum auariciae habe
tes seutiuiam Balaam. Septimo vitio hypocris
is et inanis glorig ibj. Si sunt fontes sine aqua
octauo vitio malignitatis, et uerig peruerse, qm
uocant, neq student, nisi ad subuersionem bonoꝝ
Vnde ait. Superbia enim uanitatis loquentes pel
liciant. Nono vitio adositatis et promissionis me
dole ibj, qui merore conuersati libertatem illis pro
mittentes. Decimo vitio ingratitude respectu
diuinae gratig. ibi melius enim erat illis non cog
noscere uiam Iustitig.

Caput autem Tertium in quo tractat de finali iudi
cio, et de fine mundi, quod incipit. Sane ecce uobis,
diuidit in obo partes. Primo namq ostendit doctrina
sua, que est de finali iudicio esse ueram firmam
et

et ualde authenticam. Et qz a sanctis prophetis in
 producta est. et ab Apostolis. et a domino saluatore
 secundo. Hoc primum sciens, ostendit hanc doc
 trinam in futuro a quibusdam fore negandam. et
 ponit rationem eorum motiuam ibi. (Ex quo enim
 patres dormierunt / tertio ex probat et repellit opini
 onem istorum ibi. Latet enim eos. Quarto Respon
 det ad eorum rationem P^hantasticam ibi; unumce
 ro uos non lateat Charissimi. Quinto componit qua
 dam moralem consequentiam ponens antecedens. et
 consequens ibi. cum ergo hec omnia dissoluerint
 sine. 6° infert quandam suasionem. et monitione
 fructuosam. et eruditionem principaliter intentam
 scilicet qualiter debeamus nos habere in expectan
 do diem iudicij. et hoc facit ibi. propter quod Charis
 simi. Septimo ostendit in hac doctrina. et in omni
 bus alijs suis cum beato Paulo Apostolo plenam con
 cordiam; et confirmat epistolas beati Pauli. Pseu
 do enim Apostoli dicebant illas non esse recipiendas.
 qz non erat Apostolus. de Petro autem id dicerent
 audebant; et hoc facit ibi. Sicut et Charissimus fr
 ter meus Paulus. 8° autem in exhortatione et
 gratiarum actione finit. et concludit epistolam ibi
 vos igitur fratres prescientis est^{huc}

De Prima Canonica Joannis.

§. 1.

Ami.

Diuidit episto
la in .9. par
tes.

In .1.^a. 2^a. et 3.^a. canonica Ioannes tractat de
virtutibus theologicis, sicut duo Apostoli precedenti
de virtutibus moralibus tractauerunt. Et prima qui
dem abundantius tractat de ipsis. Diuidit in no
uem partes secundum tres replicationes, in quibus
tractat primo de fide, deinde de Charitate, et
ultimo de spe. In 2^a autem tractatu eodem mo
do replicat. In 3° uero quasi sub alio ordine, quia
primo de Charitate, deinde de fide, et ultimo de spe.

1. Pars ostēdit multas ex
cellentias fidei. In Prima igitur parte agit de virtute fidei, ostendens
excellencias eius, et durat per totum caput primū
et principium secundi, usque ubi (et in hoc sermone
cognouimus eum, si mandata eius obseruamus)
circa fidem autem sic procedit, quod ostendit ipsam esse
uirtutem habentem multam auctoritatem, et
dignitatem, quantum ad testes; qui uiderunt, audie
runt, et manibus contractauerunt uerba uirtus, qui
testificati sunt nobis, quod tenemus per fidem. et hoc
facit in principio canonica, cum dicit, quod fuit ab
initio etc. Secundo ostendit eam habere multam
uoluntatem et excellentiam, quod facit Sommes habere
societatem cum sanctis Apostolis, imo et cum patre,
et filio Jesu Christo, et hoc facit ibi, quod uidimus.
Tertio ostendit eam habere multam iocunditatem
et cordis exuberantiam, ac spirituales letitiam, et
hoc facit ibi (et hoc scribimus uobis ut gaudeatis.)

4° ostendit ipsam habere magnam puritatem, nō
 enim est secta tenebrarum, et errorum, spurcitia-
 rum, et peccatorum. ut cetera scilicet, Sarracenorum,
 paganorum, et hereticorum; sed sicut deus est
 lux sanctitatis, et mundicię, et tenebrę in eo non
 sunt ullę, sic societas nostra, quam habemus per fidem
 non est in tenebris peccatorum, sed in luce, et verita-
 te morum. Et hoc facit ibi et hoc est annunciatio,
 quanto ostendit ipsam habere summam utilitatem, ef-
 ficaciam, et influentiam ad delenda peccata, iusti-
 ficamur enim per fidem, sicut Apostolus ait, et hoc
 facit ibi (si autem in luce ambulamus sanguis Je-
 su emundat nos ab omni peccato. Sexto ostendit ipsam
 habere, et in se continere multam necessitatem, et in-
 digentiam, non quidem quod ipsa nobis indigeat, sed quod
 nos ea indigemus: diceret enim forte aliquis, peccato-
 res bene indigent ea quod necesse habent emundare pec-
 cata, ego autem non indigeo quod peccatum non habeo
 ostendit nullum hominem immunem esse a peccato
 et per consequens omnes homines indigere fide iusti-
 ficante. Et hoc facit ibi. Si dixerimus quod peccatos
 non habemus.

Septimo et ultimo ostendit ipsam habere multam uti-
 litatem, et sufficientiam. Sufficit enim ad uscatam de-
 mini nostri Jesu Christi ^{et} meritum, cui coniungimur
 per fidem ad propiciationem peccatorum nostrorum
 imo et totius mundi. Et hoc facit ibi. *filii hominum*
 seri

2. pars de
actib; chari-
tatis -

Scribo uobis, quod est principium capituli secundi.
In 2^a autem parte agit de Virtute Charitatis, et
ostendit, q; ex charitate debemus tria diligere, et am-
plexari scilicet deum, proximum, et ad hunc officio
suum: et tria simuliter effugere, et euitare scilicet mū-
dum, Somnium hirceticum, et omnem ad hunc vitio-
sum, et durat pars illa ab illo loco (quod in hoc sum),
quod iuxta principium capituli secundi situat usq; in
finem eiusdem, et diuidit in sex partes. Prima nā
q; ostendit q; ex charitate debemus deum diligere,
docendo, q; non sufficit deum per fidem cognoscere,
sed necesse est, et mandata seruare, ibi (et in hoc si-
mus quoniam cognoscimus eum) et q; mandata serua-
re est Charitatis perfectionem habere ibi, qui autem
seruat Verbum eius: et q; perfectionem habere est si-
mulem conuersationem cum Christo tenere ibi, quod
ut se in illo manere, debet sicut et ille ambulauit est.
Secundo ostendit q; etiam ex Charitate debemus proximi
nostrum diligere, et hoc facit ibi Charissimum nō man-
datum nouum; ubi resumit quoddam principium ue-
tus, qz supra dixerat ipsum, scilicet q; in Christo, et
in uobis tenebignullisunt, aut esse debent, imo tene-
brę uitiorum iam transierunt: et lumen sanctitatis
iam lucet. Et deinde ex isto principio concludit inten-
tum scilicet proximum esse diligendum, quia qui odit
fratrem suum ad hunc in tenebris est, qui uero diligit ip-
sum

sum in lumine manet. Et Soc facit ibi, qui dicit se
 in lumine esse. Tertio ostendit q, ex charitate de-
 bemus omnem alium virtuosum exercere, et virtu-
 tem diligere. Et Soc facit ibi. scribo vobis filios
 ubi allicat ad virtutem, et parvulos, et patres anti-
 quos ibi, scribo vobis patres, et ad adolescentulos ibi.
 scribo vobis adolescentes: et ad Sue infantulos ibi
 scribo vobis infantes: et perfectiores ac viros ibi scri-
 bo vobis Juvenes, qui iam fortes estis. Quarto os-
 tendit q, ex charitate debemus mundum contemne-
 re, et Soc facit ibi, nolite diligere mundum, neque ea
 que in mundo sunt. Et tangit duas rationes prop-
 ter quas Sabens charitatem debet fugere mundi amo-
 rem; Primam quidem propter mundi ad deum co-
 ntrarietatem: illa enim tria, que sunt in mundo sunt
 contraria charitati, et Sane tangit ibi (sequis dili-
 git mundum: Secunda ratio est propter mundi ins-
 tabilitatem, quam tangit ibi, (et mundus transit, et
 convalescentia est. Quinto ostendit q, debemus
 ex charitate Somnium hereticum fugere, et de-
 vitare; et Soc facit ibi (filii mei, novissima hora
 est, ubi tangit Hereticorum multiplicationem
 quos et vocat Antichristos ibi, et sicut audistis qz
 Antichristus venit. et Hereticorum reprobatione
 qz licet aliquando videant esse ex nobis, tamen non
 sunt secundum dei prescientiam, et predestinatio-
 nem eteram, ibi. ex vobis prodierunt, et ex vo-
 bis

This is a very faint handwritten note or marginalia on the right side of the page, partially overlapping the main text. It appears to be a list or a set of instructions, but the text is too light to transcribe accurately.

bus non erant, ponit etiam suam excusationem
in describendo ista non enim facit huc, quod reputet
fideles esse ignorantes, sed ut sollicitet eos tanquam sci-
entes et hoc ubi, sed vos unctionem habetis a sancto.
deinde ponit hereticorum quandam descriptionem
et notificationem ibi. Et quoniam omnem menda-
cium ex veritate non est. ubi enim dicit, quis est he-
reticus, vel Anti Christus, quia qui negat quod Jesus
non est Christus. Deinde concludit ex procedentibus
sua informationem, scilicet quod heretici de-
vitandi sunt, et permanendum est in veritate ab
initio audita, et ab Apostolis predicata ubi, vos au-
tem quod audistis ab initio in vobis permaneat. Et
ostendit quod debemus ex Charitate omnem alium vi-
tiosum fugere et vitare, permanendo scilicet in pu-
ritate vite, ad quam inducit unctio spiritus sancti
ad quam inungunt Christiani per sacramenta Je-
su Christi, illa enim unctio excludit omnem menda-
cium peccati, et docet, quod verum est, et iustum. Et
hoc facit ubi. Et vos unctionem, quam accepistis ab
eo maneat in vobis. §. 3.

3^a. Pars que
de spe agit cir-
ca quam sex
principaliter perpe-
dit.

In 3^a autem parte principali agit de virtute spei
et incipit illa pars a principio capituli tertij, videlicet
qualem Charitatem, et durat usque in finem eiusdem
tractando autem de spe facit sex per ordinem. primo
namque ostendit, quod sit respectus dei potissimum in-
ductivum, quia dei adoptio, ex eo enim quod deus in ta-
tu

214

hum dilexit nos ut nos filios suos esse voluerit. et uoca-
ri. non mirum si debeamus in ipsum sperare. et hoc
inductiuum tangit in principio. videte qualem cha-
rstatem est. Secundo uero ostendit quod sit respec-
tu spei potissimum completiuum. et finale termina-
tiuum scilicet dei fructio. debemus enim sperare
pro finali termino nos peruenturos ad deiuisionem,
per quam similes ei erimus. et Soc tangit ibi. Charis-
simi nunc filij dei sumus est. 3° ostendit quod nra
spei debitum conuocatiuum. qz dei imitatio
et conformis conuersatio ad Christum. debent enim
spem conuocari ceteris Virtutes. alioquin quicū
uicij. et sine mutatione uite sperat. iam non habet
spem. sed presumptionem; et Soc tangit ibi. et omni-
qui Sabet Sane spem sanctificat se. sicut et ille sanctus
est. Quarto ostendit quod sit spei potissimum ex-
ercitiuum. qz Christi passio. et meritum ipsius cumu-
lato. nam ex merito passionis Christi potissimum eri-
gi possumus ad sperandum. et hoc tangit ibi. In hoc
apparuit filius dei. ut dissoluat opera diaboli. 5°
ostendit quod nra spei potissimum promotiuum
scilicet. fratrum dilectio. et concordialis unio. quia
enim est extra amorem fratris sui. iam non est ex deo
nec Sabet ut sic sperare de deo. et Soc tangit ibi. om-
nis qui non est iustus; ubi declarat qd odiens fratrem
non debet sperare de deo propter multa. primo qz non
est ex deo. nec filius dei. ubi. non est ex deo. qui non dili-
git

que fratrem suum. Secundo quod dicit Cain pro exem-
plo ubi (non sicut Cain qui ex maligno erat. et
tertio quod talis similis est mundo. qui odit Christianos
et ex consequenti non debet sperare in Christo quia
ut principio utque scilicet gratia. et hoc facit ubi. no-
lite mirari fratres si odit vos mundus. Et 4° quod qui
odit fratrem non potest excusari a mentali homicidio
et hoc facit ubi. omnis qui odit fratrem suum homici-
da est. Deinde dat doctrinam de diligendi modo di-
cens. quod debemus pro fratre exponere vitam exemplo
Christi domini. et hoc facit ubi. In hoc cognovimus
Charitatem dei. et quod debemus pro eo exponere nos-
tram substantiam. et facultates ubi. (qui sabuerit
substantiam suam mundi. Deinde reprobat dilecti-
onem. que consistit in solo verbo. et manifestat solus
per linguam ubi. filio carni non diligamus. Sexto
ostendit quod sit respectu spei potissimum signum. et
precipuum ostensivum. ponit autem duplex signum
Primum quidem conscientie serenatio. quem enim in
conspetu dei cor suum. et conscientia non reprehendit
in hoc potest agnoscere. se esse ex veritate. et in ve-
ritate sperare. et hoc tangit ubi. In hoc agnoscimus
quoniam ex veritate sumus. Secundum vero sig-
num est dei ex auditus. cum enim deus exaudit nos
signum est. quod veraciter in ipso speramus. et hoc tangit
ubi. Charissimi si cor nostrum non reprehendit nos
fiduciam habemus ad deum ~

In 4. parte principalis Incipit secundus tractatus et ut recapitulatio de fide. et durat hęc pars a principio quarti capitis. no lice omni spiritui credere usq; ubi Charissimi diligamus nosmet inuicē, tangit autem tria de fide; Primo namq; ostendit de dono fidei. a quo sit immissiue, q; a spiritu sancto spiritus quidem maligni immittunt errores et hęreses. et ideo non est omni spiritui credendum, sed spiritui qui ex deo est. et hoc tangit ubi. no lice omni spiritui credere: Secundo ostendit de dono fidei de quo sit obiectiue q; de deitate. et humanitate unita filio dei et ideo qui soluit Iesum non habet ueram fidem, et hoc facit ubi. In hoc cognosce spiritus dei. Tertio ostendit de dono fidei in quo est, et in quo non est possessiue: ostendit enim per mixtum, quod fides non possidet ab hereticis, sed a fidelibus; illi enim habent spiritum erroris, si autem spiritum ueritatis, et hoc facit ubi. Cuius ex deo estis filioy.

4. Pars. in qua fit recapitulatio de fide

In quinta autem parte, quę incipit Charissimi diligamus nosmet inuicem, rursus tractat de charitate et monet nos ad eam propter quattuor, quę ex ipa proueniunt; ex charitate enim prouenit in nobis adoptio dei filialis, facit enim hominem filium dei et ex deo nasci. et hoc dicit in principio ubi; q; charitas ex deo est; et omnis qui diligit ex deo natus est. 2° ex charitate prouenit in nobis cognitio dei salutaris et

5. Pars rursus de Charitate.

et salubris, et Soc ostendit ibj, et cognoscat deum, qui
non diligit non novit eum. Tertio provenit in nobis
dei imitatio virtualis ipse enim prius dilexit nos, et
ideo debentius ipsum, et proximum diligere, ut ip-
sum debite imitemur; neq; alias debite imitamur
nisi per charitatem diligamus; et Soc ostendit ibj (in
Soc est charitas, non q; nos dilexerimus deum et
quarto provenit in nobis ex charitate dei mansio
et connexio singularis, quoniam per charitatem
deus manet in nobis, et nos in deo: et Soc facit ibj
deum nemo vidit unq; si diligamus invicem deus
in nobis manet. Probat autem istam immansione
mutuam, primo ex persona spiritus sancti, qui nobis
comunicat, et dat in charitate ibj. In hoc cognos-
cimus quoniam in eo manemus, quia de spiritu sanc-
to dedit nobis. Secundo probat illud ex persona filij
que conversata nobiscum est in mundo, et hoc facit
ibj: et nos vidimus. Tertio probat idem ex hoc quod
est commune toti trinitati, est enim deus charitas et
amor et Soc facit ibi deus charitas est. §. 6

6. Pars rur-
sum de virtute
spej.

In sexta vero parte que incipit In hoc perfecta est
charitas dei nobiscum, tractat rursus de virtute
spej, et facit duo, Primo namq; ostendit, q; ex charita-
te virtus spej orit, et gignit, qui enim sperat sine cha-
ritate presumit, sed perfecta charitas debet dare spem
et fiduciam in die iudicij; et Soc facit in principio (in
Soc

Hoc est perfecta Charitas, ut fiduciam habeamus in die iudicij. Tertio ostendit, q. per Charitatem oppositum spei tollit et excludit, scilicet timor servilis, et hoc facit ibi, timor non est in Charitate. D. 7

In septima autem parte, qua incipit, nos ergo diligamus deum. Rursum tractat de Charitate, et q. eius duo sunt actus, primus potissimus, qui est respectu dei, et secundus annexus, qui est respectu proximi, quorum alter est alteri iunctus et connexus utriusque tria facit. Primo de Charitate tractat quantum ad actum potissimum et primum, qui est amare deum, secundo ibi (si quis dixerit diligo deum, et fratrem suum odent, tractat de Charitate quantum ad actum annexum, qui est amare proximum. et probat amandum esse proximum tripliciter; Primo a maiori ibi qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, et ab auctoritate ibi; (et hoc mandatum habemus a deo; et a Patre, quia nati sumus ex eodem patre per fidem. et hoc facit in principio capituli quinti, omnis qui credit, quoniam Iesus est Christus; arguenter sic; qui diligit genitricem diligit genitum, omnis vero fidelis genitus est a deo, ergo omnis, qui diligit deum diligit fratrem suum. Tertio ibi In hoc cognovimus quoniam diligimus nos, tractat de Charitate quantum ad utrumque actum ostendendo ostendendo connexionem eorum; quia signum est, q. Somo diligit proximum cum diligit deum mandata eius custodiendo, et eorum

7. Pars rursus
de Charitate

So addit autem remouendo dubium, q mandata
dei graua non sunt, quod est intelligendum suppo-
ta charitate, quae grauiora leuia facit et hoc facit
ibi. Hae est enim charitas dei sanctificatio vestra
In octaua autem parte, quae incipit ibi, quoniam
omne, quod natum est ex deo, tractat rursus de fide
et ponit duas ipsius excellentias, et primo ostendit
q fides facit mundi contemptorem, per quem con-
temptum triumphat quilibet fidelis, et vincit mu-
dum, et sic perfecta mundi uictoria. Ponit autem
istam conditionem, in principio, quoniam omne
quod natum est ex deo, vincit mundum. Deinde ap-
ponit circa hoc rationem ex ipso Christo domino, qui
est obiectum fidei, dicens, q qui credit Jesum esse fili-
um dei, et ita credit eius diuinitatem, et tamen sic cre-
dit ipsum uenisse per aquam, et sanguinem tenendo su-
am humanitatem, nec solum uenisse in aqua baptis-
malis, imo in aqua, et sanguine, qua fluxerunt pro
nobis ex latere ipsius, qui sic itiqz tenet propter amo-
rem Christi facile contemnit mundum, et per conse-
quens vincit ipsum. Et hanc rationem deducit ibi
quis est, qui vincit mundum. Secundo ostendit q fides
facit hominem certi ueri speculatorem, fidei enim non
potest subesse falsitas, sicut alijs habitibus intellecti-
ualibus humanis acquisitis, et hoc facit ibi (et spiritus est
qui testificat, ubi inducit ad probandum fidei ueritatem
Primo testimonium datum ab una summa essentia dei
quae

voluntas ~

3. Pars rur-
sum de fide

que per opera que nullus hominum unquam fecit manifestissime declaravit se ipsam fuisse in illo homine singulari, et pluribus. Et hoc factum videtur in principio et spiritus est, qui testificat, quoniam eductus est veritas, ubi enim per spiritum accipit communis essentia iuxta illud Joannis. 4. Spiritus est deus. Tertio induat testimonium datum a personarum trinitate a patre quidem, cum ait de coelo. Hic est filius meus dilectus. et a spiritu sancto cum corporali specie descendit sicut columba super eum. et ab ipso et verbo et filio cum ait ego et pater unum sumus. Et hoc factum ibi quoniam tres sunt, qui testimonium dant in coelo. Tertio induat testimonium datum de humana natura, ex effusione aquae et sanguinis et emissionem spiritus in ara crucis, que quidem effusio testatur veritatem humanitatis, nam si fuisset corpus phantasticum non fuisset talis emanatio, et si non habuisset animam, (ut mentitus est Apollinaris) inclinatus capite non emisisset spiritum. Fuit etiam veritas manifestata, quod potuit animam cum voluit et aquam per modum fontis miraculose scaturientis effudit corpore mortuo, quod sine miraculo fieri non potuit. Et hoc factum ibi. Et tres sunt qui testimonium dant in terra. Quartum induat testimonium interuentum experientis. Et conscientis, nam quilibet fidelis considerans testimonium operum virtuosorum, et miraculorum, que nulla unquam creatura fecit, aut facere potuit quod quidem testimonium majus est omnibus testimoniis

115
rijs quocumque ex hoc ipso concipit testimonium
consuetas ^{et} eundem omnibus dicit spiritus sanctus in
terius, q. Christus est filius dei, et sic quilibet fidelis
habet testimonium dei in se. et hoc facit ibi (si
testimonium somnium accipimus. §. 9
In Nova deinde parte et ultima tractat rursus
de spe et incipit. et hoc est testimonium, quoniam
vitam eternam dedit nobis. ostendit autem, quod
sicut illa quae iam quilibet fidelis tenet per spe
aut tenere debet. et ponit septem, quilibet enim
fidelis debet sperare firmiter se obtenturum a deo
vitam eternam per fructum, et beatam vitam
nem: et hoc ponit in principio, unde et concludit. haec
scribo vobis ut sciat, quoniam vitam eternam ha
bebitis. Secundo debet sperare, quod obtinebit a deo be
nignam exauditionem omnium petitionum suarum
et hoc ponit ibi, et hoc est fiducia, quam habemus ad
deum, quod quocumque petierimus audiet nos. Tertio
debet sperare a deo, quod habebit fraternam condona
tionem, si enim pro fratre existente in peccato ora
uerimus sperare debemus, quod obtinebimus, et dabit
nobis a deo, et hoc si non sit peccatum ad mortem quod
post finalem inpenitentiam, quod est peccatum ad mor
tem orandum non est, si nobis constet aliquem sic peccas
se. 4° debet sperare a deo per felicitatem suam et diti
tatem ab omni peccato, et a diabolo, et hoc ponit ibi. Sa
mus quod orans qui natus est ex deo, non peccat, eterna
lij

9. Pars rursus
sum de spe.

218

Signus non tangit eum. 5. debet sperare q. a deo ob-
tinebit mundanam debellacionem; sicut supra dic-
tum est. q. fides nostra vincit mundum. et hoc facit
ibi. Scimus quoniam ex des. tunc. et mundus totus
in maligno positus est. Sexto debet sperare et gratias
agere deo pro interna illuminatione, et immacu-
lata religione quam accepit oppositam idololatrie
et superstitioni simulacrorum et hoc concludit. hic
est verus deus. Quia q. Berna: filii custodite eos
a simulacris amen. cap. 43

DE 2^a Epistola Boarnis.

Hanc scribit Boarnis cuidam nobili doming que
nominabat electa. magna auctoritatis, et nobili-
tatis multo. Habens subditos, quos omnes alebat
infidei; et ides Apollus ad eam scribit agens de
tribus virtutibus theologis, sicut in precedenti epis-
tola. Breuiter tamen, et succinthe

Present igitur canonica diuidit in octo partes, in primam
quidem continet quendam salutatis amerosa. Unde
dicit senior electe doming. In secunda continet quendam
exultatio victoriosa, de profectu et bonafama eius-
dem doming, et filiorum suorum, unde subdit. gaudis-
sum ualde. In 3^a continet quendam exhortatio ver-
tuosa de impletione mandati antiqui dati a christo
de charitate, et amore fraterno. Et de impletione
ceterorum mandatorum, et permanentia infideal

agit etiam de
tribus uirtutibus
theologicis. Et
diuidit in 8
partes.

1. Pars

2

3

4^a Pars.

imites audita et ab Apostolis predicata. et hoc fa-
cit ibi. et nunc rogo te domina. In 4^a parte con-
tinetur quaedam consultatio luminosa, clara et vera
consilium enim, et monet, ut caveat a seductoribus, et
falsis prophetis et Spretibus nuncijs Antichristi; et hoc
facit ibi quoniam multi seductores exierunt in
mundum. et tangit tres rationes, quare ab ipsis
est cavendum: prima est multitudo, et nequitia
illorum. et Sane tangit in principio. secunda est
amissio iam habituum bonorum, quos cito perderet, qui
ab ipsis non caueret. et Sane tangit ibi. videte vos
met ipsos ne perdatis, quae operati estis. Tertia est
adeptio maximorum bonorum, qui enim permanet
in sana doctrina fidei; et cauent sibi a seditionibus
Spreticorum. Sabent Patrem, et filium, et deum
trinum; Sic per fidem et spem, perfectius habituri in
Patria pervisionem, et rem; et Sane tangit ibi, qui
permanet in doctrina. In quinta autem parte con-
tinetur quaedam excommunicatio vigorosa praedictorum
Spreticorum; unde praecipit non communicare cum
talibus, neque in domo, neque in salutatione, neque in ver-
bo; et hoc facit ibi, si quis venit ad vos nolite eum re-
cipere in domo, neque accipere ei dixeritis. In sexta vero
parte continetur quaedam re promissio gloriosa et dicit
se praedixisse quae scripta sunt, ut non confundantur
sed potius glorientur in die iudicij. et hoc facit ibi. ecce pra-
dixi vobis. In septima autem parte continetur quaedam
ex

5

6

7

excusatio. Cum hac quaedam oblatio gaudiosa, nam,
excusat se de scribendo plura, ubi plura habens scribe
re uobis. et offert eis suam presentiam cito q. se uenturu
ad eos. ut gaudium eorum sit plenum ubi. Spero enim
me futurum apud uos. In octaua autem et ultima
parte continet quaedam conclusio. Consumatio
gratiosa unde dicit, Salutant te filia sororis tuae, gra
tia tecum Amen.

8.

cap. 44

De Tertia Can. Joannis.

nunc accedit tertia Joannis canonica, quam dire
xit cuidam nomine Gais de eadem materia, quae
etiam in. 8. partes diuidit. Primo namq. Gaium
salutat dicens Senior Gais; secundo eius beneuole
tiam captat reserans sibi, q. pro ipso iugiter orat ubi
charissime de omnibus orationem facis. Tertio de
ipso exultat ratione famq. et conuersationis dulco
ria ubi gaudisus sum ualde. Quarto ipsum de uino
singulariter scilicet de hospitalitate comendat na
ipse libenter recipiebat pauperes fratres, qui disuer
rebant ad perducandum; et hoc facit ubi, Charissime
fidehiter agis quidquid operaris in fratres. Quinto ip
sum ad cautelam inducit respectu hereticorum, et
perique cuiusdam, qui dicebat Diotrephes; unde pre
cipit sibi ut caveat ab illis; et hoc facit ubi; scripsisse
forsam ecclesis, sed is qui amat primatum gerere.
Sexto inuitat ad imitandum respectu bonorum; et ma

Hae epistola est
de eadem mat
qua precedens
et in. 8. etiam
partes diuidit

Xime cuiusdam boni viri, qui dicebat Demetrius
et hoc fecit ubi Charissime nobis imitari malum. Se
quitur. Demetrius testimonium reddit ab ipsa verita
te. Septimo de ampliori scriptura se excusat ubi
multa Sabui tibi scribere. 8. et ultimo in saluta
tione finit epistolam, et consummat dicens Pax tibi
salutant te amici.

cap. 45
De epistola Canonica Iudae

Canonica Iudae est confirmativa sex precedentium
suadet enim permanere in doctrina, quae praedicta
est ab Apostolis domini nostri Iesu Christi; et est
confutativa doctrina pseudo Apostolorum, et hereti
corum, qui iam surrexerant in ecclesia primitiva,
Sicut enim Iacobus, Petrus et Ioannes scripserunt de
praedictis. in sublimius magis ex intento Iacobus est
immoratus circa informationem fidelium in virtu
tibus moralibus, in generali sine discretione statuum
Petrus autem in speciali secundum diversos status
et diversum tempus. Ioannes vero circa informatio
nem fidelium in virtutibus theologicis. Iudae sta
men ex directo inuehit contra doctrinam hereticorum
et dividit praesens epistola in, exordium, narratio
nem seu tractatum; ^{et} conclusionem seu finem et ter
minum.

saluta
tionem
sive

1. Pars.

Primo ergo ponit salutationem et exordium, ubi in
troducitur salutantem personam describendo eam a no
mine

mine cum ait, Judas, et a recta fide cum subdit
 frater autem Jacobi, quod dicit ut distinguat a lu-
 da isariolo, uel ut eius doctrina magis autentica
 sciat ratione fratris: et qz cognatus domini. In-
 troducit etiam salutatam ecclesiam sub triplici pro-
 rogativa; nam et electam generaliter cum dicit
 qui sunt in des patre dilectis: et aggregatam tempo-
 ralmente Christo cum subdit, vocatis, et custoditam
 finaliter inter multas tentationes, et persecutio-
 nes cum ait, conseruatis, et Introducit saluta-
 tionis formam optando eis remissionem culpe, cum di-
 cit misericordia uobis. et tranquillitatem consci-
 entie cum addit Pax impleat §. 2

Secundo uero ponit narrationem seu tractatu ubi
 Charissimi omnem sollicitudinem faciens, ubi primum
 hic intentam conclusionem, qz hic est intentio quare
 scriptu. scilicet pro comuni salute ipsorum, ne abdu-
 cant a uera fide illis ab Apostolis tradita, imo pro ea
 certent. Deinde ubi subintroierunt enim quidam
 adducit pro hoc intentam rationem: et est qz multi
 heretici, et simulati predicatores Anti Christiani in
 illo tempore subintroierant, qui eos subuertere nite-
 bant; et contra istos hereticos sic procedit, qz prima
 eos refellit per diuinam prescientiam dicens, qz ad huc
 prescripti ab aetherno in diuina prescientia ubi sunt re-
 probi, et deignatam in luxuriam transferunt. Secun-
 do ubi, comonere autem uos uolo, inducit contra eos
 mul

2 Pars. sep-
 timembus -

1
 2

Multiplicem veteris testamenti figuram dicens q[ui]s
rum typum gerebant illi, qui prostrati sunt et perdit in
deserto: quoniam dominus Iesus de terra Egypti suum
populum educebat. Similiter et Lucifer ei angelus eius qui
suum domicilium et principatum per superbiam amitte
runt. Sodoma et Gomorra ac civitates finitima[rum] que
ratione et luxuria et superbia combusta sunt. Isti autem
carnales erant, et tanquam superbi maiestatem domini blas
phemantes. Tertio ibi, cum Michael Archangelus, in
ducat contra eos Archangelorum reverentiam dicens
q[ui] Michael Archangelus non fuit ausus blasphemare dia
bolum, cum disputaret de corpore Moysi cum eo volente
ut revelaret filijs Israel locus sepulchri ut Moysen
adorarent et in idolatriam prolaberentur, sed potius ad de
um recurrit dicens Imperet tibi dominus. Isti autem blas
phemi sine reverentia blasphemant dominum Iesum Christum.
quarto ibi (quicumque autem naturaliter) inducat contra
eos brutorum malitiam, quam huiusmodi heretici ej
imitantur. Quinto ibi, regillus qui in viam Chaim ab
ierunt inducat contra eos hominum nequiciam sicut
cet Chaim, Balaam et Chore, quam isti imitantur.
Sexto ibi, Nubes sine aqua inducat contra eos multi
plicem naturalem figuram; assimilat enim eos nubibus
ventis, infructuosas arboribus, ac fluctibus marinis spu
mantibus, ac stellis errantibus propter mixtum vitium,
Septimo ibi, Prophetavit autem de his, inducat con
tra eos sancti enoch prophetiam. Octavo ibi, vos autem
Charissimi inducat contra eos auctoritatem Apostoli
Lucam

27

Sicam, & fuerorum Apostolorum doctrinam. Nonno ubi
uos autem Charissimi concludit informationem mo-
ralem, et virtutum disciplinam monens de dilectione
dei, et confutatione uitij istorum, et miseratione in-
corrigibilitatis eorum; si aliqui tales inueniantur
ultimo in 3^a parte principali post salutationem, et
narrationem ponit conclusionem, ac gratiarum ac-
tionem ubi. ei autem, qui potens est conseruare sine
peccato.

3^a. Pars. Princi-
palis.

cap. 46

De Libro Apocalypsis Beati Ioannis.

Nunc accedit 4us Liber epistolarius iuxta alteram
ex diuisionibz sacrorum librorum superius factaz,
uel iuxta alteram diuisionem Liber prophetalis
noui testamenti, qui prophetalibus ueteris corres-
pondet et dicit Apocalypsis, seu reuelatio a deo
Sumanogari facta, et a Christo Ioanni in insula
Patmos et a Ioanne ipsi ecclestiq. diuidit autē
In Prognium, tractationem, & epylogum
In prognio ostendit Apocalypsis auctoritas ex
persona Iesu Christi dei patris angeli, et Ioannis;
necessitas quoqz, ex eo qd est deus, qui oportet fie-
ri cetero, efficacia etiam et utilitas, ex eo apparet
qd est beatus, qui legit et audit uerba prophetiq
Suius; amplitudo quoqz, et sufficientia doctrine
qd non uni, sed septem Asia ecclestijs sic promul-
gata. ut patet ex eo apparet qd est beatus, qui legit
et audit uerba prophetiq Suius; amplitudo quoqz
et

patet fac-
ta.

diuidit Apo-
calypsis in pro-
gnium, tracta-
tionem, et epy-
logum.

i. pars seu =
prognium
agut de libri
auctoritate.

~~Sufficientia doctrinae~~ q. ac perinde sufficiat
universis ecclesis, materia autem de qua agitur
est tribulatio quam passura est ecclesia, quae figura
est per septem candelabra aurea; consolatio etiam
quam recipiet ecclesia a Christo designato per filium
Sominis, et in medio candelabrorum apparentem;
cuius Reuerentiam designauit Ioannes ad pedes
eius cadendo: modum quoque et formam declarat
per obscuritatem Sabae cum euidencia comixta
cap. 1.

In tractatione agit de reuelationibus summarie
et de eisdem largo et extenso modo.

~~summarie quidem quae ad litteram prima est quae
septem significationibus exhibet imaginem a cap. 1. us
q. ad 3. Secunda In qua totidem angelus carmen
apparet a cap. 3. usq. ad 4. Tertia §. 2.~~

In pars seu
tractatus agit
de reformatione
et reuelationibus
Saturni

In Tractatione agit de reformatione
de Reuelationibus summarie, et de eisdem modo largo
et extenso. De reformatione quidem per
septem epistolas quas Ioannes septem misit eccles
sijs: ephessis ut Charitatem amplectatur. Smyr
nensi, ut spem conseruet; Pergamensi ut fidem
Sabeat; Tyatirensi ut prudentiam sectetur. Sardē
si ut temperantiam amplectatur. Philadelphensi
ut fortitudinem obseruet. Laodicensi ut iustitias
in omnibus que rat: et ita per eas dem epistolas ex
hortat episcopos earumdem ecclesiarum, ut Cha
ritatem diligant in prima, magnanimitatem
In

In 2^a. Severitatem contra malos credentes in ter-
 tra, Severitatem contra dogmatizantes in quar-
 ta. Sumilitatem in quinta. Stabilitatem in sex-
 ta, Strenuitatem in septima epistola. c. 2. et 3.
 De Revelationibus si marie, quae ad litteram prim^a
 est quae septem sigillorum exhibet imaginem. a ca-
 pite. 4. usque ad octavum. Secunda in qua toti-
 dem angeli tuba canentes apparent. a cap. 8. usque
 ad. 12. Tertia habet comixtionem diversorum
 signorum mulieris et draconis pugnantium, an-
 gelorum, agni, et bestiarum, centum quadragin-
 ta quattuor milia signatorum, nec non septem
 angelorum a cap. 12. usque ad. 15. Quarta con-
 tinet septem psialas et novissimas plagas a cap
 15. usque ad. 17. quinta continet subfigura muli-
 eris et bestiae, et damnationis earum a cap. 17. us-
 que ad c. 21. Sexta procedit submetaphora novae
 civitatis, et omnium ornamentorum eius, quo
 ad fundamentum, muros, fluvijs, et vicis ligni
 c. 21. et 22
 quoad mysticam vero visionum expositionem
 est eorum, quae referunt ad revelationem mys-
 teriorum veteris testamenti de Christo domino
 quae ante aduentum eius latuerunt, et post eius
 aduentum manifestata sunt: Secundo refertur
 ad praedicationem ipsorum mysteriorum, quae facta
 Revelationis: Tertio dirigitur ad comixtionem
 mi

minum, et pugnam eorum, qui in hac militan-
 te ecclesia degunt, tuncborii, q̄s malis. quarto quo
 ad punitionem malorum in presenti. quinto quā-
 tum ad vindictam eorum in futuro non solum homi-
 num malorum, sed etiam angelorum in culpa et
 causa culpa. Sexto ad retributionem iustorum.
 quo ad Sybriam etiam tractatus considerat quā-
 tum ad septem ecclesie status: Primus est funda-
 tionis in Apostolis et discipulis: Secundus persecu-
 tionis Imperatorum in Martyribus: Tertius pros-
 peritatis tempore Constantini: quartus discessis
 nis sub temporibus Gregoriorum: Quintus aucto-
 ritatis et pacis sub tempore Caroli magni, et ali-
 quot imperatorum successorum: Sextus est no-
 vissimae persecutionis Anti Christi et suorum dis-
 cipulorum: Septimus est iudicij et aduentus Chri-
 sti domini, ad premiandum bonos, et puniendum
 malos.

Prima visionis
 pars prima
 de statu primi-
 tive ecclesie;

§. 3
 Sargius autem visiones et revelationes prosequē-
 do. Prima visionis prima pars, seu prophetia cō-
 tinet statum ecclesie primitivae ab Apostolorum
 etate usque ad Iulianum Apostatam inclusivae,
 quo tempore ecclesia clausa, et quasi sigillata fu-
 it sub persecutione Imperatorum, quod tempus
 prae dicitur in septem sigillis; sed prius per. 3. cap.
 ostendit magnificentiam visionis suae, quo ad lo-
 cum ubi dicit, Post haec vidi ostium apertum in cae-
 lum

Io, quod ibi etiam militantem ecclesiam significat
 idem notat quo ad thronum ubi dicit sedes posita
 erat in coelis; et qui sedebat similis erat aspectui lapi-
 dis Iaspidis, et sardinis; qui significant sedem Rom^a
 nam cuius Christus est caput: stabilitatem fidei
 et promissionem Christi, quod rogauit pro ea. Luc. 22
 idem denotat quo ad ceterum concimitantium, quod sta-
 tim uidit Ioannes 24 sedilia, et super thronos 24
 seniores sedentes; quae significabant uniuersos
 totius orbis episcopatus, omnes Item omnium
 ecclesiarum episcopos, tempore etiam dauid 24
 erant Pontifices; et per dies diuina peragebant
 sacra. Representat etiam thesaurum donorum
 coelestis doctrinae, et miraculorum, quod fulgura et
 uoces de throno procedebant. gratiam quoque
 quae est in sacramento confirmationis, in quo sep-
 tiformis confertur gratia, et septem spiritus sancti
 dona; quae sic per septem lampades intelligunt
 munditiam etiam ab omni peccato per sacramen-
 tum baptismatis, ubi et in conspectu sedis tanquam
 mare vitreum. Significat ad Sue quo ad testimo-
 nium quattuor animalium magnificentiam,
 quod ipsa representant quattuor euangelistas, seu
 predicatores non habentes requiem in predica-
 tione. idem innuit in gratiarum actione, quas
 animalia exhibent. Viginiquattuor etiam se-
 mores, seu uniuersae cathedrales ecclesiae totius
 or

orbis soluendo Socraticas preces, et diuinum cele-
 brando officium. c. 4. In cap. quinto ostendit
 obscuritatem libri, quod intus et foris signatus est signis
 septem. demonstrat quoque summa Christi dignitas
 qui solus dignus est habitus aperire librum, et il-
 lorum mysteriorum cognitionem; et Socratio-
 nis dignitatis, quod uiuere de tribu Iuda ratione passio-
 nis, quod tanquam agnus fuit occisus; ratione plenu-
 dinis gratie, et sanctitatis, quod habebat cornua ^{duo},
 seu dona spiritus sancti; et oculos septem, seu ple-
 nitudinem cognitionis. septem
 Postremo ex sebet applausus cum gratiarum actio-
 ne Somnium, et angelorum acclamantium bene-
 dictionem, et gloriam etc. Unde iam aggreditur pro-
 phetiam de statu ecclesie primitiua sub impera-
 toribus Caio et Claudio usque ad Iulianum per sep-
 tem sigilla, quorum sex aperiuntur cap. 6. ut septi-
 mum in octauo cap. aperiat. Et hęc omnia sub
 imagine quattuor angelorum stantium super
 angulos terre, et tenentium quattuor uentos, ne
 flarent super terram, mare, aut arborem ullam
 cap. 7.

In Primo sigillo visionis prima prędicat ecclesie
 sue libertas, et prędicationis euangelicę sub ima-
 gine animalis primi denotantis euangelistam
 marcum. In cuius euangelij cap. ultimo dicitur
 euntes in mundum uniuersum prędicare euange-
 lium

I sigillum primę
 visionis.

Lium omni creaturæ. Vox etiam tonitruæ dicentis
 veni, et uide idem declarat. equus uero albus de
 notat candorem et ueritatem Apostolica doctri-
 næ, quæ continuò per totum orbem est dispersa,
 qui insidet equo est Christus dominus, cum a reu-
 plicationis, et gratia, quam promissit, et dedit a-
 postolis. corona insidentis equo figurat uictoriam
 quam adeptus est breuiter subiugando mundus
 ad suam fidem In principio capitis sexti.

In secundo sigillo declarat persecutio catholica
 ecclesie sub uisione secundi animalis dicentis
 veni, et uide; et hoc significat euangelium mat-
 thei, qui cap. 24. ait tunc tradent uos in tribula-
 tionem, et occident uos. Rufus equus erat imperi-
 um Romanum propter sanguinis effusionem a
 Nerone factam cuius ades fuit audis, ut neq; a
 Parricidio manus abstinuerit; uel propter impudē-
 tissima eiusdem scelera; aut quia Romam incendit
 et cupiebat totam igne flagrare. Qui sedebat sup
 equum Rufum erat Nero; qui habebat potestatem
 ut sumeret pacem de terra; et ut inuicem se Ro-
 mines interficerent, qui etiam magnus fuit eccle-
 siæ gladius, dum multos interfecit sanctos cap. 6.

In 3° sigillo sub mysterio tertij animalis dice-
 tis veni et uide intelligit diuus Lucas, qui disertis
 uerbis destructionem Hierusalem prædixit, quando
 dominus fletu super eam cap. 19. quod et sic osten-
 dit

2° sigillum3^o sigillum.

die signando in equo negro gentem Iudaicam ni-
gram et sultuosam; equitans super equum erat
Titus et Vespasianus, qui habebat in manu bila-
cem, seu diuinam iustitiam; et una manu appre-
hendebat Iudaeorum culpam de Christi morte, et
Apostolorum persecutione; et altera poenam ipsi-
s ludis pro suis delictis infligendam; nempe in bi-
blii tritico seu denario uno decem Iudaeos nobilio-
res esse uendendos: in tribus bilibribus ordeis trig-
ta Iudaeos minus nobiles aut uno denario, et Chri-
stianos per vinum Charitatis, et oleum pietatis intel-
lectos non legendos. c. 6.

4. sigillum

In 4° sigillo declaratur persecutio secunda do-
miciam Imperatoris sub figura animalis quarti
diuum euangelistam Ioannem denotantis; qui di-
xit maximam in mundo pressuram habebitis. c. 19
equus pallidus dicit status ecclesiae formidantis et
timens, uel qd. Domitianus propter inuidiam die-
tus est pallidus insidebat ipse mortis equo, quod
ta est illi potestas interficiendi super quattuor
partes terrae gladio fame, et alijs tormentis: in
fernus quoq; ipsam insequabantur mortem; quod illuc
ipse fuit demersus. c. 6.

5. sigillum

In 5° sigillo ostendit diuinitas posteriorum
persecutionum, cui uaticinio adiungit liberatio-
nis consolatio sub imagine interfectorum subter
altari peccentium vindictam de persecutoribus, qui
bus

bus dicitur est ut modicum conquiescant donec imple
at numerus interfectorum cap 6. decem enim
fuerunt imperatores qui ecclesiam sunt persecuti
nemo de quo in secundo sigillo. Domitianus in quarto
Traianus Antoninus. Severus. Maximinus. Decius. Va
lerianus. Aurelianus; et Diocletianus quorum per
secutiones continentur per dicta. et sextum sigillum
sub mysterijs terrę motus magni, qui commotionem
significat gentium ab oriente usque ad occidentem.
In mysterio solis intelligit, qui Somnium opinione
factus est tanquam Sulcius Sacer. In mysterio luna
representat ecclesia que est facta est propter mar
tyrum necem uelut sanguis. sub mysterio stellarum
intelligunt sancti, qui de coelo perfectioris cecide
runt super terram. In mysterio coeli de regit euā
gelica predicatio, que recessit uelut liber in uoluit
In mysterio montium, et insularum declarant tem
pla, que de locis suis de castata et diruta sunt. In
mysterio Regum, tribunorum, diuitum, fortium et
liberorum aduertunt, qui se in speluncis et Petris
absconderunt. c. 6.

§. 4
Secunda visionis primę pars tractat finem persecu
tionum subfiguris quattuor angelorum stantium
super quattuor angulos terrę; et tenentium uentos
ne flarent. In figura quoque angelus ascendens ab
arte solis. et precipiens alijs angelis ne nocerent
terrę et mari. Idem designat in numero etiam sig
na

225

6. sigillum

2. pars primę
visionis de
fine persecu
tionum.

matru ex tribubus israel; et ex omnibus gentib;
que stabant ante thronum et clamabant laudan-
tes deum: In angelis cadentibus in facies suas; in
seniorib; adorantib; dominum: et in quattuorain-
malib; laudantib; deum; quod totum mysterium
explicat unus de seniorib;. c. 7.

^a
2. Visio de
statu ecclesie
a Juliano usq;
ad Mauriciu

§. 5 Secunda visio In qua agit de Secun-
do ecclesie statu a Juliano Pontifiano et Valenti-
niano imperatoribus usq; ad Mauriciu; quo tempore
Gregorius magnus tenuit Pontificatum; et ec-
clesia fuit quasi sub Angelis tubacantib; id est
sub persecutionib; Hereticorum, ante quos fuit
propagatio cultus divini; nam apparuit angelus an-
te altare, qui officium peregit sacerdotale; habuit
thuribulum aureum seu cor plenum caritate et
devotione; cui data sunt incensa multa, quia sumus
erat sacerdos, sub cuius domino orationes sanctorum
fiebant; et sic coram deo ascendit fumus incensorum
de manu angelis, qui accepto thuribulo accepit et
tonitrua cominationum, et poenarum; et implendo
illud igne altaris, recepit promissiones coelestes, et
fulgura miraculorum; et quia mittit in terram faci-
tes est terræmotus magnus, seu commotio quedam
in bonum, quod factum est in tota ecclesia; et tunc
preparaverunt se angelis, qui habebant septem tu-
bas ut canerent.

Primus

Primus angelus Sabariz, qui per grandinem super
bis, et ignem malarum, sanguinem martyrum
effudit, fuit Arrius, et eius fautor Valens impera
tor, qui assercbat patrem esse maiorem filio quoad
diuinitatem, qui damnati sunt in Nicæa Bithiniæ
sub Constantino magno in synodo. 318 episcoporum

primus ange
lus.

Secundus Angelus dæmonis fuit Macedonius qui
filium similem patri per omnia. Spiritum uero sanc
tum nihil eum patre habere commune statuit qui Con
stantinopoli in synodo 150 episcoporum condemna
tus est. Unde dicit Ioannes montem magnum igne
ne ardentem missum esse in mare, siue ecclesiam.

Secundus ange
lus

Item q̄ tertia pars maris facta est sanguis, q̄ tertia
persona Trinitatis deturbat, et quia baptizati in illo
perierunt dicit q̄ tertia pars creaturarum, que ha
bebant animas in mari mortua est: nauium quo
q̄ tertia pars submersa est quia alios gubernantes
et portantes etiam eius doctrina perierunt. cap. 8 11

Tertius Angelus malus fuit Pelagius in Brita
nia, qui (sominem proprijs uiribus posse gratiam
parare, et sine peccato originali nasci) asseruit. iste
cecidit de coelo ecclesie, quia errauit in tertiam p̄
fluminis, seu aquas baptismi, que facte sunt amaræ
illis, qui non crediderunt ob prædictam heresim. c. 8.

3us
angelus

Quartus Angelus malus fuit Eutiches Abbas Con
stantinopolitana, qui (naturam diuinam in carnem
fuisse conuersam in uerbo) asseruit, qui in tertia sy
no

4us
angelus

modo generalis sub Theodosio fuit condemnatus,
qui solem scinduntatem adumbrare; Lunam seu
ecclesiam obscurare, et tertiam partem Stellarum
seu episcoporum obtenebrare dicitur est; quia diuinita-
tem uoluit adimere; et ecclesiam ecclesiasticosq; mi-
nistros a veritate fidei deflectere. cap. 3.

us
5 angelus

Quintus Angelus Sathana fuit Regnum Vanda-
lorum, et Hunnorum, cuius Regem Genserium
excedisse de caelo, seu ecclesia in terram tradit quia
fuit clauem Abyssus seu putei et Hgressus Arianae,
et ascendit furnus falsae doctrinae de puteo, et obscura-
tus est sol, id est notitia Christi, et aer, id est fides spiritus
sancti, et locutus, id est predicatibus falsis preceptum
est ne cederent Sabentes Thau bona doctrinae, sed so / signum
lum peruersos. Et per quinq; menses seu Reges, qui
dericum nempe Genserium, Honorium, Trasama-
dum, Guldimerum, data est eis potestas nocendi bonis
Vandali enim a gothis persecuti in Hispania accerti-
ti sunt in Affrica a Bonifacio duce Romanorum; et sic
isti, per quinq; dictos Reges Sumana, et diuina tur-
barunt; Et hoc est primum vq; quod abiit, et alia
duo supersunt. c. 9.

us
6 angelus

Sextus Angelus malus declarat secundum vq; quod
est scisma inter Laurentium et Symacum impe-
rante Anastasio eulichiana infesto hgressi, qui Chris-
tianos persequeretur sicut et Theodoricus Rex Arianae
qui in Italia regnabat quia Ioanne dicunt dnm
nes

nes allegati in egypto Sabeneus locas igneas ia
 continas et sulphureas immodice excretionis et luxu
 ris: a quibus plagis infecta est terra cap. 9. qz ta
 men facta est pax succedente Justino catholico im
 peratore ipse Anathasius hereticus aut Joannes quod
 vidit fontem de coelo seu gremio ecclesie descende
 tem. Sabuitqz signum apertum librum qz precepit pu
 blicis edictis omnes hereses aboleri in suis imperiis ha
 bebant enim tunc unam pedem in mari ecclesie et
 alteram in terra gentium: et ubi angelus seu
 Justinus locutus est experiri loqui septem tonitrua
 seu predicatores. Et angelus iuravit heresim abste
 dam esse in Italia in sequela squorum. tamen qz
 Justinus et Justinianus ediderunt multas sanctio
 nes in favorem ecclesie sedium illud dicit fuisse
 dilectum postea tamen Amariacus est qz Justinianus
 in heresim Aphetar doctrinam seu ducentium corp
 orum etiam ante passionem immortalis fuisse
 in adit et ecclesiam ad suam sententiam trahere
 conatus est. c. 10. Et Felix primus ecclesiam mar
 tyribus consecravit Joannes angelum metiendum
 templum introducit. Scribunt enim Pontifices qz cu
 alphabetum in consecratione templorum prius ulla
 circumdando extra et intra postea ab Angulo in angu
 lum passibus metiendis et post hoc tempus Eutichia
 ni seu gentes calcaverunt ecclesiam de qz per 42 me
 ses: duo candelabra et olivae sunt Silvester et me
 na

pauc

et qz...

magis...

et qz...

na qui pro fide persecutiones sustinuerunt ut ec-
clesiam defenderent. Sabueruntque potestatem //
claudendi coelum, seu excommunicandi. Bestia ta- //
men ascendens de Abisso illos occidit cap. vi. quam
persecutionem secuta est alia per Totilam Regem
gothorum in Italia qui multos Christianos interfe-
cit et presbiteros relegauit, quod est secundum usq
ab Angelis predictum.

^{us}
7us angelus

Septimus Angelus fuit Narses dux Romanorum
quem Justinianus Imperator misit ad expellen-
dum ex Italia Totilam Regem, quo relegato eccles-
sia Romana seu regnum Christi, et 24 seniores seu
episcopi ceciderunt in facies suas et adorauerunt deum
Et quia Longobardi irati contra ecclesiam fugati sunt a
Carolo magno id est templum dei diu apertum et
arca testamenti quae est Christus uisa, factaque sunt
fulgura miraculorum, et praedicationis uocesque

Tertia uisio declarat tertium eccles

3^a Visio de
statu ecclesie
a Thoca usq
ad Constanti-
num.

si^{es} statum a Thoca imperatore, qui Maurium cum
uxore et filiis interfecit coram se, dicente Maurius
(qui beatum Gregorium Pontificem persecutus fuerat
maximo odio et minus mortis) iustus es domine et re-
tum iudicium tuum. ab hoc inquam Thoca usq ad
Constantinum, quem irreuerenter sua exequauit cuius
tempore Gregorium imperium translatione in germi-
nos, et Pium in Carolum Magnum sub quo ec-
cles

ecclesia passa est persecutionem draconis seu Cosdroe,
 et Bestie mahumeti. *olto* aduertenda notant.
 Primum ostendit ecclesiam amictam sole seu Chris-
 to. Et sub pedibus Sabentem lunam, seu mutabilita-
 tem rerum; fugere impetum Cosdroe Regis persarum
 et sic ab Asia in greciam et Constantinopolim per-
 gebat ubi Sabebat in uero Heraclium imperatorem
 quem draco Cosdroe Sabens septem capita seu mul-
 ta regna et decem cornua, seu multos exercitus uo-
 luit occidere; sed mox facta pugna inter angelum bo-
 num et malum. Reportauit Heraclius, seu angelus bo-
 nus uictoriam. Et michi ad uicit draconem, et proiec-
 tus est draco in terram suam; qz Cosdroe fuit de bel-
 saty. Et postea audita est uictoria in tota ecclesia. cap
 12.
 secundum fuit pugna quam Sabuit Cosdroe cu
 Heraclio, et iste uicit Cosdroem, qui semen ecclesie
 seu Christianos ubicunq; existentes persequabatur.
 Hoc enim significat flumen emissum a dracone post
 mulierem; quod flumen absorbit terra, seu potestas
 Heraclij, qui ecclesiam uincat. c. 12.
 Tertium est bellum a Syro filio Cosdroe contra Hera-
 clium motum; ubi postq; pugnatum est utriusq; fortiter
 singulari certamine inter Heraclium et Syroa. imito
 uictus est Syroa, qui a patre fuerat missus, et captus e-
 rit ab Heraclio; et ipse est draco, quem Ioannes describit
 in initio capitis 13. quam bestiam adorauerunt qui
 no Sabebant nomina scripta in libro uite agni. *olto*

olto que se-
 quunt aduer-
 te

occisus est ab origine mundi; bestia enim hec pugnat^{at}
cum sanctis, et blasphemabat deum coeli;
quartum est finis belli inter Heraclium et Cosdroem
quia captivus ductus est Cosdroes ab Heraclio et occisus;
quintum est lapsus Heraclij in Heresim monoteleu-
rum asserentium unam solum esse in Christo opera-
tionem cum Sergio Patriarcha Constantinopolitano,
cui post muccam religionem^{di} uniusque sunt vires, et
eo tempore sub Heraclio insurrexit Princeps quidam
Arabum nomine Mahumetes sedita perfide inuentor
qui cum gente sua barbara, ita Persas exagitavit, ut
regno eorum (quibus antea fuit subditus) ut dominus
potiret; et hec est bestia, quae habebat cornua duo si-
milia agni, quales fuerunt Sergius Monachus qui-
dam Nestorianus, et alius quidam Thalmudista Iudaeus,
qui miracula fieri a Mahumete asserabant; loque-
batur iste sicut draco Cosdroe contra ecclesiam, et sedu-
xit Sabaeantes in terra; accidebat non obedientes sibi,
et fecit omnes Sabae caralterem bestiae, seu doctrinae
suae. Numerus durationis seditae suae non ab eo, sed
ab instauratione, et abreviatione Alchoranij desumit^{ur}
annus nempe. 666. c. 13.

Sextum est coronatio martyrum circa annum domini
sexeentesimum trigessimum sextum, quando sarra-
cenij infestaverunt Syriam, et captis Damasco, Phoenice
et Egypto, Hierusalem post biennij obsidionem expu-
nant, et coenobitas non subscribentes eorum impe-
tati trucidant; Africam etiam cultui Christiano de-
si

vitam subiciunt, et multos interficiunt sanctos. inde
Joannes eorum faciens mentionem agnum stantem
supra montem syon siue ecclesiam dicit, et cum eo
adstantes centum et quadraginta millia, qui cum
liberis seu fornicariis gentibus, et mauris non sunt co
inquinati, sed secuti sunt agnum. cap. 14.

Septimum est conuersio magna, et memorabilis fae
ta per Archiepiscopum Bonifacium maguntinum, qui
relegatus a gregorio 4 Papa predicauit in Babaria
Suringia, Thuringia, et alijs Germania Locis Christiani
et innumerabiles ad Christum conuertit; figuratus e
per angelum uolantem per medium coelum habentem
euangelium aethernum. c. 14

Octauum est grecorum deprauatio; primo enim de
fecerunt a Romana ecclesia imperatores Constanti
nopoleitani; haeretica infanti peste; nec tamen omnino
repuclati sunt ab ecclesia, licet Papa martinus, dictus
Tudertinus imperium Babylonis, seu Constantino
polis prouiderit casurum. tempore tamen Philippi
circa annum domini. 712. ibidem imperantis et uo
lentes omnino imagines auferre, repudiatu sunt gre
ci a Constantino Papa: et sic dicit Joannes, q, qui ad
rauerit bestiam illam, et eius fuerit secutus doctrina
bibet de vino ira dei, et fumus tormentorum ascendit
in squela; in patientia autem eorum, qui mandata dei
et fidem Christi obseruant, denotat profectus insig
nis monastica uitae hoc tempore circa annum domini
715

718. quando inter alios innumerabiles Somines ^{coherentes} ~~Somines~~ ^{rex} ~~rex~~ ^{anglorum;} Carolus magnus frater
Pepini, ^{rex} ~~rex~~ ^{Franciae} ~~rex~~ ^{Franciae}, et Rachus Longobar-
dorum rex cum uxore et filiis, vitam elegerunt monas-
ticam, et sic beati sunt, qui in domino moriuntur mundo.
~~uindicta~~ ~~sub~~ ~~secunda~~ ~~et~~ ~~super~~ ~~nubem~~ ~~sedentem~~ ~~filium~~ ~~hominis~~ ~~similem;~~ ^{partedant} ^{super} ^{nubem} ^{sedentem} ^{filium} ^{hominis} ^{similem;}
ecc. ~~in~~ ~~nube~~ ~~candidam~~ ~~et~~ ~~super~~ ~~nubem~~ ~~sedentem~~ ~~filium~~ ~~hominis~~ ~~similem;~~
intelligit translatio regni francorum
ab ^{Desiderio} ~~Desiderio~~ in monasterium ob pigritiam, et inertiam
detructo, ad Pipinum Caroli marteli inuictissimi Prin-
cipis filium; concessione Romani Pontificis, qui consul-
tus a gallis, cui deberet regnum inertis nempe, et de-
sidioso, an sustineret pondus, et recte gubernanti? Siue
postremo ad iudicauit. c. 14. Alius uero angelus
clamans in templo ad sedentem super nubem, est ste-
phanus Papa, qui contra Regem Longobardorum
Romam infestantem auxilium petiturus in galliam
missit ~~concessit~~ ^{peruenit}, et Regis Pipini auxilio restituta e Roma
Pontificis; et omnia, quae in alijs bellis abstulerant
Longobardi. Alius etiam angelus exiit de tem-
plo ecclesiae Carolus nempe magnus (sic propter insig-
nes uictorias ductus) qui fratri Carolo magno filio
etiam Pipini successit; et sic est qui habuit falceam
acutam ad praescindendas hereses, et profligandos ini-
micos, ut illi contigit, quando Adrianus Pontifex a
Desiderio Longobardorum Rege et Astulphi filio re-
ductus in maximas angustias petens a Carolo mag-
no auxilium Desiderium Regem includit Papiam,
Fauente capta ipsum in Galliam relegauit, ubi
fi

firmate Longobardorum regnum. (4) Visio in
cepit a Carolo magno primo germanorum imperator
usq; ad Henricum quartum imperatorem, in quodē
pore ecclesia fuit, sub quibusdam plagis et phialis ira
cunctis de j ptenis; ratione multiplicis schismatis et
quorundam aduersariorum, siue ad restorationem
usq; ciuitatis Hierusalem. et continet notabilia de
cem.

4 Visio
a Carolo
magno us
q; ad Henri
cum
continet no
tabilia decem

Primum visionem septem angelorum, seu
predicatorum, qui plagas dei iudicio decretas execu
ti sunt; sub nomine Caroli magni cum exercitu suo
designat: Stant ipsi super mare vitreum seu super
baptismatis fontem. *Psalmus fidei Sabentes citaras dei, seu
sanctorum consolationes. Et canticum Moysi ceag
ni Christi deum laudando. c. 15.*

Secundum ostendit preparationem ad effusionem pla
garum, ubi apertum est tabernaculum testimonij in
coelo, et exierunt de templo septem angeli: unum
de quattuor animalibus (qui est dictus Lucas) seu eu
angelis qui mundo plagas multas obuenturas praedixit
c. 21. dedit septem Phialas, seu tribulationes, quae non
poterant cessare donec consumarentur; ides licet templū
fumo orationum sanctorum esset repletum, nemo tamen
poterat illud ingredi; quia sic a deo decretum erat.
inde sequunt septem phialas a septem angelis in mun
dum effusa.

Tertium notabile narrat condemnationem duarū
Heresium, quas Adrianus Papa contra pseudosynodū
Cons

Constantinopolitana congregata de abolendis imaginibus
et contra Felicianam pestem, et errorem asserentem
filium dei in humana natura uerum esse deum. in) Signa
humana autem nuncupatiuum. Et in diuina nat
eum fuisse uerum filium dei. In humana uero adopti
uum; ut aut personam dei et hominis in duas diuide
rent filij dei ueri unam; et alteram adoptiuij. dam
nauit et hoc sub nomine primi angelij. c. 16.

quartum includit iniurias quibus a Populo Roma
no Leo Papa Tertius fuit affectus sub nomine secun
di angelij intellectus, ipse enim Pontifex clauem confes
sionis sancti Petri cum vexillo urbis Romane carolo
magnus misit quem ob id Romani in publica qua
dam letania capiunt; et in carcerem coniciunt; et
sic anima uiuens mortua est in mari, quia caput
ecclesie tanquam mortuus habebat cap. 16

quintum notabile vindictam aduertit, quam Caro
lus magnus sumpsit de Romanis ob iniuriam fac
tam Leoni Pontifici, et sic tertius angelus effudit
psaliam super flumina et fontes malitiae, et impi
tatis preterita, quam auctores ad capiendum Ponti
ficem habuerunt; et quia ipsi nec Romani uoluerunt
ipsum ad suum imperium ascire; ideo confessionem
eorum dicentium Iustus est dominus, et retribui iudi
um tuum tradit. cap. 16.

Septimum notabile exprimit sub nomine quinti
angelij ultionem predictae rebellionis per Ottonem
Im

221

Imperatorem desumpta iste enim supersedem, seu super
Crescentij consulatum tyrannicum effudit phialam, qz
comprehendit, et trucidavit eum, ubi tamen primo
per totam Romę urbem averse astens imposito iussit,
Et ita factum est regnum eius tenebrosum.

Octavum notabile sub nomine sexti angelij declarat
libertatem ecclesiasticorum per Gregorium Ponti-
ficem septimum Sabitanum, qui succavit aquam potes-
tatis secularis ne aliquando inestant dignitatibz
ecclesiasticis ipsos clericos, ut prepararet via legibus
ecclesiasticis: ipse enim Papa omnino ecclesiasti-
cos a potestate seculari liberauit. c. 16. et a consuetu-
dine huiusmodi quibus tenebant expediri iussit.

Nonum notabile singularem sarracenorum perse-
cutionem in ecclesiam Christianam sub figura triu
mundorum spirituum in modum ranarum prode-
untium exprimit, ab ore enim draconis, regis nempe
Persarum: Bestie quoqz Sultanus Babylonis et pseu-
do prophete collegij mahumetani experient adiutores
res contra populum Christianum, quando imperium
sarracenorum in Antiochiam, et Asiam minorem et
extensus. ^{vnde} beatus (inquit Joannes) qui retinet fidem
quia collocabit in maggedo. seu locus resurrectionis
c. 16.

Decimum notabile restitutionem pacis ecclesie per
Urbanum papam sub imagine septimi angelij expluat
Urbanus enim tempore Alexij imperatoris bullam
cru-

cruciate concessit, euntibus contra Sarracenos qui affligebant iuxta Constantinopolim Christianos, quanta fluxit Christianorum copia; et tantas in Mauros strages fecere, ut Babylon, sive Sarracenisimus nimis fuerit labefacta, & blasphemavit pro argustij nomine dei; Hec sunt fulgura, voces, commotio magna, terrymotus et tonitrua, et quia Christiani per Ungariam, Sclavoniam, et Apuliam profecti sunt Constantinopolim, ideo Civitas diuisa dicitur in tres potestates

S. 3. Quinta visio statum quintum ecclesie narrat ab Henrico predicto, seu in iustauratione Hierusalem usque ad tempora Antichristi. In quibus ecclesia de Babylone, muliere meretrice quandoque victoriam reportauit, quandoque succubuit continet viginti prophetas.

Prima prophetia declarat impietatem Sarracenicę sectę, ostendendo eam sub nomine magnę meretricis fuisse damnatam; quę sedet super aquas multas, quia multas continet gentes, cum ea sunt fornicati Reges, seu Somines terreni, qui ei assenserunt, sedet meretrix super bestiam diabolum nempe sanguineum. Habet bestia capita septem; reges scilicet impios contra ecclesiam pugnantes. bestia quoque habet decem cornua contra ecclesiam, regnum videlicet egyptiorum israelitarum carnalium, Babyloni orum, Persarum, Medorum, Macedonum, Romanorum, & Antichristi. Et quia macedonum regnum

a
5. Visio ab Henrico predicto usque ad tempora Antichristi continet 20 prophetias.

Divisum est post Alexandrum in quattuor regna, ides
 dicitur decem cornua; circumdat mulier purpure
 coccinea, qz est sanguis lenta, ornat auro, lapide
 precioso, & margaritis, quia Sabet ^{veluti} ~~ecclia~~ quon
 dam virtutum ornatum: Sabet in manu poculum
 aurum abominacione, & fornicacione plenum
 que sunt fructus illius legis: in fronte habet scrip
 tum Babilon magna, qz est in ea lege magna cō
 fusio. Est mater fornicacionis, et abominacionis
 terra: ebria quoz est sanguine sanctorum martyru,
 quos fecit superioribus temporibus. c. 17.

Secunda prophetia tractat vindictam quam fecit de
 us de impia Sarracenorum secta, quia ann. Domini
 1096. missus est a summo Pontifice sub nomine an
 geli; descendens de celo et illuminans terram
 Admarus episcopus Podisicensis, qui saepe abellavit
 mauros; ex quo bello. Hierusalem, Antiochia, et ple
 ragalia oppida Christianorum potestati a teronj
 in Syria restituta sunt ides dicit, quia cecidit Babilō
 magna. c. 18. in principio

Tertia prophetia advertit tres causas punitionis
 sus seltz, propter Somnicidiam nempe, et maliam qu
 Sabet ibi. reddite illi, sicut reddidit vobis. proter
 Luxuriam, ibi quantum glorificavit se in detijs,
 tantum date ei tormentorj. et propter superbiam, ibi
 sedes Regina. etc. c. 18.

Quinta prophetia exarat gaudium bonorum in
 19

tenus coeli sancti scilicet, et propheta letati sunt de
Victoria Christianorum et premis, et in hac et in prece
denti prophetia intelligunt mystice, ultro malorum
et bonorum premium. c. 18.

Sexta prophetia describit conflatum Godofredi re ^{tho}
gis Hierosolimitanorum cum Sultano Egyptio que
cum toto suo exercitu, eo ad eum, ut se plures in mare
præcipites darent; quo facto destituti sunt Sarraceni
musico concertu, privati sunt etiam luce, et ceteris
cio Sumano, quæ mortui sunt. cap. 18.

Septima prophetia explicat triumphum Christia
norum dicentium in ecclesia et in coeli Alleluia
et 24 seniorum, scilicet episcoporum, qui laudave
runt deum per Universum orbem cum maxima leti
tate et gaudio

8^a prophetia congratulationem eorum Christianorum
qui in Syria remanserunt indicat; qui ^{timentes} expectan
tes Turcicum exercitum, cum non advenisset
maxima sunt affecti letitia, et cum tubis et in
cibus magnis deum laudarunt, quæ venerunt rup
ta agni in illis terris, in quibus antea offendeba
tur. c. 19.

Nona prophetia congratulationem Joannis Apost
toli ipsi Angelus qui bonum offerebat nuncium de
libertate ecclesie signat; et cum ante pedes eius ru
it, prohibet ab Angelus ne id faciat, quæ conseruus est
cap. 19

Decima

28

Decima prophetia successum secundi Regis Hiero
 solimitanorum nempe Balduini significat, nam
 ipse fidelis et uerax in fide, habebat oculos igneos
 pretatus Zelo; diademata etiam in capite habuit vic
 torias; vestes erat ueste aspersa sanguine nempe
 Sarracenoꝝ, sequebatur eum exercitus Welch, seu re
 ligiones theutonicoꝝ, seu templariorum in e
 quis albis. id est in Iustitia et sanctitate; et quia reg
 num Hierosolimitanum florebat inter alia dice
 bat dominus dominantium. See omnia intelligi
 t de Christo domino mystice. cap. 19

Undecima prophetia uaticinium Patriarche Hiero
 solimitani euulgat; a dgmone enim responsu ac
 cepto Sarraceni, q. ciuitatem Hierusalem cito cape
 rent tanta conuenit eorum multitudo ad destruen
 dum sepulchrum et prosciendam crucem in mare
 iussu eius dem dgmoneis, quanta uix unq. inter mau
 ros uisa est. Patriarcha uero Hierosolimitanus eio
 tra animando Christianos dicit tantam stragem in Sar
 racenos facturos, quales saturabunt carnibus Re
 gum, Tribunorum fortium et equorum. cap. 19.

Duodecima prophetia uictoriam Regis Balduini co
 tra Turcam patefacit, cum ~~enim~~ Balduinus multas
 contra Sarracenos strages fecisset, in quodam bello de
 turbat et exercitus eius capio, et Sarraceni usq. ad
 Sidonem Hierusalem ea uictoria insolentiores facti
 f

perueniunt, ^{sed} ~~ubi~~ existentes in Ciuitate Christianij
usq; ad tria millia, indulto prius ieiunio exemptis
niniuitarum, signo crucis signati exeunt, et sarra-
cenos fugant, septem millia occidunt gladio, et quinq;
q; millia in aquis submersi sunt. c. 19.

Decima tertia propheta notat facit concordiaz
inter summos Pontifices & imperatores, ubi enim
dignitates ecclesiasticas, per virgam et anulum
ab eis missa conferri debere asserbant. Pontifices
vero electione facta per clerum contendebant, qua
auctoritatem Henricus quintus ultra Romam
ueniens Surrenuauit Verbis circa annum. 1122.

ego Henricus diu gratia Romanorum imperator
pro amore dei, et sancte Romanę ecclesie, &
domini Papę Calyxi, et pro remedio anime meę
des. et sanctis eius Apostolis Petro & Paulo. et
domino Calyxi Papę, sanctęq; Romanę ecclesie
dimitto omnem investituram per anulum et bacu-
lum, et concedo in omnib; ecclesijs fieri liberam
electionem, & consecrationem. quam concordiaz
videns Ioannes ait. Vidi angelum descendentem
de celo, & habentem clauem Abyssi, Calyxius sci-
licet Pontificem, qui habebat cathedram Petri
seu Regimen in manu, & peruersum morem pre-
dictum per diabolum introductum legauit per mille
annos seu in sempiternum donec mundus dicet. c.
20 / 2

226

Decima quarta prophetia manifestat concordiam
factam inter Imperium. et summum sacerdotium
tempore Wtharij p[ro]p[ri]i dicti Henrici successoris et In-
nocentij Papae anno domini. 1133. P[ro]p[ri]o ab Impera-
tore Petro Leonis Antipapa: et ita a Pontifice Inno-
centio coronato Imperatore citius eius ope fuit resti-
tutus. c. 20 ibi sederunt sup[er] sedes. Et iudicium da-
tum est illis.

Decima quinta prophetia grauissimam Saladinij
circa annum domini. 1186. persecutionem in Ier-
usallem. et alijs ciuitatib[us] ab eo captis factam ape-
rit: ipse enim innumerabiles occidit Christianos, qui
decollati, seu occisissimi p[ro]pter nomen IESU. c. 20.

Decima sexta prophetia palam constituit restitutionem
p[ro]p[ri]e desolationis quatenus circa annum domini
1207 maxima Christianor[um] Principum signa-
torum cruce multitudo in auxilium Christianor[um]
in Hierusalem exultantium confluit: et restaura-
ta est ciuitas. bona etiam a Christianis ablata sunt
restituta. et Sarraceni interfecti: et sic illi qui no[n]
adorauerunt bestiam. Regem scilicet Egypti, nec
acceperunt characterem Mahumeticum, seu eius
doctrinam regnauerunt. et vixerunt cum Christo
c. 20

Decima septima prophetia innuit dissidium quodan-
no domini. 1239 ortum est inter Imperatorem Fe-
dericum Augustinum Pontificem, quo durante a Fe-
de

derico secundo duo Cardinales cum multis alijs pro
factis ad Concilium ad summum Pontificem prodibit
proficiscentes Pisis capti sunt. Et cum Federicus
nollet se commendare In Lugdunensi concilio per Immo
centium Papam depositus est ab Imperio: quo tem
pore motus sunt spiritualiter Schismatici. cap. 20
Decima octava propheta pro palat resurrectiones
primam spiritus nempe, qui uictis erat deditus;
mandus enim tempore sancti Francisci et dicitur
Dominici mortuus erat maximis peccatis, quem
quia ad deum sancti ubi et successores eorum traxe
runt. dicit q. secundum non habet potestatem
mittendi homines in infernum; et erunt sacerdotes
des et Christiiani, qui regnabunt cum deo mille an
nis. c. 20.

Decima nona propheta Antichristi persecutio
nem astruit per gog, et magog, seu diaboli successo
res et sequaces qui multiplicati super arenam maris
ecclesiam Christi. et in istis in ea exultantes perse
quent: postea tamen ueniet ignis de celo, qui ma
les omnes comburet. c. 20.

Vegetima propheta insinuat diem extremi iudicij
et sup thronum sessurum dominum; a cuius consp
tu ignis fugit. Et ut Boames dicit ibi iudicabunt
magnum et pusillum: consuetudinam etiam, et me
moris dei seu libi uita aperient. ita ut iudex q. h
nus sententiam ferat; ceteris omnis populi ad se p
pria

propria conscientia accuset, testis sit sacra scriptura, quae est ibi liber aperit, concludat et confirmet sententiam cuiuslibet conscientia, et divina persuerentia.

§. 9
Sexta Visio ultimum ecclesie statum post iudicium in sabbatho futuro, et gloria celestis aperit ubi primo inuocationem elementorum somnium quoque electorum, et universorum multitudinem ostendit: distributionem etiam pignorum cuius aduertit ibi ego sitienti dabo etc. Deinde civitatem Hierusalem seu ecclesiam triumphantem commendat, a situ superiori ibi. Et sustulit me in spiritu: ab ornatu et pulchritudine, quia habet claritatem dei, ab aditu et ingressu, quia habebat murum et portas, a robore fundamenti, et muro civitatis, a materis nobilitate et prestantia, ipsa vero civitas aurum: a forma edificiorum, et platearum civitatis aurum; a directore, quae est claritas dei, quia civitas non eget sole; a legibus et moribus, quia portae eius non claudunt. c. 21; a victus ratione quae consistit in potu spirituali, et cibo coelesti, ab alitione quoque, et exercitio eam inhabitantium. c. 22

6^a. Visio de statu ecclesie post iudicium in sabbatho futuro

§. 10
In epologo ostendit sanctus Iohannes auctoritatem suam libere dicendo Ecce verba fidelissima sunt, per spiritum demonstrat in quibusdam in eo contentis. et dixit mihi etc. dignitatem manifestat ubi: ego sum alpha, et omega. Utilitatem ubi ad

3^a Pars principalis de libertate

ver

uerbe beati qui Lauare stolas etc amabilitatem
significat. quam missi sunt declarantes eam ab ama-
tissimo Iesu. sumam representat, quia est ebronis
et sumaria scriptura explicatio: quam nos
de ecclesia interpretati sumus. Sicut alijs diuer-
sis sensibus possit explicari. Plura enim in hoc li-
bro et in alijs noui et ueteris testamenti continet
mysteria q̄ uerba; que nos consulto pronuncē
mittimus querentes non parum fuisse, uiam igno-
rantes aperire. et doctoribus ansam prebere, ut
nostros que desunt scriptis addant. gratia domini
nostri Iesu Christi cum omnibus uobis amen

cap. 47

Epilogus totius diuinae scriptu-
re iuxta septem eius princi-
pales partes ostendens
quod in qualibet ea-
rum contineatur

Septem precipuas habet totus biblicus contextus
quibus diuinorum notitia hominibus communicat
Prima enim ea continet, que sub patribus et Patri
archis ab orbis condito acciderunt, de quibus in ge-
nesi. et in primo libro paralyptomenon agit. Post
plus quoque ab initio libri primi antiq. usque ad eam
septimum libri secundi aduertit. Secunda ea que sub
ms

Moyses Josue alijsq¹³ iudicibus Israel acta sunt in exo
 do leuitico. numeris. deuterio nomio Iudicium q^{li}
 bus explanat; que Josephus a sexto secundi usq³
 ad sextum libri sexti literis mandat. Tertia que
 sub dauido et Salomone in Regno hebrorum ges
 ta sunt in tribus libris regum usq³ ad cap. 12. libri 3
 et duobus Paralipomenon pacifacit. que Josephus
 a cap. 6. libri sexti usq³ ad cap. 4 libri 8 prosequit.
 idemq³ a citato cap. usq³ ad librum. 11 scribit ea que
 de diuisione Regni in regnum israel. et iudq³ tradunt.
 necnon etiam de Iudgorum translatione in medos
 et Persas. ~~nam~~ et transmigratione in Babylo
 niam; de quib³ tertius et quartus liber Regum. Paralip
 omenon etiam secundus. Partim etiam quidam pro
 phetq³ in quarta bibles parte tractant. Quinta uero
 reditus Iudgorum e³ Babylo³ne; et que illis e³duci³
 suis sub Regibus Persarum Egypti. et Syriq³ acciderit
 (quorum multa a prophetis suis uaticinata sunt) in
 libris esdrq³. nesemia. maedabgorum et Iudith. nar
 rat; que Josephus in. 11. libro usq³ ad cap. 18 Decimi
 tertij libri recenset. idem etiam a prodito capite
 et libro usq³ in finem. ea que sexta pars bibles per su
 prophetas de Iudgorum statu sub Regibus alienige
 nis (quando appropinquante aduentu messie sep
 trum ablatum est acciderunt) demonstrat. ex qui
 bus nos satis aperte has sex partes Bibles cum septima
 que est nouum testamentum conferendo intulimus
 Chris

Christum Jesum finem et consummatorem legis
mosayce fuisse eundemque deum hominem factum
adoramus; quod est precipuum Evangelij caput
ut Crisost. in epistola priorum ad Corinthios. c. 15.
in Som. 33. conficit. cum quo et Joanne 22. alpha
et omega primum et novissimum, principium et
finem cognoscimus. est enim a et o. quia omnis
sapientia tam diurna et sempiterna quam sensibilibus
et humana, per naturam, gratiam, et gloriam
qua omnia cognovit in eis fuit. Primus etiam et
novissimus quia ante omne seculum fuit in princi-
pio Verbum apud deum, quod omnia creavit et e-
rit in fine iudex omnibus retribuens. est quoque prin-
cipium cuncta conservans, et tanquam finis omnia
perficiens; quem fides per et caritas nostras respici-
unt. et si indultione dei et proximi plenitudo Le-
gis contulit ipse proximus noster et deus est, frater
quoque et dominus Rex, et amicus; Verbum in crea-
tum et incarnatum, formator, et reformator; su-
mus etiam Hierarcha, qui sacrosanctam ecclesiam
suam, ut via purgat, ut veritas illuminat, et ut
vita perficit quem tota respicit sacra scriptura, per quam
purgari a vitijs, Illuminari in scientijs, et perfici
in virtutibus docemur secundum triplicem legem
in ea traditam, naturam nempe, scripturam, et gratiam
vel potius secundam legem mosaycam purgantem
Revelationem propheticeam Illustrantem; et tradi-
to

328

tionem euangelicam persuerentem. Et hoc secundum
triplicem spirituales intelligentiam; scilicet tropo-
logicam, que ad honestatem uisus purgat; allegoricam
que ad claritatem intelligentie illuminat; et ana-
gogicam, que per excessus mentales; et suauissimas
perceptiones sapientie perficit. quibus gradibus ascen-
dit sponsa ad dilectum suum, in quo requiescit in pa-
ce. De cuius admiranda pulchritudine et ornatu
non pauca in multis huius operis tractatibus dicunt,
In quibus; et in toto decursu expositionis, et metho-
di nostre, uidebis Christum figuris presagiri, exemplis
demonstrari, sapientialibus documentis edoceri; et
diuinis oraculis prophetari; Et totam figuralem ^{et}
per quattuor partes cum nouo testamento concordare
mirabiliter. ex quo intellectus noster quattuor pre-
cipuas sapientie clauas percipit; notitiam nempe ver-
bi increati, per quem omnia creantur, Intelligentiam
verbi incarnati, per quem omnia reparantur. Lumen
ubi inspirati per quem omnia reuelantur; et premium
verbi glorificati, per quem omnia finem attingunt. ut
his quattuor clauibus diuine sapientie domum sua-
uiter aperiamus: et Christum uerum deum et homi-
nem in secula seculorum adoremus. ~//~//~//.

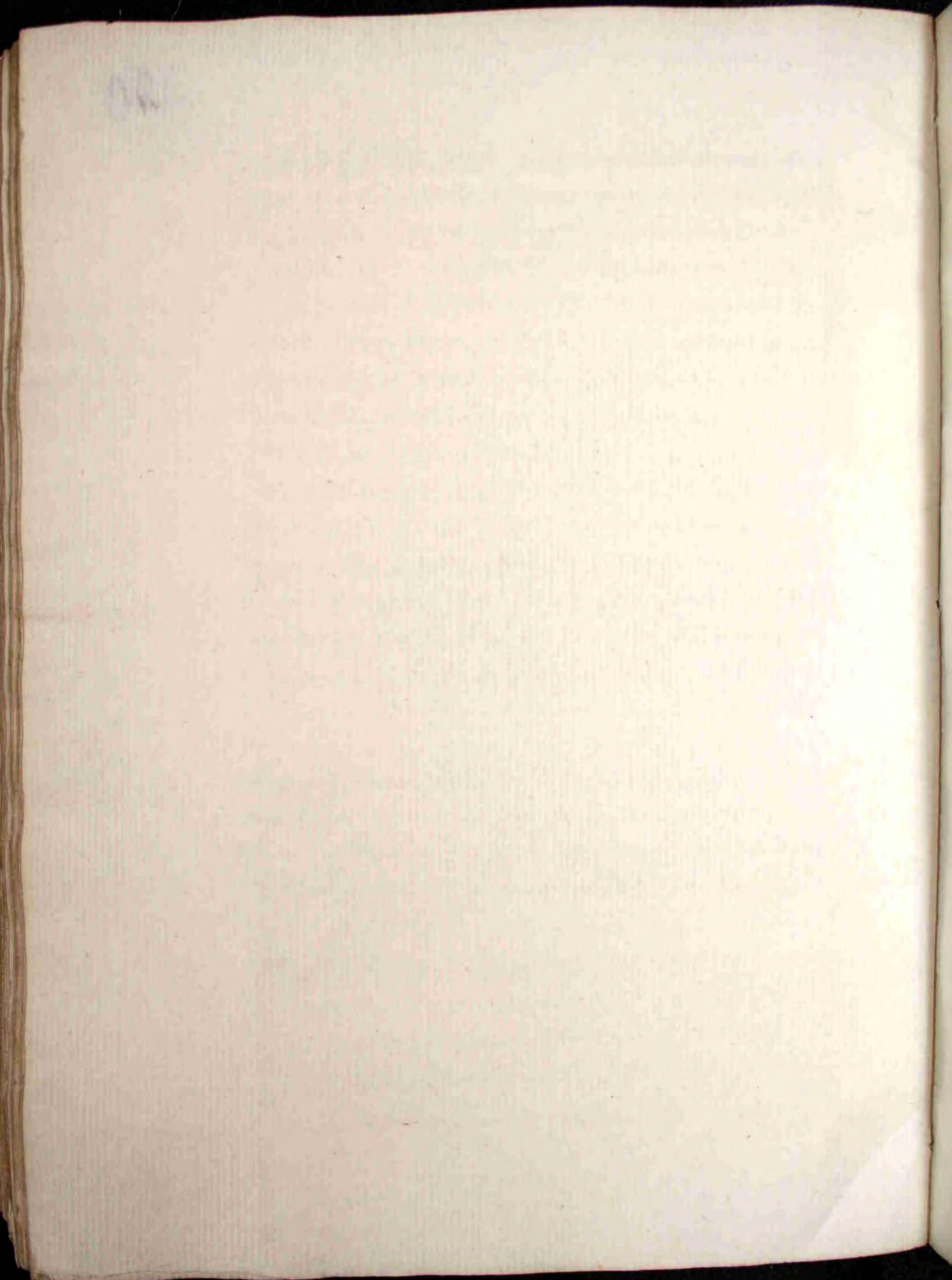
[Faint, illegible handwritten text in a historical script, possibly Latin or Greek, covering the majority of the page.]

111

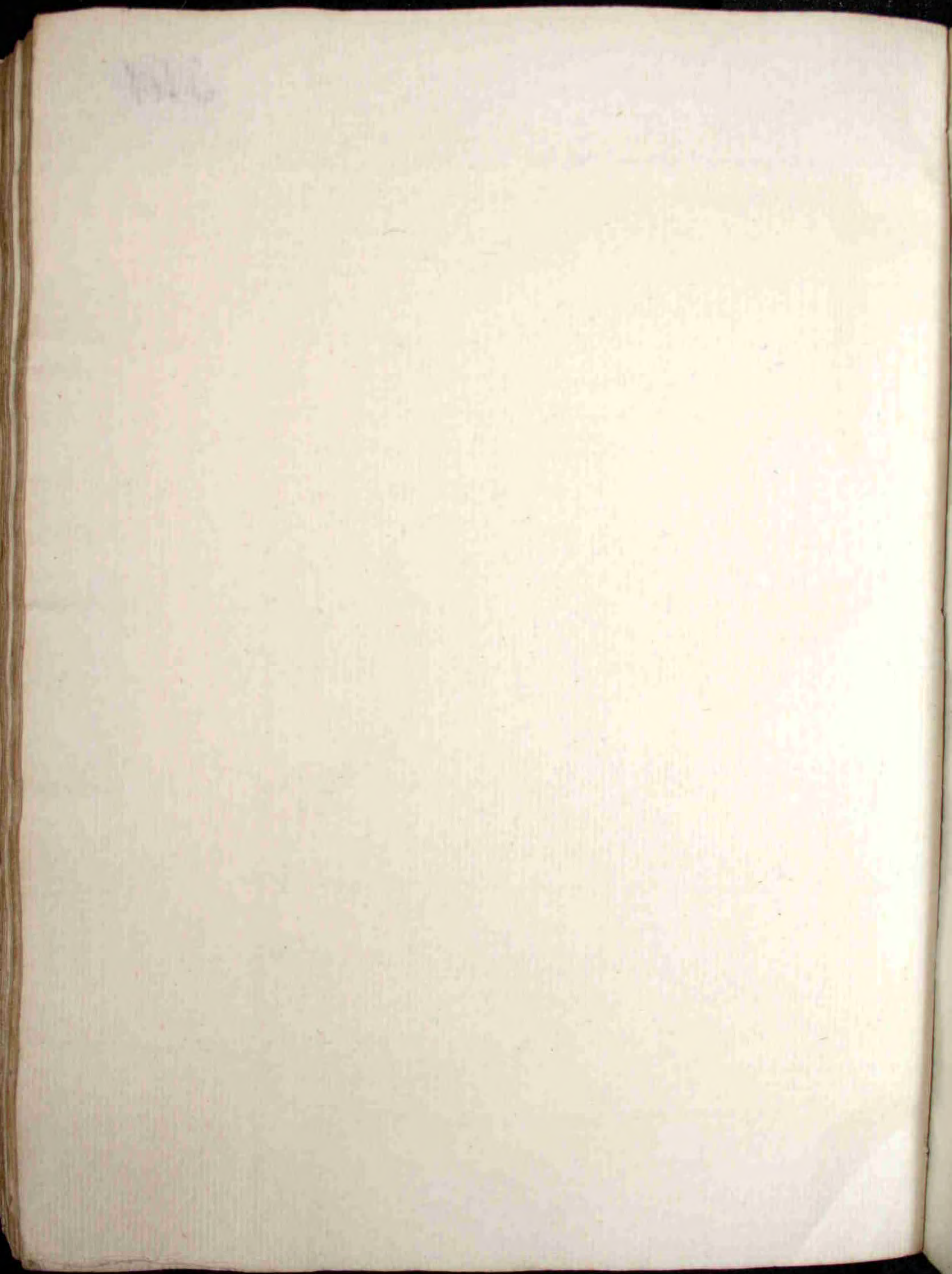
Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

220

247

242

54

243

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

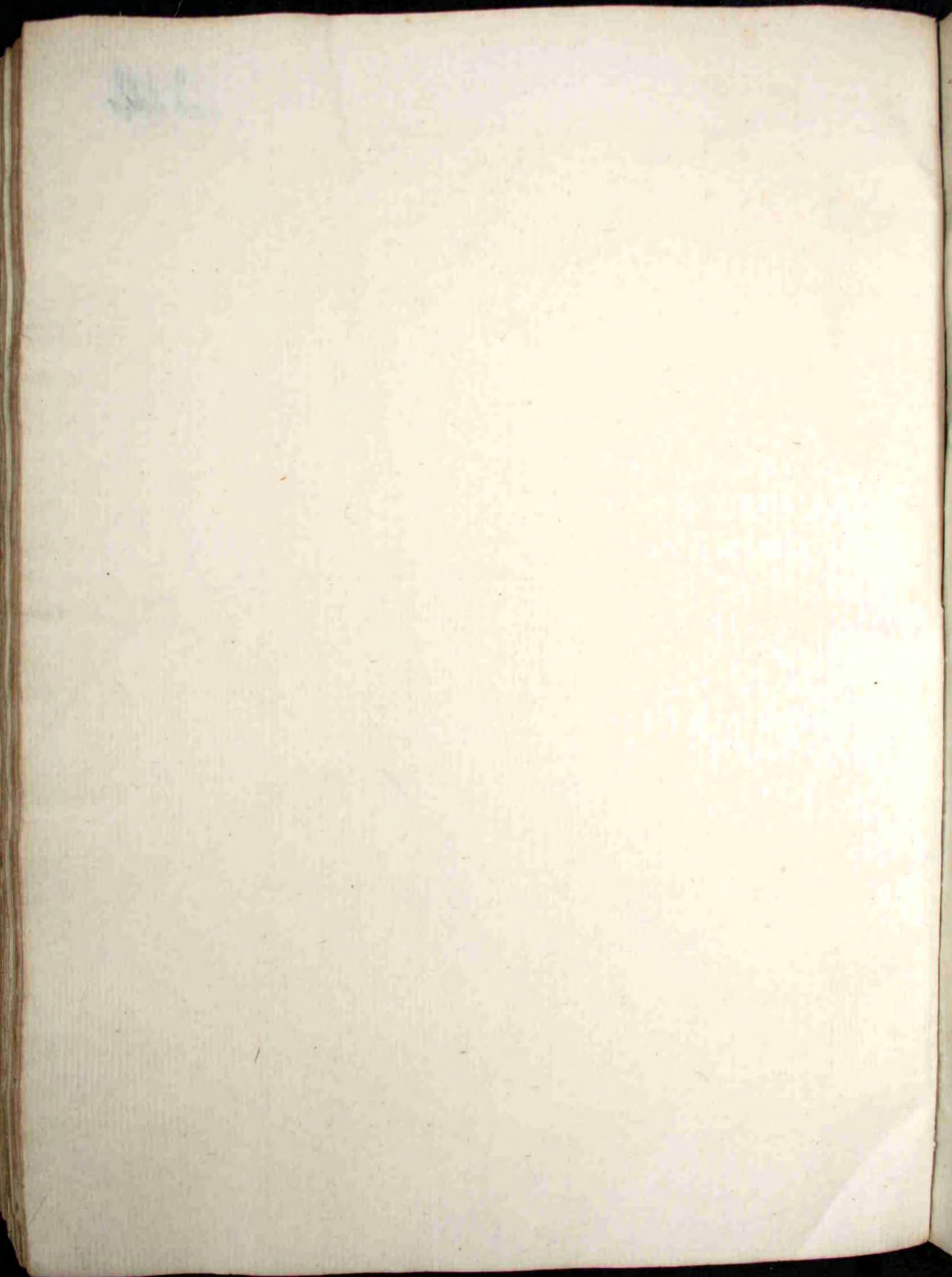
100

100

100

100

242

[Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript.]

[Faint handwritten text in the right margin, possibly a commentary or a separate note.]

[A small, distinct handwritten signature or name at the bottom left of the page.]

de Sistoria

De Hist^a ab Adam usq; ad Christum

per 13 §§
§§. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.

ex Hugone de
sancto victore.
thomo. 2. lib.
4. inst. monas
tice.

- §. 1. explicat perque sequens decurrat narratio
- §. 2. patriarche qui sint. cap. 2. iudices qui. cap. 3.
- 4. Reges qui in veteri testamento. cap. 4. Pontifices vet. testamij. cap. 5.
- §. 6. Hist^a ab Adam usq; ad moysen. cap. 7.
- §. 8. Hist^a a moysen usq; ad Josue. cap. 8.
- §. 9. Hist^a a Josue usq; ad Saullem. cap. 9.
- §. 10. Hist^a a Saullem usq; ad Nechiam. cap. 10.
- §. 11. Hist^a ab Nechia usq; ad reditum de Babilone. cap. 11.
- §. 12. Hist^a a cyro in reditu de Babilone usq; ad Iudam machabeum. cap. 12.
- §. 13. Hist^a ab Iudam machabeo usq; ad Christum. cap. 13.

Perque sequens decurrat narratio. §. 1.

Sane sciendum est q; ista ista series et porcelis temporis dividenda e in duos status veterem et novum et tria tempora s; nalis legis, s; p; et q; et sex etates. quarum prima est ab Adam usq; ad noe. Secunda a noe usq; ad Abraham, 3^a ab Abraham usq; ad dauid. 4^a a dauid usq; ad transmigracionem Babilonis. 5^a a transmigrat^e Babilonis usq; ad aduentum Christi. 6^a ab aduentu Christi usq; ad finem mundi. Item quinq; precedentes etates ab Adam usq; ad Christum per quatuor successiones dividit^r i successu patriarcharum fuit ab Adam usq; ad moysen. Secunda i iudicem a moysen usq; ad dauid. tertia regem a dauid usq; ad transmigracionem Babilonis. quarta sacerdotum a transmigracione Babilonis usq; ad Christum igit

Sp

igitur per istarum quatuor Successionum viros eximios
ad Adam usque ad Christum sermonem extendo. Deinde
de ab adventu Christi usque ad tempora nostra primis per
impatores Romanorum deinde per Reges Francorum narra-
tionem deduco

§ cap. 2us

Patriarche sunt hij. Adam, Seth, Enos, Chainam,
Mahael, Jareth, Enoch, Mathusale, Lamech, Noe,
Sem, Arfaxat, Sale, Heber, Phaleg, Ken, Saruch, Ra-
chor, Thare, Abraham, Isaac, Jacob, Leuy, Chaat,
Amram

§ cap. 3.

Judices fuerunt hi, Moyses, Josue, Othniel, Aod, Debo-
ra, Gedeon, Abimelech, Thola, Jair, Jepte, Abessan,
Aialon, Abdon, Samson, Hebi, Samuel.

§ cap. 4us

Reges autem si precesserunt. Saul, David, Salomon,
Roboam, Abia, Assa, Josaphat, Joram, Azarias, Aho-
sia, Joas, Amathas, Ozas, Joathas, Achar, Ezechias,
manasses, Amon, Josias, Joathas, Joachin, Sedechias.

§ cap. 5us

Pontifices extiterunt. Jesus, Joachin, Eliachib, Judas,
Joannes, Symon, Eleazarus, manasses, Onias,
Symon, Onias, Jesus qui et Jason, Onias qui et Menelaus,
Aledimus, Judas, Jonathas, Symon, Joannes, Aristobolus,
Alexander, Alexandra, Hircanus

§ cap. 6.

246

§
caput. 6. Historia ab Adam
usq; ad moysen

Parentes itaq; primi preceptum obediencie transgressi se
paradysu sunt eiecti. et in miseriam huius mundi proceli
cognovutq; Adam uxorem suam, et genuit Chaim cuius
posteri homines sunt vocati; genuit et Abel cuius poste
ri, filij dei sunt vocati. Porro Seth genuit enos, et enos
genuit chaina, et Chainam genuit malacl, et malacl
genuit Jareth, et Jareth genuit enoch qui translatus
est, et enoch genuit matrusale, et matrusalem ge
nuit Lamech, et Lamech genuit noe. Sis diebus gigantes
erant in terra, et omnis caro coruperat viam suam, na
filij dei, idest illi qui erant de stirpe seth, videntes filias
hominum, que erant de gente Chaim que essent pulchre
miscentes tantum ut impfans duxerunt eas uxores. Ve
iratus deus dixit q; deleteret hominem, et omnem animam vive
tem, quam fecerat ppter hominem aquis diluuij. et inuenit
noe quam coram deo, et iussu dei fecit sibi arcam, in qua sal
uaret, ipse et uxor eius, et tres filij eius, et uxores filiorum
et de animalibus mundis introduxit septem. de immun
dus u bina. Igitur aquis diluuij deleta est uniuersa anima
uiuens exceptis his que erant in arca. peracto diluuiio e
gressus est noe de arca cum omnibus filijs suis sem, chaim, et
Japhet, ab eis disseminatum e omne genus humanum post
diluuium sup terram; Sed Anteq; posteri eorum ab inuice
separarent inchoata est ab eis turris babilonis, ubi con
futum e labium eorum. Postq; diuisi sunt, filij sem me
ridjanam p ab orientibus usq; ad Phoenices possederunt, poste
ri Cham meridianam terram a hydore usq; ad gaditanum
ficti

filij Saphet septentrionalis. Abiq a monte Tauro
Et omnem europam usq ad oceanum britannicum. rura
sua suis et gentibz relinquentes, de quibus adhuc que
dam permanent ut ab Asiam Asiam ab Assur
Assyrij, quaedam uero mutata sunt, ut ab indo fluvio in
dij, ab egypto Rege egyptij / Sem autem genuit Asfax^{at}
et Asphaxat genuit Sale, et Sale genuit heber aquo
Siberij sunt uocati, in cuius familia primordialis illa
et communis lingua, que hebraea dicit post confessionem tm
quarum remansit. Heber genuit Phaleg in cuius temp^{re}
turus que dicit Babel edificat. Phaleg genuit Peu seu
Ragau sub quo dij primum adorant. Ragau genuit Sarue
et Sarue genuit nachor, et nachor genuit Thare, et
Thare genuit Abiam cuius tempore Toros tres magica
reperiit. Sunc Abiam cum iam cultus idolorum ferue
ret ubiqz deus de chaldaea eduxit, et in terram canaan
induxit, et ei q semini eius eam daret promisit. orta fame
peregrinatus e Abiam in egyptum et inde locupletatus
est reuersus, demiqz diuinitus preceptum accepit ut secum
suam sobolem circumaderet. Abiam autz genuit Isaac
qui duxit uxorem Rebecam, de qua genuit Jacob, et etiam
post qz autem Jacob edulis lentis primo genita frater suus
timuit, et eum de benedictione patris sui supplantauit ad
laban auunculum perrexit, et pro seruis suis filias eius
uxores accepit, et ex eis et ancillis earum dies decim patri
aridas percipuit, multumqz locupletatus in patriam reuer
sus patrem suum cum esau fratre sepeliuit. Deinde Joseph
a fratribz in egyptum est uenditus, et ibi miro dei nutu sublima
tus cumqz pater suus cum omnibus suis est sequutus.

247
Historia a moysse usq; ad Josue

capit. 7

Mortuo aut; Jacob et Joseph mortuo in egypto mul-
tiplicati sunt filij israel nimis et surrexit alius rex qui
ignovit Joseph et cepit affligere filios israel in edificat
urbium Pison et Ramesses. vidit autem deus labae
eorum et clamorem exaudiuit. et misit moyssem et A-
aron et aduxit de terra egypti decem plagas. *Plaga* fla-
gellata. Prima rubensunda, tabes ranarum, secunda
inde culex tigris, post musca in iocystis, quinta pecus stro-
uit, uentricas sexta creauit, postq; subit grandis, post brucis
dente nefandis. Nona tegit solem, primam necat uultu pler;
sed q; *Plaga* a moysse et deinceps rerum summam non hinc
patribus eorum generationem, sed hinc principum narrat suc-
cessionem, generationem ipsius moysi a Jacob ponemus
et sic deinde sub ipis et sub sequentibus eum diebus gesta
summatim comprehendemus. Jacob itaq; genuit leui. Et
leui genuit efaat, et efaat genuit Amram, et Amram
genuit moysse. sub istius ducatu fecit deus multa magna
sua in mari rubro et deserto, egyptum namq; decem supra-
dictis plagis flagellauit mare rubrum coram filijs israel
diuisit in deserto aquas amaras dulcorauit, et manna de
coelo pluit, quo filios israel per annos quadraginta pascit.
1. aquam de petra pruxit, populum Amalceos superauit. Legem
in monte oreb dedit et tabernaculum foederis et arcam tes-
timonij fieri, et Aarō et filium eius in sacerdotium et ele-
rum sibi consecrari iussit. His ita transactis cum filij isr.
moysse duce ex summa precedente de monte recessissent, de-
nus deus eos cotermineum carnibus saciauit. *Plaga* et Abij

non in mo-rem conuersentes terra est regnata et
mirauit et uirgam Aaron contra nationem fronde
florete et fructificare fecit. filius israel murmurante
ignis conflagratione puniuit et ignis serpentes eis mis
sit. ueris afflictione totum afflicti gregi serpentes sanauit
est quod ad reddendum duodecim exploratorum murmurat
tes armis quadraginta in deserto detinuit. in quibus armis
omnes illi murmuratores et increduli mortui sunt et filij
eorum interim creuerunt, qui postea terram promissionis
posederunt. Og et regem Basan, et regem amorreorum
militantibus filijs israel diuis deluit, et Balac et popu
lum eius strauit. mortuus est autem Aarō in deserto et
sepulchus est in monte Or. completas quoque annis quadraginta
mortuus est et moyses in monte Abarim iubente domino
et successit ei Josue filius Nun.

Nota

cap. 8. De Historia ab Josue usque
ad Samuilem

Sauilem

Josue populum dei in terram promissionis introduxit et gen
tes Chananeorum reges triginta unum in terra illa inter
fecit. et terram illi populo diuisit. Josue successit Othom
et sic liberauit Israel de manu Chusar^{Ratathaim} regis mes
opotamie et quiescit terra quadraginta annis. Post hunc fuit
Achs desirpe gemini qui utraq. manu utebat pro dextera
Sic liberauit Israel de manu eglon Regis moab. cum enim fer
ret munera israel regi eglon cui tunc populus ille seruire
bat. Isais cum reuerteret dimittis reuersus ad eglon cum
interfecit secretis. et congregato populo suo moab expugna
uit et israel liberauit. Post uicium moabem debna cum
Barac.

1.

218

Barach perrexit ad pugnam d. Hysara Principem Sabini-
Asor. et perterritus d. Hysara coram Barach et desiliit
de curru suo et fugiens peruenit ad tentorium Iael uxoris
Abel cyni. qui cum opperiret eum palus tulit clauonem
et defixit eum tempore et sic mortuus est. Post Deborah tunc
xit gerson qui liberavit Israel de manu madia. et percussit
orab. et Zeb. et Zebec et Salmana. Porro deinde mortuus ge-
done Abimelech filius Hierobaal quem pepigit ei concubi-
na eius de Sichem interfecit omnes fratres suos septuaginta ni-
vis excepto ~~nomine~~ Ionatha qui euasit. constituerunt quoque
ri Sichem Principem Abimelech. Post hec misit d. Hysara
pessimum inter Abimelech et uirum Sichem et ipse multos ex
illis interfecit. et tandem fragmine molli quod uocat mether
super caput eius excrebratus interijt. Post hunc surrexit
Thola et post Tholam Iair et post Iair Lepthe. demum Lepthe
liberavit Israel de manu filiorum Amis. cumque iret ad bellum
uouit de se ei immolaturum quod prima reuertenti occur-
reret si uictoriam obtineret. reuertenti quoque occurrit ei uirica filia
sua quam immolauit et uotum quod fecerat impleuit. post
Lepthe iudex fuit Abessan. et post hunc Aialis ~~et post hunc~~ *Abessan*
sive Achiaton. et post Abdon. post Sumersam. sic Leonem
interfecit uxorem de Thammata accepit segetes Philistinorum
caudis uulpium iunctis facibus accensis succendit. mille uiros
mandibula atini stravit. portas gaze super montem transtu-
lit. tandemque dabilis mulieris in capillis tantam fortitudinem
habere apperuit. et ipsa rassis capillis eius philisteis uento
dedit. qui eratis oculis eius ipsam in se reseruerunt. cumq; cre-
uissent ^{ca} pili eius et eorum philisteis uincula celebrantibus iude-
ret uinculis aluminis domus eius qui in ea erant occidit. et ip-
se occubuit. Samsonis successit Heli sub quo Samuel propheta
uult arca federis capite opim et Phinees sacerdos filij occidi-
tur

Denique auditus q̄ capta esset arca domini cecidit retrorsum
de sella et fractus cervicibus mortuus est, et percussit de-
mines philistim in secretiori partem natium, et nascebant
in agros mures, quia plaga calti remitterent arcam de
Hebi autem successit Samuel

§ caput. 9 de Historia a Saule usq̄ ad Zechiam

Cum autem tenuisset Samuel petierunt filij israel regē
quod dñs displicuit dedit tñ illis regem Saulem filium eis
qui bonum habens initium defendit israel, sed finem malū
habuit, q̄ dñs in bello quod fecit contra Amalech inobediens
fuit. Regbat utaq̄ a spū malo vexabat, unctus ē autem
dauid p̄ s̄ eo in regem, post hęc ductus ē dauid in domum su-
lis, et quando uenit, impiebat spūs domini malus Saulem
p̄ allebat dauid ut Sara et leuim habebat, postq̄ autem per-
uente dauid Bethleem amonuit eum saul a se, et fecit eū
tribunum sup milles viros, Ionathas ū filius saules dilexit
dauidem quasi animam suam, cumq̄ saul ipsum dauid sus-
pectum haberet de regno recendit et multas insidias ut eum
interficeret, sed non tradidit eum dominus in manus eius
Deniq̄ dauid fugit ad Achis regem geti. mortuo autem
saule ascendit dauid in Hebron et regnauit sup tribum
iuda, diu de post mortem Abner regnauit sup omnem is-
rael, gath Natban et Asah p̄phetauerunt, post tem-
pus quod regnauit dauid quadraginta annis. Post da-
uid regnauit salomō filius eius, sic q̄ edificauit templus
domini, qui bonum quidem initium, sed finem habuit nō
bonum, q̄ uoluit dñs alienari, v̄ iratus dñs scidit regnū
de manu filij eius Roboam, cum eum postularet populus
ut alleuaret iugum patris sui. Respondit ei dure. conspi-
cie

fueruntque decem tribus Regemque Hieroboam filium ne-
 baas. Porro Hieroboam populum idcirco uelut uita-
 minauit, cucurrit autem regnum israel per annos tre-
 centos et quadraginta, et per reges decem et nouem quo-
 rum ista sunt nomina. Hieroboam, nadab, Baasa,
 Hela, iamri, Amri, Achab, ochasias, Ioram, Ihuioas,
 Joas, Hieroboam, Zacharias, Sellum manasse, facia
 facce, osee. In diebus autem osee regis israel, et in di-
 ebus Zechus regis iuda transtulit Salmanasar rex Assy-
 rorum decem tribus, et potuit in urbibus madorum et in ter-
 rax duxit eos in samariam, isti sunt samaritanj, quibus
 non uicebant iudei. Igitur Post salomonem regnauit
 in iudga Roboam, et post Roboam Abia. Sic ambulauit
 in peccatis patris sui. Post Abiam regnauit Absa, con-
 ditorem Absa erat bellum cum des et bellum habuit cum
 Baasa rege israel, quo mortuo regnauit Josaphat. Hic fe-
 uit quod rectum fuit coram domino. Et perrexit ad bellum
 cum Aedais contra regem syrie. His diebus prophetauit He-
 lias. Post Josaphat regnauit Ioram, ambulauitque in uis-
 regum israel. In diebus illis recessit edom ne esset sub
 iuda, tunc recessit et libna et dormiuit Ioram uicinis
 bus suis. Et regnauit Azarias filius Azabaz pater eius. Des-
 cendit autem Azarias in uisere Ioram regem israel quem
 uulnerauerunt syri, et occidit ambo^{Ichu}. Porro Atha-
 lia fuit filia Amri filia regis israel, qui uidens mortuum
 esse filium suum interfecit omne semen regium, tulit
 autem soror Azarie Ioras filium Azarie, et seruauit eum
 sex annis quibus regnauit Azabaz super terram. Anno uo
 sacerdos septimo conuocauit Joiada centuriones, et ostendit eis filium
 Regis constitueruntque ipsum regem, et Azabaz interfec-
 cerunt

erunt. In diebus illis uoluit rex Syris pugnare contra
Hlem deditque ei Joas ea que obtulerant patres eius in thesau-
ros domini et rececit, demique serui Joas interfecerunt eum
et regnauit Amathias filius eius pro eo. iste provocauit regem
Joas ad bellum, et fugit Amathias et ascendit Joas rex israel
in Hlem, et tulit inde aurum, et uasa aurea, quinquagen-
ta fuerunt in domo domini, facta est autem conuictio d^a
Amathiam et interfectus est in Lachis, et regnauit Ozias
filius eius pro eo, pro eo instante insigni solemnitate induit se
Ozias veste sacerdotali, et intrauit in templum oblativus
incensum, statimque lepra percussus est, unde postmodum
extra urbem uitam exegit priuatum. Ioatham filius eius regem
regni percurante. Olympias a grecis instituit, mortuo de-
inde Ozia regnauit Ioasabab filius eius pro eo significauit autem
Ioasabab portas domus domini, que speciosa uocabatur. Do-
mulus nasus. defuncto Ioatham regnauit Achaz filius eius
pro eo, In diebus illis ascendit Pasim Rex Syris et Phacee
filius Romelis ad preliandum contra Hlem, et conduxit
Achaz theglafathasar regem Assyriorum, qui interfecit
Pasim et liberauit Achaz, Roma condie, mortuus est
autem Achaz, et regnauit Ezechias filius eius pro eo.

§ caput. 10. de Historia ab Ezechia usque ad reditum de Babylone

In diebus Ezechie conatus est Senacherib transferre Iudam
sed non permisit eum dominus, percussit autem in castris
Assyriorum centum octoginta milia uirorum, Post hec interfe-
cerunt ipsum Senacherib filij sui in templo dei sui. Post
Ezechiam regnauit manasses filius eius, fecitque malum
iuxta

23

iuxta ritum gentium et adoravit militiam eseli. et tra-
 duxit filium suum perignem. et fecit malum super omnes
 reges qui fuerunt ante ipsum in Hierusalem. Loquiturque est dng
 p manus servorum suorum ppharum dicens, quod fecit ma-
 nasses abominaciones istas delebo Hierusalem et tradam eam
 in manus inimicorum eius. mortuo manasse regnavit
 Amos filius eius per. Sic ambulavit in via patris sui et
 interfecerunt eum servi sui. regnavitq; Iotias per.ambu-
 lavit autem Iotias in via dauid patris sui. et non declinavit
 a dextera ad dextram. neq; ad sinistram. et fecit mundari tem-
 plum et celebrari phase quale non fuit a diebus iudicis
 usq; ad tempus illud. destruxit quoq; altare. quod fecerat
 Hieroboam in Bethel. et combussit in eo ossa sacerdotum
 qui ob tulerant super illud incensum. venienti non est ap-
 pus omnis a furore suo. quem loquutus est d' Judam. Iotias
 deniq; congressus cum nechas rege egypti occisus est in
 campo magedo et regnavit Joachas tribus mensib; quib;
 expletis memoratus nechas cepit eum. et duxit in egyptum
 et constituit per regem eliachin filium patris. quem voca-
 vit Joachum. condemnavit etiam Judam centum talentis
 argenti et talentis auri. Anno autem Joachum undecimo
 venit nabuch^d in Hierusalem. et exegit ab eis tributum. quod
 egyptiorum regi solvere solent. quod ille tribus annis red-
 dere non erubuit. tertio anno audierunt egyptii contra Ba-
 byloniam dimicaturus solvere desulit. unde venit rebellis
 eum nabuch^d. interfecit. et ad tria milia viros de Juda
 captivos duxit. et constituit per Regem Joachum. qui se-
 comias nominat. quem Iecaniam non multis interiectis di-
 eb; obsedit nabuch^d et venientem sibi obviam cum matre

Et quibusdam depopulis cepit et duxit in Babilonem
et constituit pro eo Sedechiam patrum eius. Sed et hinc
Sedechias non multo post contra Nabuchodonosor
et tunc secundo reuerfus Nabuchodonosor duxit eum in Babilo-
niam captiuum, et murum ciuitatis euerit, templum
exuit, et uassa sancta asportauit. et posuit in templo
dei sui. Vixitq; Nabuchodonosor post eueritionem templi
quindecim annis, et hinc decedente regnauit euadne
rodach, et post hunc Labosordach, et post hunc Egesar, et
post hunc Baltasar, qui regnante impleti sunt anni
septuaginta quibus prophetauerat Hieremias Iudorum
captiuitatem esse soluentem. Igitur his diebus Cyrus ba-
biloniam expugnauit, et Iudorum captiuitatem rela-
xauit sicut scriptum est in libro esdras prophetae. In anno pri-
mo Cyri Regis persarum ut impleteret uerbum Hieremi-
ae suscitauit dominus spiritum Cyri regis persarum, et tradu-
xit uocem in uniuerso regno suo per prophetam dicens
omnia regna mundi dedit mihi deus coeli, et ipse praece-
pit mihi ut edificarem ei domum in Ierusalem, quisquis in uo-
bis est deus in uerbo populi eius, sit dominus deus eius cum eo
et ascendat

§ caput. II. de Historia a cyro

usq; ad Iudam macedonem

Cyrus igitur relaxata hebreorum captiuitate ferme
quinguenta milia hominum in Iudam regressum
misit. Iosedech quoque de genere Aaron sacerdotem, qui
fuit cum patribus abductus redire mandauit, ut ritus
ueteris Ierusalem per abstrusi sacerdotis scientiam
reforma

reformaret. cuius filius Iesus post eum populum regit / Josedechi sacerdos
 itaq; per summos sacerdotes post reuersionem de babilone. Summus tempore cy
 rerum tuma agebat. illi autem qui uenerunt de babilone. et post eum Je
 ne statim fundauerunt templum, et fundat templu ob tula sui filius eius
 runt sacrificium, steteruntq; sacerdotes in ornatus, et
 leuitq; et laudabant deum israel, et facta est letitia
 magna in populo. mortuus deinde cyrus rege persarum. de
 tulerunt Samaritae accusationem aduersus Iudgos ad fi
 lium eius qui cambyses Assuerus, et Artaxerxes nomi
 nabat. intermissum igitur est opus donec contumaret sub
 dario anno secundo regni eius. et huius darij anno secu
 do obtinente Jorobabel duce completa est edificatio tem
 pli quadragesimo sexto anno postq; cepit edificari. v
 Iudgi domini in euang^o sermone dixisse referunt, qua
 draginta sex annis edificatum est templum istud etc. Dario
 successit Xerxes filius eius cuius regni anno septimo es
 dras scriba legus dei ascendit de babilone, ~~quod supra referes~~
 ad templum domini pecunias sacras, argenti talenta sexcen
 ta quinquaginta, et uasa argentea talentorum centum
 et uasa aurea talentorum viginti, qui et celebrauit fes
 tivitatem scens phogioz, remeant etiam Neermias uph^o
 regis Pincerna de babilis castro anno eiusdem 20 qui muros
 ciuitatis reedificauit. Prefatus etiam es dras bibliothecam
 ueteris testamenti post incensam legem a chaldeis, diuino
 afflatus spu reparauit uincta legis ac prophetarum uolumina
 que fuerunt a gentibus corrupta coherxit. Quorum uetus
 testamentum in viginti duobus libris constituit. ut esset
 libri in lege, quos Sabent et litera. Neermias quoq; mis
 sit

Jorobabel dux post
 tempora cambysis
 tempore darij anno
 secundo eius, quo com
 pleta est edificatio
 templi
 Xerxis filius
 septimo anno ascendit
 de Babilone es dras
 Scriba

Neermias Pincerna
 Xerxis filij darij
 regis darij ascendit
 in Altem anno 20
 dicti Xerxis
 eiusdem, erat et sa
 cerdos apud hebrgos

Sic nepotes sacerdotum illorum, qui in transmigracione
sacrum ignem in puteo ^{siccis} seruauerant, at illi non inue-
runt ignem, sed aquam crassam, quam fecit necemias
aspergi sup ligna et hinc causta et accensus est ignis ex
aqua illa, et mirati sunt omnes. tabernaculum uero fe-
dit et arca et altare in censi, que propheta Hieremias in
monte Abarim abscondit in eodem monte sunt usq; in
presentem diem. Porro Hiccu successit Joachim et Joachim
Helias et Helias Judas et Judas Joannes, et Joani
Tadus. Deniq; Taddi temporib; Alexander magnus regē
aggressus est persarum expugnare, mandauitq; Taddo
ut fidelitatem, quam datus regi persarum promiserat
et eo usq; seruauerat ipse obseruaret. Respondit Taddus
se datus fidem iurasse, et hinc quod ipse petebat donec ille in-
ueniret nequaquam facere posse, unde iratus Alexander iurina-
tus est q; urbem Bilem subuerteret, extimuit itaq; Taddo
et conuocato populo et clero intimauit eis rem, oblatum est ergo
sacrificium et preces facte ad dominum, quibus peractis Ponti-
fex omnes dimisit, et ipse solus remansit statimq; sopore de-
pressus uidit uisionem, dictumq; est illi, ne timeas Alexandrum
sed indueris ueste sacra et sacerdotes induent stolis suis et
cum uenerit exhibitis et suscipietis eum cum honore, nihil
minimi facturus est uobis Alexander. Interea magnus
Alexander magnis uiribus Bilemam operabatur, cumq; app-
pinquaret ciuitati exiit Pontifex cum omni populo et de-
re. putabant autem Alexandrum q; illis omnes statim
esset cum populo interfectoris et urbem deleteret sed cum ui-
disset Pontificem ipsum salutauit, miratiq; sunt omnes Ale-
xandri milites uehementer, cumq; regem de hac re interroga-
re

re dubitarent, unus praesertim regi familiarum istum in
 terrogavit dicens, quare istum praesertim rex salutasti? cui
 rex ait, cum adhuc essem in terram mea uidi istum in torn
 nis dicentem mihi, quod regnum possem obtinere persarum, ideo
 eum pro omnibus salutavi. Simus itaque Pontifex cum po
 pa cleri et frequentia populi Regem ad templum deduxit, ob
 latumque est pro sacrificio. demum decedens Alexander pro
 misit quod cum illum deinceps diligeret honoraret et exalta
 ret. Porro Daddo successit omias, et omnis hymon iustus. Et
 hymon iustus Eleazarus, istemittit septuaginta interpretes
 Ptolemaeus philadelphus, qui secundus post Alexandrum regna
 uit in egypto. Eleazarus successit manasses, et manasses suc
 cessit omias, et omnis hymon, et hymon omias (cui pater Iesus
 qui et Jason eripere sacerdotium cupiens, cepit iudaicam legis iu
 ra non in occulto uisitare, sed palam omnibus destruere, quo
 si sacerdotium, quod affectabat aliter quam scelere consequi
 non ualeret, aunis est enim sub ipsa templi arce gymnasia
 dum construere, et optinuit quosque ephraim in lupanaribus
 ponere eosque qui erant Philistinorum antiochenorum ^{Seri} ~~ph~~ here. Sed hoc
 impij et non sacerdotis Jasonis nefarium et inauditum
 scelus ultio diuina consecuta, in leges quippe diuinas agere
 non contingit impune, unde post triennium ipse Jason qui iu
 ra uisauerat dei, et quorum germanorum captiuauerat iustu
 regis Antiochi expulsus in Armanitidem est regionem, et
 menelaus quidam de tribu beniamin sacerdotium obtinuit
 et huius menelai factione omias Pius Pontifex interemptus est
 per quemdam regis suffectum Andronicum, et nonnulli post
 menelaus mortuus est sacerdos succedente fratre eius hymo
 ni. Sed cum nec sic malis desisteret tandem dei iustus deturri
 quinquaginta cubitorum infelicem exhalauit animam hys
 machus

Eleazarus

Christus quoque iam multis auro templi exportatis plebeis in
cursum secus graduum lapidatus interiit. Post haec Antiochus
rex Syriae ascendens Hierosolimam intrauit sanctuarium
cum supbia, et tulit altare aureum, candelabrum et
mensam propositionis, uelum, et cetera templi ornamenta
et abiit, demum uero precepit omnibus regni sui gentibus
ut esset unus populus, et prohibuit in templo dominum fieri
propterea, et uidebat esus uingularum immundis —

Capitulum 12. De Iuda Machabeo ad Christum dominum

In illis diebus Iudas machabeus secesserat in desertum
et ibi interferas uitam cum suis agebat, ne paraceps esset
conquinatus. Sed quamuis pauci essent qui cum eo
erant, ita tamen duces regis Antiochi bellum contriuerunt, ut
et templum quod erat Hierosolima recuperarent, et Leges quae
abolerentur eorum fidei perennitate restituerentur.
mortuus demum Antiochus regnauit demetrius ad quem
accessit sceleratissimus Alchimus, et cepit regem inflamare
aduersus Iudam, dicebat enim regi. Iudas et qui cum
eo sunt bella nutriunt, nec patiunt regnum esse quietum
unde ego fraudatus parentum gloria (dies autem sumus
sacerdos) ueni ad te, primum quidem utilitatibus regis
fidem seruans, secundo etiam civibus consulturus. tunc
rex misit Hierosolimam nichanorem: ut et Iudam impet
senderet, et Alchimum simul sacerdotem constitueret
Alchimus autem bellus animum gerens, cum uenis
set Hierosolimam iussit destrui muros domus sanctae interis
ris, sed horum criminum poenas miser diu uitare non po
tuit, sedes enim obtusum est os illius, et loquellam amittit
sed

^{et} Sed dissolutus paralytici miserabiliter expiravit, sicque
 scientibus sacerdotibus de genere Aaron et Juda machabes
 pro patrijs legibus decertante sorte bellica iam defuncto:
 Jonathas frater eius adeptus est principatum iudeorum
 simul et sacerdotium. Post gesta Iudae et fratrum eius
 quae multa sunt valde et in libris machabaeorum ~~libris~~ scripta
 continent non huiusmodi brevitati inserere. Jonathae
 vero Symon frater eius successit. Post Symonem autem
 pervenit sacerdotium ad Joannem filium eius, qui aduer-
 sus Hircanum dimicans, Hircani nomen accepit. Joanni
 Sircano successit Aristobolus. Aristobolus autem factus
 est rex et sacerdos, et Aristobolus successit rex pariter et
 sacerdos Alexander; Alexander vero moriens reliquit
 superstites filios duos Aristobolum, et Hircanum, sed donec
 adulescerent pueri Alexandram coniugem tuam tempera-
 mento regali progressus fuit. Simul arbitram statuens cui-
 nam potissimum illorum summum sacerdotium committeret, illa
 Sircanum patri in sacerdotio substituit propter senioris eta-
 tis prerogativam. Aristobolus patri nihil publicum comit-
 tens officium, post Alexandri mortem Aristobolus inuasit
 regnum, et demum Sircanus sacerdotium ei dimisit. Post
 haec idem Hircanus exortatus ab Antipatro patre Hero-
 dis primum ad Arabum regem se contulit facili peritens, ac
 demum Pompeio Romanorum duci qui in Syriam Tygro-
 nem regem debellaturus advenerat querimoniam detulit,
 qua de causis idem Pompeius consul Romanorum Hierosolimam
 expugnavit, templum palluit, et Aristobolum ^{Pontif.} vincit cum
 liberis Romam misit, Hircanus vero pontificatum reliquit
 et memoratum Antipatrum procuratorem totius regni consti-
 tuit

truit. sicq; deinceps gens Iudaeorum tributaria Romano
facta imperio, et ita sicut dicitur e Hircanus et Aristobolus
fratres inter se dimicantes primum occasionem dede-
re Romanis ut Iudaeam invaderent.

S caput. 13. de Herode et genere eius.

Predicti Hircani Pontificis tempore quidam Latrunculus
ab Helimis egressi circa Ascalonem praedas egerunt, ubi in-
ter caeteros captivos Antipater quidam iuuenis cuiusdam
Herodis genere idumaeus qui in Ascalone templi Apollinis
sacerdos exstitit filius Helimam captivus ductus est. hic itaq;
Antipater in domo Hircani aliquos annos serviens, indu-
tia, ac probitate spectabilis eidem Hircano domino suo gratis
exstitit, instantum ut ei universam domum regendam com-
mitteret. Antipater autem antiquae gratiae non immemore ergo
Hircanum benignus exstitit, tantaq; modestia imitandum
officium exerauit, ut tam iudex, qm Romanis complaceret.
genuit autem filium Herodem nomine, qui post mortem pa-
tris tum merito propter virtutes, tum etiam gratia patris,
deustromis a Romanis coronam accepit, qui cum irreptos
set in ius et fas Iudaeae gentis in honorem ad eum expet-
it in sacerdotium indignissimum et ignobiles quosq; sustulisse
re, quos eius iustitias, aut casus redisset, vestem quoq; su-
mi Pontificis exclusam sub his tenebat signaculis, nequa-
q; eius usum, potestatemve permittit pontificibus sui temp-
ris, et ut suam sobolem regio iudaeorum generi committeret
abiecta uxore Dotide, quam priuatus acceperat copulavit hi-
bi mariannam regis Aristoboli filiam, et Hircani summi
pontificis iudaeorum regem, sed suius mulieris expetito
Socetate, sicut post declarabitur, eius potentiam potius in-
eli

clanavit, quam extulit, et domesticis affectu dolo-
 ribus, nam dum sequens nobilitatem invidit imper-
 turbationem, quasi domus propria non nocu-
 ret, verum unitate legitima iudaeae gentis cessa-
 re imminerebat secundum sermonem prophetiam
 expectata gentium dominus noster Iesus Christus
 qui uerus Rex et sacerdos, de Regum atque pontifi-
 cum genere carnem assumens uenit mundo saluta-
 rem afferens fidem; in qua populum gentilem
 atque iudaeum sanctificando sibi comederet, et
 hinc et natus est sua ordinatissima distributi-
 one, anno memorato Regis Herodis trigessimus qui-
 mus, qui est secundum hebreos ab origine mundi
 ut quibusdam placet annus quater millesimus
 trigentesimus et quinquagesimus primus. Por-
 ro sicut beatus maximus in sermone de Pascha
 testatur, et quem ad modum graeci calculatores co-
 putant est quinquies millesimus quadringentes-
 simus septimus.

[Faint, illegible handwritten text]

[Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

liber 2°
Tabula

Carnaval del año 1878.

La falta de libertad que en este tiempo hace sentir el casi universal imperio de la secta del liberalismo nos hace describir aquí á escondidas para que lo lean aquellas generaciones afortunadas á quienes ha de parecer fabulosa esta fase de la razón humana.

La vocinglería del periodismo de este tiempo será fuente copiosa aunque venenosa de la historia y en el círculo de las inteligencias superiores aparecerá el ovo puro de la verdad, si solo esa fuente existiera. Mas por la misericordia de Dios, todavía legará la actual á las futuras edades historias imparciales y justas de estos infelices tiempos.

Acababa de ser sofocada mas que por

las armas, por la falta de tino de sus
jefes, por la corrupción y por el oro
la segunda guerra de sucesión que en el
siglo XIX batallaron las dos ramas de
Bourbon que se disputaron la corona
desde la muerte del rey Fernando. Et
Isabel la defendieron los liberales en la
esperanza de gobernarse a sí mismos y
dominando todo teniendo por pantalla de
rey un monarca débil por su edad y
por su sexo. Et olvidados de su causa, Isa-
bel que bajo otro sistema hubiera desen-
vuelto no vulgares cualidades, solo pudo
desplegar la de generosa con que perdono
diez veces a centenares de ingratos a quie-
nes sacó para su mal de la nada. Ma-
rto, liberalizado por el masonismo, vendió
por primera vez en Pergana la causa carlis-
ta que defendía las mejores tradiciones espa-
ñolas, pero que no estuvo exenta de lunares.

El éxito de liberalismo, llevó a delante la destrucción
de todo lo antiguo, el despojo de la Iglesia
y la melioración y prácticas del desenfreno y el
destitución en motivo del ejército, a que luego de
vencer se asociaban las trambas, llegó hasta la
revolución del 68 en que Isabel espío la desgracia
de haber tenido tales patronos su desdichada causa.

El cantino se presentó por segunda vez en
campaña y sorteo en la Coronilla y en provin-
cias una guerra en que ambos partidos hicieron
poderes, pero la gente de corte organizó el soborno
y de nuevo quedó la secta vencedora con el
metat amarillo.

El sentido común sufrió nuevas y más
peradas cadenas, la prensa, el parlamento, las di-
putaciones, los municipios se formaron bajo la omni-
moda presión de los vencedores y como en tiempos
del amianismo se exclamó por un parejista
cristiano que todo el mundo era amiano, en esta

... de España
... liberal sin freno y libertad, es mejor un
... España atea, todo el mundo era ateo.

... Pero no, juras y privilegiadas
... familias se mantenían en los verdaderos
... sentimientos y en las católicas ideas, y de
... cuando en cuando, como un ay abogado
... de dolor, solía exaltarse la verdad, de ge-
... nerosas corazonas.

La juventud que había ido
... a la guerra con el candor y la sinceridad
... de sus creencias era la única que se ha-
... bía mantenido incólume de las seduccio-
... nes del liberalismo y algún otro viciosa-
... no constante en la virtud, en la fe y en
... la hidalguía. Mi creencia es que en el
... resto de los carlistas no hubo más que avan-
... tureros y traidores.

La pobre juventud educada por el liberalismo mitra su vigorosa inteligencia con inicios teptos y era guiada por muchos profesores inicos y era resorte de sus sentimientos el ejemplo fructo de sus familias, la inmoralidad de los gobiernos y de las mismas leyes, las fortunas improvisadas por malos medios, el lujo, la sensualidad, la usura y la indiferencia religiosa. Qué esperanza de remedio!

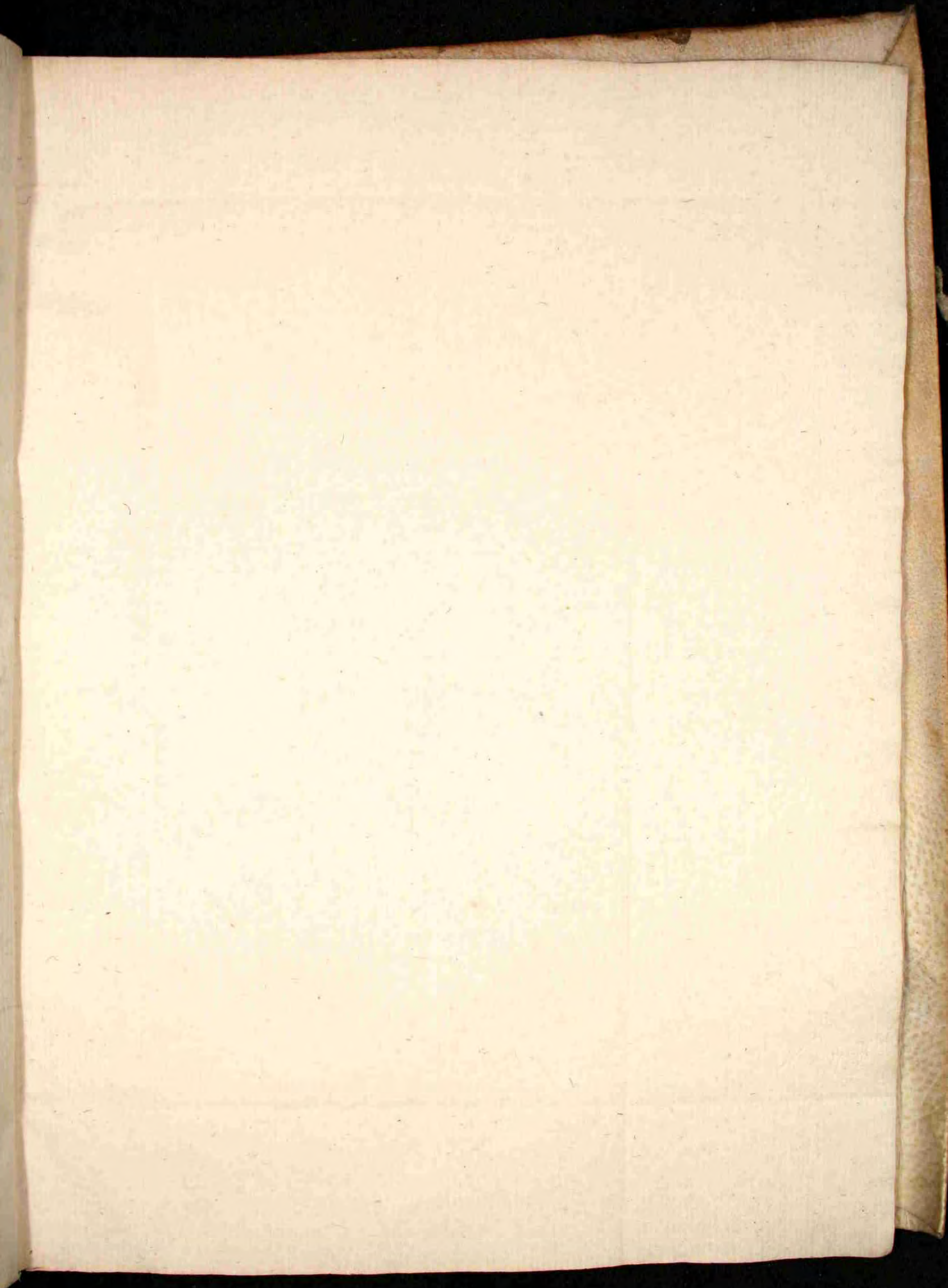
En estas circunstancias el sentimiento cristiano resquebrajado quiso abrirse una válvula

[Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, likely from a 17th or 18th-century manuscript.]

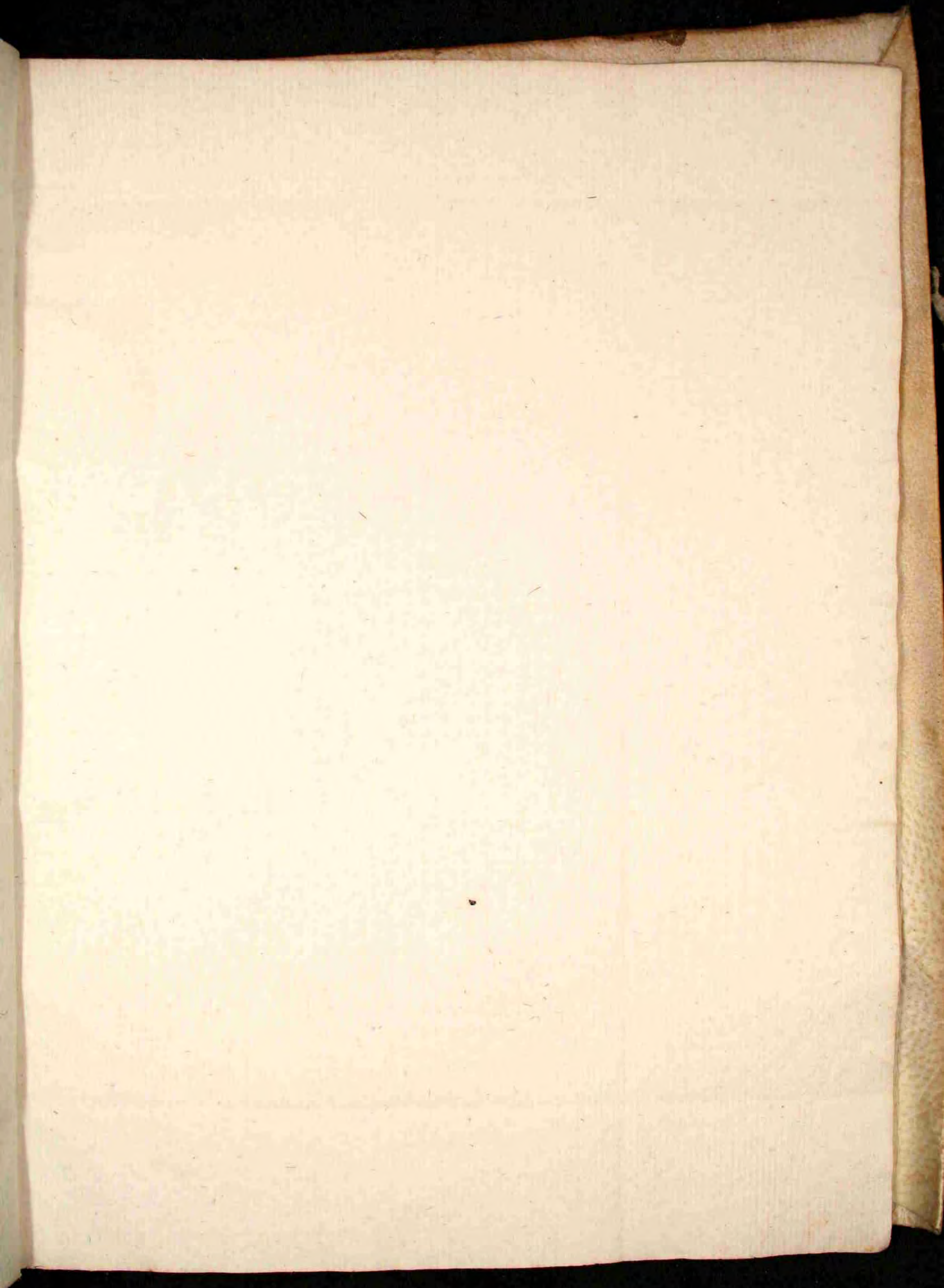

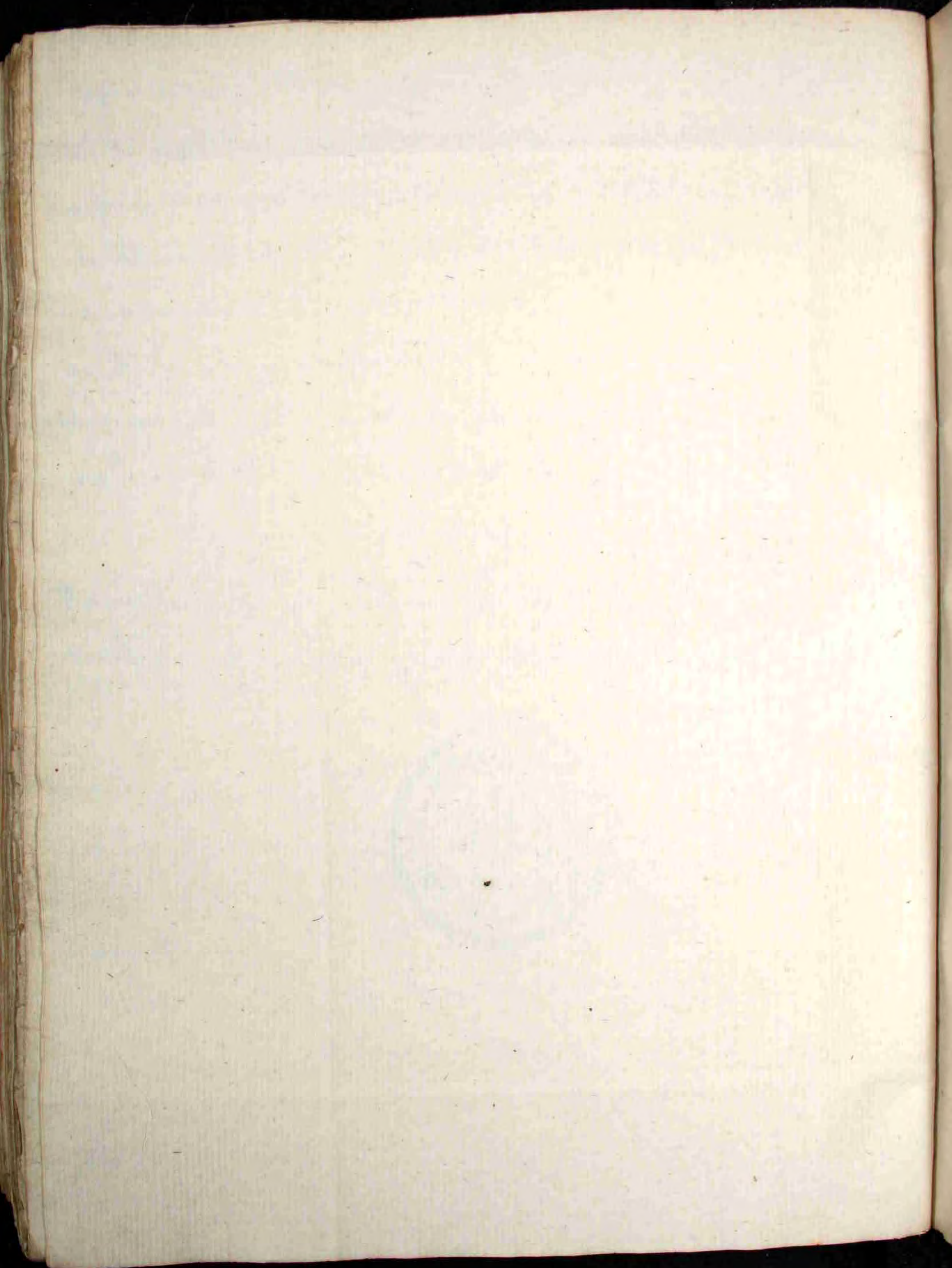
[Faint handwritten text at the bottom of the page, partially obscured by the stamp.]

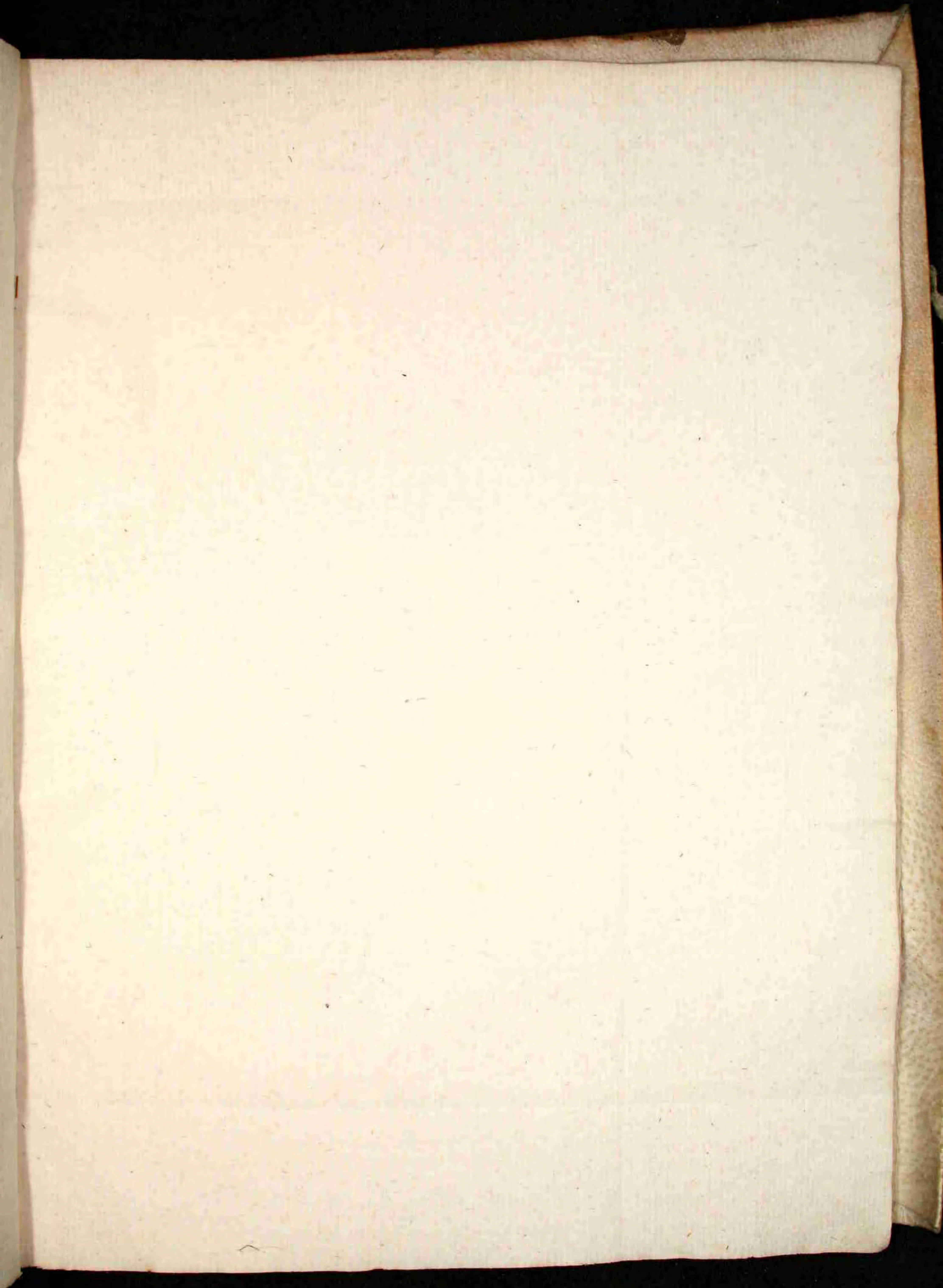
[Faint, illegible handwriting in a historical script, possibly Latin or Greek, covering the upper portion of the page.]

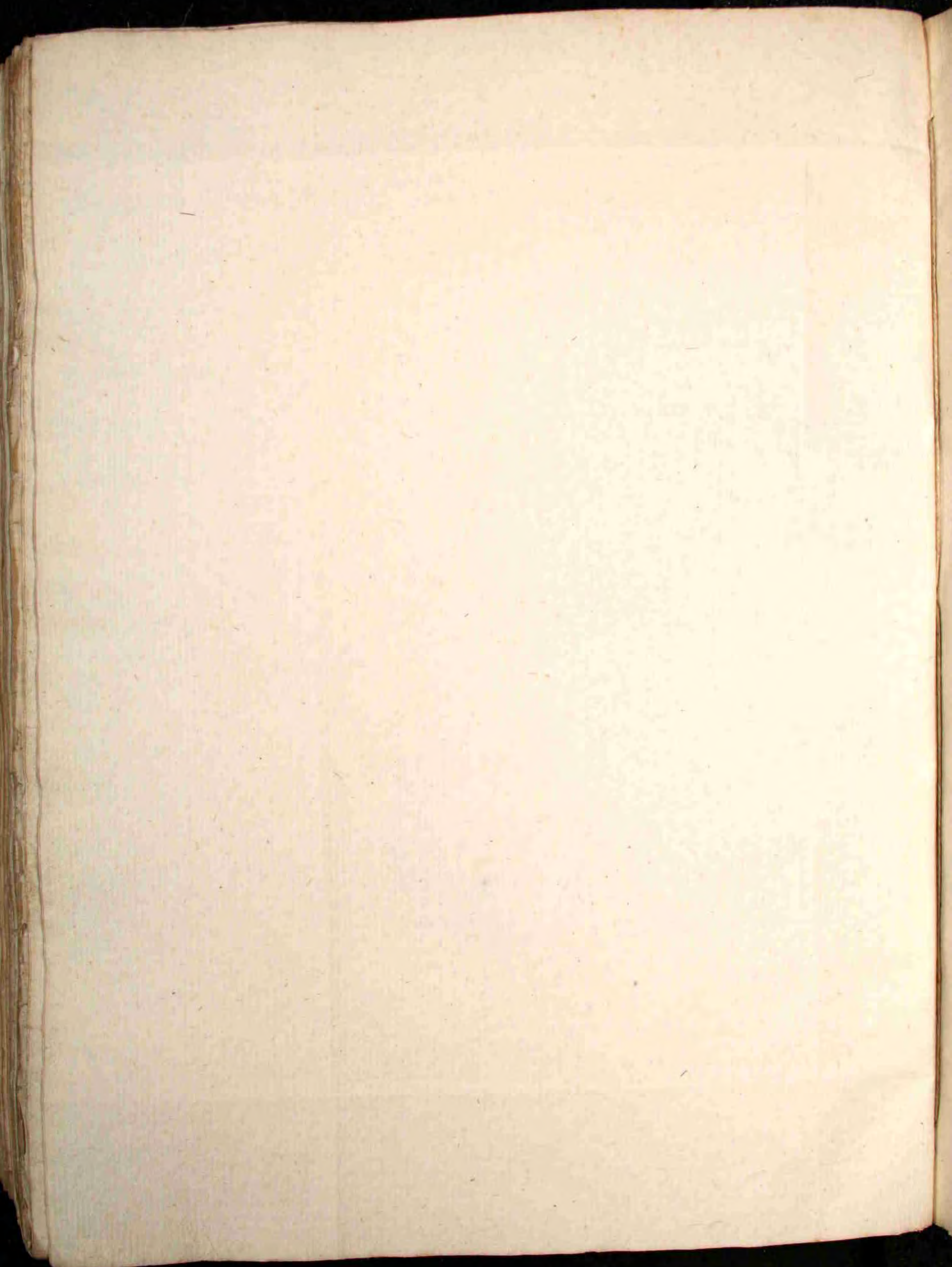

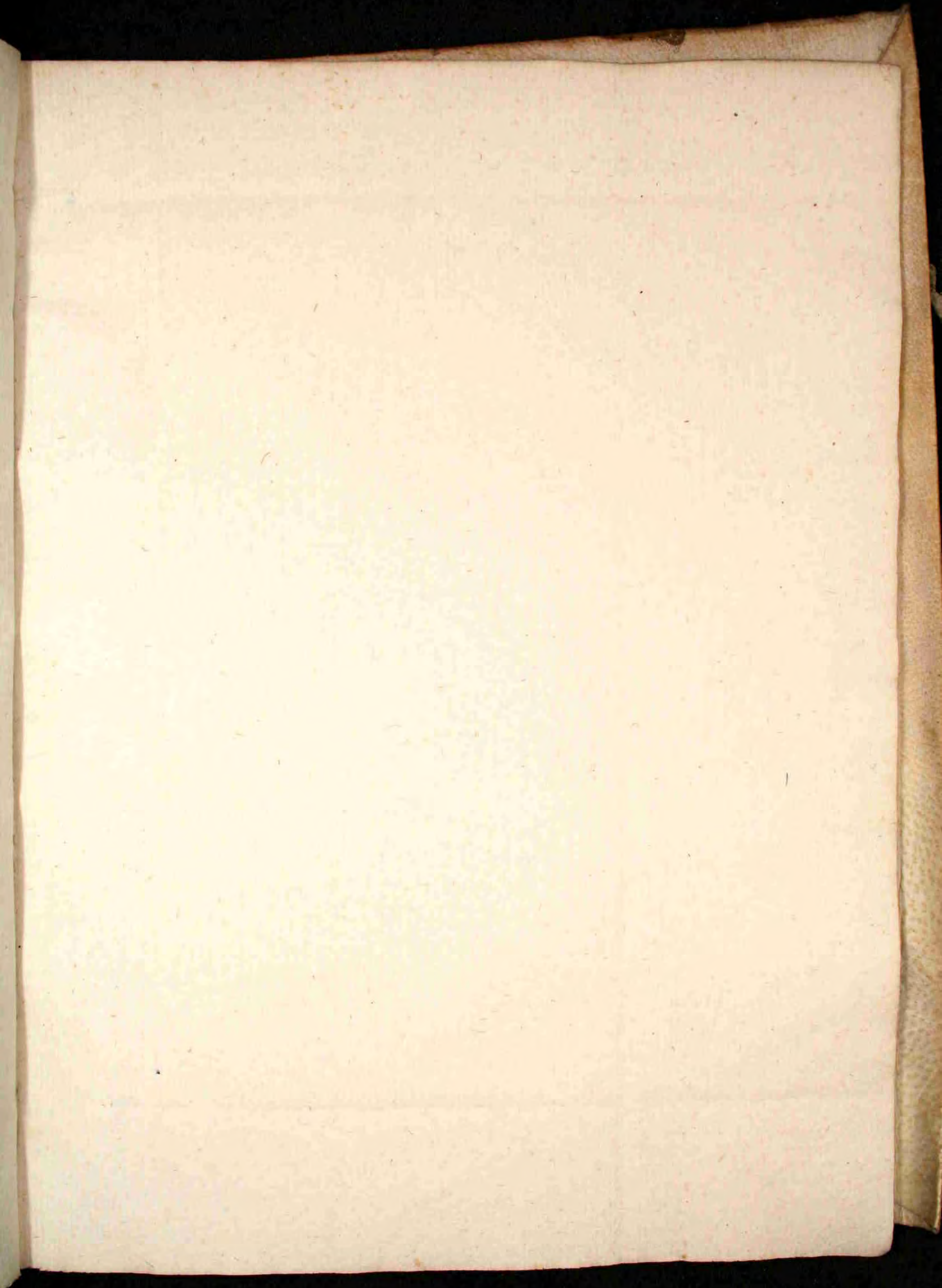

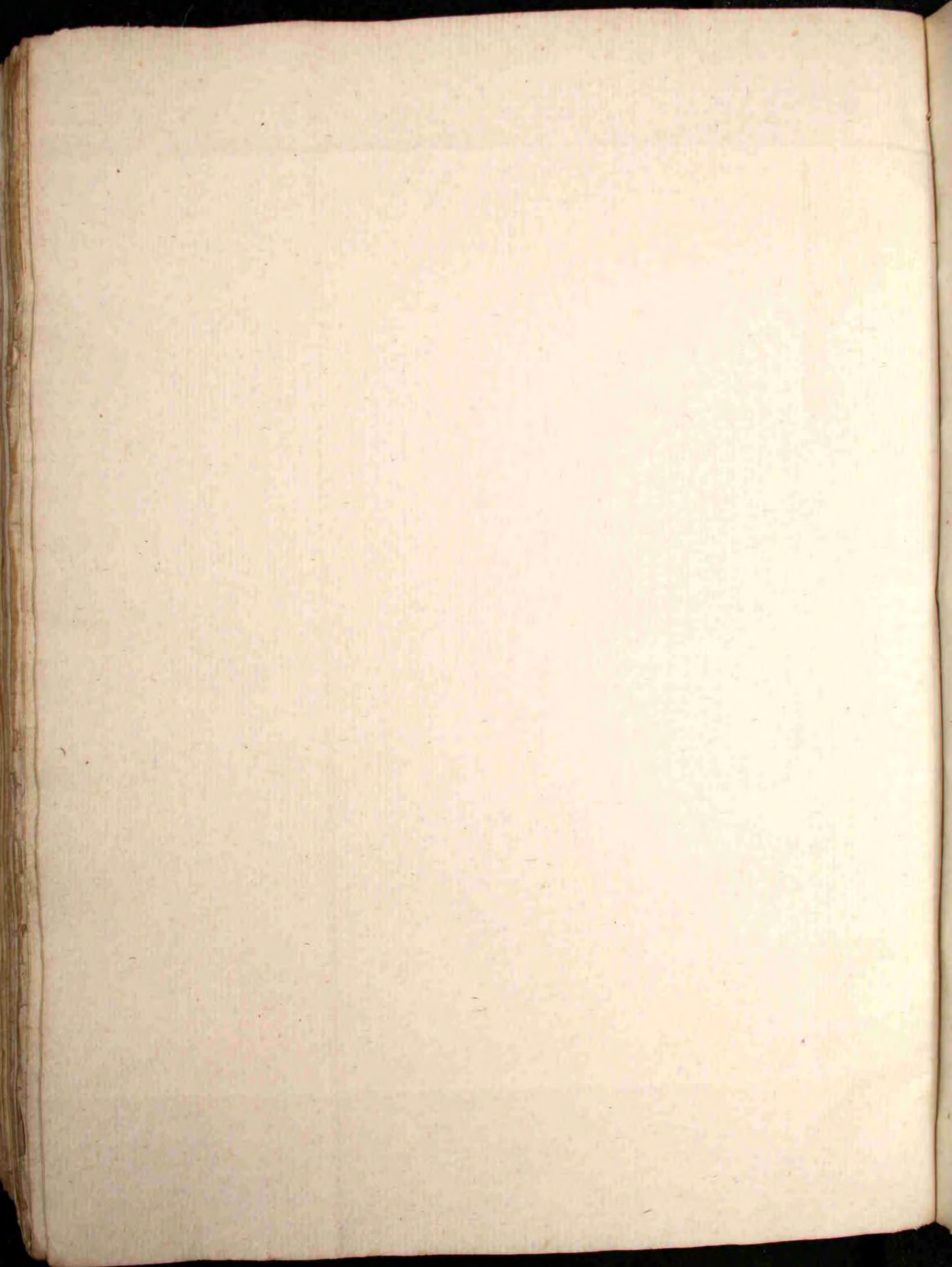

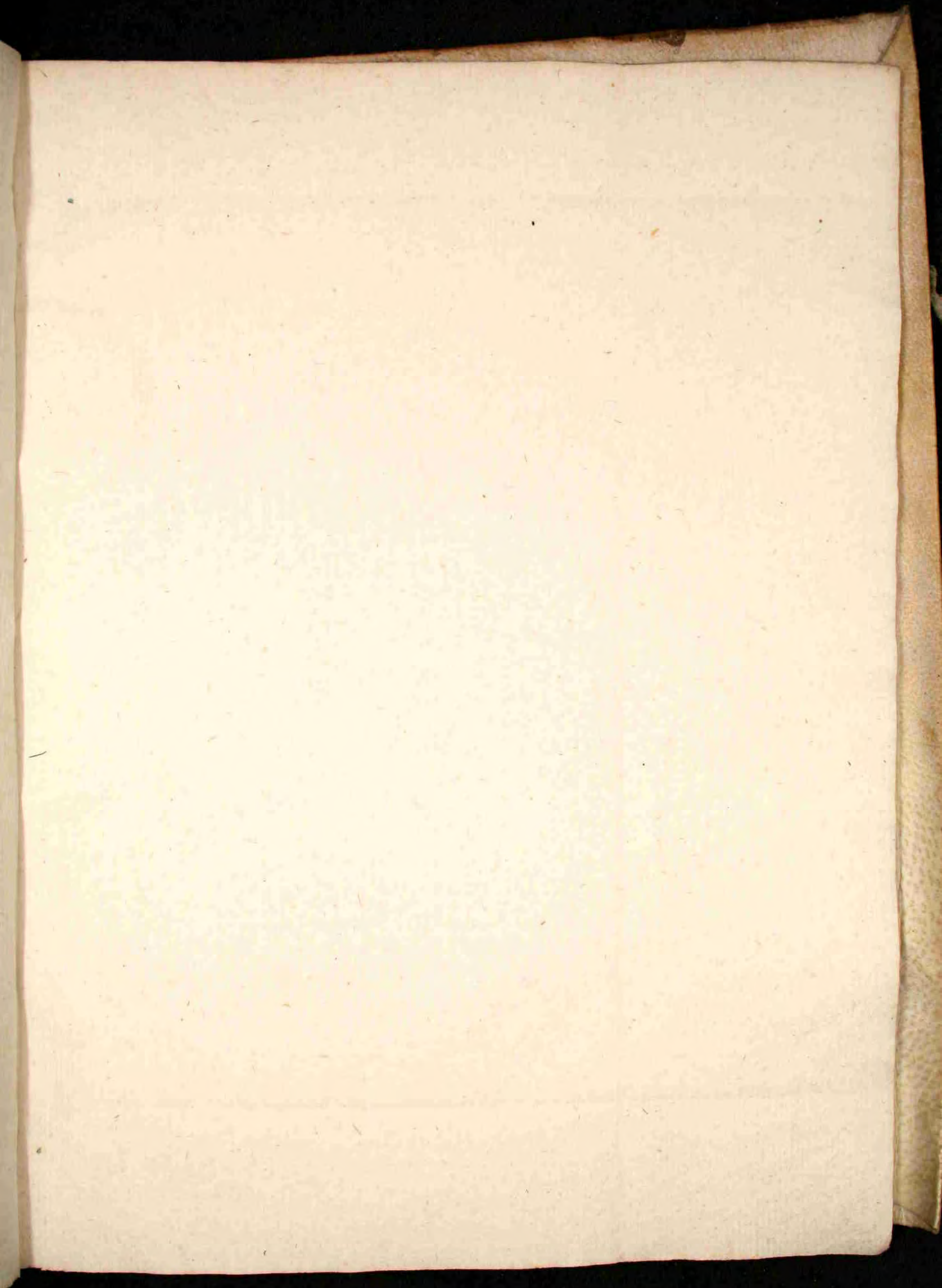

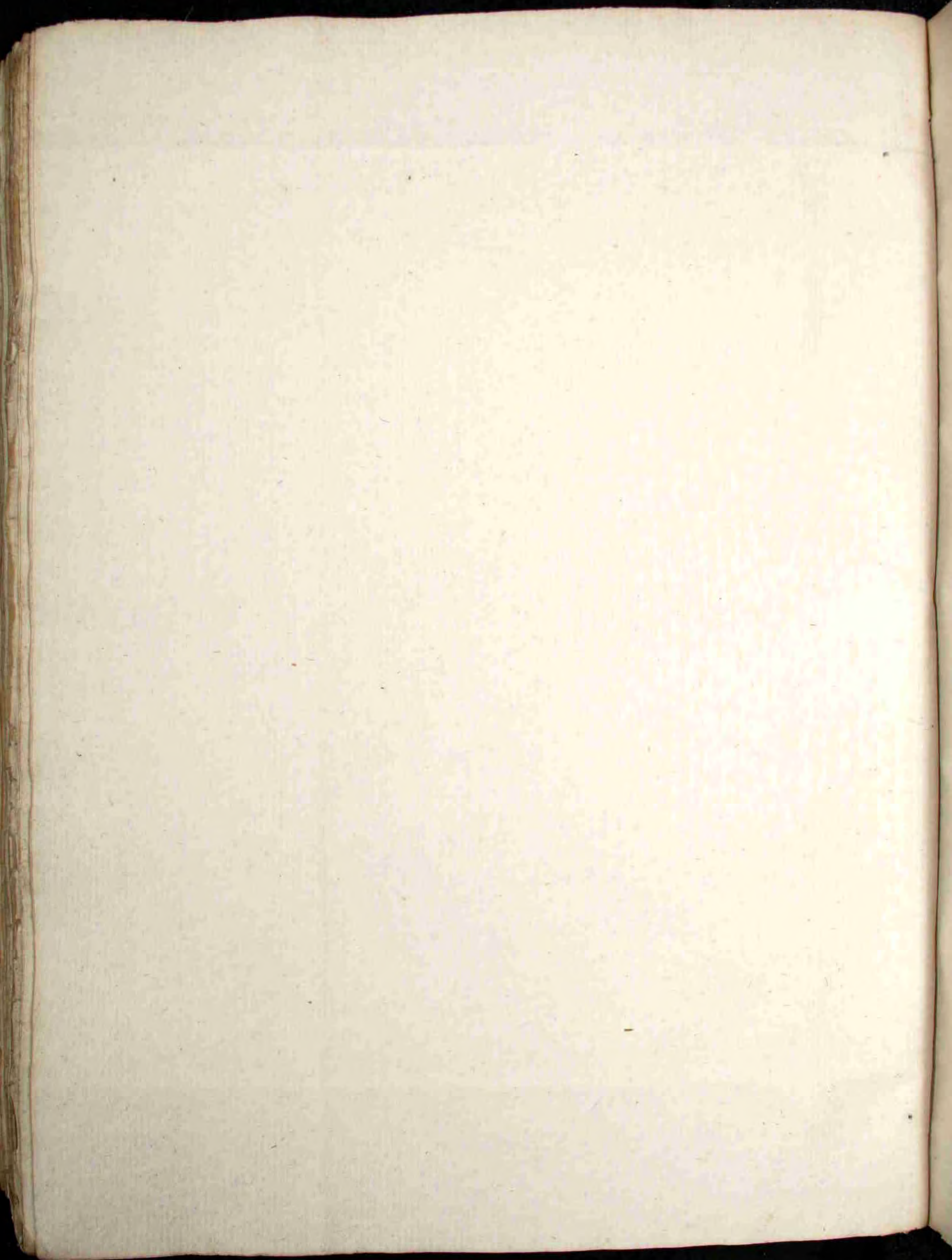

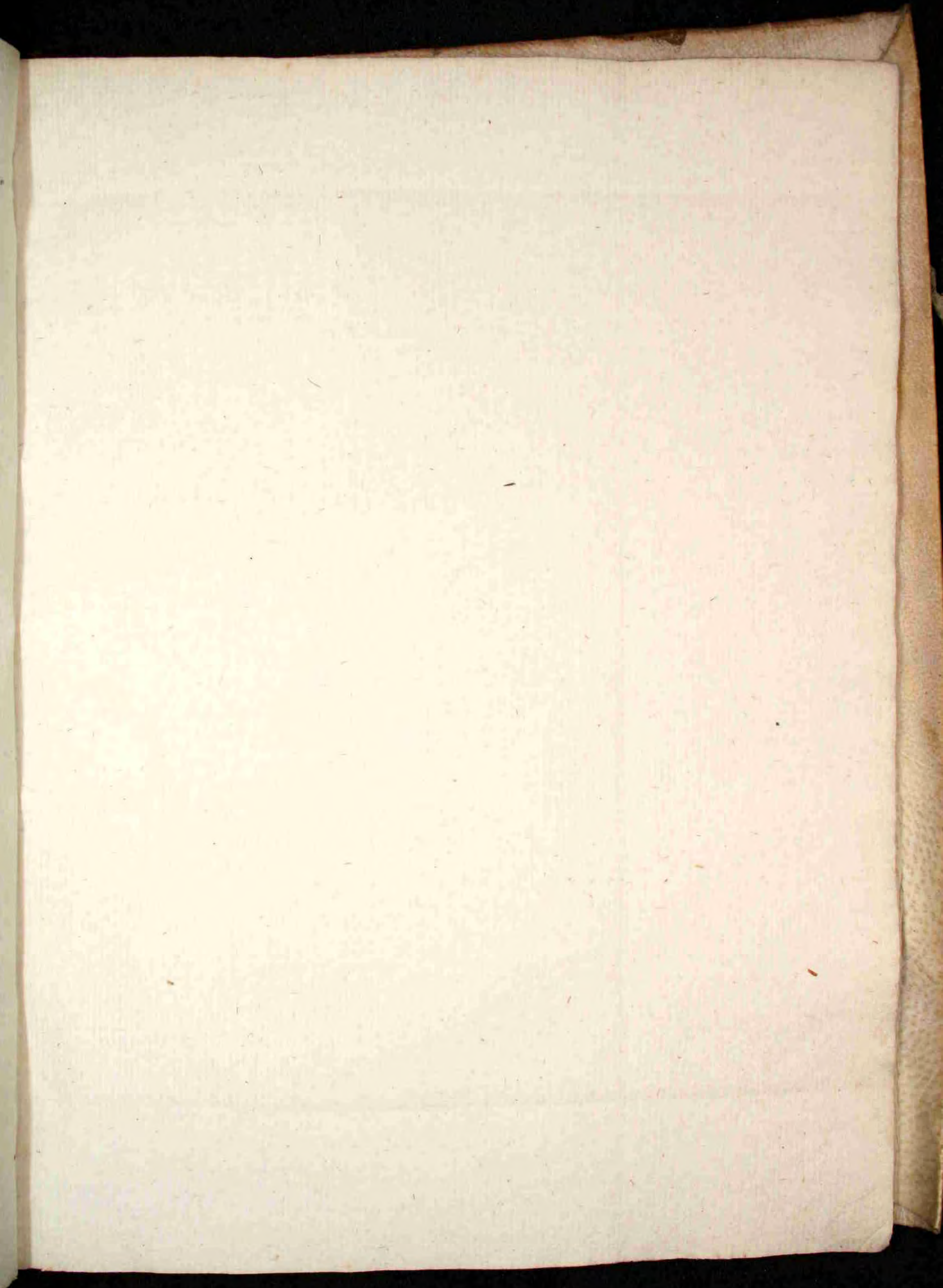

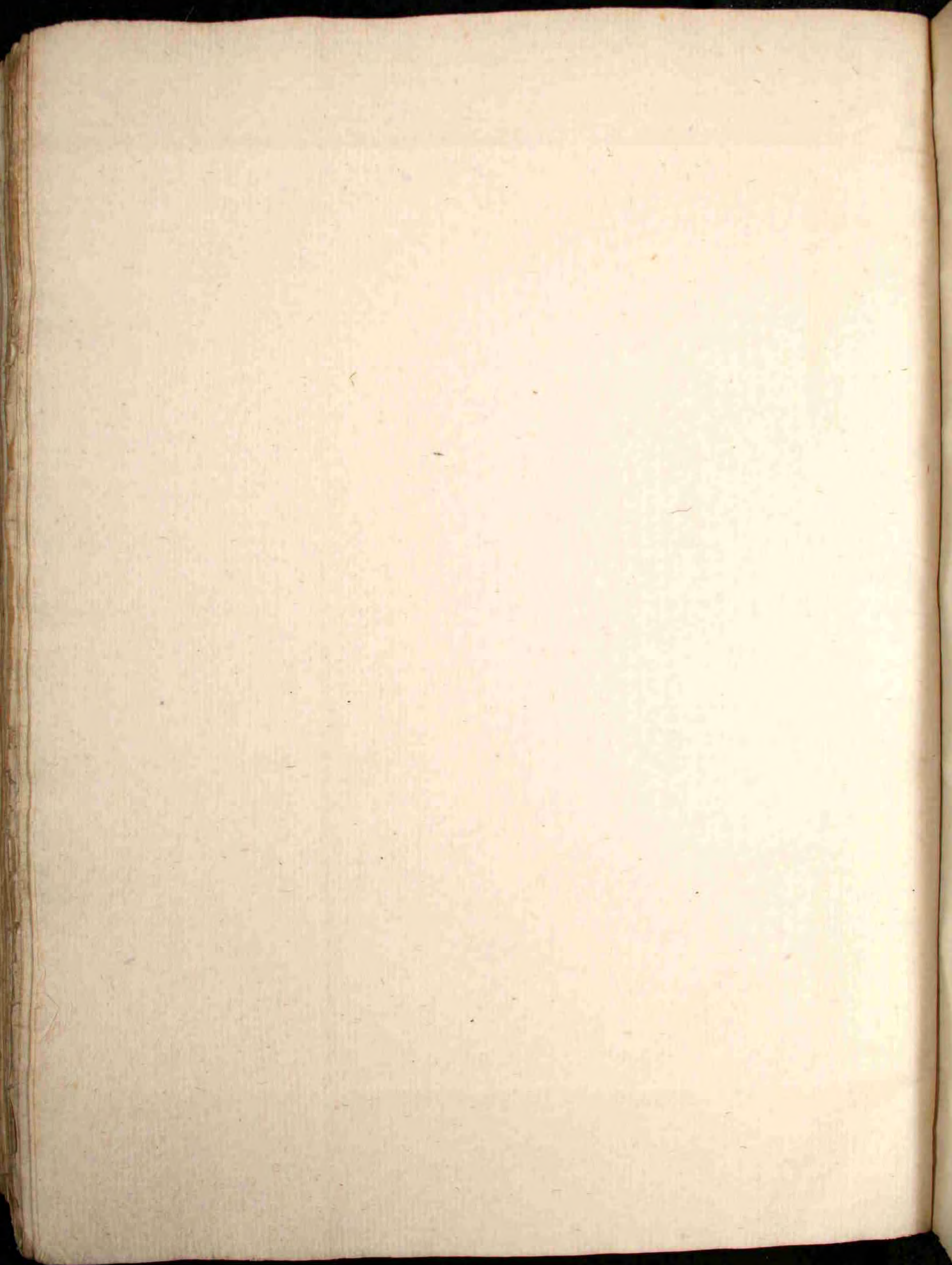

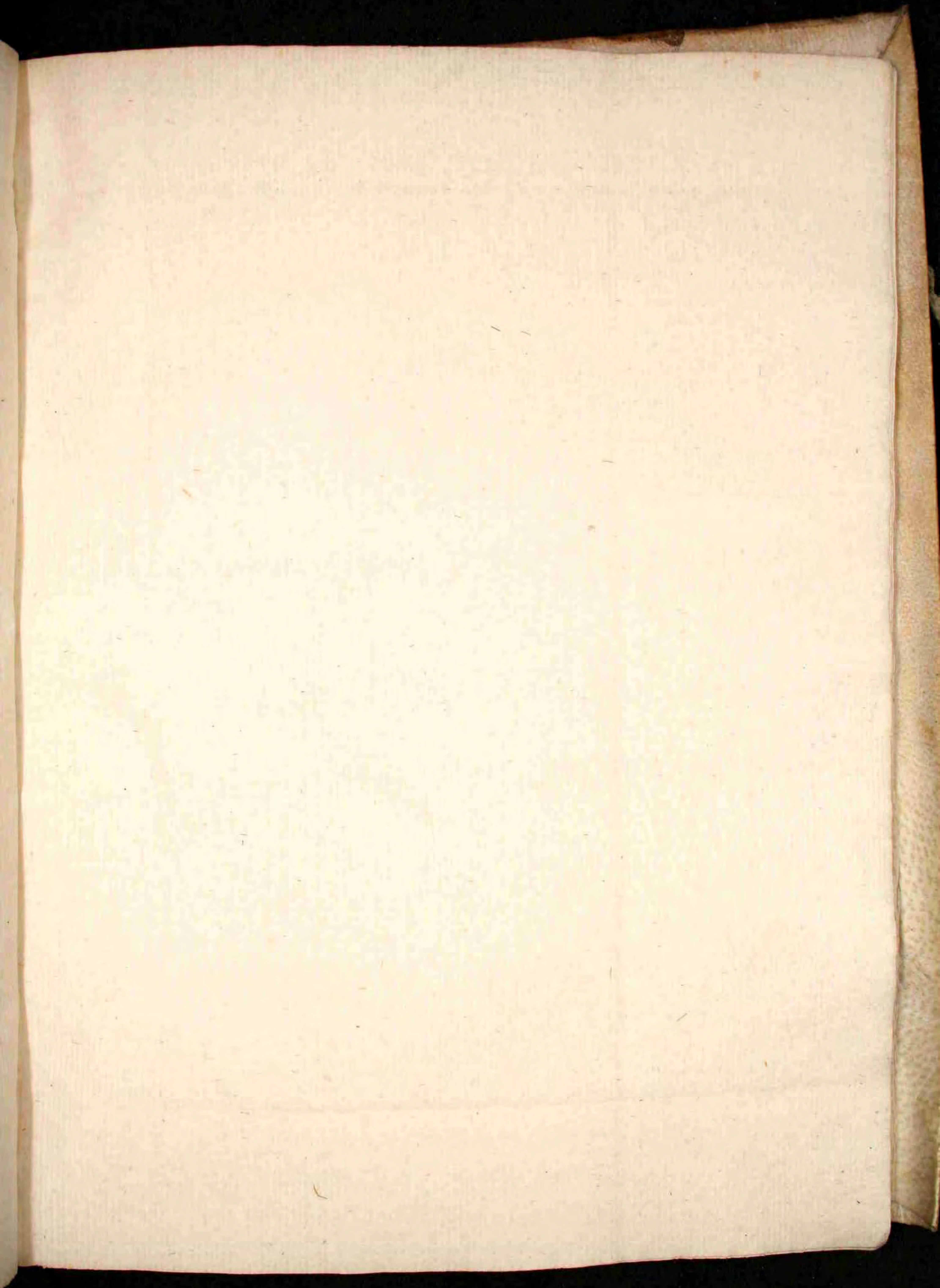

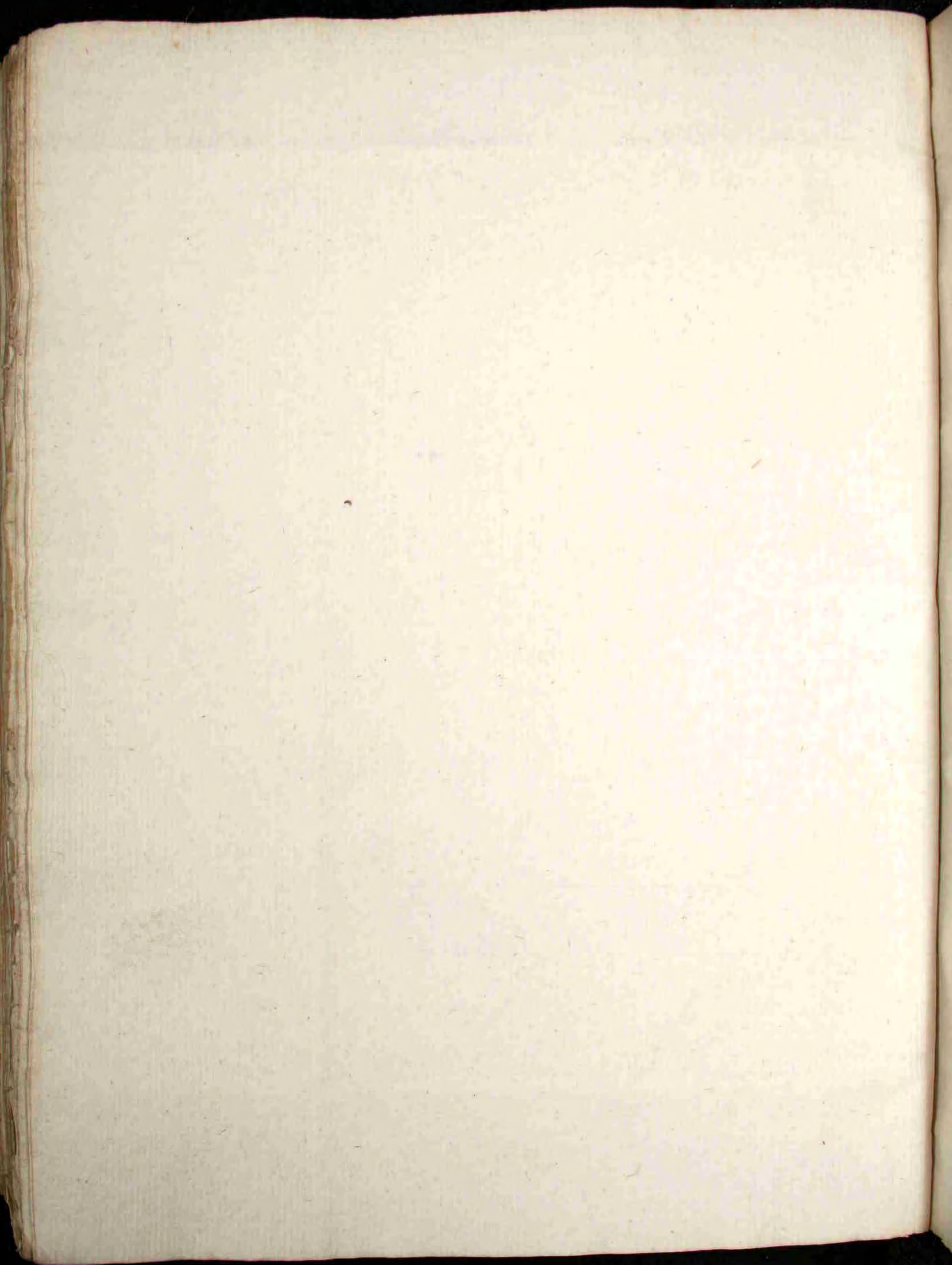

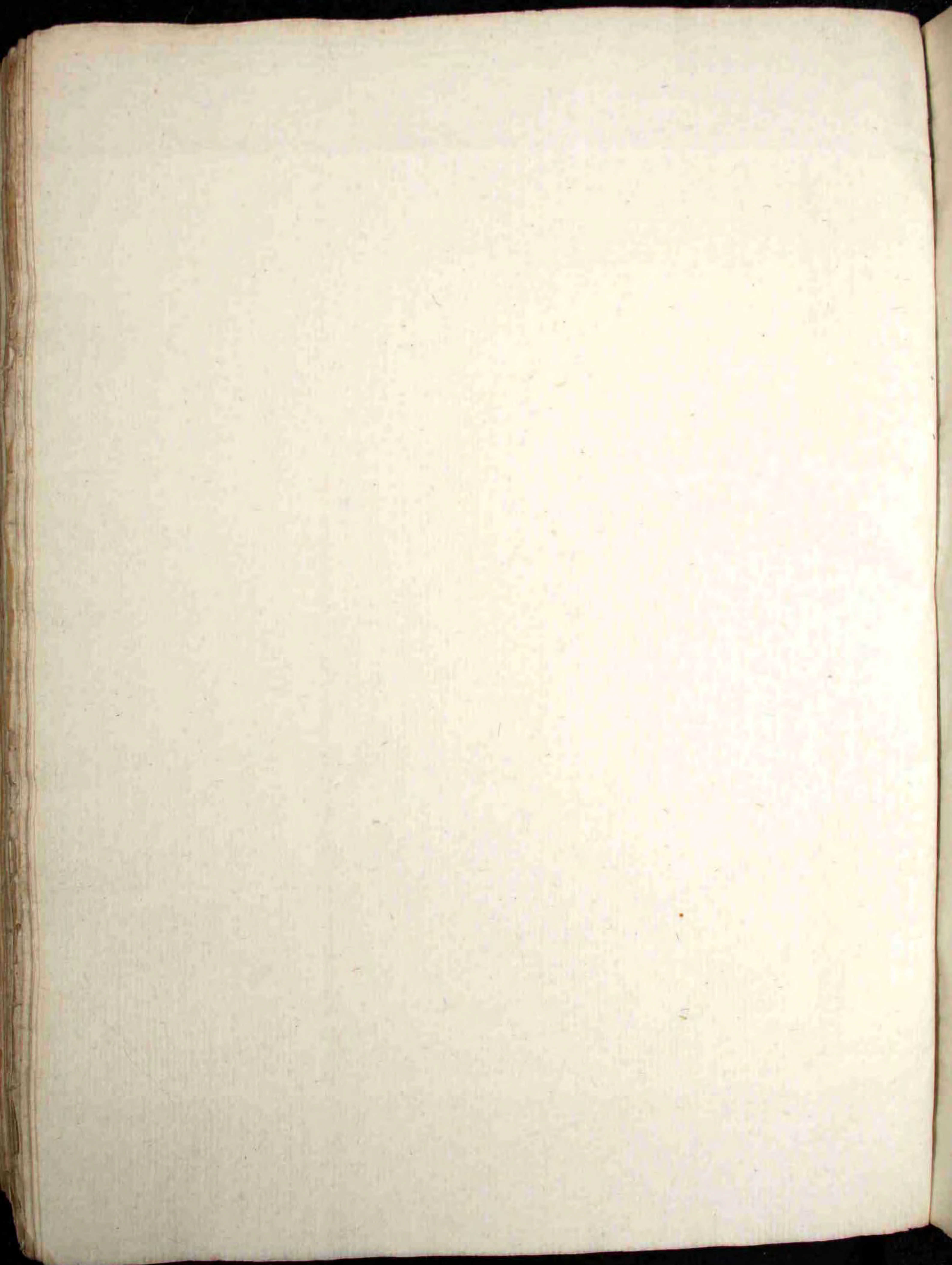

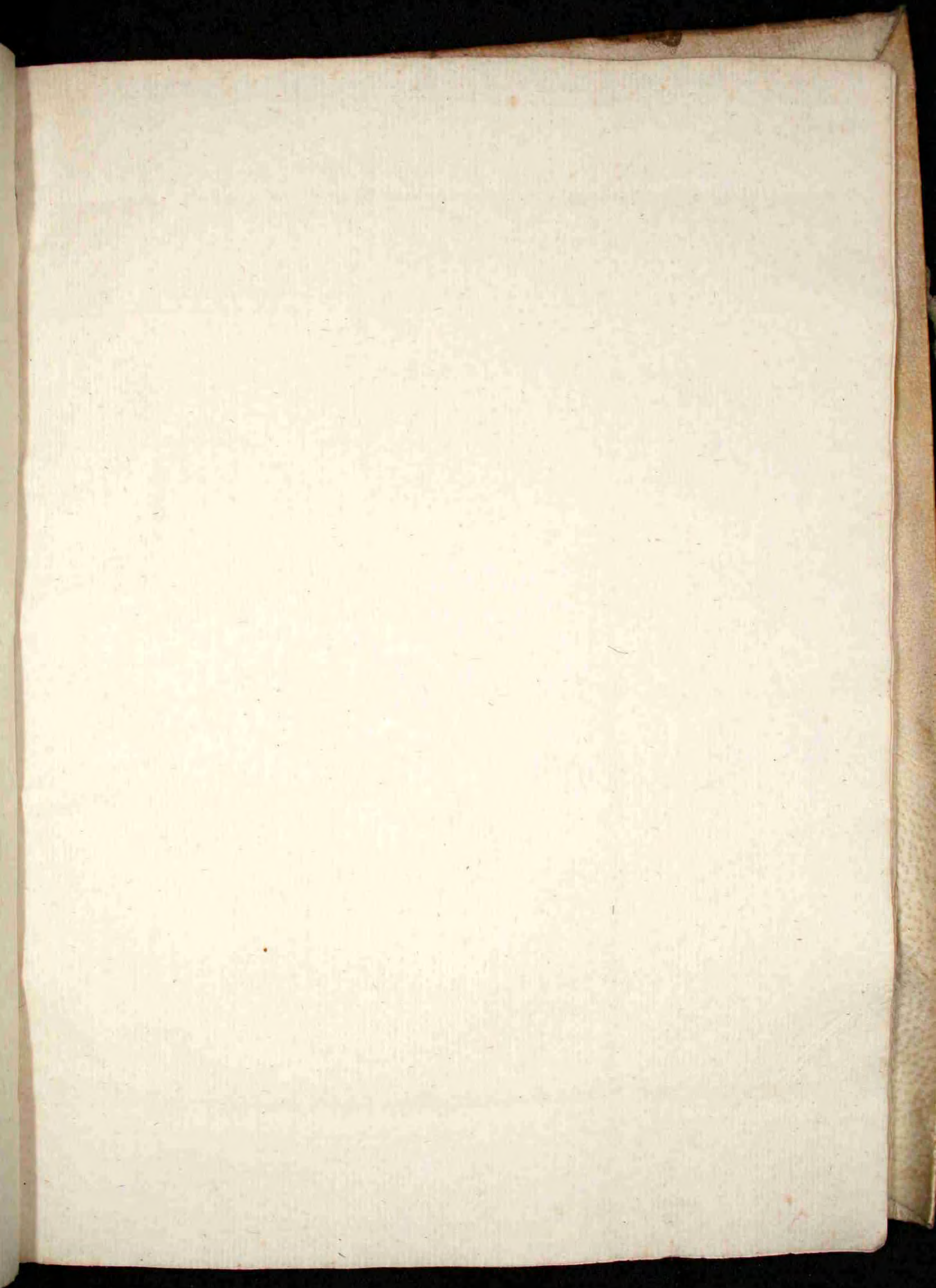

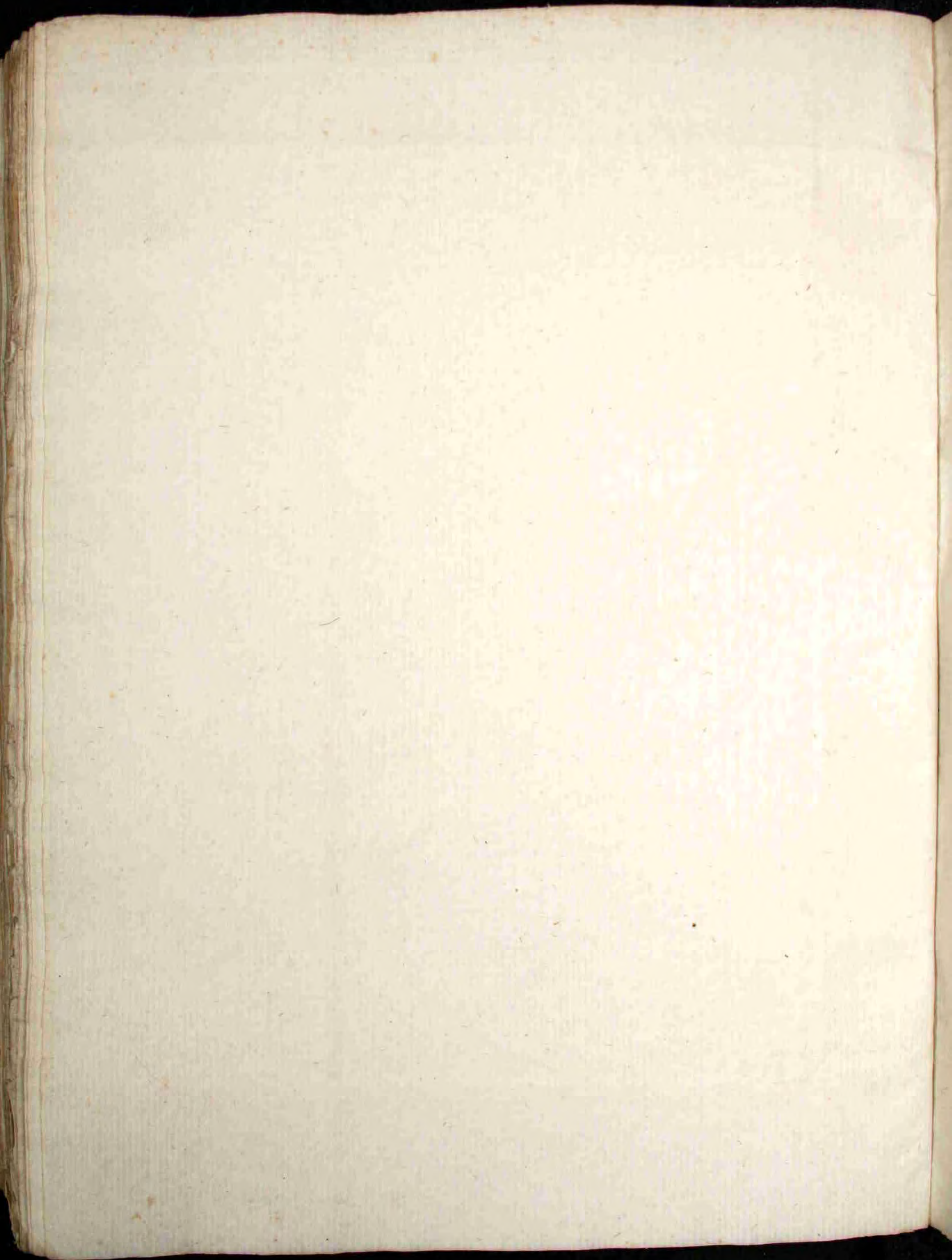

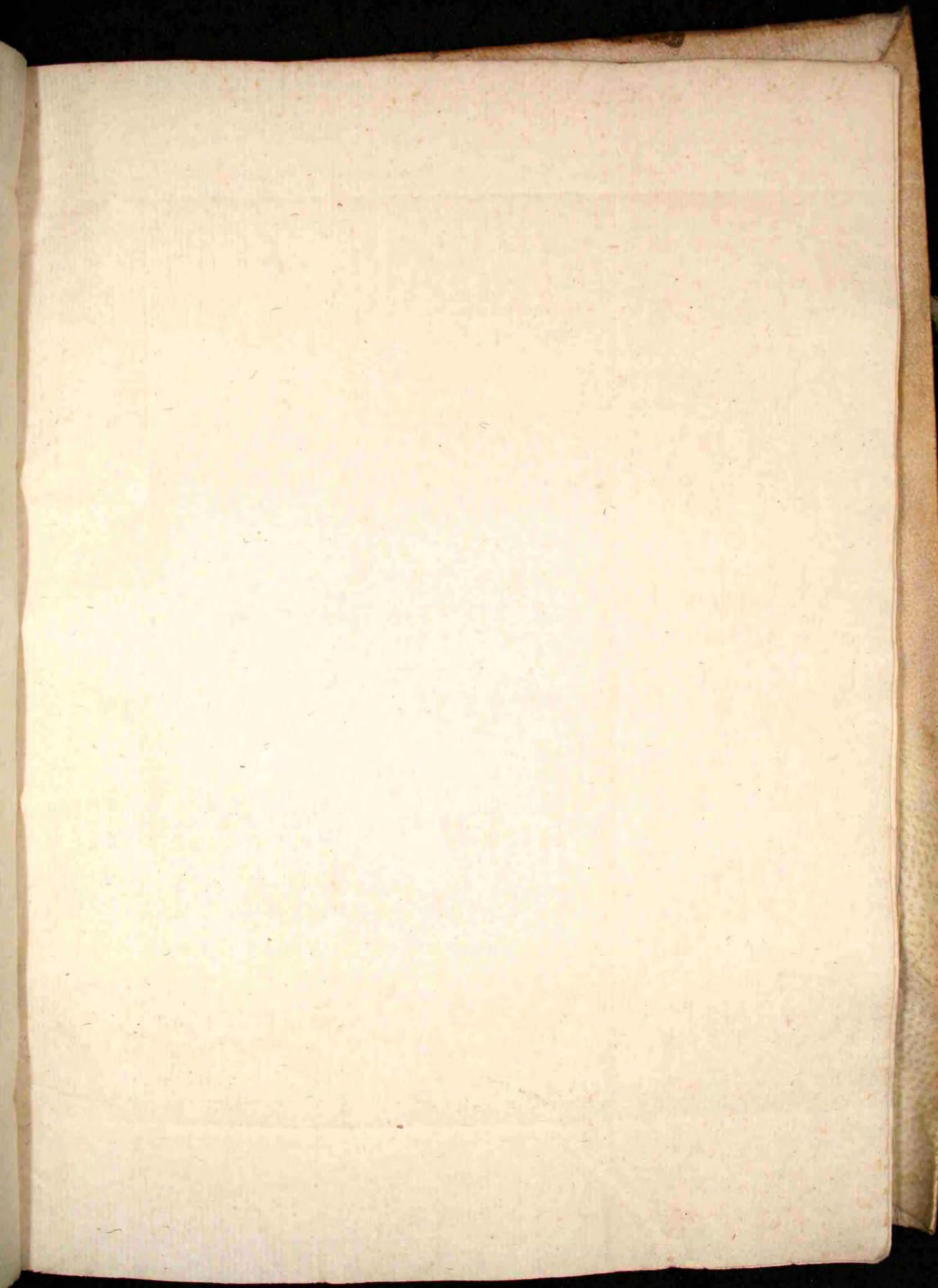

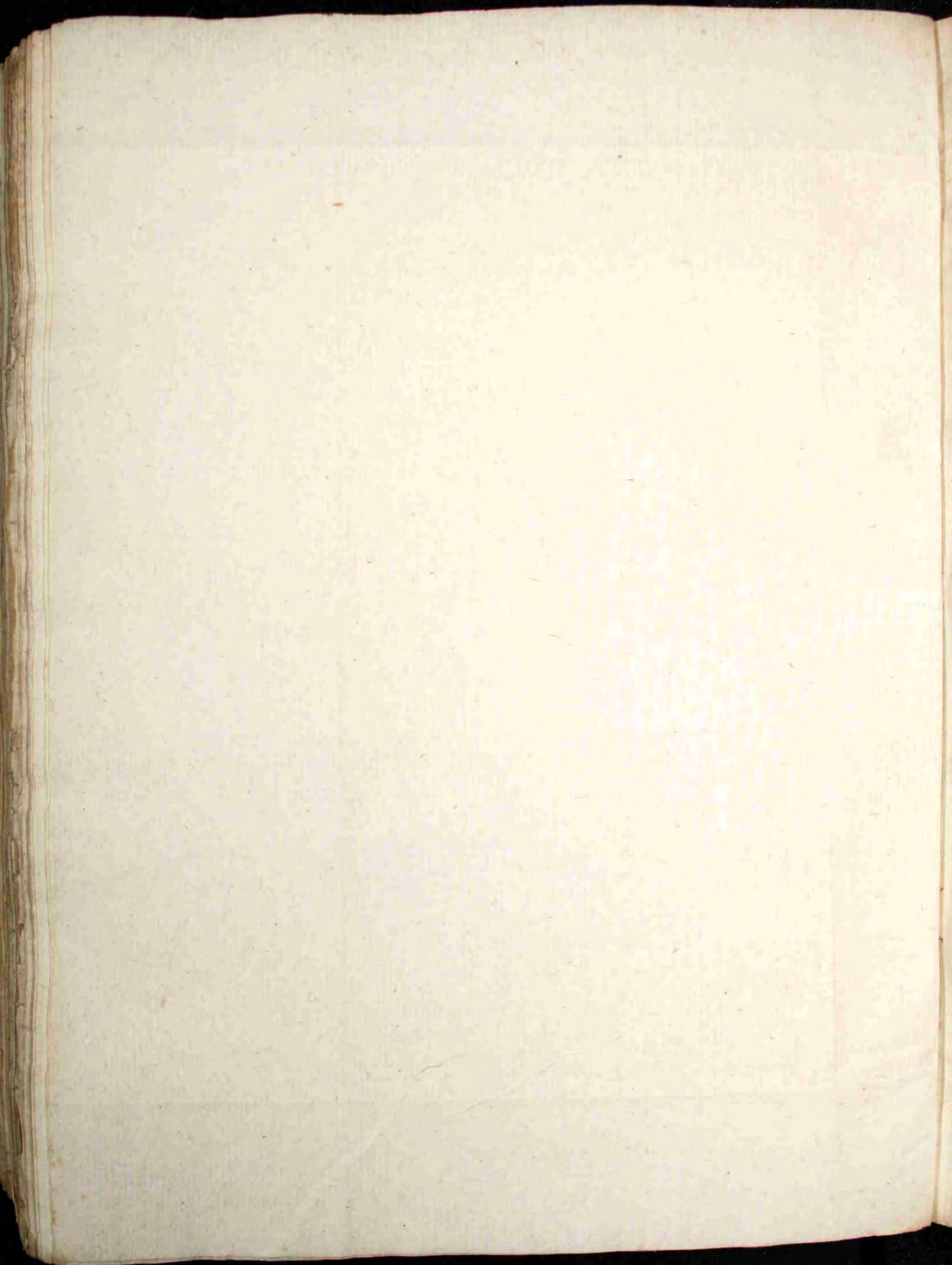

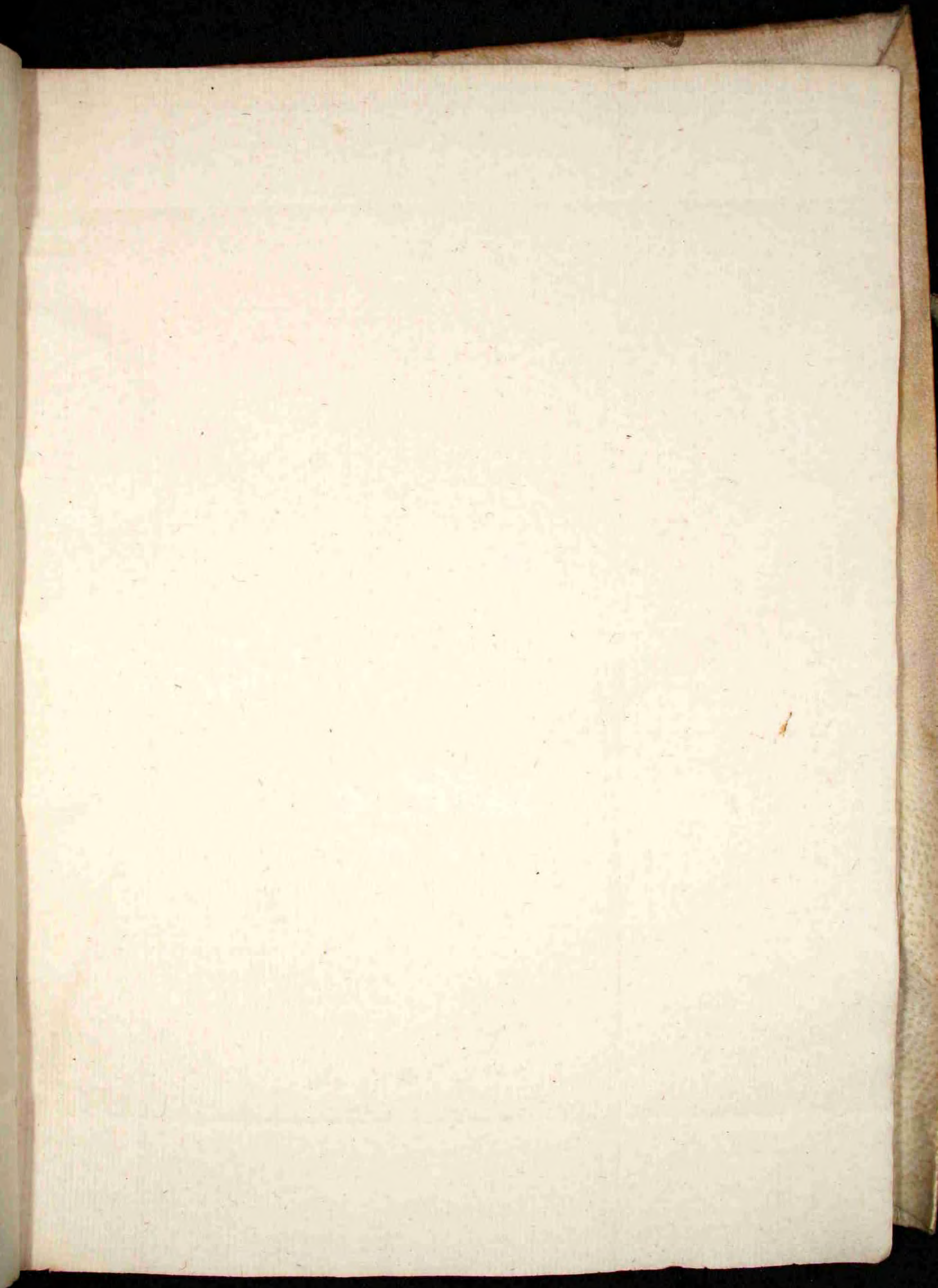

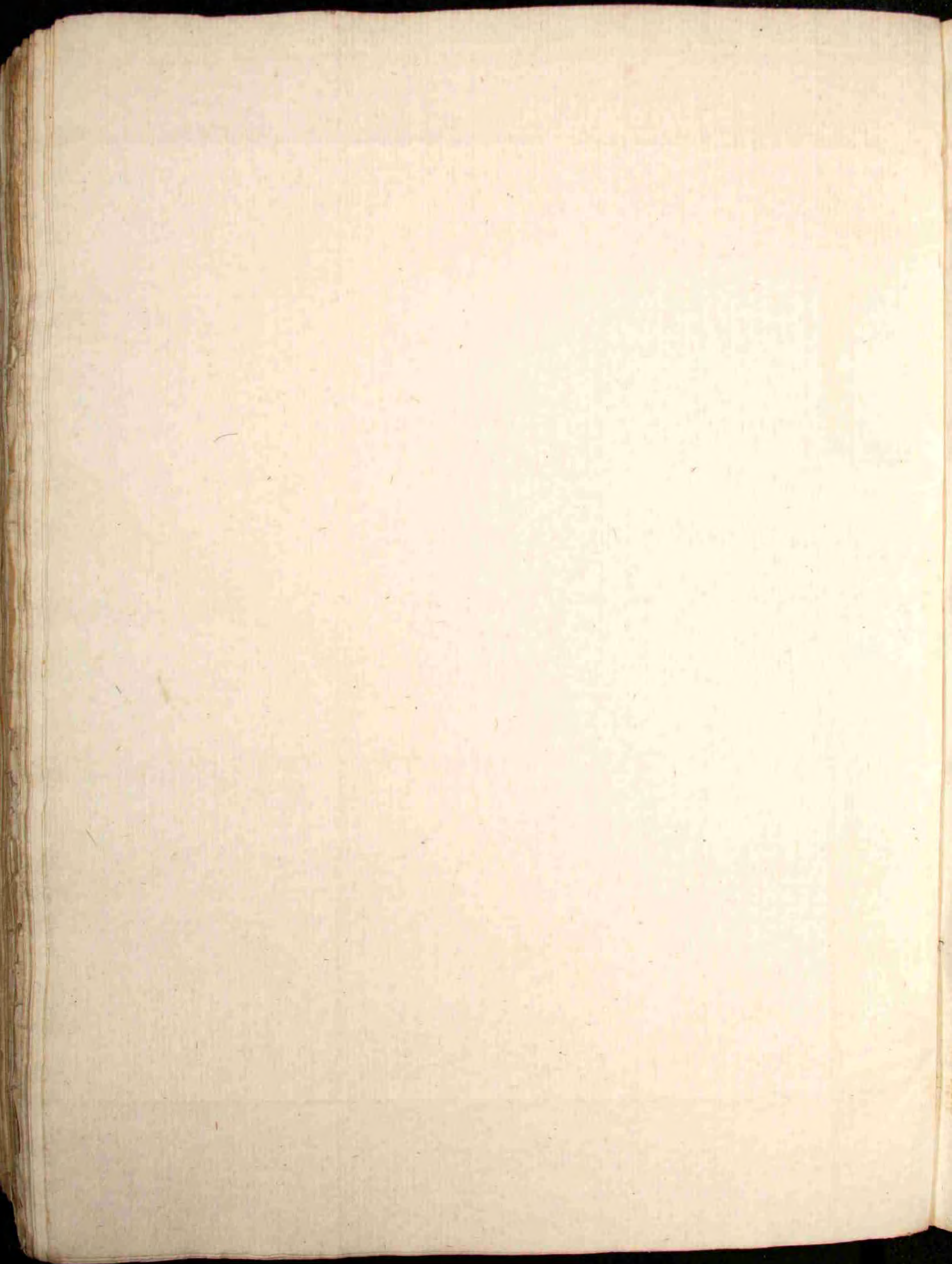

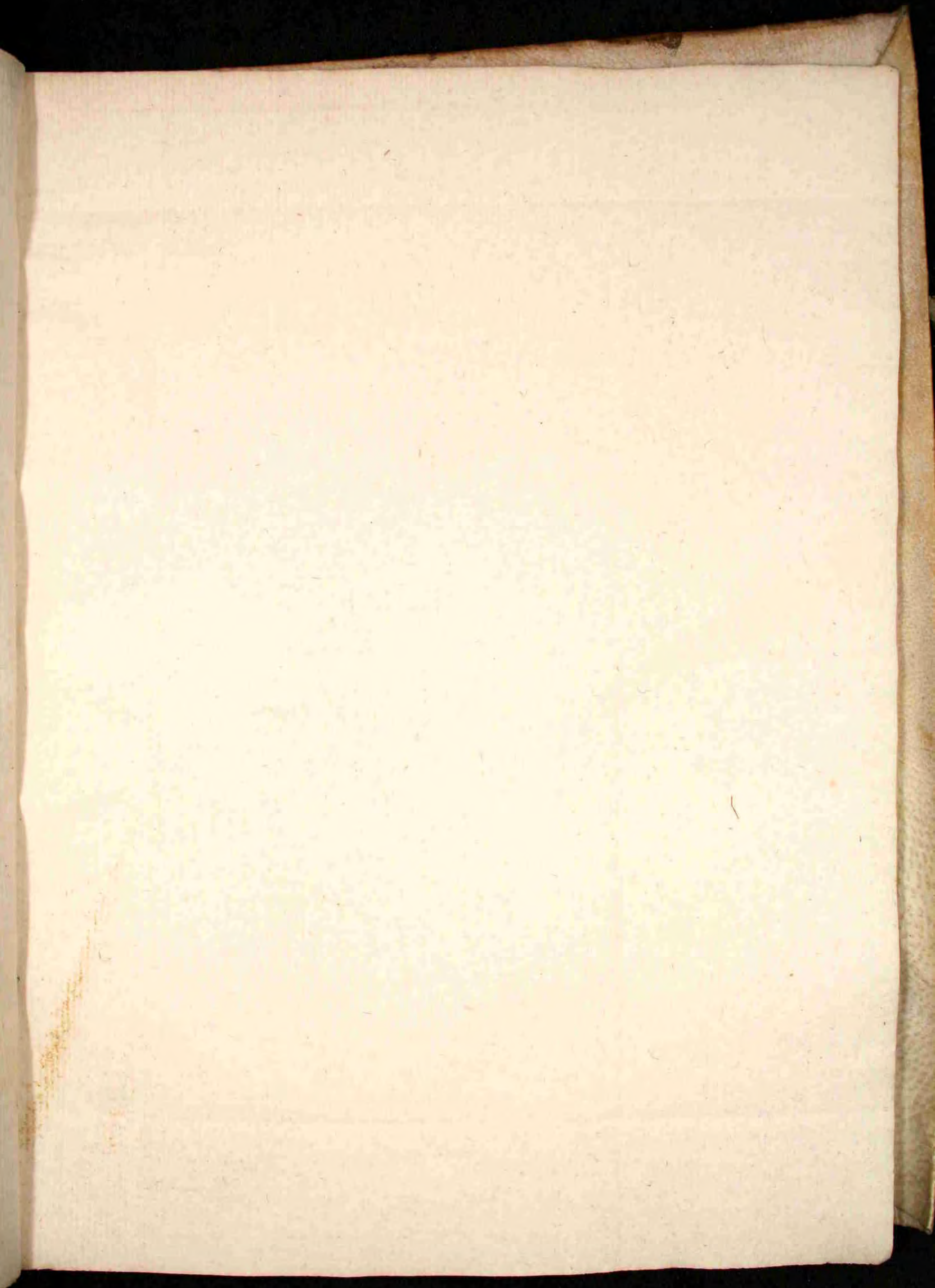

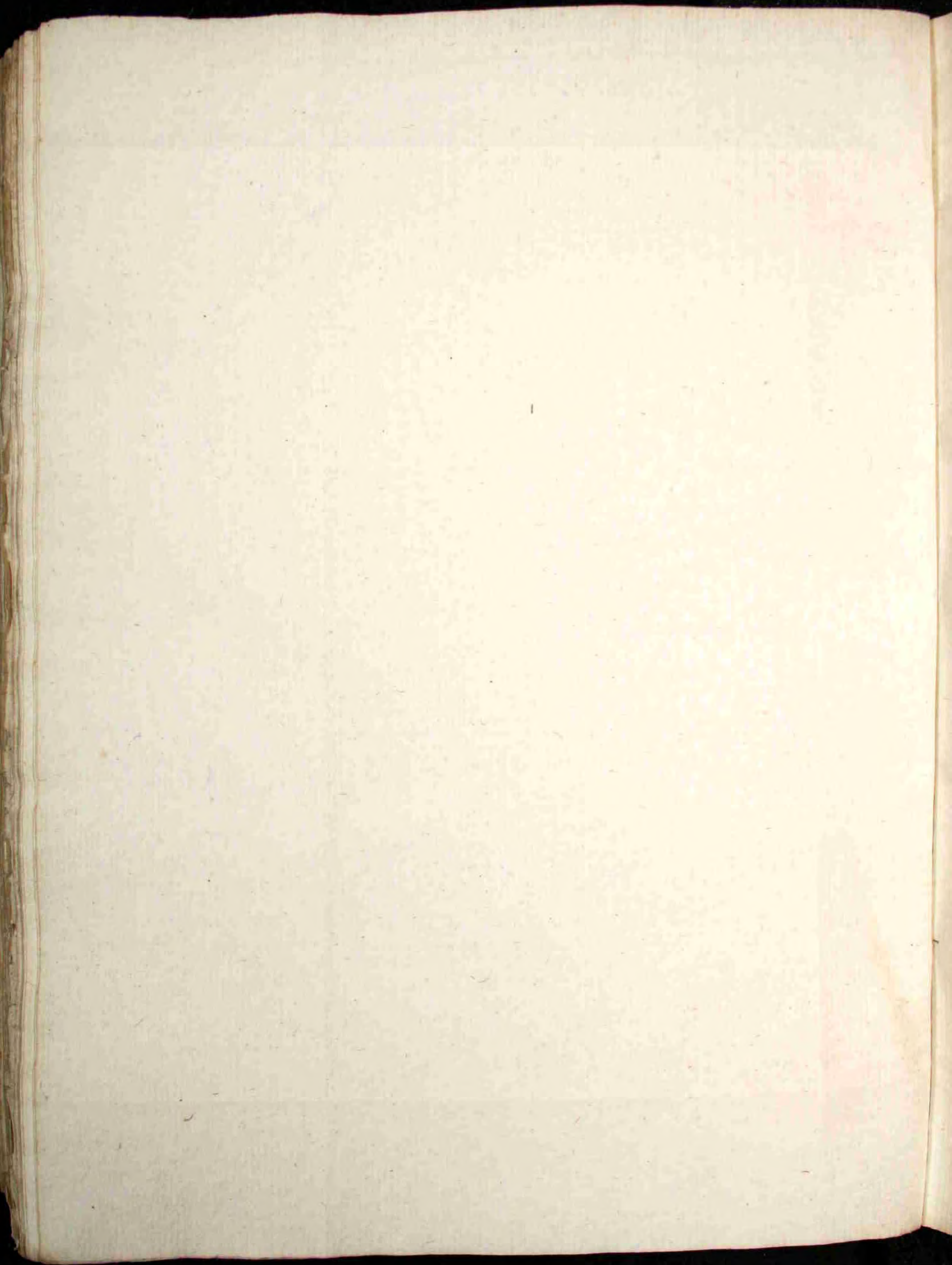

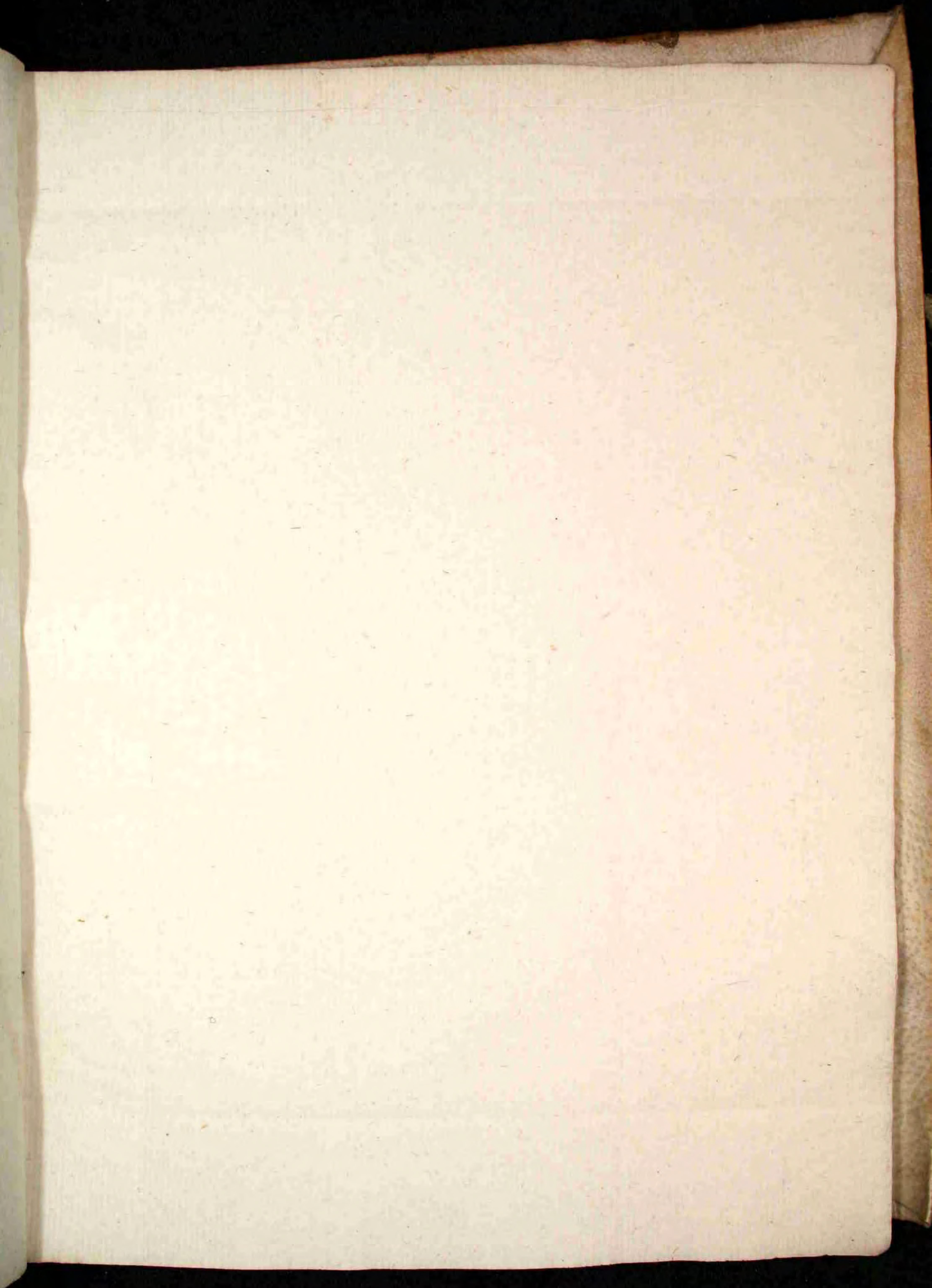

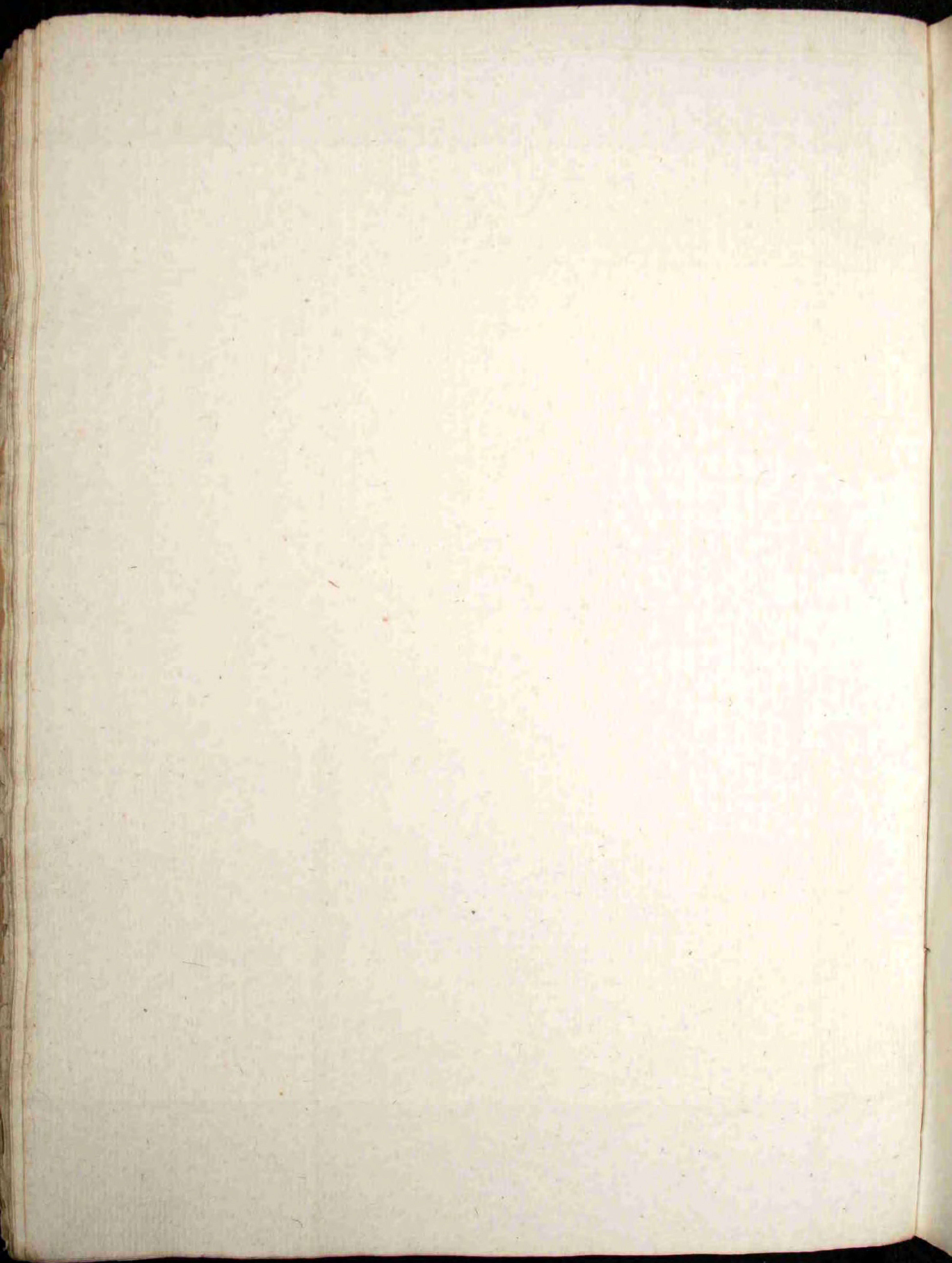

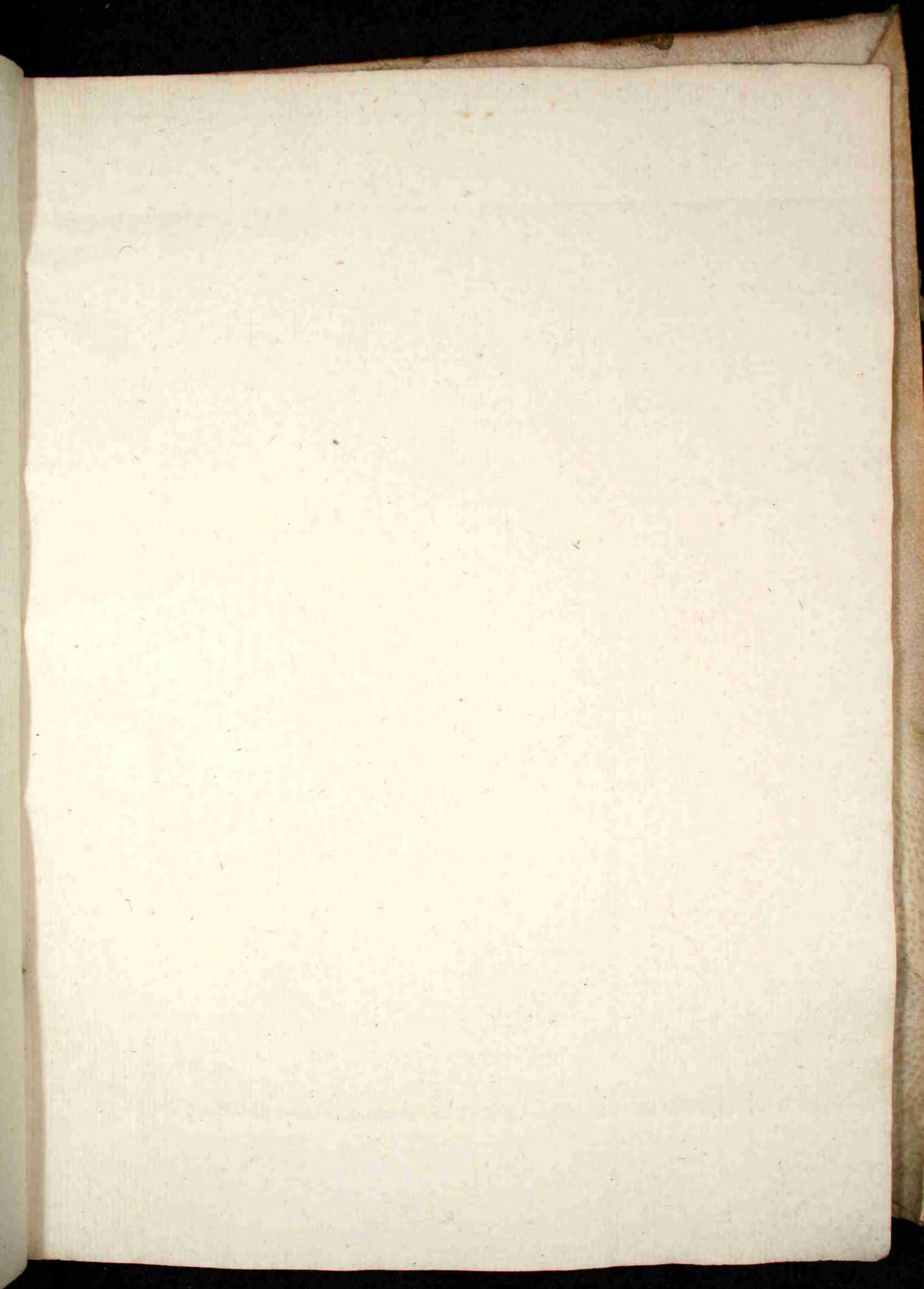

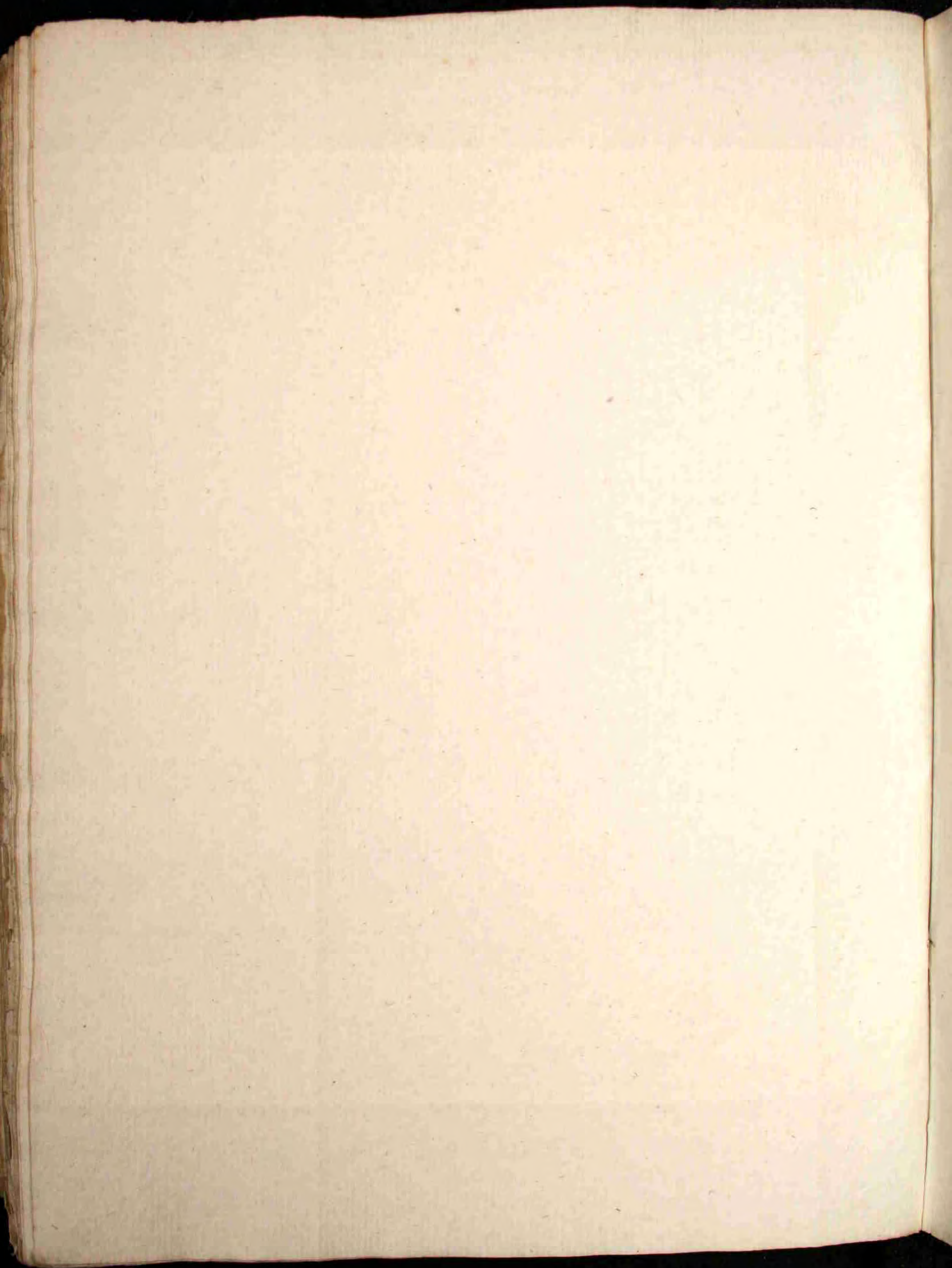

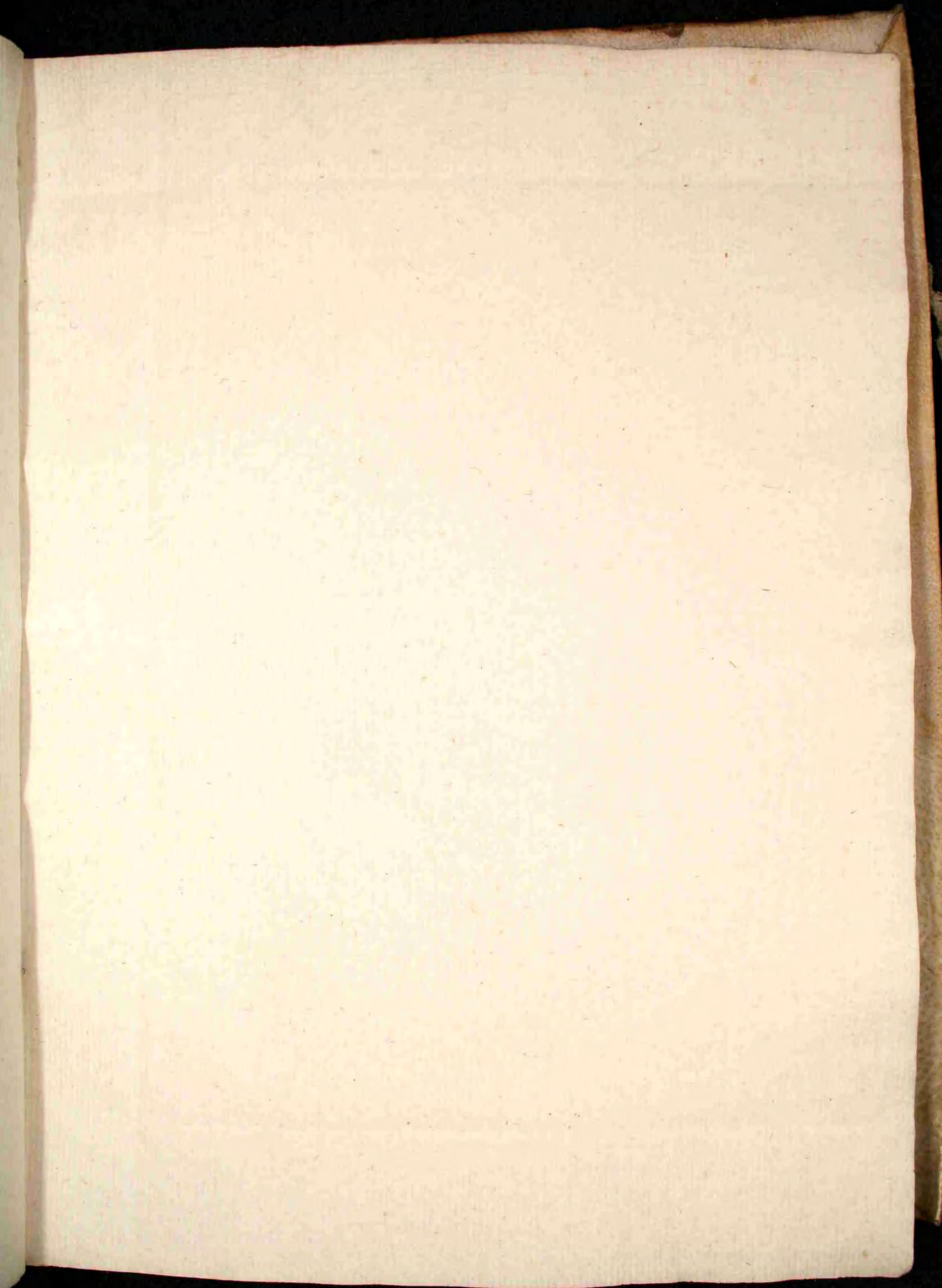

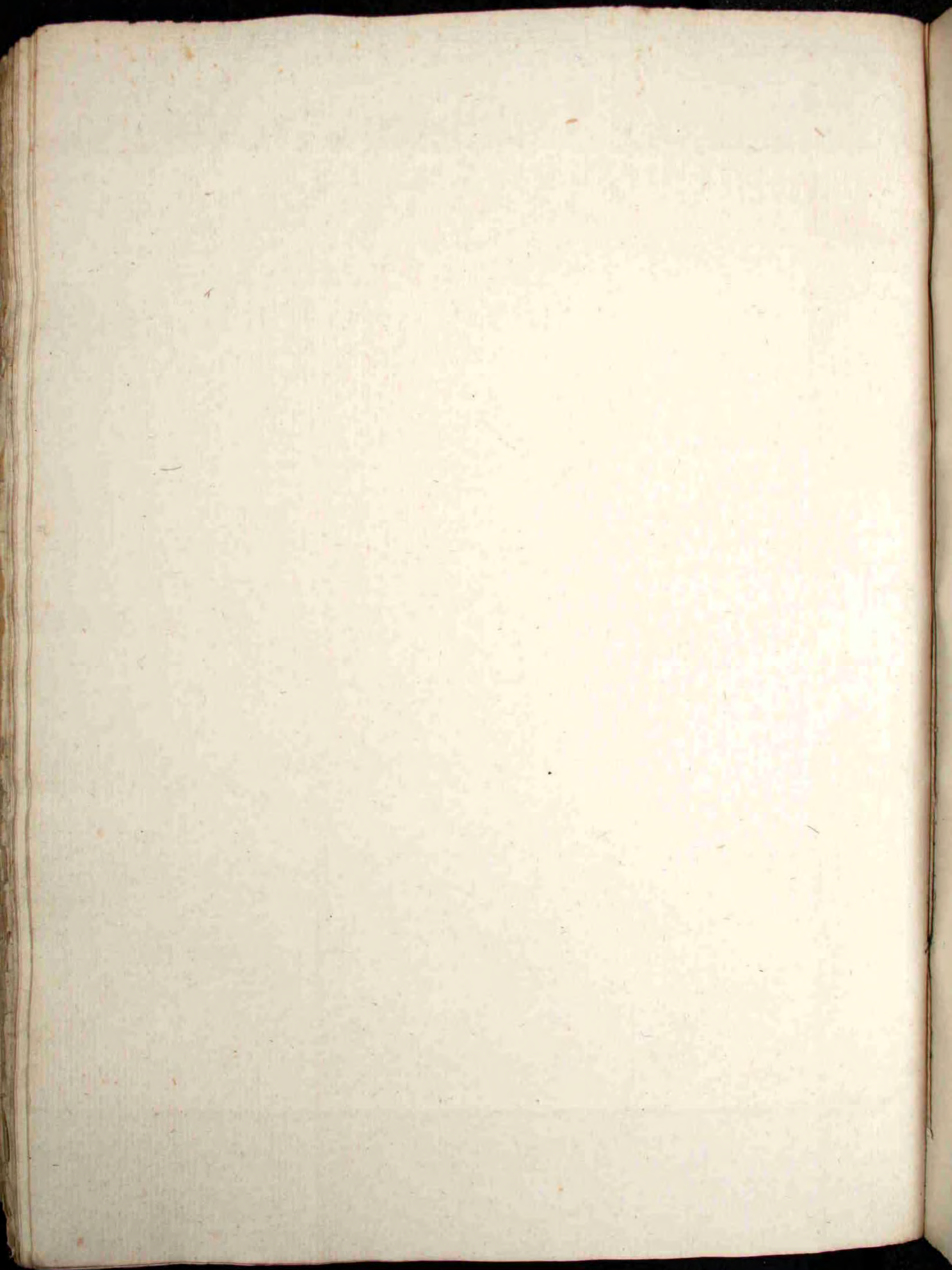

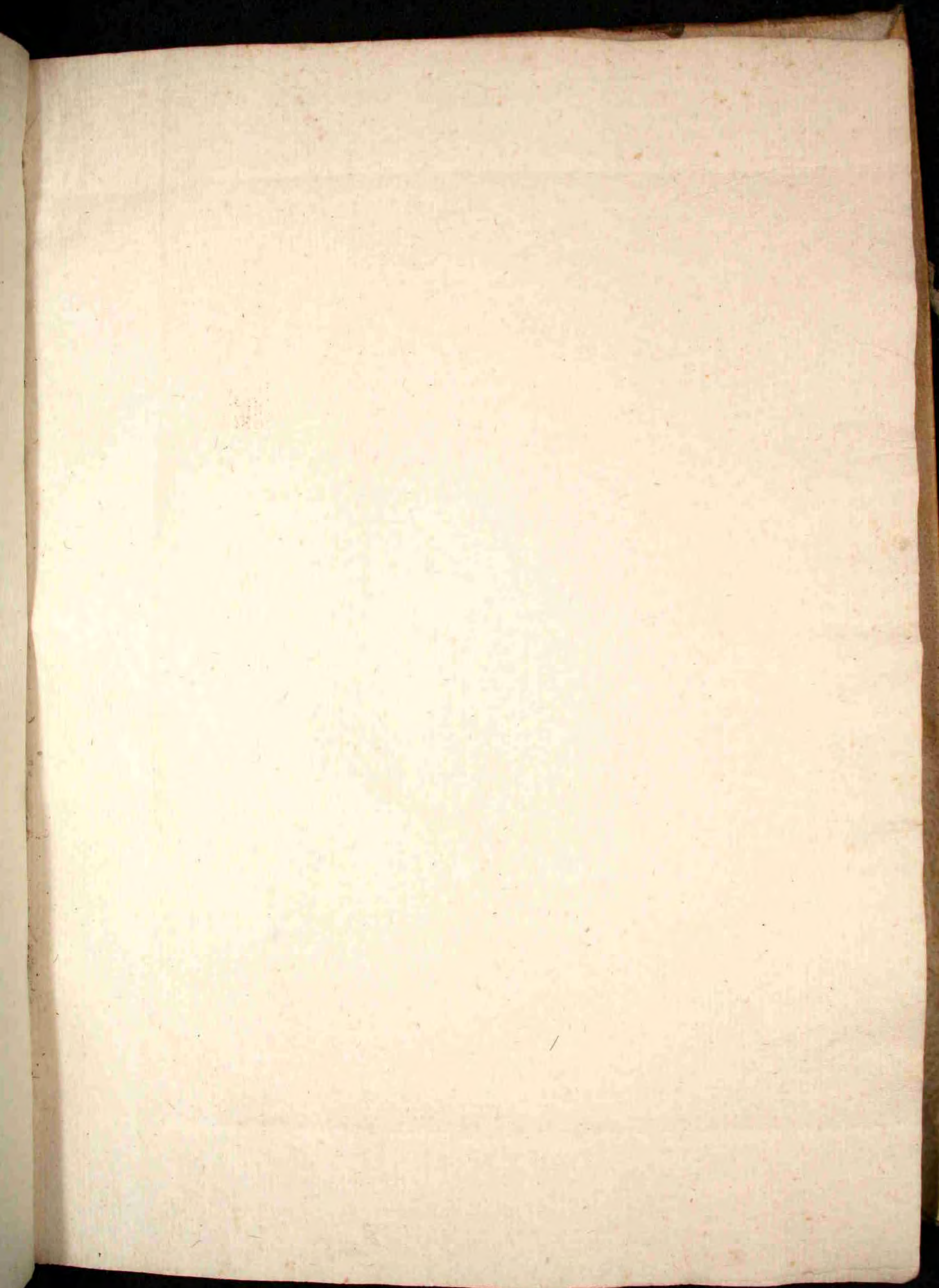

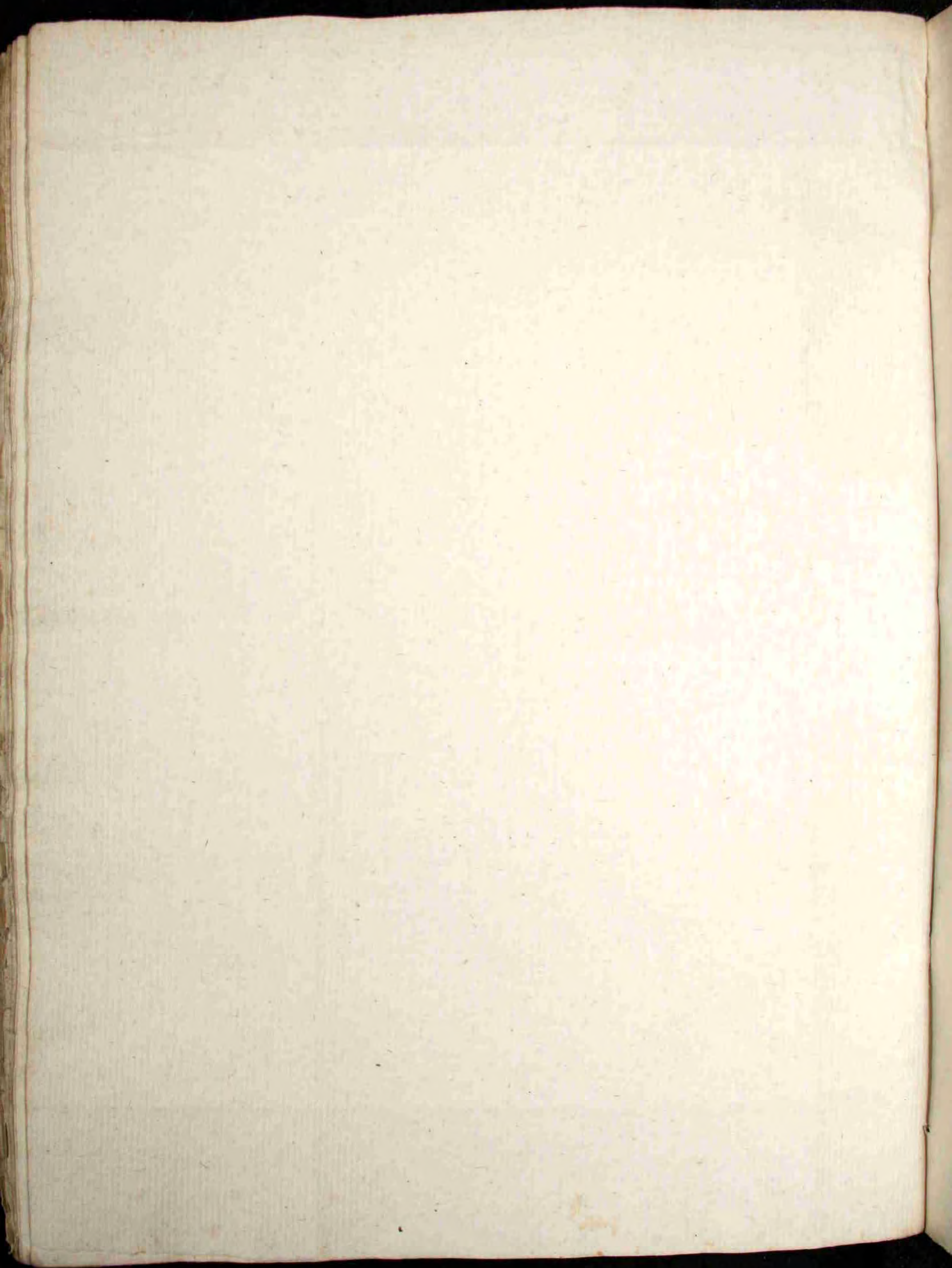

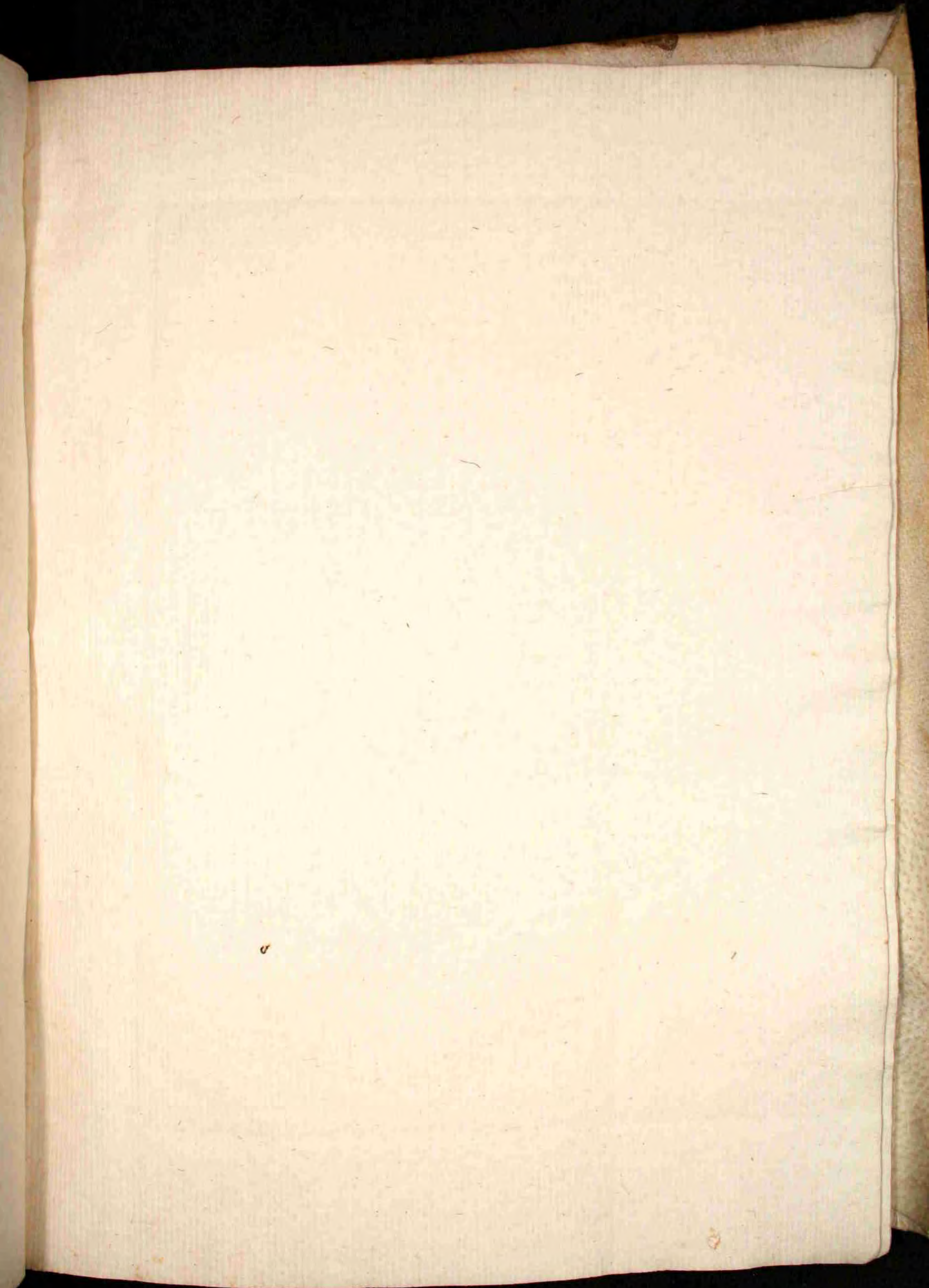

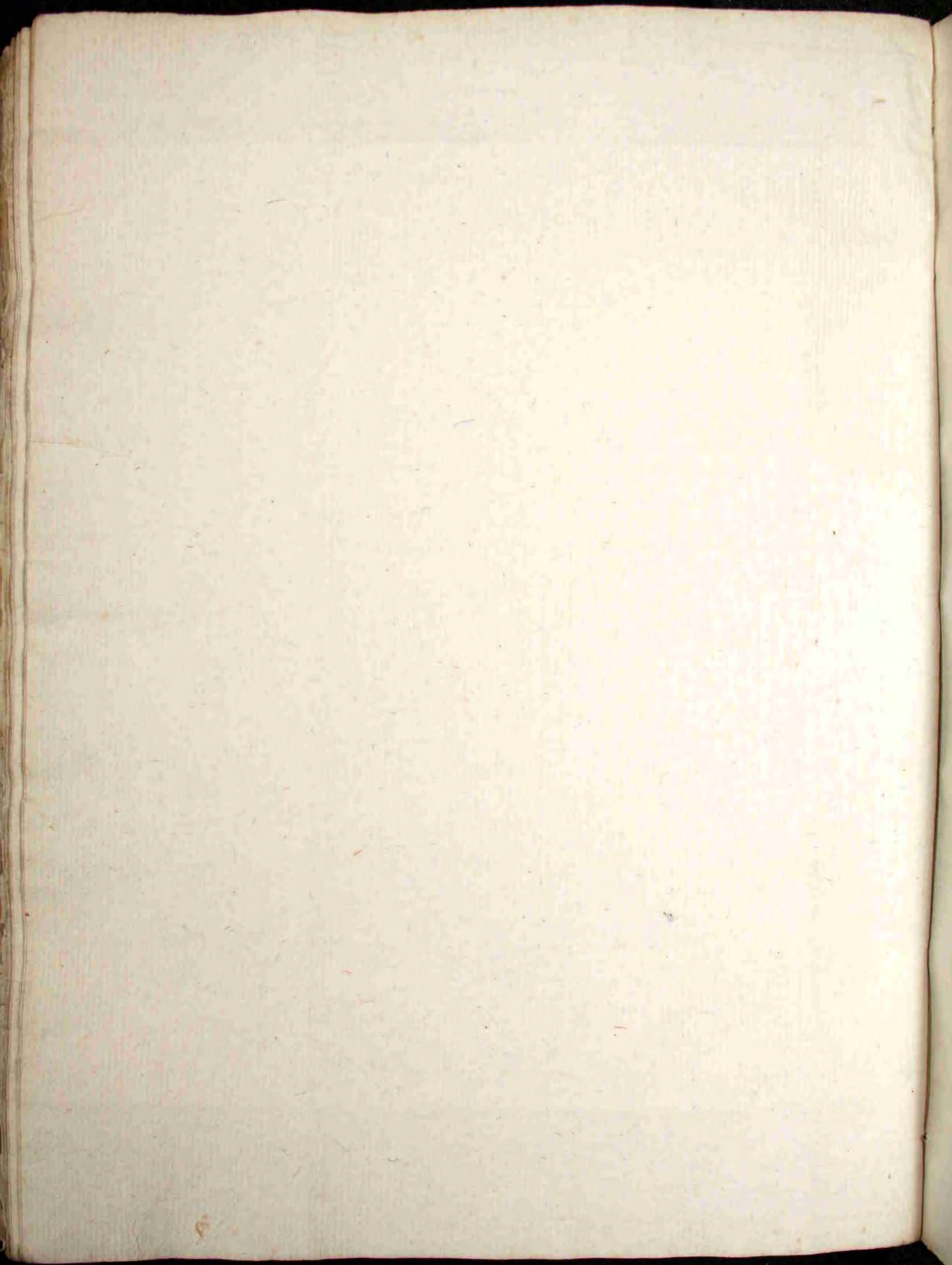

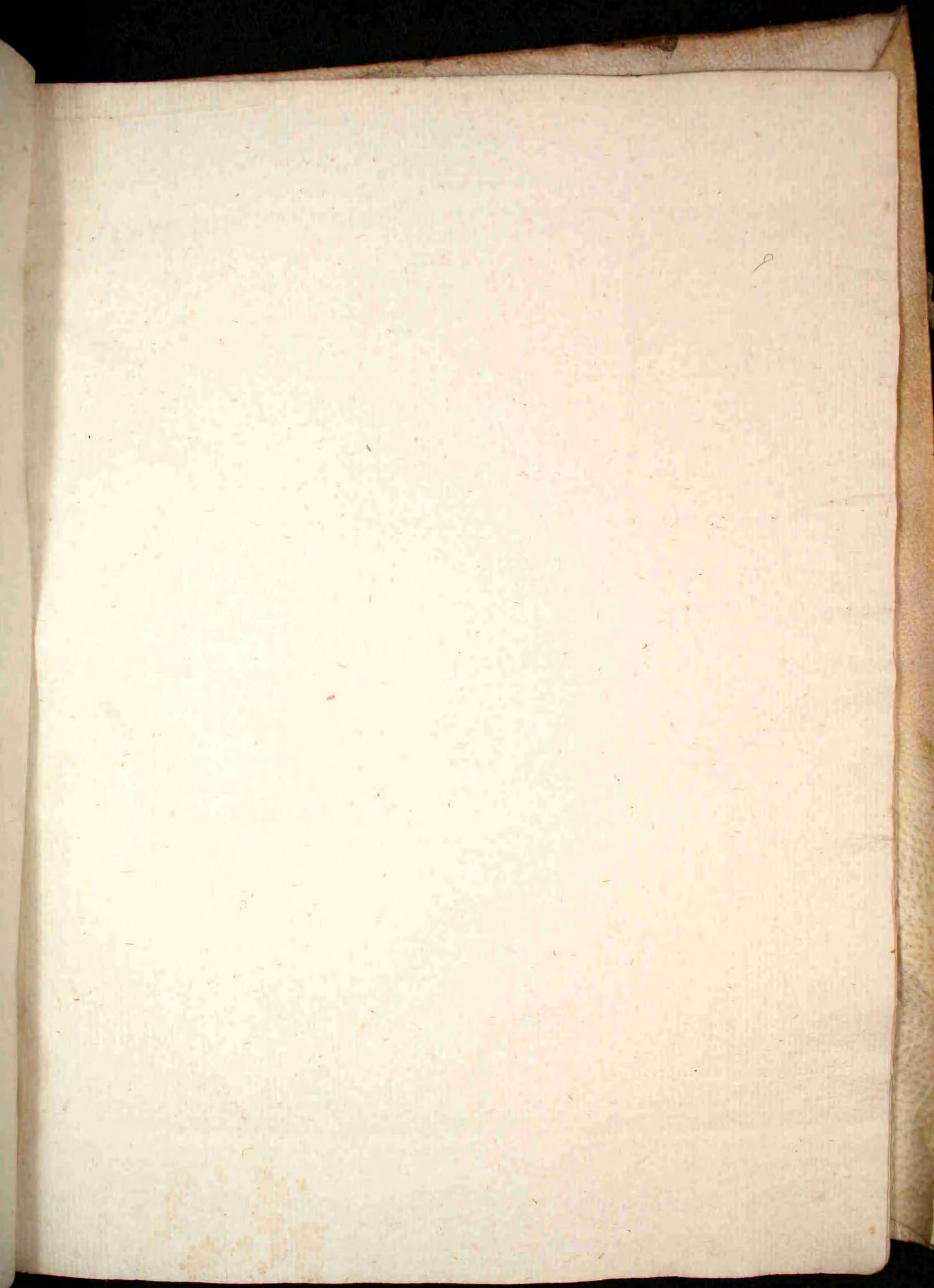

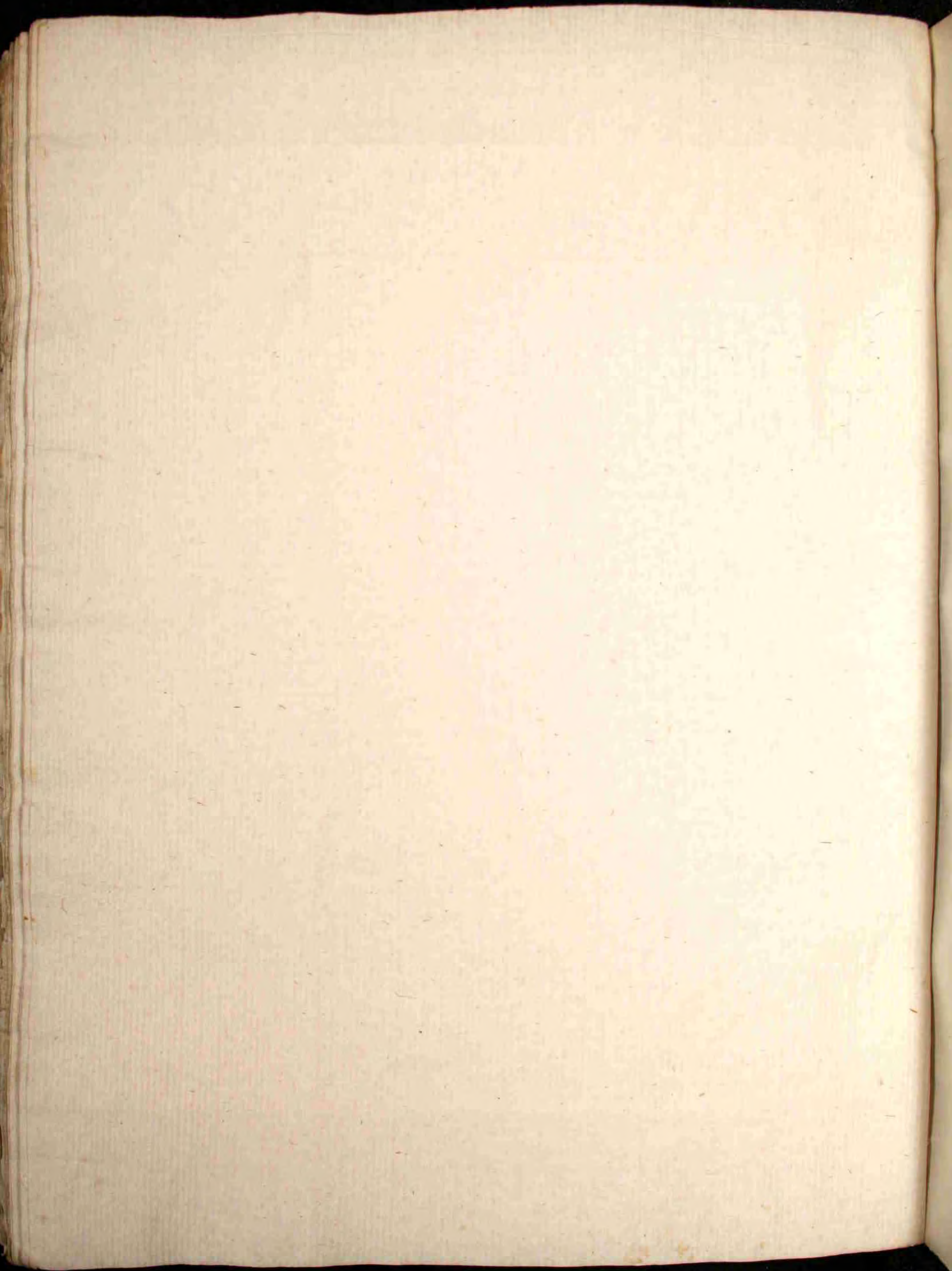

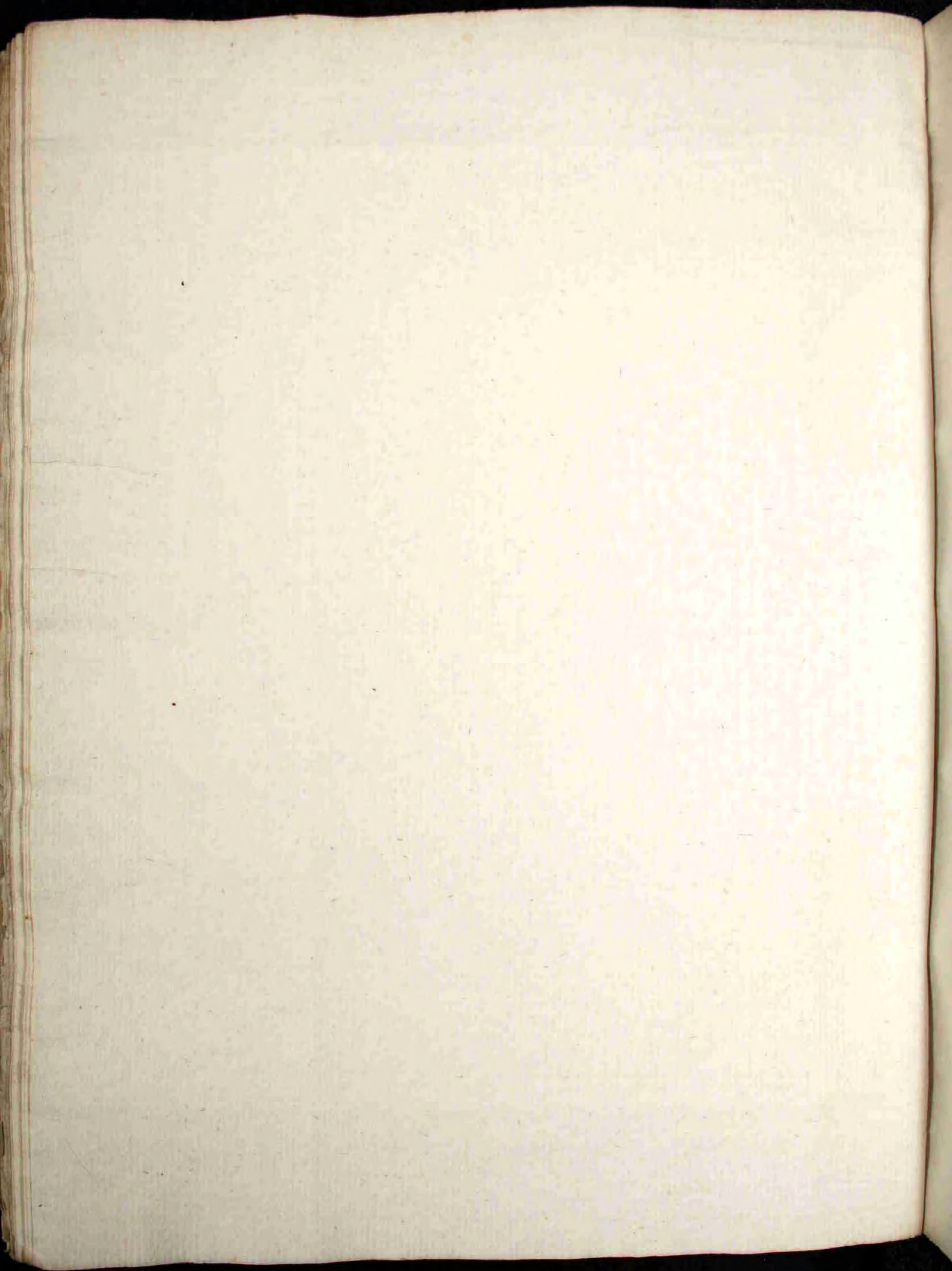

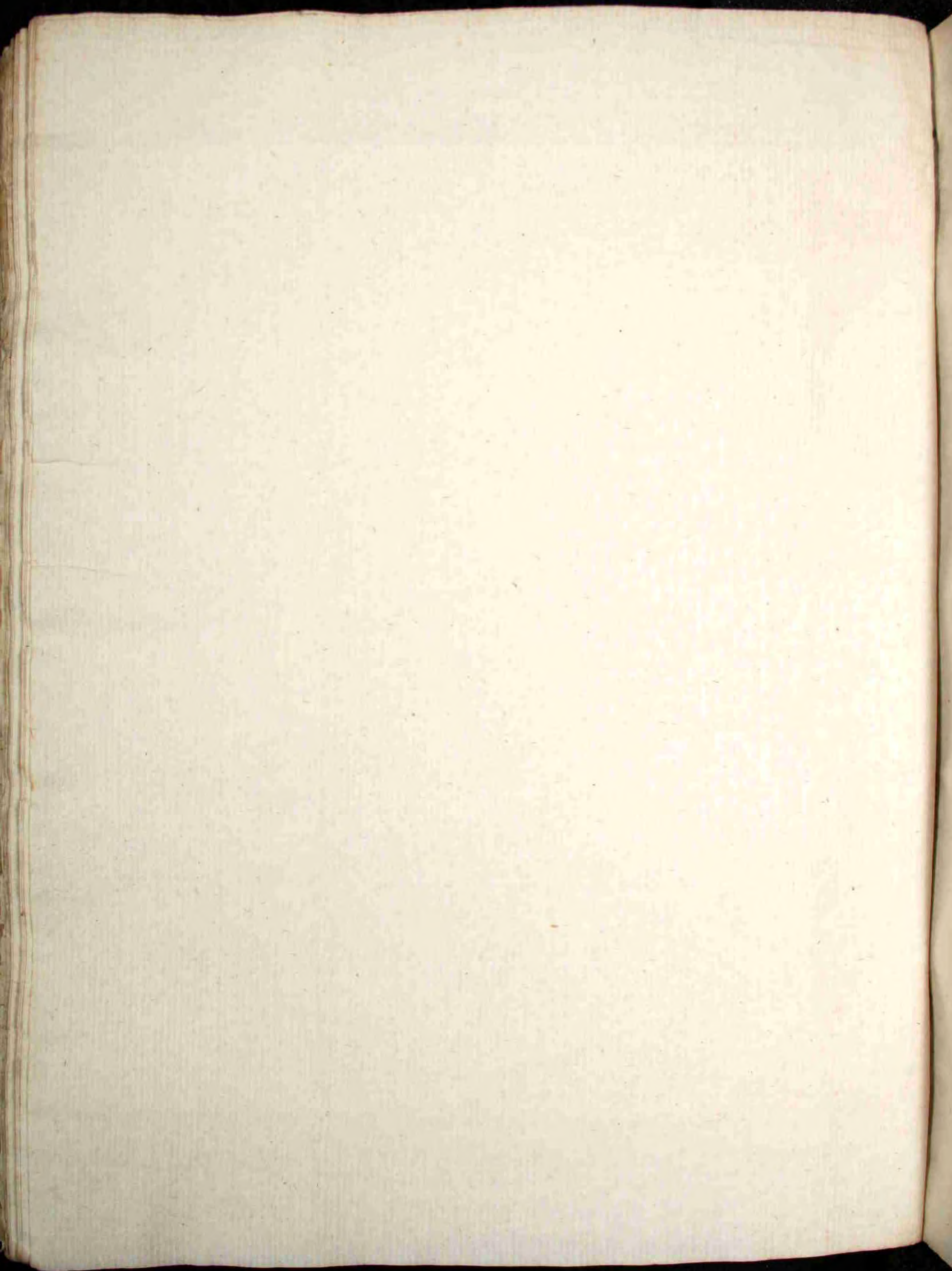

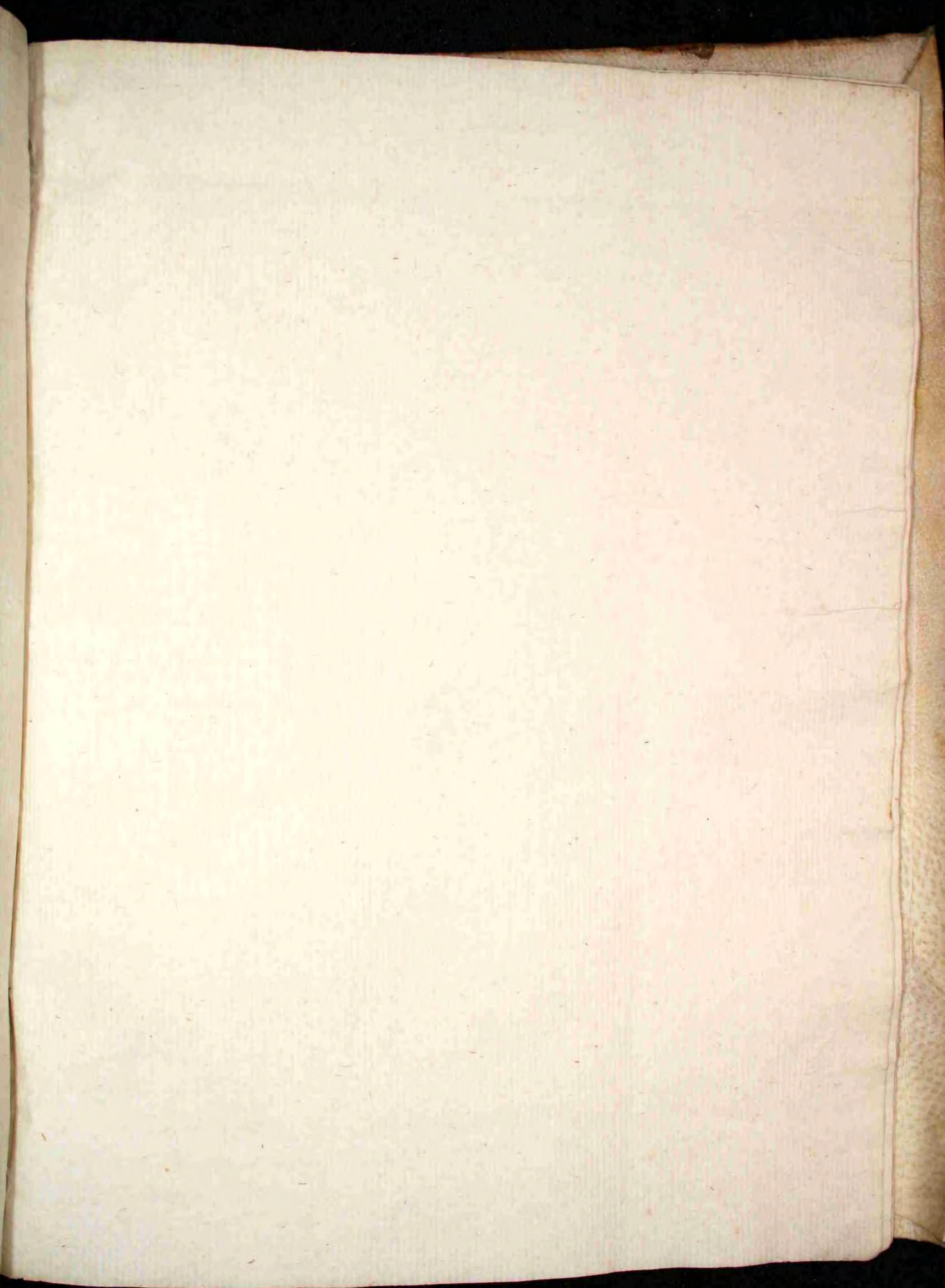

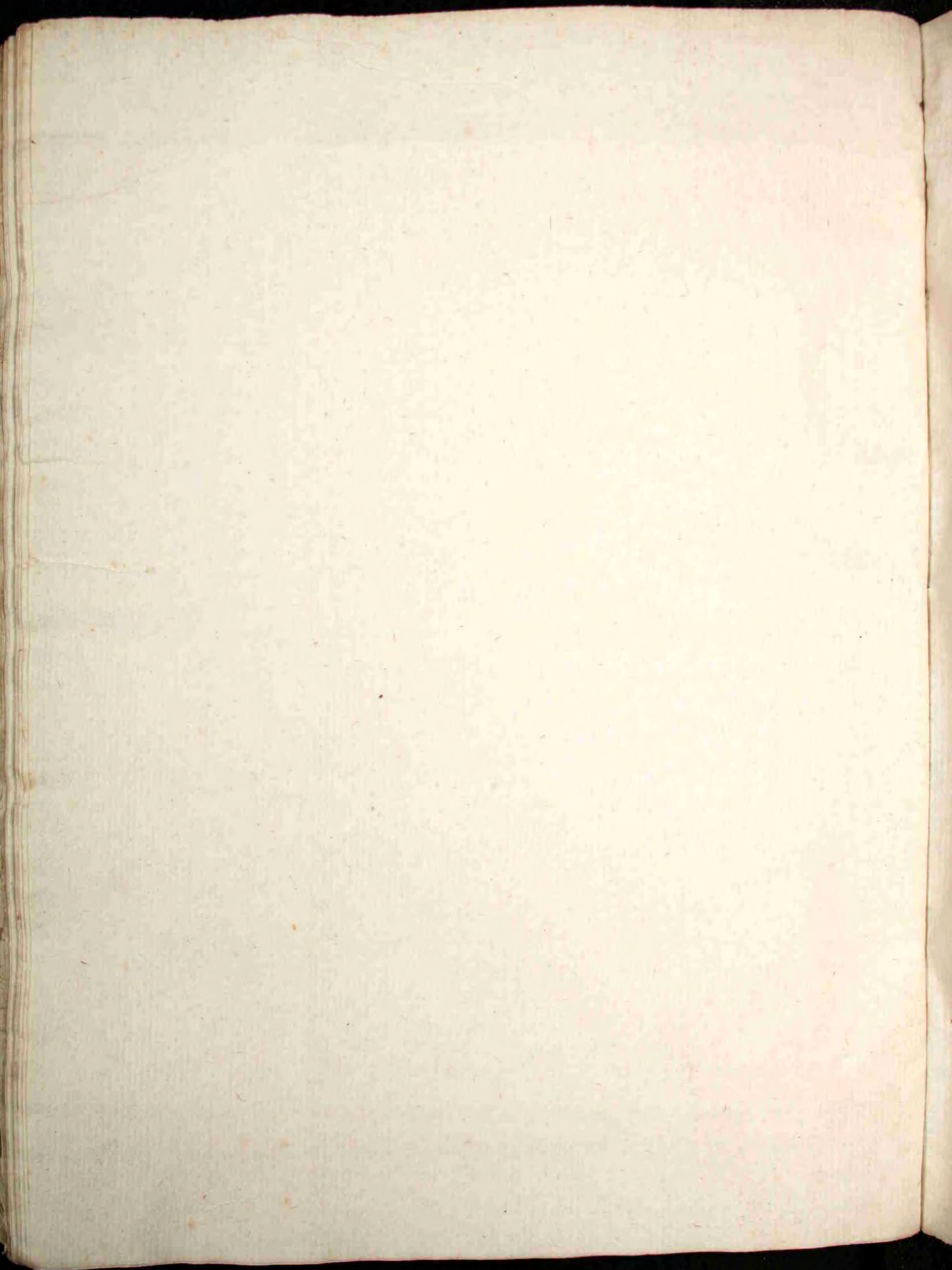

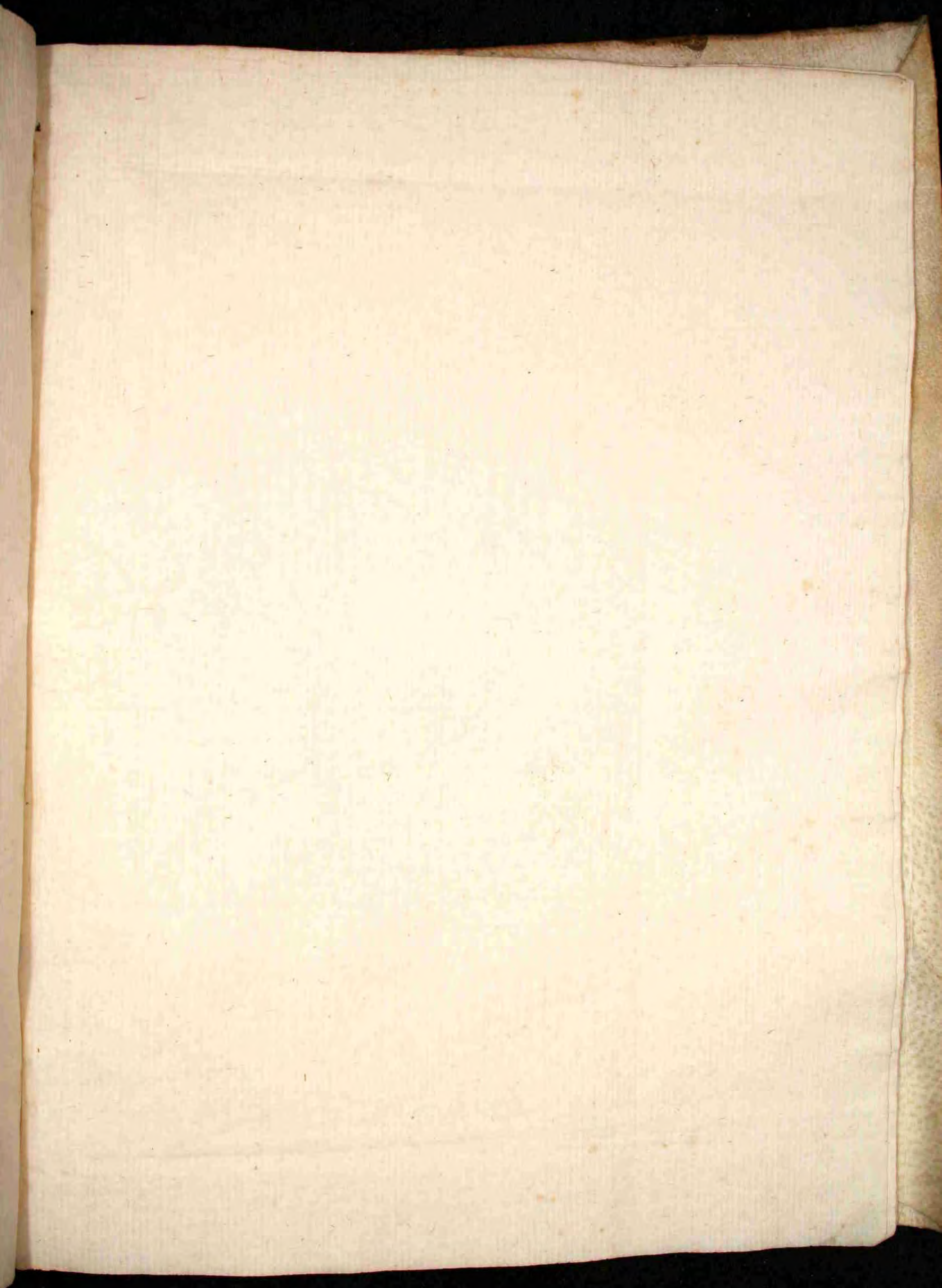

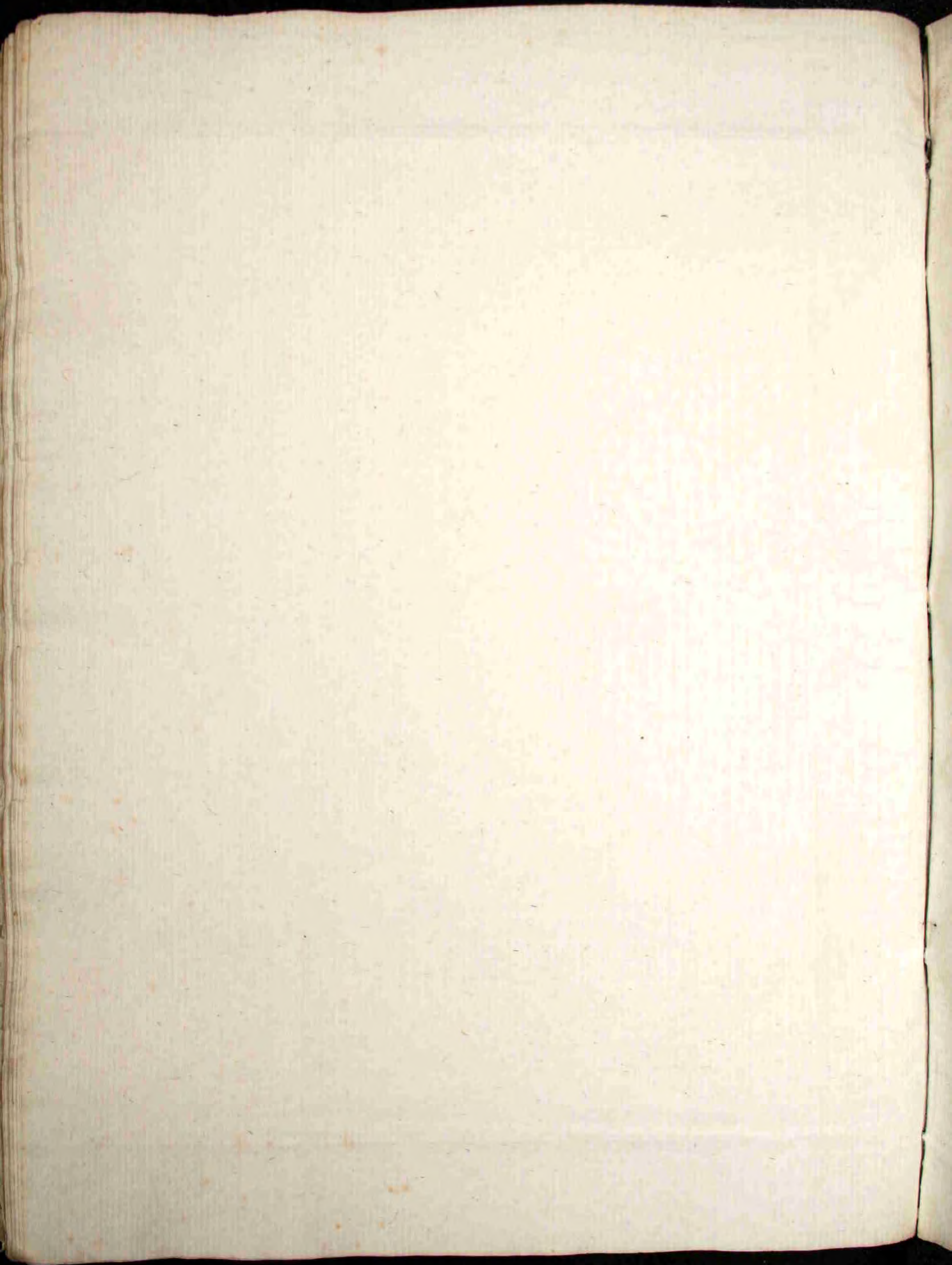

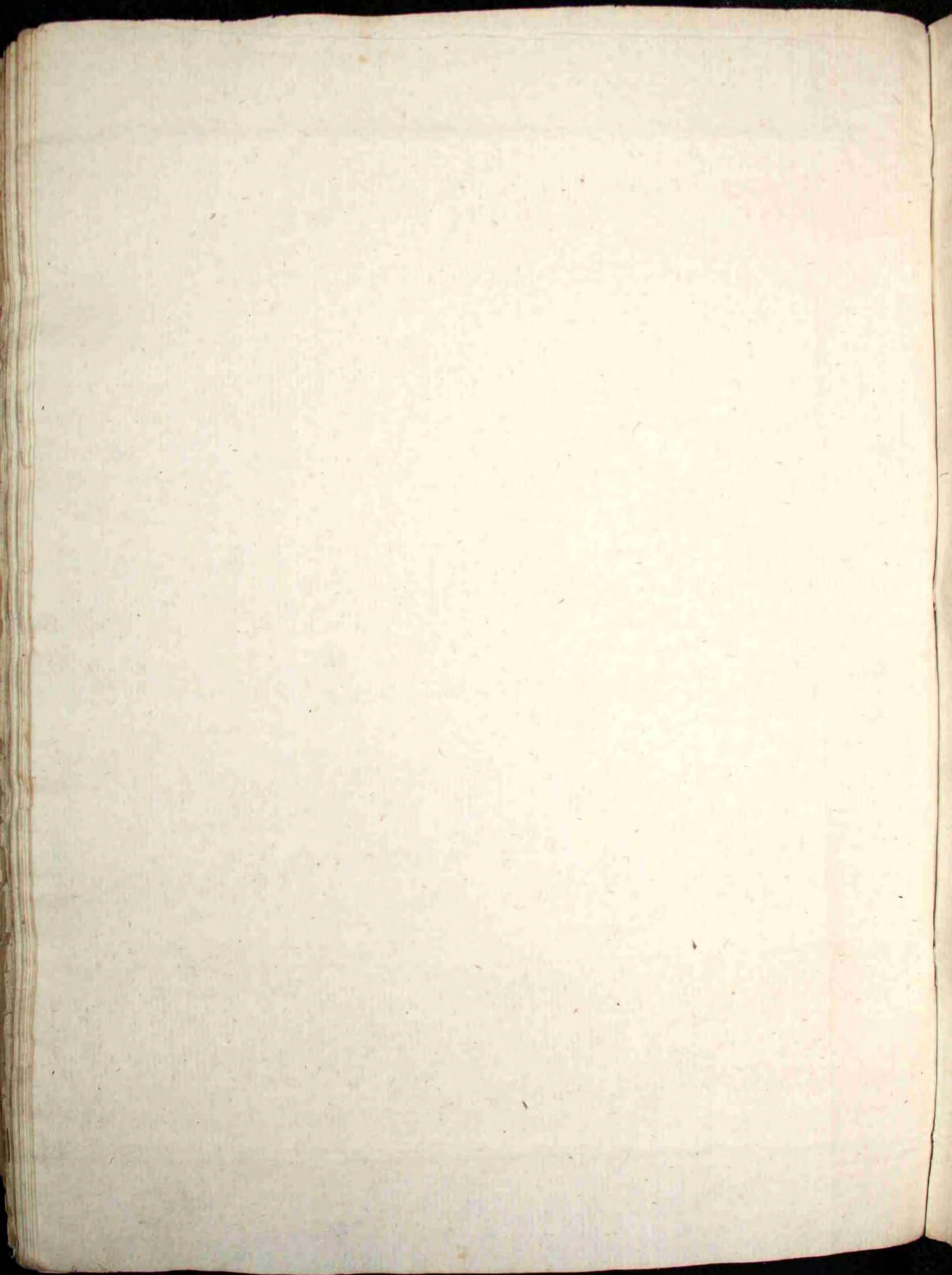

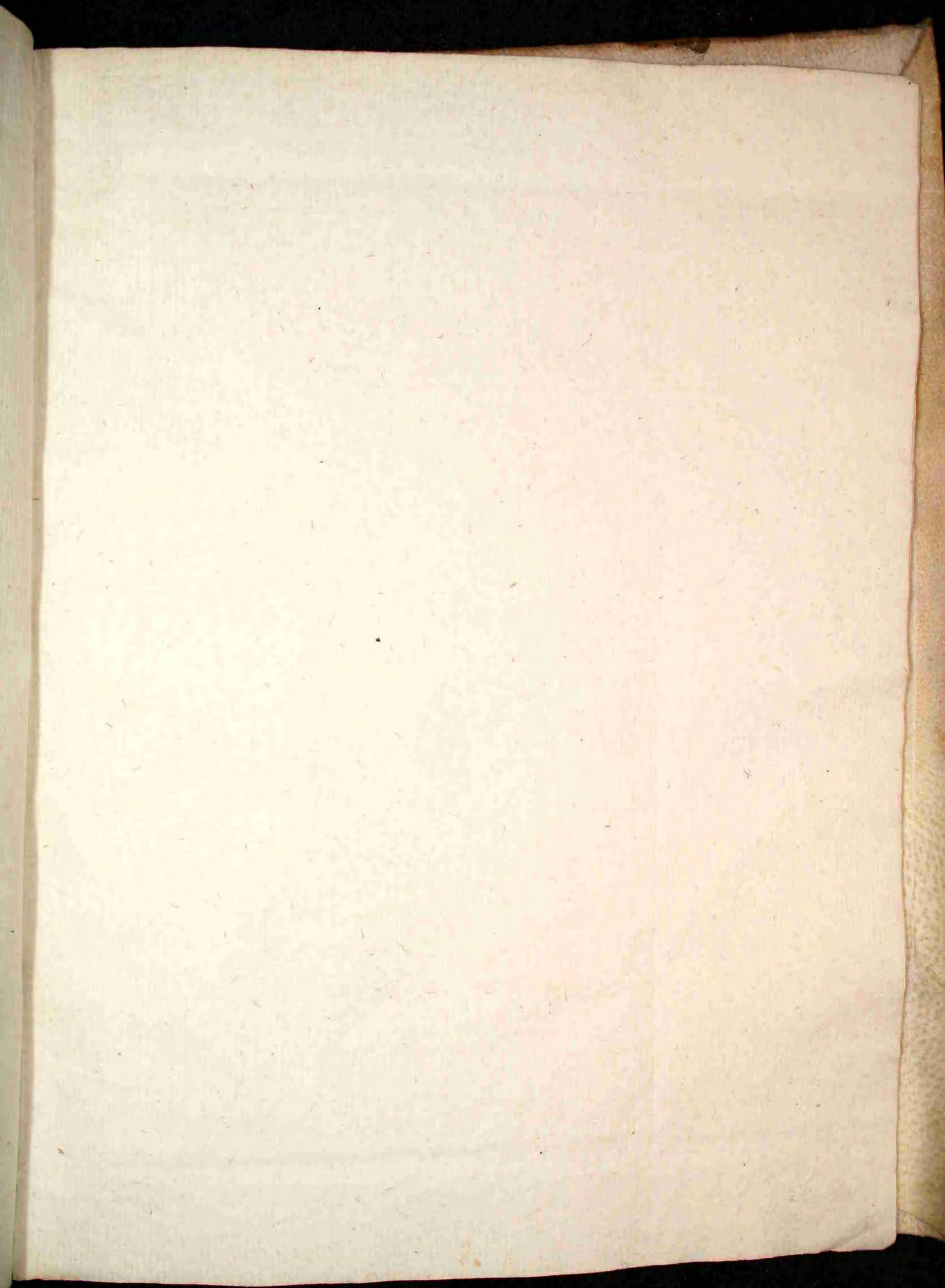

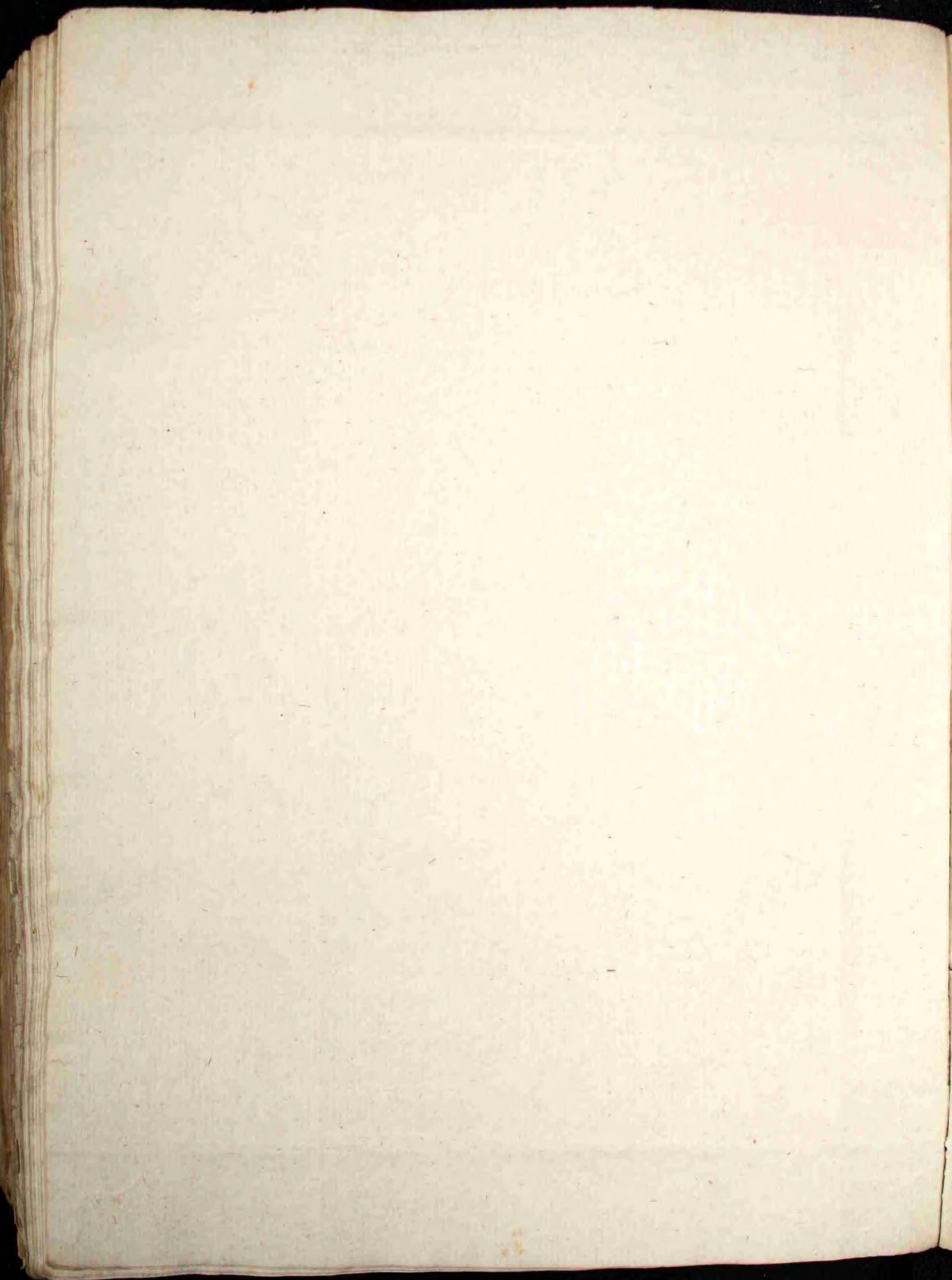

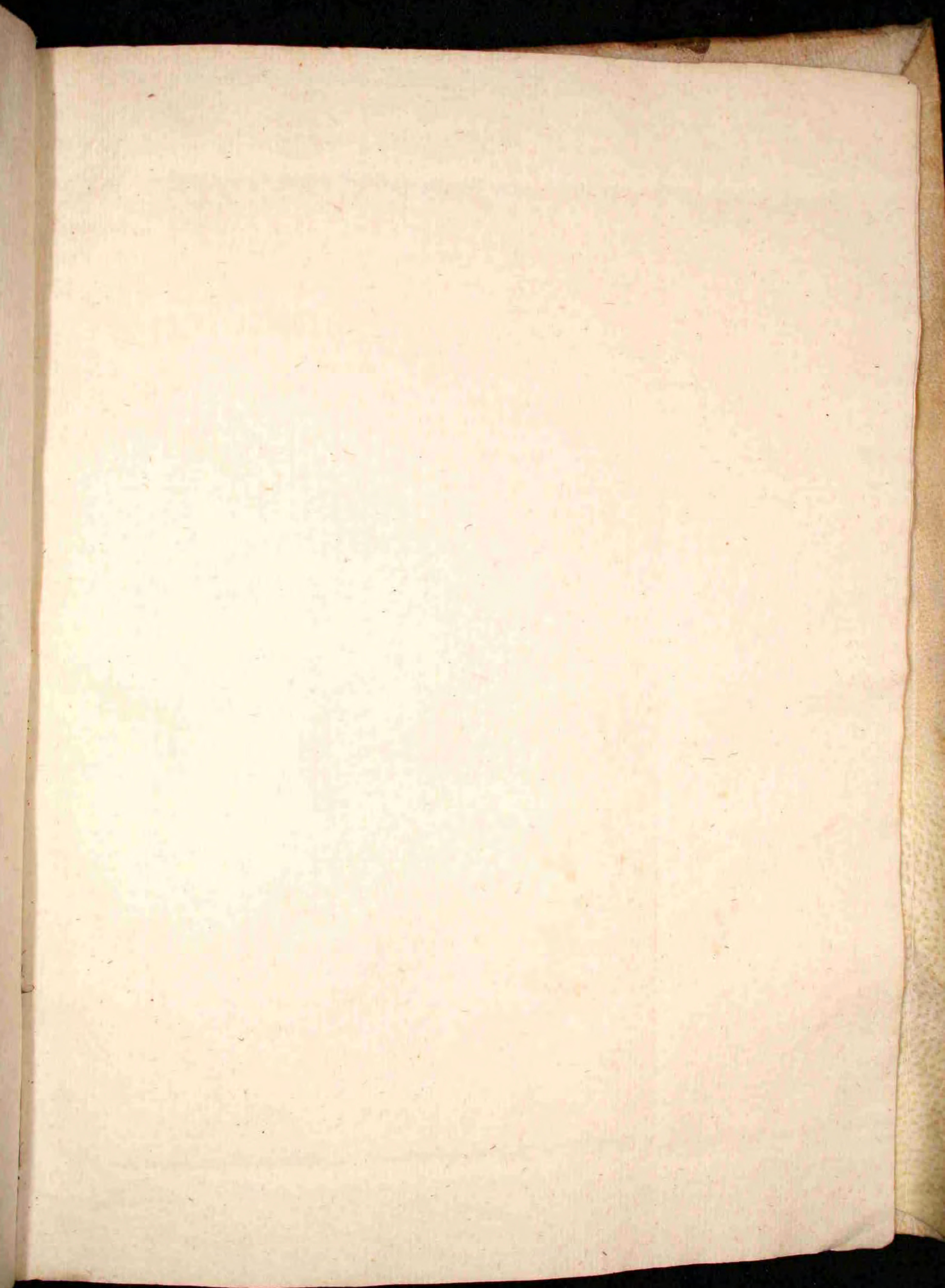

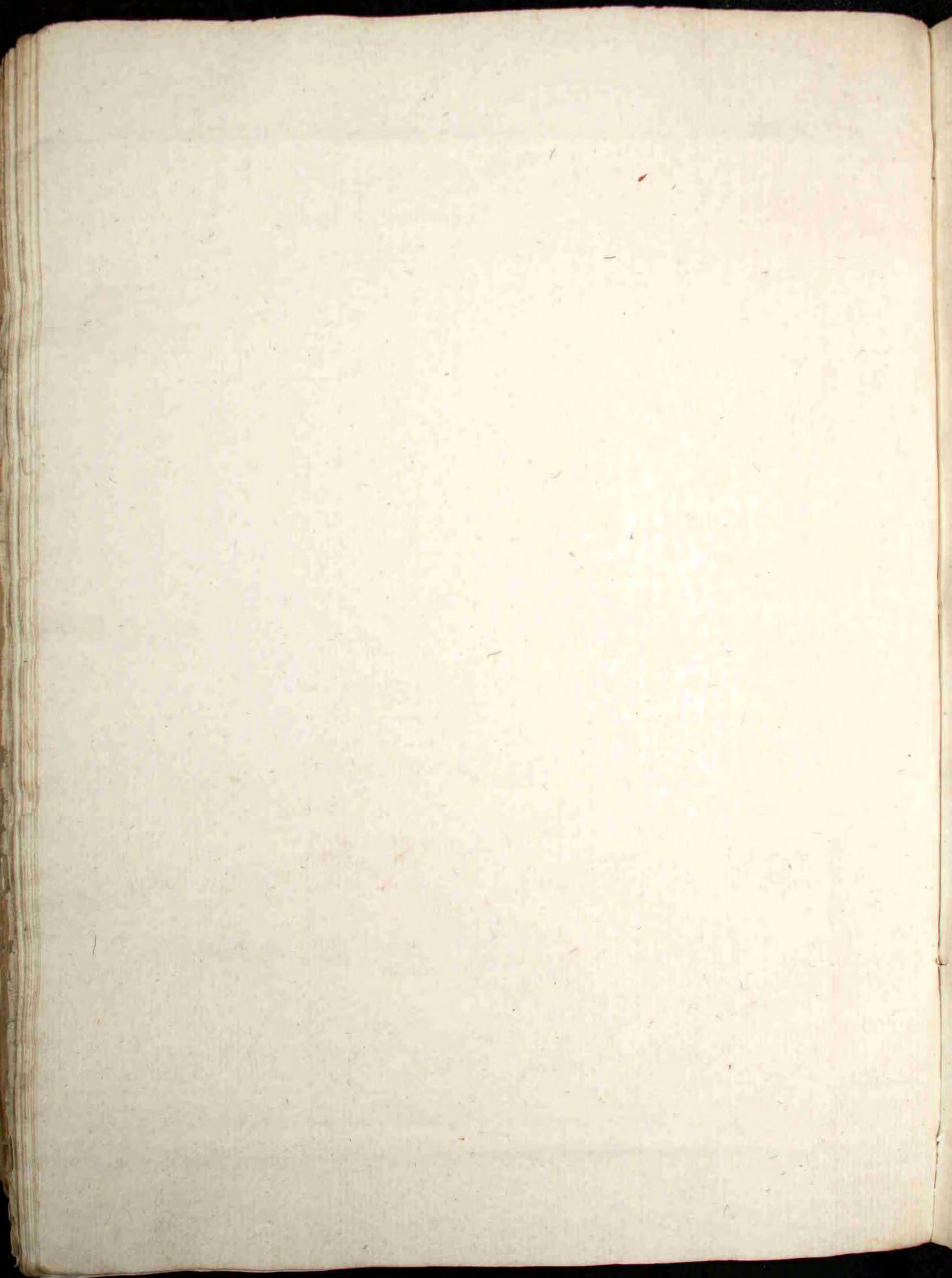

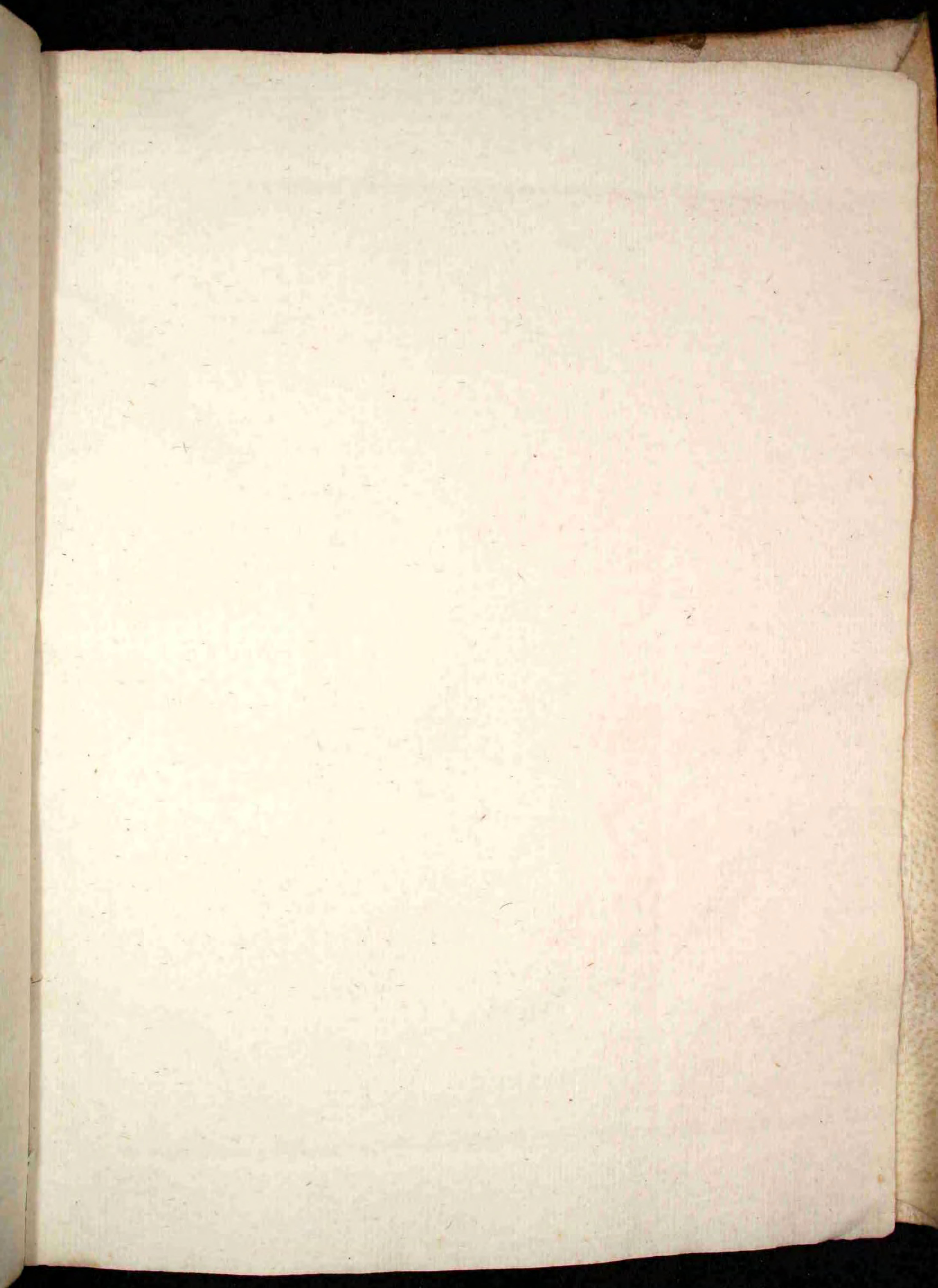

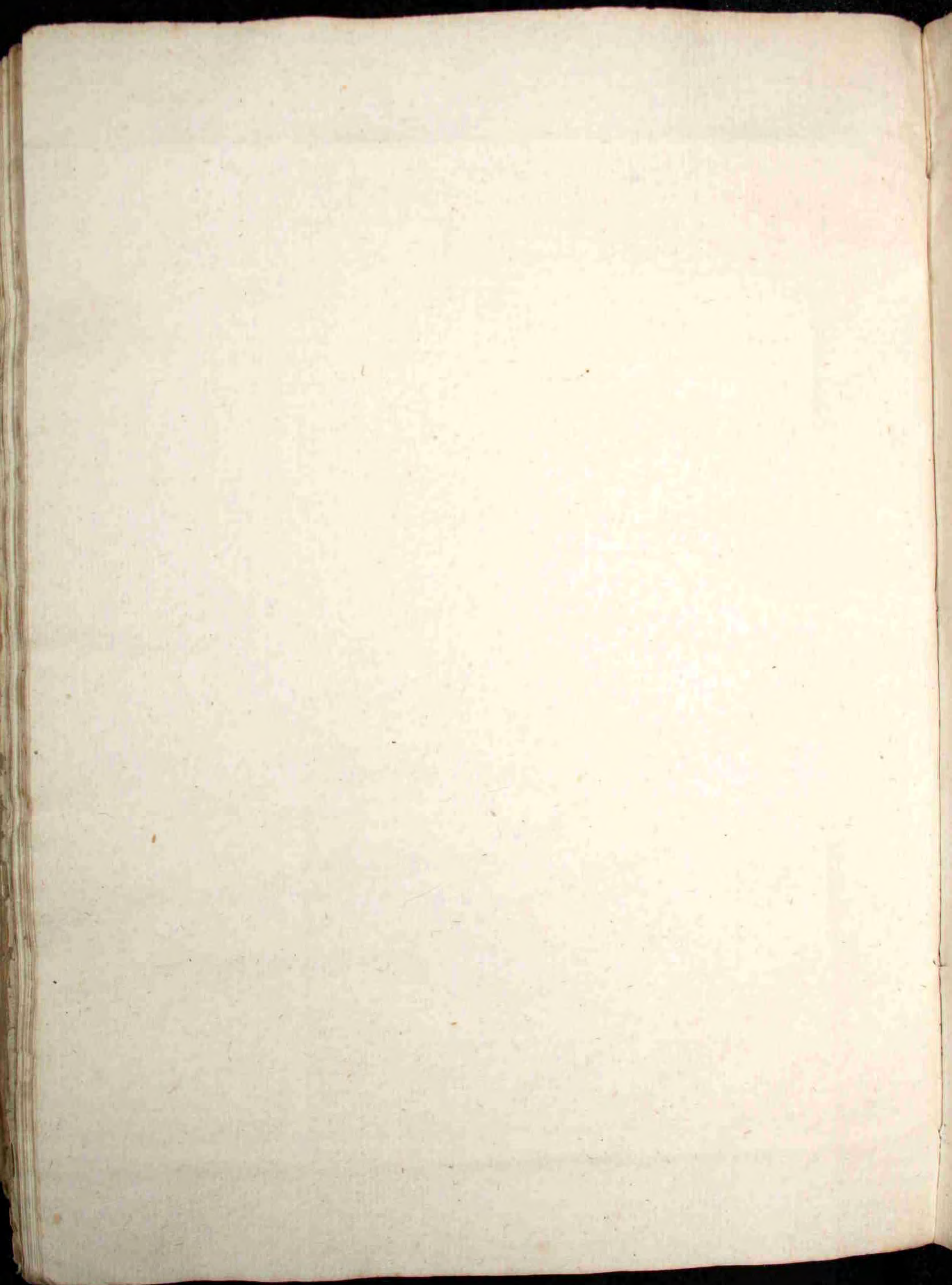

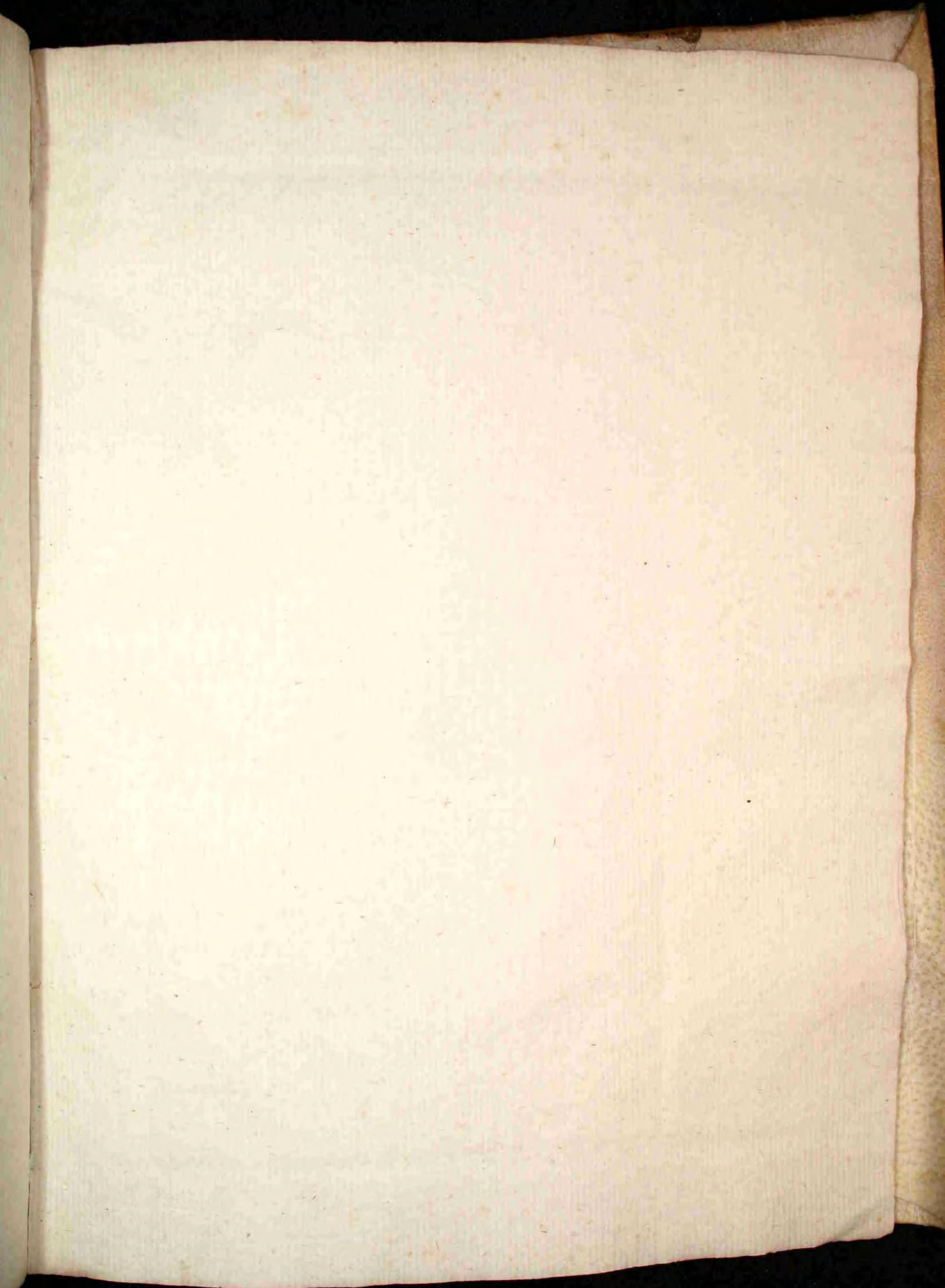

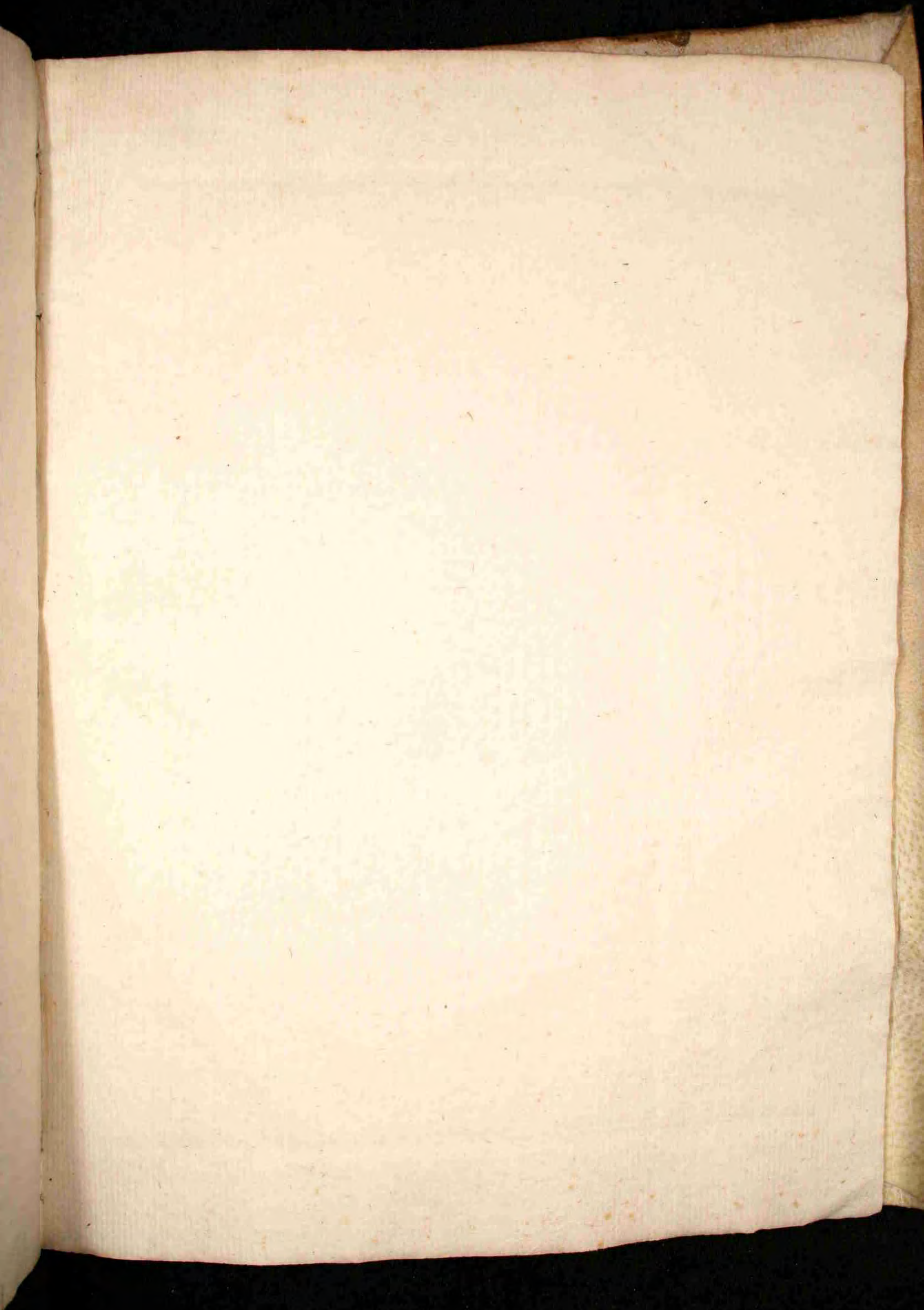

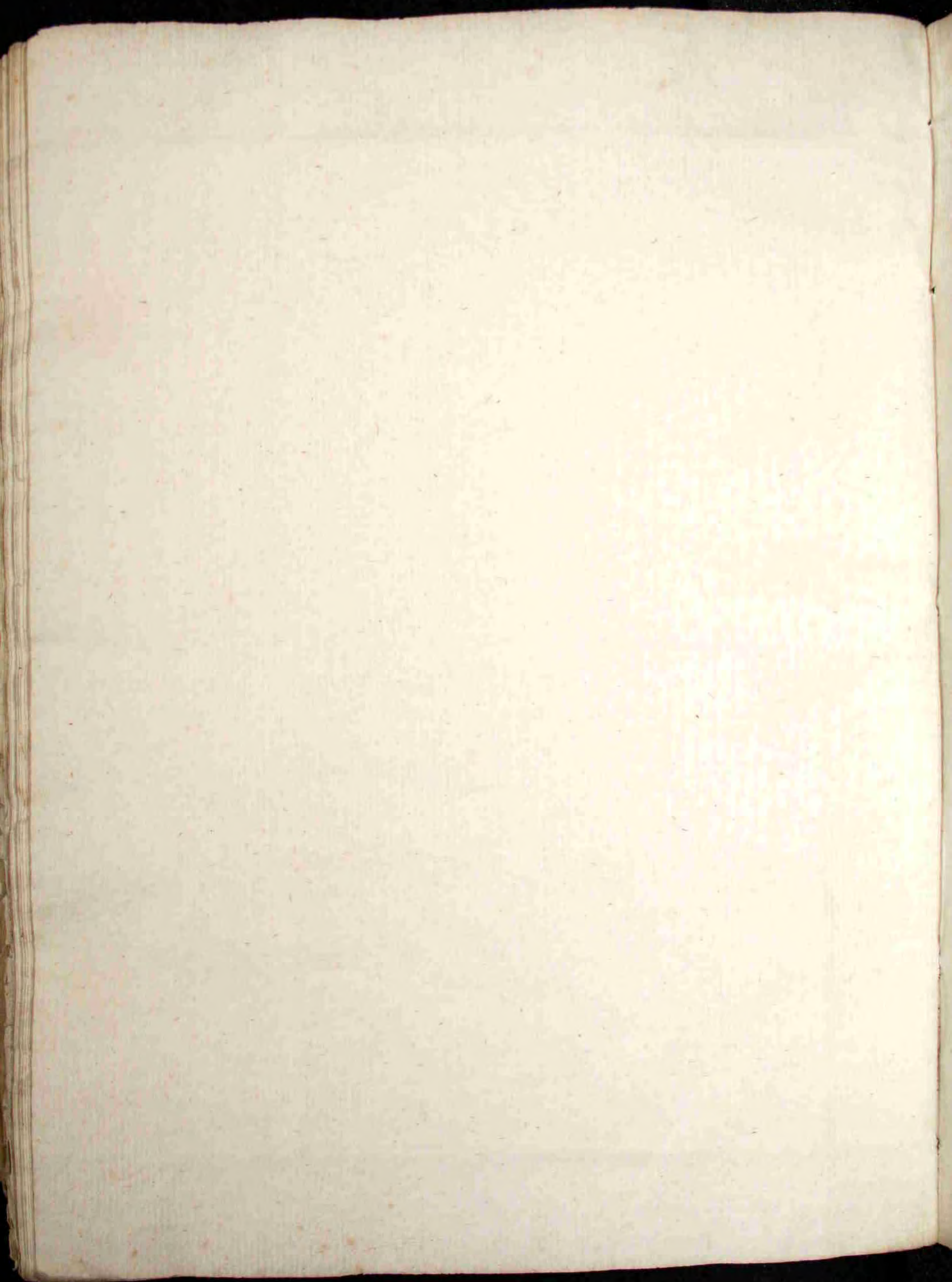

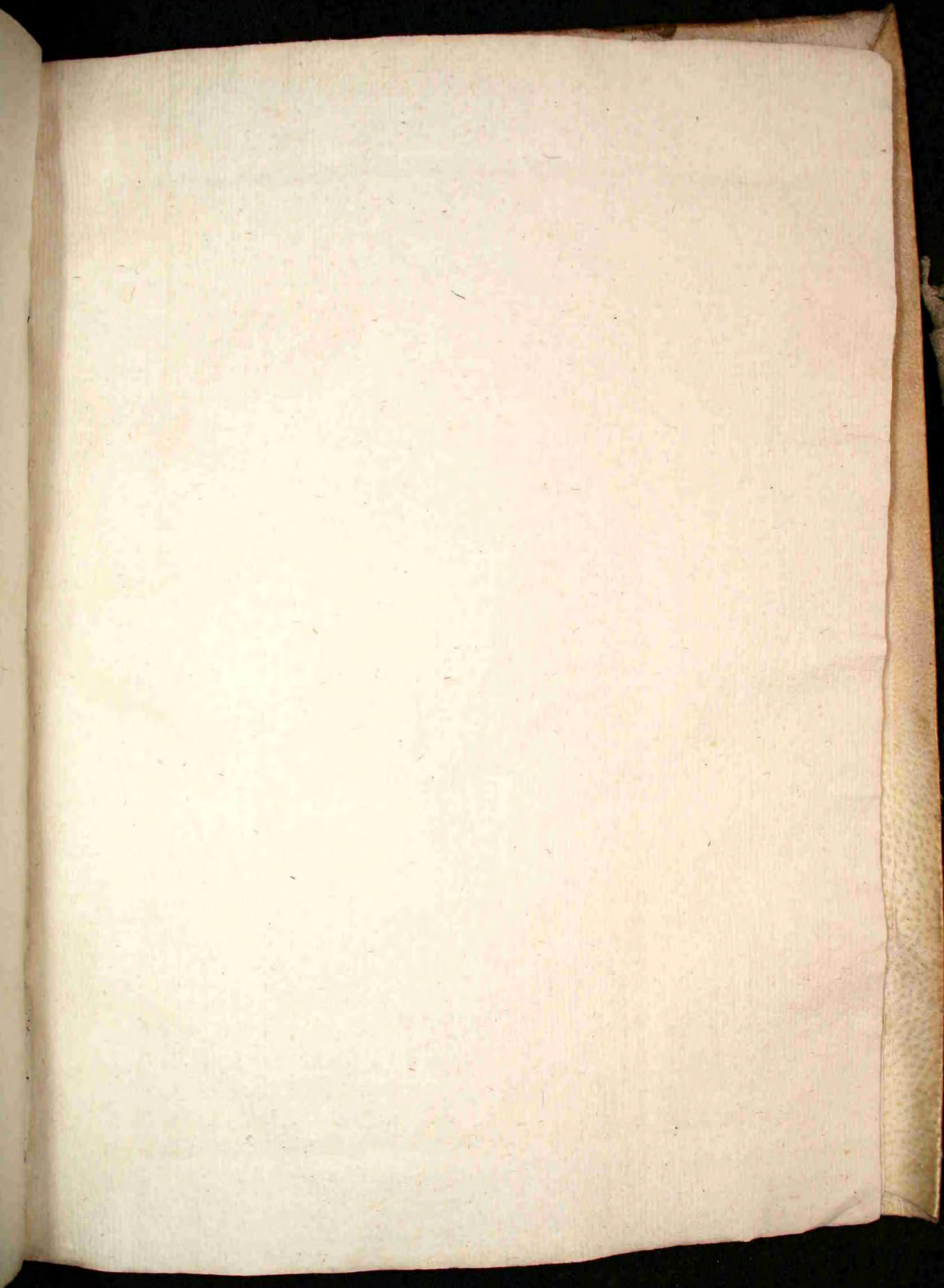

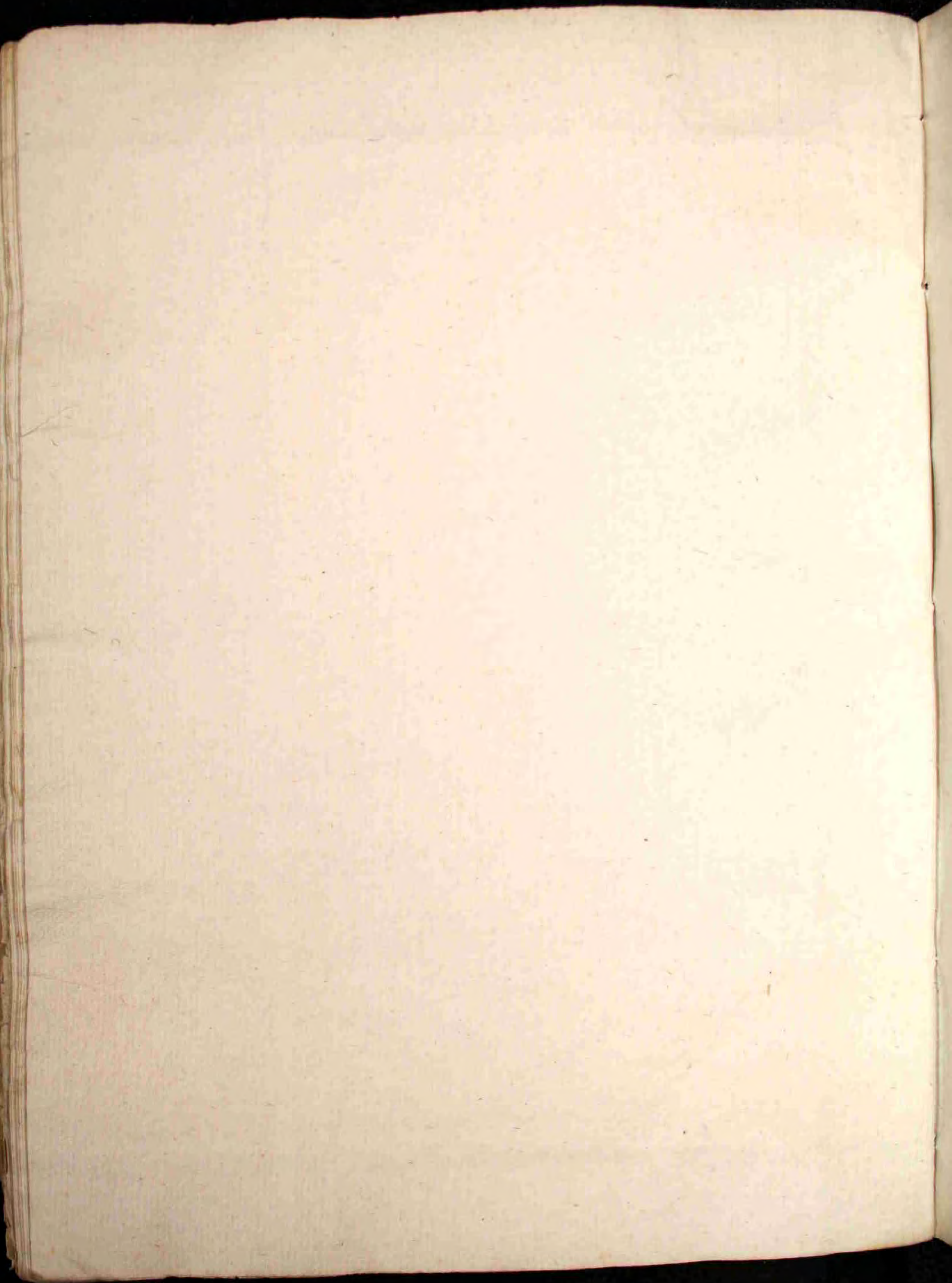

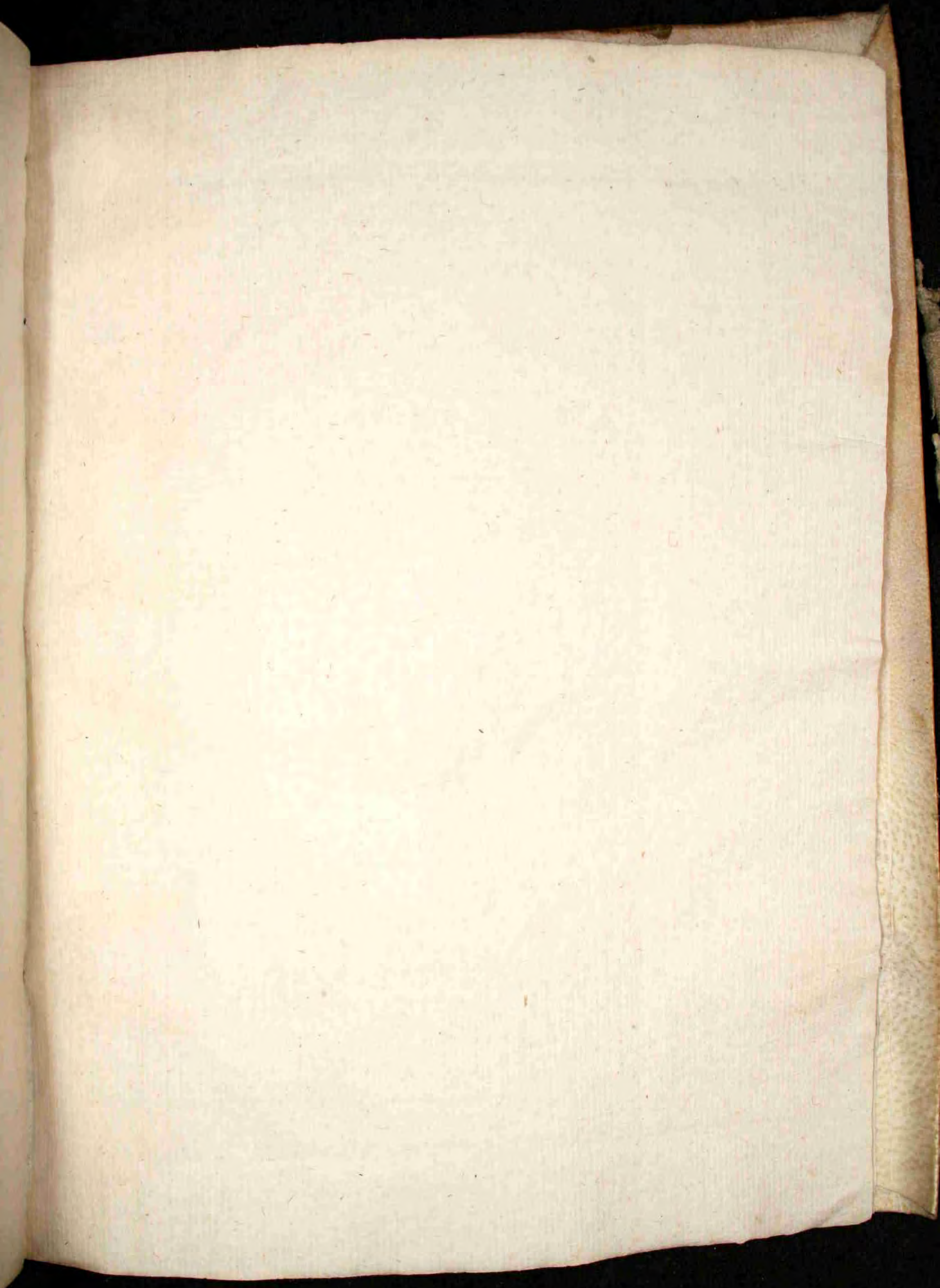

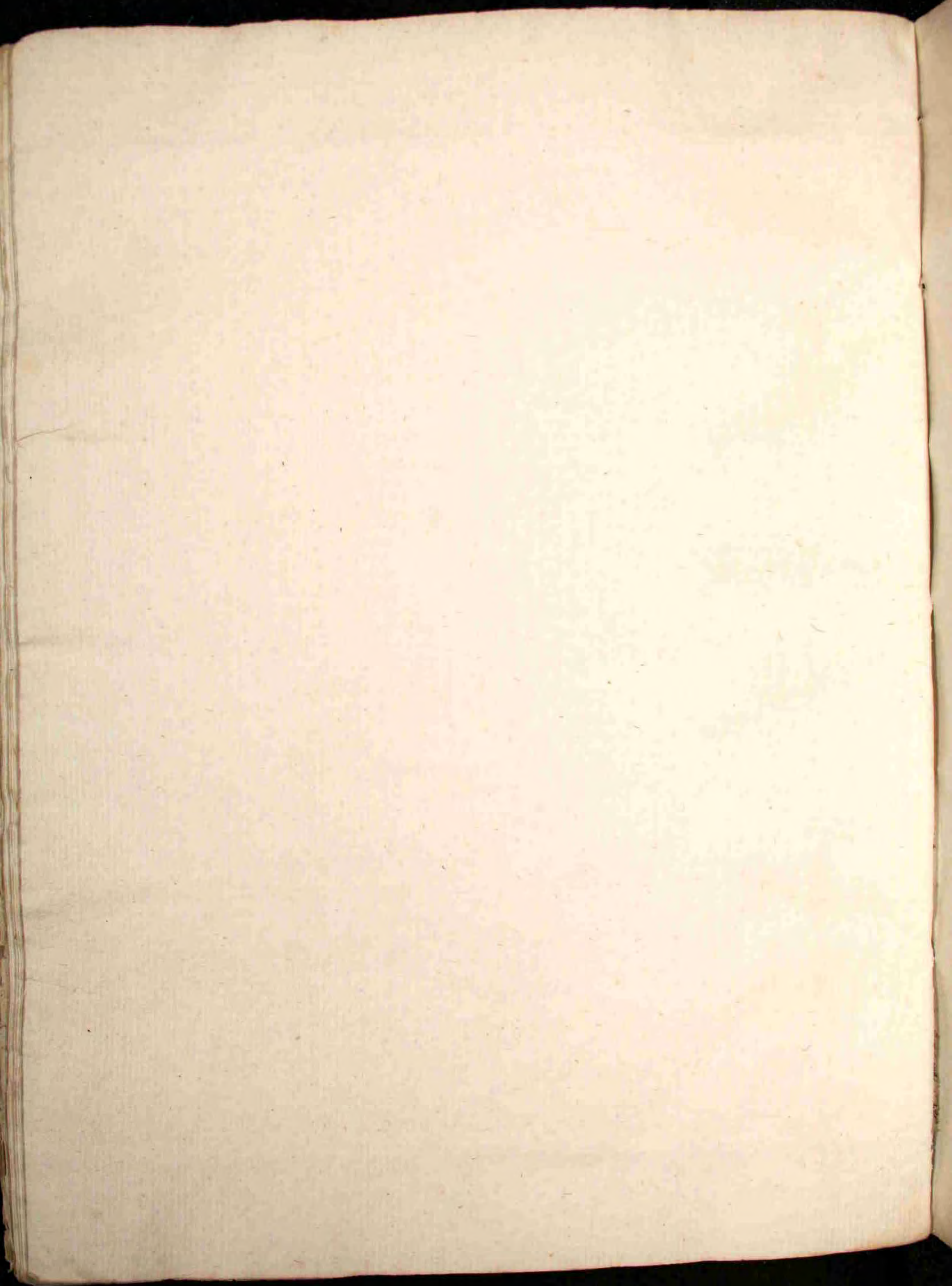

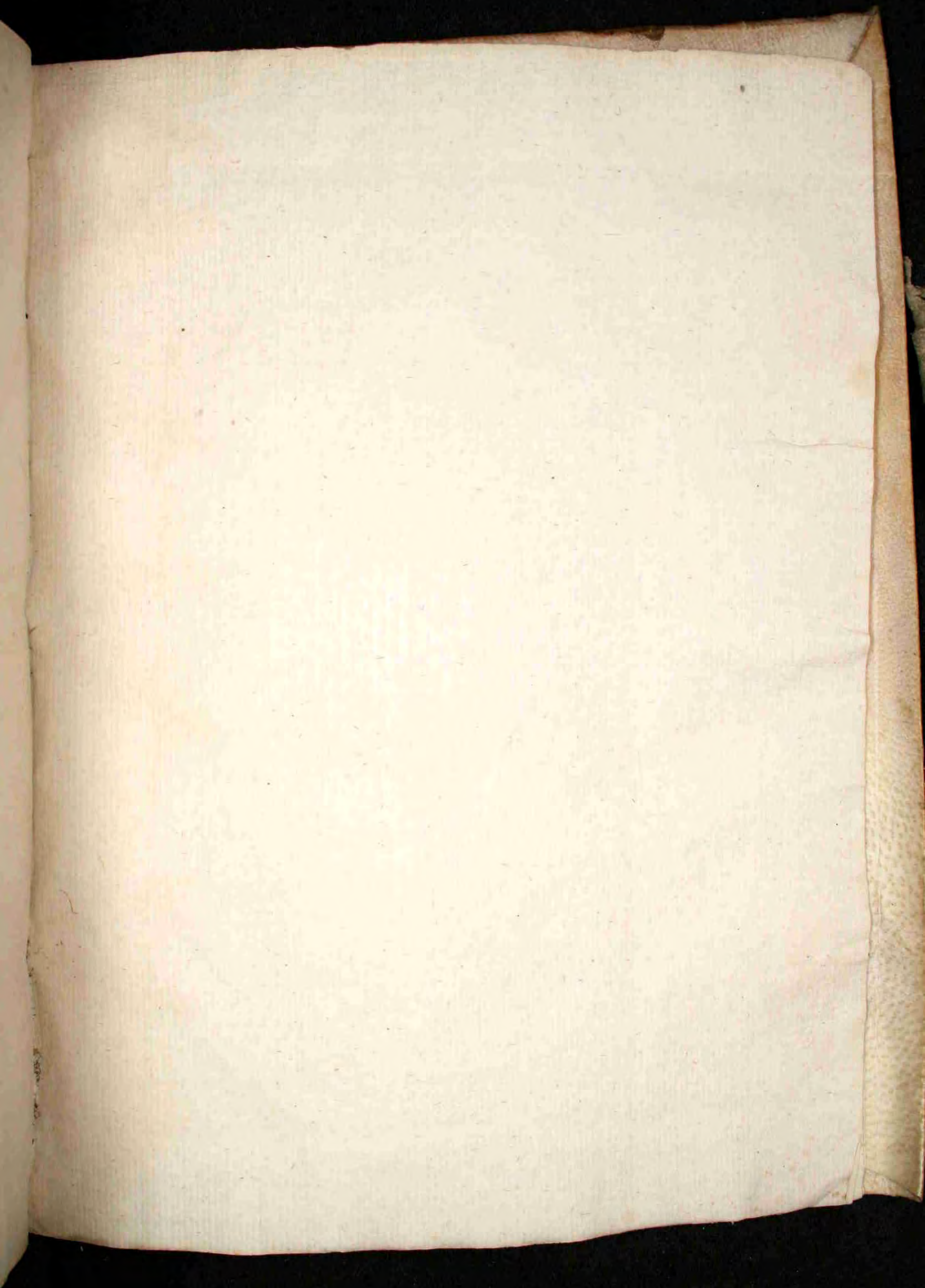

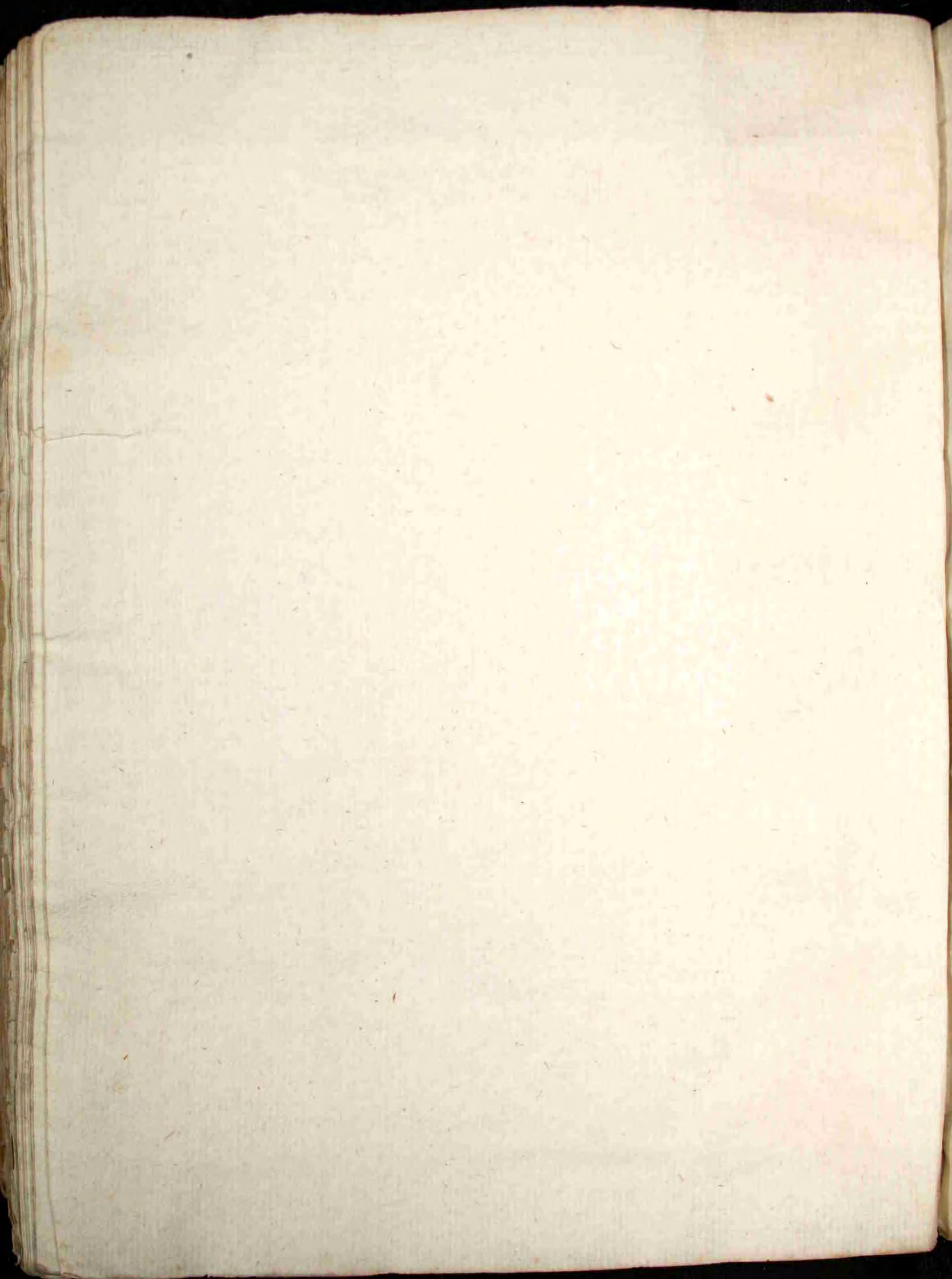

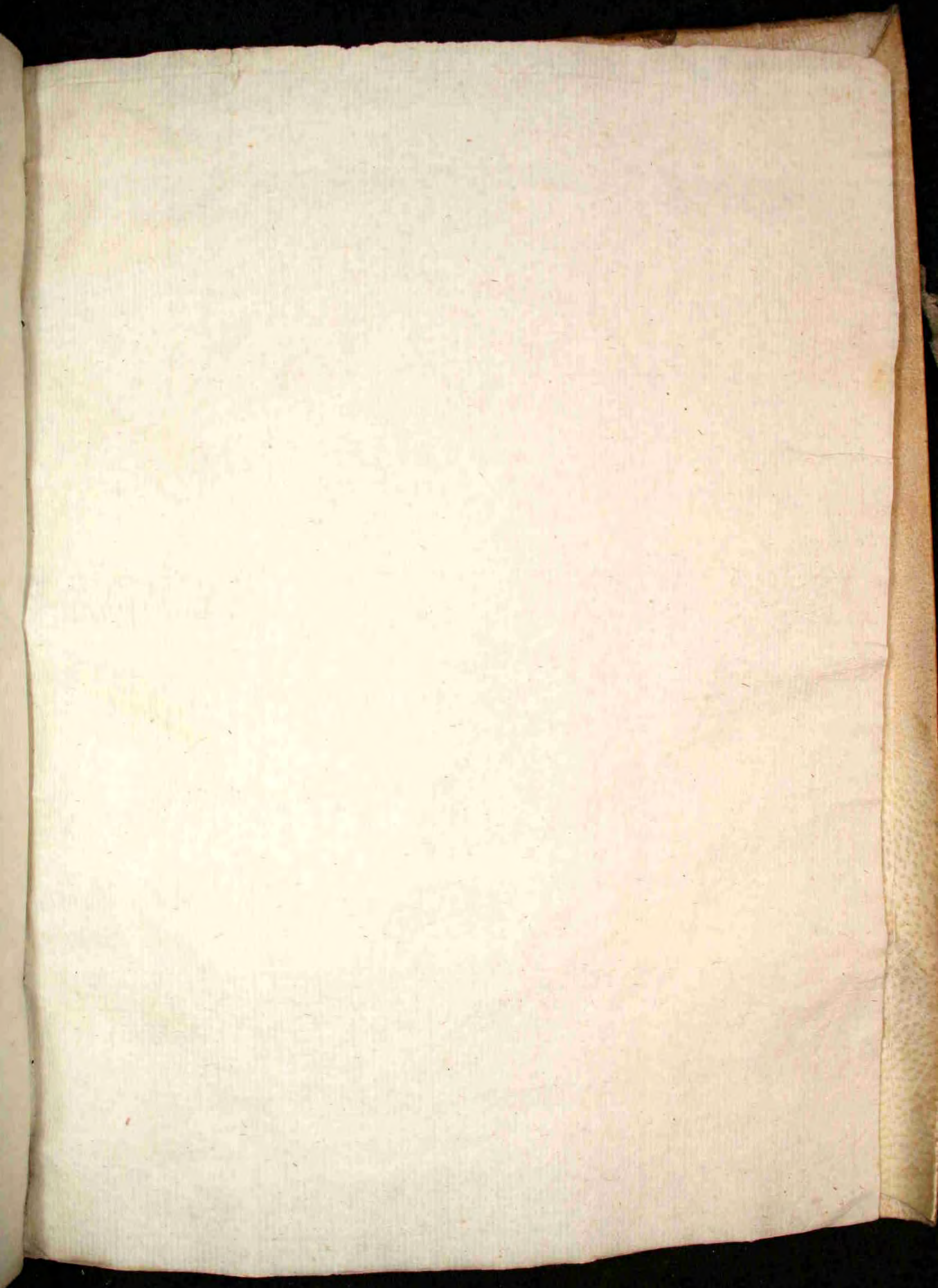

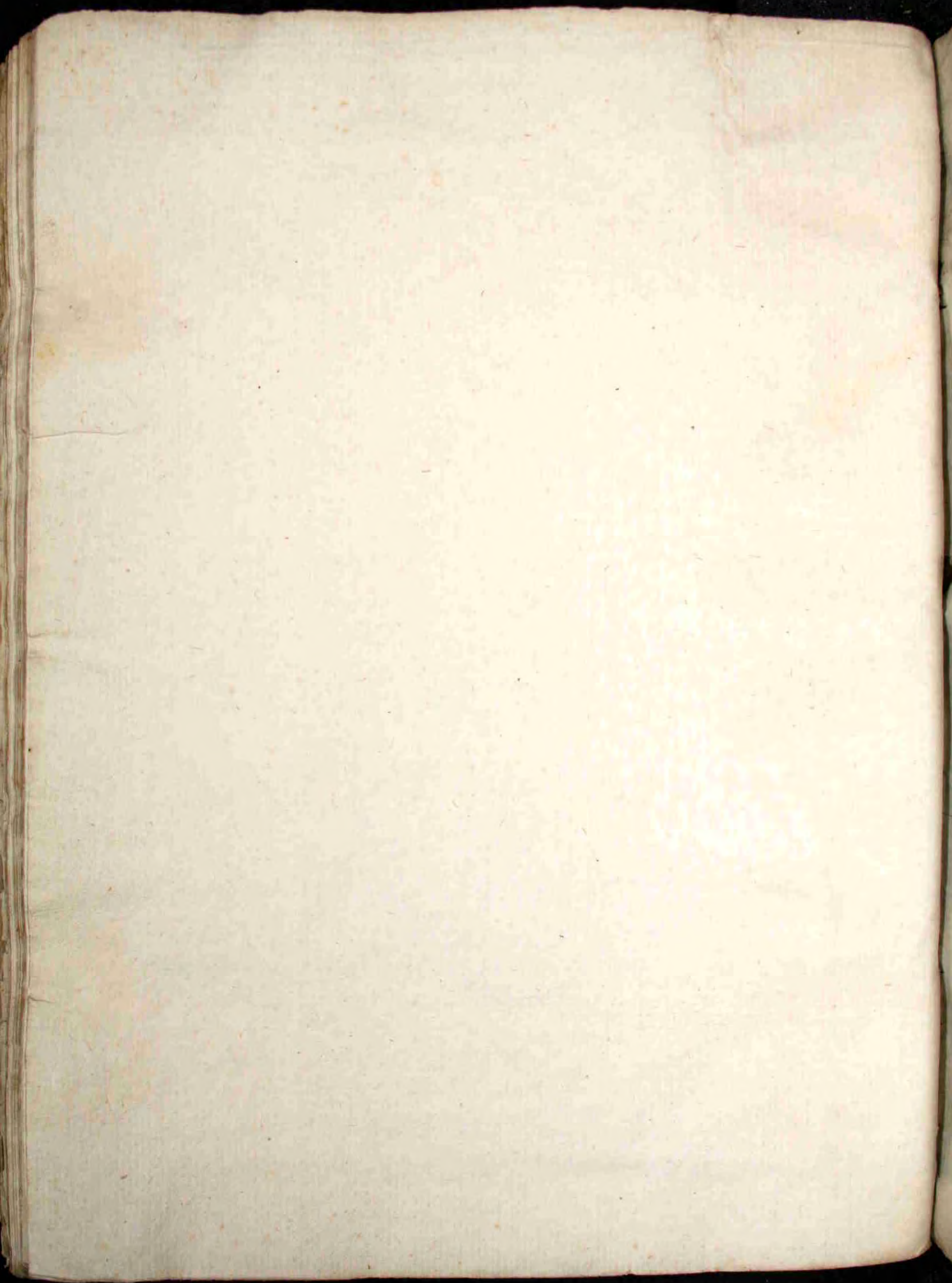

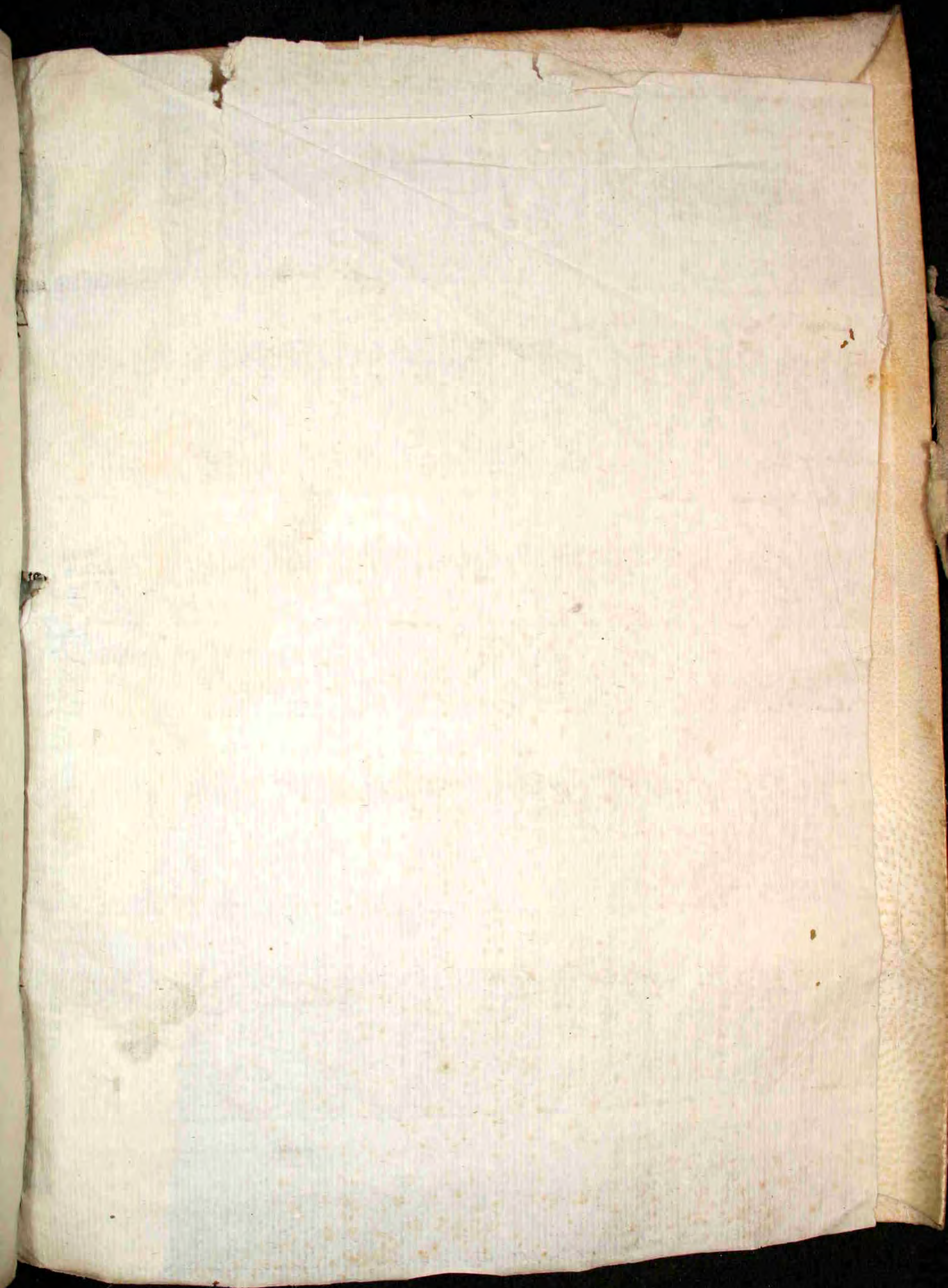

no:
line
vino
mle.
ipie
hirus
o es
nar
liz.
no
6. 10.
ut ar. 4. 21.
ar. 61. 4

d acc
no ad
concl
tia inf
non e
acqui
barr
per
acq
tas

